

Қуръон — қалблар шифоси

(Қайта ишланган учинчи нашри)

Муаллиф: **Зиёвуддин Раҳим**

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ! МУҚАДДИМА

Инсонни энг гўзал суратда яратган, уни имон неъматини билан шарафлаган, Қуръони каримни башарият учун саодат манбаи қилиб нозил этган Аллоҳ таолога беҳисоб ҳамду санолар айтамыз!

Аллоҳнинг Китобини бизларга омонат билан етказган, ҳаётга татбиқ этиб кўрсатиб берган, хулқлари Қуръон Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафо ҳазратларига, у зот оила аъзоларига, саҳобаларига салаватлар, саломлар йўллаймиз!

Шикаста дилларнинг мохир табиби Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Огоҳ бўлинглар! Инсон танасида бир парча эт бор. Агар у тузалса, (одамнинг) бутун танаси тузалади. Агар бузилса, тананинг ҳамма аъзоси бузилади. Огоҳ бўлинглар, у қалбдир”, деганлар¹.

Қалб танадаги ҳар бир аъзонинг ишини бошқариб туради. Қалби соғлом одамнинг ҳамма аъзоси саломат бўлади. Дили пок банданинг қилаётган иши ҳам тўғри бўлади. Кўнгли тоза, нияти холис инсонларни Яратганнинг Ўзи қўллайди, турли шикаст-балолардан асрайди.

Яна бир ҳадиси шарифда шундай дейилган: “Аллоҳ сизларнинг (ташқи) кўринишингизга ҳам, бойликларингизга ҳам қарамайди, қалбингизга, амалингизга қарайди²”.

Одатда, биз одамлар кўзи тушадиган жойларни чиннидек тоза тутишга ҳаракат қиламыз. Бу яхши албатта. Лекин Аллоҳнинг назари тушадиган қалбимиз поклигига кўпинча бепарво бўламыз. Ваҳоланки Қуръонда шундай дейилган: “У кунда на мол-давлат, на бола-чақа фойда беради. Магар Аллоҳ ҳузурига салим – тоза қалб билан келган кишиларгагина (фойда беради³)”.

Охиратда бандага қалбидаги имони, тириклик чоғида қилган солиҳ амаллари наф келтиради. Кўнгли тоза инсон қиёмат куни нажот топади, Аллоҳ розилигига эришади. Дунёда ҳам, охиратда ҳам бахтли бўлиш учун қалбни поклаш керак. Уламолар руҳий тарбияга бот-бот урғу беришларининг сабаби шунда.

Энди савол туғилади: қалбни қандай покланади? Танамизда дард бўлса, шифокорга мурожаат қиламыз, керакли муолажаларни оламыз, дори-дармон ичамиз. Қалбимиз оғривса-чи, бунга қандай чора кўрамыз?

Бу саволга Каломуллоҳдан жавоб топамиз. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилган: “Биз мўминлар учун шифо ва раҳмат бўлган Қуръон оятларини нозил қиламыз⁴”.

Қуръон қалблар шифосидир. Қуръон ўқиган, Каломуллоҳни имон, ихлос билан эшитган одамнинг қалби иллатлардан покланади. Инсоннинг гавҳари бўлмиш қалб тузалдими, бошқа ҳамма аъзолар фаолияти жойида бўлади. Қалби пок инсон ҳаромдан ҳазар қилади, эзгу амалларга мойил бўлади.

Қуръон ўқиган одамнинг қалби шифо оятларидан қувват олади, имони мустаҳкамланади. Қуръон тиловати дилдаги шубҳа-гумонларни аритади. Қуръон ўқувчининг қалби секин-аста дуқиллаб уриб турадиган юракка айланади. Қуръонга ошно кишининг кўнгли ҳаёт чашмасидан сув ичади.

Қалбни поклашда биз учун асосий манба Қуръони каримдир. Қуръон қалбимизга аниқ ташхис кўяди, қалбни иллатлардан халос этиш йўлларини кўрсатади, инсонни асл фитратига мос ҳолда яшашга ундайди.

Аниқланишича, Қуръон ўқиш турли ёмон ўй-хаёлларни миядан чиқариб ташлайди, хотира пасайиши олдини олади, инсонни мушоҳада юритишга ўргатади, фикрини тиниқлаштиради, ақлини чархлайди, заковатини ўстиради.

Қуръон том маънода шифо манбаидир. Бу мўъжизавий Калом эътиқодимизни тўғрилайди, қалбимизни нурга тўлдиради, дилимизни равшан қилади, тасаввуримизни бойитади, дунёқарашимизни кенгайтиради. Қуръон тиловати билан хонадонимизга файз киради, умримиз баракали бўлади. Бир сўз билан айтганда, Аллоҳнинг мўъжизавий Каломи бизни икки дунё саодатига бошлайди.

“Қуръон – қалблар шифоси” китобининг қайта нашрида руҳий тарбияга, қалбни поклашга алоҳида урғу берилди. Шунингдек, Қуръон ўқиш, ёдлаш, эшитиш хосияти билан боғлиқ маълумотлар ҳам келтирилди. Қуръони карим суралари фазилати ҳақида ҳам имкон қадар тўхталиб ўтилди⁵.

¹ Бухорий, Муслим, Доримий бу ҳадисни Нўъмон ибн Башир розияллоҳу анҳудан ривоят қилган.

² Муслим, Ибн Можа, Аҳмад, Ибн Ҳиббон – Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан – марфу тарзда ривоят қилган.

³ Шуаро сураси, 88-89-оятлар.

⁴ Исро сураси, 82-оят.

Ушбу ожизона ҳаракатларимизни мўмин-мусулмонлар учун фойдали қилишини, саҳву хатоларини кечириб, фазли ила хусни қабул этишини Аллоҳ таолодан сўраймиз!

Зиёвуддин Раҳим

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ! ҚУРЪОНИ КАРИМ – АЛЛОҲНИНГ КАЛОМИ!

Имом Таҳовийнинг “Ал-ақидатут таҳовия” номли китобида Қуръонга шундай таъриф берилган: “Қуръон Аллоҳнинг Каломидир. Қуръон У Зотдан сўз бўлиб зоҳир бўлди. Аллоҳ Қуръонни Расулига ваҳий қилди. Мўминлар уни тасдиқладилар, ҳақиқатда Аллоҳ таолонинг Каломидир деб шубҳасиз ишондилар. Қуръон одамларнинг каломига ўхшаб яратилган эмас. Шундай экан, ким Қуръонни эшитса-ю, инсоннинг сўзи деб гумон қилса, аниқ кофир бўлибди. Аллоҳ ундай одамларни маломат қилган, айблаган, уни дўзах билан кўрқитган. Аллоҳ таоло: “Тезда уни сақарга (яъни, дўзахга) киритиб қуйдираман⁶”, деган. “Бу инсоннинг сўзидан бошқа ҳеч нарса эмас⁷”, деган кимсага Аллоҳ дўзах билан таҳдид қилгач, аниқ ишондикки, албатта Қуръон инсонлар Парвардигорининг Сўзидир, зинҳор инсоннинг сўзига ўхшамайди”.

Аҳли сунна вал жамоа уламолари Аллоҳ таолонинг Каломидир махлуқ (яратилган) эмаслигига иттифоқ қилишган. Қуръон Аллоҳнинг Ўзига хос тарзда гапирган Каломидир⁸.

Ваҳий фариштаси Жаброил алайҳиссалом Қуръонни Аллоҳдан эшитди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Жаброил алайҳиссаломдан ваҳийни қабул қилиб олдилар, кейин саҳобаларга ўқиб бердилар.

Пайғамбар алайҳиссалом қирқ ёшга яқинлашиб қолгандилар. Бунгача эл орасида “Муҳаммад Амин” (ишончли Муҳаммад) деб ном чиқаргандилар. У зотнинг ростгўйликларини ҳамма беш кўлда биларди. Муҳаммад ёлғон гапирибди, деса биров ишонмасди.

Ҳабибимиз пайғамбар бўлмасларидан уч йил олдин Макка яқинидаги Ҳиро ғорида, йилда бир марта рамазон ойида таҳаннус ибодати (руҳий покланиш) билан машғул бўла бошладилар. Чунки қавмлари этикод қилаётган нарсадан кўнгиллари тўлмас, танҳоликни истаб, кўпроқ ибодат қилар, борлиқдаги ажойиботлар ҳақида фикр юритардилар.

Кунларнинг бирида Муҳаммад Амин Ҳиро ғори оғзига чиқишлари билан, “Иқроъ” (Ўқи!) деган гулдурас овозни эшитдилар. Бу овоз жоҳилият зулматини парчалаш учун Аллоҳ таоло томонидан туширилган сўнмас ёғдунинг бир шуъласи – Қуръони каримнинг биринчи ояти эди. Шу тариқа Пайғамбар алайҳиссаломга ваҳий нозил бўла бошлади. Аввал ўтган пайғамбарларга ваҳий келтирган фаришта Жаброил алайҳиссалом Муҳаммад Мустафога Аллоҳнинг илоҳий Каломини олиб келди⁹.

Маълумки, ўша вақтда арабларда сўз усталиги, адабиёт жуда ривожланган эди. Улар Укоз деган жойда шеър айтиш, ваъзхонлик бўйича мусобақалар ўтказишарди. Машҳур шоирлар мусобақа қатнашчиларини баҳолаб борарди. Танловда ғолиб чиққан асарлар Каъба деворига илиб қўйиларди. Араблар бу нодир асарларни ўқиб, ижодкорларини олқишларди. Шундай бир пайтда Қуръони карим ўзининг ажойиб услуби билан нозил этилди, тартибсиз ҳолда ҳаёт кечириётган араблар қалбига кириб борди. Ўша вақтда манман деган шоирлар, фасоҳат соҳиблари Қуръон оятлари олдида ҳеч нарса дея олишмади. Қуръонни эшитган пайтда арабларнинг энг моҳир сўз усталари ҳам бошини эгди. Қуръон қаршисида машҳур шоирлар тили калимага келмай қолди. Улар Қуръон фасоҳати, балоғати олдида ип эшолмай қолишди. Чунки улар Қуръон оддий одам боласининг сўзи эмаслигини, унда илоҳий маънолар жамулжам эканини бошқалардан кўра яхшироқ билишарди.

Шундай мусобақа ўтказилаётган вақтда саҳобалардан бири Қуръони каримнинг Кавсар сурасини Каъба деворига илиб қўйган. Бу сурани ўқиб кўрган таниқли шоирлар бир овоздан: “Бу – инсоннинг

⁵ Шу ўринда “Қуръон – қалблар шифоси” китобининг ёзилиш тарихи ҳақида икки оғиз тўхталиб ўтсак: 2004 йилда имом Нававийнинг “Тибён” номли машҳур китоби асосида “Қуръони карим фазилати ва одоблари” рисоласи тайёрланганди. 2011-2012-йилларда мазкур рисола қайта ишланиб, китоб номи ҳам ўзгарди: “Қуръон – қалблар шифоси”.

Китоб нашр этилганидан кейин билдирилган фикр-мулоҳазалар ҳисобга олиниб, 2014-2016-йилларда китоб яна бир бор қайта кўриб чиқилди, керакли маълумотлар билан тўлдирилди.

⁶ Муддассир сураси, 26-оят.

⁷ Муддассир сураси, 25-оят.

⁸ Манба: Муҳаммад Анвар Бадахшоний, “Ақидатут таҳовия шарҳининг талхиси”.

⁹ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Нубувват ва рисолат”.

сўзи эмас”, деб тан олишган. Мана шу биргина воқеанинг ўзи Қуръони карим Аллоҳнинг Каломи эканига очиқ-ойдин далилдир¹⁰.

Қуръон сўзга чечан, тили ўткир, сўзи кескир арабларни мусобакага чақирди. Уларга – Қуръон сураларига ўхшаш бир сура келтириш – таклиф этилди. Аммо биронта шоир ёки адиб чиқиб, “Мана мен Қуръондан зўр жумла туза оламан!” демади. Бундай дейишга ҳеч кимнинг ҳадди сиғмади.

Араблар: “Қуръонни Муҳаммаднинг ўзи тўқиб олган, унга бошқалар ёрдам берган”, дейишарди-ю, аммо ҳаммаси бир бўлиб ҳам Қуръоннинг битта оятига ўхшаш оятни келтиришолмасди. Тўғри, Фил сураси нозил бўлганида, ёлғончи Мусайламага ўхшаган кимсалар: “Менга ҳам шундай нарса тушди: Ал-фийл, мал-фийл, ва маа адрока мал-фийл, лаҳув хуртумун товийлун...” деб кўрди. Одиёт сураси тушганида эса, ўзича: “Вал-аажинаати ажнаа, вал-хобизаати хобзаа, вал-лаақимаати лақмаа” деб чиранди. Аммо унинг бу сафарги уриниши ҳам ўхшамади. Одамларга кулги бўлгани қолди¹¹.

Бундай уринишлар тарихда кўп бўлган. Кимдир Қуръонга ўхшаш китоб ёзишга ҳаракат қилса, яна кимлардир Қуръондан хато топишга зўр бериб чиранган. Аммо уларнинг саъй-ҳаракатлари бесамар кетган. Чунки Қуръон ожиз банданинг сўзи эмас, оламлар Парвардигори Аллоҳ таолонинг Каломидир. Шунинг учун Қуръонда ҳеч қандай нуқсон-камчилик топилмайди.

Қуръондек ўта ишончли, хатолардан холи китобнинг ўзи йўқ дунёда. Ҳатто самовий китоблар ичида ҳам танҳодир Қуръон. Зеро, Таврот, Забур, Инжил китоблари вақт ўтиши билан одамлар томонидан ўзгартириб юборилган. Мазкур илоҳий китоблардан биронтасининг ҳам асл нусхаси қолмаган. Бундан фаркли ўлароқ, Қуръоннинг биттаям ҳарфига шикаст етмаган. Чунки Қуръонни нозил қилган Зот Каломини ҳар қандай тажовузлардан сақлашга ваъда берган.

Ўтмишда Қуръони каримга қанчадан-қанча хуружлар бўлди: уни йўқотишга уриндилар, ўтда ёқдилар, сувга оқиздилар, ерга кўмдилар. Аммо Қуръон асл ҳолича қолди. Қуръони карим Аллоҳнинг марҳамати билан мўминлар қалбида ҳам, китоб саҳифаларда ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга қандай нозил қилинган бўлса, шундай сақлаб келинмоқда.

Қуръонни англаш истагидаги инсон уни бир адабий асар эмас, Аллоҳнинг Каломи деган ишонч билан, ихлос билан ўқиса, ҳар бир оят устида фикр юритса, ҳеч қаердан тополмайдиган қимматли маълумотларга эга бўлади. Бу билан инсоннинг илм-маърифати юксалади, қалби хотиржам бўлади, имон-эътиқоди мустаҳкамланади, кийрот-қийрот савоб олади, охиратда мартабаси юқори бўлади.

ҚУРЪОНИ КАРИМ ҚАНДАЙ КИТОБ?

Юқорида келтирилган маълумотлардан билдикки, Қуръон ота-боболардан қолган афсоналар тўплами ҳам, хаёлий асар ҳам эмас. Қуръон Аллоҳнинг Каломидир. Қуръон ҳар бир инсон учун йўлбошчидир. Қуръон нозил бўлганига бир минг тўрт юз йилдан ошди. Лекин қанча замонлар ўтса ҳам, илм-фан ҳозиргидан юз баравар ривожланиб кетса ҳам, Қуръон ҳечам эскирмайди, бандаларни қиёматгача энг тўғри йўлга бошлайди.

Биз ҳозир ҳаётимизни техникасиз тасаввур қилолмаймиз. Бир-икки соат электр токи бўлмаса ёки қўл телефонимиз ишламай қолса, дунё кўзимизга қоронғи кўриниб кетади гўё. Чиндан ҳам, бугун турмуш тарзи шиддат билан ўзгариб бормоқда. Аммо инсоннинг фитрати – асл табиати минг йил олдин қандай бўлса, шундайлигича турибди. Сира ўзгаргани йўқ. Яна эллик-юз йилдан кейин ҳам инсон инсонлигича қолади.

Айтмоқчи бўлганимиз, Қуръон бу – шифо. Ҳам танамиз, ҳам қалбимиз учун илоҳий малҳамдир. Илм-фан қанча ривожланмасин, инсон қалбини Қуръондан бошқа нарса билан даволаб бўлмайди. Қилни қир ёрадиган олимлар минг кашфиёт қилмасинлар, қалбни иллатлардан тозалайдиган Қуръондан яхшироқ шифони яратолмайдилар. Қалбни Аллоҳнинг Каломи билан даволамаса, ожиз банда “яратган” воситалар мукамал шифо бўла олмайди.

Маълумки, бизнинг юртларда мусибат етган хонадонга фотиҳа ўқишга келишади, маййит эгаларига таъзия билдиришади, Қуръон тиловат қилиб, савобини ўтганларга бағишлашади. Бундан ташқари вафот этганларга атаб қилинадиган эҳсонларда ҳам Қуръон ўқилади. Шунинг учун бўлса керак айрим одамлар онгига “Қуръон – ўтиб кетганларга бағишлаб ўқиладиган Китоб” деган нотўғри тушунча сингиб қолган. Аслида Қуръон фақат маълум маросимларда ўқиш учун туширилмаган. Қуръон юраги дуқиллаб уриб турган, қалби тирик, басират кўзи очиқ инсонларни огоҳлантириш

¹⁰ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони каримнинг ўзбекча изоҳли таржимаси”.

¹¹ Манба: Ибн Касир, “Тафсирул қуръонил азим”; Мулла Али Қори, “Шарҳуш шифо”.

мақсадида нозил қилинган. Аллоҳ таоло айтади: **“Биз (Муҳаммадга) шеър ўргатмадик, (шоирлик) унинг учун дуруст эмас. (Муҳаммад алайҳиссалом тиловат қилаётган нарса) фақат тирик кишиларни огоҳлантириш учун, кофирлар устига сўз (яъни, азоб) ҳақ бўлиши учун (нозил қилинган) бир эслатма, очик-равшан Қуръондир”** (Ёсин сураси, 69-70-оятлар).

Қуръон фақат масжид имомлари ёки бола-чакадан қутилиб, қариллик гаштини сураётган кексалар ўқийдиган китоб эмас. Қуръон ҳар бир мусулмоннинг Китобидир. Ирқи, жинси, ёши, касб-кори, ижтимоий келиб чиқишидан қатъи назар, қалбида имон жўш уриб турган ҳар бир инсоннинг Китобидир Қуръон!

Одатда, иши юришмаётган ёки бахти очилмаётганларга: “Домлага бориб, ўзини бир ўқитвор. Яхши бўп кетасан”, дея маслаҳат беришади. Шариатда – маълум шартларга кўра – дам солиш жоиз. Масалан, кўз текканда, кўнгил безовта бўлганда ёки бирон дардга чалинганда, киши ўзига ўзи дам солиши мумкин. Фотиҳа, Оятул курсий, Ёсин, Кофирун, Ихлос, Фалақ, Нос сураларини ўқиб дам урилса, Аллоҳнинг изни билан фойдаси бўлади. Агар бу ишнинг уддасидан чиқолмаса, тақводор (ишончли, дуоси мустажоб) инсонга дам солдирса ҳам бўлади. Лекин унутмайлик, Қуръон фақат дам солиш ёки қайтарма қилдириш учун туширилмаган. Каломуллоҳнинг нозил этилишидан кўзланган асосий мақсад бошқа.

Гап шундаки, Қуръон бизнинг қалбимизни ислоҳ қилиш учун туширилган. Қуръон бизни энг тўғри йўлга бошлаш учун нозил этилган. Илм-фан тараққий этган, айни дамда кўпчилик тушкунликка тушиб қолаётган бир паллада Қуръонни ўқиб-ўрганишга жуда муҳтожмиз. Нега десангиз, шикаста қалбимизга руҳий далда керак. Бугун қалбимиз маънавий тарбияга эҳтиёж сезмоқда. Мана шу кемтикни Қуръон билан тўлдириш мумкин. Зеро, Қуръон инсон дилини поклайди, руҳини тетиклаштиради, хулқини гўзал қилади. Қуръон билан ҳамнафас инсон икки дунё саодатига эришади. Бунинг учун Парвардигоримиз Каломини ўқиб-ўрганиб, илоҳий таълимотларга мувофиқ яшасак бўлгани.

НИМА УЧУН ҚУРЪОН ЎҚИЙМИЗ?

Аллоҳ таоло мўмин бандаларига: “Энди Қуръондан муяссар бўлган миқдорда ўқийверинглар!” деб¹² буюрган. Биз Аллоҳнинг амрига бўйсуниб учун Қуръон ўқиймиз. Қолаверса:

2. Суюкли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам тавсияларига амал қилиш учун Қуръон ўқиймиз.

3. Тўғри йўлдан адашиб кетмаслик учун Қуръон ўқиймиз.

4. Аллоҳга севимли банда бўлиш учун Қуръон ўқиймиз.

5. Фаришталар мартабасига етиш учун Қуръон ўқиймиз.

6. Қалбимиз покланиши учун Каломуллоҳни тиловат қиламиз.

Ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

– Темир занглаганидек қалбни ҳам занг босади, – дедилар. Шунда саҳобалар сўрашди:

– Ё Расулulloҳ! Қалбнинг зангини қандай қилиб кетказиш мумкин?

– Ўлимни кўп эслаш, Қуръон ўқиш билан¹³.

7. Ғам-андуҳлардан халос бўлиш учун Қуръон ўқиймиз.

8. Қалбимиз хотиржам, юртимиз тинч бўлиши учун Қуръон ўқиймиз.

9. Қуръон бизга дунёда нур бўлади, охиратда сурур бағишлайди.

10. Ғофил бўлиб қолмаслик учун Қуръон ўқиймиз.

11. Тоғдек улкан савобларга эришиш учун Қуръон ўқиймиз.

Каломуллоҳнинг ҳар битта ҳарфини ўқиганимиз учун ўнта савоб оламиз. Агар Мусхафи¹⁴ шарифни бошидан охиригача бир марта ўқиб чиқсак, номаи аъмолимизга 3 миллиондан ортиқ (!) савоб ёзилади.

12. Мўминларнинг энг яхшиси бўлиш учун Қуръон ўқиймиз.

¹² Муззаммил сураси, 20-оят.

¹³ Байҳақий “Шуабул имон”да, Абу Нуайм “Ҳилятул авлие”да, Қузоий “Муснадуш шихоб”да ривоят қилган.

¹⁴ “Мусхаф” сўзи луғатда “саҳифаланган” маъносини англатади. Ўзида бир неча саҳифаларни жамлаган нарса мусхаф бўлади. Мазкур сўз “китоб” маъносида ҳам қўлланади. Жумладан, “Мусхаф” деганда Қуръони карим ҳам назарда тутилади.

13. Қўлида мол-дунё бор одам бойлиги билан севинади. Мансабдор киши обрў-эътибори билан қувонади. Қуръон ўқиган инсон эса Аллоҳнинг Каломига ошно бўлгани учун боши осмонга етади. Фақат дунёда эмас, охиратда ҳам бахтли бўлади.

14. Бизга яхшилик эшиклари очилиши учун Қуръон ўқиймиз. Қуръон ўқинг, йўлингиз равон, толеингиз баланд бўлади. Қуръон ўқинг, кўнглингиз хотиржам бўлади, дилингиз ёришади.

15. Хонадонимиз нурга тўлиши учун Қуръон ўқиймиз.

16. Кексаликда ночор ахволда қолмаслик учун Қуръон ўқиймиз.

17. Дажжол фитнасидан сақланиш учун Қуръон ўқиймиз.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким Каҳф сураси аввалидан ўн оят ёдласа, дажжол фитнасидан сақланади¹⁵”.

18. Меҳрибон ота-онамиз Аллоҳнинг марҳаматига эришишлари учун Қуръон ўқиймиз.

19. Қабр азобидан халос бўлиш учун Қуръон ўқиймиз.

Ҳадиси шарифда: “Таборақ сураси бандани қабр азобидан сақлайди”, деб марҳамат қилинган¹⁶.

20. Қиёматда шафоатга эришиш учун Қуръон ўқиймиз.

21. Жаннатдаги мартабамиз баланд бўлиши учун Каломуллоҳни тиловат қиламиз.

22. Биз мўмин-мусулмонлар ҳар бир эзгу ишни Аллоҳ розилиги учун қиламиз. Қуръон ўқишдан асосий мақсадимиз ҳам шу – Аллоҳ розилигига эришиш¹⁷.

ҚУРЪОН ЎҚИШ ФАЗИЛАТЛАРИ

Аллоҳ таоло айтади: “**Албатта, Аллоҳнинг Китобини тиловат қиладиган, намозни тўқис адо этадиган, Биз уларга ризқ қилиб берган нарсалардан махфий ва ошкора инфоқ-эҳсон қиладиган зотлар ҳаргиз касод бўлмайдиган олди-сотдидан умидвордирлар. Зеро, (Аллоҳ) уларнинг ажрларини тўлиқ қилиб беради, ўз фазлу карамидан уларга яна зиёда (мукофотлар) ҳам беради. Албатта, У мағфиратли, ўта шукр қилувчидир (яъни, озгина яхши амал учун ҳам кўп мукофот беради)**” (*Фотир сураси, 29-30-оятлар*).

Қуръон тиловат қилган, намоз ўқиган саховатпеша инсонлар ҳечам касодга учрамайдиган тижоратдан умид қилсалар бўлади. Зеро, солих амаллар савоби боқий қолади. Дунё матоҳлари эса ўткинчидир.

Ақли мўмин банда охират диёрига харидор бўлади. Чунки қиёмат куни тижорати орқасидан мўмай даромад олишига сўзсиз ишонади. Қалбидаги мана шу мустаҳкам имон уни эзгу ишларга ундайди.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: “(Эй Мухаммад,) **шундай қилиб, (худди аввалги пайғамбарларга ваҳий қилганимиздек,) Ўз амримиз билан Сизга Рухни ваҳий қилдик. Сиз илгари на Китобни, на имонни билардингиз. Лекин Биз (Қуръонни) бир нур қилдикки, у билан бандаларимиздан Ўзимиз хоҳлаган кишиларни ҳидоят қиламиз. Албатта Сиз тўғри йўлга бошлайсиз**” (*Шўро сураси, 52-оят*).

Ибн Аббос розияллоҳу анҳуга кўра, оятдаги “Рух”дан мурод – Қуръони карим¹⁸.

Бу ерда Қуръоннинг Рух, дейилиши бежиз эмас. Чунки инсон танаси руҳ билан, қалби эса Қуръон билан тирик. Мўмин кишининг дили Қуръон ўқиш, Қуръон ёдлаш, кўрсатмаларига амал қилиш билан ҳаёт булоғидан сув ичади.

Қуръон ўқиш фазилати ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламдан жуда кўп ҳадислар ривоят қилинган. Жумладан, Оиша розияллоҳу анҳо онамиздан ривоят қилинган ҳадисда шундай дейилган: “Қуръонни моҳирона тиловат қиладиган қори элчи, ёзувчи, ўта яхши фаришталар билан (бир мақомда)дир. Қуръон ўқиганда тили тутиладиган қорига икки ҳисса кўп савоб (берилади¹⁹)”.

¹⁵ Муслим, Абу Довуд, Термизий Насоий, Аҳмад ривоят қилган.

¹⁶ Ибн Мардавайх саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

¹⁷ Биз Қуръонни кийрот-кийрот савоб олиш, жаннат калитини қўлга киритиш ёки дўзах азобидан қутулиш учунгина ўқиймаймиз. Қуръон ўқишдан кўзлаган асосий мақсадимиз – Аллоҳ розилигига эришиш. Шу сабаб Қуръон ўқиётганимизда ҳаёлимиз ҳар бир ҳарфга 10 та савоб олиш билан банд бўлмасин. Агар ниятни холис қила олсак, Аллоҳ таоло мақсадимизга эриштиради: қалбимизни поклайди, беҳисоб ажр-мукофотлар билан сийлайди, кийинчиликлардан халос этади, уйларимиз нурга тўлади, хонадонимизга файз-барака киради, охиратимиз обод бўлади.

¹⁸ Ибн Мунзир, Ибн Абу Ҳотим ривоят қилган.

¹⁹ Бухорий, Муслим, Суан соҳиблари, Аҳмад, Ибн Ҳиббон ривоят қилган.

Ҳадиси шариф мазмунига кўра, Аллоҳнинг топшириқларини етказувчи, банданинг ҳар бир ишини номаи аъмолига ёзиб борадиган итоатгўй фаришталар қандай улуғ мавқега эга бўлса, Қуръонни бурро-бурро ўқийдиган қорилар ҳам худди шундай мартабага эришади.

“Қуръон ўқиганда тили тугиладиган қорига икки ҳисса кўп савоб (берилади)”.

Қуръонни қийналиб ўқийдиган қори икки баравар савобга эга бўлади: Қуръон ўқигани ҳамда машаққат чеккани учун ажр олади.

Беш қўл баравар эмас. Одамларнинг ташқи кўриниши, хулқ-атвори ҳар хил бўлганидек, қобиляти, зехни, ақл-идроки ҳам турличадир. Кимдир Қуръонни дона-дона қилиб ўқийди. Яна кимдир Қуръон ўқишга бироз қийналади, айрим ҳарфлар талаффузига тили келишмайди ёки ҳижжалаб ўқийди. Юқоридаги ҳадисда ана шундай инсонларга далда берилмоқда, кўнгиллари кўтарилмоқда. Зеро, уларнинг Қуръон ўқиш йўлида чеккан машаққатлари бесамар кетмайди. Ҳатто мохир қоридан ҳам кўпроқ савоб олишлари мумкин. Ҳаммаси ихлосга боғлиқ. “Қуръон ўқийман”, деб ҳаракат қилган бандани Аллоҳ беҳисоб ажр-мукофотлар билан сийлайди.

Абу Масъуд Ансорий розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Аллоҳ таолонинг Китобини яхшироқ ўқийдиган қори қавмга имомлик қилади. Агар улар кироатда тенг бўлсалар, у ҳолда суннатни яхшироқ билувчи²⁰ (имомликка ўтади...)”

Қуръон ўқувчининг мавқеи қанчалик юқори эканини шундан ҳам билса бўлади. Банда Қуръонни чиройли, беҳато ўқигани учун дунёда қавмга имом бўлади, охиратда ҳам юқори мартабаларга эришади, жаннат аҳли пешқадамига айланади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай марҳамат қилганлар: “Қуръон бойлиқдир. Ундан кейин фақирлик йўқ, Ундан ўзга бойлиқ йўқ²¹”.

Қуръон ўқиган мўминнинг қалби бойийди, илми зиёда бўлади, маънавияти юксалади, фикр доираси кенгаяди.

Бойлик деганда, мусулмон одам фақат дабдабали ҳаётни, ҳисобсиз мол-дунёни кўз олдига келтирмайди. Зеро, Пайғамбаримиз алайҳиссалом: “Ҳақиқий бойлик нафс тўқлигидир”, деганлар. Мана шу ҳадисдан келиб чиқиб айтиш мумкин, Қуръон ўқиган одамнинг кўзи тўқ бўлади. Қуръон ўқиган инсон дунёнинг ўткинчи матоҳлари ортидан ҳаллослаб югурмайди, турмуш ташвишлари деб ўзини ўтга-чўққа урмайди, хотиржам яшайди, қаноатли бўлади: бориға шукр, йўғига сабр қилади. Ана ҳақиқий бойлик, ҳузур-ҳаловат қаерда!

Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Ким Қуръон ўқиса, нубувватга (яъни, пайғамбарлик даражасига) поғонама-поғона кўтарилиб борибди. Фақат унга ваҳий қилинмайди холос. Қуръон соҳиби қалбида Аллоҳнинг Каломи бўла туриб ғазабланган киши билан талашиб-тортишиши, нодон кимсага қўшилиб жоҳиллик қилиши тўғри эмас²²”.

Қуръон маъноларини дилига сингдирган мўмин киши секин-аста юксак мартабага кўтарилади. У энг гўзал одобларни Қуръондан ўрганади. Шундай экан, Қуръон ўқувчи инсон оғир-вазмин бўлиши керак. Мабодо бир жоҳил одам жанжал чиқарса, мўмин киши унга бас келаман, демасин. Зеро, қалбига Аллоҳнинг Каломи жо бўлган қори биров билан сан-манга бориши маъқул эмас.

Машҳур саҳоба Абу Зар Ғифорий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Бир куни: “Ё Расулуллоҳ, менга насиҳат қилинг?” дедим. У зот: “Аллоҳга тақво қил! Чунки барча ишларнинг боши тақводир”, дедилар. “Ё Расулуллоҳ, яна насиҳат қилинг”, деб сўрадим. Шунда у зот: “Қуръон тиловат қил. Зеро, бу сен учун ерда нур, осмонда захира бўлади²³”, деб марҳамат қилдилар²⁴”.

Кунларнинг бирида Абу Зар розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ алайҳиссалом насиҳат қилишларини сўради. Пайғамбаримиз унга тақвони маҳкам ушлашни тайинладилар. Абу Зар Ғифорий Пайғамбаримиздан яна насиҳат сўрагани, у зот Қуръон ўқишни тавсия этдилар. Чунки Қуръон банда йўлини ёритади, қалбини чароғон этади. Қуръон қоронғи қабрда банда учун нур бўлади, гўрини нурга тўлдиради. Охиратда ҳаммаёқни зулмат қоплаган паллада Қуръон ҳақиқий мўмин банда учун нур бағишлайди, унинг фойдасига хужжат бўлади.

²⁰ Муслим, Абу Довуд, Термизий, Насоий, Аҳмад ривоят қилган.

²¹ Табароний, Байҳақий, Абу Яъло ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

²² Байҳақий “Шуабул имон”да, Ҳоким “Мустадрок”да ривоят қилган. Имом Ҳоким: “Бу саҳиҳ санадли ҳадис, аммо иккиси ривоят қилмаган”, деган.

²³ Имом Аҳмад – Абу Саид Худрийдан – нақл қилган ривоятда: “Сен ўзинга Аллоҳни зикр қилишни, Қуръон тиловатини лозим тут! Чунки бу нарса сен учун осмонда хурсандчилик, ерда зикр(-мартаба)дир”, дейилган. Бу ҳадис санади заиф.

²⁴ Ибн Ҳиббон заиф санад билан ривоят қилган.

Биз “захира” деганда, керак бўлганда фойдаланиш учун бир жойга тўплаб қўйилган нарсани тушунамиз. Умид қиламиз, бу дунёда Қуръон тиловати учун олган тоғдек улкан савобларимиз охиратда бизга асқотади, иншааллох!

Бир куни Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам: “Эй, савдогарлар жамоаси! Бозордан қайтиб келганда, ўнта оят ўқишга қодирмасмисизлар? (Агар шундай қилсангиз,) Аллох ҳар бир оят учун битта ҳасана ёзади”, деб тужжорлар жамоасига мурожаат қилдилар²⁵.

Арабча “ҳасана” сўзи “эзулик”, “ажр-савоб”, “садақа” маъноларини англатади.

Маълумки, тижоратчилар кўпинча мол олди-бердиси, кирим-чиқимларни ҳисоблаш билан банд бўлади. Бироқ қалбида имони бор инсон тижоратчими, деҳқонми, косибми, ким бўлишидан қатъи назар, кундалик юмушларидан бўшаб, кўлига Қуръон олиб, ақалли бир-икки бет бўлса ҳам ўқийди. Мўмин киши тирикчилик деб Қуръон ўқишни ташлаб қўймайди. Дилидаги мустаҳкам имон Аллохнинг Каломини ўқишга ундайди.

Мўминлар амири Ҳазрати Усмон ибн Аффон розияллоху анху: “Мен бирон кунни Аллохнинг Каломига назар солмай ўтказишдан уяламан”, деган. Бутун бошли давлат раҳбари айтяпти бу гапни. Биз-чи! Бизнинг бўш вақтимиз етарли. Баҳона излашдан фойда йўқ. Ҳаммаси ихлосга, бўш вақтдан унумли фойдаланишга боғлиқ. Ҳаракат қилган одам бир иложини топади. “Китоб ўқишга вақтим йўқ”, деб баҳона кидирган киши эса файз-баракадан, ажр-савобдан қуруқ қолади.

Қуръон муфассири Абдуллох ибн Аббос розияллоху анху айтади: “Ким Қуръон ўқиса, (кўп нарсани) билганидан кейин ҳеч нарсани билмай қолиши учун энг тубан умрга қайтарилмайди. Бу Аллох азза ва жалланинг қуйидаги оятида айтилган: “Сўнг уни асфаласофилинга қайтардик. Фақат имон келтирган...” яъни, Қуръон ўқиганларгина²⁶ (бундан саломат бўладилар)”.

Маълумки, ёш ўтганидан кейин одамнинг кўзи хиралашади, қулоғи яхши эшитмайди, бўғимлари заифлашади, белидан қувват кетади, хотираси сусаяди. Бироқ Қуръон ўқиганлар кексайган чоғларида ҳам эс-хушларини, куч-қувватларини йўқотишмас экан. Қизик, бунинг сабаби нимада?

Илмий тажрибаларда аниқланишича, Қуръон ўқиш, эшитиш мия фаолиятига ижобий таъсир кўрсатади, кексаликда юз берадиган паришонхотирлик, хотира сусайиши каби нохуш ҳолатлардан сақлайди.

Кўп касалликлар шайтоннинг зарари оқибатида юзага келади. Чунки шайтон ёмонлик ўчоғидир. Тутқаноқ, сеҳрланиш, фалаж, баданга оқ тушиши, яра тошиши каби касалликлар тиббиёт тилида “Бактерия, микроб ёки вируслар таъсирида келиб чиқади”, дейилса ҳам, аслида уларни инсон жисмига шайтон олиб киради. Маълумки, Қуръон шайтони лаин зарарини даф этади²⁷.

Умр бўйи Қуръонга ошно бўлган қори боболар ҳаётига ибрат назари билан қарасак, бу гап қанчалик тўғрилигига амин бўламиз. Юз ёшни қоралай деб қолганларига қарамай, таналари бақувват, хотиралари яхши, кўзлари равшанлигини кўрамыз. Зеро Аллох Қуръон ҳақларини адо этган бандасини соғлом тана, кучли хотира неъматини билан сийлайди. Қуръон ўқийдиган инсон икки дунёда ҳурмат-эҳтиромга сазовор бўлади.

ҚУРЪОН ЎҚИЙДИГАН МЎМИН

Абу Мусо Ашъарий розияллоху анхудан ривоят қилинишича, Расулуллох соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Қуръон ўқийдиган мўмин утрусжага ўхшайди. Унинг ҳиди ёқимли, мазаси ширин. Қуръон ўқимайдиган мўмин эса хурмо кабидир. (Хурмо мевасининг) ҳиди йўқ, аммо мазаси ширин. Қуръон ўқийдиган мунофиқ райхон каби хушбўй, бироқ мазаси тахир. Қуръон ўқимайдиган мунофиқ эса ҳанзала янглиғ ҳидсиз, таъми аччиқдир²⁸”.

²⁵ Табароний, Байҳақий ривоят қилган. Ҳайсамий “Завоид”да: “Табаронийнинг ровийлари саҳиҳ кишилар. Фақат Рабийъ ибн Саълаб, Абу Исмоил Муаддиб бундан мустасно. Иккиси сиқо (яъни, ишончлидир)”, деган.

²⁶ Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Имом Заҳабий “Талхис”да ривоят санади саҳиҳлигини айтган.

²⁷ Аллох таоло айтади: “(Эй Муҳаммад,) бандамиз Айюбнинг Парвардигорига нидо қилиб: “Ҳақиқатан, мени шайтон бало ва азоб билан ушлади”, деган пайтини эсланг” (Сод сураси, 41-оят).

Оятдаги “нусбин” сўзи касаллик, “азабин” лафзи оғриқ берадиган хасталик маъносини англатади. Бу нарса шайтоннинг қаттиқ ушлашидан келиб чиқади. Шайтон гўё вабо каби инсон танасига ёпишади, унда вирус, микроб таркатади. Шунинг учун касалликдан сақланмоқчи бўлган одам олдин танасидан, кейин руҳидан шайтонни қувиши керак (Манба: Абулфидо Муҳаммад Иззат Муҳаммад Ориф, “Ўзингизни Қуръон билан даволанг”).

²⁸ Бухорий, Муслим, Суан соҳиблари, Доримий, Аҳмад ривоят қилган.

Мазкур ҳадисда Қуръон тиловат қилиш, Каломуллоҳдан узоқ юриш қандай самара бериши ажойиб ўхшатиш орқали баён этилмоқда. Унда тўрт тоифа киши икки хил мева ҳамда икки хил ўсимликка ўхшатишмоқда: мўмин утружжага, хурмога, мунофиқ эса райҳонга, ҳанзалага менгзалмоқда. Бу билан мўмин банданинг шаъни нақадар улуғлиги, тилида мусулмонликни даъво қиладиган кимсанинг ҳолати нақадар ёмонлигини билиб оламиз. Қолаверса, ҳадисда Аллоҳнинг Каломи банданинг зоҳирига ҳам, ботинига ҳам таъсир қилиши таъкидланмоқда. Бандалар бу борада бир-биридан фарқ қилади. Ҳақиқий мўмин кўпроқ насибадор бўлади, кимдир озроқ. Қуръон баракасидан умуман бенасиб қоладиганлар ҳам йўқ эмас.

Келинг, бу пурмаъно ҳадис шарҳи билан яқиндан танишиб чиқамиз:

“Қуръон ўқийдиган мўмин утружжага ўхшайди. Унинг ҳиди ёқимли, мазаси ширин”.

Утружжа – апелсинга ўхшаган мева. Унинг ҳажми ўртача, кўриниши чиройли, ранги сарик-қизғиш. Утружжанинг ажойиб ранги киши эътиборини тортади. Унга қараган инсон кўнглида қувонч пайдо бўлади. Қолаверса, утружжанинг хушбўй ҳиди, тотли мазаси бор.

Утружжа мевалар ичида энг зўри бўлгани учун ҳам мўмин киши мана шу мевага ўхшатишмоқда. Мўминнинг қалбида имони бор, нифоқ йўқ. У Қуръон ўқийди. Қуръон ўқиши шундоқ юз-кўзидан билиниб туради. Мўминнинг ташки кўриши гўзал, хулқи чиройли. Асосийси ички олами – қалби гўзал. Бундан чиқди, комил мўмин бўлиш учун ҳам сиртини, ҳам ичини тўғрилаш керак. Қалбни ислоҳ қилишда, етук мўмин бўлишда Қуръоннинг аҳамияти жуда катта.

Қуръон ўқийдиган мўминнинг – худди утружжа каби – таъми мазали: қалбида имон мустаҳкам ўрнашган, ҳидиям хушбўй – одамлар унинг қироатини эшитиб роҳатланадилар, ажр-савоб оладилар, Қуръон ўқишни ўрганадилар.

Эътиборли жиҳати шундаки, ҳадисда “Қуръон ўқийдиган” дейиш билан Қуръонни ойда-йилда бир эмас, доим ўқиш лозимлигига ишора қилинмоқда. Зеро, комил мўмин банда Аллоҳнинг Каломини тоқчаларда ғариб ҳолда қолдирмайди, мутгасил ўқиб-ўрганади, илоҳий таълимотларга мувофиқ яшайди.

“Қуръон ўқимайдиган мўмин эса хурмо кабидир. (Хурмо мевасининг) ҳиди йўқ, аммо мазаси ширин”.

Буям ажойиб ўхшатиш. Ҳар бир бандадан талаб этиладиган асосий нарса имондир. Мўмин банда имони билан қадрли. Лекин Аллоҳга, охират кунига ишонса-ю, Парвардигори Китобини ўқимаса, унинг қадри пасаяди. Шунинг учун бўлса керак, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Қуръон ўқимайдиган мўминни хурмога ўхшатаптилар. Хурмонинг мазаси жуда ширин, лекин ҳидлаб кўрсангиз, ҳиди йўқлигига амин бўласиз. Бундан чиқди, Қуръон ўқимаслик, ўқишни ўрганишга ҳаракат қилмаслик мўмин банда учун айб саналади.

Афсуски, ҳозирда кўп мусулмонлар Қуръон ўқимайди, маъносини тушунмайди. Оқибатда мусулмон бўлгани учун эмас, мусулмон бўла туриб Қуръонни ўқиб-ўрганмагани учун бошига ҳар хил савдолар тушади. Бугунги кундаги кўп ташвишлар айнан диндан беҳабарлигимиз сабабли келиб чиқмоқда. Бундоқ олиб қарасак, ҳаммаси ёзиб қўйилган, қайси вазиятда нима қилиш кераклиги баён этилган. Бироқ Қуръон ўқилмайди, Аллоҳнинг ҳукми ўрганилмайди. Бундай нохуш вазиятдан чиқиб кетишнинг бирдан-бир чораси – Қуръонга қайтиш, Аллоҳнинг Каломини кунт билан ўқиб-ўрганиш.

Шуни ҳам таъкидлаб ўтиш жоиз, мўмин банда Қуръон ўқимасаям, унинг асли пок. Чунки қалбида имон бор. Қуръон ўқимагани ёки ўқий олмагани билан унинг ботини гўзал, аммо зоҳири ислоҳталаб.

“Қуръон ўқийдиган мунофиқ райҳон каби хушбўй, бироқ мазаси тахир”.

Қуръон ўқийдиган мунофиқнинг райҳонга ўхшатилишига сабаб мунофиқ дилида касаллик бор, тилида мусулмонликни даъво қилади. Лекин қалбида имон йўқ, ихлос йўқ. Одамлар – Қуръон ҳурматидан – риёкор корини иззат-икром қилишлари мумкин. Бироқ нияти холис бўлмагани учун риёкор кимса Аллоҳ наздида ҳақиқий қорилик мақомига эришолмайди: унга савоб ҳам, юқори мартаба ҳам берилмайди.

Маълумки, райҳоннинг ҳиди кўпчиликка ёқади. Аммо баргини чайнаган одамнинг кўнгли беҳузур бўлади. Мунофиқ ҳам шундай. Фақат Қуръон ўқигани учун унинг ҳиди хушбўй.

Эътибор беринг: бу гап қалбида нифоқ илллати бор кимса ҳақида айтиляпти. Чинакам мўмин банда Қуръон ўқиш билан қанчалик юқори даражага кўтарилишини шундан ҳам билиб олса бўлади.

“Қуръон ўқимайдиган мунофиқ эса ҳанзала янглиғ ҳидсиз, таъми аччиқдир”.

Ҳанзала – таъми, ҳиди ёқимсиз ўсимлик. Меваси апелсин катталигида бўлади.

Қалбида нифоқ бор, Қуръондан узоқ банда ханзалага ўхшайди. Унинг таъми аччиқ, устига-устига ҳиди ҳам бадбўй. Бу – тўрт тоифа ичидаги – энг паст поғона эгасидир. Мунофиқлик тамғаси бандани жуда паст даражага тушириб юборади. Агар у Қуръондан йироқ бўлса, поғонаси баттар пасайиб кетади.

Мунофиққа ибодат қилиш ҳам, Қуръон ўқиш ҳам оғирлик қилади. Шу маънода Абул Жавзо: “Мунофиқ учун Қуръон ўқишдан кўра зил-замбил тошларни кўтариб юриш осонроқ”, деган²⁹.

Мунофиқда имон, ихлос бўлмагани учун ибодатни хушў билан бажаролмайди, Қуръонни Аллоҳ розилиги учун эмас, одамлар мактовиди учун қироат қилади, бор эътиборини фақат ташқи тарафга – моддиятга қаратади.

Ҳадиснинг мана шу қисмидан хулоса чиқарадиган бўлсак, аввало нифоқдан узоқ юриш, сиртдан мусулмон бўлиб кўриниб, Исломига тескари ишлардан қилишдан эҳтиёт бўлиш керак. Қолаверса, Қуръонга эътиборимизни кучайтирайлик. Зотан, мўмин-мусулмон бўла туриб Қуръон ўқимаслик маъқул эмас. Чунки Аллоҳ Қуръонни ўқиб-ўрганишимиз, Каломуллоҳ одоби ила хулқланишимиз учун нозил қилган.

ЗАНГЛАГАН ҚАЛБЛАР ШИФОСИ

Инсон қалби гоҳ у тарафга, гоҳ бу тарафга ўзгариб туради: савобли иш қилганида, қалби яйрайди, дили чексиз қувончга тўлади. Гуноҳ-маъсият кирлари эса дил ойнасини хиралаштиради. Оқибатда қалб қораяди, кўнгли хижил бўлади.

Абдуллоҳ ибн Умар розияллоху анҳу ривоят қилади: “Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: “Темирга сув тегса занглайди. Худди шунга ўхшаб қалбларни ҳам занг босади”, дедилар. Шунда: “Ё Расулуллоҳ, унинг жилоси нима?” деб сўралди. У зот: “Ўлимни кўп эслаш, Қуръон ўқиш”, дея марҳамат қилдилар³⁰”.

Қалб худди темир каби занглайди. Темирга сув тегса, сиртини занг босади. Гуноҳлар йиғилиб-йиғилиб қалбни занглатади, дилни қорайтиради, кўнгилни ғаш қилади. Қалб қорайиши оқибатида инсон шуури ўтмаслашади, меҳр-оқибат туйғуси киши билмас тарзда кўтарилиб боради.

Мазкур ҳадисда айтилишича, ўлимни эслаган, Қуръон ўқиган одамнинг қалби занглардан тозаланади. Қандай қилиб, дейсизми? Гап шундаки, ўлимни эслаган кишининг ўткинчи дунёга хоҳиши сўнади. Ўлимни эслаган, охиратни ўйлаган инсон гуноҳлардан тийилади, нафаси кириб-чиқиб турганида Парвардигорига тезроқ тавба қилишга шошилади, ўзини ислоҳ қилади. Инсон ўлимни эслаганда лаззатлар парчаланаяди, ҳакалаб отиб турган нафс хоҳишлари сал бўлсаям жиловланади. Бир кунмас-бир кун дунёни тарк этишини билган киши оқибатли бўлади, бир иш қилишдан олдин охирини ўйлайди, мулоҳаза юритади.

Одам ўлимни эсдан чиқариб, дунёга кўнгили қўйгани учун қинғир йўлларга кириб кетади. Чунки ўлимни унутган кимса, “Бу дунёда абадий қоламан”, деб ўйлайди. Аслида ундай эмас. Ҳар бир тирик жон бошида ўлим қисмати бор. Бундан қочиб кутулиб бўлмайди. Ақлли инсон умр дафтари ёпилмасидан олдин ўлимга тайёргарлик кўради, охират озуқасини шай қилиб, фаний дунёдан охиратга хотиржам риҳлат қилади.

Бир нарсани унутмайлик: ўлимни эслаган билан одам ўлиб қолмайди. Ғафлат босиб, ўлимни эсдан чиқаришдан ёмони йўқ. Ўлимни эслаган одам камтарин, дийдаси юмшоқ, меҳрли бўлади. Баъзилар худди ўлмайдигандек, дунёга устун бўладигандек қадам босади, кибр билан унча-мунчасини назар-писанд қилмайди, одамларни оёқ учида кўрсатади. Беш кунлик бу дунёда мансаб-мартабага, бойликка ишониб, азиз инсонлар дилини оғритади, ўзгаларга паст назар билан қарайди.

Доно халқимиз “Тўқ бўлсанг, мазорга бор, оч бўлсанг, бозорга бор”, деб бежизга айтмаган. Қабристонни зиёрат қилсак, дўппайиб турган гўрлар ичида не-не инсонлар: шоҳу гадолар, фақиру бойваччалар ётганини кўриб, кўзимизнинг ёғи эрийди, шикаста қалб бўлиб қоламиз. Аслида ҳар бир инсон ҳафтада ёки ўн беш кунда бир мазорларни зиёрат қилиб турса, дийдаси юмшайди, қалби мумдек эрийди.

Юқоридаги ҳадисда айтилишича, Қуръон тиловати қалбдаги зангларни кетказаяди. Ҳақиқатан, Қуръон ўқиш билан қалб яйрайди, кўнгили таскин топади. Мўмин банда қироатдан бир дунё маънавий

²⁹ Абу Нуайм “Ҳилятул авлиё”да ривоят қилган.

³⁰ Байҳақий, Абу Нуайм, Кузойи ривоят қилган. Жалолиддин Сууютий бу ривоятни “Жомеул аҳодис”да, Муттақий Ҳиндий “Канзул уммол”да келтирган.

озука олади. Шу йўсин қалбни қоплаган занг қурумлари аста-секин тозаланиб боради. Бежизга “Қуръон қалбга малҳам, дилни тозалайдиган илоҳий даво”, дейилмаган.

Маълумки, темирга доим ишлов бериб турилмаса, кўп ўтмай занглайди. Худди шунга ўхшаб, Қуръон ўқилмаса, дилни занг босади. Ҳамиша Қуръон ўқийдиган инсон қалбига гард юкмайди. Тиловат билан жилоланган қалби ойнадек ярқираб туради.

Ҳозирги “замонавий” одамларнинг кўпи дунёга ҳирс қўйиш дарди билан оғриган. Кишилар орасида ўзаро ишонч, садоқат, вафо, меҳр-оқибат камайиб кетаётгандек. Бизнингча, бунинг сабаби битта: ўлимни унутиш, Қуръон ўқимаслик.

Айрим одамларга ўлимни эслатсангиз, охиратдан гап очсангиз: “Қўйинг, яхши мавзуда гаплашайлик!” дея сўзингизни бўлади. Ўлимни эслаш ёмонми?! Ҳар кимнинг бошида бор-ку бу савдо! Ўлимдан қочиб-қутулиб бўлмайди. Шунинг учун ўлимга тайёргарлик кўриш керак. Қандай қилиб, дейсизми? Ўлимга ҳозирлик солих амаллар билан бўлади, қоронғи гўрни ёритувчи Қуръон тиловати билан бўлади. Қуруқ қафанлик олиб ёки қабристондан ўзи учун алоҳида жой ажратиш қўйган одамни охират сафарига ростмана шай деб бўлмайди.

Банда оламдан ўтса, уни ювиб қафанлаш, жаноза ўқиб дафн этиш ортда қолган мусулмонлар зиммасига тушади. Одамлар маййит ҳурмати жойига қўйиб, жаноза ўқиб дафн этишлари, Қуръон тиловат қилиб савобини бағишлашлари мумкин. Бироқ улар марҳум зиммасидаги фарз ибодатларни тўқис бажаролмайдилар. Ҳамма гап шунда.

Бошқа тарафдан олиб қараганда, кўпчилик Қуръон ўқимай юргани учун ҳам руҳий тушкунликка, Ғарб тили билан айтганда, депрессияга тушиб қоляпти. Ҳар қадамда стресс (руҳий зўриқиш, асаббузарлик) кузатилади. Баъзи одамлар асаби чаток, сал нарсага ловуллаб ёниб кетади, сиркаси сув кўтармайди. Бундай сабабини суриштирсангиз, Қуръон ўқимаслиги, Исломдан беҳабарлиги билиниб қолади. Ҳатто Қуръон таржимасини олиб ўқишга ҳам қунт қилмайди. Аллоҳнинг Каломини ўқимасдан қандай қилиб хотиржам яшаш мумкин?!

Хуллас, айни дамда ечим қийин бўлиб турган глобал руҳий муаммонинг оддий давоси – Қуръон ўқиш, охиратни эслаш.

Унутмайлик: қалб зангини, кўз ширасини зеб-зийнатлар, бойлик, обрў-эътибор билан кетказиб бўлмайди. Қалби зилол сувдек мусаффо, икки дунёси обод бўлишини истаган инсон охиратни унутмайди, Аллоҳнинг Каломини қунт билан ўқиб-ўрганеди.

БИР ҲАРФИГА 10 ТА САВОБ

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анху ривоят қилишича, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким Аллоҳнинг Каломидан битта ҳарф ўқиса, унга битта савоб ёзилади. Ўша савоб ўн баравар кўпайтирилади. Мен алиф лом мимни битта ҳарф демайман. Алиф бир ҳарф, лом бир ҳарф, мим бир ҳарфдир³¹”.

Карамни кенг Аллоҳ Қуръон ўқиган бандасига жуда кўп ажр-савоб беради. Бунинг учун биринчи навбатда Қуръонни тўғри ўқиш қоидалари ўрганилади. Сабаби Қуръоннинг ҳар бир ҳарфига ўнта савоб олиш учун Каломуллоҳни тажвид қоидаларига мувофиқ ўқиш керак. Баъзи инсонлар савоб талабида кўпроқ Қуръон таржимасини ўқийдилар. Аллоҳ ибодатларини ҳусни қабул қилсин! Қуръон таржимасини ўқиш ҳам савобли иш. Бироқ ҳадисдаги ваъда Мусҳафи шарифни араб тилида, беҳато ўқийдиган кишиларга берилган. Арабча ўқишга қийналадиганлар ҳам ниятларига яраша ажр оладилар, иншааллоҳ!

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам шундай марҳамат қилганлар: “Қуръон ўқинглар! Зеро, бунинг учун сизларга савоб берилади. Мен алиф лом мимни бир ҳарф демайман. Алиф ўнта, лом ўнта, мим ўнтадир. Шу (билан) ўттизта³² (бўлади)”.

Киши хулуси ният билан Қуръон ўқиса, ҳар бир ҳарф учун савоб олади. Алиф лом мим деганда, номаи аъмолига ўнта эмас, ўттизта савоб ёзилади. Чунки алифга ўнта, ломга ўнта, мимга ўнта ажр ёзилади. Шунда умумий ҳисоб ўттизта бўлади.

“Ал-амалус солих” китобида шундай дейилган: “Қуръонда 300.000 дан зиёд ҳарф бор³³. Кимдаким Қуръонни бир марта ўқиб чиқса, 3000.000 дан ортиқ савобга эга бўлади. Басмаланинг ўзини

³¹ Термизий, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

³² Хатиб Бағдодий “Тарихи бағдод”да ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

³³ Баъзи уламоларга кўра, Қуръони карим 311.251 та ҳарфдан иборат.

Ўқигани учун 190 та ажр олади. Қуръондаги энг узун, тўлиқ бир саҳифали қарз ояти 552 та ҳарфдан иборат. Мана шу саҳифани ўқиган кишига 5520 та савоб берилади”.

ШАФОАТ ҚИЛУВЧИ КИТОБ

Аллоҳ таолога илтижо қилиб, баъзи осий мўминларни авф этишни ёки айрим бандаларни икром қилиб, жаннатга ҳисоб-китобсиз киритишни сўраш шафоат, дейилади. Аҳли сунна вал жамоа мазҳаби уламоларига кўра, қиёмат кунидаги шафоат ҳақдир. Унга имон келтириш – вожиб. Чунки гуноҳкор мусулмонларнинг қиёмат куни шафоат қилиниши ҳақидаги ҳадислар мутавотир даражасига етган.

Охират куни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам, яна солиҳ кишилар шафоат қилишларини биламиз. Шунингдек, Аллоҳнинг Каломи Қуръони карим ҳам шафоат қилади. Бу ҳақида бир қанча ривоятлар келган.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом шундай марҳамат қилганлар: “Қуръон ўқинглар! Зеро, (Каломуллоҳ) қиёмат куни соҳибларига шафоатчи бўлади³⁴”.

Машхур саҳоба Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда айтилишича, қиёмат куни Қуръон келиб: “Парвардигорим, (Қуръон ўқиган бандани) кийинтир!” дейди. Шунда унга каромат тожи кийдирилади. Сўнг: “Парвардигорим, унга зиёда қил!” дейди. (Қуръон ўқиган кишига) каромат либоси кийдирилади. (Қуръон): “Парвардигорим, ундан рози бўл!” дейди. Шунда (Аллоҳ) коридан рози бўлади. Кейин (Қуръон соҳибига): “Ўқи ва кўтарилиб боравер”, деб айтилади. (Аллоҳ) ҳар бир оят учун бир поғона зиёда қилади³⁵.

Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Рўза ва Қуръон (қиёмат куни) бандани шафоат қилади. Рўза айтади: “(Парвардигорим,) мен уни кундузи таомдан, нафс хоҳишларидан тўсганман. Энди уни шафоат қилишим учун изн бер”. Қуръон айтади: “(Парвардигорим,) мен уни кечаси уйқудан қолдирганман. Уни шафоат қилишим учун изн бер”. Шунда (рўза ва Қуръонга бандани) шафоат қилиш имкони берилади³⁶”.

Бу ҳадисга кўра, ҳолисаллиллоҳ рўза тутган, Қуръон ўқиган банданинг гуноҳлари кечирилиши Аллоҳдан сўралар экан.

Уламолар Қуръон билан рўзанинг шафоатини қуйидагича тушунтиришган:

– Қиёмат куни Қуръон билан рўзанинг савоби жисм шаклига кириб гапиради;

– Аллоҳ улар номидан бир фариштани вакил қилади, ўша фаришта гапиради.

Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Қуръон (қиёмат куни) келиб, соҳибини шафоат қилади, “Парвардигорим, ҳар бир амал қилувчи ўз ишидан мукофот олади. Мен (тириклик чоғида) уни лаззатлардан (тўсганман), (кечалари) уйқудан қолдирганман. Энди уни эъозла!” дейди. Шунда (қорига): “Ўнг қўлингни чўз!” дейилади. У(нинг қўли) Аллоҳнинг розилиги билан тўлади. Кейин: “Чап қўлингни чўз!” дейилади. У(нинг чап қўли ҳам) Аллоҳнинг розилиги билан тўлади. (Қорига) каромат либоси кийдирилади. Унга каромат ярашади (ёки ҳалол бўлади). Кейин каромат тожи кийдирилади³⁷”.

ҚУРЪОН ЎҚИШ ЭНГ АФЗАЛ ИБОДАТЛАРДАНДИР

Маълумки, ибодатлар ичида энг афзали – вақтида ўқилган фарз намози. Ундан кейин ота-она хизматида бўлиш, Аллоҳ йўлида жидду жаҳд қилиш туради. Қуръон ўқиш ҳам энг фазилатли амаллардан саналади.

Абу Саид Худрий розияллоҳу анҳу Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Парвардигор азза ва жалла: “Қуръон (тиловати) ва зикрим қайси бандани Мендан сўрашдан машғул қилиб қўйса, ўша бандага сўровчиларга бериладиган (нарсаларнинг) энг афзалини ато этаман. Аллоҳ

³⁴ Муслим, Аҳмад, Табароний ривоят қилган.

³⁵ Термизий, Ибн Хузайма, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

³⁶ Аҳмад, Ҳоким, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис лафзи Ҳокимга тегишли. Унинг ривояти санади саҳих.

³⁷ Доракутний ҳасан санад билан ривоят қилган.

Каломининг бошқа каломлардан устунлиги Аллоҳнинг (Ўзи яратган жами) махлуқотларидан устунлигига ўхшайди³⁸, дейди³⁹.

Фараз қилайлик: бир одам Қуръон ўқишни яхши кўради. Кўп вақтини тиловат билан ўтказди. Қуръон ўқиш, Аллоҳни ёд этиш билан андармон бўлиб, дуо қилишга фурсат тополмади, дейлик. Шундай бўлса-да, Мехрибон Аллоҳ дуо қилувчиларга бериладиган энг яхши нарсаларни ана ўша бандасига беради. Қаранг, дуо қилмасаям Қуръон ўқигани, зикр-тасбеҳ айтгани учун карами кенг Аллоҳ бундай кишининг қалб тўридаги тилакларини ижобат қилаверар экан!

Ривоят давомида: “Аллоҳ Каломининг бошқа каломлардан устунлиги Аллоҳнинг (Ўзи яратган жами) махлуқотларидан устунлигига ўхшайди”, дейилмоқда.

Ожиз банда ўз кўли билан ясаган буюмдан неча баравар устун туради. Шундай эмасми? Энди ўша ожиз бандани йўқдан бор қилган Қудратли Аллоҳ Ўзи яратган нарсалардан қанчалик юқори туришини тасаввур қилиб кўринг!

Аллоҳнинг Каломи бандаларни ожиз қолдиради. Қуръонга ўхшаш каломни ижод қилишга манаман деган ҳассос адибу шоирларнинг ҳам қурби етмайди. Бандаларнинг энг сара сўзларидан миллионтаси ҳам Қуръоннинг битта оятига, ҳатто бир дона сўзига тенг келмайди. Шундай экан, Қуръоннинг қанчалик улуғ калом эканини англаб, Каломуллоҳ хурматини жойига қўяйлик, ўқиб-ўрганайлик, ҳақини адо этайлик. Қуръоннинг улуғлигини ҳис этганимиз сари Унга хурматимиз, иштиёқимиз ортиб бораверади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам марҳамат қилиб шундай деганлар: “Сизлар Аллоҳга (Қуръондан) чиқадигандан кўра афзалроқ нарса билан қайтолмайсизлар⁴⁰”.

Қуръондан чиқадиган нарса – тиловат. Киши Қуръон ўқигани учун савоб олади. Ҳар бир ҳарфни ўқигани учун номаи аъмолига 10 та савоб ёзилади. Инсон Аллоҳ даргоҳига олиб борадиган энг яхши нарса Қуръон ўқигани учун олган савоби экан. Кимнинг савоби кўп бўлса, жаннатда мартабаси улуғ бўлади. Бунинг учун Қуръонни холис ниятда ўқиш керак.

Одамлар мол-дунё тўплаш, обрў-эътибор қозониш йўлида кимўзарга ўйнашади. Аммо солиҳ амалларга келганда бироз дангасалик қилинади. Аслида эзгу ишларда: хайр-саховатда, ибодатда, Қуръон ўқишда мусобақа қилинса, қандай яхши! Зеро, охиратда – минг машаққат билан тўпланаётган тилло-кумушлар эмас – бугун қилаётган солиҳ амалларимиз фойда беради. Ким амални Аллоҳ розилиги учун қилса, нариги дунёда юзи ёруғ бўлади.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал айтади: “Тушимда Аллоҳ азза ва жаллани кўрдим. Ундан: “Ё Раббим, бандаларинг Сенга қурбат ҳосил қиладиган энг афзал амал қайси?” деб сўрадим. У Зот: “Эй Аҳмад, Менинг Каломим билан (қурбат ҳосил қиладилар)”, деди. Мен: “Парвардигорим, маъносини тушунсаларми ёки тушунмасалар ҳамми?” дедим. Шунда Аллоҳ: “Маъносини тушунсалар ҳам, тушунмасалар ҳам”, деб марҳамат қилди⁴¹”.

Нўъмон ибн Башир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Умматимнинг энг афзал ибодати – Қуръон ўқиш⁴²”, деганлар.

Яна бир ҳадиси шарифда шундай дейилган: “Қуръонни кўп тиловат қиладиган киши одамлар ичида энг кўп ибодат қилувчидир. Энг афзал ибодат дуодир⁴³”.

Қуръон ўқиган инсон Аллоҳни эслайди, Унга илтижолар қилади, мадад сўрайди. Қуръон ўқиш зикр билан дуони жамлаган улуғ ибодатдир. Айниқса, намозда Қуръон ўқишнинг ҳосияти кўп.

НАМОЗДА ҚУРЪОН ЎҚИШ ФАЗИЛАТИ

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу ривоят қилишича, бир куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобалардан сўрадилар:

³⁸ Майрак: “Бу жумла Аллоҳ азза ва жалла сўзининг охири ёки Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам сўзлари бўлиши мумкин. Мана шуниси аниқроқ”, деган. Бухорий нақл қилишича, бу жумла ҳадис ровийси Абу Саид Худрийга тегишли. Валлоҳу аълам!

³⁹ Термизий ривоят қилган, “Ривоят санади ҳасан”, деган.

⁴⁰ Ҳоким “Мустадрок”да, Абу Довуд “Маросил”да, Аҳмад “Зухд”да ривоят қилган. Ҳоким: “Ҳадис санади саҳиҳ”, деган.

⁴¹ Манба: Ибн Қудома, “Мухтасару минҳожил қосидин”.

⁴² Байҳақий, Кузойи ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

⁴³ Ибн Шажарий “Ал-амолиш шажария”да ривоят қилган. Жалолиддин Суютий бу ҳадисни “Жомеул аҳодис”да, Муттақий Ҳиндий “Канзул уммол”да, Муновий “Файзул кодир”да нақл қилган. Муновийга кўра, санадда заифлик бор.

– Биронтангиз оиласи олдига борганида ўрқачлари катта-катта учта ҳомиладор туяни кўришни истайдими?

– Ҳа.

– Сизлардан бирон киши намозда учта оят ўқиши ўрқачлари катта учта ҳомиладор туядан яхшироқдир⁴⁴.

Бу ривоятда айтилишича, намозда ўқилган ҳар бир оят учун банда номаи аъмолига битта катта ҳомиладор туя садақа қилганлик савоби ёзилади.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом даврларида ўрқачлари катта-катта ҳомиладор туянинг қадри жуда баланд бўлган. Ҳозирги давр билан таққослаганда битта замонавий енгил машина қийматига тенг келган.

Оиша розияллоҳу анҳо онамиздан ривоят қилинган ҳадисда шундай дейилган: “Намозда Қуръон ўқиш – намоздан ташқаридаги қироатдан афзал. Намоздан ташқаридаги қироат – такбир ҳамда тасбеҳдан афзал. Тасбеҳ садақадан, садақа эса рўзадан афзал. Рўза жаҳаннамдан (тўсувчи) қалқондир⁴⁵”.

Шу ерда муҳим бир нарсани эслатиб ўтамиз: банда намозда Қуръондан қанча кўп ўқиса, шунча яхши. Бир ўзи намоз ўқиганда шундай қилса бўлади. Масалан, уйда нафл намоз ўқиётганда хоҳлаганча узун сураларни тиловат қилаверади. Лекин жамоатга имом бўлган одам, “Ҳадисда шундай дейилган экан”, деб қироатни ҳаддан ташқари чўзиб юбориши тўғри эмас. Имом сафда турган кексалар, заифлар, узрли кишиларни ҳисобга олиши керак.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам марҳамат қиладилар: “Ким тунда 100 оят билан намоз ўқиса, ғофиллардан деб ёзилмайди. Ким кечаси 200 оят билан намоз ўқиса, дуо-илтижо қилувчи ихлосилардан деб ёзилади⁴⁶”.

Иложи борича кўпроқ Қуръон ўқилса, ўқиганда ҳам намозда тиловат қилинса, савоби зиёда бўлади, устимизга Аллоҳнинг раҳмати ёғилади. Кечаси Қуръон ўқиган одам ғофиллар қаторидан чиқади, ихлосилар сафидан жой олади.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадиси қудсийда шундай дейилган: “Намозни⁴⁷ ўзим билан бандам ўртасида иккига тақсимладим. Бандам учун сўрагани (берилади). Агар банда: “Алҳамдулиллааҳи роббил ʼааламийн”, деса, Аллоҳ таоло: “Бандам менга ҳамд айтди”, дейди. Агар (банда): “Ар-роҳмаанир роҳийм”, деса, (Аллоҳ таоло): “Бандам мени мақтади”, дейди. Агар (банда): “Маалики явмид дийн”, деса, (Аллоҳ таоло): “Бандам мени улуғлади”, дейди. Агар (банда): “Ийяка наъбуду ва ийяка наста-ʼийн”, деса, (Аллоҳ таоло): “Бу Мен билан бандам ўртасидаги нарса. Бандамга сўрагани (берилади)”, дейди. Агар (банда): “Иҳдинассиротол мустақийм, сиротоллазийна анъамта ʼалайҳим, ғойрил мағзуби ʼалайҳим ва лаз-зооллийн”, деса, (Аллоҳ таоло): “Бу бандам учун. Унга сўрагани (берилади)”, дейди⁴⁸.

Аллоҳ таоло бизнинг ҳар бир ҳолатимиздан Хабардор. У Зот намоздаги қироатимизни, айтган ҳамду саноларимизни, дуо-илтижоларимизни эшитади. Бу нарса ҳар биримизни хушўга, янада сергак бўлишга чақиради. Агар бу ҳадисни қалбдан англаб етсак, тобора камёб бўлиб бораётган хушўни топишимиз осонлашади. Чунки ҳар бир оятга оламлар Парвардигори Аллоҳ таоло жавоб қайтараётганини юракдан сезган инсон Фотиҳа сурасини бепарво ўқиб кетмайди, Раббининг улуғлигини ҳис этади, Аллоҳни кўриб тургандек ибодат қилади.

Набий соллalloҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Аллоҳ банданинг икки ракат намозидаги (қироати)га қулоқ солганидек бошқа афзалроқ нарсани эшитмайди. Банда намозда экан, боши узра яхшилик ёғилиб туради. Одамлар Аллоҳга (Қуръондан⁴⁹) чиққан бошқа (афзалроқ) нарса билан яқинлашолмайдилар⁵⁰”.

Аллоҳ таоло эштадиган сўзларнинг энг афзали икки ракат намоздаги қироат экан. Банда яхшилаб таҳорат олиб, хаёлини бир ерга жамлаб намоз ўқишни бошласа, Аллоҳ унинг тиловатини

⁴⁴ Муслим, Доримий, Ибн Можа, Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган.

⁴⁵ Байҳақий “Шуабул имон”да, Дорақутний “Афрод”да ривоят қилган.

⁴⁶ Ҳоким, Ибн Хузайма, Байҳақий ривоят қилган. Ҳоким: “Ҳадис санади саҳиҳ”, деган.

⁴⁷ Уламолар: “Бу ҳадисдаги “намоз”дан мурод Фотиҳа сурасидир. Чунки Фотиҳасиз ўқилган намоз тўғри бўлмайди”, дейишган (Манба: Нававий, “Шарҳу саҳиҳи муслим”).

⁴⁸ Муслим, Сунаи соҳиблари, Молик, Аҳмад ривоят қилган.

⁴⁹ Бу – ҳадис ровийларидан бири: Ҳошим ибн Қосим Абу Назр Лайсийнинг изоҳи.

⁵⁰ Термизий, Аҳмад, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

эшитишни яхши кўрар экан. Намозда Аллоҳ бизни кўриб турганини, қироатимизни эшитаётганини ҳис этсак, ибодатга иштиёқимиз ортади, қалбимизда ихлос пайдо бўлади.

АЙРИМ ОЯТЛАРНИ ЎҚИШ ХОСИЯТИ

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким Аллоҳ йўлида мингта оят ўқиса, Аллоҳ уни набийлар, сиддиклар, шаҳидлар, солиҳлар билан (бирга) ёзади⁵¹”.

Абу Умома розияллоҳу анҳу: “Ким минг оят ўқиса, унга бир кинтор (миқдорида) савоб ёзилади. Бу кинтордан бир қийротига сизларнинг дунёингиз тенг келолмайди”, деган⁵².

Қинтор ва қийрот ўлчов бирликларидир. “Қинтор” сўзи савобга нисбатан ишлатилганда, “жуда кўп” маъносини англатади.

Ким Қуръондан минг оят ўқиса, номаи аъмолига жуда кўп ажр-савоблар ёзилади. Унинг бир қисмига дунёнинг ҳеч бир матоҳи тенг келолмайди. Дунё зийнатларининг кадрсизлиги шунда. Миллиардлаб пуллар, ҳисобсиз мол-дунё Қуръон тиловати учун олинадиган савобнинг бир қисмигаям тенг келолмайди. Кўзимизга чиройли кўринадиган бойлик шунақа қийматсиз нарса. Аллоҳнинг мўъжиз Каломи шундай улуғ Китоб.

Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Ким кечаси ўн оят ўқиса, ғофиллар қаторида ёзилмайди. Ким тунда юз оят ўқиса, Аллоҳга итоат этувчилардан, деб ёзилади. Ким икки юз оят ўқиса, нажот топувчилардан, деб ёзилади⁵³”.

Тамим Дорий розияллоҳу анҳу ривоят қилишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ким кечаси юз оят ўқиса, унга тунда дуою ибодат (қилиш савоби) ёзилади”, деганлар⁵⁴.

Мусулмон одам озгина амални бажариб, тоғдай савобларга эришиши мумкин. Меҳрибон Аллоҳ бизга шундай имкониятни берган.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Кимда-ким Қуръондан бир оят ўқиса, унга жаннатда бир даража, нурдан (бўлган) чироқ берилади⁵⁵”.

Мусулмон киши ақалли бир оят бўлса ҳам ўқиса, жаннатдаги даражаси ҳарна бир поғона кўтарилади, унга нур берилади. Қуръон ўқиган банданинг қалби чароғон, юзи мунаввар бўлади, мартабаси юксалади.

МУСҲАФГА ҚАРАБ ТИЛОВАТ ҚИЛИШ ХОСИЯТИ

Ибн Масъуд розияллоҳу анҳу ривоят қилишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Аллоҳ ва Расулини яхши кўриш кимни хурсанд қилса, Мусҳафга қараб (Қуръон) ўқисин”, деганлар⁵⁶.

Аллоҳни, У Зотнинг Расулини яхши кўриш қайси биримизни хурсанд қилмайди? Қалбимизда Меҳрибон Парвардигоримизга, мушфиқ Пайғамбаримиз алайҳиссаломга нисбатан муҳаббат пайдо бўлишини ҳаммамиз хоҳлаймиз. Ким мана шу неъматга эришмоқчи бўлса, кўлига Қуръон олиб, хулуси ният билан тиловат қилсин.

Мусҳафга қараб ўқиган киши Аллоҳ таолонинг гўзал исмларини кўзи билан кўради, тили билан муборак сўзларни талаффуз этади. Кўз ва тил ёрдамида қилинган зикр қалбга кучлироқ таъсир қилади. Тиловат чоғида инсон қалбида секин-аста Аллоҳга, Расулига муҳаббат пайдо бўлади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Кишининг Мусҳафга қарамай қироат қилиши 1000 даража, Мусҳафга қараб ўқиши 2000 даражагача кўпайтирилади⁵⁷”.

Бундан чиқди, Қуръонга қараб тиловат қилинса, ёддан ўқигандан кўра икки баравар кўп савоб олинади.

Убода ибн Сомит розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда: “Умматимнинг энг афзал ибодати Қуръонга қараб тиловат қилишдир”, дейилган⁵⁸.

⁵¹ Ҳоким, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

⁵² Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁵³ Доримий ривоят қилган.

⁵⁴ Доримий, Аҳмад, Табароний ривоят қилган. Бу ҳадис ҳасан.

⁵⁵ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁵⁶ Байҳақий “Шуабул имон”да, Абу Нуайм “Ҳилятул авлиё”да ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

⁵⁷ Табароний, Байҳақий ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

⁵⁸ Ҳаким Термизий заиф санад билан ривоят қилган.

Ривоят қилинишича, амирул мўминин Умар ибн Хаттоб розияллоху анху уйига кирса, Қуръонни очиб қироат қиларди⁵⁹.

Нофеъ исмли тобеиндан сўралди: “Абдуллох ибн Умар розияллоху анху уйда қандай юмушлар билан банд бўларди?” Шунда Нофеъ: “Бунга биронтангиз тоқат қилолмайсиз. Ибн Умар ҳар бир намоз вақтида таҳоратни янгилар, орада Мусҳафни очиб тиловат қиларди”, деб жавоб берди⁶⁰.

Буюк саҳоба Абдуллох ибн Масъуд розияллоху анху Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам олдиларига бориб кўз оғриғидан шикоят қилганида, ул мухтарам зот:

– Мусҳафга доим назар солиб тур! – деб тавсия этганлар⁶¹.

Ривоят қилинишича, Расулуллох алайҳиссалом: “Кўзларингизга ибодатдан насибасини беринглар!” дедилар. Шунда: “Ё Расулуллох, кўзнинг ибодатдан насибаси нима?” деб сўралди. У зот: “Мусҳафга назар солиш, у ҳақида тафаккур қилиш, ажойиботларидан ибрат олиш” деб айтдилар⁶².

Кўпчилик салафлар ёддан ўқигандан кўра Мусҳафга қараб тиловат қилишни афзал билишган. Чунки бунда кўз билан тил биргаликда иштирок этади. Қолаверса, кўз билан кўриш кишини тадаббурга ундайди.

Имом Нававий: “Бизнинг устозларимиз ҳам шундай дейишган. Аммо бу мутлақ эмас. Агар қори ёддан ўқиганда Мусҳафга қараб ўқигандан кўра кўпроқ тадаббур ҳосил қила олса, ёддан ўқигани яхши. Агар иккаласи тенг бўлса, Мусҳафдан ўқиш афзал”, деган⁶³.

Абдуллох ибн Масъуддан ривоят қилинади: “Отага назар солиш – ибодат. Каъбага назар солиш – ибодат. Мусҳафга назар солиш – ибодат. Биродарингга Аллох йўлида меҳр-муҳаббат билан назар солишинг ибодатдир⁶⁴”.

Мазкур амаллар бежиз ибодат саналмайди. Чунки инсон ота-онаси юзига меҳр-шафқат билан қараса, олдиларида ўзини хокисор тутса, падари бузрукворини, волидаи мухтарамасини рози қилса, Аллох ундан рози бўлади.

Каъбага назар солиш ҳам ибодат. Айтилишича, Каъбатуллохга қараш бир йиллик ибодат савобига тенг экан⁶⁵.

Мусҳафга назар солиш ҳақида юқорида тўхталиб ўтдик. Бу ерда айтилишича, Мусҳафга назар солган одамнинг номаи аъмолига савоб ёзилади.

Мўмин банданинг – Аллох йўлида дўстлашган – биродарига қараши, унга табассум қилиши ҳам ибодатдир. “Биродаринг юзига табассум ила қарашинг ҳам садақадир”, деганлар Пайғамбар алайҳиссалом. Бир-бирига очиқ чехра билан муомала қилинса, мўминлар орасидаги ришталар мустаҳкамланади, қалблар бир-бирига ошно бўлади, орадаги гина-кудуратлар барҳам топади, ғиллу ғашлик арийди.

ҚУРЪОН ЎҚИЛГАН ЖОЙГА САКИНАТ ТУШАДИ

Арабча “сакинат” сўзи “тинчлик-хотиржамлик” маъносини билдиради. Ҳадиси шарифларда айтилишича, Қуръон ўқилган жойга сакинат тушади, қори атрофини фаришталар ўраб олади.

Абу Ҳурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллох соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Кимда-ким мўмин (биродари)дан дунё ташвишларидан бирини аритса, Аллох ундан охират ташвишларидан бирини аритади. Ким мушкул аҳволда қолган киши(нинг оғири)ни енгил қилса, Аллох унга дунёю охиратда осон қилади. Ким мусулмон банда(нинг айби)ни беркитса, Аллох дунёю охиратда унинг айбини яширади. Агар банда биродарига ёрдам берса, Аллох унга кўмак беради. Ким илм талаб қилинадиган йўлдан юрса, Аллох унга жаннат йўлини осон қилиб кўяди. Агар бир гуруҳ (одамлар) Аллохнинг уйларида бирида йиғилиб, Каломуллохни ўқисалар, уни дарс қилиб ўргансалар, устларига сакинат тушади, уларни раҳмат ўраб олади, фаришталар қанотлари билан ўраб оладилар, Аллох уларни Ўз даргоҳидагилар қошида эслайди. Кимни амали орқага тортса, насаби олдинга суролмайди⁶⁶”.

⁵⁹ Манба: Кандехлавий, “Ҳаётус саҳоба”.

⁶⁰ Манба: Кандехлавий, “Ҳаётус саҳоба”.

⁶¹ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁶² Байҳақий “Шуабул имон”да заиф санад билан ривоят қилган.

⁶³ Манба: Муновий, “Файзул қодир”.

⁶⁴ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁶⁵ Манба: Муновий, “Файзул қодир”.

⁶⁶ Муслим, Абу Довуд, Термизий, Ибн Можа, Аҳмад ривоят қилган.

Биз бу ҳадиснинг мавзуимизга тегишли қисмини биров шарҳлаймиз.

“Қуръонни дарс қилиш” деганда, ҳарфларни тўғри талаффуз қилиш, Қуръон маъноларини, ҳукмларини ўрганиш тушунилади.

“Аллоҳ даргоҳидагилар”дан мурод пайғамбарлар, фаришталардир.

“Аллоҳнинг бандани эслаши” У Зотнинг бандага мақтов айтиши, гуноҳларини кечириши, ярлақашидир.

Қуръон ўқиган, Қуръон ўрганган киши Аллоҳнинг раҳматига эришади. Аллоҳ Каломини хулуси ният билан тиловат қилган инсон устига тинчлик-хотиржамлик туширади. Қори қалбига хотиржамлик инади, қироат баракасидан ёмон ўй-хаёллардан йироқ бўлади.

Одамлар кўнгил хотиржамлигига эришиш учун бойликларини аямай сарфлайдилар, данғиллама уйлар қурадилар, ҳеч кимдан ортда қолмаслик учун энг сўнгги русумдаги машиналар минадилар, бахт-саодатни, ҳузур-ҳаловатни моддий фаровонликдан излайдилар. Лекин кўпчилик қалб хотиржамлиги фақат моддиятга боғлиқ эмаслигини тушуниб етмайди. Аслида осуда ҳаёт кечириш учун илоҳий таълимотларга муҳтожмиз. Жумладан, Аллоҳнинг Каломини ўқиш билан қалбимиз безовталикдан фориғ бўлади. Қуръон ўқисак, шаҳватларга мутеликдан қутуламиз. Қуръон ўқиш билан сохта маъбудларга топинишдан, ожиз нарсалардан шумланишдан халос бўламиз. Қуръон бизга чексиз ҳузур-ҳаловат бағишлайди. Унинг мазасини бир марта тотиб кўрган киши яна баҳраманд бўлгиси келаверади.

Қуръонга ошно бандани раҳмат фаришталари ўраб олади. Аллоҳ уни пайғамбарлар, ҳурматли фаришталар олдида эслайди, шаънига мақтов айтади, номаи аъмолига жуда кўп савоб ёзилади.

Баро ибн Озиб розияллоху анҳудан ривоят қилинади: “Бир киши Каҳф сурасини ўқиди. Ҳовлида оти турганди. Шу пайт от бирдан ҳуркиди. Ҳалиги киши отини тинчлантирди. Қараса, булутга ўхшаш нарса отни қуршаб олган экан. Буни Набий соллаллоху алайҳи ва салламга айтганида, у зот: “Эй фалончи, ўқийвер! Бу Қуръон (тиловати) учун тушган сакинатдир”, дедилар⁶⁷”.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоху анҳудан ривоят қилинишича, у:

– Ё Расулulloҳ, мен кечаси Бақара сурасини ўқиётганимда орқамда қандайдир овозни эшитдим. Отим ечилиб кетган бўлса керак деб ўйладим, – деди. Шунда Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам:

– Эй Абу Атик⁶⁸, ўқийвер! – дедилар.

– Эътибор берсам, осмон билан ер ўртасида ёйилган чироққа ўхшаш нарса экан.

– Ўқийвер, эй Абу Атик!

– Ё Расулulloҳ, мен (қироатни) давом эттиролмадим.

– Бу, Бақарани ўқиганинг учун тушган сакинатдир. Агар қироатда давом этганингда, ажойиб нарсаларни кўрардинг⁶⁹.

ҚУРЪОН ЎҚИШНИНГ СОҒЛИҚҚА ФОЙДАЛАРИ

Олимлар аниқлашича, доим Қуръон ўқийдиган одам руҳий безовталикдан юқори даражада ҳимояланади. Бундан ташқари:

– Қуръон ўқийдиган одам ҳузур-ҳаловат топади, хотиржамликка эришади;

– Қуръон ўқиш иммунитетни кучайтиради;

– Қуръон ўқийдиган одам руҳан, жисмонан соғлом бўлади;

– Қуръон ўқийдиган инсон учун юрак хасталиги бегонадир;

– Мусхафга қараб Қуръон ўқиш кўзни равшан қилади;

– хотирани мустаҳкамлайди, мия фаолиятини ривожлантиради;

– кишининг фикрлаш қобилиятини ўстиради, дунёқарашини кенгайтиради;

– инсоннинг ўзига ишончини орттиради;

– тўғри қарор қабул қилиш қобилиятини ривожлантиради;

– дунёга ҳирс қўйиш, тама, ҳасад, ғийбат каби иллатлар оқибатида келиб чиқадиган моддий касалликлардан асрайди;

– Қуръонни тажвид қоидаларига мувофиқ ўқиш нутқни ривожлантиради, кишини сўзга чечан қилади;

⁶⁷ Бухорий, Муслим, Аҳмад ривоят қилган.

⁶⁸ Абу Атик – Усайд ибн Ҳузайрнинг куняси.

⁶⁹ Ибн Ҳиббон, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади саҳих.

- Қуръон ўқиш томоқ оғриғига даво бўлади;
- Қуръон ўқиган киши васваса, ҳадиксираш, беҳуда хавотирланишдан йироқ бўлади;
- кироат бош оғриғини самарали даволайди...

ҚУРЪОНИ КАРИМДА ҲАРФЛАР, СЎЗЛАР ВА СОНЛАР БОҒЛИҚЛИГИ

Қуръони карим ўн тўрт асрдан буён инсонларни ҳайратга солиб келмоқда. Илоҳийлигига ишонмаганларнинг шубҳаларини батамом тарқатиш учун Қуръоннинг аввал маълум бўлмаган тилсимлари очилмоқда.

XX асрнинг 70-80-йилларида замонавий компьютер технологиялари ёрдамида ўтказилган тадқиқотлар натижасида олимлар Қуръони карим ҳарфлари, сўзлари орасида ўзаро боғлиқлик борлигини аниқлашди.

Маълум бўлишича, Қуръони каримда “дунё”, “охират” сўзлари элликдан зиёд оятда бир хил миқдорда – 115 мартадан такрорланган. “Дунё” қанча бўлса, “охират” ҳам шунча.

“Шайтон”, “фаришта”, улардан ясалган сўзлар ҳам Қуръонда бир хил – 68 мартадан келади.

Қуръони каримда “ўлим” сўзи, ундан ясалган калималар 145 марта такрорланган. Айни пайтда “ҳаёт”, ундан ҳосил бўлган сўзлар ҳам 145 марта такрорланган. Яъни, қанча ҳаёт бўлса, шунча ўлим.

Қуръонда “дин”, ундан ясалган сўзлар 92 марта, “масжид” сўзи ҳам 92 марта такрорланган.

Қуръонда “имон” сўзи, унинг ҳосилалари 811 марта келади. Шунингдек, “илм” сўзи 782 марта, “маърифат” сўзи 29 марта такрорланган. “Илм”, “маърифат” сўзларининг сонини қўшсак (782 + 29), 811 бўлади. Яъни, илм, маърифат қанча бўлса, имон шунчадир.

Қадр сурасида 30 сўз бор. Қадр кечасини ўз ичига олган рамазон ойида ҳам 30 кун бор. Қадр кечаси рамазон ойининг 27-туни эканини кўпчилик эътироф этади. Шуниси ҳайратланарлики, мазкур сурада қадр кечасини кўрсатувчи “у” 27-сўздир.

Ар-Раҳмон сурасининг 31-оятидан бошлаб дўзах ҳамда гуноҳкорлар тасвирланади. Мазкур сурада: “Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғонга чиқарасизлар?!” деган жумла бир неча бор такрорланган. Дўзах борасида сўз кетганда мазкур сўроқ 7 марта такрорланган. Бу суранинг 46-оятидан бошлаб жаннат васфи келади. Мазкур сўроқ 8 марта такрорланган. Маълумки, дўзахнинг дарвозалари 7 та, жаннатники 8 тадир.

“Бахтсизлик” (аш-шидда), ундан ҳосил бўлган сўзлар Қуръонда 102 марта тилга олинган. “Сабр”, унинг ҳосилалари ҳам 102 марта такрорланган. Демак, бошга қанча қийинчилик тушса, шунча сабр қилиш керак.

“Жазо”, ундан келиб чиқадиган сўзлар 117 марта, “мағфират” сўзи, унинг ҳосилалари роппа-роса икки баравар кўп – 234 марта такрорланган.

“Қуръон” сўзи 80 марта келган. Қуръоннинг тушиши маъносидаги “вахий” сўзи ҳам 80 марта такрорланган.

Қуръони каримда “расул” (элчи), ундан ҳосил бўлган сўзлар 368 марта, “набий” сўзи 75 марта, “башир” (хушxabар берувчи) 18 марта, “назир” (огоҳлантирувчи) эса 57 марта такрорланган. Ҳаммаси – 518. Энди имонлиларга хушxabар келтирувчи, хавфдан огоҳлантирувчи пайғамбарлар исмлари неча бор зикр этилганини санаб чиқайлик: Мусо – 136 марта, Иброҳим – 69, Нух – 43, Юсуф – 27, Лут – 27, Исо – 25, Одам – 25, Ҳорун – 20, Исҳоқ – 17, Сулаймон – 17, Ёқуб – 16, Довуд – 16, Исмоил – 12, Шуайб – 11, Солих – 9, Ҳуд – 7, Закариё – 7, Яҳё – 5, Муҳаммад (Аҳмад) – 5, Айюб – 4, Юнус – 4, Ал-Ясаъ – 2, Илёс – 2, Идрис – 2, Зулкифл – 2, Илёсин – 1 марта. Ҳаммаси 518 ни ташкил этади!

Мўъжизани қаранг, Қуръони каримда “шаҳр” (ой) сўзи 12 марта, “явм” (кун) сўзи 365 марта, “айём” (кунлар) ҳамда “явман” (икки кун) сўзлари 30 марта, яъни, бир ойнинг кунлари сонича зикр этилган. Бундай мутаносиблик тасодифий бўлиши мумкинми⁷⁰?!

ҚУРЪОН ЎҚИЛАДИГАН ХОНАДОН ФАЙЗИ

Қуръон ўқиш билан нафақат қалбимиз, балки уйларимиз ҳам нурга тўлади. Қуръон ўқиладиган хонадон таровати бўлакча. Биронта уйга кирсангиз, у ерда Қуръон ўқиладими-йўқми, шундоқ билиб

⁷⁰ Манба: “Ҳидоят” журналининг 2001-йилги 8-сон.

оласиз. Чунки Қуръон ўқиладиган хонадон кўзингизга файзли кўринади. Каломуллоҳ тиловат қилинадиган маскан самодаги юлдузлар каби нур сочиб туради.

Оиша розияллоҳу анҳо онамиздан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Кўкдаги юлдузлар ердагиларга қандай кўринса, Қуръон ўқиладиган уй осмон аҳлига худди шундай кўринади”, деганлар⁷¹.

Тунда самога боқсангиз, милтиллаб турган минглаб юлдузларни кўрасиз. Қуръон тиловат қилинадиган уй осмондагиларга ана ўша юлдузлар ўхшаб кўринади. Чунки Қуръон ўқиладиган уйдан нур таралиб туради.

Ривоят қилинишича, бир куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга:

– Кеча Собит ибн Қайс ибн Шаммоснинг уйи ёришиб кетганини кўрдингизми? – дейилди.

Шунда у зот:

– Бақара сурасини ўқиган бўлса керак, – деб марҳамат қилдилар.

Ибн Қайсдан бу ҳақида сўралганда, “Тунда Бақара сурасини ўқигандим”, деб жавоб берди⁷².

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Уйлариңизни намоз билан, Қуръон ўқиш билан мунаввар қилинглр⁷³”.

Бизнинг ҳанафий мазҳабида фарз намозларини масжидда ўқиш таъкидланган суннатдир. Нафл намозларини уйда ўқиган афзал. Сабаби намоз ўқисак, Аллоҳни эсласак, хонадонимиз мунаввар бўлади.

Одамлар анча-мунча сарф-харажат қилиб, елиб-югуриб чиройли уйлар куради. Айрим иморатлар бир қарашда кўзингизга данғиллама кўринса-да, бироқ хонадонда файз бўлмайди. Нега? Чунки у ерда Қуръон тиловат қилинмайди, намоз ўқилмайди...

Иморат қанча ҳашаматли бўлмасин, Аллоҳнинг Каломи ўқилмаса, ундай жойда файз-барака бўлмайди. Зеро, қуруқ дабдаба билан уйимизга нур кириб қолмайди. Яшаб турган жойимиз нурга тўлсин десак, Қуръон ўқийлик, ибодат қилайлик, зикр-тасбеҳ айтайлик.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Қуръон тиловат қилинадиган уйнинг аҳли учун кенглик бўлади, фаришталар ҳозир бўлиб, шайтонлар у ердан узоқлашади. Бундай хонадоннинг яхшиликлари кўпаяди. Қуръон ўқилмайдиган уйнинг аҳли учун танглик бўлади. У ерни фаришталар тарк этади. Ўрнига шайтонлар келади. Шунинг учун яхшиликлари камаяди⁷⁴”.

Қуръон ўқиладиган хонадонда фаровонлик бўлади. Чунки у ерга фаришталар киради. Фаришталар бор уйга Аллоҳнинг раҳмати, баракаси ёғилади. Уйи тинч, хонадони файзли бўлишини истаган инсон Қуръон тиловат қилади. Зеро, Қуръон ўқилмайдиган уйдан фаришталар чиқиб кетади, ўрнини шайтонлар эгаллайди. Шайтонлар ўрнашиб олган жойда хайр-барака бўлмайди.

Баъзилар, “Ҳар бир уйда биттадан Қуръон бўлиши керак”, деб отасидан қолган Қуръонни матога яхшилаб ўраб-чирмаб қўл етмайдиган жойга илиб кўяди. Кейин ойда-йилда бир олиб, у ер-бу ерини варақлаган бўлади... Мусхафни деворга осиб қўйишдан ҳеч қандай фойда йўқ. Аллоҳнинг Каломини ўқисак, ҳукмларини қунт билан ўргансак, илоҳий таълимотларга мувофиқ яшасак, ана ўшанда қалбимиз мунаввар, хонадонимиз файзли, юртимиз тинч, икки дунёимиз обод бўлади, иншааллоҳ!

КЕЧАСИ ҚУРЪОН ЎҚИШ ХОСИЯТИ

Кечаси бедор бўлиб намоз ўқишнинг, Қуръон тиловат қилишнинг гашти бўлакча, фазилати улуғ. Одамлар айна ширин уйқудалик пайтида ибодат қилган инсон юксак мақомга эришади. Тунда ибодатда қоим бўлиб, Каломуллоҳни ўқийдиган бандалар ҳақида Қуръонда шундай дейилган: **“Аҳли Китоб орасида сажда қилган ҳолларида тунлари Аллоҳнинг оятларини тиловат қиладиган тўғри (йўлдаги) жамоат ҳам бор. (Ўша зотлар) Аллоҳга, охират кунига имон келтирадилар, яхши амалга буюриб, исён-гуноҳдан қайтарадилар, яхшиликлар қилишга шошиладилар. Ана ўшалар солиҳ бандалардир”** (Оли Имрон сураси, 113-114-оятлар).

Ибн Касир оят тафсирида шундай деган: “Улар тунни ибодат билан ўтказадилар, таҳажжуд намозини ўқийдилар, Қуръон тиловат қиладилар”.

⁷¹ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁷² Абу Убайд ҳамда Ибн Касир иккиси “Фазоилул қуръон”да ривоят қилган. Ибн Касир: “Ривоят санади жаййид”, деган.

⁷³ Байҳақий “Шуабул имон”да заиф санад билан ривоят қилган.

⁷⁴ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

Ибн Бурайда отасидан ривоят қилишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Қуръон қиёмат куни силласи қуриган киши суратида келиб: “Сени тунлари бедор қилган, кундузлари чанқатган менман”, дейди⁷⁵”.

Қуръон охират куни соҳибига унинг дунёдаги ҳорғин суратида кўринади. Қори тунлари ширин уйқусидан кечиб Қуръон ўқийди, Аллоҳ йўлида чарчайди. Банда дунёда Аллоҳ йўлида хизмат қилган, Қуръон ўқиган бўлса, Қуръон охиратда банданинг юқори мартабаларга кўтарилишига ҳисса қўшади⁷⁶.

Ривоят қилинишича, қиёмат куни банда қабрдан чиққанида Қуръон уни ҳолдан тойган киши қиёфасида кутиб олиб:

– Мени танидингми? – дейди.

Банда айтади:

– Сени танитайман.

– Мени танитайсанми?

– Ҳа.

– Сени иссиқ кунларда чанқатган, тунлари бедор қилган дўстинг Қуръонман. Ҳар бир савдогар тижорати орқасидан фойда кўради. Сен ҳам бугун тижоратинг ортидан манфаат оласан.

Шунда қорининг ўнг қўлига мулк, чап қўлига мангулик берилади. Бошига виқор тожи кийдирилади. (Қуръон ўқиган инсоннинг) ота-онасига иккита либос кийдирилади. Унга дунё аҳли тенг келолмайди. Шу пайт (иккиси):

– Бу либос бизга нима учун кийдирилди?! – деб (ажабланиб) сўрашади.

– Фарзандларингиз Қуръон ўргангани учун, – дейилади.

Кейин (Қуръон соҳибига):

– Ўқи, жаннат поғонаси ва хоналари томон кўтарил, – дейилади.

У – тез ўқиса ҳам, секин ўқиса ҳам – юқорилаб бораверади⁷⁷.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анху айтади: “Ким тунда Бақара сурасини ўқиса, кўп ва хўп қилибди⁷⁸”.

Иброҳим Нахайй: “Кечаси озроқ бўлса ҳам Қуръон тиловат қилинлар!” деб тайинларди.

Авзой: “Ким тунлари бедор бўлиб, кўп Қуръон ўқиса, қиёмат куни ҳисоб бериши осон кечади”, деган.

ҚУРЪОННИ ЯХШИ КЎРИШ ХОСИЯТИ

Анас розияллоҳу анхундан ривоят қилинишича, бир киши: “Аллоҳга қасамки, мен Ихлос сурасини яхши кўраман”, деди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Бу сурага муҳаббатинг сени жаннатга олиб киради”, деб мужда бердилар⁷⁹.

Банданинг Қуръонга муҳаббати уни жаннат дарвозаси сари етаклайди. Жумладан, Ихлос сурасини қалбига жойлаган инсон соф имон-эътиқоди, яхши амаллари сабаб Аллоҳ розилигига эришади.

Мусулмонлар орасида “Қул ҳуваллоҳу аҳад”ни билмайдиган одам йўқ, десак ҳам бўлади. Кўпчилик бу сурани ёдлашга ҳаракат қилади. Афсуски, ҳаммада ҳам Ихлос сурасига муҳаббат йўқ. Бироқ ҳақиқий мўмин банда Ихлосни севиб ўқийди, ўқиб қалби тиниклашади, кўнгли хотиржам бўлади.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анху шундай деган: “Ким Қуръонни яхши кўрса, хурсанд бўлсин⁸⁰”.

Қуръонни яхши кўрган инсон қанча севинса арзийди. Чунки уни Аллоҳ яхши кўради, охиратда Қуръон шафоатига эриштиради.

Лекин бир нарсани эслатиб ўтиш лозим, тилида: “Мен Қуръонни яхши кўраман”, дейиш билан иш битмайди. Қуръонни чинакам яхши кўрган одам Каломуллоҳни ўқийди, куч-қуввати етганча

⁷⁵ Ибн Можа, Аҳмад ривоят қилган. Ҳадис санади ҳасан.

⁷⁶ Манба: “Шарҳус синдий ала сунани ибни можа”.

⁷⁷ Доримий, Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

⁷⁸ Табароний “Қабир”да ривоят қилган.

⁷⁹ Доримий, Аҳмад, Ибн Ҳиббон, Абу Яъло ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁸⁰ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

ёдлайди, ҳукмларини ўрганеди. Ким: “Қуръонни яхши кўраман”, деб туриб, йиллаб Қуръон ўқимай юрса, ҳақларини адо этмаса, бу гапдан зиғирча наф йўқ.

Яна Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анхудан ривоят қилинади: “Ким Қуръонни яхши кўрса, хушласа, яхшилиқ узрадир⁸¹”.

Қуръонга муҳаббати баланд инсон хайр-баракага эришади. Ким Қуръонни яхши кўрса, ўқиб-ўрганса, икки дунёси обод бўлади. Қуръон ошиғини Аллоҳ яхши кўради, ундан рози бўлади, жаннатга киритади.

Ривоят қилинишича, Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу нафл рўзаларни камроқ тутарди. Бунинг боиси сўралганида: “Агар рўза тутсам, Қуръон ўқишга қийналаман. Рўза тутишдан кўра Қуръон тиловатини яхши кўраман”, деб айтган⁸².

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳунинг жуссаси кичик бўлган. Ҳатто арок дарахтига чиқиб мисвок олган. Унинг болдири шунчалик ингичкалигидан шамол учириб юборгудек бўларди. Бир сафар одамлар Ибн Масъуднинг устидан кулишди. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам сўрадилар:

– Нега куляпсизлар?!

– Болдирлари ингичкалигидан куляпмиз.

– Нафсим измида бўлган Зотга қасамки, Абдуллоҳнинг икки болдири Мезонда Уҳуд тоғидан ҳам оғирроқдир⁸³.

Ривоят қилинишича, Икрима ибн Абу Жаҳл Мусхафни юзига суртиб: “Парвардигорим Китоби, Парвардигорим Китоби!” деб Қуръонни эъзозларди⁸⁴.

Буюк аждодларимиз Қуръонга муҳаббатлари кучли бўлгани учун Каломуллоҳни қалбларининг, уйларининг тўрида сақлаб келишган, бизга ўхшаб ойлаб, йиллаб тоқчаларда қолдиришмаган, ўқиб-амал қилиб ҳақини адо этишган.

Қуръон Динимизнинг бош манбаидир. Шу сабаб Қуръон мўминнинг севгисига, ҳурмат-эҳтиромига ортиғи билан лойиқ. Улуғларнинг бу борадаги ҳассосликлари боиси шу эди.

ҲАЗРАТ УСМОННИНГ ҚУРЪОНГА МУҲАББАТИ

Амирул мўминин Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу: “Агар қалбимиз тоза бўлганида, Парвардигоримиз Каломини ўқишга тўймасдик. Мен бирон кунни Мусхафга қарамай ўтказишни хушламайман”, деган. Усмон Мусхафга кўп қарайверганидан унинг варақлари титилиб кетганди⁸⁵.

Ҳазрат Усмон розияллоҳу анҳунинг айтишича, кишининг қалби тоза бўлса, қанча Қуръон ўқисаям тўймайди. Чунки Қуръон покиза қалб сохиби онгига яхшироқ сингади. Покиза қалб Қуръонни тадаббур қилади, Каломуллоҳга ташна бўлади. Қуръон маъноларини тушунган инсон чексиз роҳатланади. Шунинг учун кўнгли пок одам Қуръонга шайдо бўлади, уни ўқиган сари Аллоҳнинг Каломига муҳаббати, иштиёқи ортиб боради.

Баъзи уламолар Қуръон тиловатидан олдин истиғфор айтишни тавсия этишган. Чунки истиғфор айтган одамнинг қалби қордек оппоқ, зилол сувдек тиниқ бўлади. Истиғфор ҳамда зикр билан гуноҳлар қурумидан покланган қалб Қуръон ўқишга шай бўлади. Энди банда қанча тиловат қилса ҳам тўймайди.

Ҳазрат Усмоннинг Қуръонга муҳаббати нақадар кучли бўлганини мана бу жумладан билиб олиш мумкин: “Мен бирон кунни Мусхафга қарамай ўтказишни хушламайман”.

Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу Каломуллоҳга қаттиқ боғланган эди. У зот Қуръонни очиб ўқийверганидан Мусхафининг варақлари йиртилиш даражасига келиб қолган экан! Ҳатто фитначилар у зотнинг жонига қасд қилиш ниятида кўкқисдан бостириб кирганида ҳам парво қилмай тиловатда давом этган... Ҳа, Ҳазрат Усмон бир умр Аллоҳнинг Каломига ошно бўлган⁸⁶.

⁸¹ Табароний “Кабир”да ривоят қилган.

⁸² Байҳақий, Табароний ривоят қилган.

⁸³ Аҳмад, Ибн Ҳиббон, Табароний, Абу Яъло, Таълисий ривоят қилган.

⁸⁴ Доримий, Байҳақий ривоят қилган. Бу ривоят санади узилиб қолган. Чунончи, Ибн Абу Мулайка Икримани кўрмаган.

⁸⁵ Байҳақий “Шуабул имон”да Ҳасандан ривоят қилган.

⁸⁶ Ривоят қилинишича, Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу жонига қасд қилинганида у зотнинг қони “(Эй Муҳаммад,) Сизни улардан (ҳимоя этишга) Аллоҳнинг Ўзи кифоя қилади. У Эшитувчи, Билувчидир” (Бақара, 137) оятига сачраган экан. Тошкентда сақланаётган Усмон Мусхафининг 137-138-оятлари ёзилган саҳифада қон доғлари сақланиб

Энди ўзимизнинг ҳолимизга назар ташлайлик! Китоб жавонимиздаги Мусҳафи шариф доим ўқиб туриладими ёки йиллаб чанг босиб ётадими? Биз Қуръондан кўра телефон, компьютер ёки зангори экранга ошуфта бўлиб қолмаяпмизми, олтидан қиммат умримизни кераксиз нарсаларга совурмаяпмизми?..

Аслида Аллоҳ таоло Қуръонни тоқчаларга чиройли қилиб териб қўйиш ёки ҳеч кимнинг қўли етмайдиган жойга табаррукан илиб қўйиш учун эмас, ўқиб-ўрганиш, риоя этишга туширган.

Усмон розияллоху анҳудан ўрнак олайлик, азизлар! Ҳар куни бўлмаса ҳам, лоақал икки-уч кунда бир Қуръони каримни қўлга олиб, хулуси ният ила тиловат қилайлик. Аллоҳ таоло ихлосимизга яраша савоб беради. Аллоҳнинг карами кенг. Фақат биз сидқидилдан амал қила олсак бўлгани.

ҚУРЪОН НОЗИЛ ҚИЛИНГАН ОЙ

Рамазон – муборак ой. Қалбларга шифо, ҳидоят манбаи Қуръони карим мана шу ойда нозил этилган. Рамазон – Қуръон ойи, сабр ойи, тақво ойи, дилни поклаш, тавбага юзланиш ойи. Бу қутлуғ онларда инсон танаси покланади, қалби қувват олади, дили нурга тўлади. Рамазон Аллоҳга яқинлашиш, солиҳ амалларга белни маҳкам боғлаш ойдир. Рамазон охиратга тадорик кўриш учун энг кулай фурсатдир. Йил давомида занглаган қалбларимизга жило бериладиган, ҳам руҳан, ҳам жисман покланадиган ойдир рамазон.

Парвардигори олам шундай марҳамат қилган: **“(У санокли кунлар) рамазон ойдирки, бу ойда одамлар учун ҳидоят бўлиб, ҳидоят ва фуқоннинг очик оятлари бўлиб Қуръон нозил қилинган”** (Бақара сураси, 185-оят).

Аллоҳ таоло улуғ рамазон ойи ичига кадр кечасини яшириб қўйди. Қуръони карим айнан ўша кечада туширилган: **“Албатта Биз у (Қуръон)ни кадр кечасида нозил қилдик”** (Қадр сураси, 1-оят).

Қуръони каримнинг нозил бўлиши рамазони шарифдан бошланди. Шу ойдан гўё ер осмон билан боғланди, ерда дунёга келиб, ерда яшайдиган инсонлар учун барча кўрсатмалар осмондан туша бошлади. Энди улар қандай яшаш кераклигини Аллоҳдан, осмонлару ернинг Эгасидан ўргана бошладилар. У Зот бандалари ичида энг яхши инсонни элчи қилиб тайинлади. Бу буюк Элчи соллаллоху алайҳи ва саллам уларга Қуръон оятларини етказа бошладилар⁸⁷.

Расули акрам соллаллоху алайҳи ва саллам рамазонни ғанимат билиб, бу ойга ўзгача эътибор билан қарардилар, тоат-ибодатларга белни маҳкам боғлардилар. Рамазонда у зотнинг ғайрат-шижоатлари ортар, янаям сахий бўлиб кетардилар.

Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоху алайҳи ва саллам яхшилик қилишда одамларнинг энг саховатлиси эдилар. Рамазон ойида бундан-да сахий бўлиб кетардилар. Чунки Жаброил алайҳиссалом рамазонда – ой охиригача – ҳар кечада у зот билан учрашарди, Расулulloх унга Қуръонни ёддан ўқиб берардилар. Агар Пайғамбаримиз Жаброил билан учрашсалар, яхшиликда эсан шамолдан ҳам сахийроқ бўлиб кетардилар⁸⁸.

Ваҳий фариштаси Жаброил алайҳиссалом рамазон ойининг ҳар кечасида Расули акрам билан Қуръонни дарс қилиб ўқишарди⁸⁹.

Уламолар тавсиясига кўра, ҳар бир мўмин-мусулмон банда рамазон ойида Қуръонни камида бир марта хатм қилади, қорилар устозлари ҳузурда Каломуллоҳни ёддан ўқиб ўтказиб оладилар.

Улуғ зотлар муборак рамазон ойини ғанимат билишган, тоат-ибодат билан ўтказишган, Қуръон тиловати ила безашган. Жумладан, машҳур саҳоба Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анҳунинг ҳафтада бир марта хатми Қуръон қилиш одати бор эди. Аммо рамазон ойи келганда, ҳар уч кунда хатм қиларди⁹⁰.

Мазҳаббошимиз Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳ бир кеча-кундузда Қуръонни бир марта хатм қиларди. Рамазон ойида, ҳайит кунларида икки мартадан хатм қиларди⁹¹.

қолган (Манба: Абу Нуайм, “Маърифатус саҳоба”; Абдулазиз Мансур, “Қуръони карим маъноларининг таржима ва тафсири”).

⁸⁷ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони азим тафсири”.

⁸⁸ Бухорий, Муслим, Насоий, Аҳмад ривоят қилган.

⁸⁹ Бухорий, Насоий – Ибн Аббос розияллоху анҳудан – ривоят қилган.

Қуръонни дарс қилиш араб тилида “тадорусул қуръон” дейилади. Бу, Қуръон маъноларини, қиссалардан олинадиган ибратларни, ҳукмларини, одобларини ўрганишдир.

⁹⁰ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁹¹ Манба: Васлий Самарқандий, “Имом Аъзам ҳаёти ҳақида қимматли сўзлар”.

Қатода исмли тобеин Қуръонни ҳафтада бир марта хатм қилган. Рамазон ойи кириб келса, ҳар уч кунда бир марта хатм қилган. Рамазоннинг сўнги ўн кунлигида ҳар куни бир марта хатм қилган⁹².

Муборак ой эшик қоққанида, Зухрий: “Бу – Қуръон ўқиш, мискинларга таом бериш ойи”, деб яхшиликка шошиларди.

Суфён Саврий рамазон ойи кириб келганида, Қуръон тиловатига қаттиқ киришарди.

Имом Молик рамазон ойида ҳадис ўқитишни, аҳли илмлар мажлисини вақтинча тўхтатиб, Қуръон ўқишга жидду жаҳд қиларди.

Имом Шофеий рамазонда Қуръонни олтмиш марта хатм қилган⁹³.

ШИФОБАХШ КАЛОМ

Халқимизда “Дард берган Аллоҳ шифосини ҳам беради” деган гап бор. Чиндан ҳам, ҳар қандай касалликнинг давоси бор. Аллоҳ таоло турли хил воситаларни шифо учун сабаб қилиб қўйган. Қалб учун шифолар ичида энг улуғи Қуръони каримдир. Аллоҳ таоло бандаларига шундай хитоб қилган: **“Эй инсонлар, сизларга Парвардигорингиз томонидан панд-насихат, дилларингиздаги (иллатларга) шифо, мўминларга ҳидоят ва раҳмат келди”** (Юнус сураси, 57-оят).

Бу ерда Қуръоннинг тўрт хил сифати зикр қилинмоқда:

1. Аллоҳ тарафидан насихат;
2. Қалблардаги иллатларга шифо;
3. Тўғри йўлга бошловчи;
4. Мўминларга раҳмат.

Абу Саид Худрий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, бир киши Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келиб:

– Менинг кўкрагим (қалбим) оғрияпти, – деб шикоят қилди. Шунда у зот айтдилар:

– Қуръон ўқи! Чунки Аллоҳ таоло “(Қуръон) дилларингиздаги иллатларга шифодир”, деган⁹⁴.

Қуръон қалбдаги нифок, шубҳа-гумон, ҳасад, гина-кудурат, бахиллик, бадгумонлик, маънавий сўқирлик, ғам-ташвиш, сиқилиш, ҳадиксираш ва хавотирга шифодир. Пайғамбаримиз алайҳиссалом бежизга: “Ё Аллоҳ, Қуръонни қалбимнинг баҳори (қувончи), дилимнинг нури, маҳзунлигимни кетказувчи, ташвишимни аритувчи эт!” деб дуо қилмаганлар⁹⁵.

Парвардигори олам шундай марҳамат қилган: **“Биз мўминлар учун шифо ва раҳмат бўлган Қуръон оятларини нозил қиламиз.** (Лекин бу оятлар) **золим-кофир кимсаларга фақат зиённи зиёда қилади”** (Исро сураси, 82-оят).

Бу дунё турли касалликларга тўлиб тошган касалхона бўлса, ўша касалхонанинг бош табиби Ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга ҳаммабоп давони Аллоҳ таолонинг Ўзи нозил қилган⁹⁶.

Қуръон ташвишларни аритади, гуноҳларга каффорат бўлади. Қуръонга ишонмаганлари учун ҳам Аллоҳнинг Каломи кофирлар залолатини баттар кўпайтиради⁹⁷.

Бошқа ўринда Аллоҳ аза ва жалла шундай деган: **“Агар Биз (Қуръонни) ажамий (яъни, араб тилида бўлмаган) Қуръон қилганимизда, албатта улар: “Унинг оятлари (бизнинг тилимизда) баён қилинмабди-да. (Муҳаммаднинг ўзи) араб-ку, (нега унга) ажамий (Қуръон тушибди?)” деган бўлардилар. Айтинг: “(Бу Қуръон) имон келтирган зотлар учун ҳидоят, (дилларидаги шак-шубҳаларни кетказувчи) шифодир. Имон келтирмайдиган кимсаларнинг қулоқларида оғирлик-карлик бор, (Қуръон) уларга кўрлик (яъни, қоронғи зулмат) бўлади. Улар узок бир жойдан чақирилаётган кишилар (кабидирлар, гарчи Қуръон оятларини эшитсалар-да, маъноларини тушунмайдилар)”** (Фуссилат сураси, 44-оят).

Қуръон фақат ҳақиқий мўминлар учун ҳидоят манбаи, шифо ҳазинасидир. Аллоҳга имон келтирган кишилар Қуръон билан эзулик йўлини топадилар, ҳалолни харомдан, окни қорадан, яхшини ёмондан ажратадилар. Имондан айро кимсаларнинг Қуръонга тоқатлари йўқ. Қуръонни

⁹² Манба: Абу Нуайм, “Ҳилятул авлиё”.

⁹³ Манба: Абу Нуайм, “Ҳилятул авлиё”.

⁹⁴ Манба: Шавконий, “Фатҳул қодир”; Муҳаммад Саййид Тантовий, “Ал-васит”.

⁹⁵ Аҳмад, Ҳоким, Ибн Ҳиббон, Табароний, Абу Яъло, Ибн Абу Шайба ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁹⁶ Манба: Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф, “Қуръон фазилатлари”.

⁹⁷ Манба: Насафий, “Мадорикут танзил”.

англаш, дилига жо этиш учун қалбда имон бўлиши керак. Уламолар масаланинг шу жиҳатига алоҳида урғу беришган.

ҚУРЪОН МОДДИЙ КАСАЛЛИКЛАРГА ҲАМ ДАВОМИ?

Муфассирлар Аллоҳ таолонинг “Биз мўминлар учун шифо ва раҳмат бўлган Қуръон оятларини нозил қиламиз” ояти⁹⁸ тафсирида: “Қуръонда айтилган шифо умумийдир: ҳам қалбдаги иллатларга, ҳам танадаги касалликларга даво бўлади”, дейишган.

Қуръон моддий касалликларни бартараф этишига етарли ҳужжат-далиллар бор. Масалан, Фотиҳа сураси жуда кўп касалликларга шифо бўлади. Зеро, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Фотиҳа (сураси) ҳар қандай дардга шифодир”, деганлар⁹⁹.

Фотиҳа сураси қалбдаги иллатларни даволайди. Қолаверса, танадаги касалликларга ҳам малҳам бўлади.

Абдуллоҳ ибн Жобирдан ривоят қилинишича, Пайғамбаримиз алайҳиссалом ундан сўрадилар:

– Қуръондаги энг яхши сура қайсилигини айтайми?

– Ҳа, эй Расулуллоҳ, айтинг!

– Фотиҳа сураси (– энг яхши сура). Унда ҳар қандай дарднинг давоси бор¹⁰⁰.

Ҳадиси шарифда шундай дейилган: “Аллоҳнинг Китобида кўз тегишига қарши 8 та оят бор: Фотиҳа сураси (7 оят) ҳамда Оятул курсий¹⁰¹”.

Бир киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига томоқ оғриғидан шикоят қилиб келганида, у зот: “Сен Қуръон ўқишинг керак”, деб тавсия этганлар¹⁰².

Аниқланишича, араб тилидаги ҳойи хутий, айн, ғайн ҳарфларини талаффуз қилиш томоқдаги касалликларни бартараф этади. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам томоқ оғриғидан шикоят қилган кишини Қуръон ўқишга буюрганлари ҳикмати шунда бўлса ажаб эмас.

Ривоят қилинишича, бир киши Шаъбийнинг олдига бел оғриғидан шикоят қилиб келди. Шунда у деди:

– Сен Қуръоннинг асосини кўп ўқишинг керак!

– Қуръоннинг асоси нима?

– Фотиҳа сураси¹⁰³.

Атодан ривоят қилинади: “Агар бирон юмушинг осон ҳал бўлишини истасанг, Фотиҳа сурасини охиригача ўқи. Шунда, иншааллоҳ, (ишинг) битади¹⁰⁴”.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом: “Энг яхши даво Қуръондир”, деганлар¹⁰⁵.

Ривоят қилинишича, Саид ибн Жубайр бир телба одамга Ёсин сурасини ўқиб дам солди. Шунда ҳалиги киши дард кўрмагандек соғайиб кетди¹⁰⁶.

Талха ибн Мусаррифдан ривоят қилинади: “Айтилишича, беморнинг олдида Қуръон ўқилса, ўзини енгил ҳис қилар экан. Мен Хайсаманинг ёнига бордим. Унинг мазаси йўқ эди. “Бугун анча яхшисан!” деб кўнглини кўтардим. Шунда у: “Ҳа, бугун ўзимизни яхши ҳис қиляпман. Олдимда Қуръон ўқилган эди”, деб айтди¹⁰⁷”.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анху ривоят қилади: “Орамиздан бир кишини чаён чақиб олди. Биз ўшанда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан ўтиргандик. Шунда бир одам: “Ё Расулуллоҳ, дам солайми?” деб сўради. У зот: “Орангизда кимда-ким қодир бўлса, биродарига ёрдам берсин!” дедилар¹⁰⁸”.

⁹⁸ Исро сураси, 82-оят.

⁹⁹ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

¹⁰⁰ Аҳмад “Муснад”да, Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган. Муҳаққиқ уламолар: “Ривоят санади ҳасан”, дейишган.

¹⁰¹ Суютий нақл қилган. Мазкур ривоят санади заиф.

¹⁰² Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

¹⁰³ Саълабий ривоят қилган. Жалолиддин Суютий уни “Ад-дуррул мансур”да келтирган.

¹⁰⁴ Абу Шайх “Савоб”да ривоят қилган.

¹⁰⁵ Ибн Можа, Абу Нуайм ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

¹⁰⁶ Ибн Зурайс ривоят қилган.

¹⁰⁷ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган. Суютий уни “Ад-дуррул мансур”да келтирган.

¹⁰⁸ Муслим, Аҳмад ривоят қилган.

Абу Хузума отасидан ривоят қилади: “Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан: “Ё Расулуллоҳ, биз (шифо талабида) ўқийдиган руқя, (беморликдан соғайишда) қўллайдиган дори-дармонлар, (бизни гуноҳлардан сақловчи) тақвоимиз ҳақида хабар беринг! Булар Аллоҳнинг тақдиридан бирон нарсани қайтара оладими?” деб сўрадим. Шунда у зот: “Уям Аллоҳнинг тақдириданир”, дедилар¹⁰⁹”.

Аллоҳ таоло дардни тақдир қилган. Дарддан соғайиш учун даволаниш керак. Буям Аллоҳнинг тақдири. Мўмин киши барча сабабларни яратувчи, шифо берувчи, мушкулларни аритувчи Аллоҳ эканига қатъий ишонади, сабабларнинг ўзига суяниб қолмайди.

Хуллас, Қуръони карим маънавий-руҳий, моддий иллатларнинг барчасига даво бўлади. Лекин бу улуғ Каломни фақат танадаги дардларни даволашда восита қилиб олинмайди. Қуръон биринчи галда қалбимизга шифо. Аллоҳнинг Каломини ўқисак, қалбимиз покланади. Дили пок инсоннинг танасига гард юкмайди. Агар биз қалбимизни даволасак, танамиз ҳам соғлом бўлади.

ҚУРЪОНДАН ШИФО ТОПГАНЛАР ҚИССАСИ

Ривоят қилинишича, бир гуруҳ саҳобалар сафарга чиқишди. Араблар яшайдиган жойда кўним топиб, улардан озик-овқат сўрашди. Аммо қабиладагиларнинг меҳмон қилгилари келмади. Шу орада ўша қабила бошлиғини чаён чақиб олди. Қабила аъзолари раҳбарлари соғайиши учун қўлларидан келган барча чораларни кўришди. Бироқ ҳеч қандай наф чикмади. Шунда улардан бири:

– Анави кишилардан сўраб кўринглар. Шояд фойдаси тегадиган бирон нарса бўлса! – деди.

Қабила аъзолари саҳобалар олдига келиб сўрашди:

– Ҳой, мусофир одамлар! Бошлиғимизни чаён чақиб олди. Ҳарчанд уринсак ҳам, ҳеч қандай натижа чиқаролмадик. Ичингизда бирон киши бунга даво топа оладими?

– Ҳа, мен дам соламан. Лекин, сизлар бизни меҳмон қилишдан бош тортдингиз. Энди бирон мукофот тайинламагунингизча дам солмайман! – деди саҳобалардан бири.

Улар бир тўда кўй эвазига келишиб олишди. Ҳалиги киши Фотиҳани ўқиб дам сола бошлади. Бемор дард кўрмагандек тезда соғайиб кетди. Шундан сўнг қабила бошлиғи:

– Аҳдингизга вафо қилинг. Келишилган нарсани уларга беринг! – деб буюрди.

Саҳобалардан бири деди:

– Кўйларни тақсимланг!

Дам солган киши бўлса:

– Шошманглар! Аввал Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига борайлик, бўлган воқеани у зотга айтايлик, нима деркинлар, – деди.

Улар Расулуллоҳ алайҳиссалом ҳузурларига бориб, бўлган воқеани айтиб беришди. Шунда Пайғамбаримиз алайҳиссалом дам солган кишидан:

– Фотиҳа сураси билан дам солишни қаердан биласан? – деб сўрадилар. Кейин:

– Тўғри қилибсизлар. Кўйларни тақсимланг, менга ҳам улуш ажратинг, – деб кулиб қўйдилар¹¹⁰.

Ибн Қаййим шундай деган: “Бу ҳадисга кўра, хашарот чакқан одамга Фотиҳа сурасини ўқиш даво бўлган. Қироат унга дори ўрнига ўтган. Балки дам солиш билан топган шифони дори-дармон билан топа олмасди¹¹¹”.

Фотиҳа сураси шифобахшлигини Ибн Қаййим тажрибада синаб кўрган. У киши шундай ҳикоя қилади: “Маккада яшаган чоғимда касал бўлиб қолдим. У ерда на табиб, на бир дори топа олдим. Шунда ўзимни Фотиҳа сураси билан даволадим, унинг ажойиб таъсири борлигига амин бўлдим. Озроқ замзам сувидан олиб, унга Фотиҳани ўқиб ичдим. Натижада дарддан бутунлай халос бўлдим. Шундан сўнг жуда кўп касалликларни Фотиҳа сураси билан даволадим. Бундан жудаям кўп фойда топдим. Кимдир касалликдан шикоят қилиб келса, унга Фотиҳа билан дам солишни тавсия қилардим. Бемор тезда соғайиб кетарди¹¹²”.

Ривоят қилинишича, Амр ибн Ҳазм Ансорий розияллоҳу анҳу Мадина шаҳрида илон чаққан аёлга дам солишга чақирилди. Бироқ у рози бўлмади. Амрнинг бу иши Пайғамбар алайҳиссаломга хабар қилинганди, уни ҳузурларига чақиртириб, нега бундай қилганини сўрадилар. Амр:

¹⁰⁹ Термизий, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

¹¹⁰ Бухорий, Муслим, Сунаи соҳиблари, Аҳмад, Ибн Ҳиббон ривоят қилган.

¹¹¹ Манба: Ибн Қаййим, “Мадорижус соликин”.

¹¹² Манба: Ибн Қаййим, “Зодул маод”.

– Ё Расулulloҳ, ахир ўзингиз дам солишдан қайтарасиз-ку! Сиз қайтарган ишни қандай қиламан?! – дея савол оҳангида мурожаат қилди.

Шунда Амрдан – қайси оят ёки дуони ўқиб дам солишини – сўрадилар. Амр у зотга дам солишда ўқийдиган оятларини тиловат қилиб берди. Набий алайҳиссалом руқяни эшитгач:

– Ҳечқиси йўқ. Уни ўқиб дам солавер, – деб Амрга рухсат бердилар¹¹³.

ҚУРЪОН ВА АСАЛ – ҲАР ҚАНДАЙ ДАРДНИНГ ДАВОСИ

Аллоҳ таоло бандаларига жуда кўп неъматлар берган. Ана шундай неъматлардан бири асалдир.

Қуръони каримда шундай дейилган: “(Эй Муҳаммад,) **Парвардигорингиз асаларига ваҳий** (амр ёки илҳом) қилди: **“Тоғларга, дарахтларга, (одамлар) қурадиган инларга уя сол. Сўнгра турли мевалардан еб, Парвардигоринг (сен учун) осон-қулай қилиб қўйган йўллардан юр!”** Унинг қорнидан алвон рангли ичимлик-асал чиқади. Унда одамлар учун шифо¹¹⁴ бор. Албатта бу ишда (яъни, митти жониворнинг одамлар учун хизматкор қилиб қўйилишида) **тафаккур қиладиганлар учун оят-ибрат бордир”** (Наҳл сураси, 68-69-оятлар).

Асаларининг ҳаёт тарзи инсонлар учун бекиёс ибрат намунасидир. Асаларининг тириклиги чаманзорлар, яйловлар ичида ўтади. Гул ширалари бу мўъжаз жониворнинг таомидир. Маълум бўлишича, асалари камида 3000 хил ўсимлик гулидан шира (нектар) йиғади. Бир килограмм асал йиғиш учун 10 миллион дона гулга қўнади. Бу вақт ичида ҳар бир асалари уясига 120-150 марта катнайди, 450 минг чақирим йўлни босиб ўтади.

Яна бир ҳайратланарли жиҳати шунда, асалари ўз жуссасидан 20 баравар оғирликдаги юкни ерда судраб юра олади.

Асаларининг бешта кўзи бўлади. Ҳид билиш, сезиш туйғуси одамникига қараганда 25 марта кучлироқ. Шунинг учун асалари бир неча чақирим масофадан ҳидни сеза олади.

Асаларилар ўз уясидан 14 километргача масофага учиб боради. Учиш тезлиги соатига 65 километргача етади. Шира олиб қайтишида бу тезлик 35 километрни ташкил этади. Энг қизиғи, асалари ўзи йиққан асалнинг юздан бир қисминигина истеъмол қилади, қолгани инсонларга туҳфа этилади. Асалари буни, шубҳасиз, Аллоҳнинг илҳоми билан қилади.

Ҳадиси шарифларда Қуръон ҳамда асал билан даволанишга чақирилган. Жумладан, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Сизлар ўзингизга икки шифони – Қуръонни, асални лозим тутинглар”, деганлар¹¹⁵.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Қуръонда икки шифо бор: Қуръон ва асал. Қуръон қалблардаги касалликларга шифо, асал ҳар бир дардга даводир¹¹⁶”.

Оиша розияллоҳу анҳо онамиздан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ширинлик билан асални яхши кўрардилар¹¹⁷.

Пайғамбаримиз асални яхши кўрар, бошқаларни ҳам бу тотли неъматдан ейишга, у билан даволанишга чақирардилар.

Бир киши Набий алайҳиссалом ҳузурларига келиб:

– Биродарим қорни оғрияпти, – деди.

Расулulloҳ унга:

– Биродарингга асал ичир, – деб тавсия қилдилар.

Ҳалиги одам унга асал ичирди. Кейин келиб айтди:

– Мен унга асал ичирдим. Аммо баттар ичини кеткизиб юборди.

Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

– Аллоҳнинг гапи рост, биродаринг қорни алдаган! – дедилар¹¹⁸.

Мутахассислар илиқ сувда эритилган асалга Қуръон оятларини ўқиб дам солиб ичишни тавсия этишган. Айниқса, эрта тонгда ичилса, натижаси яхши бўлади.

¹¹³ Аҳмад ривоят қилган. Бу – саҳиҳ ҳадис. Аммо санади заиф.

¹¹⁴ Уламолар оятдаги “шифо” сўзининг ноаниқ ҳолатда келганини эътиборга олиб, асал айрим касалликларга шифо эканини айтишган. Айтилишича, асал – мижози иссиқ бўлгани учун – совуқдан келиб чиқадиган касалликларни даволайди.

¹¹⁵ Байҳақий, Ҳоким ривоят қилган. Ҳадис лафзи Ҳокимга тегишли. У: “Мазкур санад икки шайх шартига кўра саҳиҳ, аммо уни иккиси ҳам ривоят қилмаган”, деган.

¹¹⁶ Байҳақий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

¹¹⁷ Бухорий, Термизий, Ибн Можа, Доримий ривоят қилган.

¹¹⁸ Бухорий, Муслим, Термизий, Аҳмад ривоят қилган.

Пайғамбар алайҳиссалом шундай деганлар: “Кимда-ким ҳар ойда уч марта, наҳорда (оч коринга) асал яласа, касалликнинг каттаси унга яқин йўламайди¹¹⁹”.

Халқ табобатида асалнинг қуйидаги фойдалари зикр этилган:

- Асал турли касалликларни даволайди, одамни бардам-бақувват қилади;
- мижозни тозалайди, қоннинг томирларда юришини равланлаштиради, гўштни бузилишдан сақлайди;
- кўз хиралигидан халос этади;
- навқиронликни сақлаб қолиш, узоқ умр кўриш учун муттасил асал истеъмол қилиш тавсия этилади;
- қонга жуда тез сўрилади, уни тозалайди;
- микробларни ўлдиради;
- асал суви меъдани кучли қилади, иштаҳани очади, овқат ҳазмини яхшилайдди;
- шамоллаш, ҳолсизлик, асаб тўқималари касалликларини даволайди;
- танасида модда алмашинуви бузилган кишиларга асал жуда фойдали;
- ошқозон-ичак яралари касалликларини даволайди, мияни озиклантиради;
- юқори нафас йўллари, ўпка касалликлари, юрак, жигар, буйрак, асаб тўқималари, тери, кўз касалликлари ҳам асал ёрдамида муолажа қилинади;
- камқонликда асални малина билан бирга истеъмол қилиш тавсия этилади;
- ошқозон-ичак фаолиятини яхшилайдди;
- ревматизмга қарши энг яхши дори;
- қон босимини туширади;
- терига суртилса, терининг ҳолатини яхшилайдди;
- хотирани, ақлий қобилиятни кучайтиради;
- юракка қувват беради;
- овқат ҳазм бўлишини яхшилайдди;
- грипп касаллиги олдини олишда, уни даволашда ҳам асал тенги йўқ малҳамдир;
- асал шарбати кишини тетик қилади, мия фаолиятини яхшилайдди...

ШИФО ОЯТЛАРИ

“Шифо” сўзи қатнашган олтита оят шифо оятлари, дейилади. Ривоят қилинишича, Абулқосим Қушайрийнинг фарзанди оғир касал бўлиб қолганда унга шифо оятлари ўқилган. Натижада бемор тезда соғайиб кетган.

Шифо оятлари қуйидагилар:

۱ – وَيَشْفِي صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ.

1. Мўмин қавм дилларига шифо – ором беради (Тавба сураси, 14-оят).

۲ – وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ.

2. Диллардаги нарсаларга шифо (Юнус сураси, 57-оят).

۳ – فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ.

3. Унда одамлар учун шифо бордир (Наҳл сураси, 69-оят).

۴ – وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ.

4. Биз мўминлар учун шифо ва раҳмат бўлган Қуръон оятларини нозил қиламиз (Исро сураси, 82-оят).

¹¹⁹ Ибн Можа, Байҳақий ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

5. Касал бўлган вақтимда Унинг Ўзи менга шифо беради (Шуаро сураси, 80-оят).

6. Айтинг: “(Қуръон) имон келтирган зотлар учун ҳидоят ва шифодир” (Фуссилат сураси, 44-оят). Бу маълумот Иброҳим Ҳаққийнинг “Рухул баён” номли тафсиридан олинди¹²⁰.

ҚАЛБ ТАБОБАТИ, ҚУРЪОН БИЛАН ДАМ СОЛИШ

Ҳозирги пайтда ҳар хил касалликлар кўпайган, авваллари маълум бўлмаган иллатлар пайдо бўлган. Одамлар улардан қутулиш учун пулларини, олтиндан қиммат вақтларини сарфляптилар. Шунга қарамай, шифохоналар касаллар билан тўла, беморлар сафи камайишидан дарак йўқ. Бунинг боиси нимада?

Сабаби кўп одамлар мукамал шифо нимадалигига аҳамият бермайдилар. Тиббиёт ходимлари бор эътиборларини моддий муолажаларга қаратиб, руҳий жиҳатларга унчалик парво қилишмайди. Шунинг учун беморлар дарддан тўлиқ соғайиб кетишлари қийин кечади.

Танадаги дарддан бутунлай халос бўлишда Қуръоннинг аҳамияти бекиёс. Зеро, Қуръон тушқунлик, паришонхотирлик, ғам-андух, сеҳр, кўз тегиши каби иллатларга тенги йўқ шифодир. Замонавий тиббиёт бундай касалликларни таг томири билан даволашга кўп ҳолларда ожизлик қилади.

Уламолар айтишича, табобат иккига бўлинади: бадан табобати, қалб табобати.

Бадан табобатида инсон танасининг ҳолати, касалликни даволаш йўл-йўриқлари ўрганилади. Қалб табобатида эса инсон қалбини касал қилувчи иллатлар, уларнинг давоси ўрганилади.

Динимиз Ислонда ҳар икки жиҳатга эътибор берилади. Айниқса, қалб табобатига – руҳий тарбияга алоҳида аҳамият қаратилади.

Қуръон ҳар қандай касалликни тузатади, руҳий ёки танадаги касалликми, сеҳрми, жин тегишими, тери касалликларими, барчасига шифо бўлади. Бунинг учун беморнинг эътиқоди тўғри бўлса кифоя. Зотан, соғлом ақида шифонинг ярмидир¹²¹.

Бир нарсани айтиб ўтиш керак: тиббиётга оид хасталиклар табиблар ёрдамида даволанади. Дам солишга эҳтиёжи бор кишиларга дам солинади. Жисмоний дардларга қарши дори берилса, беморнинг жисми таъсирланади. Худди шунга ўхшаб руҳий хасталикка учраган шахснинг руҳига дам солиш таъсир қилади. Шунда Аллоҳнинг изни билан бемор тузалади.

“Қандай ҳолатда тибга, қандай ҳолатда дам солишга мурожаат қилинади?” деган савол туғилади. Бу саволнинг жавоб қуйидагича: аввало, бемор табибларга (шифокорларга) кўринади. Табиблар дардни аниқлашса, уларга даволатилади. Табиблар: “Сиз соғломсиз”, десалар-у, аммо киши ўзини ёмон ҳис қилса, дам солдирилади¹²².

БЕМОРГА ДАМ СОЛИШ УСУЛИ

Имкони бўлса, ҳар ким ўзига-ўзи дам солгани яхши. Чунки беморнинг овози бегоналарникидан кўра яхшироқ таъсир қилади. Лекин баъзи вақтларда беморнинг аҳволи оғир бўлгани учун ўзи ўқий олмаслиги мумкин. Шундай пайтда бошқа одам Қуръон ўқиб дам солади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Ихлос, Фалақ, Нос сураларини ўқиб, ўзларига дам солардилар. Аҳволлари оғирроқ бўлса, Оиша онамиз у зотга дам солганлари тарихдан маълум.

Бошқа одамга дам солдирилса, дам солувчи такводор, солиҳ инсон бўлгани маъқул. Зеро, дам солиш ҳам дуонинг бир тури. Дам солувчининг нафаси ўткир бўлса, солган дами яхшироқ таъсир қилади, бемор шифо топади.

¹²⁰ Қаранг: Иброҳим Ҳаққий Хилватий, “Рухул баён фи тафсирил қуръон”.

¹²¹ Бу маълумотлар Қуръондаги, ҳадиси шарифлардаги илмий мўъжизалар бўйича тадқиқот олиб борувчи олим Абдудоим Қаҳил қаламига мансуб мақоладан олинди.

¹²² Манба: Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф, “Фолбинлик, сеҳргарлик, жин чиқариш ва ноанъанавий даволаш каби ишларнинг ҳақиқати”.

Ривоят қилинишича, Ҳазрат Умар розияллоху анху Фотиҳа сурасини ўқиб, хасталарга дам солса, тезда таъсир қилар экан. У киши дунёдан ўтганидан кейин бошқалар дам солишса, аввалига самара бермабди. Шунда бунинг асл сабабидан бохабар кишилар: “Фотиҳа сураси-ку, ўрнида турибди, аммо уни ўқийдиган Умар қани?” дейишган экан¹²³.

Дам солаётганда овозни – бемор эшитадиган даражада – бироз кўтариб қироат қилинади. Чунки танадаги касал хужайралар шифо топиши учун овоз чиқариб ўқиш керак. Қуръон ўқилганда инсоннинг териси, ҳар бир хужайраси эшитади. Шунинг учун Қуръонни сал баландроқ овозда ўқиган маъкул.

Қуръон билан даволаниш учун белгиланган маълум вақт йўқ. Ҳар қандай ҳолатда ўқиса бўлади. Бироқ эрталаб, кечқурун шифо оятларини ўқиб дам солиш афзал. Оятлар етти марта ўқилади. Пайғамбаримиз алайҳиссалом баъзи шифо оятларини, дуоларни етти мартагача такрорлаганлар¹²⁴.

ОФИЯТ СЎРАБ ЎҚИЛАДИГАН ДУОЛАР

اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ، مُذْهِبَ الْبَأْسِ، اشْفِ أَنْتَ الشَّافِي، لَا شَافِيَ إِلَّا أَنْتَ، شِفَاءً لَا يُعَادِرُ سَعَمًا.

Дуонинг ўқилиши: “Аллоҳумма роббан-наас, музҳибал баъс, ишфи анташ-шаафий, лаа шаафия иллаа ант, шифаа-ан лаа юғодиру сақомаа”.

Дуонинг маъноси: “Ё Аллоҳ, одамлар Парвардигори, (касаллик) шиддатини кетказ, шифо бер. Сендан ўзга шифо берувчи йўқ. Ҳеч қандай дардни қолдирмайдиган (мукамал) шифо бер”.

Абдулазиздан ривоят қилинади: “Собит иккимиз Анас ибн Молик олдига кирдик. Собит унга: “Эй, Абу Ҳамза! Менинг тобим йўқ”, деди. Анас сўради: “Сенга Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам руқялари билан дам солиб қўяйми?” Собит: “Ҳа”, деди. Шунда Анас “Аллоҳумма роббан-наас, музҳибал баъс, ишфи анташ-шаафий, лаа шаафия иллаа ант, шифаа-ан лаа юғодиру сақомаа” деб дам солди¹²⁵”.

بِسْمِ اللَّهِ، تُرْبَةُ أَرْضِنَا بِرِيقَةٍ بَعْضِنَا لِيُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا بِإِذْنِ رَبِّنَا.

Ўқилиши: “Бисмиллаах, турбату арзинаа бирийқоти баъзинаа лиюшфаа биҳий сақиймунаа би-изни роббинаа”.

Маъноси: “Аллоҳнинг исми билан (дам соламан). Парвардигоримиз изни ила беморларимиз тузалиши учун еримиз тупроғи, айримларимиз тупуги ила (дам соламан)”.

Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинишича, бирон инсоннинг мазаси йўқ бўлса ёки ярами, жароҳатми безовта қилса, Набий соллalloҳу алайҳи ва саллам бармоқларини бундай қилар (Суфён кўрсаткич бармоғини ерга текказиб, кейин кўтарди), “Бисмиллааҳи, турбату арзинаа бирийқоти баъзинаа лиюшфаа биҳий сақиймунаа би-изни роббинаа” деб айтардилар¹²⁶”.

Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи ва саллам кўрсаткич бармоқларини тупуклари билан намлаб, тупроққа текказардилар. Бармоқларига тупроқ ёпишганидан кейин уни жароҳатланган жойга суртардилар. Мана шу вақтда мазкур дуони ўқирдилар¹²⁷.

بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ، اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ.

Ўқилиши: “Бисмиллааҳи арқийка мин кулли шайъин юъзийка, мин шарри кулли нафсин авъайни ҳасид, аллоҳу яшфийка, бисмиллааҳи арқийка”.

Маъноси: “Аллоҳнинг исми билан сенга озор берадиган ҳар қандай нарсадан, ҳар бир нафс (назар-нафас) ёки ҳасадчининг кўзидан (паноҳ истаб) дам соламан. Аллоҳ сенга шифо берсин. Аллоҳнинг исми билан дам соламан”.

Абу Саид Худрий розияллоху анҳудан ривоят қилинади: “Жаброил Набий соллalloҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келиб: “Эй Муҳаммад, тобингиз йўқми?” деб сўради. “Ҳа”, дедилар у зот.

¹²³ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Фолбинлик, сеҳргарлик, жин чиқариш ва ноанъанавий даволаш каби ишларнинг ҳақиқати”.

¹²⁴ Абдудоим Каҳилнинг илмий маълумотларидан фойдаланилди.

¹²⁵ Бухорий, Абу Довуд, Термизий, Аҳмад ривоят қилган.

¹²⁶ Бухорий, Муслим, Абу Довуд, Ибн Можа ривоят қилган. Ривоят лафзи имом Муслимга тегишли.

¹²⁷ Манба: Мулла Али Қори, “Мирқотул мафотих”.

Шунда Жаброил: “Бисмиллааҳи арқийка мин кулли шайъин юъзийка, мин шарри кулли нафсин авъайни ҳасид, аллоҳу яшфийка, бисмиллааҳи арқийка” деб дам солди¹²⁸.”

أَعُوذُ بِاللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ.

Ўқилиши: “Аувзу биллааҳи ва қудротихий мин шарри маа ажиду ва уҳаазир”.

Маъноси: “Аллоҳнинг қудрати ила ўзим ҳис этаётган, хавотир олаётган нарса ёмонлигидан паноҳ тилайман”.

Усмон ибн Абул Ос Сақафийдан ривоят қилинишича, мусулмон бўлганидан бери уни безовта қилаётган оғриқдан Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга шикоят қилди. Шунда Набий алайҳиссалом: “Қўлингни оғриётган жойга кўйиб, уч марта “Бисмиллааҳ”, етти марта “Аувзу биллааҳи ва қудротихий мин шарри маа ажиду ва уҳаазир” деб айт, дедилар¹²⁹”.

Бошқа ривоятда айтилишича, Усмон ибн Абул Ос Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтган ишни қилганида Аллоҳ таоло унга шифо берган, танасида ҳеч қандай оғриқ қолмаган. Кейин оила аъзоларини ҳам, бошқаларни ҳам шундай қилишга буюрган¹³⁰”.

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَخْضُرُونِ.

Ўқилиши: “Аувзу бикалимаатиллааҳит-тааммаати мин ғозобиҳий ва шарри ъбаадих, ва мин ҳамазаатиш-шайтийни ва ай-яхзурувн”.

Маъноси: “Аллоҳнинг мукаммал калималари билан Унинг ғазабидан, бандалари ёмонлигидан, шайтон васвасасидан, (намоз ёки Қуръон ўқиётганимда, зикр қилаётганимда) ҳозир бўлишидан паноҳ тилайман”.

Амр ибн Шуайб отасидан, отаси бобосидан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кўрқув безовта қилганда уларга “Аувзу бикалимаатиллааҳит-тааммаати мин ғозобиҳий ва шарри ъбаадих, ва мин ҳамазаатиш-шайтийни ва ай-яхзурувн” деб дуо қилишни ўргатардилар¹³¹”.

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ.

Ўқилиши: “Аувзу бикалимаатиллааҳит-тааммаати мин шарри маа холақ”.

Маъноси: “Аллоҳнинг мукаммал калималари билан У Зот яратган нарсалар ёмонлигидан паноҳ сўрайман”.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, бир киши Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам хузурларига келиб: “Эй Расулulloҳ, кеча мени чаён чакиб олди”, деди. Шунда у зот: “Кеч кирганида “Аувзу бикалимаатиллааҳит-тааммаати мин шарри маа холақ”, деб айтганимда, сенга зиён етказолмасди”, дедилар¹³²”.

Бошқа бир ҳадисда: “Ким бирон жойда кўним топиб, “Аувзу бикалимаатиллааҳит-тааммаати мин шарри маа холақ”, деса, ўша ердан кетгунича унга ҳеч нарса зарар етказолмайди”, дейилган¹³³”.

بِسْمِ اللَّهِ الْكَبِيرِ، أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ مِنْ شَرِّ كُلِّ عِرْقٍ نَعَارٍ وَمِنْ شَرِّ حَرِّ النَّارِ.

Ўқилиши: “Бисмиллааҳил кабийр, аувзу биллааҳил ъазийми мин шарри кулли ъирқин наъаар, ва мин шарри ҳаррин-наар”.

Маъноси: “Буюк Аллоҳ исми билан бошлайман. Қайнайдиган ҳар бир томир ёмонлигидан, олов иссиқлиги ёмонлигидан Улуғ Аллоҳ паноҳ беришини сўрайман!”

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга иситмага, барча оғриқларга қарши “Бисмиллааҳил кабийр, аувзу биллааҳил ъазийми мин шарри кулли ъирқин наъаар, ва мин шарри ҳаррин-наар”, деб дуо қилишни ўргатардилар¹³⁴”.

¹²⁸ Муслим, Термизий, Ибн Можа ривоят қилган.

¹²⁹ Муслим ривоят қилган.

¹³⁰ Абу Довуд, Термизий ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

¹³¹ Абу Довуд, Термизий, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

¹³² Муслим, Абу Довуд, Ибн Можа ривоят қилган.

¹³³ Муслим – Хавла бинти Ҳаким Суламия розияллоҳу анҳудан – марфу тарзда ривоят қилган.

¹³⁴ Термизий, Ибн Можа, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

ҚУРЪОН ВА ИМОН АЛЛОҲДАН ЎЗГА ИЛОҲ ЙЎҚ!

Тавҳид қалбнинг давосидир. Зеро, қалб имон билан тирик. Имон нури қалбга ҳаёт бағишлайди, уни чароғон этади, тор дилларни кенгайтиради. Аллоҳга ҳақиқий ишонган, “Раббим Аллоҳ”, деган, “Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ!” дея гувоҳлик берган инсон дили пок, кўнгли тоза бўлади.

Аллоҳ таоло Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга шундай амр қилган: **“Бас, (эй Муҳаммад,) Аллоҳдан ўзга ҳеч қандай илоҳ йўқлигини билинг, ўз гуноҳингиз учун, мўмин-мўминлар (гуноҳи) учун истиғфор айтинг! Аллоҳ сизларнинг (бу дунёдаги) кезар жойларингизни ҳам, (охиратда) борар жойларингизни ҳам билади”** (Муҳаммад сураси, 19-оят).

Аллоҳ таоло бу оятда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни имонда сабот билан туришга, ўзлари, мўмин-мўминлар ҳақиқа истиғфор айтишга буюрмоқда, бандалар кундуз куни қиладиган ишларини ҳам, кечаси қаерда кўним топишларини ҳам билишини маълум қилмоқда.

Уламолар айтишича, Аллоҳ ўрганишга буюрган илм тавҳид илмидир. Уни билиш ҳар бир инсон учун фарзи айн саналади, бирон киши бўйнидан соқит бўлмайди.

Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқлигини билиш бир неча йўллар билан бўлади:

1. Аллоҳнинг гўзал исмларини, комил сифатларини ўрганиш, улар ҳақида фикр юритиш.
2. Аллоҳ таоло Яккаю Ягона Яратувчи, махлуқотлар ишларини тадбир қилиб турувчи эканини билиш. Шунда Аллоҳдан ўзгаси илоҳликка муносиб эмаслиги маълум бўлади.
3. Ёлғиз Аллоҳ неъмат берувчи эканини билиш. Мана шу илм қалбнинг Аллоҳга боғланишини, Уни яхши кўришни, фақат Аллоҳга ибодат қилиб, Ўзидангина ёрдам сўрашни тақозо этади.
4. Аллоҳга шерик қилинадиган бут-санамлар сифатларини билиш, улар одамларга фойда ҳам, зарар ҳам етказа олмаслиги, ҳеч қандай ёрдам беролмаслигини билиш ва ҳоказо.

Имон қалбни ич-ичидан ёритиб турадиган нурдир. Имонли қалбда инсоф бўлади, виждон бўлади. Инсон қалби билан, қалбидаги имони билан тил-забонсиз ҳайвонлардан фарқланади.

Аллоҳ таоло айтади: **“Ахир аввал ўлик (кофир) бўлган, сўнг Биз уни (ҳақ йўлга ҳидоят қилиш билан) тирилтириб, унга одамлар орасида ўзи билан бирга олиб юрадиган нурни (яъни, имонни) берганимиз бир киши зулматларда қолиб кетган, ундан ҳеч чиқувчи бўлмаган кимсага ўхшайдими?!** (Мўминларга имонлари қандай чиройли кўринса,) **кофирларга ҳам қилаётган амаллари ана шундай чиройли қилиб қўйилди”** (Анъом сураси, 122-оят).

Оятдаги “нур”дан мурод Қуръон ва Исломдир.

Имонсиз кимса жонсиз ҳайкалга ўхшайди. Куфр, ширк дилни вайрон қилади, қалбни ўлдиради. Ўзтиқодсиз шахс Аллоҳдан эмас, оддий махлуқотлардан кўрқади, Хожадан эмас, бандасидан умид қилади.

Аллоҳ таоло мўмин бандаларига имон-этиқодни, эзгу ишларни чиройли қилиб кўрсатади. Худди шунга ўхшаб залолат аҳлига шайтон томонидан гуноҳлари чиройли кўрсатилади.

Қуръони каримда шундай дейилган: **“Аллоҳ кимни ҳидоят қилишни истаса, унинг кўнглини Ислом учун кенг қилиб қўяди. Кимни адаштиришни истаса, унинг кўнглини – худди осмонга кўтарилиб кетаётгандек – тор ва танг қилиб қўяди. Шунингдек, Аллоҳ Ўз азобини имонсиз кимсаларга (жазо) қилади”** (Анъом сураси, 125-оят).

Банданинг Аллоҳга имони қанча кучли бўлса, қалби шунча очилиб-кенгайиб бораверади. Имони мустаҳкам инсон кундалик турмуш ташвишлари билан банд бўлса-да, дили Аллоҳга боғланади, охират ғами билан яшайди. Қўлида мол-давлат бўлса-да, дунё муҳаббати қалбини забт этолмайди.

Аллоҳ суйган бандасининг қалбини очиб қўяди, уни тўғри йўлга бошлайди, солиҳ амалларни қилишга тавфиқ беради. Бундай банда қалби ихлосга тўла бўлади, ҳар қандай савобли ишни фақат Аллоҳ розилиги учун қилади.

Қалби очиқ инсон Аллоҳни кўриб тургандек ибодат қилади, намозида хушуъни топади, рўзадор ҳолида тили, кўли, кўзи – барча аъзоларини ҳаромдан тияди, Ёлғиз Аллоҳдан кўрқади, фақат Аллоҳдан умид қилади, Унга суянади. Аллоҳ қалбини нурга тўлдирган инсон У Зотнинг буйруғига сўзсиз бўйсунди, нафсига эмас, Парвардигорига қуллик қилади.

Аллоҳни танимаган кимса қалби Аллоҳдан бошқасига боғланади. Шундан кейин ўзга

нарсаларга кўнгил кўйиб, ўткинчи дунё ғамида сарсон-саргардон бўлади, хузур-ҳаловат нималигини билмайди. Зеро, Аллоҳнинг муҳаббатидан ўзга муҳаббат инсон қалбини жароҳатлайди, машаққат домига тортади. Аллоҳни таниш, улуғлигини қалбдан ҳис этиш, У Зотни яхши кўриш эса дилга чексиз қувонч бағишлайди, қалбни хотиржам қилади.

Аллоҳ таоло шундай деган: **“(Бандага) бирон мусибат етмайди, магар Аллоҳнинг изни-иродаси билангина (етади). Ким Аллоҳга имон келтирса, У Зот унинг қалбини (тўғри йўлга) ҳидоят қилади. Аллоҳ барча нарсани Билувчидир”** (*Тағобун сураси, 11-оят*).

Мусибат киши бошига фақат Аллоҳнинг изни-иродаси, тақдири билан тушади. Банда яхшилиқни жалб этиш, ёмонликни даф қилиш учун қўлидан келган чораларни кўради. Бироқ натижа Аллоҳнинг иродасига ҳавола этилади. Шундай экан, бошига мусибат тушган одам маҳзун бўлмай, бу Аллоҳнинг тақдири эканига имон келтирса, чиройли сабр қилса, Аллоҳ унинг қалбини Ўзининг амрига бўйсунадиган, қазои қадардан рози бўладиган қилиб қўяди, энг чиройли сўзлар айтишга, гўзал амаллар қилишга тавфиқ беради. Зеро, ҳидоятнинг асли қалбда бўлади. Тана аъзолари қалбга бўйсунди. Агар қалб тўғриланса, қолган аъзолар ҳам тўғриланади.

ҚУРЪОН БИЗГА АЛЛОҲНИ ТАНИТАДИ

Аллоҳ таоло айтади: **“Аллоҳ – ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир. У Тирик ва Абадий Турувчидир. Уни на мудроқ, на уйқу олади. Осмонлар ва ердаги бор нарсалар Униқидир. Унинг ҳузурда ҳеч ким (бировни) Унинг изнисиз қўллай олмайди. У (барча одамлар) олдиларидаги, ортларидаги бор нарсани билади. Улар У Зотнинг илмидан фақат Ўзи истаган нарсаларнигина биладилар. Унинг Курсиси осмонлар ва ердан кенгдир. Осмонлар ва ерни ҳифзу ҳимоя қилиб туриш Уни қийнамайди. (Аллоҳ) энг Юксак, Буюқдир”** (*Бақара сураси, 255-оят*).

Бу – Қуръони каримдаги энг улуғ оят. Оятул курсий деб аталувчи мазкур оят ўнта мустақил жумладан иборат:

1. “Аллоҳ – ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир”.

Бу жумла хабар беришича, Аллоҳ таоло бутун оламлар, барча махлуқотлар учун Яккаю Ёлғиз, ҳеч қандай шериги бўлмаган Танҳо Илоҳдир.

Лаа илааҳа иллаллоҳ калимаси Ҳақ таоло бандаларига айтган сўзларининг энг улуғи, бандалари айтадиган сўзларнинг ҳам энг буюғидир. Унинг улуғлиги шундаки, агар кофир одам ихлос билан тавҳид калимасини айтса, мусулмонга айланади.

Аллоҳ – Ягона, Ундан ўзга ибодат қилишга муносиб зот йўқ. Фақат Аллоҳнинг Ўзи ибодатга лойиқдир. Шунинг учун бандалар фақат Аллоҳга тоат-ибодат қилишлари, Унинг айтганини бажаришлари керак.

2. “У Тирик ва Абадий Турувчидир”.

Оламдаги барча жонзотлар Аллоҳ уларга ҳаёт беришидан олдин ўлик бўлган. Аллоҳ ирода қилган соатда яна ўлади. Фақат Аллоҳ таолонинг Ўзигина азалий Тирикдир, адабий Турувчидир. Барча мавжудотлар яралишида, туришида, ризку рўзида, дунёю охират ҳаётида Ягона Яратувчига, Мангу Барҳаёт Аллоҳга муҳтождир, аммо Аллоҳ ҳеч кимга муҳтож эмас.

3. “Уни на мудроқ, на уйқу олади”.

Аллоҳ доим сергақдир. Аллоҳ мудрамайди, ухламайди. Мудраш ожизлик, заифлик белгисидир. Аллоҳ таоло бундай нуқсон-камчиликлардан Покдир.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинади: “Бани Исроил қавми: “Эй Мусо, сенинг Раббинг ухлайдими?” деб сўраганида, у: “Аллоҳдан қўрқинглар!” деди. Шунда Аллоҳ таборака ва таолодан ваҳий бўлди: “Эй Мусо, сендан “Раббинг ухлайдими?” деб сўрадилар. Сен икки қўлингга икки шиша идиш олгин-да, бу кечани ухламай тик туриб ўтказ!” Мусо Яратганнинг буйруғига амал қилиб, икки қўлига икки шишани олиб тунда ухламай тик турди. Кечанинг учдан бири ўтганида уни мудроқ босиб қолди, қўлидаги шишалар тушиб тиззасига етганида ўзига келди, уларни қайтадан ушлаб олди. Кеча охирлаб қолгунча ўзини тутиб турди. Аммо тонг отай деганида уни яна мудроқ босди, қўлларидаги шишалар ерга тушиб, парча-парча бўлиб кетди. Шу онда Ҳақ таоло Мусога ваҳий қилиб: “Эй Мусо, агар Мен ухлайдиган бўлсам, осмонлару ер ҳам худди қўлингдаги шишаларга ўхшаб чилпарчин бўлиб кетарди”, деди”.

4. “Осмонлар ва ердаги бор нарсалар Уникидир”.

Осмонлардаги фаришталар, қуёш, ой, юлдузлар, ердаги жонли-жонсиз мавжудотлар, ҳамма-ҳаммаси Аллоҳнинг мулкидир. Борлиқдаги барча нарса Аллоҳга тегишли, Унинг бандалари, Унинг қўл остидадир. Аллоҳ мавжудотлари ишларини тасарруф қилади, ўзларини ҳимоя қилади.

5. “Унинг ҳузурида ҳеч ким (бировни) Унинг изнисиз қўллай олмайди”.

Қиёмат кунда, ҳисоб-китоб учун Аллоҳ ҳузурида тўпланган соатда ҳар бир инсон қўлловчига муҳтож бўлиб қолган пайтда на ердаги, на кўкдаги бирон киши Аллоҳнинг рухсатисиз бировни шафоат қилолмайди, рухсатсиз гапиришга ҳам ҳадди сиғмайди.

Бандаларнинг барчаси – ким бўлишидан қатъи назар – Аллоҳ ҳузурида бандалигини тан олиб туриб қолади. Орага тушиб бировни қўллашга ҳеч ким журъат этолмайди. Фақат Аллоҳнинг изни билангина шафоат қилади.

6. “У (барча одамлар) олдиларидаги, ортларидаги бор нарсани билади”.

Бу сифат Аллоҳнинг илми шомил экани, У Зот ҳамма нарсани Ўзининг чексиз илми билан билиб туришини англатади.

Аллоҳ таоло бандаларнинг аввал қилган ишларини ҳам, ҳозир бўлаётган, келажакда бўладиган ишларини ҳам билади. Аллоҳ таолонинг илми ҳамма нарсани қамраб олган. Шу жумладан, У Зот бандалар билган-билмаган нарсалардан ҳам воқифдир.

7. “Улар У Зотнинг илмидан фақат Ўзи истаган нарсаларнигина биладилар”.

Ҳар бир нарсани билувчи Аллоҳ таолонинг чексиз илми олдида еру кўкдаги инсон ҳамда фаришталарнинг билганлари ҳеч нарса эмас. Бандалар Аллоҳ пайғамбарлар орқали билдирган нарсаларнигина биладилар холос.

8. “Унинг Курсиси осмонлар ва ердан кенгдир”.

Ушбу муборак жумлани ўқиган инсон ундан олдинги оят маъносини тушунади. Ҳақиқатан, инсонга нақадар оз илм берилган! Ҳақ таолонинг Арши Аълодаги Курсиси, ҳажми осмонлар ва ердан кенг Курси инсоннинг ожиз тасаввурига сиғадими?

Абу Зар Ғифорий розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан Аллоҳнинг Курсиси ҳақида сўраганида, шундай жавоб қилганлар: “Эй, Абу Зар! Етти қат осмон, етти қават ер, шуларнинг ҳаммаси ёзилиб, текисланиб, бир-бирига уланган тақдирда Курси рўбарўсига қўйилса, худди бепоён даштга ташланган бир эшикнинг ҳалқаси эгаллаган жойни эгаллайди. Энди Аршнинг Курсига нисбатан буюклиги худди даштнинг ҳалқага нисбатан буюклиги кабидир”.

Саҳобаи киромлар, буюк муфассир уламолар Аллоҳнинг Курсиси ҳақида турли қавллар айтишган. Жумладан, Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу: “Курсидан мурод Аллоҳнинг илми. Аллоҳ таоло Ўзининг илми осмонлар ва ердан кенг эканига ишора қилмоқда”, деб тафсир қилган.

Аксар уламолар: “Бу сўзнинг маъноси Ёлғиз Аллоҳ таолонинг Ўзига аён. Биз унинг ҳақ эканига имон келтирамиз, мазмуни айнан нима эканини Яратганнинг Ўзига ҳавола қиламиз”, дейишган.

Демак, биз ўқувчиларнинг ўрнимиз энг пойгакда, улуғ устозларимиз китобларини варақлаб, Каломуллоҳни тафсир қилишдаги одобларига таҳсин айтиш, ҳақларига дуолар қилиш, сўзларига қулоқ солиш. Уларга биронта сўз қўшишга на ҳаддимиз, на илмимиз бор.

9. “Осмонлар ва ерни ҳифзу ҳимоя қилиб туриш Уни қийнамайди”.

Аллоҳ таоло осмонлару ерни муҳофаза қилишдан чарчамайди. Бу иш У Зотга ҳечам оғирлик қилмайди. Бундан Аллоҳнинг қудрати нақадар чексиз эканини билиб оламиз.

Бу ҳақиқатга неча минг йиллар давомида ақли расо ҳар бир инсон гувоҳ бўлиб турибди. Аллоҳ таоло еру осмонларни ҳифзу ҳимоясида сақлаб келмоқда. Ҳеч кимнинг қўлидан келмайдиган бу иш ҳар нарсага Қодир Зотга қийин эмас. Коинотдаги энг кичик заррадан тортиб, энг буюк сайёраларгача бўлган мавжудотлар Яратганнинг амрига бўйсуниб турибди. Шунинг учун ҳам ҳаёт давом этмоқда. Фараз қилайлик: Аллоҳнинг амри билан сузиб юрган қуёш сайёраси бир зум тўхтаб қолса, осмону замин куйиб, денгиз-дарёлар қуриб кетган бўлар эди. Алҳамдулиллаҳ, Меҳрибон Парвардигоримиз сақлаётгани учун осмонлар ҳам, ер ҳам тинч, ҳаёт бир маромда давом этмоқда.

10. “(Аллоҳ) энг Юксак, Буюкдир”.

Аллоҳ ҳар нарсадан олий ва улуғдир. У Зот шу қадар Юксакки, Аллоҳга ҳеч ким тенг кела олмайди, ўхшай олмайди, рақобатлаша олмайди. Аллоҳ шу қадар Буюкки, буюклигини англашга ақллар ожизлик қилади. Бироқ ҳаётнинг ҳар соҳасида, ҳар лаҳзасида имонли инсонлар учун Аллоҳнинг буюклиги яққол кўриниб туради.

Ушбу ояти карима шундай улуғ маъноларни ўз ичига олган. Бу фазилатли оятни тафаккур билан ўқиган мўминнинг қалби ишончга, маърифатга, имонга тўлади. Шу оят баракотидан – Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ваъда қилганларидек – шайтоннинг ёмонлигидан омон бўлади¹³⁵.

Ривоят қилинишича, мушриклар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга:

– Эй Муҳаммад, бизга парвардигорингни васф қилиб бер! – дейишганида, Аллоҳ таоло Ихлос сурасини нозил қилган¹³⁶.

Ихлос сураси ўз номи билан қалбни ихлосга, Ёлғиз Аллоҳни эътироф этиб, улуғлигини тан олишга чақиради. Келинг, мазкур фазилатли сура тафсири билан яқиндан танишиб чиқамиз.

Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм!

1. (Эй Муҳаммад,) айтинг: “У Аллоҳ Аҳаддир.

Яъни: эй Муҳаммад, Сиздан истехзо ила Мен ҳақимдан сўраган мушрикларга: “Аллоҳ Ўз зотида Ягонадир. Унинг сифати билан ҳеч ким сифатлана олмайди. Аллоҳ қилган амалларни биронтаси қила олмайди. Аллоҳ Яккаю Ягона Илоҳдир, шерикдан Покдир!” деб айтинг.

2. Аллоҳ Самаддир.

Арабча “самад” сўзи луғатда “махлуқотлар томонидан хожатлари раво этилиши сўралувчи Зот” маъносини англатади. Бандалар Аллоҳдан эҳтиёжларини қондиришни сўрайдилар, бошларига бирон юмуш тушса, Парвардигорга дуо қиладилар. Барча оламлардаги махлуқотлар Аллоҳ таолога ниҳоятда муҳтождир.

Салафлар айтишича, “самад” сўзи куйидаги маъноларни ифодалайди:

– Салтанати мукамал ҳукмдор (Ибн Аббос, Абу Воил, Зайд ибн Аслам);

– ҳеч кимга ҳожати тушмайдиган (Ибн Аббос, Иқрима);

– махлуқотлар ўтиб кетганидан кейин ҳам боқий қолувчи (Ҳасан Басрий, Қатода).

3. У туғмаган, туғилмаган.

Аллоҳ таолонинг фарзанди ҳам, ота-онаси ҳам йўқ. У туғиш, туғилишдан Покдир. У Зот азалийдир, бошланишининг чегараси йўқ. Аллоҳ абадийдир, охирининг чегараси йўқ. Туғиладиган, ўзидан фарзанд қолдирадиган аввал йўқ бўлиб, кейин дунёга келади, вақти-соати етганда дунёдан ўтади. Аллоҳ таоло бундай нуқсонлардан Покдир.

Ихлос сурасининг мана шу оятида мушрикларга, насроний ҳамда масихийларга қаттиқ раддия берилмоқда. Қатода айтади: “Араб мушриклари: “Фаришталар Аллоҳнинг қизлари”, яҳудийлар: “Узайр Аллоҳнинг ўғли”, насронийлар: “Масих Аллоҳнинг ўғли”, дейишарди. Аллоҳ уларнинг даъволарини ёлғонга чиқариб, “У туғмаган, туғилмаган”, демоқда”.

4. Ва Унга ҳеч ким зинҳор тенг бўлган эмас”.

Исм-сифатларда ҳам, қиладиган ишларда ҳам Аллоҳга ҳеч ким тенг келолмаган, келолмайди ҳам. Унинг шериги, ўхшаши йўқ. Аллоҳ Ёлғиздир. Бутун коинотни, махлуқотларни яратишда, уларни ризқлантиришда, бошқа ишларда ҳеч ким Аллоҳ таолога шерик бўлмайди.

Ҳашр сурасида ҳам Аллоҳ таолонинг гўзал исм-сифатлари келтирилган. Аллоҳ таоло айтади: **“У Аллоҳ шундай Зотки, ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир. У яширин ва ошкора нарсаларни Билувчидир. У Меҳрибон ва Раҳмлидир. У Аллоҳ шундай Зотки, ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир. У (Ёлғиз) Подшоҳдир, (барча айб-нуқсонлардан) Пок-Саломатдир, (Ўзи хоҳлаган бандаларини дунё бало-офатларидан, охира азобидан) омон қолдирувчидир, (бандалар амалларини) кузатиб турувчидир, қудрат Соҳибидир, Бўйсундирувчидир, улуғлик Эгасидир. Аллоҳ (мушриклар) ширкларидан Покдир. У Аллоҳ Яратувчи, (йўқдан) бор қилувчи, (барча нарсага) сурат-шакл берувчидир. Унинг гўзал исмлари бор. Осмонлару ердаги бор нарса Унга тасбеҳ айтади. У қудрат ва ҳикмат Соҳибидир”** (Ҳашр сураси, 22-24-оятлар).

Бу оятларда Аллоҳ таолонинг гўзал исм-сифатлари жамланган. Уларнинг қадри баланд, шаъни улуғ. Уларни ўқиб-ўрганиш ҳар бир мўмин-мусулмон банда учун лозим. Зеро, эътиқод илми пухта ўрганилса, банданинг Аллоҳга имони, тақвоси, муҳаббати кучаяди.

“У Аллоҳ шундай Зотки, ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир. У яширин ва ошкора нарсаларни Билувчидир. У Меҳрибон ва Раҳмлидир”.

¹³⁵ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони азим тафсири”; Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Тафсири ҳилол”.

¹³⁶ Термизий, Аҳмад, Ибн Хузайма, Ибн Жарир, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган.

Бу оятлардан маълум бўладики, эътиқод ва ибодат фақат Аллоҳ таолонинг Ўзига бўлиши, барча қалблар фақат Унгагина талпиниши керак. Аллоҳ таоло шундай Зотки, сиз билан биз билмаган нарсаларни билади. Осмонлару ерда Аллоҳ билмаган нарса йўқ. Аллоҳ меҳрибон, раҳмли Зотдир. Аллоҳ таоло барча махлуқотларига – мўминга ҳам, кофирга ҳам, бошқа турли мавжудотларга ризк берувчи, улардан яхшиликларини аямайдиган, ўта қарамли Зотдир. Аллоҳ таоло бу дунёда итоаткор мўмин бандаларини ҳам, куфр йўлини танлаган кимсаларни ҳам баравар ризклантираверади, неъматлар ато этади, уларни кўзлаган мақсадларига эриштиради. Чунки моддий неъматларга эришиш имон ёки куфрга боғлиқ эмас. Бироқ охиратда фақат мўминларга шафқат қилади. Қиёмат куни ҳаммининг холи танг бўлиб турган бир паллада Аллоҳ таоло ҳақиқий имон келтирган, Ўзининг розилиги учун солиҳ амаллар қилган мўмин бандаларига раҳм қилади, гуноҳларини кечириб, раҳматига эриштиради.

У Аллоҳ шундай Зотки, ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир. У (Ёлғиз) Подшоҳдир, (барча айб-нуқсонлардан) Пок-Саломатдир, (Ўзи хоҳлаган бандаларини дунё бало-офатларидан, охират азобидан) омон қолдирувчидир, (бандалар амалларини) кузатиб турувчидир, қудрат Соҳибидир, Бўйсундирувчидир, улуғлик Эгасидир. Аллоҳ (мушриклар) ширкларидан Покдир”.

Бу оят ҳам Аллоҳнинг ваҳдонияти исботи билан бошланмоқда, унда Аллоҳнинг бир нечта исмлари келтирилмоқда. Жумладан:

Ал-Малик – ҳақиқий Эга, Подшоҳ. Шунинг учун ҳам бандалар фақат Аллоҳга қул бўладилар. Ҳеч бир замонда қулнинг икки хожаси бўлмайди. Шундай экан, одамлар ўзларига ўхшаган ожиз бандага эмас, Ягона Яратувчига, ҳақиқий Ҳукмдорга итоат этадилар, унга қуллик қиладилар, амрига мувофиқ яшайдилар.

Ал-Қуддус – барча айблардан холи, нолайиқ сифатлардан Пок Зот. Мутлақ муқаддаслик Аллоҳгагина хосдир.

Ас-Салом – нуқсонлардан саломат, тинчлик-хотиржамлик берувчи Зот.

Ал-Мўъмин – имон ва омонлик берувчи, пайғамбарларини тасдиқловчи Зот.

Ал-Муҳаймин – барча нарсани қамраб олувчи Зот. Аллоҳ таоло барча нарсанинг гувоҳи бўлиб туради, Ундан ҳеч нарса махфий қолмайди.

Ал-Азиз – барчанинг устидан Ғолиб Зот.

Ал-Жаббор – Олий Зот. Аллоҳнинг олдида бошқалар ўзини хор тутуди, амрига бўйсунди.

Ал-Мутақаббир – ўта Улуғ, ниҳоятда Буюк, ҳар қандай айбдан, жавру зулмдан Пок Зот.

Мана шундай комил сифатларга эга Зот – Аллоҳ мушриклар ибодатда шерик қилаётган нарсалардан Покдир.

“У Аллоҳ Яратувчи, (йўқдан) бор қилувчи, (барча нарсага) сурат-шакл берувчидир. Унинг гўзал исмлари бор. Осмонлару ердаги бор нарса Унга тасбеҳ айтади. У қудрат ва ҳикмат Соҳибидир”.

Суранинг сўнги оятида ҳам Аллоҳ таолонинг бир қанча сифатлари келтирилган:

Ал-Холиқ – Яратувчи Зот.

Ал-Бориъ – йўқдан бор қилувчи Зот.

Ал-Мусаввир – махлуқотлар суратини Ўзи истаган тарзда шакллантирувчи Зот.

Аллоҳ таолонинг гўзал исмлари, улуғ сифатлари бор. Уларнинг миқдорини Аллоҳдан ўзга ҳеч ким билмайди. Уларнинг барчаси гўзалдир, комил сифатлардир. Ҳадиси шарифда асмоул хуснадан тўқсон тўққизтаси саналган, ким уларни ёдласа жаннатга кириши башорат берилган. Зеро, Аллоҳ асмоул хуснани, уларга муҳаббатли бандани яхши кўради, бандалар ўша исмлар билан дуо қилишларини хуш кўради.

Ердаги, кўкдаги барча махлуқотлар Аллоҳ таолонинг поклигини, улуғлигини эътироф этади, унга тасбеҳлар айтади. Бироқ биз уларнинг тасбеҳини тушунмаймиз. Аллоҳ барча нарсадан Ғолиб чиқувчи, ишларни ҳикмат билан қилувчи Зотдир. Аллоҳ бирон ишни ирода этса, шубҳасиз, амалга ошади. Ҳар қандай ишни ҳикмат билан қилади, унда махлуқотлар учун фойда бўлади¹³⁷.

ҚУРЪОН ЎҚИБ ИМОНИНГИЗНИ МУСТАҲКАМЛАНГ!

¹³⁷ Манба: “Тафсири ҳилол”; “Ат-тафсирул муяссар”; “Айсарут тафосир”.

Қуръон ўқиган инсоннинг имони мустаҳкамланади. Қорининг қалби Қуръоний қиссалар, ҳикматли панд-насихатлардан қувват олади. Қуръон эшитиб, елкасини тоғдек босиб турган маънавий юкдан халос бўлади, ғам-андуҳлари арийди, дилини ғаш қилиб турган тугунлар ечилади.

Қуръони каримда комил мўминлар шаънига мақтов айтилган: **“Ҳақиқий мўминлар фақат Аллоҳ (номи) зикр қилинган вақтда қалбларига қўрқинч тушадиган, Унинг оятлари тиловат қилинганда имонлари зиёда бўладиган, ёлғиз Парвардигорларигагина суянадиган кишилардир”** (Анфол сураси, 2-оят).

Ерга раҳмат ёмғири ёғса, кўп ўтмай кўзни қувнатувчи майсалар униб чиқади, она замин кўм-кўк либосини кияди. Худди шунга ўхшаб Қуръон ўқиган, Қуръон эшитган мўминнинг қалбида имон нури барқ уради. Қуръонга ошно инсон имони мустаҳкамланади, иродаси пўлатдек метин, қалби қордек оппоқ, зилол сувдек мусаффо бўлади. Бу – чин мўминларга хос сифат. Бироқ мунофиқлар Қуръонга бепарво бўладилар, мўминлар ҳақида ножўя гаплар айтадилар: **“Агар бирон сура нозил қилинса, (мунофиқлардан) бўлган кимсалар (масхара қилишиб:) “Қани, бу сура қайси бирингизнинг имонини зиёда қилди?” дейишади. Бас, у (сура) имон келтирган зотларнинг имонларини зиёда қилди, улар шод-хуррам бўладилар. Аммо дилларида мараз бўлган кимсаларнинг динсизликларига яна динсизлик қўшди, улар кофир ҳолларида ўлдилар”** (Тавба сураси, 124-125-оятлар).

Агар Қуръон сураси нозил бўлса, мунофиқлар мўминларни масхаралаб, бир-бирларига: “Бу қайси бирингизнинг имонингизни зиёда қилди”, деб айтарди. Қуръон суралари мўминларнинг яқийнларини¹³⁸, собитқадамликларини, кўрқувларини зиёда қилади. Улар бундан хурсанд бўладилар¹³⁹.

Ҳидоятдан тўсилган, қалбида касаллик бор кимсага оятлар таъсир қилмайди. Аксинча уларнинг нонкўрликларини янада зиёда қилади. Шундай экан, биз Қуръонга бутун қалбимиз билан юзлансак, холис бўлсак, ана шунда Қуръон бизни иллатлардан тозалайди.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилган: **“Биз мўминлар учун шифо ва раҳмат бўлган Қуръон оятларини нозил қиламиз. (Лекин бу оятлар) золим-кофир кимсаларга фақат зиённи зиёда қилади”** (Исро сураси, 82-оят).

Қуръон ўқиган, ҳукмларига биноан яшаган, уни эъзозлаган мўминлар учун Каломуллоҳ дунёда шифо, охиратда раҳматдир. Қуръондан юз ўгирадиганлар, унга паст назар билан қарайдиганлар учун сўқирлик, ҳасрат-надомат, зулматдир¹⁴⁰.

Қуръон – қалб касалликларига шифо. Қуръон билан ғам-ташвишлар арийди, муаммолар ҳал бўлади, хатолар тўғриланади, гуноҳлар кечирилади. Аллоҳнинг Каломи кофирларнинг баттар адашишларига, зарар кўришларига сабаб бўлади. Чунки улар Қуръонга имон келтирмайдилар, Каломуллоҳни инкор этадилар¹⁴¹.

Демак, имондан йироқ қалбга Қуръон таъсир қилмайди. Қуръон ихлос билан ўқилса, диққат-эътибор билан эшитилса, ана ўшанда имон мустаҳкамланади, қалб шифо оятларидан қувват олади.

АЛЛОҲ ҲАММА НАРСАНИ КЎРИБ ТУРАДИ!

Қуръонда таъкидланишича, бандалар қилаётган ҳар битта ишни Аллоҳ кўриб-билиб туради. Жумладан, Бақара сурасида шундай дейилган: **“Аллоҳдан кўрқинг! Билингни, Аллоҳ қилаётган амалларингизни Кўрувчидир”** (Бақара сураси, 233-оят).

Аллоҳ ҳамма нарсадан Хабардор. Тириклик чоғимизда қилган ҳамма ишларимизга қиёмат куни жавоб берамиз. Бизнинг ақидамиз шундай. Қуръон бизни – Аллоҳ кўриб турганини ҳис этиб яшашга – ундайди.

Аллоҳни эслаш инсонни гуноҳдан қайтаради. Бировга зулм қилмоқчи бўлган одам Парвардигорини эсласа, “Эй, тўхта! Аллоҳ кўриб турибди-ку. Эртага ўзимга бундан оғир жазо бермасин тагин”, деб ниятидан қайтади, Аллоҳдан кўрқади. Бировнинг ҳақиқага хиёнат қилаётганда, “Буни норози қилсам, ўзгалар ҳақини есам, Аллоҳга хуш келмайди-ку!” деб қолади. Аллоҳни эслаган

¹³⁸ Арабча “яқийн” сўзи “бирон нарсани шак-шубҳасиз билиш”, “кўзи билан кўриб тургандек аниқ ишониш” маъносини англатади.

¹³⁹ Манба: Имом Насафий, “Мадорикут танзил”.

¹⁴⁰ Манба: Имом Мотуридий, “Таъвилоту аҳлис сунна”.

¹⁴¹ Манба: Имом Насафий, “Мадорикут танзил”.

одам бировни ғайбат қилаётганда ўйлаб қолади, катта гапираётганда сал пастроқ тушади, бировнинг устидан кулмайди, бошига мусибат тушганларни масхара қилмайди. Банда Аллоҳни эсласа, “Раббим кўриб турибди”, деб ишонса, қалби покланиб боради, хулқи сайқалланади.

Каломуллоҳнинг бошқа оятида: **“Албатта Аллоҳ осмонлар ва ердаги ғайб сирларни билади. Аллоҳ қилаётган амалларингизни кўриб турувчидир”**, дейилган (Хужурот сураси, 18-оят).

Осмонлару ерда қанчадан-қанча сир-синоатлар яширинган. Биз ожиз бандалар уларни билмаймиз. Кўз билан кўриш мумкин бўлганларини ҳам тўлиқ идрок этолмаймиз. Ҳали бизга номаълум не-не махфий нарсалар бор. Аллоҳ таоло мана шуларнинг барчасини билади.

Ривоят қилинишича, машойихлардан бирининг ёш шогирди бор эди. Шайх уни хурмат қилар, бошқалардан устун кўярди. Шогирдларидан бири:

– Бу ёш болани шунчалар хурмат қиласизми?.. – дебди. Шайх уларни тўплаб, кўлларига биттадан қуш билан пичоқ бериб, ҳеч ким кўрмайдиган жойда сўйиб келишни буюрибди.

Бироздан сўнг ҳамма ўзига берилган қушни сўйиб келибди. Фақат ёш шогирд кўлида тирик қуш билан қайтиб келибди. Шайх ундан сўрабди:

– Нега қушни сўймадинг?

– Мен ҳеч ким кўрмайдиган жойни тополмадим. Қаерга борсам, Аллоҳ кўриб турганини ҳис қилдим. Шунинг учун қушни сўя олмадим.

Шунда катта ёшли шогирдлар бу бола ҳақиқатан хурматга сазовор эканини тан олишибди¹⁴².

Каломи мажидда айтилади: **“(Аллоҳ) осмонлар ва ерни олти қунда яратиб, сўнгра Аршга истиво қилган Зотдир. У ерга қирадиган (уруғ, ёмғир-қор суви, хазинаю дафиналар, жасадлар каби) нарсаларни ҳам, ундан чиқадиган (ўт-ўлан, булоқ сувлари каби) нарсаларни ҳам, осмондан тушадиган (фаришталар, тақдир, ризқ-рўз, хайр-барақа каби) нарсаларни ҳам, унга (яъни, осмонга) кўтариладиган (фаришталар, руҳлар, амаллар, дуо-илтижолар каби) нарсаларни ҳам билади. Сизлар қаерда бўлсангиз, У Зот сизлар билан биргадир. Аллоҳ қилаётган амалларингизни кўриб турувчидир”** (Ҳадид сураси, 4-оят).

Инсон “Аллоҳдан беркитиб бирон ишни қила оламан”, деб ўйламасин. Ҳеч ким йўқ жойда бўладими, қоп-қоронғи зулмат ичидами, фарқи йўқ, бандаси кўрмаса ҳам Аллоҳ кўриб туради.

Саҳл ибн Абдуллоҳдан ривоят қилинади: Чамаси уч ёшли бола эдим. Кечаси уйғониб, тоғам Муҳаммад ибн Сиворнинг намоз ўқишига назар солардим. Бир куни тоғам мендан сўради:

– Сени яратган Аллоҳни зикр қиласанми?

– Уни қандай зикр қиламан?

– Тилингни қимирлатмасдан қалбингда уч марта, “Аллоҳ мен билан, Аллоҳ мени кўриб турибди”, деб айт.

Мен ўша сўзларни кечалари айтдим. Тоғамга бунинг хабарини етказдим. У менга:

– Энди уларни ҳар кеча ўн бир мартадан айт, – деди.

Мен тоғам айтган ишни қилдим. Кейин қалбимда унинг ҳаловатини сездим. Бир муддат ўтганидан сўнг тоғам менга:

– Сенга ўргатилган нарсаларни ёдлаб олгин-да, умрингнинг охиригача уларни айтиб юр, ҳечам қанда қилма, – деди.

Тоғам айтган ишни йиллар давомида узлуксиз қилиб юрдим. Унинг ҳаловатини ҳис этдим.

Тоғам менга:

– Эй Саҳл, Аллоҳ кўриб турганини билган одам қандай қилиб У Зотга осий бўлади? Маъсиятдан ҳазир бўл! – деб тайинлади.

Кейин мактабга бориб, олти-етти ёшимда Куръонни ёд олдим. Сўнг нафл рўзани кўп тутадиган бўлдим. Ейдиган таомим арпа нони бўлди. Ундан кейин кечалари бедор бўлиб, ибодат билан ўтказишга одатландим.

Саҳл ибн Абдуллоҳдан келтирилган бу қисса боланинг руҳий тарбиясига ёшлиқдан аҳамият бериш қанчалик муҳим эканини кўрсатади¹⁴³.

Куръонда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга шундай хитоб қилинган: **“(Аллоҳ) Сизни ўзингиз (намоз учун) тураётган вақтингизда ҳам, сажда қилувчилар орасида (имом бўлганингизда намоз рукнларининг биридан иккинчисига) кўчаётганингизда ҳам кўриб туради. Шак-шубҳасиз, У Эшитувчи, Билувчи Зотдир”** (Шуаро сураси, 218-220-оятлар).

¹⁴² Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Руҳий тарбия”, 1-китоб.

¹⁴³ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Руҳий тарбия”, 1-китоб.

Аллоҳ кўриб турганини ҳис этган инсон солиҳ амални ожиз бандалар учун эмас, одамларнинг қудратли Парвардигори Аллоҳ учун қилади. Банда Аллоҳ кўриб турганини унутмаса, ҳеч ким бўлмаса ҳам гуноҳ қилмайди, “Одамлар кўрмапти-ку”, деган фикр ҳаёлига келмайди.

Ҳар бир инсон шуни доим ёдида тутсин: одамлар кўрмаса ҳам Аллоҳ кўриб туради. Одамлар билмаса ҳам Аллоҳ билади. Охиратда сизу бизни ожиз банда эмас, ҳар бир ишимизни кузатиб турувчи қудратли Аллоҳ ҳисоб-китоб қилади.

ИМОН ЗАИФЛИГИ САБАБЛАРИ, БЕЛГИЛАРИ ВА ДАВОСИ

Имон нурини заифлаштирувчи иллатлар:

- Зикр мажлислари, жамоат намози, яхши инсонлар суҳбатида иштирок этмаслик.
- солиҳ пешволардан узоқлашиш.
- узун орзу-ҳавас.
- мубоҳ саналган еб-ичиш, ухлаш, сўзлаш, ўйин-кулгида ҳаддан ошиш. Зеро, кўп ейиш зеҳнни ўтмаслаштиради, танани оғирлаштиради, кишини дангаса қилиб қўяди. Айтилишича, ким кўп овқат еса, кўп сув ичади, кўп ухлайди. Оқибатда умрининг кўп қисми лаззатларга сарфланиб, ажр-савоблардан маҳрум бўлади;
- гуноҳкорлар даврасига кириш, носоғлом муҳитда яшаш.
- дунё ишларига муккадан кетиш.
- қалбни ғафлат уйқусидан уйғотувчи диний-маърифий адабиётларни мутолаа қилмаслик.
- дунё билан овора бўлиб, Аллоҳга ибодат қилишни унутиш.

Имон заифлиги белгилари:

- Ҳаромга қўл уриш, кичик гуноҳларни менсимаслик.
- дилнинг қотиши.
- ибодатларга сусткашлик қилиш, намозларни пала-партиш ўқиш.
- феъли торлик, зикналик, жиззакилик. Бундай одам арзимас нарсага жиғибийрон бўлаверади, одамлар билан тил топиша олмайди.
- Қуръони каримни ўқиганда, маъруза эшитганда таъсирланмаслик.
- Аллоҳнинг зикридан ғофил бўлиш.
- тилни ғийбатдан, ёлғондан тиймаслик.
- ҳаром ишларни кўрганда ғазабланмаслик.
- макруҳ амаллардан сақланмаслик.
- вақтини беҳуда нарсаларга созуриш, фойдали ишлардан ўзини олиб қочиш.
- кичик кўринган савобли ишларга бепарво бўлиш.
- биродарларига етган озорларга қайғурмаслик.
- дини, диндошлари олдидаги масъулиятини ҳис этмаслик.
- мусибатларга сабрсизлик.
- роҳат-фароғатга ўчлик.

Имон заифлиги давоси:

- Қуръон ўқиб, маъноларини қалбга сингдириш.
- Аллоҳни ёд этиш.
- Аллоҳ таолонинг буюклигини ҳис этиш, илоҳий мўъжизалар ҳақида фикр юритиш.
- динда собитқадам қилишини Аллоҳдан сўраш.
- шаръий илмларни ўрганиш.
- уламолар даврасида ўтириш.
- солиҳ амаллар қилишга шошилиш, умрининг ҳар бир дақиқасини ғанимат билиш.
- эзгу ишларда бардавом бўлиш.
- тоат-ибодатлари Аллоҳ ҳузурини қабул бўлишини умид қилиш билан бирга қабул бўлмай қолишидан қўрқиш.
- ўзини ҳисоб қилиш, нафсини тергаш, хато-камчиликларини тўғрилаш.
- хунук оқибатдан қўрқиш.
- ўлимни кўп эслаш.
- қабрдаги ҳолат ҳақида фикр юритиш.

- Аллоҳга тавба-газарру қилиш.
- орзу-ҳавасни камайтириш, охиратни ўйлаш.
- мўминларни ўзига дўст тутиш, ҳақларига муттасил дуо қилиш...

ҚАЛБНИНГ АЛЛОҲГА БОҒЛАНИШИ

Мўмин банда Аллоҳга шубҳасиз имон келтиради, У Зотнинг борлигига, бирлигига ишонади, қалбини Парвардигорига боғлайди, Ундан мадад сўрайди.

Қуръони каримда қалбнинг Аллоҳга боғланиши ҳақида бир қанча оятлар келтирилган. Жумладан, Тағобун сурасининг 12-13-оятларида шундай дейилган: **“Аллоҳга итоат этинг, Пайғамбарга бўйсунинг! Энди агар (итоатдан) бош тортсангиз, у ҳолда Пайғамбаримиз зиммасида (Бизнинг ваҳийларимизни) очик-равшан қилиб етказиш бор ҳолос. Аллоҳдан ўзга ҳеч қандай тангри йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир. Шундай экан, мўминлар (Ёлғиз) Аллоҳга таваккул қилсинлар!”**

Ризқ берувчи, фойда улашувчи, ўлдирувчи, қайта тирилтирувчи Аллоҳ таолодан ўзга ибодатга муносиб зот йўқ. Аллоҳдан ўзга илоҳлар ботилдир, одамлар ўзлари ўйлаб топган нарсадир. Инсон мана шу ҳақиқатни англаб етса, турли хурофотлардан, ўзгаларга кул бўлишдан қутулади. Бу даражага етган инсон Аллоҳнинг Ўзигагина таваккул қилади, суянади. Аллоҳга таваккул қилган киши хотиржам бўлади, ҳеч нарсадан ҳадиксирамайди, Парвадигори ҳақида яхши гумон қилади. Таваккул имон ҳолатига боғлиқ: банда имони қанча мустаҳкам бўлса, Аллоҳга таваккули ҳам кучли бўлади¹⁴⁴.

Аллоҳ таоло шундай деган: **“Албатта ўша (сизларни васвасага солмоқчи бўлган) шайтоннинг ўзидир. У сизларни ўзининг дўстларидан кўрқитмоқчи бўлади. Шундай экан, агар мўмин бўлсангиз, улардан кўркманг, Мендан кўркинг!”** (Оли Имрон сураси, 175-оят).

Оятда айтилишича, шайтон мўминларни ўзининг мушрик дўстларидан кўрकिлади, “Улар жуда кучли”, деб қалбларига ғулғула солади. Шундай экан, мўминлар шайтоннинг дўстларидан кўркмасинлар. Чунки улар заифдир, ёрдамчилари йўқ. Агар ҳақиқатан мўмин бўлсалар, Аллоҳга таваккул қилсинлар, У Зотга илтижо этсинлар. Зеро, Аллоҳ мўминларга етарли ҳимоячи, нусрат беришга қодир Зотдир.

Мана шу оятда Аллоҳ таолодан кўркиш вожиблигига ишора қилинмоқда. Зотан, бу имоннинг талабларидандир. Имонли инсон бошқалардан кўра Аллоҳдан кўрқади. Банданинг имони қанча кучли бўлса, Аллоҳга шунча кўп такво қилади, У Зот ҳаром қилган ишлардан сақланади.

Аллоҳга ишонган, қалби У Зотга боғланган инсоннинг умиди ҳам кучли бўлади. Каломи мажидда шундай дейилган: **“Ким Аллоҳга рўбарў бўлишдан умид қилса, албатта Аллоҳ (белгилаган мукофот ёки жазо) фурсати, шак-шубҳасиз, келувчидир. У Зот Эшитувчи, Билувчидир”** (Анкабут сураси, 5-оят).

Қайси бир банда ўлимдан кейин қайта тирилишга ишонса, Аллоҳ билан учрашганда мукофот олиш умидида бўлса, у ҳолда ўзига фойда келтирадиган амалларни, Парвардигорини рози қиладиган ишларни қилсин, Аллоҳни ғазаблантирадиган гуноҳлардан сақлансин. Чунки Аллоҳ ҳисоб-китоб учун белгилаб қўйган муддат яқинда келади. Бунга шубҳа йўқ. Аллоҳ бандаларнинг сўзларини эшитувчи, амалларини кўриб-билиб турувчи Зотдир.

Қалбнинг Аллоҳга боғланиши воситаларидан яна бири муҳаббатдир. Зеро, Аллоҳни яхши кўрган инсон Парвардигорига қаттиқ боғланади. Аллоҳ таоло айтади: **“Одамлар орасида шундай кимсалар бор, улар ўзгаларни Аллоҳга тенг билиб, уларни Аллоҳни севгандек севадилар. Имонли кишиларнинг Аллоҳга муҳаббатлари қаттиқроқдир...”** (Бақара сураси, 165-оят).

Аллоҳнинг қудратига далолат қилувчи мўъжизалар келтирилса ҳам айрим кимсалар Аллоҳга шерик қиладилар, уларга сиғинадилар, бут-санамларни Аллоҳни яхши кўргандек севадилар (Ваҳоланки, Аллоҳнинг шериги йўқ, ўхшаши йўқ). Бироқ имонли зотлар Ёлғиз Аллоҳга ибодат қиладилар, Унга ихлос қўядилар, фақат Аллоҳни яхши кўрадилар. Мўминлар қалбидаги Аллоҳга нисбатан севги ҳар қандай муҳаббатдан кучлироқдир.

Айрим одамлар “муҳаббат”га асир бўлади, “ўлдим-куйдим” деб фиғони фалакка етади. Шуни билинг, Аллоҳдан ўзга нарсаларни яхши кўриш қалбга азоб беради, кишини мушкул аҳволга солиб қўяди. Шаҳвоний ишқ-муҳаббатнинг давоси – қалбнинг Аллоҳга боғланиши. Қалби Парвардигорига

¹⁴⁴ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Руҳий тарбия”, 2-китоб.

боғланган, Аллоҳни яхши кўрган мухлис банда ҳавойи нарсаларга кўнгил қўймайди, ўткинчи севгидан кўра Парвардигори муҳаббатини афзал билади. Чирой, хирс, бойлик, мансаб-мартабага асосланган муҳаббат изтиробларидан қутулишнинг оддий йўли Аллоҳга қайтиш, Унга юзланиш, ихлос билан ибодат қилиш, Парвардигорини яхши кўришдир. Ким шундай мақомга кўтарилса, қалби хотиржам бўлади, икки дунё саодатига эришади.

Уламолар айтишича, қалбнинг Аллоҳдан бошқасига боғланиб қолиши энг катта мусибатдир. Зеро, ким ўзга нарсаларга суянса, Аллоҳ уни ўз ҳолига ташлаб қўяди, қаровсиз қолдиради. Бундай кимса Қудратли Аллоҳдан ўзгаларга кўнгил қўяди, улардан умид қилади, диққат-эътибори ожиз махлуқотларга қаратилади.

Шуни ёдда тутинг: кимда-ким Буюк Аллоҳга боғланмаса, Парвардигоридан узилади. Энди унинг ҳеч қандай ёрдамчиси, мадакори бўлмайди.

Ким Аллоҳдан ўзгасига боғланса, ўша киши ёки нарса сабабидан хорликка юз тутаяди. Кимки Аллоҳга боғланса, азиз, мукаррам бўлади. Аллоҳ уни хифзу ҳимоясида сақлайди.

Ким Аллоҳга боғланса, ҳожатларини Унга арз қилса, ишларини ишониб топширса, Аллоҳ унга кифоя қилади, тўғри йўлга бошлайди, ишларига ривож беради, уни Ўзига яқин қилади, мушкулини осон этади.

Аллоҳга боғланган банданинг икки қадами ерда бўлса ҳам қалби, руҳи Аллоҳ билан бўлади. У фақат Аллоҳдан кўрқаяди, фақат Аллоҳдан умид қилади, касб-корини сабаб деб билади, ризқни Аллоҳдан сўрайди. Бундай банда дори-дармон ичади, муолажа олади, шифокор кўригидан ўтади, бироқ шифони Аллоҳ беради, деб ишонади, моддий нарсаларга боғланиб қолмайди.

Қалби Аллоҳга боғланган инсоннинг фикру хаёли Парвардигорида бўлади: Аллоҳ учун туради, Аллоҳ учун ўтиради, Аллоҳ учун гапиради. Унинг ҳаракати, жим туриши – барчаси Аллоҳ розилиги учун қилинади. Ким шундай мартабага кўтарилса, Аллоҳнинг муҳаббатига сазовор бўлади. Натижада Аллоҳнинг розилигига эришади. Хожасининг ризосига ноил бўлиш мўмин банда учун энг улуғ бахтдир.

ҲАР ИШНИНГ ҲИСОБИ БОР!

Мўмин банда Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқлигига ишонади, қилган ҳамма ишлари учун охиратда жавоб беришига имон келтиради. Қуръонда баён этилган ҳақиқатлардан бири – шу: ҳар ишнинг ҳисоби бор!

Аллоҳ таоло бандаларини огоҳлантириб айтади: **“Биз қиёмат куни учун адолатли мезон-тарозиларни қўямиз. Бирон жонга заррача зулм қилинмайди. Агар хардал (ўсимлиги) уруғидек (яхши ёки ёмон амал қилинган) бўлса, ўшани келтирамиз! Биз Ўзимиз етарли ҳисоб-китоб қилувчимиз”** (*Анбиё сураси, 47-оят*).

Аллоҳ таоло қиёмат куни адолат тарозисини қўяди. Унда зарра микдоридаги амаллар ҳам тортилади, бирон кишига зиғирча зулм қилинмайди: мўминнинг савоблари камайтирилмайди, кофирнинг гуноҳлари кўпайтирилмайди. Аллоҳ ҳар бир амални одилона ҳисоб қилади¹⁴⁵.

Бу дунёда қилинган гуноҳлар учун жазо берилмаслиги, жиноятлар фош этилмай, “ёпиғлиқ қозон ёпиғлиғича қолиши” мумкин. Аммо қиёматда ҳеч бир нарса эътибордан четда қолмайди. Шунинг учун банда гуноҳ иш қилиб, “Хайрият, ҳеч ким билмади”, деб хурсанд бўлмасин. Одамлар билмасаям Аллоҳ таоло билиб туради!

Яхшига мукофот, ёмонга жазо бериладиган кун борлигини ҳис этиб яшаган инсон тушқунликка тушмайди. Ҳаётлик чоғида қилаётган ҳар бир иши учун қилиб жавоб беришини билса, Аллоҳни бир зум ҳам унутмайди.

Эътибор берганмисиз, ҳисоб кунига имон келтирган ва қиёматга ишонмайдиган банда орасида ер билан осмонча фарқ бўлади. Дин-диёнатли одам вақти-соати келиб ҳар бир иши учун бирма-бир ҳисоб беришини ёдида сақлайди. Шунинг учун нафси буюрган нотўғри йўлларга юрмайди, ҳаром-ҳариш ишлардан тийилади. Охиратга имони йўқ банда-чи? Унинг учун фақат мана шу дунё бор. Ўлимдан кейинги ҳаётга ишонмагани учун кўнгли тусаган ишни қилади, ҳеч нарсадан тап тортмайди. Чунки содир этаётган жинояти учун жавоб беришига ишонмайди. Бундай нокас кимсалар жамият учун жудаям хавfli саналади.

¹⁴⁵ Манба: Ассад Ҳавмад, “Айсарут тафосир”.

Аллоҳ таоло айтади: **“Ўша кунда одамлар – уларга (қилиб ўтган) амаллари(нинг жазоси ёки мукофоти) кўрсатилиши учун – тўда-тўда бўлиб чиқиб келадилар! Шундай экан, ким (ҳаётлик чоғида) зарра мисқоличалик яхшилик қилса, (қиёмат куни) ўшани кўради. Ким зарра мисқоличалик ёмонлик қилса, уни ҳам кўради”** (*Залзала сураси, 6-8-оятлар*).

Ибн Аббос розияллоху анху мазкур оятларни шундай изоҳлаган: “Қайси бир мўмин ёки кофир банда тириклигида яхши-ёмон иш қилса, Аллоҳ уларга амалларини кўрсатади: мўминга савобларини кўрсатиб, гуноҳларини кечиради, савоблари учун мукофот беради. Кофирга “савоб”ларини, гуноҳларини кўрсатади, “савоб”ларини инкор этиб, гуноҳлари учун жазолайди¹⁴⁶”.

Ривоят қилинишича, “Ким зарра мисқоличалик яхшилик қилса...” ояти нозил бўлганида Абу Саид Худрий розияллоху анху сўради:

– Ё Расулуллоҳ! Мен қиёмат куни ҳар битта амалимни кўраманми?

– Ҳа.

– Катталарини ҳам кўраманми?

– Ҳа.

– Кичикларини ҳам кўраманми?

– Ҳа, (албатта кўрасан).

– Унда холимга вой!..

– Эй Абу Саид, хурсанд бўл! Зотан, (мўмин банданинг) савоблари ўн баравардан етти юз бараваргача кўпайтиради. Аллоҳ хоҳлаган бандаси учун кўпайтириб беради. Гуноҳлар эса ўз мислича бўлади ёки Аллоҳ уларни авф этади. (Шуни унутма,) бирон киши ўз амали билан зинҳор нажот тополмайди!

– Эй, Аллоҳнинг Пайғамбари! Сиз ҳамми?!

– Ҳа, мен ҳам. Илло Аллоҳ мени Ўз раҳмати ила ярлақаса, (шундагина нажот топаман¹⁴⁷).

РИЗҚ ҲАҚИДА КЎНГЛИНГИЗ ХОТИРЖАМ БЎЛСИН!

Ҳар бир банданинг ризқи Аллоҳ тарафидан белгилаб қўйилган. Инсон онаси қорнидалигидаёқ ризқи, қанча умр кўриши тақдир қилинади. Одам боласи дунёга келгач, тақдирига ёзилган насибаси – хоҳласа-хоҳламаса – келаверади. Инсон ҳечам хавотир олмасин, пешонасига битилган ризқ-рўзини охиригача емагунича дунёни тарк этмайди.

Қуръони карим бизни ризқ борасида хотиржам бўлишга чақиради: **“Ерда ўрмалаган нарса борки, барчасининг ризқи Аллоҳнинг зиммасидадир. У Зот уларнинг турар жойларини ҳам, борар жойларини ҳам билади. Ҳамма нарса очиқ-равшан Китобда бордир”** (*Худ сураси, 6-оят*).

Ерда, осмонда, сувда, ер остида қимирлаган жонзотлар ризқини етказиш Аллоҳнинг зиммасидадир. Ҳар бир нарса Лавҳул маҳфузда тақдир этиб ёзиб қўйилган.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким мусулмон бўлса, етарлича ризқлантирилган, Аллоҳ уни Ўзи берган нарсага қаноатли қилиб қўйган бўлса, аниқ нажот топибди¹⁴⁸”.

Эрталаб уйқудан турганингизда тан-жонингиз соғ, тўрт мучангиз омон, юртингиз тинч, ейишга бир бурда нонингиз бўлса, мана шу бахт эмасми? Аллоҳ сизга ризқ-рўз, саломатлик, хотиржамлик неъматини берибди, шукр қилиб яшанг. Атрофга бир қаранг: дунёда тинчлик-хотиржамликдан бебаҳра одамлар қанча?! Шукрки, Аллоҳ диёримизни тинч, осмонимизни мусаффо, заминимизни баракали қилиб қўйган. Бу неъматларга шукр қилсак, Аллоҳ янаям кўпайтириб беради.

Аллоҳ таоло айтади: **“Ўз ризқини кўтара олмайдиган қанчадан-қанча жонзотлар бор. Аллоҳ уларга ҳам, сизларга ҳам ризқ беради. У Эшитувчи, Билувчидир”** (*Анкабут сураси, 60-оят*).

Аллоҳ ҳар бир тирик жоннинг ризқини етказиб туради. Ризқ-рўзини эплаб тополмайдиган, ҳеч вақоси йўқ қанчадан-қанча заиф жонзотлар бор. Аллоҳ уларнинг ҳеч бирини насибасиз қолдирмайди, барчасини ризқлантиради.

Эътибор берсангиз, руҳий безовталиқ, ҳаловатсизлик кўпинча тирикчилик билан боғлиқ муаммолар сабабидан келиб чиқади. “Энди нима бўлади? Қандай тирикчилик қиламан?” каби

¹⁴⁶ Ибн Жарир, Ибн Муъзир, Байхақий ривоят қилган.

¹⁴⁷ Ибн Абу Хотим ривоят қилган.

¹⁴⁸ Бухорий, Муслим ривоят қилган.

саволлар инсон миясида чарх уради, тинчини бузади, оромини ўғрилайди. Аммо мўмин киши учун бундай хавотир бегона. Нега десангиз, у Аллоҳнинг ваъдасига ишонади, ризқ талабида ҳаракат қилади. “Аллоҳ ризқ-насибамни етказди” деган ишонч билан ҳалол меҳнат қилган одамнинг кўнгли хотиржам бўлади. Ҳалолликда гап кўп. Ҳалол ишлаш, ҳалол яшашнинг ҳузур-ҳаловатига ҳеч нарса етмайди.

ҚУРЪОН ВА ҚАЛБ

Аллоҳ таоло Ҳаж сурасининг 46-оятда шундай деган: **“Ахир улар (яъни, Макка мушриклари) ер юзида сайр қилиб айланмайдиларми? (Ана ўшанда) улар учун доно қалблар, тинглайдиган қулоқлар бўлади. Зеро, кўзлар кўр бўлмайди. Балки кўкраклардаги қалблар кўр бўлади”**.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Кўзи кўрмайдиган одам сўқир эмас. Лекин басират (яъни, қалб) кўзи ожиз кимса (ҳақиқий) кўрдир”, деганлар¹⁴⁹.

Эътибор берганмисиз, кўзи ожиз одам ҳаётда камдан-кам адашади. Чунки унинг моддий кўзи кўрмаса ҳам қалб кўзи очиқ бўлади. У айнан қалб кўзи орқали тўғри йўлни топади. Кўзи кўрадиган қанчадан-қанча одамлар бор. Улар мана шу “заиф” инсонлар диллари ила ҳис этолган ҳақиқатни кўришдан ожизлар.

Бирон аъзоси нуқсонли шундай одамлар бор. Улардаги имон-эътиқод, одамийлик, инсоф тўрт мучаси соғ айрим шахсларникидан кучлироқ бўлади. Масалан, масжидларга келиб, ибодатни жамоат билан адо этаётган заиф кишиларни, ёши юзга яқинлашиб қолган мўйсафид отахонларни кўрамиз. Улар Аллоҳга тавба-тазарру қилади, мағфират сўрайди, неъматлар шукрини адо этади. Аммо танижони соғ баъзи кимсалар пешонасини саждага қўймайди, Аллоҳни эсламайди...

Мана бу оятда жаҳаннамий кимсаларга хос айрим сифатлар келтирилган: **“Аниқки, Биз жин ва индан кўпларини жаҳаннам учун яратганмиз. Уларнинг қалблари бор-у, англай олмайдилар, кўзлари бор-у, кўролмайдилар, қулоқлари бор-у, эшитмайдилар. Улар чорвалар кабидирлар. Йўқ, улар (бефаҳмликда чорвалардан ҳам) адашгандирлар. Ана ўшалар ғафлатда қолган кимсалардир”** (*Аъроф сураси, 179-оят*).

Аллоҳ таоло инсонни мукаммал қилиб яратган, унга тана аъзолари берган. Лекин кўп одамлар ҳақ гапни эшитмайди, ҳақиқатни тушунмайди, ҳидоят йўлини кўрмайди. Бундай кимсанинг яйловда ўтлаб юрган чорвалардан фарқи йўқ.

Ҳайвонлар эшитиш, кўриш, ҳидлаш, таъм билиш аъзоларини фақат қорин тўйғазиш учун ишлатади. Жониворлар тушунмаса ҳам эгасининг сўзига қиради, нима деса шуни қилади. Бироқ, Аллоҳга исён қилган анави кимсалар яйловда ўтлаб юрган чорваларчалик ҳам эмаслар. Улар адашганлар, ғафлат уйқусидалар¹⁵⁰.

Аллоҳ таоло айтади: **“Қачон Ёлғиз Аллоҳ зикр қилинса, охиратга имон келтирмайдиган кимсаларнинг қалблари сиқилиб кетади. У Зотдан ўзга бутлар зикр қилинганида эса баногоҳ шодланиб кетадилар”** (*Зумар сураси, 45-оят*).

Ривоят қилинишича, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Каъбатуллоҳ эшиги олдида Нажм сурасини қироат қилганларида оятда айтилган воқеа содир бўлган¹⁵¹.

Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқлиги ҳақида сўз очилса, У Зот билан бирга лот, уззо номли бут-санамлари зикр этилмаса, қиёмат кунига ишонмайдиган мушриклар кўнгли беҳузур бўлади, юраклари кинидан чиқиб кетай дейди, ўзларини кўярга жой тополмай қолишади. Агар улар сиғинаётган “илоҳ”лар мақталса, севинчлари ичлари сиғмай кетади. Чунки ширк амаллар мушриклар ҳавойи нафсига жуда мос тушади. Шариатга тескари ишларни қилиш уларнинг қон-қонига сингиб кетган. Бу энг ёмон ҳолатдир. Улар бунинг оқибати нима бўлишини қиёмат кунини билиб оладилар.

¹⁴⁹ Ҳаким Термизий “Наводирул усул”да, Абу Наср Сижзий “Ал-ибона фи шуабил имон”да, Дайламий “Муснадул фирдавс”да ривоят қилган.

¹⁵⁰ Манба: Асъад Ҳавмад, “Айсарут тафосир”.

¹⁵¹ Абд ибн Ҳумайд, Ибн Жарир, Ибн Мунзир ривоят қилган.

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, ўшанда охиратга ишонмайдиган тўрт кимсанинг — Абу Жаҳл ибн Ҳишом, Валид ибн Утба, Сафвон, Убай ибн Халафнинг қалби сиқилиб кетган (Ибн Мардавайҳ ривоят қилган).

ҚУРЪОНДА ЗИКР ЭТИЛГАН ҚАЛБ ТУРЛАРИ

Аллоҳ таоло Қуръони каримда қалбнинг бир қанча турларини зикр этган. Жумладан:

1. Салим қалб – Аллоҳга ихлос қилувчи, куйдан, ширкдан, нифокдан, турли разолатлардан пок қалб (Шуаро сураси, 89-оят).
2. Муниб қалб – Аллоҳга қайтувчи, Унга тавба қилувчи, тоатига юзланувчи қалб (Қоф сураси, 33-оят).
3. Мухбит қалб – бўйсунувчи, таскин топувчи қалб (Ҳаж сураси, 54-оят).
4. Важил қалб – солиҳ амалларини Аллоҳ қабул қилмай қолишидан кўркувчи қалб (Мўминун сураси, 60-оят).
5. Тақий қалб – Аллоҳнинг қонунларини ҳурмат қилувчи тақволи қалб (Ҳаж сураси, 32-оят).
6. Маҳдий (ҳидоят қилинган) қалб – Аллоҳнинг тақдирига рози бўлувчи, Унинг амрига итоат этувчи қалб (Тағобун сураси, 11-оят).
7. Мутмаин қалб – Аллоҳнинг тавҳиди, зикри билан хотиржам бўлувчи қалб (Раъд сураси, 28-оят).
8. Ҳай (тирик) қалб – эшитган гапларини тушунувчи, Аллоҳ келтирган мисоллардан ибрат олувчи қалб (Қоф сураси, 37-оят).
9. Мариз қалб – шак-шубҳага, нифокқа, ман этилган шахватларга гирифтор бўлган касал қалб (Аҳзоб сураси, 32-оят).
10. Аъмо қалб – тўғри йўлни кўрмайдиган, ҳақиқатни идрок этмайдиган сўқир қалб (Ҳаж сураси, 46-оят).
11. Лоҳий қалб – Қуръони каримдан ғофил, дунё шахватлари билан овора, ақл юритишдан маҳрум қалб (Анбиё сураси, 3-оят).
12. Осим (гуноҳкор) қалб – ҳақ гувоҳликни беркитадиган қалб (Бақара сураси, 283-оят).
13. Мутақаббир қалб – Аллоҳнинг тавҳидидан, У Зотга итоат этишдан кибр қилувчи, кўп зулм қилувчи қалб (Ғофир сураси, 35-оят).
14. Ғализ (кўпол) қалб – меҳр-шафқатдан, муруватдан мосуво қалб (Оли Имрон сураси, 159-оят).
15. Махтум (муҳрланган) қалб – ҳидоятдан тўсилган, ақл юритмайдиган қалб (Жосия сураси, 23-оят).
16. Қосий (қаттиқ) қалб – имонга юшмайдиган, танбех, огоҳлантириш таъсир этмайдиган, Аллоҳнинг зикридан юз ўгирувчи қалб (Моида сураси, 13-оят).
17. Ғофил қалб – Аллоҳнинг зикридан ғофил, нафсига бўйсунувчи қалб (Каҳф сураси, 28-оят).
18. Ағлаф (беркитилган) қалб – Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам сўзлари етиб бормайдиган қалб (Бақара сураси, 88-оят).
19. Зоиф қалб – ҳақдан тойилувчи қалб (Оли Имрон сураси, 7-оят).
20. Муриб қалб – шубҳаланувчи қалб (Тавба сураси, 45-оят).

ҚАЛБ СИРИНИ АЛЛОҲДАН ЯШИРИБ БЎЛМАС!

Қуръони каримда шундай дейилган: “(Аллоҳ) кўзларнинг хиёнатини ҳам, диллар яширадиган нарсаларни ҳам билади” (Ғофир сураси, 19-оят).

Аллоҳ таоло барча нарсани билади. Ҳатто банда ножоиз нарсаларга ўғринча назар ташлаганини ҳам кўриб туради. Аллоҳ дилимиз тубига яширинган сир-асрорлардан воқиқдир. У Зотдан ҳеч нарсани беркитиб бўлмайди. Киши содир этган гуноҳларини бошқалардан сир тутиши, ҳеч кимга билдирмай юриши мумкин. Аммо оламлар Парвардигоридан яшира олмайди.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Бир гуруҳ эркаклар олдидан бегона аёл ўтиб қолса, ораларидан бир киши ҳалиги аёлга қарашдан кўзини тийгандек кўрсатади. Агар ҳамроҳлари билмай қолишса, аёлга ўғринча қиё боқади. Борди-ю улар сезиб қолишса, дарров нигоҳини бошқа томонга буради. Ваҳоланки, унинг номаҳрам аёлга қарашни ич-ичидан хоҳлаб турганини (шериклари билмаса ҳам) Аллоҳ билади¹⁵²”.

Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи ва саллам шундай дуо қилганлар:

¹⁵² Саид ибн Мансур, Ибн Абу Шайба, Ибн Мунизир, Ибн Абу Хотим ривоят қилган.

أَللَّهُمَّ طَهِّرْ قَلْبِي مِنَ النِّفَاقِ وَعَمَلِي مِنَ الرِّيَاءِ وَلِسَانِي مِنَ الْكَذِبِ وَعَيْنِي مِنَ الْخِيَانَةِ فَإِنَّكَ تَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ.

Дуонинг ўқилиши: “Аллоҳумма тоҳҳир қолбий минан нифаак, ва ғамалий минар рия, ва лисааний минал казиб, ва ғайний минал хияна, фаиннака таъламу хоинатал аъюни ва маа тухфис судувр”.

Дуонинг маъноси: “Ё Аллоҳ, қалбимни нифоқдан, амалимни риёдан, тилимни ёлғондан, кўзимни хиёнатдан покла! Зеро, Сен кўзлар хиёнатини, қалбларда яширинган нарсаларни биласан¹⁵³”.

Аллоҳ таоло бандаларини огоҳлантириб айтади: “(Эй инсонлар,) **сизлар сўзларингизни яширинглар ёки ошқора қилинглар** (фарқи йўқ, барибир Аллоҳ билиб туради). **Албатта У Зот диллардаги сирларни Билувчидир.** (Ахир) **яратган Зот билмайдими?! У Меҳрибон,** (ҳар нарсадан) **Огоҳдир**” (Мулк сураси, 13-14-оятлар).

Одамлар гапларини ошқор ёки махфий айтсалар ҳам барибир Аллоҳ билиб туради. Шунинг учун ўзларига эҳтиёт бўлсинлар. Зеро, инсон тили билан сўзлаган гапи, кўзи билан кўргани, қулоғи билан эшитган нарсалари ҳақида куни келиб жавоб беради.

ҚАЛБНИНГ УЧ ХИЛ ҲОЛАТИ

Қалблар уч хил¹⁵⁴ бўлади:

1. Салим қалб. Аллоҳ ҳузурига соғлом қалб билан келган бандаларгина қиёматда нажот топади. Аллоҳ таоло айтади: “У кунда на молу давлат, на бола-чақа фойда беради. Магар Аллоҳ ҳузурига тоза дил билан келган кишиларгагина (фойда беради)” (Шуаро сураси, 88-89-оятлар).

Салим қалб Аллоҳнинг буйруқларига, қайтариқларига зид келадиган ҳар қандай шахватлардан, шубҳалардан, Ундан бошқасига сиғинишдан, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўғитларидан бошқа кўрсатмалардан саломат қалбдир. Ундай қалб эгаси Аллоҳдан бошқасига юзланмайди, ширкдан саломат бўлади, У Зотга қуллик қилишда, муҳаббат, таваккул, тавба, кўркув, умидда холис бўлади. Унинг барча амали Аллоҳ учун – яхши кўрса, Аллоҳ учун яхши кўради, ёмон кўрса ҳам Унинг учун ёмон кўради. Берса, Аллоҳ учун беради. Ман этса Аллоҳ учун ман этади... Аллоҳ таолодан шундай қалб сўраймиз!

2. Ўлик қалб. У аввалгисининг тескараси бўлиб, Эгасини танимайди, амрига бўйсунмайди, Уни яхши кўрмайди, рози қилмайди, шахватлар, лаззатлар билан овора бўлади, Парвардигори ғзабига, нафратига йўлиқишдан кўркмайди. Шунинг учун муҳаббат, умид, кўркув, розилик, таъзим, ибодатда Аллоҳдан бошқасига боғланади. Ёмон кўрса, нафси учун ёмон кўради. Яхши кўрса ҳам нафси учун яхши кўради. Берса ҳам, бермаса ҳам нафси учун. Ҳавойи нафси унинг эътиқодига, шахват, жаҳолат раҳбарига, ғафлат ҳамроҳига айланади... Бундай қалб эгаси бўлиб қолишдан Аллоҳнинг Ўзи асрасин!

3. Касал қалб. Унинг илллати бор. Ундай қалбда ёнма-ён иккита жиҳат мавжуд. Уларнинг қай бири ғолиб келса, қалбни ўша ёққа тортиб кетади. Унда – бир томондан – Аллоҳга муҳаббат, имон, ихлос, таваккул бўлса, бошқа томондан шахвоний муҳаббат, ҳирс, ҳасад, кибр, риё, манманлик, нифоқ, бахиллик каби шикастлантирувчи, оқибатда ҳалок этувчи иллатлар мавжуд. Бундай қалбни даволаш лозим¹⁵⁵!

¹⁵³ Хатиб Бағдодий, Ҳаким Термизий – Умму Маъбад розияллоху анҳодан – ривоят қилган.

¹⁵⁴ Ибн Қаййим “Ифосатул лаҳфон” китобида айтишича, Аллоҳ таоло қалбнинг уч хил турини қуйидаги оятларда зикр қилган: “(Эй Муҳаммад,) Биз Сиздан илгари юборган ҳар бир элчи ва пайғамбар борки, қачон (улардан бири ўзига нозил этилган оятларни) қироат қилса, шайтон унинг қироатига (асли оятдан бўлмаган нарсаларни) ташлаган. Бас, Аллоҳ шайтон ташлайдиган нарсани бекор қилади. Сўнгра Аллоҳ Ўз оятларини мустаҳкам қилади. Аллоҳ Билувчи ва ҳикмат Эгасидир. (Аллоҳ) шайтон ташлайдиган нарсани дилларидан мараз бўлган (мунофиқлар), тошдил кимсалар (яъни, кофирлар) учун фитна-синов қилиш учун (пайдо қилади). Ҳақиқатан, золим-кофирлар мангу ихтилофдадирлар. Ва илм ато этилган кишилар (Қуръон) Парвардигорингиз томонидан келган Ҳақиқат эканини билиб, унга имон келтиришлари, диллари у сабаб таскин топиши учун (Аллоҳ шундай қилади). Ҳақиқатан, Аллоҳ имон келтирган зотларни тўғри йўлга ҳидоят қилувчидир” (Ҳаж сураси, 52-54-оятлар).

¹⁵⁵ Манба: Ибн Қаййим, “Ифосатул лаҳфон мин масойидиш шайтон”.

ҚАЛБ ҚАТТИҚЛИГИ ВА УНИНГ ШИФОСИ

Энг хавфли касалликлардан бири қалб қаттиқлигидир. Дили қотиб қолган кимсанинг басират кўзи кўрмайди, қалби ёпилади. Ҳатто унга муҳр урилади. Бу, унинг қалби ўлганини билдиради. Ўлик қалб эгасининг тил-забонсиз жониворлардан фарқи бўлмайди. Чунки инсон айнан қалби билан, ақл-идроки, имон-эътиқоди билан бошқа жонзотлардан ажралиб туради.

Қуръони каримда Бани Исроил қавмига шундай хитоб қилинган: “(Эй Бани Исроил,) сўнгра (имонга келиш ўрнига) дилларингиз қотди. Бас, у (қалблар) тош кабидир ёки ундан-да қаттиқроқдир. Зеро, шундай тошлар борки, улардан дарё отилиб чиқади. Яна шундайлари борки, ёрилиб ичидан сув чиқади. Яна шундайлари ҳам борки, Аллоҳдан кўрққанидан (чўккилардан) пастга қулайди. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан ғофил эмас” (Бақара сураси, 74-оят).

Яъни, эй Бани Исроил қавми! Кўз ўнгингизда ўликка жон киритилганини кўра туриб қалбларингиз қотиб қолди. Дилларингиз тошдек қаттиқ, балки ундан ҳам ёмонроқ. Чунки тошнинг тешикларидан сув сизиб чиқади. Яна баъзи тошлар Аллоҳдан кўрққанидан тоғнинг тик чўққисидан пастга қулайди. Аммо сизлар мавъиза эшитиб, мўъжиза кўрсангиз ҳам дилингиз юмшамайди. Бироқ унутманг, Аллоҳ қилаётган ҳар бир ишингизни кўриб туради.

Бошқа оятда шундай дейилган: “Ахир Аллоҳ кўксини Ислом учун кенг қилиб қўйган, ўзи Парвардигори томонидан бир нур устида бўлган киши (куфр зулматларида адашиб юрган кимса билан тенг бўладими?!) Бас, қалблари Аллоҳни эслашдан қотиб қолган кимсаларга ҳалокат бўлмай! Улар очик залолатдалар!” (Зумар сураси, 22-оят).

Қалбига имон нури кирган, Аллоҳ тарафидан ҳидоятга бошланган бағрикенг инсон билан илоҳий мўъжизалардан юз ўтирган бағритош кимса тенг эмас. Ҳақдан бўйин товлаган, оятлардан ибрат олмайдиган қалби қаттиқ кимсалар ҳолига вой! Улар аниқ гумроҳдирлар. Улар Парвардигорларидан юз ўгириб, ҳавойи нарсаларга берилганлар.

Ривоят қилинишича, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам юқоридаги оятни ўқиганларида атрофларида давра куриб ўтирган саҳобаи киромлар сўрашди:

– Ё Расулulloҳ, қалбнинг очилиши қандай бўлади?

– Агар қалбга нур кирса, очилиб кенгайди.

– Бунинг белгиси нима?

– Гурур диёридан узоклашиш, боқий охират диёрига хоҳиш билдириш, ажал етмасидан бурун ўлимга тайёрланиш¹⁵⁶.

Анас ибн Молик розияллоҳу анху ривоят қилишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Тўрт нарса бахтсизликдир: кўзнинг қуруқлиги, қалбнинг қаттиқлиги, узун орзу, дунёга ҳирс қўйиш”, деганлар¹⁵⁷.

Ибн Умар розияллоҳу анху Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Аллоҳнинг зикридан холи сўзларни кўпайтирманглар. Зеро, Аллоҳнинг зикридан холи сўз қалбни қотиради. Шубҳасиз, инсонлар ичида Аллоҳ таолодан энг узоғи қаттиқ қалб (сохиби)дир¹⁵⁸”.

Тилдан яхши сўз чиқса, Аллоҳ зикр қилинса, қалб ором олади, кўнгил жилоланади, дилдаги ғиллу ғашлик тарқалади. Агар тил беҳуда сўзларни гапирса, бу нарса қалбга салбий таъсир кўрсатади. Тил орқали қилинган гуноҳнинг қора доғлари қалб ойнасини хиралаштиради.

Али розияллоҳу анху Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Овқат еб бўлиб уйқуга ётиш қалбни қотиради¹⁵⁹”.

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинган ҳадиси шарифда шундай дейилган: “Таомларингизни Аллоҳни зикр қилиш, намоз ўқиш билан ҳазм қилинлар. Зинҳор (таомдан сўнг) ухламанглар. Акс ҳолда қалбларингиз қотиб қолади¹⁶⁰”.

¹⁵⁶ Шу маънодаги ривоятни Ҳаким Термизий Ибн Умардан, Ибн Мардавайҳ Абдуллоҳ ибн Масъуддан, Абд ибн Ҳумайд, Ибн Жарир, Ибн Мунир Қатогадан нақл қилган.

¹⁵⁷ Баззор, Абу Нуайм ривоят қилган.

¹⁵⁸ Термизий, Байҳақий, Ибн Мардавайҳ ривоят қилган.

¹⁵⁹ Ибн Мардавайҳ ривоят қилган.

¹⁶⁰ Байҳақий, Табароний, Ибн Адий, Ибн Сунний, Абу Нуайм ривоят қилган.

Таом егандан кейин уйқуга кетиш кўп касалликларга сабаб бўлади. Юқоридаги ривоятда бу нарса нафақат моддий, балки маънавий касалликларга, хусусан қалб қаттиқлигига сабаб бўлиши таъкидланмоқда.

Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Уч нарса қалбни қотиради: таомга хирс кўйиш, уйқуга ўчлик, роҳат-фароғатни яхши кўриш¹⁶¹”.

Шунингдек, гуноҳи кабираларга қўл уриш, “кичик” бўлса-да, гуноҳларда бардавом бўлиш, сабабсиз кўп кулиш, номаҳрамлардан кўзни тиймаслик, ҳалол-ҳаромнинг фарқига бормаслик, Қуръони каримни тиловат қилмаслик, илмга аҳамиятсизлик, китоб ўқимаслик, ҳатто (ейиш-ичиш, ухлаш каби) мубоҳ амалларда меъёрни унутиш ҳам қалбни қотиради, шуурни ўтмаслаштиради.

ҚАЛБ ҚАТТИҚЛИГИ САБАБЛАРИ, БЕЛГИЛАРИ ВА ДАВОСИ

Қалб қаттиқлиги сабаблари:

- Аллоҳ кўриб турганини унутиш.
- ғафлатга ботиш.
- Аллоҳни ёд этмаслик.
- орзу-ҳавасга берилиш.
- ҳаром-ҳариш нарсаларни истеъмом қилиш.
- кибр отига миниш, бировни менсимаслик.
- одамларга қўпол муомала қилиш.
- зулм-ситама ўтказиш.
- ўткинчи дунёга берилиш, бойлиги билан мақтаниш, ўлимни, қабрдаги ҳолатни, охиратни унутиш.
- номаҳрамларга хирс билан қараш.
- ўзини тергамаслик, орзулар кетидан қувиш.
- динга ҳам, дунёга ҳам фойдасиз сўзларни кўп гапириш.
- намозда хушуъга бепарво бўлиш.
- Аллоҳ ҳаром қилган ишларга журъат этиш, “Аллоҳ кечирворади!” деб гуноҳдан тап тортмаслик.
- шубҳали нарсалар атрофида ўралашиб қолиш.
- ҳазиллашишда меъёрни билмаслик;
- кўп кулиш, кўп ейиш, кўп ухлаш.
- ҳеч қандай сабабсиз ғазабланиш, ўзи учун ўч олиш.
- ёлғон гапириш, ғийбат қилиш.
- ёмон суҳбатдош билан ўтириш.
- ҳасад, ичиқоралик, кўролмаслик, адоват, нафрат.
- вақтни бекор кетказиш, фойдали ишлар билан шуғулланмаслик.
- шаръий илмларга қизиқмаслик.
- ножоиз нарсаларни эшитиш, шариат қайтарган томошаларни кўриш.
- дуога эътиборсизлик.

Қалб қаттиқлиги белгилари, оқибатлари:

– Қалбни қотиб қолган кимса тоат-ибодатларга дангасалик қилади, яхши ишларга кўп ҳам эътибор бермайди. Унинг намози фақат ётиб-туришдангина иборат бўлади, қалбида хушуъ йўқ, ихлос йўқ. Ибодатни зўрға адо этади, намозга эринади, роҳат-фароғатни хоҳлайди.

– бағритош кимса Қуръони каримни эшитганда таъсирланмайди, қулоғига панд-насихат кирмайди. Жаннат васф қилинганда шавқи ошмайди, жаҳаннам зикр этилганда сергак тортмайди.

– қалбни тошдек қаттиқ шахс теварак атрофдаги воқеа-ҳодисалардан таъсирланмайди, ҳеч нарсага эътибор бермайди. Чунки унда кўрқув йўқ. Қабристонда ҳам ўзини худди бозорда юргандек ҳис қилади, майитлар ҳолидан ибрат олмайди, охиратни эсламайди.

– қалбни қотиб қолган одам дунёни охиратдан устун кўяди. Унинг бор эътибори беш кунлик дунёга қаратилган, ғам-ташвиши ҳам дунёдан иборат. Унинг назарида дунёга оид нарсалар биринчи ўринда туради. Бундай кимсанинг дилида ғайрат-шижоат бўлмайди. Шунинг учун ҳаром ишлар содир

¹⁶¹ Ибн Мардавайх, Дайламий ривоят қилган.

этилсаям пинагини бузмайди, гуноҳларни менсимайди, яхшилик қадрига етмайди, ёмонликдан ҳазар қилмайди.

– бағритош кимса меҳр-мурувватни четлаб ўтади, камбағалларга раҳми келмайди, етимлар ҳолига ачинмайди, қариндошлари билан борди-келди қилмайди.

Қалб қаттиқлиги давоси:

- Одамлар орасида ҳам, ёлғиз қолганда ҳам Аллоҳ кўриб турганини қалбдан ҳис этиш;
- фойдали илм олиш;
- Қуръонни ихлос билан, тафаккур билан тиловат қилиш;
- Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг муборак ҳаётларини ўрганиш;
- одамларга кўз-кўз қилмасдан садақа бериш;
- камбағалларга, бева-бечораларга яхшилик қилиш, етимнинг бошини силаш;
- кишиларни яхшиликка буюриш, ёмонликдан қайтариш;
- ота-она хизматида бўлиш, дуоларини олиш;
- қариндош-уруғлари билан силаи раҳм қилиш;
- беморлар ҳолидан хабар олиш, ширин сўз айтиш, совғалар бериб кўнгилларини кўтариш.
- қабристонни зиёрат қилиш, маййитлардан ибрат олиш;
- ўлимни, қабрда ёлғиз қолишни, савол-жавобни эслаш;
- Аллоҳни кўп зикр қилиш;
- кўпроқ нафл намоз ўқиш;
- гўзал хулқли бўлиш;
- таниган-танимаган одамга салом бериш;
- ўлимдан олдин нафсини тергаш, ўзини ҳисоб-китоб қилиш;
- солиҳ кишилар суҳбатидан баҳраманд бўлиш;
- нафаси кириб-чиқиб турганида эзгу амалларга бел боғлаш, охират тадоригини кўриш;
- дунёнинг ортиқча матоҳларидан четлашиш;
- қиёмат куни Аллоҳга ҳисоб беришни ўйлаш;
- одамлар хатосини кечириш;
- ҳалол касб-кор билан шуғулланиш.
- барча мўмин-мусулмонлар ҳақида дуо қилиш;
- жониворларга шафқат қилиш;
- нафл рўза тутиш;
- кишилар орасини ислоҳ қилиш;
- жаннат неъматларини эслаш;
- жаҳаннам азобларини эслаш;
- Аллоҳ берган ҳисобсиз неъматлар ҳақида фикр юритиш;
- Аллоҳга доим дуо-илтижо қилиш, ўзини хокисор тутиш.

МУҲРЛАНГАН ҚАЛБ

Аллоҳ таоло яхшиликка интилиб яшаган одамга эзгулик йўлини осон қилади, ёмонлик ниятидаги кимсага яхшилик қилишни оғирлаштириб қўяди. Ёмонликка ўрганган нафс озиб-ёзиб бир яхшилик қилгиси келиб қолганда ҳам, унинг амалга ошиши қийин кечади. Яхши амаллар қалбга сайқал беради, гуноҳлар эса қорайтиради¹⁶².

Бақара сурасининг аввалги оятларида имондан айро кимсалар ҳақида шундай дейилган: **“Куфр йўлини тутган кимсалар эса хоҳ Сиз (эй Муҳаммад,) уларни (Аллоҳ таолонинг азобидан) кўрқитинг, хоҳ кўрқитманг, уларга баробардир – имон келтирмайдилар. Аллоҳ уларнинг дилларини, қулоқларини муҳрлаб қўйган. Кўзларини эса парда қоплаб олган. Улар учун буюк азоб бордир”** (Бақара сураси, 6-7-оятлар).

Аллоҳ кимнинг пешонасига бахтсизлик ёзган бўлса, унга саодат йўқ. Кимни адаштириб қўйган бўлса, уни тўғри йўлга солувчи йўқдир. Кимни ҳақ йўлга йўллаб қўйган бўлса, уни адаштирувчи йўқ. Бу, Аллоҳ таолонинг иродаси билан амалга ошади. Аслида сабабчи банданинг ўзи. Аллоҳ таоло ҳеч кимга зулм қилмайди, қалбини муҳрлаб қўйиб, кейин куфри учун жазоламайди. Уларнинг куфрига Аллоҳнинг тақдири рўқач қилинмайди.

¹⁶² Манба: “Ҳилол” тақвимининг 2009-йилги 1-сон.

Ривоят қилинишича, бир одам: “Ё Расулulloх! Биз Қуръон ўқиб, гоҳида умид қиламиз, гоҳида тушкунликка тушиб қоламиз”, деди. “Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Сизларга хабар берайми?” деб туриб, “Куфр йўлини тутган кимсалар эса хоҳ Сиз (эй Муҳаммад,) уларни (Аллоҳ таолонинг азобидан) кўрқитинг, хоҳ кўрқитманг, уларга баробардир – имон келтирмайдилар” оятини ўқидилар. Кейин: “Мана шулар дўзах аҳлидир”, дедилар. Одамлар сўрашди: “Биз улардан эмасми, ё Расулulloх?!” У зот: “Йўқ”, дедилар¹⁶³.

Ҳадиси шарифда шундай дейилган: “Қалб очик кафтга ўхшайди. Худди бармоқлар битта-биттадан букилганда кафт ёпилгани каби қалб ҳам ҳар сафар гуноҳ содир этилганда ёпилиб боради. Ҳатто охирида буткул бекилиб қолади. Мана шу қалбнинг муҳрланишидир¹⁶⁴”.

Мужоҳид раҳматуллоҳи алайҳ шундай деган: “Гуноҳлар қалбга қаттиқ ўрнашса, уни ўраб олади. Бориб-бориб қалбга ёпишиб кетади. Бу ҳол қалбнинг муҳрланганидир¹⁶⁵”.

Шу маънода бир қанча оятлар нозил қилинган. Аллоҳ таоло айтади: **“Сўнг аҳд-паймонларини бузганлари, Аллоҳнинг оятларини инкор қилганлари, пайғамбарларни ноҳақ ўлдирганлари, “Дилларимиз қулф”, деганлари учун (Биз уларни лаънатладик). Йўқ, (уларнинг диллари шунчаки қулфланган эмас,) балки куфрлари сабаб Аллоҳ дилларини муҳрлаб қўйган. Бас, камдан-камлари имон келтирадилар”** (*Нисо сураси, 155-оят*).

Аллоҳ таоло яҳудийлар қалбини муҳрлаб қўйди. Чунки улар Аллоҳнинг топшириқларини бажаришдан бўйин товлашди, аҳдга вафо қилишмади, Аллоҳ ҳаром қилган нарсаларни ҳалол, ҳалол қилганини ҳаром дедилар, пайғамбарлар ростгўй эканларини кўрсатувчи очик-ойдин мўъжизаларни инкор этдилар, анбиёларга ҳурматсизлик қилдилар, “Қалбларимиз берк, унга ҳеч нарса кирмайди”, дедилар. Йўқ, уларнинг қалблари қулфланган эмас, балки қилмишлари сабаб Аллоҳ дилларини куфр билан муҳрлаб қўйган. Улар орасидан (Абдуллоҳ ибн Салом ва дўстлари каби) жуда оз инсонларгина имонга мушарраф бўладилар.

Қалбга муҳр урилиши сабаби мана бу оятда ҳам келтирилган: **“Аллоҳнинг оятлари ҳақида ўзларига келган бирон ҳужжат-далилсиз талашиб-тортишадиган кимсалар Аллоҳ наздида ҳам, имон келтирган зотлар наздида ҳам катта нафратга дучор бўладилар. Аллоҳ ҳар бир мутакаббир ва зўравоннинг қалбини мана шундай муҳрлаб қўяди”** (*Фофир сураси, 35-оят*).

Демак, Аллоҳнинг оятлари ҳақида бирон ҳужжат-далилсиз мунозара қилиш, ўзи билмаган ҳолда бошқалар билан талашиб-тортишиш қалбнинг муҳрлангани аломати экан.

Аллоҳ таоло айтади: **“Эсланг, Мусо ўз қавмига: “Эй қавмим, мен Аллоҳнинг сизларга (юборган) пайғамбари эканимни билган ҳолларингизда нега менга озор берасизлар?! деганди. Қачонки улар оғишгач, Аллоҳ дилларини оғдириб қўйди. Аллоҳ фосиқ – итоатсиз қавмни ҳидоят қилмайди”** (*Саф сураси, 5-оят*).

Мусо алайҳиссалом қавмига хитобан:

– Эй қавм-қариндошларим, мен Аллоҳнинг пайғамбари эканимни билсангиз ҳам нега менга азият етказаяпсизлар?! Ваҳоланки, сизларни ширк зулматидан имон нурига чақираман, Фиръавн зулмидан қутқараман! – деди.

Улар залолатда давом этишгач, Аллоҳ қалбларини тўғри йўлдан оғдириб, ботил сари йўллаб қўйди. Зеро, Аллоҳ ҳақ йўлни хушламайдиган, куфрда оёқ тираб олганларни ҳидоят қилмайди.

Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анху ривоят қилишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Қалблар фитнага бир-бир рўпара қилинади. Қайси қалб уларни қабул қилса, унга битта қора доғ тушади. Қайси қалб инкор этса, оқ доғ тушади. Охири қалблар икки хил бўлиб қолади: бири Сафо сингари оппоқ бўлиб, еру осмонлар бор экан, унга фитна зарар қилмайди. Иккинчиси қоп-қора бўлиб, бундай қалб эгаси яхшиликни билмайди, ёмонликдан қайтмайди”, деганлар¹⁶⁶.

Юқоридаги оятлар асосан кофирлар ҳақида айтилган бўлса-да, унда мўминлар учун ҳам катта огоҳлик бор. Чунки Пайғамбар алайҳиссалом кўрқитган нарсадан кўрқмаслик, қайтарган нарсадан қайтмасликда куфрнинг белгиси яширинган. Ибн Жарир ривоят қилган ҳадисда: “Гуноҳлар кетма-кет бўлиб кетса, қалбни қулфлаб қўяди. Қалб қулфланган пайтда, Аллоҳ таоло тарафидан муҳр келиб уни муҳрлайди. Қулфланган, муҳрланган қалбга имон кирмайди, ичидаги куфр чиқиб кетолмайди”, дейилган.

¹⁶³ Ибн Абу Ҳотим ривоят қилган.

¹⁶⁴ Манба: “Тафсиру ибни касир”.

¹⁶⁵ Манба: “Тафсиру ибни касир”.

¹⁶⁶ Бухорий ривоят қилган.

Гуноҳлардан тап тортмаслик ҳидоятга очиқ қалбни ёпиб қўяди, мулойимини қотиради. Сўнг бориб-бориб имон киролмайдиган бўлиб қолади. Бундай аҳволга тушишдан Аллоҳ таоло паноҳ беришини сўраймиз!

ҚАЛБ ИСЛОҲИ ЙЎЛИДА

Қуръони каримда Иброҳим алайҳиссалом тилидан шундай дейилган: **“У кунда на мол-давлат, на бола-чақа фойда беради. Магар Аллоҳ ҳузурига салим – тоза қалб билан келган кишиларгагина (фойда беради)”** (*Шуаро сураси, 88-89-оятлар*).

Қиёмат куни одамлар ҳисоб қилингани қабрдан чиқади. Ана ўшанда кишига туну кун елиб-югуриб тўплаган бойлиги ҳам, қўша-қўша фарзандлари, казо-казо ота-боболари ҳам фойда бермайди. Ер юзи тўла олтинни садақа қилиб юборса ҳам нафи бўлмайди.

Охиратда кимнинг пули кўплигига, аждодлари қандай одам бўлганига қаралмайди. Бойлик ҳам, насл-насаб ҳам иш бермайди рўзи махшарда. Фақат қалбдаги имон, солиҳ амаллар фойда беради. Қалби пок инсон қиёмат куни нажот топади, Аллоҳ розилигига эришади. Шундай экан, зинҳор давлатимизга, фарзандларимизга ишониб қолмайлик, қалб поклигига эътибор берайлик.

Қуръон муфассири, машҳур саҳоба Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоху анху айтади: “Лаа илааха иллаллоҳ, деб гувоҳлик берган одамнинг қалби соғлом қалбдир¹⁶⁷”.

Ибн Сийрин: “Салим қалб Аллоҳнинг ҳақлигига, қиёмат кунига шубҳа йўқлигига, Аллоҳ ўша кунни қабрдагиларни тирилтиришига имон келтирувчи қалбдир”, деган.

Мужоҳид ва Ҳасан Басрий: “Ширқдан саломат қалб салим қалбдир”, деб айтган.

Саид ибн Мусайяб айтади: “Салим қалб тоза, соғлом бўлади. У чин мўминнинг қалбидир. Чунки кофир ҳамда мунофиқлар қалбида касаллик бор”.

Абу Усмон Нишопурийга кўра, салим қалб бидъатлардан саломат, суннатга мойил қалбдир¹⁶⁸.

Қалб шифоси – имон. Аллоҳга шубҳасиз имон келтирган, “Аллоҳ бор!”, “Аллоҳ Ягона!” деб ишонган инсон дили пок, нияти холис бўлади.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Огоҳ бўлинглар! Инсон танасида бир парча эт бор. Агар у тузалса, бутун тана тузалади. Агар бузилса, тананинг ҳамма аъзоси бузилади. Огоҳ бўлинглар, у қалбдир¹⁶⁹”.

Банданинг салоҳияти, яхши ёки ёмонлиги унинг қалбига боғлиқ. Зеро, қалб тананинг амиридир. Бошлиқ яхши бўлса, раият ҳам тузук бўлади. Агар бузилса, раиятдан салоҳият кетади.

Бу ерда қалб иши нозик экани, уни ислоҳ қилиш, қалбни поклаш муҳимлигига алоҳида урғу берилмоқда. Рухий тарбия соҳасида ҳам энг муҳим иш қалбни тозалашдир. Бу, комилликнинг илк босқичи саналади. Қалб поклансагина банда ўзида юксак ахлоқни, мақталган сифатларни жамлай олади. Шу сабаб Динимизда қалб поклигига, руҳий тарбияга алоҳида урғу берилади.

Ҳадисда “қалб”нинг “бир парча гўшт” дейилишига сабаб қалб қолган тана аъзоларига нисбатан кичик, нари борса, одамнинг муштидек келади. Мана шу бир парча эт инсон салоҳиятини белгилаб беради. Мана шу митти аъзони тўғрилай олган инсоннинг бошқа аъзолари ҳам тўғри, соғлом бўлади. Зеро, инсоннинг ҳамма аъзолари қалбга бўйсунди. Ҳалол ризқ топиш, ҳаромдан ҳазар қилишда ҳам қалб поклиги муҳим саналади. Агар қалб тоза бўлса, инсон ҳалолга рағбат қилади, ҳаромдан йироқ юради.

Бир куни одамлар:

– Ё Расулulloҳ, энг афзал инсон ким? – деб сўрашди.

– Қалби тоза, ростгўй киши, – деб жавоб бердилар ул зот.

– Ростгўй кимлигини биламиз. Қалби тоза одам қандай бўлади?

– Такволи, покиза, (ҳалок этувчи) гуноҳлардан сақланган, зулмдан йироқ, (дилида) кек-адовати, ҳасади йўқ кишидир¹⁷⁰.

Ҳадиси шарифда шундай дейилган: “Аллоҳ сизларнинг (ташқи) кўринишингизга ҳам, бойликларингизга ҳам қарамайди, қалбингизга, амалингизга қарайди¹⁷¹”.

¹⁶⁷ Абу Нуайм, Ибн Абу Ҳотим, Ибн Мардавайҳ ривоят қилган.

¹⁶⁸ Манба: Ибн Касир, “Тафсирул қуръонил азим”.

¹⁶⁹ Бухорий, Муслим, Доримий – Нўъмон ибн Башир розияллоху анхудан – ривоят қилган.

¹⁷⁰ Ибн Можа саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

¹⁷¹ Муслим, Ибн Можа, Аҳмад, Ибн Ҳиббон – Абу Ҳурайра розияллоху анхудан – марфу тарзда ривоят қилган.

Аллоҳ таоло бандаларини ҳар хил – бирини оқ танли, бирини қора танли қилиб яратди. Уларнинг миллатини, тилини ҳам турлича қилди. Мана шу миллатлар ичида кимнинг тақвоси кучли, қалби пок бўлса, ана ўша инсон ҳурматга лойиқдир. Демак, ҳамма гап имонда, тақвода, қалбни ислоҳ қилишда экан. Шунинг учун бировнинг кўринишига, юзидаги нуқсонига қараб баҳо берманг, “Пули борми, обрўси баландми, бўлди”, деб ўйламанг. Балки сиз бир қарашда назарга илмаётган инсоннинг Аллоҳ даргоҳидаги мартабаси улуғдир. Балки сиз яхши деб ўйлаган одам энг тубан кимсадир...

Мусулмон одамнинг ташки кўриниши чиройли, либослари тоза бўлгани яхши, албатта. Ҳалол йўллар билан бойлик орттирса, пешона тери билан топган пулидан ўзига, яқинларига сарфласа, кўп савоб олади. Аммо муҳими бу эмас. Асосийси – қалбни поклаш, амалларни шариат буюрганидек бажариш. Расулуллоҳ бизни қалбни поклашга чақирганлар. У зот кўкракларига уч марта ишора қилиб, “Тақво мана бу ерда бўлади!” деб таъкидлаганлар. Яъни, тақво қалбда бўлади. Киши ўзини одамларга ихлосли қилиб кўрсатган билан тақводор бўлиб қолмайди. Қалбда тақво бўлсин, дили пок бўлсин. Амаллар ҳисоб қилинадиган кунда айнан кўнглида кири йўқ, дили пок инсоннинг юзи ёруғ бўлади.

НАМОЗ ҚАЛБНИ ПОКЛАЙДИ

Намоз – Диннинг устуниси, мўминнинг меърожи. Бу ибодатнинг фазилати жуда улуғ, ҳикмати кўп. Намознинг инсон қалбига, танасига фойдалари бисёр.

Намоз инсонга руҳий озуқа беради, қалбини поклайди. Намоз ўқиган инсон – онадан туғилган чақалоқдек – гуноҳлардан фориғ бўлади. Намоз ўқиб дили покланган одам ёмон ишлардан йироқ юради, яхшиликка мойил бўлади.

Намознинг энг катта ҳикматларидан бири айнан қалбни поклашидир. Намоз кирланган қалбимизни ювиб, артилган ойнадек топ-тоза қилади.

Аллоҳ таоло шундай амр қилган: “(Эй Мухаммад алайҳиссалом,) **Сиз ўзингизга ваҳий қилинган Китоб – Қуръондан (оятлар)ни тиловат қилинг, намозни тўқис адо этинг! Албатта намоз бузуқликдан, ёмонликдан тўсади. Аниқки, Аллоҳни зикр қилиш (барча нарсадан) улуғдир. Аллоҳ қилаётган ишларингизни билиб туради**” (*Анкабут сураси, 45-оят*).

Намозни ҳаммаям ўқийверади. Бироқ асл намозхон шариат ман этган ишлардан қайтади. Кимдаким намоз ўқиб туриб ёмонликдан тийилмаса, намози ҳақиқий бўлмайди. Тўқис адо этилган намозгина инсонни гуноҳ ишлардан, бузуқ йўллардан сақлайди. Ихлос билан ўқилган намоз инсон қалбини нурга тўлдиради, дилини поклайди, имонини мустаҳкамлайди, тақвосини кучайтиради.

Ривоят қилинишича, бир киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам хузурларига келиб:

– Фалончи туни билан намоз ўқиб чиқади. Аммо кундузи одамларникига ўғрилиқка тушади, – деди. Шунда Пайғамбаримиз алайҳиссалом:

– (Намоз) уни ўғрилиқдан қайтаради, – деб марҳамат қилдилар¹⁷².

Ҳасан розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Намоз кимни фаҳшдан, ёмон ишлардан қайтармаса, унинг учун намоз йўқ”, деганлар¹⁷³.

Абул Олия айтади: “Намозда учта хусусият бор: ихлос, кўрқув, Аллоҳни зикр этиш. Кимнинг намозиди мана шу хислатлар бўлмаса, ўқиган намози намоз эмас. Ихлос бандани яхшиликка буюради. (Аллоҳдан) кўрқиш гуноҳдан тўсади. Аллоҳни эслаш эса яхшиликка буюриб, ёмонликдан қайтаради¹⁷⁴”.

Намоз қалбни манманликдан, кибру ҳаводан поклайди. Пешонасини саждага қўйиб, Парвардигорига бўйин эгган банда ўзининг ожизлигини тан олади, Аллоҳга нақадар муҳтожлигини қалбдан ҳис этади.

Биз намоз ўқимоқчи бўлсак, аввал яхшилаб таҳорат қиламиз. Эътибор берганмисиз, одам таҳорат қилганидан кейин ўзини анча енгил ҳис қилади. Нега? Чунки таҳорат гуноҳ-маъсиятларга каффорат бўлади. Юз-қўлимизни юваётганимизда гуноҳларимиз тўкилиб кетади. Бошимизга масҳ тортиганимизда, оёғимизни юганимизда гуноҳдан тўлиқ покланамиз. Намозга киришдан олдинги таҳоратнинг ўзида шунча фойда бор. Қолаверса, намозхоннинг либоси ҳам, ибодат қиладиган жойи ҳам таза бўлиши керак. Кўряпсизми, намоз инсонни қанчалик поклайди, танасини ҳам, руҳини ҳам кирлардан тозалайди.

¹⁷² Аҳмад, Ибн Ҳиббон, Байҳақий – Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан – ривоят қилган.

¹⁷³ Абд ибн Ҳумайд, Ибн Жарир, Байҳақий ривоят қилган.

¹⁷⁴ Абд ибн Ҳумайд ривоят қилган.

Намоз ўқишдан олдин фикрни бир ерга жамлаб, “Аллоҳу акбар!” деб қулоқ қоқилади. Намозга кирар экансиз, дилингизни ҳасаддан, кибру ҳаводан, гина-кудуратдан покланг. Чунки намозда Аллоҳ билан юзма-юз турасиз. Аллоҳ қалбингизда нима борлигини билади. Қиблага юзландингизми, қалбингиз билан ҳам Аллоҳга юзланинг. Юзингиз қиблага қараб, хаёлингиз бошқа жойларга кетиб қолмасин. “Анави иш нима бўлдикин”, “Нархи тушдими-кўтарилди?” деган ўй-хаёллар одамни намоздан чалғитиб қўяди. Сиз холис ниятда ибодат қилаётган экансиз, ўн-ўн беш дақиқа бўлса ҳам Аллоҳ олдида турганингизни ҳис этинг. Зеро, “Аллоҳга севимли банда бўлай”, “Ибодатим хусни қабул бўлсин”, деган инсон намозга қираётганида фикрини бир жойга жамлайди, гуноҳлари учун истиғфор айтади, Аллоҳнинг улуғлигини ҳис этади, ўзининг ожизлигини эслайди. Шундан кейин намозни бошласа, ибодатдан лаззат олади.

Ривоят қилинишича, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Биронтангиз эшиги олдидан оқиб ўтадиган ариқда кунига беш маҳал чўмилса, (баданида) кир қоладими?” деб сўрадилар. Шунда: “Йўқ, ҳечам кири қолмайди”, дейилди. У зот: “Беш вақт намоз ҳам шунга ўхшайди. Аллоҳ (намоз) сабабидан гуноҳларни кетказди”, дедилар¹⁷⁵.

Намоз уйимиз олдидан шариллаб оқиб турган ариққа ўхшайди. Инсон бир кунда беш маҳал чўмилса, танасида кир қолмайди, бутун бадани топ-тоза бўлади. Беш маҳал намозни тўқис адо этган инсоннинг ҳам қалби тозаланади, дилидаги ғуборлар ювилади.

РЎЗА ҚАЛБНИ ПОКЛАЙДИ

Нафсни поклаш, ахлоқни сайқаллашда энг муҳим воситалардан бири рўзадир. Рўза қалбни муолажа қилади, тақвони кучайтиради, бандани эгри йўллардан қайтаради, дилга софлик бағишлайди. Рўза шахватларни жиловлашда ҳам тенгсиз ибодатдир.

Аллоҳ таоло шундай амр қилган: **“Эй мўминлар! Такводор бўлишингиз учун сизлардан илгари ўтганларга фарз қилингани каби сизларга ҳам саноқли кунларда рўза тутиш фарз қилинди”** (*Бақара сураси, 183-оят*).

Рўза араб тилида “совмун” ёки “сиямун” дейилади. Бу сўз луғатда “бирон иш ёки сўздан ўзини тийиш” маъносини англатади. “Лисонул араб” луғатида “сиямун” сўзи – шаръий истилоҳда – таом, ичимлик, жинсий яқинлик, фойдасиз сўзлардан тийилиш мазмунига эгалиги айtilган.

Рўза барча гуноҳлар манбаи бўлмиш нафсни синдиради. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шу маънода: “Рўза қалқондир”, дея марҳамат қилганлар.

Рўзадан кўзланган энг асосий ҳикмат ҳам такводир. Банда тонг-саҳарда “Аллоҳ розилиги учун рўза тутишни ният қилдим”, деб оғиз ёпганидан кейин ибодатга кирган бўлади. Рўзадор ҳолида ишлайдими, дам оладими, бозорга борадими, ибодат қилаётган бўлади. Аллоҳ унга ибодат савобини ёзади. Шунинг учун рўзадор инсон номаъкул ишлардан ўзини тийиб туради, ҳаромга қарамайди, бировга тили билан ҳам, қўли билан ҳам озор бермайди, Аллоҳни зикр қилади, Қуръон ўқийди, намозларни тўқис адо этади. Шу билан инсон қалби покланади, руҳи тетиклашади.

Рўзадор фақат таомдан, ичимлик ёки аёли ила муомала қилишдан тийилмайди, балки тилини беҳуда сўзлардан, кўзини ножоиз нарсаларга қарашдан, қўли, оёғи – барча аъзоларини ҳаромдан сақлаши талаб этилади. Аллоҳ банданинг тонгдан шомгача туз тотмай юришига муҳтож эмас. Рўза тутиб такводор бўлишимиз, қалбимиз покланиши учун Мехрибон Аллоҳ бизга рўзани фарз қилган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ким ёлғон гапиришни, унга амал қилишни ташламаса, таом билан ичимликни тарк этишига Аллоҳ муҳтож эмас”, деганлар¹⁷⁶.

Шундай одамлар бор: рўзадор бўлсаям кун бўйи тили ғийбатдан бўшамайди, бўлар-бўлмас гапларни гапириб, елкасига тоғдек гуноҳларни ортмоқлаб олади. Яна баъзилар рўзадор ҳолида бозор-ўчарда бировнинг ҳақини ейди: метрдан, литрдан уриб фойда кўриш пайида бўлади.

Ҳадиси шарифда айтилишича, одам кечаси билан намоз ўқиб чиқса, кундузлари оч-наҳор юриб рўза тутса, бироқ гуноҳлардан тийилмаса, тунда бедор бўлгани, кундузи ўзини қийнагани қолади. Унга ҳеч қандай савоб берилмайди¹⁷⁷. Шунинг учун рўзадор одам таквога эътибор берсин. Фақат ошқозон

¹⁷⁵ Бухорий, Муслим, Термизий, Насоий ривоят қилган.

¹⁷⁶ Бухорий, Абу Довуд ривоят қилган.

¹⁷⁷ Абу Ҳурайра розияллоҳу анху Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Шундай рўзадор бор, унинг рўзадан насибаси фақат очлик, ташналиқдир. (Кечаси) коим бўлувчи яна шундай (банда ҳам) бор, унинг коим

эмас, тил ҳам, кўз ҳам, қўл-оёқлар ҳам рўза тутсин. Бу қалб рўзаси, дейилади. Мана шу ҳақиқий рўзадир.

АЛЛОҲНИ ЭСЛАШ ҚАЛБНИ ПОКЛАЙДИ

Аллоҳ таоло шундай амр қилган: **“Эй имон келтирганлар, Аллоҳни кўп зикр қилинглари, эртаю кеч У Зотга тасбеҳ айтинглари!”** (*Аҳзоб сураси, 41-42-оятлар*).

Парвардигоримиз бу оятда Ўзини кўп зикр қилишга, куннинг аввалию охирида тасбеҳ айтишга чақирмоқда. Банда тонгда уйқудан соғ-саломат тургани, беҳисоб неъматлар бергани учун Аллоҳга тасбеҳлар айтади, солиҳ амалларга йўлагани, ризқ-рўз талабида ҳаракат қилишга куч-қувват ато этгани учун аср-шом вақтида Раббини зикр қилади, “Субҳааналлоҳ, валҳамдулиллаҳ, ва лаа илааҳа иллаллоҳу валлоҳу акбар”, деб Аллоҳга ҳамду санолар, тасбеҳлар айтади.

Китобларда ёзилишича, Аллоҳни чин дилдан, ихлос билан эслаш кўп зикр қилишдир. Тил учидан зикр қилган одам Аллоҳни кам эслаган бўлади¹⁷⁸.

Рухий тарбия бобида зикруллоҳнинг ўрни беқиёс. Зеро, Аллоҳни эслаш қалбга нур бағишлайди, тилни беҳуда сўзлардан сақлайди. Аллоҳни зикр қилган банданинг дили роҳатланади. Зокир Аллоҳнинг муҳаббатига эришади, жуда кўп яхшилик қозонади.

Аллоҳ таоло марҳамат қилиб айтади: **“Улар имон келтирган, қалблари Аллоҳнинг зикри билан ором оладиган зотлардир. Огоҳ бўлинглари, Аллоҳни зикр қилиш билан қалблар ором олади”** (*Раъд сураси, 28-оят*).

Уламолар оятдаги “зикр”ни турлича изоҳлашган:

1. Қуръон.
2. Аллоҳни эслаш.
3. Аллоҳга тоат-ибодат қилиш.
4. Аллоҳнинг ажр-савоби.
5. Аллоҳнинг ваъдаси.
6. Аллоҳ номи билан қасам ичиш¹⁷⁹.

Имон келтирган мўмин бандалар қалби Аллоҳни зикр қилиш билан хотиржам бўлади. Парвардигорини эслаган мўминнинг хавотири арийди, безовталиқдан халос бўлади.

Қалб учун Аллоҳнинг севгисидан-да тотлироқ нарса йўқ. Банда Парвардигорини эслаб, қалби олам-олам қувончга тўлади. Банда Аллоҳни қанчалик яхши таниса, У Зотга муҳаббати ортиб боради. Аллоҳни таниган инсон учун зикруллоҳ қалб лаззатига айланади.

Ким ҳақиқий мўмин экани, кимнинг имони сохталиги Аллоҳ зикр қилинганида маълум бўлади. Аллоҳнинг фазл-марҳамати эсланганида, ҳақиқий мўминнинг Парвардигорига муҳаббати ортади, имони кучаяди. Аллоҳнинг азоби, интиқоми эсланганида эса мўмин киши қалбига кўрқув тушади. Мўмини комил Парвардигори азобига гирифтор бўлишдан чўчийди. Унинг қалбида хавф билан ражо бўлади: Аллоҳнинг раҳматидан умид қилади, азобидан кўрқади.

Мўмин банда Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқлигини, Ундан бошқалар зиғирча зиён етказолмаслигини билади. Шунинг учун қалби ором олади, руҳий ҳаловатга эришади.

Мўмин банда дунёдаги ҳамма нарса Аллоҳдан эканига имон келтиради, оғир кунларда сабр қилади, фаровонликка шукр қилади. Ҳар қандай ҳолатда унинг кўнгли хотиржам бўлади.

Мўмин инсон Аллоҳнинг марҳамати кенг эканига ишонади. Шунинг учун зинҳор тушқунликка тушмайди. Боши берк кўчага кириб қолган тақдирда ҳам Аллоҳдан умид қилади, Парвардигори ёрдамига кўз тикади.

Аллоҳ хоҳлаган бандасига бойлик, мансаб-мартаба беришини мўмин киши билади. Шунинг учун бировга ҳасад қилмайди, борига шукр қилиб, бағри бутунликда хотиржам яшайди. Унинг ҳаёти жуда фаровон бўлмасаям, қалбида ҳузур-ҳаловат бўлади, умри мазмунли ўтади.

Абу Мусо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Парвардигорини эслайдиган банда билан У Зотни эсламайдиган кимса худди тирик билан ўликка ўхшайди”**, деганлар¹⁸⁰.

бўлишидан насибаси фақат уйқусизликдир” (Аҳмад, Ҳоким, Табароний, Ибн Ҳиббон, Байҳақий ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ).

¹⁷⁸ Манба: “Тафсирул қуртубий”.

¹⁷⁹ Манба: “Тафсирул қуртубий”, “Зодул муяссар”.

Бу ҳадисда Аллоҳни эслайдиган одамнинг қалби уйғоқ бўлишига ишора қилинмоқда. Демак, Аллоҳни эсламайдиган кимсанинг қалби ўликдир. Чунки тананинг озуқаси таом билан ичимлик. Қалбнинг озуқаси эса илм-маърифат, зикр-тасбеҳ, тоат-ибодатдир. Қалб тирик бўлиши учун Аллоҳ эсланади, ибодат қилинади. Таом фақат ташқи кўринишга таъсир этса, зикр, ибодат танага ҳам, қалбга ҳам таъсир қилади. Ибодатли инсоннинг чеҳрасидан нур ёғилади. Қуръон ўқиладиган хонадоннинг файзи бўлакча бўлганидек доим Аллоҳни зикр қиладиган, юрган йўлида тасбеҳ, ҳамду сано, истиғфор айтадиган инсоннинг юзи мунаввар, қалби чароғон бўлади.

ГУНОҲЛАРНИНГ ҚАЛБГА ТАЪСИРИ

Гуноҳ-маъсиятларнинг зиёни катта. Уларнинг қалбга таъсири заҳарнинг баданга етказадиган зарарига ўхшайди. Дунёю охиратда қандай мусибат, ёмонлик бўлмасин, унинг сабаби гуноҳлар бўлади. Шу маънода куйида гуноҳларнинг қалбга таъсири ҳақида тўхталиб ўтамиз:

1. Гуноҳлар бандага Аллоҳнинг улуғлигини унуттиради.

Гуноҳкор банда Аллоҳнинг буюклигини унутади. Агар банда Аллоҳнинг нақадар улуғлигини ҳис қилса, Парвардигорига осий бўлишга журъат этолмайди. Баъзилар: “Менинг Аллоҳдан умидим катта, У Мехрибон Зот. Шу нарса мени гуноҳ қилишга ундамоқда”, дейиши мумкин. Бундай одамга айтамыз: “Банда қалбида Аллоҳнинг улуғлиги мустаҳкам ўрнашса, У Зот белгилаб берган чегарадан ўтмайди, таъқиқланган ишларни қилишга ҳади сиғмайди. Банда қалбидаги қўрқув билан умид уни гуноҳдан тўсиб туради. Гуноҳга журъат этган кимса Аллоҳнинг улуғлигини тўлиқ ҳис этолмабди”.

2. Гуноҳлар Аллоҳни унуттиради.

Гуноҳ содир этиш билан банда Аллоҳни унутади. Аллоҳ бундай бандани ўз ҳолига ташлаб қўяди. Энди у нафси ҳамда шайтон билан холи қолади. Аллоҳ унинг қалбини зикридан ғофил қилиб қўяди. Натижада банда ҳою ҳавасларига эргашиб, тўғри йўлдан адашиб кетади.

3. Гуноҳлар бандани эҳсон¹⁸¹ доирасидан чиқаради.

Гуноҳлар бандани муҳсинлар савобидан маҳрум этади. Зеро, Аллоҳни кўриб тургандек ибодат қилган инсон Аллоҳни доим зикр қилади, Уни яхши кўради, азобидан қўрқади, раҳматидан умид қилади, қаерда бўлмасин, Аллоҳ унинг ҳолатини кўриб-билиб турганини ҳис этади. Мана шу ишонч бандани маъсиятдан тўсади.

4. Гуноҳлар қалбни заифлаштиради.

Гуноҳлар қалбнинг Аллоҳга, охират диёрига мойиллигини заифлаштиради. Қалб ўз қуввати билан Аллоҳга рағбат қилади. Гуноҳлар мана шу қувватни кучсизлантиради, қалбни хавфли касалликка чалинтиради. Агар гуноҳлар кетма-кет содир этилаверса, банда секин-аста Парвардигорига юзланмайдиган, дунёни охиратдан устун қўядиган кимсага айланади.

5. Гуноҳлар қалбга қўрқув, ҳадик солади.

Аллоҳ таоло осий банда қалбига қўрқув солади. Қачон қарама, унинг безовта ҳолда юрганини кўриш мумкин. Агар шамол эсиб эшикни очиб юборса ҳам кўнгли беҳузур бўлади. Қаттиқроқ овоз ёки қандайдир огоҳлантириш ўзига қаратилган деб гумон қилади. Зеро, тоат-ибодат Аллоҳнинг мустаҳкам қўрғонидир. Ким бу қўрғонга кирса, дунё ва охират азоб-уқубатларидан омон бўлади. Кимда-ким бу қўрғондан чиқса, уни ҳар тарафдан хавф-хатар ўраб олади. Демак, ким Аллоҳга итоат этса, қўрқуви хотиржамликка айланади. Ким У Зотга исён қилса, хотиржамлиги безовталиқка алмашади.

6. Гуноҳлар қалбни касал қилади.

Гуноҳлар қалбнинг касалланишига, тўғри йўлдан оғишига сабаб бўлади. Қалбнинг ҳаёти, салоҳияти бўлмиш озуқалар билан озикланмагунича бу иллатдан буткул соғайиб кетолмайди. Ҳақиқатан, касаллик танага қандай таъсир қилса, гуноҳлар ҳам қалбга шундай таъсир ўтказиши. Гуноҳлар қалб касаллигидир. Унинг давоси – гуноҳларни тарк этиш, тавба қилиш, истиғфор айтиш.

7. Гуноҳлар басират кўзини кўр қилиб қўяди.

Гуноҳлар қалб кўзини кўр қилади, унинг нуруни сўндиради, ҳидоят ҳамда илм йўлларини тўсади. Ривоят қилинишича, бир куни имом Молик имом Шофеийга қарата: “Аллоҳ таоло сенинг қалбингга нур солганини кўряпман. Энди уни маъсият зулмати билан сўндириб қўйма!” деган экан¹⁸².

8. Гуноҳлар нафсни тубанлаштиради.

¹⁸⁰ Бухорий, Муслим, Ибн Ҳиббон, Байҳақий ривоят қилган.

¹⁸¹ Бу ерда “эҳсон” деганда, Аллоҳни кўриб тургандек ибодат қилиш назарда тутилмоқда.

¹⁸² Манба: Ибн Қаййим, “Ал-жавобул кофий лиман са-ала анид давоиш шофий”.

Гуноҳ-маъсият банда қалбини қорайтиради, нафсини кирлантиради, ҳақир ҳолатга келтиради. Тоат-ибодат эса нафсни поклайди, тозалайди, юксалтиради.

Осий кимса нафсини гуноҳлар билан кўмиб ташлайди, унинг ўрни билинмай кетади. Натижада Аллоҳ наздида хор бўлади, одамлар назарида ҳам ҳурмати пасаяди.

9. Осий банда шайтоннинг измидадир.

Гуноҳкор кимса доим шайтоннинг асири, шаҳватларига қул бўлади. У озодликдан маҳрумдир. Унинг ҳоли энг аянчли. Чунки ўзининг ашаддий душманига асир бўлди, эркини ўз кўли билан ғанимига топишиб қўйди. Зеро, ҳавоий нафс ҳибсидан кўра торроқ ҳибс йўқ. Шаҳват кишанларидан ҳам мустаҳкамроқ кишан йўқ. Шайтон йўриғига юрган, нафси, шаҳватлари томонидан забт этилган банда қандай қилиб Аллоҳга, охират диёрига рағбат қила олсин?!

Ҳадиси шарифда: “Шайтон инсоннинг бўрисидир”, дейилган¹⁸³.

Агар қўйларнинг кўриқчиси бўлмаса, бўрилар бир зумда уларни бўғизлаб кетади. Худди шунга ўхшаб, агар банда учун Аллоҳ тарафидан ҳимоячи бўлмаса, унинг бўриси – шайтони лаин инсонга ҳамла қилади, азият еткази. Банда тақво билан шайтон васвасасидан ҳимояланиши мумкин. Айнан тақво бандани дунё, охират уқубатларидан халос этади. Қўйлар чўпонга яқинлашгани сари бўрилардан саломат бўлади, чўпондан узоқлашса, ҳалокатга яқинлашади. Шунингдек, қалб Аллоҳдан узоқлашса, офатларга яқинлашади. Агар Парвардигорига яқинлашса, ҳар қандай офатдан омон бўлади.

10. Гуноҳлар ақлга таъсир қилади.

Гуноҳ ақлга таъсир қилади, уни нуқсонга учратади. Бири Аллоҳга итоат этадиган, иккинчиси У Зотга осий бўладиган икки оқилни кўрганмисиз? Аллоҳга итоат этувчининг ақли комил, фикри тўғри, қарашлари теран бўлади. Шу сабаб Қуръони каримда ақл эгаларига хитоб қилинган¹⁸⁴.

11. Гуноҳлар сабабли банда билан Парвардигори ораси узилади.

Гуноҳларнинг энг катта зарари ҳам шу. Агар банда билан Парвардигори ораси узилса, хайр-барака ришталари узилади, ёмонлик сабаблари боғланади. Парвардигори ила ораси узилган банда учун қандай нажот, қандай умид, қандай ҳузур-ҳаловат бўлиши мумкин?!

Айрим салафлар шундай дейишган экан: “Банда Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло билан шайтон ўртасига ташлаб қўйилганини кўрдим. Агар Аллоҳ бандадан юз ўгирса, шайтон уни ўзига дўст қилиб олади. Агар Аллоҳ бандани Ўзига дўст тутса, шайтон уни йўлдан уриш имконини топа олмайди¹⁸⁵”.

ИСТИҒФОР – ҚАЛБ ЖИЛОСИ

Гуноҳ-маъсият кўнгил ойнасини қорайтиради. Хатолар йиғилиб-йиғилиб, қалбни бутунлай эгаллаб олади. Қуръони каримда бу ҳақида шундай дейилган: “**Йўқ, (ундай эмас)! Балки уларнинг қалбларини ўзлари қилган гуноҳлари қоплаб олган!**” (*Мутаффифин сураси, 14-оят*).

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бизларни огоҳлантириб шундай деганлар: “Агар банда гуноҳга қўл урса, қалбига битта қора доғ тушади. Борди-ю, (ўша ишни) ташласа, истиғфор айтса, тавба қилса, қалби сайқалланади. Агар яна (гуноҳ) қилса, (қора доғ) баттар кўпаяди. Бориб-бориб қалбини бутунлай чирмаб олади. Бу – Аллоҳ Қуръонда зикр қилган – (қалбнинг) эгаллаб олинишидир¹⁸⁶”.

Ҳасан розияллоҳу анху: “Гуноҳ устига гуноҳ қилиш билан қалб қораяди. (Шу тахлит давом этаверса, охири) ўлади”, деган¹⁸⁷.

Анас розияллоҳу анхундан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Қалб ҳам мис каби занглайди. Унинг жилоси истиғфордир”, деганлар¹⁸⁸.

Гуноҳлар асорати қалбни занглатади. Агар дил зангласа, инсон шуури ўтмаслашади, ҳис этиш қобилияти заифлашади. Агар кўп истиғфор айтилса, қалб секин-аста покланади.

Пайғамбар алайҳиссалом: “Мен сизларга касаллигингиз сабабини, унинг давоси нимадалигини айттайми? Огоҳ бўлинглар, гуноҳлар – сизларнинг касаллигингиз. Унинг давоси истиғфордир”, деганлар¹⁸⁹.

¹⁸³ Аҳмад бу марфу ҳадисни ҳасан лиғойрих санад билан ривоят қилган.

¹⁸⁴ Қаранг: Бақара, 197; Бақара, 269; Моида, 100 ва бошқа оятлар.

¹⁸⁵ Манба: Ибн Қаййим, “Ал-жавобул кофий лиман саъала анид давоиш шофий”.

¹⁸⁶ Термизий, Насоий, Ибн Можа, Аҳмад, Ҳоким – Абу Ҳурайра розияллоҳу анхундан – марфу тарзда ривоят қилган.

Термизий ҳамда Ҳокимга кўра, ривоят санади саҳиҳ.

¹⁸⁷ Абд ибн Ҳумайд ривоят қилган.

¹⁸⁸ Байҳақий “Шуабул имон”да заиф санад билан ривоят қилган.

¹⁸⁹ Байҳақий “Шуабул имон”да заиф санад билан ривоят қилган.

Одамнинг юраги бирдан санчиб қолганда дори ичса, оғриқ тўхтайдди. Лекин қалбимиз оғриси-чи? Бунга қандай чора кўрамиз?

Гуноҳ-маъсият қалбни жароҳатлайди. Лат еган қалбга кўрсатиладиган биринчи ёрдам истиғфордир. “Астағфируллоҳ, астағфируллоҳ”, деб ихлос билан Аллоҳга илтижо қилинса, қалб яраси аста-секин тузалади.

Ривоят қилинишича, Рабийъ ибн Хайсам шогирдларига: “Касаллик нима? Унинг давоси-чи? Шифо нимадалигини биласизларми?” деб савол бериб, кейин: “Касаллик – гуноҳлар. Унинг давоси – истиғфор. Шифо эса гуноҳдан тавба қилиб, бошқа такрорламасликдир”, деб айтган¹⁹⁰.

Ўткинчи дунё матоҳларига ҳирс қўйиш, мол-дунёга ўчлик, шуҳратпарастлик дилни занглатади. Булар йиғилиб-йиғилиб, қалбни печакдай чирмаб олади. Айнан мана шу иллат инсонни ихлосдан тўсади. Шунинг учун ибодатдан олдин истиғфор айтиш тавсия этилади. Уламолардан бирига: “Тасбеҳ афзалми ёки истиғфор?” деб савол беришибди. Шунда олим: “Агар либос топ-тоза бўлса, унга атир сепиб хушбўй қилинади. Борди-ю кир бўлса, аввал кийимни совун билан иссиқ сувда яхшилаб ювиш керак”, деб жавоб берган экан¹⁹¹.

ЎЛИМНИ ЭСЛАШ – ҚАЛБ ЖИЛОСИ

Рухий тарбия бобида ўлимни эслашнинг аҳамияти катта. Зеро, ўлимни эслаш қалбни поклайди, хулқни сайқаллайди. Одамнинг нотўғри йўлларга кириб кетишига кўп ҳолларда ўлимни унутиш сабаб бўлади. Ўлимни эсламаган, охиратни ўйламаган одам кўнглига келган ишни қилади. Банда кунни келиб дунёдан кўз юмишини, қабрга қўйилишини, мункари ҳамда нақир исмли фаришталар томонидан савол-жавоб қилинишини ёдда тутса, қадамни ўйлаб босади, у ёқ-бу ёққа қараб иш қилади. Шунинг учун бўлса керак, Қуръони каримда ўлим бот-бот эслатилган, охиратга тайёргарлик кўришга чақирилган.

Аллоҳ таоло айтади: **“Хар бир жон ўлимни тотувчидир. Қиёмат кунда, шак-шубҳасиз, ажр-савобларингизни тўлиқ оласизлар. Шундай экан, ким дўзахдан четлатилиб, жаннатга киритилса, (бахт-саодатга) эришиши аниқ. Бу дунё ҳаёти алдовчи матодир”** (Оли Имрон сураси, 185-оят).

Хар бир тирик жонзот ўлим таъмини тотади. Шоҳ ҳам, гадо ҳам вақти-соати етиб, дунёни тарк этади. Бу – Аллоҳ белгилаб қўйган қонун. Ўлимни мол-дунё, мансаб-мартаба ёки обрў-эътибор билан қайтариб бўлмайди. Ажални кечиктириш, сал ортга суриш имкони йўқ. Ризқ-насибаси тугагач, фоний дунёни тарк этиш хар бир банда тақдирига битилган.

Бошқа оятда шундай дейилган: **“Қаерда бўлмангиз, ҳатто мустаҳкам қалъалар ичида бўлсангиз ҳам ўлим сизларни топиб олади”** (Нисо сураси, 78-оят).

Инсонни ўлимдан ҳеч нарса тўсолмайди. Қасрлару саройлар, куну тун қошида гирди капалак минглаб хизматкорлар ҳам уни ўлим чангалидан қутқариб қололмайди. Ажал бандани қаердан бўлса ҳам топади. Аллоҳдан бошқа ҳеч ким боқий (мангу) қолмайди.

Ибн Умар розияллоҳу анҳу ривоят қилади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Темирга сув тегса занглайди. Худди шунга ўхшаб қалбларни ҳам занг босади”, дедилар. Шунда: “Ё Расулуллоҳ, унинг жилоси нима?” дейилди. У зот: “Ўлимни кўп эслаш, Қуръон ўқиш”, дея марҳамат қилдилар¹⁹²”.

Ўлимни эслаган банданинг ўткинчи дунёга хоҳиши сўнади, кўзига тор кўринаётган дунё кенг, боқий туюлаётган ҳаёт ўткинчидек бўлиб қолади. Ўлимни эслаган, охиратни ўйлаган инсон гуноҳлардан тийилади, нафаси кириб-чикиб турганида Парвардигорига тезроқ тавба қилишга шошилади, ўзини ўнглайди.

Бир аёл Оиша розияллоҳу анҳо олдиларига келиб, қалбининг қаттиқлигидан шикоят қилди. Оиша онамиз унга: “Ўлимни кўп эсласанг қалбинг юмшайди”, дедилар. Ҳалиги аёл айтилган ишни қилганди, қалби юмшади. Шундан сўнг келиб Оиша розияллоҳу анҳога раҳмат айтди¹⁹³.

¹⁹⁰ Манба: Аҳмад ибн Ҳанбал, “Аз-зуҳд”.

¹⁹¹ Манба: Ибн Қаййим, “Ал-вобилус соййиб”.

Ривоят қилинишича, бир киши Ибн Жавзий раҳматуллоҳи алайҳдан: “Тасбеҳ айтганим яхшими ёки истиғформми?” деб сўради. Ибн Жавзий: “Кир либос учун атирдан кўра совун муҳимроқ”, деб жавоб берди (Манба: Заҳабий, “Сияру аъломин нубало”).

¹⁹² Байҳақий, Абу Нуайм, Кузойи ривоят қилган. Жалолиддин Суятий бу ривоятни “Жомеул аҳодис”да, Муттақий Ҳиндий “Қанзул уммол”да нақл қилган.

¹⁹³ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Рухий тарбия”, 1-китоб.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Лаззатларни парчаловчи (ўлим)ни кўп эсланглар”, деганлар¹⁹⁴.

Ўлим ҳақ эканини унутмаган, қилган ҳар битта ишига қиёмат куни жавоб беришини ўйлаган инсон Аллоҳнинг айтганини қилади, қайтарганидан қайтади.

Ривоят қилинишича, Рабийъ ибн Хайсам ҳовлисига қабр қазиб қўйган эди. Унга ҳар куни бир неча бор кириб ётар, шу йўл билан ўлимни эслар, “Агар ўлимни эслаш мени бир лаҳза тарк этса, қалбим бузилади”, деб айтарди¹⁹⁵.

Халифа Умар ибн Абдулазиз – Анбаса ибн Саидга – шундай насиҳат қилди: “Эй Анбаса! Ўлимни эсла. Зеро, агар ишинг юрмай, ҳаётингда танглик бўлса, ўлимни ёд этиш билан дилинг ёришади, ором оласан. Ҳаёт лаззатига масрур бўлиб, кенгликда турган бўлсанг, ўлимни эслаш билан ҳовурингдан тушасан¹⁹⁶”.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Оқил ўз нафсини ҳисоб қилиб, ўлимдан кейинги (ҳаёт) учун амал қилади. Ожиз эса ҳавойи нафсига қул бўлиб, Аллоҳдан “умид” қилади¹⁹⁷”.

Ақлли одам ўлимдан кейинги ҳаётини ўйлаб иш қилади, ўзини тергайди, нафсини жиловлайди, Аллоҳ айтганини қилади, охирати учун ҳаракат қилади. Ожиз кимса эса ўлимдан сўнг аҳволи қандай бўлишини ўйламайди, дунё ишларига шўнғийди, орзу-ҳавасларга кўмилади. Лекин, ўзича Аллоҳнинг раҳматидан “умид” қилади. “Аллоҳ меҳрибон Зот. Гуноҳларимни кечириб юборади”, деб маъсиятдан тўхтамайди.

Пайғамбар алайҳиссалом: “Воизликка ўлимнинг ўзи кифоя қилади”, деганлар¹⁹⁸.

Қабристон жим-жит, сокин бўлади. У ерда биров хутба қилмайди, маъруза ўқимайди. Шундай бўлса-да, инсон қабристонни зиёрат қилганда жуда кўп ҳақиқатни англайди. Киши мана шу сукунатдан ўзи учун анча-мунча ибрат олади.

КИМ ЎЗИНИ МАҚТАЙДИ?

Динимизда бировни муболаға билан мақташдан қайтарилади. Шунингдек, ўзини ўзи олқишлаш, қилган иши билан манмансираш нотўғри экани таъкидланади. Зеро, буям қалб касалликларидан биридир. Куръон бу иллатни ҳам муолажа қилади.

Аллоҳ таоло Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга шундай хитоб қилган: “(Эй Муҳаммад,) ўзларини пок қилиб кўрсатаётган кимсаларни кўрмадингизми? Йўқ, фақат Аллоҳ Ўзи хоҳлаган зотларни поклайди. Уларга қилчалик зулм қилинмайди” (*Нисо сураси, 49-оят*).

Ҳасандан ривоят қилинишича, бу оят “Биз Аллоҳнинг болаларимиз, суйганларимиз¹⁹⁹”, “Жаннатга фақат яҳудий ёки насронийлар киради²⁰⁰”, деган кимсалар ҳақида нозил бўлган²⁰¹.

Ривоят қилинишича, яҳудийлар намозда болаларини олдинга ўтказишар, “Уларнинг гуноҳи йўқ. Фарзандларимиз бизни Аллоҳга яқинлаштиради, шафоат қилади, кундузи қилган гуноҳларимиз кечаси мағфират этилади”, деб ўзларини покдомон кўрсатишарди²⁰².

Бу оят яҳудий, насронийлар ҳақида тушган бўлса ҳам, кўп тоат-ибодат қилиши билан, тақвоси билан ўзини мақтайдиган ҳар қандай кимсага тегишлидир²⁰³.

Яҳудий ва насронийларнинг юқорида келтирилган гапи куруқ даъводан бошқа нарса эмас. Зеро, уларнинг биронта ҳужжат йўқ. Аслида бу борада Каломи мажидда очиқ-ойдин далил келган. Аллоҳ айтади: “Йўқ, ким чиройли амаллар қилган ҳолида ўзини Аллоҳга топширса, унинг учун Парвардигори ҳузурда ажр бор, улар учун хавф-хатар йўқ, улар ғамгин бўлмайдилар” (*Бақара сураси, 112-оят*).

¹⁹⁴ Термизий, Насой ривоят қилган. Ҳадис санади саҳих.

¹⁹⁵ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Рухий тарбия”, 1-китоб.

¹⁹⁶ Манба: Ибн Саъд, “Табакот”.

¹⁹⁷ Термизий, Ибн Можа, Аҳмад ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

¹⁹⁸ Табароний ривоят қилган.

¹⁹⁹ Моида сураси, 18-оят.

²⁰⁰ Бақара сураси, 111-оят.

²⁰¹ Ибн Жарир, Ибн Абу Ҳотим, Абдураззоқ ривоят қилган.

²⁰² Ибн Жарир ривоят қилган.

²⁰³ Манба: Насафий, “Мадорикут танзил”.

Жаннатга кириш учун яҳудий ёки насроний эмас, мусулмон бўлиш керак, Аллоҳга тўлиқ бўйсуниб, У Зот айтганларини қилиб, қайтарганларидан тийилиш лозим. Жаннатга киришнинг асосий шарты шу.

“Мен зўрман”, “Тақводорман”, деган билан одам муттақий бўлиб қолмайди. Аллоҳ Ўзи истаган бандасини имон билан, солиҳ амаллар билан поклайди, гуноҳларини кечиради.

Бошқа оятда шундай дейилган: **“Улар (яъни, жаннатга сазовор бўладиганлар) кичик хатолардан бошқа катта гуноҳлардан, бузукликлардан йироқ бўладиган зотлардир. Албатта Парвардигорингиз мағфирати кенг Зотдир. Унинг Ўзи сизларни (яъни, оталарингиз Одамни) ердан – тупроқдан пайдо қилган пайтиданоқ, сизлар оналарингиз қорнида ҳомила бўлган пайтингизданоқ жуда яхши Билувчидир. Шундай экан, сизлар ўзларингизни покламай қўя қолинглар! Унинг Ўзи тақводор кишиларни яхши Билувчидир”** (Нажм сураси, 32-оят).

Ривоят қилинишича, бир гуруҳ одамлар чиройли амалларни қилиб, кейин “Намозимиз, рўзамиз, ҳажимиз!” деб ўзларига юқори баҳо беришганида, мана шу оят нозил бўлган²⁰⁴.

Жаннатий инсонлар катта гуноҳлардан, бузук ишлардан йироқ юрадилар. Агар ожизлик қилиб “кичик” гуноҳларга кўл уришса, Аллоҳ фазли ила кечириб юборади. Бандалар нима иш қилаётганларини Аллоҳ кўриб туради. Шунинг учун ожиз банда ўзини мақтамасин, амали билан керилмасин, “Менинг амалим кўп, гуноҳим йўқ”, демасин. Зеро, ким тақводор, ким фожир эканини Ёлғиз Аллоҳ билади. Тақво қалбда бўлади. Қалб сирлари Аллоҳдан ўзга ҳеч кимга маълум эмас. Шундай экан, “Мен тақводорман”, деб айтиш маъқул эмас²⁰⁵.

Айрим одамларни яхшиликка буюрсангиз, ёмонликдан қайтарсангиз, “Имон қалбда бўлади” ёки “Менинг қалбим тоза”, деб айтади. Тўғри, имон ҳам, тақво ҳам қалбда бўлади. Бироқ имон қалбда мустаҳкам қарор топганининг тасдиғи амал қилишдир. Аллоҳга, охираат кунига ишонган банда солиҳ амалларни холис ният билан бажаради, гуноҳлардан тийилади. Имон қалбда бўлади, деб туриб гуноҳлардан тап тортмаса, шариат талаб этган амалларни қилмаса, унинг гапи ёлғон бўлади.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламнинг мана бу ҳадисларига эътибор берайлик: “Огоҳ бўлинглар! Инсон танасида бир парча эт бор. Агар у тузалса, (одамнинг) бутун танаси тузалади. Агар бузилса, тананинг ҳамма аъзоси бузилади. Огоҳ бўлинглар, у қалбдир²⁰⁶”.

Агар қалб ҳақиқатан тоза бўлса, аъзолар иши ҳам тоза бўлади. Қалби пок инсоннинг қилган ҳар битта амали шариатга мувофиқ бўлади. Банданинг амаллари Аллоҳнинг, Расулининг амрига зидми, демак, унинг қалби тоза эмас экан. Чунки инсон сирти бузилгани ичида қандайдир иллат борлигини кўрсатади.

Хуллас, банда қанча амал қилса ҳам, замонасининг энг тақводори бўлиб кетса ҳам, қилган ишларини одамларга айтиб мақтаниши тўғри эмас. Инсон камтар бўлса, Аллоҳ наздида ҳам, одамлар наздида ҳам обрў-эътибори ошиб боради. Озроқ амал қилиб қўйиб кериладиган риёкор, мақтанчок кимсалар савобдан қуруқ қоладилар, ҳеч қандай қадр-қиймат топа олмайдилар.

ИБОДАТ ДИЛГА ҚУВОНЧ БАҒИШЛАЙДИ

Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи ва салламга шундай амр қилган: **“Шакшубҳасиз, Биз улар (масхара қилиб) айтаётган сўзларидан дилингиз сиқилишини биламиз. Шундай экан Сиз Парвардигорингизга ҳамд билан тасбеҳ айтинг, сажда қилувчилардан бўлинг (Шунда Аллоҳ қалбингиздаги ғам-андухни кетказди! Шунингдек,) Сизга аниқ нарса (яъни, ўлим вақти) келгунича Парвардигорингизга ибодат қилинг!”** (Ҳижр сураси, 97-99-оятлар).

Яъни: эй Муҳаммад, мушриклар Сизни инкор этаётганлари учун дилингиз сиёҳ эканини биламиз. Сиз бундан сиқилманг, Парвардигорингизни зикр қилинг, намоз ўқиб У Зотдан ёрдам сўранг! Зеро, Раббингизга ибодат қилсангиз, ғам-ташвишлардан фориғ бўласиз.

Аллоҳ таоло бандаларига шундай хитоб қилган: **“Сабр ва намоз ўқиш билан мадад сўранглар! Албатта (намоз ўқиш) оғир ишдир. Магар Парвардигорларига рўбарў бўлишларини, Унинг**

²⁰⁴ Манба: Насафий, “Мадорикут танзил”.

²⁰⁵ Уламолар айтишича, ўзига бино қўйиб, манманлик қилиб ёки риёкорлик билан ўзини мақташдан қайтарилган. Бироқ Аллоҳ берган неъматни эътироф этиб хурсанд бўлиш, буни одамларга айтиш ёки бирон манфаатни кўзлаб ўзини мақташ жоиз (Манба: “Тафсирун насафий”, “Тафсирул жалолайн”).

²⁰⁶ Бухорий, Муслим, Доримий бу ҳадисни Нўъмон ибн Башир розияллоҳу анҳудан ривоят қилган.

хузурига қайтувчи эканларини биладиган шикастанафс зотларга (оғир эмас)” (Бақара сураси, 45-46-оятлар).

Қалбида хушӯ йўқ одамга намоз ўқиш оғирлик қилади. Хушӯ-хузуъ билан ўқилган намоз қалбга роҳат бағишлайди. Зеро, ибодат лаззати хушӯда.

Улуғ пайғамбарлар бирон муаммога дуч келишса, намоз ўқишган²⁰⁷. Жумладан, анбиёлар саййиди Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва саллам мушкул вазиятда қолсалар, ибодат қилиб Аллоҳдан ёрдам сўрадилар.

Ҳузайфадан ривоят қилинишича, Пайғамбар алайҳиссалом бошларига бирон юмуш тушса, дарров намоз ўқишга чоғланардилар²⁰⁸.

Расулulloҳ кўз қувончини намозда деб билганлар. Намоз ўқиб роҳатланар, Аллоҳга юкиниб ўзларини енгил ҳис этардилар. Шу сабаб бўлса керак, нажот сари чорловчи муаззин Билолга қараб: “Эй Билол! Намозга икомат айтинг, бизни роҳатлантиринг!” дердилар²⁰⁹.

Тарих китобларида ёзилишича, мазҳаббошимиз Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳга бирон масала мушкул келса, шогирдларига: “Қилган гуноҳларим туфайли шундай бўляпти”, деб таҳорат олар, икки ракат намоз ўқирди. Шундан кейин қийин масала ўз ечимини топарди²¹⁰.

Мусибатга учраган одам туриб яхшилаб таҳорат олиб, икки ракат намоз ўқисин, хаёлини бир ерга жамлаб, ихлос билан ибодат қилсин, қалб тўридаги дил розларини Аллоҳга тўқиб солсин, Буюк Зотдан мадад сўрасин. Ана шунда Аллоҳ унга ёрдам беради, мушкулларини осон қилади. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга тавсия этган нажот йўли – шу.

Ҳатто бирон жойимиз оғриганида ҳам намоз ўқисак, танамиз яйрайди, мушқулимиз осон бўлади.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Куннинг қок ўртасида, куёш айна киздирган маҳалда Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга эдим. Ўшанда туриб намоз ўқидим. Кейин жойимга келиб ўтирдим. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам менга разм солиб туриб: “Қорнинг оғрияптими?” деб сўрадилар. Мен: “Ҳа, эй Расулulloҳ!” дедим. Шунда у зот: “Ўрнингдан туриб намоз ўқи! Чунки намозда шифо бор”, деб марҳамат қилдилар²¹¹”.

Намоз ризқни жалб этади, соғликни тиклайди, азиятни кетказди, касалликни ҳайдайди, қалбни (юрақни) бақувват қилади, кўнгилга шодлик бағишлайди, дангасаликни аритади, танани тетиклаштиради, куч-қувватни оширади, дилни равшан қилади, руҳни озиқлантиради, юзни нурли қилади, азобни қайтаради, барака келтиради, шайтонни узоқлаштиради, Аллоҳга яқинлаштиради. Бир сўз билан айтганда, қалбни, танани касалликлардан сақлашда намознинг ўрни жуда катта²¹².

КЎЗНИ ТИЙИШ – ҚАЛБ УЧУН РОҲАТ

Аллоҳ таоло инсон танасининг айрим жойларига қарашни ман этган. Бунинг фойдалари бисёр. Номоҳрамларга қарашдан кўзини тийган одамнинг қалби ҳам, танаси ҳам саломат бўлади. Қолаверса, нигоҳни номоҳрамлардан тийиш билан жуда кўп ёмонликлар олди олинади, оилалар тинч бўлади. Бунинг биз билган-билмаган ҳикматлари кўп.

Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга шундай деган: “(Эй Муҳаммад,) **мўминларга айтинг, кўзларини** (номоҳрам аёлларга тикишдан) **тўссинлар, авратларини** (ҳаромдан) **сақласинлар**²¹³! Мана шу улар учун энг тоза (йўлдир). Албатта Аллоҳ улар қилаётган ишлардан **Хабардордир. Мўминаларга ҳам айтинг, кўзларини** (номоҳрам эркакларга тикишдан) **тўссинлар, авратларини** (ҳаромдан) **сақласинлар!..**” (Нур сураси, 30-31-оятлар).

Одатда, мусулмон эркаклар учун айтилган гап муслима аёлларга ҳам тегишли бўлади. Аммо мазкур масала ўта муҳимлигидан эркакларга алоҳида, аёлларга алоҳида мурожаат этилмоқда.

Оятдаги “мана шу улар учун энг тоза (йўлдир)” жумласига эътибор қаратамиз. Уламолар таъкидлашича, номоҳрамларга ёмон кўз билан қарамаслик, бузуқ ишлардан узоқ юриш қалб поклиги учун муҳимдир.

²⁰⁷ Насойй, Аҳмад, Ибн Ҳиббон ривоят қилган.

²⁰⁸ Абу Довуд, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

²⁰⁹ Абу Довуд, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

²¹⁰ Манба: “Ҳилол” таквимининг 2008-йилги 3-сони.

²¹¹ Ибн Можа, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

²¹² Манба: Муновий, “Файзул кодир”.

²¹³ Бегоналарга ҳирс билан тикилиш фаҳш ишларга олиб боради. Кўз, қулоқ, қўл зиноси ҳақиқий зинога ундайди.

Айтишларича, ким кўзини ҳаромдан тийса, Аллоҳ унинг басиратида бир нур пайдо қилади²¹⁴.

Арабча “басират” сўзи “ақл-идрок”, “заковат”, “қалб кўзи”, “тажриба”, “хужжат”, “ибрат” каби маъноларни англатади.

Ислом дини ўзида поклик, иффат каби фазилатларни мужассам этган. Мазкур қайтариқда ҳам қалб тозаллиги, нафс софлиги, ният холислиги, амал мақбуллиги бор.

Ҳузайфа розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “(Номаҳрамларга) назар солиш иблиснинг заҳарланган ўқларидан биридир. Ким Аллоҳдан кўрқиб уни тарк этса, У Зот аза ва жалла шундай имонни беради. Унинг ҳаловатини қалбида ҳис қилади²¹⁵”.

Бир ўйлаб кўрайлик: намозда, умуман ибодатларда ҳузур-ҳаловат тополмаётганимизга сабаб кўзни тия олмаслик эмасмикан?!

Аллоҳ таоло бизга намозни шунчаки ўқиб кўйишни эмас, тўқис адо этишни буюрган. Намозда хушўни топаман, деган одам биринчи навбатда кўзини, тилини, қулоғини, боринги, барча аъзоларини ҳаромдан сақлайди. Шунда секин-аста хушўсизлик дардидан халос бўлади.

Қуръони каримда айтилишича, номаҳрамлар билан бузуқ иш қилиш нияти бор одамнинг қалби касалдир. Аллоҳ таоло шундай деган: **“Эй, Пайғамбар аёллари, сизлар аёллардан биронтаси каби эмассизлар** (яъни, бирон аёл фазл-мартабада сизлар каби бўлолмайди). **Агар тақводор бўлсангиз** (парда ортидан бирон номаҳрам эркакка жавоб қилган пайтингизда) **майин-назокатли сўз қилмангларки, у ҳолда кўнглида касаллик бўлган кимса тама қилиб қолади. Яхши – тўғри сўзни сўзланг!”** (*Аҳзоб сураси, 32-оят*).

Яъни: эй, Пайғамбар алайҳиссалом аёллари! Бегона эркаклар шахватини қўзғайдиган тарзда майин овозда гапирманг. Қалбида касаллик бор кимса сизлар билан бу оҳангда гаплашса, нияти бузилади.

“Яхши – тўғри сўзни сўзланг!”

Яъни, қалбида касаллик бор кимса сиз ҳақингизда ёмон хаёлга борадиган ҳар қандай гапни гапирманг, балки энг яхши, ҳар қандай шубҳадан холи сўзларни сўзланг!

Соғлом қалб эгаси зинони, ҳар қандай бузуқликни рад этади, ёмон хаёлларга бормайди. Касал қалб соҳиби эса гуноҳга мойил бўлади, бегоналарга ёмон кўз билан қарайди.

Бир нарсани айтиб ўтиш керак: кўзни ҳаромдан тийиш дегани эркак киши бегона аёлнинг қорасини ҳам кўрмасин, дегани эмас. Балки ҳожатдан ташқари назар ташламасин, бир номаҳрамга беихтиёр кўзи тушиб қолса, назарини дарҳол бошқа томонга бурсин, тикилиб қолмасин, деганидир. Чунки бегона аёлга кетма-кет қараш шахвоний ҳирсни уйғотади, инсон хаёлини чалғитади, бузуқликка чорлайди.

Ҳадисларнинг бирида шундай дейилган: “Қайси бир мусулмон (кишининг бегона) аёл гўзаллигига бир бор кўзи тушганда, нигоҳини четга қаратса, Аллоҳ (ўша инсон) учун бир ибодатни пайдо қилади. Унинг ҳаловатини (қалбида) топади²¹⁶”.

Биз Аллоҳнинг амрига итоат этсак, У Зот дилимизга ихлос неъматини солади. Унинг ҳаловатини ибодат чоғида сезамиз. Дунёда имон лаззатидан ҳам қадрлироқ, кўнгил хотиржамлигидан-да тотлироқ неъмат йўқ. Аллоҳ таоло барчамизни мустаҳкам имон, ихлос, офият неъматини билан ярлақасин!

ҚАЛБ САЛОҲИЯТИНИ АЛЛОҲДАН СЎРАШ

“Қалб” сўзи луғатда “ўзгариш” маъносини англатади. Гоҳ у ёққа, гоҳ бу ёққа ўзгариб тургани учун ҳам инсон юраги “қалб” дейилади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам Аллоҳдан мустаҳкам имон, қалб саломатлигини сўрашга чақирганлар. Зеро, Аллоҳ қалбларнинг Эгасидир, дилларни Ўзи истаган томонига буриб қўяди.

Қуръони каримда шундай дуо қилиш ўргатилган:

رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ.

Дуонинг ўқилиши: “Робанаа лаа тузиғ қулувбанаа баъда из ҳадайтанаа, ва ҳаб ланаа мил ладунка роҳма, иннака антал ваҳхааб”.

²¹⁴ Бир ривоятда “қалбида”, дейилган экан (Манба: Ибн Касир, “Тафсирул қуръонил азим”).

²¹⁵ Ҳоким ривоят қилган, “Ҳадис санади саҳиҳ”, деган.

²¹⁶ Аҳмад, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади жуда заиф.

Дуонинг маъноси: “Парвардигоро, бизни ҳидоят қилганингдан кейин қалбимизни (тўғри йўлдан) оғдирма, бизга ҳузурингдан раҳмат ато эт²¹⁷”.

Ҳадиси шарифларда ҳам бу борада кўплаб дуолар келтирилган:

يَا مُقَلَّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ.

Ўқилиши: “Я муқоллибал қулувб, саббит қолбий ʔалаа дийник”.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Эй, қалбларни ўзгартирувчи Зот! Қалбимни Динингда мустаҳкам қил!” деб кўп дуо қилардилар. Шунда мен: “Ё Расулуллоҳ, сизга, сиз олиб келган нарсаларга имон келтирган бўлсак, биздан хавотирдамисиз?” деб сўрадим. У зот: “Ҳа (шундай). Чунки қалблар Аллоҳ “бармоқ”ларидан иккитаси орасидадир. У Зот (қалбларни) хоҳлаган томонига ўзгартиради”, дедилар²¹⁸”.

اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ.

Ўқилиши: “Аллоҳумма мусоррифал қулувб, сорриф қулувбанаа ʔалаа тоатик”.

Маъноси: “Ё Аллоҳ! Қалбларни (Ўзи истаган тарафга) бурувчи Зот! Қалбимизни тоатингга мойил қил²¹⁹”.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَالْهَرَمِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا وَزَكَّاهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا أَنْتَ وَلِيِّهَا وَمَوْلَاهَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا.

Ўқилиши: “Аллоҳумма инний аувзу бика минал ʔажзи вал касали вал жубн, вал бухли вал ҳарими ва ʔазаабил қобр. Аллоҳумма аати нафсий тақвааҳаа ва заккиҳаа, анта хойру ман заккааҳаа, анта валийюҳаа ва мавлааҳаа. Аллоҳумма инний аувзу бика мин ʔилмил лаа янфаʔ, ва мин қолбил лаа яхшаʔ, ва мин нафсил лаа ташбаʔ, ва мин даʔватил лаа юстажабу лаҳаа”.

Маъноси: “Ё Аллоҳ! Ожизликдан, дангасаликдан, бахилликдан, ўта қариб (ночор аҳволда) қолишдан, қабр азобидан паноҳ беришингни сўрайман. Ё Аллоҳ! Нафсимга тақвосини бер, уни покла. Зеро, Сен (нафсни) покловчиларнинг энг яхшисан, унинг валийси, хожасан. Ё Аллоҳ! Фойда бермайдиган илмдан, ҳушуъсиз қалбдан, тўймайдиган нафсдан, ижобат бўлмайдиган дуодан паноҳ беришингни сўрайман²²⁰”.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي لَكَ شَاكِرًا لَكَ ذَاكِرًا لَكَ رَاهِبًا لَكَ مَطْوَعًا إِلَيْكَ مُخْبِتًا أَوْ مُنِيئًا رَبِّ تَقَبَّلْ تَوْبَتِي وَاغْسِلْ حَوْبَتِي وَأَجِبْ دَعْوَتِي وَثَبِّتْ حُجَّتِي وَاهْدِ قَلْبِي وَسَدِّدْ لِسَانِي وَاسْأَلْ سَخِيمَةَ قَلْبِي.

Ўқилиши: “Аллоҳуммажʔалний лака шаакиро, лака заакиро, лака роҳибаа, лака митвааʔаа, илайка муҳбитан ав мунийбаа. Робби тақоббал тавбатий, вағсил ҳавбатий, ва ажиб даʔватий, ва саббит хужжатий, ваҳди қолбий, ва саддид лисааний, васлул сахиймата қолбий”.

Маъноси: “Ё Аллоҳ, мени Ўзингга шукр қиладиган, Ўзингни эслайдиган, Ўзингдангина кўркадиган, итоат этадиган, ҳушуъли, тавба билан қайтувчи қил! Парвардигорим, тавбамни қабул эт, гуноҳимни кечир, дуоимни мустажоб айла, хужжатимни мустаҳкам (кучли) қил, қалбимни (ҳақ йўлга) бошла, тилимни тўғрила, қалбимдаги ҳасад-адоватни кетказ²²¹”.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ وَالْأَهْوَاءِ.

Ўқилиши: “Алоҳумма инний аувзу бика мим мункаротил ахлаақи вал аʔмаали вал аҳвааʔ”.

²¹⁷ Оли Имрон сураси, 8-оят.

²¹⁸ Термизий, Ибн Хузайма, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

²¹⁹ Муслим, Аҳмад ривоят қилган.

²²⁰ Муслим, Насоий, Аҳмад ривоят қилган.

²²¹ Абу Довуд, Ибн Можа, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

Маъноси: “Ё Аллоҳ, ёмон хулқ ва амаллардан, ҳойи ҳаваслардан паноҳ беришингни сўрайман²²²”.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ فِي الْأَمْرِ وَأَسْأَلُكَ عَزِيمَةَ الرُّشْدِ وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ وَأَسْأَلُكَ لِسَانًا صَادِقًا وَقَلْبًا سَلِيمًا.

Ўқилиши: “Аллоҳумма инний асълукас сабаати фил амр, ва асълука азийматар рушд, ва асълука шукро ниъматика ва ҳусна ъибаадатик, ва асълука лисаанан содиқов-ва қолбан салиймаа”.

Маъноси: “Ё Аллоҳ, Сендан ишларда собитқадамлик сўрайман, чиройли тасарруф (ёки қатъият) сўрайман, берган неъматларингга шукр қилишни, Сенга гўзал суратда ибодат қилишни сўрайман. Сендан ростгўй тил, салим (покиза) қалб сўрайман²²³”.

ҚУРЪОН ВА ҲАВОЙИ НАФС

Қалб касалликлари нафсга бўйсуннишдан келиб чиқади. Аллоҳ айтганини эмас, кўнглига келганини қиладиган кимса нафсига қул бўлади. Қуръон нафсга бўйсунмасликка чақиради, Аллоҳга итоат этишга ундайди, шаҳватга муте бўлганларни қоралайди: “**Хабар беринг-чи, ким ҳавойи нафсини илоҳ қилиб олган бўлса, Сиз унинг устида вакил-қўриқчи бўласизми? Ёки Сиз уларнинг кўпларини (ҳақ сўзни) тинглай оладилар ёки англайдилар деб ўйлайсизми?! (Ундай эмас. Зеро,) улар ҳеч нарса эмаслар. Магар чорва ҳайвонлари кабидирлар. Йўқ, улар янада йўлдан озган кимсалардир!**” (Фурқон сураси, 43-44-оятлар).

Яъни, нафсини ўзига илоҳ қилиб олган одамнинг ҳолига боқинг. У энгил-елпи нарсаларга кўнгли кўйиб йўлдан озди. Сиз бундай одамни ҳидоят қилолмайсиз, фақат огоҳлантирасиз. Аллоҳ хоҳласа, уни тўғри йўлга бошлайди, хоҳласа, адаштиради. Улар ҳақиқатни эшитмайди, тушунмайди. Уларнинг ҳоли анави чорваларниқидан ҳам баттар. Чунки ҳайвонлар эгасини танийди, унга итоат этади. Бироқ улар фақат нафс йўриғига юради.

Бошқа оятда шундай дейилган: “(Эй Муҳаммад,) **ҳавойи нафсини ўзига илоҳ қилиб олган, Аллоҳ уни билган ҳолида йўлдан оздириб, қулоғини, кўнглини муҳрлаб, кўз олдига парда тортиб қўйган кимсани кўрганмисиз? Бас, уни Аллоҳ (йўлдан оздиргани)дан сўнг ким ҳидоят қила олади?! Ахир эслатма-ибрат олмайсизларми?!**” (Жосия сураси, 23-оят).

Нафсига сиғинган шахснинг қулоғига, қалбига муҳр урилади, кўзига парда тортилади. Натижада ҳақиқатни кўрмайди, ҳидоят йўлига юрмайди, тўғри сўзни эшитмайди. Нафси: “Харом е”, деса, харом ейди, “Ёлғон гапир, бўлмаса ишинг битмайди”, деса, ҳеч нарсадан тап тортмай ёлғон гапирди.

Аллоҳ таоло айтади: “**Бас, ана ўшанда ким (ҳаёти дунёда куфру исён билан) туғёнга тушган, дунё ҳаётини (охиратдан) устун қўйган бўлса, у ҳолда фақат жаҳаннамгина (унинг учун) жой бўлади! Энди ким (ҳаётлик пайтида қиёмат куни маҳшаргоҳда) Парвардигори (хузурида) туриши (ҳамда У Зотга ҳисоб бериши)дан қўрққан, нафсини ҳавойи хоҳишлардан қайтарган бўлса, у ҳолда фақат жаннатгина (унинг учун) жой бўлади**” (Нозиот сураси, 40-41-оятлар).

Кимда-ким ҳадидан ошса, ўткинчи дунё лаззатларини боқий охират неъматидан устун қўйса, ундай кимсанинг борар жойи жаҳаннамдир. Қилган ишларига қиёмат куни жавоб беришини унутмаган, Аллоҳга итоат этган, ҳавойи нафсига эрк бермаган инсон жаннатга киради.

НАФСНИНГ УЧ ХИЛ СИФАТИ

Қуръони каримда нафс калимаси уч хил сифат билан келади:

1. Хотиржам нафс (имонига шубҳа ораламаган сокин нафс);
2. Маломатгўй нафс (Аллоҳ таолога ибодат қилишда бепарволик қилган эгасини маломат қилувчи нафс);
3. Нафс аммора (гуноҳ-маъсиятга буюрувчи нафс).

Қуръонда хабар берилишича, Аллоҳ таолонинг ваъдасига ишониб, имон, ихлос билан эзгу амалларни қилиб ўтган мўминларга қарата шундай дейилади: “**Эй хотиржам нафс, сен рози бўлган,**

²²² Термизий, Ибн Ҳиббон, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

²²³ Термизий, Насойй, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

рози бўлинган ҳолда Парвардигоринг (ҳузур)га қайт. Бас, (солиҳ) бандаларим қаторига қўшил, жаннатимга кир!” (*Фажр сураси, 27-30-оятлар*).

Бу ерда айтилишича, Аллоҳга ҳақиқий имон келтирган, имонига шубҳа аралашмаган, шаҳватлар гирдобидида қолмаган, тақдирдан рози бўлиб ҳаёт кечирган ҳақиқий мўмин бандага – ўлими олдидан²²⁴ – жаннатий экани башорат берилади, унга берилган ажр-савоблардан рози бўлган, Парвардигори ҳам ундан рози бўлган ҳолида У Зотнинг ҳузурига қайтиш амр қилинади.

“Бас, (солиҳ) бандаларим қаторига қўшил, жаннатимга кир!”

Эй сокин нафс, энди сен солиҳ бандаларим билан Мен ҳозирлаб қўйган жаннатга кир, ундаги кўз кўриб қулоқ эшитмаган, киши ҳаёлига келмаган неъматлардан баҳраманд бўл!

Бошқа оятларда Аллоҳ таоло шундай деган: **“Мен қиёмат кунига қасам ичаман. Мен маломатгўй нафсга қасам ичаманки,** (ҳеч шак-шубҳасиз, қайта тирилиб, ҳисоб-китоб қилинасизлар!)” (*Қиёмат сураси, 1-2-оятлар*).

Аллоҳ таоло қиёмат куни, унда юз берадиган улуғ воқеалар, гуноҳ ишлар учун надомат чекадиган нафс билан қасам ичмоқда.

Биз оят таржимасида “маломатгўй нафс” деб ифодалаган сўз арабий матнда “нафси лаввома” тарзида келган. Мазкур сўз “эгасининг гуноҳ-маъсиятлари, тарк этган хайрли ишлари учун маломат қилувчи нафс” маъносини англатади.

Маломатгўй нафсдан мурод тақводор мўминнинг нафсидир²²⁵. Чунки у доим ўз эгасини маломат қилиб туради: гуноҳ иш қилса, “Нима учун бундай қилдинг? Аллоҳдан қўрқмайсанми? Охиратда нима деб жавоб берасан?” деб тергайди. Савобли иш қилса, “Бу кам-ку, кўпроқ қилсанг бўлмайдими? Қанча кўп савоб иш қилсанг, ўзингга фойда-ку”, деб маломат қилади.

Ҳасан Басрий раҳматуллоҳи алайҳ: “Яхши одам доим ўзини маломат қилиб туради. Фожир одам нафсини тергамай юраверади”, деган²²⁶.

Қуръонда Миср ҳокимининг аёли тилидан шундай дейилган: **“Мен нафсимни оқламайман. Чунки нафс – агар Парвардигоримнинг Ўзи раҳм қилмаса – албатта ёмонликка буюргувчидир. Ҳақиқатан, Парвардигорим Мағфиратли, Меҳрибондир”** (*Юсуф сураси, 53-оят*).

Яъни, мен нафсимни енгил-елпи нарсаларга мойил эмас, деб оқлай олмайман. Чунки инсон нафси ёмонликка буюргувчи, шаҳватларга мойилдир. Нафс шайтоннинг маркаби (улови). Шайтон айнан нафс орқали инсонни йўлдан уради. Магар Аллоҳ раҳм қилиб, хато-камчиликлардан сақлаган, Парвардигорига итоат этган нафсгина бундан мустасно. Нафс ёмонликларидан бандага нажот бериш Аллоҳнинг фазлидир. Аллоҳ хоҳлаган бандасига раҳм-шафқат қилувчи, солиҳ амалларни бажаришга тавфиқ берувчи, чин дилдан тавбага юзланадиганларни мағфират этувчи Меҳрибон Зотдир.

НАФСНИ ПОКЛАШ ЗАРУРАТИ

Гуноҳ-маъсият, нифоқ, кибр, васваса, ёлғон, ҳасад каби ёмонликлар туфайли нафс кирланади. Уни доим поклаб, тарбиялаб туриш лозим. Рухий тарбия уламолари таърифига кўра, нафсни турли дардлардан поклаш, юқори мақомларга эриштириш, олий сифатлар ила зийнатлаш нафсни поклаш (риёзатун нафс) дейилади.

Қуръони каримда нафсни поклашга буюрилган, ўзини ислоҳ қилганларгина нажот топиши айтилган: **“Ўзини поклаган”²²⁷, Парвардигори номини зикр қилиб, намоз ўқиган банда, албатта нажот топибди! Лекин сизлар дунё ҳаётини устун қўясизлар. Ваҳоланки охират яхшироқ, боқийроқдир”** (*Аъло сураси, 14-17-оятлар*).

²²⁴ “Тафсирул жалолойн”да ёзилишича, бу сўз бандага ўлими олдидан айтилади. Имом Насафийнинг “Мадорикут танзил” китобида қайд этилишича, ўлим олдидан ёки қайта тирилиш вақтида ёки жаннатга кираётганда айтилади.

²²⁵ Айрим муфассирларга кўра, маломатгўй нафс тақводорда ҳам, фожирда ҳам бўлади. Мўминнинг нафси қилган гуноҳлари, тарк этган хайрли ишлари учун соҳибини дунёда маломат қилади. Фожирнинг нафси эса ҳаётлик чоғида қилган маъсиятлари учун ўлим олдидан маломат қилади.

²²⁶ Манба: Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф, “Рухий тарбия”, 1-китоб.

²²⁷ Оятдаги “ўзини поклаш”ни салафлар турлича тушунтиришган. Жумладан, Ибн Аббос розияллоҳу анху “ширкдан покланиш”, Икрима “Лаа илааҳа илаллоҳ”, дейиш, Ато “имон келтириш” ёки “кўп истиғфор айтиш”, Қатода эса “солиҳ амаллар билан қалбни поклаш” деб изоҳлаган.

Баъзи муфассирлар оятдаги “ўзини поклаш”ни “фитр садақасини бериш”, “намоз ўқиш”ни эса “ийд намозини ўқиш” деб тушунтиришган.

Нафсини ширкдан, куфрдан, ёмон хулқлардан поклаган, Аллоҳга ҳақиқий имон келтирган, У Зотнинг сифатларини, улуғлигини доим ёд этган, беш вақт намозни тўқис адо этган банда муваффақият қозонишига шубҳа йўқ. Бироқ ҳаммаям бу ҳақиқатни англаб етавермайди. Кўп одамлар дунёни охиратдан устун қўяди (Дунёни яхши кўриш, ўткинчи ҳаётга боғланиб қолиш ҳар қандай хатонинг бошидир). Лекин соғлом ақл охират дунёдан афзал, боқийлигига, дунё эса ўткинчи эканига далолат қилади. Ақлли одам ўткинчи нарсани боқий саодатдан устун қўймайди. Оқил мўмин абадий роҳатни ози муддатли лаззатга алмашмайди.

Абу Мусо Ашъарий розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Ким дунёсини яхши кўрса, охиратига зарар етказибди. Ким охиратини яхши кўрса, дунёсига зиён келтирибди. Шундай экан, ўткинчи (дунё)дан боқий (охират)ни устун қўйинглар²²⁸”.

Ибн Касир айтади: “Аллоҳ таоло охират диёрида берадиган савоби дунёдан яхшироқ, боқийроқдир. Зеро, дунё ўткинчи, паст даражада, охират эса боқий, мартабаси улуғдир. Шундай экан, ақлли киши қандай қилиб ўткинчи нарсани абадийсидан устун қўяди, яқин орада қўлидан кетувчи нарсага қаттиқ эътибор бериб, боқий диёр бўлмиш охиратга бепарво бўлади²²⁹?!”

Аллоҳ таоло шундай деган: **“Нафс ва уни тиклаган, унга маъсиятни, тақвони билдирган (Зот)га қасамки, (нафсни) поклаган киши, албатта нажот топибди! Уни (гуноҳ қилиш билан) хорлаган кимса, аниқ зиён кўрибди!”** (*Шамс сураси, 7-10-оятлар*).

Аллоҳ таоло инсон нафсини, унинг руҳий оламини мукамал қилиб яратган, Унга яхшилик қозониш, ҳис қилиш, идрок этиш, камолотга эришиш каби хислатларни сингдирган. Аллоҳ ҳар бир нафсни пок ҳолида, Исломга мансуб қилиб яратган, унга икки йўлни – яхшилик ва ёмонлик йўлини билдирган²³⁰. Унинг нафсида тақвога рағбат, маъсиятга мойиллик бор. Қайси бирини танлаш банданинг ўзига боғлиқ. Ким нафсини Аллоҳга итоат этиш билан чиркин ахлоқлардан, ёмон одатлардан покласа, хулқини гўзал қилса, албатта нажот топади. Бунга шак-шубҳа йўқ. Кимда-ким нафсига эрк берса, уни гуноҳ-маъсият, куфру залолат билан булғаса, ҳалок бўлиши муқаррар.

ҚУРЪОН ҲАВОЙИ ОРЗУ-ҲАВАСЛАРДАН ХАЛОС ЭТАДИ

Ҳар бир инсоннинг орзу-умидлари, қалбига тугиб қўйган мақсадлари бўлади, маълум бир ишни қилишни режалаштиради. Шунга қараб олдинга интилади. Бироқ орзудан орзунинг фарқи бор. Одам боласи қисқа умри давомида хайрли ишларни қилиши, умр дафттарини эзгу амаллар билан безаши жуда яхши. Лекин кимда-ким ҳавойи нарсалар ортидан қувиса, унинг ҳузур-ҳаловати бўлмайди. Чунки орзу-ҳаваслари кўп одам фақат пул топиш, бойлик орттириш, обрў-эътибор қозониш ҳақида ўйлайди. Бориб-бориб одамгарчиликни ҳам унутади, Парвардигорига ибодат қилишга бўйни ёр бермайди.

Кучли орзу-ҳавас одамни қинғир йўлларга бошлайди. “Орзулари осмон” кимса ниятига етиш учун янаям кўпроқ пул топишга ҳаракат қилади. Бунинг учун ҳаром-ҳаришдан тийилмайди, топганини сарфламай йиғади. Зиқналик, имонсизлик мана шундан келиб чиқади.

Аллоҳ таоло айтади: **“(Эй Муҳаммад,) Сиз уларнинг ҳатто мушриклардан ҳам ҳаётга (яшашга) ташнароқ эканларини кўрасиз. Уларнинг айримлари минг йил умр кўришни истайди. Ҳолбуки, узун умр уни азобдан узоқлаштирамайди. Аллоҳ қилаётган амалларини кўриб турувчидир”** (*Бақара сураси, 96-оят*).

Бу оятда яҳудийларнинг дунё ҳаётига мушриклардан ҳам баттар ўчликлари айтилмоқда. Аслида Макка мушриклари илоҳий китобга эга эмасдилар. Шунинг учун охиратга ишонмас, қайта тирилиб ҳисоб беришни тан олмасдилар, бор эътиборларини мана шу беш кунлик дунёга қаратишганди. Яҳудийлар бўлса Тавротни ўқишарди, охират ҳақ эканини билишарди, “Жаннатга фақат яҳудийлар киради, биз Аллоҳнинг севимли бандаларимиз”, деб кўкрак керишарди. У ҳолда нега ҳаётга бунчалик ташна бўлишган, узоқроқ яшашга уринишган, ўлимдан кўрқишган?

Гап шундаки, яҳудийлар қиёматдаги ҳисоб-китобга ишонсалар-да, Аллоҳнинг буйруқларига итоат этмас, шариат кўрсатмаларига амал қилишмасди. Охиратда уларни оғир азоб-укубатлар кутиб

²²⁸ Аҳмад ибн Ҳанбал ҳасан лиғойрих санад билан ривоят қилган.

²²⁹ Манба: “Тафсиру ибни касир”.

²³⁰ Бу ҳақида Қуръонда шундай дейилган:

1. “Ва Биз уни икки баландликка (яъни, яхшилик ёки ёмонлик довопларини ошиб ўтишга) йўллаб қўйдик” (Балад сураси, 10-оят).

2. “Ҳақиқатан Биз (инсонни) хоҳ у шукр қилувчи (мусулмон) бўлсин, хоҳ ношукр (кофир) бўлсин, йўлга йўлладик” (Инсон сураси, 3-оят).

турганини яхши билишарди. Шунинг учун имкон қадар узокроқ яшаш пайида бўлишган. Лекин, шунча узок умр кўрганлари билан азобдан қутулармидилар? Йўқ, албатта. Агар улар имондан юз ўгиришса, ёмон ишларни бас қилишмаса, минг йил умр кўрсалар ҳам муқаррар жазодан қочиб-кутула олмайдилар. Охиратда нажот топиш учун имон керак, солиҳ амал керак. Қуруқ даъво билан иш битмайди.

Бошқа ўринда Қурайш мушриклари ҳақида шундай дейилган: **“Ҳали (қиёмат куни) кофир кимсалар мусулмон бўлишни истаб қоладилар. (Эй Муҳаммад,) уларни қўяверинг, еб-ичиб, фойдаланиб қолсинлар, орзу-ҳавасларига машғул бўлаверсинлар. Яқинда (бу қилмишлари оқибати нима бўлишини) билиб оладилар”** (*Ҳижр сураси, 2-3-оятлар*).

Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинишича, Макка мушриклари қиёмат куни жаҳаннамга ташланганида, “Дунёда мусулмон бўлганимизда...” деб орзу қилиб колар экан.

Ҳадисда айтилишича, жаҳаннам аҳли билан айрим мусулмонлар бир жойга тўпланганида, кофирлар мусулмонлардан сўрашади:

– Сизлар мусулмон бўлмаганмидингиз?

– Мусулмон эдик.

– Унда Ислом сизларга фойда бермабди-да. Нега биз билан жаҳаннамга тушдингиз?

– Бизнинг гуноҳларимиз кўп эди. Шунинг учун азобга гирифтор бўлдик!

Аллоҳ уларнинг бу гапини эшитиб, мусулмонларни жаҳаннамдан чиқаришни буюради. Буни кўрган кофирлар:

– Э воҳ, қанийди мусулмон бўлганимизда, биз ҳам уларга ўхшаб дўзах ўтидан қутулардик! – деб орзу қилиб қолишади²³¹.

ҚУРЪОН – ОЧКЎЗЛИК ИЛЛАТИГА ШИФО

Одамнинг имони заифлашса, моддий хоҳишлари кучайиб кетади. “Яшашдан мақсад – лаззатланиш, еб-ичиб маза қилиб қолиш” шиорини олға сурган кимсанинг қалби қотиб, маънан тубанлашиб боради. Оқибатда фақат қорнини ўйлайдиган худбинга айланади. Ёйишдан бошқа ғам-ташвиши бўлмайди унинг. Қуръони карим бу борада ҳам нафсни ислоҳ қилади – очкўзликдан қайтаради, таом истеъмолида ўртача бўлишга чақиради: **“(Эй одам болалари!) Еб-ичинглар, фақат исроф қилманглар! Зотан, (Аллоҳ) исроф қилувчи кимсаларни яхши кўрмайди”** (*Аъроф сураси, 31-оят*).

Очкўзлик зеҳни ўтмаслаштиради, қалб гавҳарини хиралаштиради. Чунки нафси бузукнинг хаёли ширин таомларда бўлади. Бора-бора инсонийлик хусусиятини йўқотиб, ҳайвонсифат кимсага айланади. Қуръони каримда бундай иллат “кофирларнинг сифати” дейилган: **“Кофир кимсалар эса (мана шу дунё ҳаётининг ўткинчи лаззатларидан) фойдаланиб, чорва ҳайвонларидек еб-ичадилар ва дўзах уларнинг жойлари бўлади”** (*Муҳаммад сураси, 12-оят*).

Дин-диёнатсиз кимса охиратда ҳисоб бериш ҳақида ўйламайди, ҳаёт имкониятларидан тўла фойдаланишга мойил бўлади. Ҳайвонлар ҳам ҳеч нарсани ўйламай, дуч келган ем-ҳашакни еяверади. Ояти қаримада улар ўртасида ўхшашлик борлиги эслатилмоқда²³².

Одам боласи ҳалқумига эҳтиёт бўлсин. Овқат экан, деб дуч келган нарсани еб юборавермасин. Нафси хоҳлаган нарсани еявериш, бу биринчидан, саломатликка зарар, иккинчидан қалбимизни кирлантиради. Аллоҳ биз еяётган озуқадан насл пайдо қилади. Шунинг учун эҳтиёт бўлиб таомланиш – энг покизасини, сингадиганини, ўзига лойиғини ейиш зарур.

Илгари табиблар шаҳарма-шаҳар юриб, бемор борми, деб касал ахтараркан. Ҳозир-чи, беморлар шифокорлар қабулида навбат кутиб ўтиради. Нега? Чунки инсонлардан парҳез кетган. Бу ерда гап шифокор тавсия этган парҳез ҳақида эмас, тақводорлик ҳақида кетяпти. Энг аввало, ҳалол билан ҳаром таомнинг фарқига бориш талаб этилади. Зеро, ҳалолдан озикланиш танамиз ҳамда қалбимиз саломатлиги гаровидир.

БОЙЛИККА ҲИРС ҚЎЙИШ ОҚИБАТЛАРИ

²³¹ Табароний мазкур ривоятни Абу Мусо Ашъарий розияллоху анҳудан нақл қилган.

²³² Манба: Абдулазиз Мансур, “Қуръони карим маънолари таржимаси ва тафсири”.

Қалб касалликларидан яна бири – бойликка ружу қўйиш. Қуръонда шундай дейилган: “**Эй мўминлар, на мол-дунёларингиз, на бола-чақаларингиз сизларни Аллоҳнинг зикридан тўсиб қўймасин! Ким шундай қилса, ана ўшалар зиён кўрувчилардир!**” (*Мунофиқун сураси, 9-оят*).

Яъни: эй, Аллоҳга ишонган, охиратга имони бор мўминлар! Парвардигорингизни кўп зикр қилинглари! Бойликка қўнғил қўйиб, ибодатни унутиб қўйманг! Кимда-ким дунё ҳаётига алданиб, Аллоҳни зикр қилишдан чалғиса, қиёмат куни холи танг бўлади.

Ҳою ҳавасларга берилиш, бойлик кетидан қувиш мана шундай оқибатларга олиб боради. Энг ёмони, бойлик тўплаш иштиёқидаги одам Аллоҳга ибодат қилишни тарк этади, охиратни унутади, фақат мана шу дунё икир-чикирлари атрофида ўралашиб қолади.

Мол-дунёга муккадан кетиб, сўнги нафасигача бир-бири билан кимўзарга ўйнаган кимсалар ҳақида Каломуллоҳда шундай дейилган: “(Эй инсонлар,) **қабрларни зиёрат қилгунингизгача (мол-дунё) кўпайтириш**(да мусобақалашин) **сизларни тўсиб қўйди. Йўқ! Сизлар яқинда биласизлар! Яна Йўқ! Сизлар яқинда билиб оласизлар! Йўқ! Агар сизлар аниқ илм билан билганингизда эди... Жаҳаннамни, албатта кўрасизлар. Сўнг уни ишонч кўзи билан, албатта кўрасизлар. Кейин ўша куни неъматлар ҳақида, албатта сўраласизлар**” (*Тақосур сураси, 1-8-оятлар*).

Яъни: эй одамлар, бойлик тўплаш, мансаб-мартаба орттириш, бола-чақа кўпайтиришда мусобақа ўйнадингиз, мол-дунёни жондан ортиқ кўрдингиз. Натижада Аллоҳга ибодат қилишни унутдингиз. Умрингиз охиригача зеб-зар йиғиш, давлатингизни одамларга кўз-кўз қилиш билан овора бўлдингиз.

Бу ишингизни бас қилинг! Шубҳасиз, қиёматда бунинг оқибатини билиб оласиз! Агар қилмишингиз қандай яқун топишини билганингизда, охирини ўйлаб иш қилардингиз...

Шундай экан, бойлик тўплайман, мансабга эришаман, деб Аллоҳга ибодат қилишни унутиб қўйманг!

Агар ўзингизни ислоҳ қилмасангиз, бу кетишда охиратда жаҳаннам азобларини ўз кўзингиз билан кўрасизлар. Бунга шубҳа йўқ.

Эй бандалар, қиёматда неъматлар ҳақида сўраласиз. “Бойликни қаердан топдинг, қаерга сарфладинг?”, “Аллоҳнинг ҳақини адо этдингми?” деган саволларга жавоб берасиз?

Аллоҳ бандага мансаб-мартаба, бойлик бериб синайди. Кўзимизга ялтир-юлтир бўлиб кўринаётган нарсаларнинг ҳаммаси имтиҳон. Уларга қўнғил берманг. Умр ғанимат. Елдек ўтади-кетди. Шунинг учун вақт борида Аллоҳга тавба қилинг, намоз ўқинг, билиб-билмай қилган гуноҳларингизга мағфират сўранг. Аллоҳ – кечирувчи Зот. Қабрга киргунча, алданиб юрманг. “Озроқ бор”, “Сал бор”, деб юрмасдан бошланг ибодатни. Кўряпсиз, уч яшар ҳам кетяпти, йигирма, ўттиз, қирқ яшар ҳам кетяпти. Ҳеч бир инсоннинг қўлига, “Фалон ёшга кирасан”, деб кафолат хати берилмаган. Инсон ҳаётдан қачон ўтишини билмайди. Эртага кетамизми, индин кетамизми, фақат Аллоҳга аён. Шунинг учун умрни ғанимат билиб, яхши амаллар қилайлик!

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Мен сизлар учун камбағалликдан кўрқмайман, мол-дунё тўплашда кимўзар ўйнашингиздан кўрқаман. Мен сизлар (бехосдан) хато қилишингиздан кўрқмайман, гуноҳни атайин содир этишингиздан кўрқаман”, деганлар²³³.

Расулуллоҳ даврларида ҳеч бир саҳоба бойликка ружу қўймаган, қўша-қўша сарпо-суруқ олмаган, ҳаётлари оддий, файзли ўтган. Шунга яраша қалблари ҳам хотиржам бўлган. Мол-дунёга ўчлик кейинчалик пайдо бўлган. Қиёмат яқинлашгани сари бойликка муҳаббат кучайгандан-кучайиб бормоқда. Ҳатто келин ёки куёв танлашда ҳам бойлик энг асосий мезон бўлиб қолди. Келиннинг эпига эмас, сепига қаралмоқда: “Қизни отаси фалон жойда ишларкан, данғиллама учаскаси борақан” каби юзаки қарашлар билан ёшлар ҳаёти ҳал этиб юборилмоқда. Келиннинг ҳаёси, имон-эътиқоди қандай, рўзгор ишларига уқуви борми, куёв бола соғломми, бирон ишнинг бошини тутганми, деган саволлар деярли эътиборсиз қолдирилмоқда. Моддий жиҳатдан тўқисми, тамом, тўй бошлаб юборилмоқда...

Бир ўйлаб кўрайлик: жуда кўп ёшларнинг бахтсиз бўлиб қолаётганига, арзимас сабаблар билан ажралишлар сони ортишига мана шундай энгил-елпи қарашлар, юзаки хулосалар сабаб бўлмаётимикан?..

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Банда, бойлигим, бойлигим, дейди. Ваҳоланки, унинг учун бойлигидан учта нарса: еб битиргани, кийиб чиритгани, садақа қилиб қолдиргани бўлади²³⁴”.

²³³ Ҳоким саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

²³⁴ Муслим, Абд ибн Ҳумайд ривоят қилган.

Кўзи очлик – ёмон дард. Унга мубтало одам ҳамма нарсадан, ҳатто имонидан ҳам айрилади. Зеро, бу оч кўзни фақат тупроқ тўлдиради. Халқ орасида “Кўз тупроққа тўлганда тўяди”, деган нақл бор. Аллоҳ ҳеч кимнинг назарини оч қилиб қўймасин.

Банда “бойлик, бойлик”, деб югуради, уни бунга уриб мол-дунё йиғади. Аммо шунча топганидан фақат еб-ичгани, кийгани қолади. Берган садақасининг савоби ўзи билан кетади.

Демак, зикналик қилиб сандикқа тикаверишнинг фойдаси йўқ экан. Ҳалолдан топилган пулни савобли ишларга сарфласа, хайр-эҳсонлар қилса, савоби қабрини нурга тўлдиради, охиратда фойда беради.

Кези келганда, бир нарсани айтиб ўтамиз: Исломо мол-дунёнинг айнан ўзини эмас, бойликка кўнгили қўйишни қоралайди, бахилликдан қайтаради, Тўғри, бахтли яшаш учун инсонга пул ҳам керак. Бироқ, бойлик йиғаман, деб охиратни унутиш яхши эмас. Кўп одамлар бойлик тўплаш илинжида ҳаром-ҳариш йўлларга кириб кетади, чўнтагига уч-тўрт сўм пул тушса, манмансираб, унча-мунчасини назар-писанд қилмай қўяди, одамгарчиликни унутади. Исломо айнан шундай иллатларга қарши курашади, қалбни ҳою ҳавасдан, зикналикдан поклашга чақиради.

ШАЙТОН ВАСВАСАСИ, УНИ ДАФ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ

Қуръони каримнинг бир нечта сураларида шайтон васвасаси ҳақида маълумот берилган, ундан эҳтиёт бўлишга, ёлғон ваъдаларига учмасликка чақирилган. Зеро, нафс ёмонлиги иблис васвасасидан келиб чиқади. Шайтон айнан нафс орқали бандани йўлдан уради, Аллоҳга итоат этишдан қайтаради, ҳавойи нафсга қул бўлишга чақиради.

Аллоҳ таоло бандаларига шундай хитоб қилган: **“Эй инсонлар, ердаги ҳалол-поқ нарсалардан энглар, шайтоннинг изидан эргашманглар! Шубҳасиз, у сизларнинг очиқ душманингиздир. У сизларни фақат ёмонликка, бузуқликка, Аллоҳ шаънида билмаган нарсаларингизни гапиришга буюради”** (Бақара сураси, 168-169-оятлар).

Аллоҳ таоло ерни, ундаги бор нарсаларни инсон учун яратган, инсонга покни нопокдан ажратадиган соғлом фитрат – табиат ато этган. Ердаги сон-саноксиз нарсалар ичидан бандалар учун нимадир ҳаром қилинган бўлса, у ҳақида Қуръони каримда, ҳадиси шарифларда очиқ айтилган.

Аллоҳ ва Расули ҳаром қилган нарсалардан бошқани бандалар учун ҳаром қилишга ҳеч кимнинг ҳақи йўқ. Инсонларни йўлдан оздиришда шайтон кўпинча мана шу нуқтадан иш бошлайди. Яъни, уларга Аллоҳ таоло ҳаром қилган нарсани ҳалол деб йўлдан оздиргани каби баъзи бир ҳалол нарсаларни ҳаром деб ҳам йўлдан урмоқчи бўлади. Иблис ҳар вақт иблислигини қилади, Одам билан Ҳаввони жаннатдан ерга тушишига сабаб бўлган шайтон уларнинг авлодларини ҳам жаннатдан маҳрум қилиш учун бор кучини ишга солади. Демак, шайтон инсоннинг душманидир. Шундай экан, унга душманча муомала қилиш, иблис васвасасига ишонмаслик, йўлига юрмаслик керак.

“У сизларни фақат ёмонликка, бузуқликка, Аллоҳ шаънида билмаган нарсаларингизни гапиришга буюради”.

Шайтон инсонни уч нарсага буюради:

1. Дунёдаги барча ёмонликларга. Шайтоннинг сўзига кирган, васвасасига кулоқ солган кимсалар ҳеч қачон яхши одам бўлмайди. Бошқача айтганда, фақат ёмон одамларгина Аллоҳни қўйиб шайтонга бўйсунди.

2. Бузуқ ишларга. Шайтонга эргашган кимса шариат қайтарган, соғлом ақл инкор этадиган бузуқликларни, нопок ишларни, инсонни, оилани – жамиятни ҳалокатга етаклайдиган иллатларни хотиржам қабул қиладиган бўлиб қолади.

3. Ҳеч қандай билими бўлмағи туриб Аллоҳ номидан сўзлашга. Шайтонга эргашган кимсалар ўзларининг ёмонликлари етмаганидай бошқаларни ҳам бузиб, ҳақ йўлдан оздирмоқчи бўладилар. Улардан бири шариатда ҳаром қилинган нарса ҳақида “Аллоҳ буни ҳалол қилган”, деб фатво берса, бошқаси ҳалол нарсани ҳаром, деб фатво беради. Агар ўзлари ҳаром деб эълон қилган ўша нарса ўзларига керак бўлиб қолса, ҳеч тортинмай уни яна Аллоҳ номидан ҳалол қилиб олаверишади²³⁵...

Аллоҳ таоло айтади: **“Эй инсонлар, албатта Аллоҳнинг ваъдаси ҳақдир. Шундай экан, сизларни дунё ҳаёти ҳаргиз алдаб қўймасин! Сизларни, Аллоҳ (гуноҳларни кечириб юборади, деб) алдовчи (шайтон) алдаб қўймасин!”** (Фотир сураси, 5-6-оятлар).

²³⁵ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони азим тафсири”.

Яъни, эй инсонлар! Ўлимдан кейин қайта тирилиш, ҳисоб-китоб, яхши амалларга мукофот, гуноҳларга жазо бериш ҳақидаги Аллоҳнинг ваъдаси ҳақдир. Шундай экан, дунё ҳаёти, ундаги ялтир-юлтир нарсалар, зеб-зийнатлар, лаззатлар, шаҳватлар сизни алдаб қўймасин, охиратга тайёргарлик кўришдан чалғитмасин. Шунингдек, шайтон ҳам сизларни Аллоҳнинг пайғамбарларига эргашишдан, имон келтиришдан тўсиб қўймасин. Зеро, шайтон сизни алдайди, ёлғон ваъдалар беради.

(Иблис) **айтди: “Парвардигорим, қасамки, мени йўлдан оздирганинг сабаб энди мен (Одам болаларига) ердаги (барча гуноҳ ишларни) чиройли кўрсатиб қўяман, албатта уларнинг ҳаммаларини йўлдан ураман. Магар улар орасидаги покиза бандаларинггина (ҳақ йўлдан озмай қоладилар)”** (*Ҳижр сураси, 39-40-оятлар*).

Яъни, иблис Аллоҳ азза ва жаллага шундай деди:

– Парвардигорим, мени адаштирганинг учун Одам болаларига гуноҳларни чиройли қилиб кўрсатаман, уларни маъсиятга бошлайман, барчаларини тўғри йўлдан ураман. Фақат, Сенга ихлос билан ибодат қилган бандаларингни адаштиролмайман, Сенинг зикринг ила машғул бўлганлари боис уларга кучим этмайди.

Бундан маълум бўлади, шайтон ихлосли бандаларни йўлдан уролмаслигини, васваса уларга таъсир қилмаслигини билади²³⁶.

Бошқа ўринда шайтон тилидан шундай дейилган: **“Қасамки, мени йўлдан оздирганинг сабаб мудом Сенинг тўғри йўлинг устида (Одам болаларини) кутиб ўтираман. Сўнг уларга олдиларидан, ортларидан, ўнгу сўлларидан келиб, (йўлдан оздираман. Оқибатда) уларнинг кўпларини шукр қилган ҳолларида топмайсан”** (*Аъроф сураси, 16-17-оятлар*).

Яъни, иблис Аллоҳнинг раҳматидан умидини узгач шундай деди:

– Мени йўлдан урганинг, ҳалок этганинг сабаб Одам зурриётларини фитнага соламан, тўғри йўлингдан чалғитаман, уларга бошқа йўлларни зийнатлаб кўрсатаман. Натижада ҳидоятдан адашиб кетадилар. Кейин уларни охират ҳақида шубҳага соламан, дунёга ҳавасларини ортираман, ҳар тарафдан келиб уларни яхшиликдан тўсаман, кучим етганича гуноҳ-маъсиятга йўллайман. Оқибатда одамларнинг кўпи берган неъматларингга шукр қилмайдилар.

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу мазкур оят тафсирида шундай деган: “Шайтон – банда билан Аллоҳнинг раҳмати орасини тўсиб қўймаслик учун – уларнинг тепасидан кела олмайди²³⁷”.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **“Тақводор зотларни қачон шайтон томонидан бирон васваса ушласа, (Аллоҳни) эслайдилар-да, (тўғри йўлни) кўра бошлайдилар”** (*Аъроф сураси, 201-оят*).

Аллоҳнинг солиҳ, тақводор бандалари шайтон васвасасини ҳис этсалар, Парвардигорлари шайтон фитнасидан огоҳлантирганини, У Зотнинг жазосини, мукофотини эслайдилар, Аллоҳдан паноҳ сўрайдилар, дуо-илтижо қиладилар, сергак тортадилар, тўғри йўлни кўра бошлайдилар, ҳақда собитқадам бўладилар.

Каломи мажидда яна шундай дейилган: **“Шайтон сизларни камбағал бўлиб қолишдан кўрқитади, фаҳш ишларга буюради. Аллоҳ сизларга Ўз тарафидан мағфират, фазлу карам ваъда қилади. Аллоҳ (марҳамати) кенг, Билувчидир”** (*Бақара, сураси, 268-оят*).

Аллоҳ таоло мўминларни инфоқ-эҳсонга буюриб, бахилликдан қайтаргач, улар учун икки чорловчи бор эканини баён қилди:

Биринчиси, Раҳмоннинг чорлови. У Зот бандаларни яхшиликка чорлайди, уларга гўзал оқибатларни, гуноҳлар мағфират этилишини, дунёю охиратда барака, ажр-савобларни ваъда қилади.

Иккинчиси, шайтоннинг чорлови. Шайтон одамларни бахилликка чақиради, садақа қиладиган бўлсалар, ўзлари камбағал бўлиб қолишларини айтиб кўрқитади, уларни бузуқ йўлларга жалб этади.

Ана энди банда кимнинг даъватига жавоб беришни ўз ҳал қилсин: Аллоҳ таоло чорлаб турган жаннат йўлига ижобат этадими ёки шайтон чақириб турган дўзах йўлигами, ўзи танлаб олсин²³⁸.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Икки нарса Аллоҳдан, икки нарса шайтондандир. Шайтон сизларни камбағал бўлиб қолишдан кўрқитади, фаҳш ишларга буюради, “Молингни садақа қилма, ўзингда ушлаб қол. Чунки керак бўлиб қолади”, дейди. Аллоҳ эса гуноҳларни мағфират этишни, кенг ризқни ваъда қилади²³⁹”.

²³⁶ Манба: Насафий, “Мадорикут танзил”.

²³⁷ Манба: “Тафсирул жалолойн”.

²³⁸ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони азим тафсири”.

²³⁹ Ибн Жарир, Ибн Муъзир, Ибн Абу Ҳотим ривоят қилган.

Аллоҳ таоло айтади: “(Эй мўмин бандам,) қачон Қуръон қироат қилсанг, қувилган – малъун шайтондан Аллоҳ паноҳ беришини сўра! Албатта имон келтирган, Ёлғиз Парвардигорларига таваккул қиладиган зотлар устида (шайтон) учун ҳеч қандай ҳукмронлик йўқ. (Шайтоннинг) ҳукмронлиги фақат (уни) дўст тутиб, (Аллоҳга) шерик қилиб оладиган кимсалар устидадир” (Наҳл сураси, 98-100-оятлар).

Аллоҳ таоло бу оятда Қуръон ўқимокчи бўлган вақтда истиоза айтишга чақирмоқда, Аллоҳга суянувчи тақводор зотларга иблис макри кор қилмаслиги, шайтонни ўзига дўст тутадиган кимсалар васвасага учишларини маълум қилмоқда.

Қироатдан олдин “Аузу биллааҳи минаш шайтонир рожийм”, дейиш истиоза айтишдир. Бу, “Аллоҳ мени шайтон васвасасидан асрашини сўрайман, У Зотнинг паноҳини истайман” мазмунини англатади. Истиоза айтган банда унинг маъносини дилига жойлайди, қалби билан Аллоҳга боғланади, имон, таваккул ила шайтон васвасасини даф этади.

Уламолар қироатдан олдин истиозанинг жорий этилиши ҳикматлари ҳақида шундай дейишган:

1. Қуръон ҳидоят ва илм манбаидир. У қалбни яхшиликка бошлайди. Агар шайтон банда қалбида яхши ниятни пайқаса, уни бузишга, йўлдан уришга ҳаракат қилади. Шунинг учун Қуръон ўқишдан олдин шайтондан паноҳ сўралса, унинг васвасаси даф бўлади.

2. Фаришталар Қуръон ўқувчининг яқинига келиб қироатни эшитади. Шайтон эса фариштанинг душманидир. Шунинг учун қори фаришталар душмани иблисдан паноҳ сўрайди. Зеро, фаришталар билан шайтон бир ерда жамланмайди.

3. Шайтон Қуръон ўқувчининг хаёлини чалғитади, уни тадаббурдан, Каломуллоҳ маъноларини англашдан тўсади. Агар банда шайтон васвасасидан паноҳ тиласа, Қуръон мазмунини англашга муяссар бўлади.

4. Қироатдан олдин истиоза айтиш аломатдир. Истиоза, басмала айтилса, ундан кейин Аллоҳнинг Каломи ўқилиши маълум бўлади, одамлар сергак тортиб, Қуръонга қулоқ солишга тайёрланади²⁴⁰.

Банда Аллоҳни эслаш билан шайтондан ҳимояланади. Зикруллоҳдан юз ўгирган кимса шайтонга яқинлашади. Бу ҳақида Қуръони каримда шундай дейилган: “**Ким Раҳмон Эслатмасидан кўр бўлса, Биз унга шайтонни яқин қилиб қўямиз, у ўшанга (доимий) ҳамроҳ бўлади**” (Зухруф сураси, 36-оят).

Кимда-ким Аллоҳнинг зикридан, Қуръондан ғофил бўлса, маъсиятга ботса, дунё лаззатларига берилиб кетса, азобдан кўрқмаса, Аллоҳ унинг устидан инсонлар ва жинлар шайтонини устун қилиб қўяди. У бандага гуноҳларни, шахватларга берилишни зийнатлаб кўрсатади, ҳалолдан тўсади, ҳаромга даъват қилади. Охир-оқибат Аллоҳнинг ғазабига йўлиқади.

Демак, ким Қуръонни – Аллоҳнинг зикрини ўзига лозим тутса, ҳидоят топади, улуғ саодатга эришади. Ким Каломуллоҳдан юз ўгирса, икки дунёда бахтсиз бўлади.

Нос сурасида Аллоҳ таоло: “**Жинлардан, одамлардан бўлган, одамлар қалбларига васваса қилувчи, яшириниб юрувчи васвасачи** (шайтон) ёмонлигидан паноҳ сўрайман²⁴¹”, деб айтиш дея шайтон васвасидан паноҳ сўрашга чақирган.

Мазкур оятларда шайтонга хос баъзи сифатлар зикр этилган. Унга кўра, шайтон инсонлар қалбига васваса қилади, уларни тўғри йўлдан адаштиради, одамлар кўзига кўринмайди, Аллоҳ зикр қилинганда узоқлашади, ғафлатда қолган бандага яқинлашади.

Анас ибн Молик розияллоху анхундан ривоят қилинишича, Набий соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Албатта шайтон бурнини одам боласи қалбига қўйиб туради. Агар банда Аллоҳни зикр қилса, беркинади. Борди-ю унутса, шайтон (одам) қалбини ютиб юборади. Мана шу “васваса қилувчи, беркиниб олувчи” дир²⁴²”.

ҚУРЪОН АҲЛИНИНГ ФАЗИЛАТИ

Қуръон ҳақларини адо этадиган, Каломуллоҳга меҳр қўйган инсон Қуръон аҳлидан саналади.

Анас ибн Молик розияллоху анху ривоят қилади: “Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: “Одамлар ичида Аллоҳнинг аҳллари бор”, деганларида, кишилар: “Ё Расулуллоҳ, улар кимлар?” деб

²⁴⁰ Манба: Ибн Қаййим, “Ифосатул лаҳфон мин мисойидиш шайтон”.

²⁴¹ Нос сураси, 4-6-оятлар.

²⁴² Байхақий, Абу Яъло, Ибн Абу Дунё ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

сўрашди. Шунда Пайғамбаримиз: “Улар Қуръон аҳллари – Аллоҳнинг аҳллари, У Зотнинг хос бандаларидир”, деб марҳамат қилдилар²⁴³.”

Набий алайҳиссалом бошқа бир ўринда шундай деганлар: “Қуръонни кўтарувчилар билан тун эгалари умматим ичида энг шарафлидирлар²⁴⁴”.

Қуръонни кўтарувчилар – Қуръонни тўлиқ ёдлаб, унга амал қилувчи қорилар. Тун эгалари эса кечаси намоз ўқийдиган, дуо-илтижо қиладиган, зикр-тасбеҳ, истиғфор айтадиган обидлардир.

Яна бир ҳадисда шундай марҳамат қилинади: “Қорилар жаннат аҳлининг раҳбарларидир²⁴⁵”.

Усмон ибн Аффон розияллоҳу анхудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Қуръон ўрганиб, сўнг уни (бошқаларга) ўргатганлар ичингизда энг яхшингиздир”. (Саъд ибн Убайда:) “Абу Абдурахмон Усмон халифалиги давридан Ҳажжож ҳукмронлигига қадар (одамларга) Қуръон ўргатган. У: “Бу ерда ўтиришимга мана шу ҳадис туртки бўлди”, деб айтган²⁴⁶”.

Тарихга назар ташласак, бу ҳадиси шарифга оғишмай амал қилиб келинганини кўрамиз. Муслмонлар ҳар қандай оғир шароитларда ҳам Қуръони каримни ўқиганлар, ўқитганлар. Мана бу жумла фикримиз исботидир: “Абу Абдурахмон Усмон халифалиги давридан Ҳажжож ибн Юсуф Сақафий ҳукмронлигига қадар (одамларга) Қуръон ўргатган. У: “Бу ерда ўтиришимга мана шу ҳадис туртки бўлди”, деб айтган”.

Бу ҳадисга биринчи бўлиб Суламийнинг ўзи амал қилган, ҳадисда айтилган фазилятга эга бўлиш учун узоқ вақт одамларга Қуръон ўргатган.

Ҳадис ровийси, машҳур тобеин, қорилар устози Абу Абдурахмон Суламий Ҳажжож Ироққа волий бўлгунига қадар Қуръондан дарс берган экан.

Абу Исҳоқ Сабийъий айтишича, Абу Абдурахмон Суламий қирқ йил (!) катта масжидда одамларга Қуръони каримдан дарс берган²⁴⁷.

Инсон бойлик, мансаб-мартаба эмас, солиҳ амаллари билан яхшилар қаторидан жой олади. Жумладан, ким Қуръон ўқиса, Каломуллоҳни бошқаларга ўргатса, мақтовга сазовор ишни қилган бўлади. Бундай зотлар уммати муҳаммадиянинг энг сара инсонлари сафига қўшилади.

Омир ибн Восиладан ривоят қилинишича, Нофеъ ибн Абдулҳорис Усфонда²⁴⁸ Умар ибн Хаттоб билан учрашди. Умар уни Маккага омил қилиб тайинлаган эди. Умар Нофеъдан сўради:

– Водий аҳлига кимни омил қилиб тайинладинг?

– Ибн Абзони.

– Ибн Абзо ким?

– Озод қилган қулларимиздан бири.

– Уларга озод қилинган қулни ўринбосар этиб тайинладингми?!

– У Аллоҳ азза ва жалланинг Китобини қироат қилади, фароиз илмини яхши билади.

– Сизларнинг Пайғамбарингиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Аллоҳ таоло бу Китоб (Қуръон) билан баъзи қавмлар даражаларини кўтариб, бошқаларникини туширади”, деганлар²⁴⁹.

ҚОРИЛАР УСТОЗИНИНГ ПАНД-НАСИҲАТЛАРИ

Мовароуннаҳр диёрининг илм аҳллари орасида Абдулазиз қори отани билмаган, у киши ҳақларида эшитмаган одам кам топилса керак. Абдулазиз қори ота 1902 йилда Андижоннинг Хонабодида туғилди. Ўтқир зехнли, фаросатли Абдулазиз ота-онасининг қизиқтириши билан Қуръонга муҳаббат қўйди. Бўш қолди дегунча Каломуллоҳни қўлдан қўймасди. Ўн беш ёшида Аллоҳнинг Каломини ёдлаб Қуръон ҳофизи бўлди²⁵⁰.

²⁴³ Ибн Можа, Аҳмад, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

²⁴⁴ Байҳақий, Ибн Абу Дунё ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

²⁴⁵ Зиё Макдисий “Ал-аходисул мухтора”да саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

²⁴⁶ Бухорий, Муслим, Сунан соҳиблари, Доримий, Аҳмад ривоят қилган.

²⁴⁷ Манба: Шамсиддин Заҳабий, “Сияру аъломин нубало”.

²⁴⁸ Ибн Асирга кўра, Усфон – Макка билан Мадинани бирлаштирувчи қишлоқ.

²⁴⁹ Муслим, Доримий, Ибн Можа, Аҳмад, Ибн Ҳиббон ривоят қилган.

²⁵⁰ Манба: “Ҳидоят” журналининг 2001-йилги 11-12 ҳамда 2003-йилги 11-сонлари.

Қори ота ўтган асрнинг 30-йилларида машхур силсилавий устоз Рўзи қори домладан ижозат олган муруттаб²⁵¹ қорилардандирлар. Кўплаб шогирдлар чиқариб, бухронли йилларда Қуръон садоларини қалблардан ўчирмай олиб ўтишга ҳисса қўшган мўътабар зотдирлар.

Юртимиздаги юзлаб қориларга устозлик қилган, бир умр Қуръонга ошно бўлган Абдулазиз қори ота 2006 йил 7 август куни 107 ёшда фоний дунёни тарк этдилар. Аллоҳ таоло у кишининг охиратдаги мақомларини улуг қилсин!

Абдулазиз қори ота юз ёшдан ўтган бўлишларига қарамай ўткир хотира, воқеалар тафсилотини эслаб қолиш билан кишини хайратга солардилар. Қуйида у кишининг хотираларини, панд-насихатларини ҳавола қиламиз.

Абдулазиз қори ота:

– Мен етмиш беш йиллик Тошкент тарихини биламан. У пайтлар онда-сонда хатми Қуръонлар бўларди. Уни ҳам ўзига тўқ бой-бадавлат кишилар қилиб беришарди. Ўртоқларимиз қори бўлишганида Тошкентга келардик. Поезд Андижондан бу ергача уч кунда юрарди. Комилжон бой деган яхши одам бўлардилар. Расул қори аканинг дадалари. Шуларникида хатмлар ўтказиб, ўн-ўн беш кун туриб кетардик.

Советнинг дастидан диндорларга кун йўқ эди. Одамлар динини асраш учун ватанни тарк этишга мажбур бўлган кунларни кўрдик. Ўзимиз ҳам устозларимиз билан бирга Андижондан ҳозирги Хитойга қарашли Хўтанга ўтиб кетганмиз. Озиқ-овқатсиз, ҳатто сувсиз қолиб, рўзалар тутганмиз. Ҳамсафарларим мени таровеҳ намозларида хатмга ўтказишарди. Зоди роҳила бўлар деб умид қилардик.

Мана шунақа кунларни кўрдик, болаларим. Шунинг учун бу кунларнинг қадрига етайлик. Ҳали ҳаммаси яхши бўлиб кетади, иншааллоҳ.

– **Айтишларича, шундай улуг ёшга кириб ҳам, бир кеча-кундузда Қуръонни хатм қилиб бера оларкансиз. Ёшларга ибрат бўлсин учун Каломуллоҳни унутмай, ёдда сақлашда нималар қилиш кераклигини гапириб берсангиз.**

– Қорилик атои Ҳақ. Зеҳни ўткир одам тез ёдлайди. Қуръонни ёдда сақлаш учун мунтазам такрорлаб-ўқиб бориш, малака ҳосил қилиш керак. Мен масжидга бориб келгунча бир пора Қуръон ўқирдим. Ҳолбуки масжидимиз яқин эди. Бошладимми, дилдан ўтаверарди. Буни малака дейди. Кўп-кўп такрор қилганда ҳосил бўлади. Ҳар қандай ишда ҳам кўп такрор қилиш маҳорат ошишига сабабдир. Қуръон ўқишда ҳам шундай.

– Қуръон ўргатишда қандай йўл тутилган маъқул. Ёдлатишнинг осон услублари борми?

– Аввало, болалар зеҳн даражасига қараб ажратилади. Бир хил болалар бир кунда Қуръондан бир варақ, баъзилари бир бет, яна бошқалари ярим саҳифа ёдлай олиш зеҳнига эга бўлишади. Домла тажрибакор эмасми, буни дарҳол пайқайди. Ҳар куни ўқиб берганидан билинади-қолади. Бола дастлаб ёдлашга киришганида бир кунда қанча ўқиб бера олса, шу миқдор унга меъёр қилиниб, бундан камайтирмаслик талаби қўйилади. Домла шу ёдланган қисми неча марта такрорлаш зарурлигини ҳам белгилаб беради.

– Рўзи қори домла ҳам сизни шу услубда ўқитганларми?

– Ҳа, домла ҳам мени шу услубда ўқитганлар. Дастлаб бир варақ ўқирдим, кўрмаган жойимдан. Бора-бора бир кунда икки юз марта такрорлаб ўқийдиган бўлдим. Бир меъёрга ўргангандан сўнг, ўзингиз ҳар куни шуни тўлдирмагунингизча кўнглингиз жойига тушмайдиган бўлиб қолади.

Қайтармасида – такрорлашда ҳам шундай меъёрлар бор. Эрталаб тушиб, сахар айлантириб, хатм қиладиган қори бўлгандан сўнг ҳам бир йилгача қорихонадан қўйиб юборишмасди. Бир йиллик такрорлашлардан кейингина фотиҳа беришарди.

Ўша йиллари мударрислар айтиб турадиган бир ҳикмат бор эди: “Ад-дарсу харфун, ват-такрору алфун”, яъни, “Бир марта дарс олсанг, минг марта такрор қил”. Рўзи қори домла ҳам биз шогирдларидан шу қоидага риоя этишимизни талаб қилардилар.

– **Шундай фотиҳа олишда Қуръонни бир ўтиришда бошидан-охиригача ўқиб беришар экан, деб эшитганмиз.**

– Бунда ёш қорилар қандай оиладан экани эътиборга олинган. Агар камбағалроқ оиладан бўлса, унинг қироатини домламининг ўзлари охирги марта текшириб, назоратдан ўтказиб берардилар. Бойларнинг фарзандлари қори бўлса, бошқа бир удум – хатми нашас ўтказиларди. Бунинг маъноси

²⁵¹ “Муруттаб” сўзи “мустаҳкам”, “тартибли” маъносини англатади. Одатда, бу сўз қориларга нисбатан ишлатилади. Муруттаб қори Қуръоннинг исталган жойидан ёддан, беҳато ўқий олади.

шуки, яқин атрофда яшайдиган тажрибали қорилардан беш-ўн нафари таклиф этилиб, бир уйда давра қуриб ўтиришар, ёш қори эса Қуръони карим тиловатини бошларди. Бунда ҳам домлалардан бири алоҳида текшириб турарди. Бир кеча-кундузда тугаллаб топшириш лозим эди. Шундан сўнг йиғилган домлалар ёш қорига фотиҳа беришарди.

Бухорода бундай имтиҳоннинг “дахяк” деган бошқача бир кўриниши ҳам бўлган. Яъни, амирлик тарафидан уюштирилган қорилар мусобақаси бўлган. Шаҳарнинг катта майдонида ўтказилган. Бунга ҳам шаҳардаги барча устоз қорилар, олимлар чақирилган. Одамлар ҳам роса тўпланиб келишган. Шунда қозикалон имтиҳон қилинувчи қорига хоҳлаган жойдан бир сура ўқишни буюрган. Ёш қори жамоат олдида сўралган жойдан адашмай ўқиб кетса, унга бир дўконнинг ижараси вақф қилиб берилган. Бу, ёш қори ўн олти танга маошга эга бўлди дегани эди. У энди таъминотдан ҳеч қайғурмай, илм таҳсилга бел боғлаши мумкин эди. Ёш қори сал адашиб, иккиланиб ё тутилаб қолдими, уни даврадан чиқариб юборишарди. Хуллас, бу бир одилона имтиҳон эди. Устозларимиздан Қодиржон қори домла ана шундай “дахяк” олганлардан эдилар.

– **Ҳозирги ёшларга тилакларингизни билдирсангиз.**

– Мен турли-туман замонларни кўрдим. Бир вақтлар бўлди, бойлар ҳам чит чопон кийишарди. Нега? Яхшисини кийсак, кибрланиш бўлмасин, камбағаллар кўнглини ўкситиб қўймайлик, деб шундай қилишарди. Ҳозир эса ҳою хаваслар, “мўда” деб бойлигини кўз-кўз қилишлар, бозорга солишлар, қисқаси, исрофгарчилик кўпайиб кетди. Бу нимадан? Бугунги тинчлик-хотиржамлик, тўкинчилик кадрига етмасликдан эмасми? Ҳозиргидек тараққиёт, ободончиликни Тошкент сира кўрган эмас. Бунга мен қатъий ишонаман. Аллоҳ таолога шукр қилиб, истиффор айтиб, эл-юртимизга берилган улуғ неъматлар кадрига етишимиз керак...

ҚУРЪОН ЁДЛАШ ФАЗИЛАТИ

Аллоҳ таоло айтади: **“У (Қуръон) илм ато этилган зотлар қалбларида (ёд бўлувчи) аниқ-равшан оятлардир. Бизнинг оятларимизни фақат золимларгина инкор этади”** (*Анкабут сураси, 49-оят*).

Имом Насафийга кўра, оятларнинг мўъжизавийлиги, қалбларда жо бўлиш хислати фақат Қуръонга хос. Аввалги самовий китоблар мўъжиза бўлмаган, ёд олинмаган, фақат саҳифаларга қараб ўқилган²⁵².

Бошқа бир оятда шундай дейилган: **“Биз Қуръонни зикр-эслатма олиш учун осон қилиб қўйдик. Бас, бирон эслатма-ибрат олувчи борми?”** (*Қамар сураси, 17-оят*).

Парвардигори олам бу оятда: “Қуръондан ўзи учун панд-насихат оладиган борми?!” деб мўминлар-мусулмонларга хитоб қилмоқда.

Одамлар ўқиб, ёдлаб, ибрат олишлари учун Аллоҳ Қуръонни осон тушуниладиган, қийинчиликсиз талаффуз этиладиган қилиб қўйилган. Бу – Аллоҳнинг раҳмати.

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу шундай деган: “Аллоҳ Қуръонни одамлар тилига осон қилиб қўймаганида Қуръон ўқишга ҳеч кимнинг тили келишмасди²⁵³”.

Пайгамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Сизларнинг яхшиларингиз Қуръон ўқиб, уни (одамларга) ўргатганлардир. Қуръонни кўтарувчи учун бир мустажоб дуо бор. Агар дуо қилса, унга ижобат этилади²⁵⁴”.

Ривоят қилинишича, бир киши Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига келиб деди:

– Ё Расулulloҳ, мен фалончининг улушини сотиб олиб шунча фойда кўрдим!

– Сенга бундан ҳам кўпроқ фойда келтирадиган нарсани ўргатайми? – дедилар Расулulloҳ.

– Шунақаси ҳам бўладими?

– Бир нечта оятни ўрганган киши (ундан кўпроқ фойда олади).

Ҳалиги киши бориб ўнта оятни ўрганди. Кейин Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келиб, бунинг хабарини етказди²⁵⁵.

²⁵² Манба: Насафий, “Мадорикут танзил”.

²⁵³ Байҳақий, Ибн Абу Ҳотим ривоят қилган.

²⁵⁴ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

²⁵⁵ Ҳоким, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят лафзи Табаронийга тегишли. Унинг ровийлари саҳиҳ кишилар.

Инсон ҳалол йўл билан фойда орттиришининг айби йўқ. Бироқ Қуръон ўқиш учун олинадиган ажр-савоблар ўткинчи мол-дунёдан яхшироқ. Чунки унинг савоби боқий қолади. Моддий бойликлар эса куни келиб қўлдан кетади. Боқий қолувчи солиҳ амаллар инсонга умид бағишлайди. Тириклигида қилган яхши ишлари инсонга қиёматда асқотади.

Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда: “Ким Қуръон ўқиса, ёдласа, (Қуръон) ҳалол дегани ҳалол, ҳаром дегани ҳаром деб билса, Аллоҳ ўша бандани жаннатга киритади, унга оила аъзоларидан дўзах(га тушиши) вожиб бўлган ўн кишини шафоат қилиш имконини беради”, дейилган²⁵⁶.

Ҳадис мазмунига кўра, кимда-ким Қуръонни тўлиқ ёд олиб, ҳалолни ҳалол, ҳаромни ҳаром деб эътиқод қилса, Аллоҳ уни жаннатга киритади. Бундан ташқари, дўзахга тушган оила аъзоларидан ўн кишини шафоат қилиш имконини беради.

Жаннатга кириш осон эмас. Жаннатнинг баҳоси жуда баланд. Унга эришиш учун Аллоҳга тоат-ибодат қилиш, синовларни мардонавор енгиб ўтиш керак. Жаннат калитини қўлга киритиб, яна ўзгаларни шафоат қилиш, бу – жуда улуғ мартаба. Бу мақом ҳаммага ҳам насиб этавермайди, Қуръон ҳақларини адо этган қориларга берилади.

ҚУРЪОННИ ҚАЛБГА СИНГДИРИШ ХОСИЯТИ

Уқба ибн Омир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Агар Қуръон ошланмаган терида бўлганида, унга олов тегмасди²⁵⁷”.

Яъни, Қуръон оятлари ошланмаган терига ёзилиб ўтга ташланса, Каломуллоҳ баракасидан уни олов куйдирмайди.

Айтилишича, кимга Қуръон илми берилган бўлса, унинг танасини дўзах ўти куйдирмайди. Бу ҳадисда қорининг танаси ошланмаган терига ўхшатишмоқда²⁵⁸.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам марҳамат қиладилар: “Қуръон ўқинглар. Зеро, Аллоҳ азза ва жалла Қуръонни (ўзига) сингдирган қалбни азобламайди²⁵⁹”.

Кимда-ким доим Қуръон ўқиса, баҳоли қудрат ёдласа, маъноларини тушунса, Аллоҳ уни азобламайди. Қуръонга ошно қалб эгаси азоб-уқубатдан саломат бўлади.

Абу Умома розияллоҳу анҳу айтади: “Қуръон ўқинглар. Илиб қўйилган мана бу Мусҳафлар сизларни чалғитмасин! Зеро, Аллоҳ Қуръонни ўзига сингдирган қалбни зинҳор азобламайди²⁶⁰”.

Қуръон қўл етмайдиган жойга илиб қўйишга эмас, ўқиб-ўрганиш учун туширилган. Зотан, Қуръон ўқиб мазмунини дилига жойлаган инсон дунёда ҳам, охирада ҳам машаққатдан йироқ бўлади, унга ҳурмат-эҳтиром кўрсатилади, бошига нурдан тож кийдирилади.

Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир куни саҳобалардан: “Энг бой одам ким?” деб сўрадилар. Айримлар: “Суфён ибн Ҳарб”, деб жавоб берди. Кимдир: “Абдурахмон ибн Авф”, яна бири: “Усмон ибн Аффон”, деди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: “Одамларнинг энг бойи – агар Аллоҳ қалбига солган бўлса – Қуръонни кўтарувчилардир”, дедилар²⁶¹.

Банда Қуръон билан энг бой одамга айланади. У ўзгалардан беҳожат бўлади. Чунки қалбида қаноат бор, сабр бор. Инсон Қуръон билан бировларга юк бўлишдан, муҳтожликдан қутулади. Бир сўз билан айтганда, Қуръон битмас-тугамас илм манбаи, маърифат чашмаси, хайр-барака омилдир. Қуръонни қалбига жо айлаган инсон шундай улуғ неъматлардан баҳраманд бўлади.

ҚУРЪОНДАН АЙРО ҚАЛБ

Қуръон кўнгилларни обод қилувчи, қалбни нурга тўлдирувчи Каломдир. Қуръон ёдлаган инсон қалби чароғон бўлади. Биронта ҳам оят ёдламаган одамнинг дили эса деворлари нураб ётган вайрона уйга ўхшайди.

²⁵⁶ Термизий, Ибн Можа, Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган. Ҳадис санади жуда заиф.

²⁵⁷ Аҳмад, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

²⁵⁸ Манба: Муновий, “Файзул қодир”.

²⁵⁹ Таммом Розий “Фавоид”да ривоят қилган. Жалолиддин Суютий “Жомеул аҳодис”да айтишича, бу ривоятни Таммом Розий, Ибн Асокир, Ибн Абу Шайба, Доримий нақл қилган.

²⁶⁰ Доримий, Ибн Абу Шайба ривоят қилган. Ривоят санади саҳих.

²⁶¹ Ибн Асокир заиф санад билан ривоят қилган.

Ибн Аббос розияллоху анху Расулulloх соллаллоху алайхи ва салламдан ривоят қилади: “Ичида Қуръондан бирон нарса бўлмаган киши(нинг қалби) хароба уй кабидир²⁶²”.

Қалб имон-этиқод, Қуръон тиловати, зикр-ғасбехлар билан ободдир. Ибодатдан, зикрдан холи қалб кулбаи вайронадан фарқ қилмайди.

Маълумки, хароба иморатнинг бирон жойига қаралмаган, ҳамма ёғини ис босган, чанг-тўзон қоплаган, шифтлари кўчиб, деворлари нураб ётган бўлади. Қуръондан холи қалб турли иллатлар билан тўлиб-тошган бўлади. Қалбни обод этишнинг ягона чораси – Қуръон ўқиш, Қуръон ёдлаш. Киши Қуръондан қанча кўп ёдласа, қалби шунча очилиб-ғўзаллашиб бораверади. Гарчи эғнига чиройли либослар кийиб олган бўлса-да, Қуръондан айро инсон қалби харобалигича қолади. Ялтир-юлтир либос кийган билан дил равшан бўлиб қолмайди. Қуръон ёдланса, Каломуллохни дилга жойланса, ана шунда кўнгил обод бўлади.

Абдуллох ибн Масъуд розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Қуръон Аллохнинг дастурхонидир. Ундан имкон қадар (кўпроқ) олинглар. Зеро, мен Аллохнинг Китоби бўлмаган уйдан кўра яхшиликдан холи жой борлигини билмайман. Аллохнинг Китобидан холи қалб хароба уй кабидир (Қуръондан бошқа) ҳеч нарса уни тиклай олмайди²⁶³”.

Одамлар яшайдиган уйларни, салоҳият кўзгуси қалбни Қуръондан бўлак нарса билан обод этиш имкони йўқ. Вайрона қалблар, шикаста диллар, хароба кулбалар фақат Аллохнинг Каломи ила мунаввар бўлади.

ШУНДАЙ ЗАМОНЛАР БЎЛГАН...

Тарихдан маълумки, қадимги Андалусия юртида илм-фан, маданият Ислom фатҳидан кейин ниҳоятда юксак чўққига кўтарилган. Бутун Европадан у ерга илм олиш учун минглаб талабалар келишган. Биргина Қуртуба (Кордова) шаҳрида 800 та олий илм даргоҳи (мадраса), 1700 та масжид бўлган. Ҳаммаёқ олимлар, ҳофизлар, фақиҳлар билан тўлиб тошган.

Умавийлар султони Ҳишом ибн Абдурахмон тахтга чиққанда (ҳижрий 172/ милодий 788 йил) ҳали уйланмаган эди. Турмуш қуриш истаги туғилиб, ўзига муносиб жуфт танлаш учун келинликка муносиб номзодларга Қуръонни тўлиқ ёд олганлик шартини қўйди. Шунда биргина Галин деган жойдан 720 нафар ҳофиза қиз чиқди. Султон иккинчи шартни қўйишга мажбур бўлди. У шартга кўра, бўлажак турмуш ўртоғи имом Моликнинг “Муваатто” номли ҳадис китобини ҳам ёд билиши керак эди. Шунда ҳам келинликка номзодлар қамаймади. Қуртубанинг ўзидан 500 нафар қизнинг ҳам Қуръони қаримни, ҳам “Муваатто”ни, ҳам фикҳ ва қонунларни ёд билиши аниқланди...

Андалусия ана шундай илм, маданият ўчоғи эди²⁶⁴.

ҲОФИЗИ ҚУРЪОННИНГ ЖАННАТДАГИ МАРТАБАСИ

Қуръон ёдлашнинг фазилати жуда улуғ, аммо бу – осон иш эмас. Устоздан ҳар битта оятнинг ўқилишини диққат билан тинглаб, хотирасига муҳрлаш учун анча машаққат чекиш талаб этилади. Ёдлаганини доим такрорлаб юриш учун ҳам сабр-тоқат керак. Қолаверса, Қуръон ёдлаган инсон гарданига салмоқли вазифа юкланади. Бундай амаллар мукофотсиз қолмайди, албатта. Аллох таоло Қуръон ёдлаган бандаларини охиратда муносиб тақдирлайди.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайхи ва саллам шундай деганлар: “Қиёмат куни Қуръон соҳибига: “Ўқи ва кўтарил. Дунёда қандай ўқиган бўлсанг шундай ўқи. Охирги оятни ўқиган жойинг (жаннатдаги) манзилинг бўлади”, дейилади²⁶⁵”.

Хаттобий бу ҳадисни шундай шарҳлаган: “Асарларда келишича, Қуръон оятлари жаннат поғоналари миқдорига тенг. Қорига: “Қуръондан қанча ўқишингга қараб жаннат поғоналаридан юқорилаб боравер”, дейилади. Ким Қуръоннинг ҳаммасини ёдлаган бўлса, жаннатнинг энг юқори поғонасига чиқади. Бир қисмини ёдлаган бўлса, даражаси ҳам шунга яраша бўлади²⁶⁶”.

²⁶² Термизий, Доримий, Аҳмад, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Ҳадис санади ҳасан.

²⁶³ Доримий бу ривоятни ишончли ровийлардан нақл қилган.

²⁶⁴ Манба: “Мусулмонлар тақвими”нинг 2002-йилги 2-сони.

²⁶⁵ Абу Довуд, Термизий, Ибн Можа, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ҳадис санади ҳасан-саҳиҳ.

²⁶⁶ Муизирий бу ривоятни “Тарғиб”да келтирган.

Абу Саид Худрий розияллоху анху Расулulloх соллаллоху алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Қуръон соҳиби жаннатга кирганида, унга: “Ўқи ва кўтарил!” дейлади. Шунда (қори) ўқийди. Ҳар бир оятни ўқиганида бир поғона юқорилайди. Охирги оятни ўқиғунича кўтарилиб бораверади²⁶⁷”.

Ривоятда айтилганидек, бу иш қиёмат куни банда жаннатга кираётганида содир бўлади. Қори дунёда Қуръон ўқиб, илм поғоналаридан юқорилаб боради, янги маълумотларни ўзлаштиради, ўзи учун очилмаган ҳақиқатларни кашф этади. Қуръон ўқиган инсоннинг маърифати ортади, юзи нурли бўлади. Бир сўз билан айтганда, Қуръон икки дунёда банда мартабасини юксалтиради, илмини зиёда қилади, уни юқори чўққиларга олиб чиқади.

Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинишича, Расули ақрам соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Жаннат даражалари Қуръон оятлари миқдорига тенг. Қуръон аҳлидан кимда-ким жаннатга кирса, ун(ики)дан юқори мартаба бўлмайди²⁶⁸”.

Муновийнинг “Файзул кодир” китобида айтилишича, жаннатда фақат Қуръон ўқилади, фақат араб тилида гаплашилади.

Умму Дардо розияллоху анҳодан ривоят қилинади: “Мен Оишанинг олдига бориб: “Жаннатга кирганлар ичида Қуръон ўқиган билан ўқимаган орасида қандай фарқ бўлади?” деб сўрагандим, Оиша: “Жаннат поғоналари Қуръон оятларига тенг. Жаннатга кирганлар ичида ҳеч ким Қуръон ўқиганлардан афзал бўла олмайди”, деб жавоб берди²⁶⁹”.

ҚУРЪОННИ БИР-ИККИ ОЯТДАН ЎРГАНИШ ФАЗИЛАТИ

Илмни бир деганда мукамал эгаллаб бўлмайди. “Оз-оздан ўрганиб доно бўлур, катра-катра йиғилиб дарё бўлур”, деб бежизга айтилмаган. Ҳамма-ҳам шу: оз-оздан ўқиб-ўрганиб олим бўлади. Илм олиш игна билан қудуқ қазиш билан баравар. Қуръони қаримни ҳам бир-икки оятдан ўрганиб, аста-секин тўлиқ ёдланади.

Уқба ибн Омир Жуҳаний розияллоху анху ривоят қилади: Биз суффада ўтирганимизда Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам олдимизга чиқиб дедилар:

– Қайси бирингиз ҳар куни Бутҳон ёки Ақиққа бориб, гуноҳ қилмаган, қариндошлик алоқаларини узмаган ҳолда ўрқачлари катта-катта иккита туя олиб келишни хоҳлайди?

– Ё Расулulloх, ҳаммамиз хоҳлаймиз.

– Биронгангиз масжидга бориб, Аллоҳ азза ва жалланинг Китобидан икки оят ўрганиши ёки ўқиши иккита туядан яхшироқ. Учтаси учтадан, тўрттаси тўрттадан яхши. Қанча оят бўлса, шунча туя бўлади²⁷⁰.

Суффа – оиласи, бошпанаси йўқ саҳобалар учун ажратилган алоҳида жой эди. Абу Нуайм “Ҳиятул авлиё” китобида ёзишича, суффа аҳли юз кишидан ортиқ бўлган.

Бутҳон – Мадинага яқин жой номи. Ақиқ – Мадинадаги водий.

Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам саҳобаларни савобли амалларга чақирар, ўткинчи ҳою ҳавасларга кўнгил қўйишдан қайтарардилар. Буни мазкур ривоят мисолида кўриш мумкин. Ўша даврда ўрқачи катта-катта ҳомиладор туянинг кадри жуда баланд бўлган. Ҳар қандай одам туяси бўлишини хоҳлаган. Ривоятда айтилишича, тонгда масжидга бориб, Қуръондан икки оятни ўрганиш ёки ўқишнинг савоби катта ўрқачли иккита туя садақа қилишдан кўпроқ экан. Қанча оят ўрганилса, шунча кўп савоб ёзилаверади. Кўряписизми, эрта тонгда Қуръон тиловат қилиш, ёдлаш, тафсир ўқишнинг хосияти нақадар улуғ!

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам: “Ким Аллоҳ азза ва жалланинг Китобидан бир оят ўрганса, (ўша оят) қиёмат куни бандани кулиб турган ҳолда қарши олади”, деб марҳамат қилганлар²⁷¹.

Қуръоннинг биргина оятини ўрганишнинг ҳам фазилати бор. Кунда-кунора оятма-оят ўқиб-ёдлаб, ўрганиб борилса, вақт ўтган сари манфаатли илм ҳосил қилинади.

Абу Зар Ғифорий розияллоху анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам унга: “Эй Абу Зар, эрталаб вақтли туриб, Аллоҳнинг Китобидан битта оят ўрганишинг юз ракат

²⁶⁷ Ибн Можа, Аҳмад, Абу Яъло ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

²⁶⁸ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

²⁶⁹ Ибн Абу Шайба ривоят қилган.

²⁷⁰ Муслим, Абу Довуд, Аҳмад, Байҳақий, Табароний ривоят қилган.

²⁷¹ Табароний бу ривоятни ишончли кишилардан нақл қилган.

(нафл) намоз ўқишдан яхшироқ. Тонгда туриб – амал қиласанми-йўқми – илмнинг бир бобини ўрганишинг минг ракат (нафл) намоздан хайрлироқ”, деб айтганлар²⁷².

Қуръон ўрганиш, илм олиш нафл ибодатдан афзал. Қуръондан бир оят ўрганиш юз ракат нафл намоздан, илмдан бир боб ўрганиш минг ракат (!) нафл намоздан яхшироқ.

Уламолар: “Банда намозни тўғри ўқий оладиган даражада қироатни ўргангач, илм ўқигани афзал”, дейишган.

Бундан чиқди, Қуръон ўқиш, ёдлаш билан бирга илм олинади. Қуръонни тушунар-тушунмас ёдлаб олган билан киши олим бўлиб қолмайди. Олим бўламан, деган одам илмни мукаммал эгаллайди. Бунинг учун сабр-тоқат билан китоб ўқилади, уламолар насихатига қулоқ солинади.

Баъзилар бор: майда масалаларни ушлаб олиб, одамлар орасида ихтилоф чиқаради, мустахаб амални деб биродарлари билан жанжаллашади. Унинг ўрнига Қуръон ўқисин, Каломуллоҳ маъноларини ўргансин, фарзандларига сабоқ берсин, ҳалол-ҳаромни тушунтирсин. Калима айтишни билмайдиганлар, икки-уч оятни эплаб ўқий олмайдиганлар қанча?! Ихтилоф чиқаришнинг нима кераги бор?! Аллоҳ бизга иноқ бўлишни буюрган. Беҳуда баҳс-мунозарага, фойдасиз ишларга кетадиган куч-қувватимизни оиламиз салоҳиятига, фарзандларимиз таълим-тарбиясига сарфласак, мақсадга мувофиқ бўлади.

ЯҚИН ЎТМИШГА БИР НАЗАР

Мовароуннаҳрда Ислом дини анъаналарига кўра, ёш авлод таълимини дастлаб Қуръони карим сураларини ёд олдиришдан бошланган. Фарзандлар заковатини ўстириш учун ҳам мурғаклик давридан оятларни оғзаки ёд олишга қизиқтирилган. Бунинг учун барча шарт-шароитлар яратиб берилган. Ўтмишдаги буюк алломаларнинг барчаси ёшлик чоғидаёқ Қуръони каримни тўлиқ ёд олишган.

Тарихий манбалардан маълумки, Мовароуннаҳр Ислом дини марказларидан бири бўлган. Ўша замонда бу диёрнинг шаҳар, кишлоқлари у ёқда турсин, ҳатто жуда чет тоғ дараларидаги кичик овуллардан ҳам казо-казо донишманд мутафаккирлар етишиб чиққан. Шу билан бирга илм-маърифат даргоҳлари қаторида Қуръони каримни ёд олдирувчи махсус қорихоналар бўлган. Яқин-яқинларгача бундай дарсхоналар Тошкент, Самарқанд, Бухоро, Андижон, Қўқон ва бошқа шаҳарларда фаолият кўрсатиб келган.

Ўтмишда Қуръон қорилари орасида жуда ажойиб мусобақалар ўтказилган. Голиб чиққан хушовоз, матонатли, бурро мураттаб қорилар учун катта совринлар берилган.

Бу беллашув қатнашчилари айтишича, қорилар ўз зукколигини, сабр-бардошини кўрсатиши учун ғишт устида бир оёқда турганча оёқ алмаштирмасдан хатми Қуръон қилганлар. Ҳатто етти ғиштни устма-уст қўйиб, тепасида бир оёқда турганча қилт этмасдан Қуръони каримни хатм қилиб, мукофотни қўлга киритган қорилар етишиб чиққан. Бундай жозибали беллашувларда одамлар ҳозир у нозир бўлиб, қорилар мусобақасини мароқ билан кузатиб турган.

Бугунги кунда ҳам мўмин-мусулмонлар орасида юқорида зикр этилган миллий анъаналаримиз сари интилишлар намоён бўлмоқда. Яқин келажакда шундай хайрли мусобақалар давом этишини, ҳар бир хонадондан мураттаб қорилар чиқишини Аллоҳ таолодан сўраймиз²⁷³.

БОЛАЛАРГА ҚУРЪОН ЁДЛАТИШ ХОСИЯТИ

Қуръонни ҳар қандай ёшда ёдласа бўлади. Каттами-кичикми ёки ўрта ёшдами, фарқи йўқ. Аммо ёшликда олинган билим тошга ўйилган битикдек хотирага муҳрланади. Болажонлар ҳаёт ташвишларидан холи бўлганлари учун ҳам ёдлашлари осон бўлади. Шунинг учун боланинг зехни ўткир, хотираси кучли дамларни ғанимат билиб, уларнинг қалбини Қуръон билан зийнатлай олсак, марра бизники. Аждодларимиз фарзанд тарбиясини Қуръон таҳсилидан бошлаганлари учун ҳам дунёда пешқадам бўлишган.

Собит ибн Ажлон Ансорийдан ривоят қилинишича, Аллоҳ (одамлар гуноҳга ботганлари учун) ер юзидагиларни азоблашни хоҳлайди. Агар болаларга ҳикмат ўргатилаётганини эшитса, улардан азобни қайтаради”. Марвон айтади: “Бу ерда “ҳикмат” деганда, “Қуръон” назарда тутилмоқда²⁷⁴”.

²⁷² Ибн Можа заиф санад билан ривоят қилган.

²⁷³ Манба: Ҳабибуллоҳ Солих, “Тиловат фазилатлари ва тажвид”.

²⁷⁴ Доримий заиф санад билан ривоят қилган.

Болаларга Қуръон ўргатиладиган юрт тинч-хотиржам бўлади. Бундай заминга Аллоҳнинг баракаси ёғилади. Фарзандларимизга Қуръони каримни таълим берар эканмиз, Аллоҳнинг азоби биздан йироқ бўлади. Қуръон ёдлаш билан наслимиз давомчилари эътиқоди тўғри, зеҳни ўткир, илми етук, дунёкараши кенг бўлади. Қандайдир тўқима эртақлар, чўпчаклар, асотирлар ҳеч қачон Қуръон ўрнини босолмайди. Қуръон ёдлаб вояга етган ўғил-қизлар миллатимиз асл фарзандлари – дини учун, ватани учун жонкуяр инсонлар бўлиб етишади.

Абу Ҳурайра розияллоху анху Набий соллаллоху алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Қайси бир инсон дунёда фарзандига Қуръон ўргатса, қиёмат куни жаннатда отасига тож кийдирилади. (Буни кўрган) жаннат аҳли ўша киши дунёда фарзандига Қуръон ўргатганини билиб олади²⁷⁵”.

Бир киши фарзандини ҳофизул Қуръон қилиб етиштирса, Ислом уммати учун, эл-юрт манфаати учун жуда катта иш қилган бўлади, дунёю охиратда унинг роҳатини кўради.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам айтадилар: “Ким ўсмирлигида Қуръон ўрганса, Аллоҳ (Қуръонни) унинг гўштига, қонига аралаштириб юборади²⁷⁶”.

Бола ёшлигида Қуръон ёдласа, Қуръон таълими билан суяги қотса, Аллоҳ Ўз Каломини жажжи корининг бутун танасига, қон-қонига сингдириб юборади. Энди у саҳобаи киромлар ўхшаб икки оёқда юрадиган тирик Қуръонга айланади.

Яна бир ҳадиси шарифда айтилишича, “Ким ёшлигида Қуръонни ўрганса, Қуръон унинг гўштига, қонига сингиб кетади. Ким кексайганида Қуръонни ўрганса, уни кўлидан қўймаса, тарк этмаса, унга икки баравар (кўп) савоб берилади²⁷⁷”.

Ҳаммада ҳам Қуръонни ёшлиқда ёдлаш имкони бўлавермайди. Одамлар орасида эллик, олтмиш, ҳатто етмиш ёшида ҳам Қуръон ёдлайдиганлар бор. Ана шундай кишиларга Аллоҳ таоло савобни икки ҳисса кўпайтириб беради. Бу билан Қуръонни қариган чоғида ёдлаш фазилатларок, демоқчимасмиз. Бироқ, умидсизликка тушмасдан, куч-қувват етганча ҳаракат қилинса, мақсадга мувофиқ бўлади. Бинобарин, “Ёшим ўтиб қолди, хотирам сусайди, энди ёдлолмасам керак!” деб кўнгилни чўктирманг, бир оят бўлса ҳам ёдлашга ҳаракат қилаверинг. Аллоҳ ниятингизга яраша ажр беради.

Ибн Аббос розияллоху анхудан марфу тарзда ривоят қилинади: “Ким балоғатга етмасидан олдин Қуръон ўрганса, унга ёшлигида ҳукм берилибди²⁷⁸”.

Тарих китобларида ёзилишича, Яхё алайҳиссалом уч ёшида Таврот китобини бемалол ўқиган. Тенгкур болалар кўчада ўйнашга чақиринишса, Яхё уларга: “Биз ўйин учун яратилмаганмиз”, деб айтар экан. Шунинг учун Қуръонни балоғат ёшига етмай туриб ёдлаган қорилар ҳам Яхё алайҳиссалом каби ҳикмат ато этилган зотлардан саналади²⁷⁹.

Маълумки, бизнинг муборак заминдан Ислом тамаддунига катта ҳисса қўшган буюк алломалар етишиб чиққан. Улар ёшлиқ чоғларида Қуръон ёдлаб шундай улуг мартабага эришишган. Мисол учун, имом Бухорий, Термизий, Маҳмуд Замахшарий, Абу Мансур Мотуридий, Бурҳониддин Марғилоний каби уламоларимиз бошқа илмларни ўрганишдан олдин Қуръони каримни тўлиқ ёд олганлар.

Бундан ташқари, етти иқлимга донғи кетган, оламшумул кашфиётлар қилган Абу Али ибн Сино, Абу Райҳон Беруний, Аҳмад Фарғоний, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур каби ажодларимиз гўдаклик чоғларидаёқ Қуръон ҳофизи бўлишган.

Муҳаммад Хоразмий, Мирзо Улуғбек каби олимларимиз ўз асарларини ўша соҳага тегишли оятлар билан бошлаганлар. Ҳазрат Навоий, Фузулий, Бобур каби адибларимиз ижодида Қуръони карим, ҳадиси шарифлар мазмуни акс эттирилган²⁸⁰.

Ажодларимиз ҳаётида Қуръони каримнинг ўрни бекиёс бўлган. Уларга муносиб издош бўлиш учун биздан Каломуллоҳни ўқиб-ўрганиш, ёдлаш, Аллоҳнинг амрига бўйсунуш талаб этилади. Шунда ватанимиз яна аввалгидек ҳар соҳада тараққий этган мамлакатлар сафидан жой олади, иншааллоҳ!

ҚУРЪОН ЁДЛАТИШ БЎЙИЧА ТАВСИЯЛАР

²⁷⁵ Табароний ривоят қилган. Ривоят санадида Жобир ибн Сулайм бор. Аздий уни заиф ровий, деган.

²⁷⁶ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

²⁷⁷ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

²⁷⁸ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

²⁷⁹ Манба: Шайх Абдулазиз Мансур, “Қуръони карим маъноларининг таржима ва тафсири”, Марям сурасининг 12-ояти тафсири.

²⁸⁰ Манба: www.quran.uz сайти.

Қисқа сураларни ёд олдиришни нодир ҳолларда уч ёшдан бошланади. Ўртача беш ёшдан бемалол бошласа бўлади. Олти ёшида мукамал қори бўлганлар кўп.

Қуръони каримни ёдлатиш бўйича тажрибали устозлар қўллаётган самарали услубга кўра, энг аввал Фотиҳа сураси ёдлатилади. Сўнг Китобнинг охиридан Шарҳ сурасигача диққат билан, тажвид қоидаларига мувофиқ талабага дарс берилади. Қобилиятига қараб, 4-5 мартагача қайтариб мустаҳкам ёдлатилади.

Талаба зехнини синаб кўриш учун қуйидаги сураларни ёдлатиш мумкин: Амма пораси тўлик, Таборак, Воқеа, Ар-Раҳмон, Фатҳ, Ёсин суралари.

Мана шу сураларни ёдлаш билан ҳар бир талабанинг зехни қай даражадалиги маълум бўлади.

Ёд олинган оятлар ҳар бир сўзи қайси сатрда жойлашганини зехнида кўра олиш аъло даражада ёдлаш ҳисобланади.

Қуръон ёдловчи талабага бешта нарса муҳим:

1. Қуръон ёдлашга иштиёқ.
2. Сабр-тоқат.
3. Саъй-ҳаракат.
4. Ота-она ва устоз фидойилиги.
5. Холис Аллоҳ розилиги учун ёдлаш²⁸¹.

ҚОРИНИНГ ОТА-ОНАСИГА ҚАНДАЙ МУКОФОТ БЕРИЛАДИ?

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам марҳамат қиладилар: “Ким Қуръон ўқиб унга амал қилса, қиёмат куни ота-онасига зиёси дунёдаги – агар сизларда бўлса – қуёшниқидан ҳам яхшироқ тож кийдирилади. Энди (Қуръонга) амал қилган банд ҳақида нима деб ўйлайсизлар²⁸²?”

Қуръоннинг файз-барақасидан ҳамма бирдек баҳраманд бўлади. Жумладан, қорининг дунёга келишига сабабчи бўлган ота-она бошига зиёси қуёшниқидан ҳам чароғон тож кийдирилади. Жаннатда тож кийиш қандай улуғ мартаба эканини яхши биламиз. Қуръон ўқиган қорининг ота-онаси мана шундай бахтга эришади. Энди қорининг ўзига қанақа илтифот кўрсатилар экан!

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда айтилишича, “Қиёмат куни Қуръон келади, “Ё Раббим, (Қуръон ўқиган бандани) кийинтир!” дейди. Унга каромат тожи кийдирилади. Кейин: “Ё Раббим, унга зиёда қил!” дейди. (Қорига) каромат либоси кийдирилади. Сўнг: “Ё Раббим, ундан рози бўл!” дейди. (Аллоҳ қоридан) рози бўлади. Кейин (Қуръон соҳибига): “Ўқи ва кўтарил”, дейилади. (Аллоҳ) ҳар битта оят учун бир поғона зиёда қилади²⁸³”.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким Қуръон ўқиса, ўрганса, унга амал қилса, қиёмат куни (бошига) нурдан тож кийдирилади. Унинг зиёси қуёшниқига ўхшайди. (Қорининг) ота-онасига икки либос кийдирилади. Уларга дунё тенг келолмайди. Ота-она: “Бу (либос) бизга нима учун кийдирилди!?” дейишади. Шунда: “Фарзандингиз Қуръон ёдлагани учун (шундай марҳаматга лойиқ кўрилдингиз)”, деб айтилади²⁸⁴”.

ТИЛОВАТ ВА ХОТИРА

Қуръони карим – энг улуғ мўъжиза. Айни чоғда Каломуллоҳнинг инсон қалбида бўлиши буюк илоҳий неъматдир²⁸⁵. Зеро, Қуръони каримнинг ҳар бир ояти, ҳар бир сўзининг ҳикмати, сири бор. Мўминлар Қуръон тиловат қилиш (ёки эшитиш) билан – маъносини билса-билмаса – Аллоҳ таолога яқинлашади. Чунки уни ўқиш ҳам, эшитиш ҳам ибодатдир.

Азиз биродарим! Сиз ёшингиз ўтиб қолганидан афсус чекманг. Чунки хотира пасайишининг кексалик билан боғлиқлик даражаси жуда кам. Унинг пасайишига ўзимиз сабабчи бўламиз. Биз қарилликда жисмонан заифлашиб, миямизни кам ишлатамиз. Паришонхотирлик, хотира пасайиши мана шундан келиб чиқади. Ҳолбуки, хотирани ишлатишга ортиқча куч талаб этилмайди.

²⁸¹ Манба: Ҳабибуллоҳ Солих, “Тиловат фазилатлари ва тажвид”.

²⁸² Абу Довуд, Ҳоким, Абу Яъло, Байҳақий ривоят қилган. Ҳоким: “Бу – саҳиҳ санадли ҳадис”, деган.

²⁸³ Термизий, Ибн Хузайма, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

²⁸⁴ Ҳоким ривоят қилган, “Ҳадис санади саҳиҳ”, деган.

²⁸⁵ Манба: “Ҳидоят” журналининг 2001-йилги 4-сон.

Сиз хотирангизни фаол ишлатинг, уни оқсил моддалар танқислигидан асранг. Шундагина унинг имкониятларини сақлаб қоласиз.

Хотирангизни яхшилаш учун ўзингиз илгари билган сура, оят, маълумотлар билан бош миангизни, унинг хотира хазинасини тез-тез “қитиқлаб” туринг. Бу нарса хотира сўниб бориши олдини олади.

Ёд олиш учун танланган оят, сураларни ёдлаш муддатини белгилаб, мақсад қўйинг. Уни набираларингиз билан биргаликда ёдласангиз, бирйўла икки ютуққа эришасиз. Улар икки-уч кунда ёд олсалар, сиз бир ҳафтада ёдлайсиз.

Паришонхотирликка Ислом ман этган нарсалар истеъмоли ҳам сабаб эканини унутманг. Олимлар кузатишича, бир кунлик чекиш ўқиш қобилиятини 4.42 %, кузатувчанликни 7.09 %, ҳаракат тезлигини 1.02 %, ёдлаш қобилиятини 5.55 % га сусайтирар экан.

ҚУРЪОННИ ҚАНЧАДА ТЎЛИҚ ЁДЛАШ МУМКИН?

Умр – бекиёс фурсат. Унинг ҳар соатида олам-олам яхшиликлар яширинган. Банда ана шу яхшиликларни ўзиники қилиб олиши учун катта машаққат чекиши шарт эмас. Вақтини тартибга солиб, ундан унумли фойдаланса бўлгани. Алқисса, кейинчалик тўхтаб қоладиган кўп амалдан кўра кам-кам бўлса-да, давом этиб турадигани яхши. Биз ҳам оз-оздан ҳиммат қилиб, катта натижаларга эришишимиз мумкин. Масалан, ҳар куни Қуръондан бир оят ёдлаган киши 17 йилу 7 ойу 9 кунда хофиз Калом бўлади. Агар оятлар сони кўпайса, ёдлаш муддати қисқариб боради. Жумладан:

Ҳар куни икки оятдан ёдланса, 8 йилу 9 ойу 17 кунда;

Уч оятда ёдланса, 5 йилу 10 ойу 13 кунда;

Тўрт оятда ёдланса, 4 йилу 4 ойу 24 кунда;

Беш оятдан ёдланса, 3 йилу 6 ойу 7 кунда;

Олти оятдан ёдланса, 2 йилу 11 ойу 4 кунда;

Етти оятдан ёдланса, 2 йилу 6 ойу 3 кунда;

Саккиз оятдан ёдланса, 2 йилу 2 ойу 12 кунда;

Тўккиз оятдан ёдланса, 1 йилу 11 ойу 12 кунда;

Ўн оятдан ёдланса, 1 йилу 9 ойу 3 кунда Қуръонни тўлиқ ҳифз қилиш мумкин.

Буни бет (саҳифа) билан ҳисобласа ҳам бўлади. Масалан:

Ҳар куни ярим бетдан ёдланса, 3 йилу 4 ойу 24 кунда;

Бир бетдан ёдланса, 1 йилу 8 ойу 12 кунда;

Икки бетдан ёдланса, 10 ойу 6 кунда Каломуллоҳни тўлиқ ёдлаш мумкин.

Бу маълумот ҳар бир кундан унумли фойдаланиш учун турки бўлса ажаб эмас. Аллоҳ умрингизга барака ато этсин, Каломини қалбингизга жо айлашга тавфиқ берсин²⁸⁶.

ҚУРЪОН ЁДЛАШ УСУЛЛАРИ

Биринчи усул.

Олий даражадаги зехнли киши деб, бирданига Қуръоннинг аввалидан охиригача пишиқ ёд олувчига айтилади. Бу даражани сақлаш учун киши ёд олган сураларини умрининг охиригача қайтариб туриши керак.

Ҳар бир порани ёдлаганини устоздан ўтказиб, Китоб охиригача шу тартибда давом эттиради. Ёд олган қисмининг имтиҳони учун ҳар йили рамазон ойида хатми Қуръонга ўтиши шарт қилинади.

Иккинчи усул.

Бу – диёримизда кўп йиллар синаб кўрилган намунавий услуб, ҳар бир талаба ўз қобилиятига яраша ёд олишга мўлжалланган тартиб. Бу усул қуйидаги кўрсатмага биноан беш марта қайтариб ёдлашдан иборат:

1. Дастлаб беш қатордан, зехн очилгач ўн-ўн беш қатордан (яъни, бир бетдан) ёд олиб борилади. Шу тартибда борган сари ёд олиш қобилияти ошиб, 2, 3, 4 бет, ҳатто ундан ҳам кўпроқ ёдловчилар бўлади.

²⁸⁶ Манба: “Ҳилол” тақвимининг 2005-йилги 11-сонини.

Бунинг қизиқарли томони шундаки, талаба ёдлаганини устоздан бир марта ўтказганича такрорламасдан янги дарс олиб ёдлаб боради. Шу тартибда бир йилнинг ўзида Қуръонни бир марта тўлиқ ёдлаб ўтказади.

2. Иккинчи қайтариш. Бунда ёдланган сураларни иккинчи марта яна пишитиб ёдлайди. Ҳар куни олган вазифаси 2 бетдан 5 бетгача бўлади.

Аввал ёдлаганларини қайтадан охиригача етказиш муддати тахминан олти ойга боради.

3. Учинчи қайтариш. Ҳар кунлик вазифа ярим порадан, зехни сустроқлар эса икки кунда ярим порадан устозга ёддан ўқиб беради. Муддат тўрт ойга чўзилади.

4. Тўртинчи қайтариш. Ҳар куни ярим порадан тиниқ кироатда устоздан ўтказилади. Муддат икки ойга боради.

5. Бешинчи қайтаришда ҳар куни бир порадан бир ой давомида устоз олдида тўлиқ ёддан ўтказади.

Дастлабки таълим тартиби.

Устоз ўқиб берганини шогирд кузатиб хат юзасидан қараб туради. Сўнг ўқиб устоздан ўтказади.

Иккинчи қайтаришда шогирд сабоқни ёддан ўқиб беради. Кейин устоз янги сабоқни ўқиб беради.

Учинчи, тўртинчи, бешинчи қайтаришда фақат шогирд ўқиб беради, устоз тинглайди²⁸⁷.

ҚУРЪОННИ ОСОН ЁДЛАШ ҚОИДАЛАРИ

Қуръон ёдлашни астойдил ният қилган бўлсангиз, бу ишга дарҳол киришинг. Бу борада тажрибали қорилар турлича тавсиялар беришади. Улардан баъзиларини санаб ўтамыз:

– Ишга киришишдан олдин зехнимизни ўткир, хотирамизни кучли, тилимизни бурро қилишини сўраб Аллоҳга дуо қилинади;

– каттароқ Мусҳафни тангланг, охиригача шу Мусҳафдан ёдланг;

– ёд олиш учун кунлик миқдорни, муайян вақтларни белгилаб олиб, унга қатъий амал қилинг;

– ухлаш, овқатланишни тартибга солинг;

– ҳар сафар ёдлашга ўтирганингизда Аллоҳ таолога ҳамду сано, истиғфор, тасбеҳ, таҳлил, такбир айтишни, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга салавот ва саломлар йўллашни одат қилинг;

– дастлаб биринчи оятни яхшилаб ёдланг. Сўнг иккинчи оятни ҳам ёдлаб, иккисини қўшиб такрорланг. Бир бетни тўлиқ ёдлагунингизгача давом эттиринг. Бу бетга иккинчи бетнинг биринчи оятини ҳам қўшиб ёдланг;

– бу жараёнда тажвид қоидаларини ҳам мустаҳкамлаб боришингиз ёдлашингизга барака олиб келади.

– биринчи ёдлашда неча марта ўқиганингизни санаманг. Бир марта ёдлаб чиққандан кейин такрор қилиш учун санаш фойдали.

– қурбингиз етса, ёдланган қисмларни такрорлаб туригиз ёки Қуръонни тўлиқ хатм қилгандан кейин яна тезда бошидан такрорлашга киришинг;

– ёдлаш учун энг яхши вақт саҳар пайтидир. Саҳарда ёдламоқчи бўлган вазифангизни ётишдан олдин тилингизни келтириб олгунча ўқинг;

– араб тилидан озгина хабарингиз бўлса, ёдламоқчи бўлган сураларингиз тафсирига қараб боринг ёки ўзбекча таржималарини ўқинг;

– шаштингиз сўнмаслиги учун Қуръони каримни ёдлашга тарғиб этувчи ҳадисларни ўқиб туригиз²⁸⁸.

ҚУРЪОННИ ОВОЗ ЧИҚАРИБ ЎҚИШ АҲАМИЯТИ

Инсон териси кироатдан таъсирланади. Қуръони каримда шундай дейилган. Тери атрофдаги овозларни эшитиб, мияга маълумот юбориши илмий тажрибалар орқали тасдиқланган. Шунинг учун Қуръон ёдлаётган одам баландроқ овозда ўқиб такрорласа ёки моҳир қорилардан эшитиб ёдласа, хотирада яхшироқ сақланади. Чунки бунда ҳам ўқиш, ҳам тинглаш орқали маълумот қабул қилинади.

²⁸⁷ Манба: Ҳабибуллоҳ Солиҳ, “Тиловат фазилатлари ва тажвид”.

²⁸⁸ Манба: “Тақвим” (1435-ҳижрий – 2013-2014-милодий йил учун), 16-17-бетлар.

Ҳозирда Қуръон ёдлаш учун шароитлар етарли: турли техник жиҳозлар, компьютер, дисклар, бошқа қулайликлар бисёр. Мана шулардан фойдаланиб, Қуръонни эшитиб ёдланса, самаралироқ бўлади.

ҚУРЪОН ЁДЛАШ ФОЙДАЛАРИ

- Қуръон ёдлаш хотирани кучайтиради;
- зехнни ўткир қилади;
- идрок этиш, фаҳмлаш қобилиятини ўстиради, киши дунёқарашини кенгайтиради;
- руҳий барқарорлик, хотиржамлик бағишлайди;
- паришонхотирликка, фикрни бир жойга жамлай олмасликка барҳам беради;
- дилга қувонч бағишлайди;
- инсоннинг ўзига бўлган ишончини оширади;
- иммунитетни кучайтиради;
- мактаб ёшидаги ўқувчилар Қуръон ёдлашлари дарсларни яхши ўзлаштиришларига ёрдам беради.

ҚУРЪОННИ БЕШ ОЯТДАН ЎРГАНИШ ҲИКМАТИ

Ривоят қилинишича, Абул Олия: “Қуръонни беш оятдан ўрганинглари! Чунки Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам Қуръонни Жаброилдан беш оят-беш оятдан қабул қилардилар”, деган²⁸⁹.

Қуръонни беш оятдан ўрганишда ҳикмат кўп. Агар оз-оздан ўрганилса, ёдлаш ҳам, оятлар маъносини ўзлаштириш ҳам осон бўлади.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Жаброил алайҳиссаломдан Қуръонни беш оят-беш оятдан қабул қилардилар. Саҳобалар нозил бўлган оятларни зўр иштиёқ билан ёдлаб, қалбларига сингдириб боришган.

Пайғамбаримиз алайҳиссаломга энг биринчи Алақ сурасининг аввалги беш ояти нозил бўлганини кўпчилик билади. Умрининг кўп қисмини Қуръон таълимига бағишлаган машҳур тобеин Абу Абдурахмон Суламий ҳам шогирдларига Қуръонни беш оятдан ўргатган.

Хуллас, Қуръонни оз-оздан ўрганишнинг ҳикмати кўп. Аммо хотираси кучлилар бир ҳаракатда бир-икки саҳифани ёдласалар ҳам бўлади. Қуръон ёдлашга қатъий бел боғлаганлар шундай қилсалар, мақсадларига тезроқ эришадилар. Зеро, ҳар ким имконияти даражасида Қуръон ўрганади. Бироқ омма мусулмонлар ҳар куни оз-оздан ўрганиб борганлари маъқул.

ИШНИ НИМАДАН БОШЛАШ КЕРАК?

Баъзан, Қуръони қаримни тўлиқ ёдлаганлар орасида номаъқул ишларни қилиб юрганларни кўриб ҳайрон қоласан киши. Ўзи қори, Қуръон ўқийди. Лекин хулқ-атвори Қуръонга мувофиқ эмас. Хўш, бунинг сабаби нимада?

Жундуб ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу ривоят қилади: “Биз Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга юрардик. Ўша дамларда билагимиз кучга тўлган паҳлавон йигитлар эдик. Аввал имонни ўргандик. Кейин Қуръондан таҳсил олдик. Қуръон ўрганиш билан имонимиз янада кучайди²⁹⁰”.

Табибга борсангиз, сизга аввал танани тозалайдиган дориларни ёзиб беради. Ошқозон, жигар, буйрак каби аъзолар тозаланганидан кейин асосий муолажа бошланади. Шундай қилинса, даволаш яхши самара беради. Руҳий тарбияда таҳаллий ва таҳаллий деган тушунча бор. Таҳаллий иллатлардан покланиш, таҳаллий эса гўзал фазилятлар билан зийнатланиш дегани. Чунончи, ҳар қандай муолажани қалбни тозалашдан бошланади. Эътиқод тўғрилиб, қалб покланганидан кейин илм олинса, ана шунда фойдаси кўп бўлади.

Қуръон таълимида ҳам шундай йўл тутилса, инсон етук мўмин даражасига кўтарилади. Зеро, имони бут, эътиқоди мустаҳкам қори Аллоҳнинг буйруқларига бўйсунди, қайтарганларидан тийилади, Парвардигорининг ҳар бир оятини диққат-эътибор билан ўқиб-ўрганади, ҳар қандай ҳолатда

²⁸⁹ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

²⁹⁰ Ибн Можа, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

фақат Аллоҳга такво қилади, Унга суянади, мадад сўрайди. Имони комил мўминнинг ҳар бир ҳаракати, ҳатто сукути ҳам Аллоҳ розилиги учун қилинади.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, бир киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келиб:

– Ё Расулуллоҳ, мен Қуръон ўқийман. Аммо нима ўқиётганимни тушунмайман, – деди.

Шунда Расулуллоҳ алайҳиссалом:

– Қалбинг имон билан тўлибди. Зеро, бандага Қуръондан олдин имон берилади, – дедилар²⁹¹.

Қуръонни тушуниш учун имон керак. Имон мустаҳкам бўлиши учун эътиқод илми пухта ўрганилади. Қуръонни тадаббур қилиш илмга, тақвога боғлиқ. Агар қалбда имон, ихлос бўлмаса, банда Қуръон ўқигани билан Аллоҳнинг, Расулининг амр-қайтариқларини тушунмайди, шариат ҳукмларига бўйсунмайди. Қуръонни сув қилиб ичиб юборган, аммо тўғри йўлдан адашиб кетган тоифалар фикримиз далилидир.

Тақволари билан пешқадам бўлган солиҳ салафлар Қуръонни чуқур фаҳмлашган, унинг ҳақларини тўқис адо этишган. Бунга уларнинг дилларидаги имон сабаб бўлган.

Ҳузайфа розияллоҳу анҳу шундай деган: “Бизга аввал имон, кейин Қуръон берилган. Сизларга эса имондан олдин Қуръон берилган”²⁹².

Саҳобаларнинг Қуръон ёдлашларига эътибор берайлик. Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу биргина Бақара сурасини ўн икки йилда (!) ёдлаган. Чунки саҳобалар Қуръонни қуруқ ёдлаб қўя қолишмаган, ҳукмларини диққат-эътибор билан ўрганишган, беш-ўн оятдан ёдлаб, ҳаётларига татбиқ этганларидан сўнг келаси оятга ўтишган. Асҳоби киром аввал имонни ўрганишган – “Лаа илааҳа иллаллоҳ, муҳаммадур росулуллоҳ” калимасини қалбларига жойлашган. Кейин Қуръондан таҳсил олишган. Шунинг учун Қуръон, суннат таълими билан имонлари кучайган, илмлари янада зиёда бўлган.

ҚУРЪОН ВА АХЛОҚ АЛЛОҲДАН ҚЎРҚИШ – ҚАЛБНИНГ ДАВОСИ

Ҳозирда турли жинойтлар сони ортиб бораётгани кўпчиликни ташвишга солмоқда²⁹³. Дунёнинг жаҳолат қаърига ботишининг сабаби Аллоҳни унутишдир. Одам боласи Аллоҳдан қўрқмаса, ҳеч қандай ёмонликдан тап тортмайди, кўнглига келган қабихликни қилиб кетаверади. Бу йўлда бошқаларга қандай зиён етказаетганини ўйлаб ҳам ўтирмайди. Бундай қаралса, инсонни ўзидан бошқага ёмонлик қилишдан қайтариш мақсадида ишлаб чиқилган тартиб-қоидалар унчалик фойда бераётгани йўқ. Инсоният ҳаётини изга солиш учун илоҳий кўрсатмалар зарур.

Қуръонда ёмонлик қилганларга муносиб жазо берилиши айтилиб, доим Аллоҳдан қўрқишга чақирилган. Жумладан, Оли Имрон сурасининг 175-оятда шундай дейилган: **“Агар ҳақиқий мўмин бўлсаларингиз, улардан (яъни, одамлардан) эмас, Мендан қўрқинглар!”**

Фарзандларга кимдандир ёки нимадандир эмас, Ёлғиз Аллоҳдан қўрқиш ўргатиб борилса, уларнинг сутдек оппоқ қалбига Аллоҳ ҳар бир нарсани кўриб тургани, охиратда ҳар битта ишни ҳисоб қилиши сингдирилса, жамият ислоҳ бўлади, жинойтлар сони ўз-ўзидан камаяди.

Шу ерда бир нарсани эслатиб ўтамыз: Аллоҳдан қўрқишнинг чегараси бор. Бу нарса зинҳор умидсизликка олиб бормаслиги керак. Фақат қўрқитиб тарбиялаш нотўғри. Чунки бундай тарбия қалбдаги ғайрат-шижоатни сўндириб қўяди. Қуръони каримнинг кўп оятларида қўрқув ва умид билан дуо қилишга чақирилган. Бу бежиз эмас. Зеро, қалбда хавф билан умид бўлса, кишининг тақвоси ҳам, умиди ҳам меъёрида бўлади.

ҚУРЪОН – НИФОҚ ИЛЛАТИГА ШИФО

Қуръонда айтилишича, нифоқ бор қалб касал қалбдир. Нифоқ иллатини қандай даволаш ҳақида Каломуллоҳда зарур кўрсатмалар берилган. Аллоҳ таоло айтади: **“Одамлар орасида шундай кимсалар ҳам бор, ўзлари мўмин бўлмаганлари ҳолда “Аллоҳга, охират кунига имон келтирдик”, дейдилар. Улар Аллоҳни, имонли кишиларни алдамоқчи бўладилар. Ўзлари**

²⁹¹ Аҳмад ибн Ҳанбал заиф санад билан ривоят қилган.

²⁹² Байҳақий “Ас-суанул кубро”да ривоят қилган.

²⁹³ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Имон”.

сезмаган ҳолда фақат ўзларини алдайдилар. Уларнинг қалбларида мараз – касаллик бор. Аллоҳ маразларини янада зиёда қилди. Улар учун қилган ёлғонлари сабаб аламли азоб бор” (Бақара сураси, 8-10-оятлар).

Одамлар орасида тили бошқа, дили бошқа, унга у юз билан, бунга бошқа юз билан қарайдиган, шамол қайси тарафга эсса, ўша томонга оғиб кетадиган кимсалар ҳам бор. Улар мунофиқлар дейилади. Аллоҳ таоло бу оятда мунофиқларни “мўминлар эмас”, демоқда. Нега? Чунки уларнинг қалбида куфр бор, “мусулмонман”, деган даъволари ёлғон. Фақат тилда мусулмон бўлганлар.

Мунофиқлар сифатлари Мадинада нозил бўлган сураларда келади. Чунки Макка даврида мусулмонлар орасида мунофиқлар бўлмаган. Ҳатто Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадинага ҳижрат қилиб борганларида ҳам мунофиқлар йўқ эди. Мўминлар яҳудийлар билан, Мадина атрофидаги араб қабилалари билан муросада ҳаёт кечирардилар. Бадр жангида мусулмонлар ғалаба қозонгач, Мадинада мунофиқлар тоифаси пайдо бўлди. Уларнинг бошида Абдуллоҳ ибн Салул турарди. У Хазраж қабиласидан бўлиб, отаси жоҳилият даврида Авс ва Хазраж қабиласи бошлиғи эди. Мадиналиклар Ибн Салулни ўзларига подшоҳ қилиб сайламоқчи бўлиб турган бир пайтда Ислом хабари келиб, мадиналиклар мусулмон бўлиб, унга эътибор бермай қўйганларидан кейин Ибн Салулнинг қалбида Ислом динига, мусулмонларга нисбатан кек-адоват уйғонди. Бадрда мусулмонлар ғалаба қозонишгач, хўжакўрсинга Исломга кирди. Абдуллоҳ ибн Салулнинг Аҳли китоблардан бўлган ҳамроҳлари ҳам қалблари тўла куфр бўлган ҳолларида мусулмонлик тўнини кийдилар. Мана шундан бошлаб Мадина мусулмонлари орасига усти ялтироқ, ичи қалтироқ нифоқ илллати оралади.

Мунофиқ мўмин билан кофир орасидаги кимсадир: унисига ҳам, бунисига ҳам тегишли эмас. У мусулмонликни даъво қилади, лекин зимдан Исломга қаршилик кўрсатади. Мунофиқ, “Мен Аллоҳга, охираат кунига ишонаман”, дейди. Аслида ҳақиқий мўмин эмас, ихлоси йўқ унинг.

Бундай кимсалар Аллоҳни, Расулини, мўминларни алдаяпмиз, деб ўйлайдилар. Жоҳилликлари сабаб фақат ўзларини алдаётганларини сезмайдилар.

Мунофиқлар нега бундай қиладилар? Нима сабабдан Аллоҳни, имон-эътиқодли кишиларни алдашга уринадилар?

Чунки “уларнинг қалбларида мараз – касаллик бор. Аллоҳ маразларини янада зиёда қилди. Улар учун қилган ёлғонлари сабаб аламли азоб бор”.

Араб тилидаги “мараз” сўзи “касаллик” маъносини билдиради. Инсон танасида бирон касаллик бўлса, “мариз”, яъни “бетоб” дейилади. Қалбда бузуқ ақида, ҳасад, нафрат, кўролмаслик, нифоқ каби иллатлар бўлса, ана ўша қалб касалдир.

Куфр, ширк, нифоқ, шубҳа, бидъат, фаҳш ишларни яхши кўриш, гуноҳларга мойиллик каби иллатлардан тузалган инсон имон ҳаловатини топади. Бунинг учун Қуръон ўқиш, маъноларини қалбга сингдириш керак. Нифоқ касаллигига ҳам айнан Қуръон шифо бўлади.

Инсон танасида бирон дард бўлса, соғлом одамдай ҳаракатлана олмайди. Худди шунга ўхшаб қалбда касаллик бўлса, маърифат нуруни идрок этолмайди. Қачон ўша иллат даволанса, қалб шифо топади, яна асл ҳолига қайтади.

Агар касал аъзо вақтида даволанмаса, иллат баттар зўрайиб кетади. Чунки касаллик ортидан касаллик эргашиб келаверади. Шунинг учун қалб касалликларини зудлик билан даволаш зарур.

Қалбида касаллик бор кимса Қуръон эшитса, дилидаги касаллик янада авж олади, шубҳаси баттар зўрайиб кетади. Қуйидаги оят бунинг исботидир: **“Аммо дилларида мараз бўлган кимсаларни эса динсизликларига яна динсизлик қўшди. Улар кофир ҳолларида ўлдилар”** (Тавба сураси, 125-оят).

Қуръон инсонни тўғри йўлга бошлайди. Бироқ ноҳолис, иккиюзламачи кимсаларни баттар адаштиради. Нега? Чунки улар Қуръонга ишонмайдилар, Каломуллоҳ йўриғига юрмайдилар. Ҳамма гап шунда.

Бундан чикди, Қуръон билан даволаниш учун аввал қалбдан нифоқни чиқариб ташланади. Бунинг учун ақидани тўғрилаш, Аллоҳга, охираат кунига аниқ ишонилиш лозим. Қолаверса, хўжакўрсинлик, савобли ишни элга дoston қилиш каби номаъқул ишларга чек қўйиш талаб этилади. Амални Аллоҳ розилиги учун холис бажарган инсон қалби ҳузур-ҳаловат топади. Шунда ихлос неъматини нақадар улуг эканини англаб етади.

Тавба сурасининг 67-оятда ҳам мунофиқлар ҳақида маълумотлар келган. Аллоҳ таоло айтади: **“Мунофиқ эркаклар, мунофиқ аёллар бир-бирларидандирлар. Улар ёмонликка буюрадилар, яхшиликдан қайтарадилар, (Аллоҳ йўлида инфоқ-эхсон қилишдан) қўлларини (ўзларини) тиядилар. Улар Аллоҳни унутишгач, Аллоҳ ҳам уларни унутди. Албатта мунофиқлар ҳақиқий фосиқ-итоатсиздирлар”**.

Мунофиқ эркаклар ҳамда мунофиқа аёллар сифатда, ахлоқда, қилаётган амалларида бир-бирларига ўхшайдилар. Улар бир-бирларини ёмон ишларга – ёлғон гапириш, хиёнат қилиш, ваъдага хилоф қилиш, аҳдни бузишга ундайдилар, эзгуликдан, Аллоҳ йўлида ҳаракат қилишдан, яхшилик учун мол сарфлашдан тўсадилар. Улар Аллоҳга холис ибодат қилишни унутган, шайтон йўлига кирган кимсалардир. Аллоҳ уларни дунёда тўғри йўлга юришдан, охиратда ажр-савобдан маҳрум қилади.

НИФОҚНИНГ ТАЪРИФИ, САБАБЛАРИ, БЕЛГИЛАРИ, ДАВОСИ

Нифоқ нима?

“Нифоқ” сўзи луғатда қалбидаги нарсанинг тескарисини кўрсатишдир. Масалан, киши бир одамни ёмон кўрса ҳам, учрашганда ўзини худди уни яхши кўрадигандек тутса, унга нисбатан меҳр-муҳаббати сохта бўлади.

Шаръий истилоҳда тили билан имонни ошкор қилиб, қалбидаги куфрни беркитиш нифоқ, дейилади. Яъни, шунчаки, одамлар учун мусулмон бўлиш, ёлғиз қолганда ёки бузуқ кимсалар орасида яна куфр ишларни қилишга киришиш айна мунофиқликдир.

Демак, тилида мусулмонликни даъво қилиш нифоқдир. Мунофиқнинг тили бошқа, дили бошқа бўлади, ичида бир нарсани ўйлайди, тили билан бошқа гапни гапиради. Аллома Ибн Касирга кўра, нифоқ яхшиликни ҳаммага ошкор қилиш, ёмонликни яширишдир.

Нифоқ икки хил бўлади: эътиқодий нифоқ, амалий нифоқ. Эътиқодий (қалбдаги) нифоқ имоннинг зиддидир. У бандани Ислом умматидан чиқаради. Катта (эътиқодий) нифоқ қалб билан боғлиқ бўлади. Бундай кимса тилида “Аллоҳга, охират кунига ишондим”, дейди, аммо қалбида бу эътиқоднинг акси бўлади. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам даврларидаги мунофиқлар айнан шундай бўлган. Қуръони каримда уларнинг сифатлари, кирдикорлари, оқибатлари баён этилган, мунофиқлар мўмин эмасликлари, улар жаҳаннамнинг энг тубида азобланишлари ҳақида хабар берилган.

Кичик нифоқ (амалий нифоқ) зоҳирда солиҳ амалларни қилиб, унинг тескарисини яширишдир. Кимда кичик нифоқ аломатлари бўлса, Аллоҳга, охират кунига қалбдан ишонса, бунга шубҳа қилмаган ҳолида ожизлик қилиб, ёлғон гапириб қўйса, ваъдаси устидан чиқмаса ёки бирон сабаб билан намозга бепарво бўлса, у Ислом умматининг осийларидан бўлади. У кофирларга қилинган каттиқ тергашларга дохил бўлмайди. Аммо ҳаром ишларни енгил санаш, ёлғон гапириш, ваъдага хилоф қилиш кабиларни касб қилиб олиш, бу гуноҳларни тап тортмай содир этиш билан банда ҳақиқий мунофиқ бўлиб қолиши хавфи бор.

Нифоқнинг сабаблари:

- Имони заифлик.
- икки тоифа ўртасида туриб, бирон манфаатга эришиш пайида бўлиш.
- риё, хўжақўрсинлик.
- машҳурликка интилиш.
- мартаба, бойлик, куч-қувватда ўзидан кучлилардан кўркиш.

Мунофиқлар белгиси:

- Аллоҳни, мўминларни алдашга уринади.
- қалбида касаллик (шубҳа, риё) бўлади.
- ҳар ерда бузғунчилик қилади.
- мўминлар устидан кулади.
- икки тоифа орасида юради: бир қарасанг, мўминлар билан ҳамсуҳбат бўлади. Бир қарасанг, ғайридинларга ошна тутинади.
- ёлғон қасам ичади.
- омонатга хиёнат қилади.
- одамларни алдайди.

- ваъдасида турмайди.
- жанжаллашганда ноҳақлик қилади.
- била туриб ҳақиқатни инкор этади.

Нифокнинг муолажаси:

– Аллоҳга тавба қилиш.
– У Зотга кўп истиғфор айтиш. Ихлос билан истиғфор айтган одамнинг қалби нифокдан тозаланади.

- ибодатларни хушуъ билан, Аллоҳни кўриб тургандек адо этиш.
- одамлар кўриб қўйсин, эшитсин, деган ниятдан воз кечиш, амални Аллоҳ розилиги учун қилиш.
- мунофиқлар, риёкорлар охиратда қандай аянчли ҳолга тушишини ёдда тутиш.

ҚУРЪОН – РИЁНИНГ ДАВОСИ

Қуръон бизни холисликка ундайди, Ёлғиз Аллоҳ розилиги учун амал қилишга чақиради, риёдан қайтаради. Қаҳф сурасининг сўнги оятида шундай дейилган: “(Эй Муҳаммад, уларга) **айтинг: “Ҳеч шак-шубҳасиз, мен ҳам сизлар каби бир одамман. Менга Тангрингиз Ёлғиз Аллоҳнинг Ўзи экани ваҳий этилмоқда. Шундай экан, ким Парвардигорига рўбарў бўлишидан умидвор бўлса, у ҳолда яхши амал қилсин, Парвардигорига бандалик қилишда бирон кимсани (Унга) шерик қилмасин!”** (Қаҳф сураси, 110-оят).

Яъни: Эй Муҳаммад! Сизнинг пайғамбарлигингизни тан олмаётган анави мушрикларга айтинг:

– Мен сизларга ўхшаган одамман, Аллоҳ ваҳий қилган нарсаларнигина биламан, ғайбни билмайман. Сизларни даъват этаётганим Парвардигорингиз Аллоҳ Ёлғиздир. Унинг шериги йўқ. Шундай экан, ким савоб умидида бўлса, ибодатни Ёлғиз Аллоҳ розилиги учун қилсин!

Ҳар қандай амал Аллоҳ ризоси учун қилинса, шариат талабига мувофиқ бўлса, мақбулдир. Риё, бидъат-хурофот аралашган амални Аллоҳ рад этади.

Шаддод ибн Авс розияллоху анху айтади: “Биз Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам даврларида риёни кичик ширк деб билардик²⁹⁴”.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Кимда-ким риё учун (хўжақўрсинга) намоз ўқиса, аниқ ширк келтирибди! Кимда-ким риё учун рўза тутса, аниқ ширк келтирибди! Ким риё қилиб садақа берса, аниқ ширк келтирибди²⁹⁵”.

Ривоят қилинишича, Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам:

– Мендан кейин умматим учун ширкдан, махфий шаҳватдан қўрқаман, – дедилар. Шунда сўралди:

- Ё Расулуллоҳ! Сиздан кейин умматингиз ширк келтирадими?
- Йўқ, улар қуёшга, ойга ёки тошга сиғинишмайди, амалларини одамларга кўз-кўз қилишади.
- Ё Расулуллоҳ, махфий шаҳват нима?
- Рўзадор киши нафси тусаган нарсани кўриб қолганда рўзасини бузиб, ҳирсини қондириши²⁹⁶.

Шундай одамлар бор, ибодати билан – ҳажга бориб келгани, намоз ўқиши, Қуръон хатм қилиши билан мақтанади, “Мен зўрман, ҳаммадан тақволиман”, деб ўйлайди. Тили билан айтмаса ҳам, ўзини тутишидан шундоқ билиниб туради...

Инсон танаси тетик бўлиши учун таом ейди, ичимлик ичади. Ибодат ҳам шундай. Ибодат қилсак, руҳимиз тетик бўлади, қалбимиз озуқа олади. Ибодатни бировга кўрсатиш учун бажарилмайди. Шу билан “Мартабам сеникидан юқори” деб юбориш бўлмайди. Ҳеч қайсимиз билмаймиз: ибодатларимиз қабул бўляптими-йўқми? Аллоҳ билади. Аллоҳ қалби пок, нияти холис бандасининг ибодатини қабул қилади. Хўжақўрсинга бажарилган амал рад этилади.

Аллоҳ таоло айтади: “**Эй мўминлар, молини одамларга кўрсатиш учун берадиган, Аллоҳга, охират кунига ишонмайдиган кимсага ўхшаб берган садақаларингизни миннат ва озор билан йўққа чиқарманг! Зеро, (риёкорнинг) мисоли худди устини чанг-гўзон қоплаб олган силлик тошга ўхшайди. Унга шаррос ёмғир текканда, (устидаги ғуборни ювиб тушириб) силлик тошлигича қолдирган. Улар топган дунёларида ҳеч нарсага эга бўлмайдилар. Аллоҳ кофирларни ҳидоят қилмайди**” (Бақара сураси, 264-оят).

²⁹⁴ Ҳоким, Байҳақий, Ибн Абу Дунё, Ибн Мардавайх ривоят қилган.

²⁹⁵ Аҳмад, Ҳоким, Байҳақий, Ибн Абу Дунё ривоят қилган.

²⁹⁶ Аҳмад, Ҳоким, Ибн Абу Хотим, Байҳақий, Табароний ривоят қилган.

Хўжакўрсинга амал қилаётганларнинг асл қиёфасини одамлар билмаслиги, амалини холис ибодат деб ўйлаши ҳам мумкин. Одамларни алдаб, сохта обрў орттириш мумкиндир. Лекин Аллоҳ ҳаммасини кўриб-билиб туради.

Агар тошнинг устини чанг қоплаб олса, одамлар кўзига серҳосил тупрокдек кўринади. Бироқ ёмғир ёғиши билан унинг асл қиёфаси маълум бўлади. Силлиқ тош устида гиёҳ ўсмаслиги ҳаммага аён. Худди шунга ўхшаб риёкорнинг бир қарашда чиройли кўринган амали (холисаллиллоҳ бўлмагани учун) қиёмат куни ҳеч қандай самара бермайди. У қилган амалига ажр-савоб олмайди²⁹⁷.

Шу ўринда тўй-ҳашамлардаги исрофгарчилик, кимўзарга ўйнаш ҳақида ҳам икки оғиз тўхталиб ўтсак. Бугунги кунда тўйларда риёкорлик жуда авжига чиққан. Борлар борича қиляпти. Кўр-кўрона ўзга миллат вакилларига тақлидан турли бидъат-хурофотлар ўйлаб топилмоқда. Бундай олиб қарасак, шу қадар дабдабали тўйлар қилишдан мақсад нима: моддий ҳашамат билан ёшлар бахтли бўлиб қоладими ёки хотамтойлигимиз шу қадар кучайиб кетганми? Аслида бунинг ортида риё туради: “Одамлар менинг кимлигимни кўриб қўйсин!”, “Тўйимнинг довриғи етти маҳаллага дoston бўлсин!” қабиладаги орзу-ҳаваслар шундай исрофгарчиликка сабаб бўлмоқда.

Энг ёмони, кўли калта одамлар ҳам “Бировдан кам жойим борми?!” деб, қарз-қавола қилиб бўлсаям тўйини дабдаба билан ўтказишга уринмоқда. Бунинг отини хўжакўрсинлик дейдилар. Мана шунақа риёкорлик натижасида тўйдан кейин жуда кўп одамлар ҳоли танг бўлиб, бўйнигача қарзга ботиб қолмоқда. Оқибатда ҳаёти заҳарга айланмоқда. Бир кунлик орзу-ҳавасни деб шунча оворагарчилик, асаббузарлик, етмаганига гуноҳга ботиш кимга керак?!

Айрим одамлар бева-бечораларга уч-тўрт сўм садақа беради-да, масжид имоми олдига бориб: “Қорака, шуни одамлага маълим қип қўйин!” дейди. Агар унинг бажарган ишини кўпчиликка айтмасангиз, хафаям бўлади...

Эҳсон бобида ҳам кўп риёкорлик қилинади. Масалан, онаси тириклигида битта рўмол ёки кўйлак олиб бермаган “ўғил”, онаси ўлганидан кейин қабри устига фалон пулли мрамор тош қўйдиради. Отасига маҳси олиб бермаган “фарзанд”, унинг вафотидан кейин дошқозонда юз килолаб ош дамлатиб халққа ош беради. Бу ҳам риёкорликнинг бир кўриниши. Чунки шунча яхшилик ота-она ҳаётлигида қилинмаяпти, ўтганларидан кейин одамлар кўрсин-билсин учун қилинмаяпти. Агар тириклик чоғларида иккита иссиқ нон билан тансиқроқ таом олиб келиб, “Ота (ёки она), мана буни еб олинглар!” деб кўнгилларини олса-ку, уларнинг дуоси билан икки дунё саодатига эришарди...

Яхшилик қилган одамдан камдан-кам яхшилик қайтади. Аллоҳ бу яхшиликларни бошқалар орқали қайтаради ёки мукофотини охирада беради. Бир кишига яхшилик қилганингизни одамлар билса билар, билмаса йўқ. Муҳими Аллоҳ кўриб турибди. Аллоҳ мана шу эзгу ишингизни ўн баравар қилиб қайтаради. Шунинг учун “Мен фисабиллиллоҳ яхшилик қилувдим, ажр-савобини Ўзинг бер, Парвардигорим”, десангиз, Аллоҳ таоло савобларини сиз ўйламаган жойдан етказди.

Ҳадиси шарифда айтилишича, эзгу ишларни холис ниятда қилган мўминлар қиёмат куни мукофот олганларида, Аллоҳ риёкорларга: “Дунёда ким учун риё қилган бўлсангиз, ана ўшаларнинг олдига боринг. Қаранг-чи, улар сизга мукофот берармиканлар?!” деб айтар экан²⁹⁸.

Ҳазрат Али ибн Абу Толиб розияллоху анҳу шундай деган: “Риёкорнинг учта аломати бор: ёлғиз қолганда дангасалик қилади, одамлар орасида серғайрат бўлади, одамлар мақтаган ишни кўпайтиради, қоралаган ишни камайтиради²⁹⁹”.

Биз яхшиликни ким учун қиляпмиз? Одамлар кўриши, эшитиши учунми ёки Аллоҳ розилиги учун? Аллоҳ учун қилаётган бўлсак, одамлар билиши шартмас. Аллоҳ ким нима қилаётганини кўриб турибди. Охирада бизга ажр-мукофотни одамлар эмас, Аллоҳ беради. Шундай экан, бирон эзгу иш бажараётганда ниятни холис қилсак, охирада юзимиз ёруғ бўлади. Сирлар очиладиган кунда ким аслида кимлиги маълум бўлади.

ҚУРЪОН – ҚАЛБ ҒИЙБАТИНИНГ ШИФОСИ

Одамларда кўп учрайдиган қалб касалликларидан бири ёмон гумон қилишдир. Қуръони каримда бадгумонликдан қайтарилган. Зеро, бир одам қалбида қандай ният борлигини – қалб сирларини Аллоҳдан бошқа ҳеч ким билмайди. Кўзи билан кўрмагунча биров ҳақида ёмон гумон қилишга ҳеч

²⁹⁷ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони азим тафсири”.

²⁹⁸ Аҳмад ривоят қилган.

²⁹⁹ Манба: Шамсиддин Заҳабий, “Гуноҳи кабиралар”.

кимнинг ҳақи йўқ. Чунончи, гумонга суяниб иш тутиш, ўзгалар ҳақида юзаки хулоса чиқариш тўғри эмас.

Куръони каримда шундай хитоб қилинган: **“Эй мўминлар, кўп гумон(лар)дан сақланинглар! Чунки айрим гумон(лар) гуноҳдир! (Ўзгалар айбини қидириб) жосуслик қилиб юрманг, бир-бирингизни ғийбат қилманг! Сизлардан бирон киши ўзининг ўлган биродари гўштини ейишни яхши кўрадимиз?! Ахир ёмон кўрасизлар-ку! Аллоҳдан қўрқинг! Албатта Аллоҳ тавбаларни қабул қилувчи, Мехрибондир”** (*Хужурот сураси, 12-оят*).

Бу ердаги “гумон”дан мурод – бир одам ҳақида ҳеч қандай ҳужжат-далили бўлмай туриб шубҳаланиш. Кўринишдан салоҳиятли, туппа-тузук инсон ҳақида ёмон гумон қилинмайди. Чунки бу тухмат саналади. Тухмат қилган, биродаридан шубҳаланган одам гуноҳга ботади.

Гоҳида инсон хотирига кимдир ҳақида қутилмаган ўйлар, баъзи иккиланишлар келиб қолади. Буни бадгумонлик билан аралаштирмаслик керак. Ёмон гумонга нафс суянади, қалб мойил бўлади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Сизлар бадгумонликдан эҳтиёт бўлинглар! Зеро, бадгумонлик энг ёлғон сўздир. Жосуслик қилманглар, бир-бирингизга ҳасад қилманг, бир-бирингизни ёмон кўриб қолманг, душманлик қилманг, Аллоҳнинг ака-ука бандалари бўлинглар³⁰⁰”.

Яна бир ҳадисда шундай дейилган: “Қайси бир мусулмон банда биродаридан шубҳаланса, Парвардигоридан шубҳаланибди. Чунки Аллоҳ “кўп гумонлардан сақланинглар”, деган³⁰¹”.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир куни Каъбани тавоф қилдилар. Кейин Каъбатуллоҳга юзланиб: “Сен нақадар поксан, ҳидинг нақадар хушбўй! Қанчалик улуғсан, ҳурматинг қанчалик баланд! Муҳаммаднинг жони измида бўлган Зотга қасамки, бир мўмин банда ҳурмати Аллоҳ наздида сенинг ҳурматингдан улуғроқдир. Моли, қони, фақат яхши гумонда бўлиш (ҳурмати ҳам сеникидан улуғроқдир)”, дедилар³⁰².

Ривоят қилинишича, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

– Умматим орасида учта иллат: шумланиш, ҳасад ва бадгумонлик бўлади, – дедилар. Шунда бир киши сўради:

– Ё Расулulloҳ, улардан қандай қутулиш мумкин?

– Агар (қалбингда биродарингга нисбатан) ҳасад пайдо бўлса, (Аллоҳга) истиғфор айт. Бировдан ёмон гумон қилсанг, (унга суяниб) иш тутма. Агар шумлансанг, (қилмоқчи бўлган ишингни тўхтатиб қўйма,) уни амалга ошир³⁰³.

Мусулмон одам биродари ҳақида яхши гумон қилади, ҳеч қандай далили бўлмай туриб ҳар хил ёмон хаёлларга бормайди. Зеро, яхши гумон қилиш Аллоҳга итоат этиш саналади.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Яхши гумон қилиш (Аллоҳга) чиройли ибодат қилиш сирасидандир”, деганлар³⁰⁴.

Ёмон гумон – маъсият, яхши гумон эса ибодатдир. Мўмин ака-укаларидан яхши гумон қилган инсон Аллоҳнинг амрига чиройли итоат этган бўлади, Парвардигорига қурбат ҳосил қилади. Кўнглида кири йўқ, шубҳа-гумонлардан холи инсонни Аллоҳ яхши кўради.

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анху айтади: “Биродаринг оғзидан чиққан сўзни яхшиликка йўйиш имкони бўлса, ундан ёмон гумон қилма³⁰⁵”.

Шунга кўра, мусулмон одам биродари қилаётган ишни, гапираётган гапини имкон қадар яхшиликка йўяди, “Бу билан нима демоқчи”, “Гап бу ёқда экан-да, мен билмай юрганаканман”, деб ўлар-бўлмас гапларни айтиб мусулмон биродари ҳақида гап тарқатиш яхши эмас.

Салафи солихлар тавсиясига кўра, мўмин биродари сиртдан номаъқул иш қилаётганини кўриб қолса, унга етмишта узр қидирилади³⁰⁶. “Мен билмаган бирон сабаби бордир”, “Бекорга бундай қилмаётгандир”, деб яхши гумонда бўлинади.

Бадгумонликдан йироқ инсоннинг қалби хотиржам бўлади. Чунки бировнинг кетидан тушиб, хатосини қидириш, ғийбат қилиш билан киши ҳаёти пароканда бўлади, тинчи бузилади. Одамлардан яхши гумон қиладиган инсоннинг кўнгли тоза, ҳаёти осуда бўлади.

³⁰⁰ Бухорий, Муслим ривоят қилган.

³⁰¹ Ибн Нажжор, Ибн Мардавайҳ – Оиша розияллоҳу анҳодан – ривоят қилган.

³⁰² Ибн Можа заиф санад билан ривоят қилган.

³⁰³ Табароний заиф санад билан ривоят қилган.

³⁰⁴ Абу Довуд, Аҳмад ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

³⁰⁵ Аҳмад “Зухд”да ривоят қилган.

³⁰⁶ Манба: Байхақий, “Шуабул имон”.

ҚУРЪОН – МАНМАНЛИК ИЛЛАТИГА ШИФО

Манманлик инсонни яхшиликдан маҳрум этади. Чунки бурни осмонда кимса одамларни назарга илмай кўп яхшиликдан куруқ қолади. Энг ёмони, мутакаббир шахс Аллоҳнинг ғазабига йўлиқади. Аллоҳ манман кимсаларни ёмон кўради: **“Тангрингиз Ягона Тангрингиз. Охиратга имон келтирмайдиган кимсалар кўнгиллари (Аллоҳнинг ягоналигини) инкор этади, (уларнинг) ўзлари мутакаббир кимсалардир. Шак-шубҳасиз, Аллоҳ уларнинг яширадиган нарсаларини ҳам, ошкор этадиган нарсаларини ҳам билади. Албатта У Зот мутакаббир кимсаларни севмайди”** (Наҳл сураси, 22-23-оятлар).

Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ. У ибодат қилишга энг муносиб Зотдир. Аммо кофирлар Аллоҳнинг ваҳдониятини қабул этмайдилар. Чунки оёқлари ердан узилган. Аллоҳ уларнинг диллари кибрга тўла эканини, неъматларга нонкўрлик қилаётганларини билади. Қиёматда шунга яраша жазо беради. Зеро, Аллоҳ одамларга паст назар билан қарайдиган кимсаларни ёқтирмайди.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анху Расулуллоҳ соллаллоху алайхи ва салламдан ривоят қилади: “Қалбида зарра микдорича имони бор банд дўзахга кирмайди. Қалбида зарра микдорича кибр бор банд жаннатга кирмайди³⁰⁷”.

Бу нима дегани? Имонда собитқадам бўлиш, эътиқодини кўз қорачиғидек асраш, қалбни кибрдан поклаш керак дегани.

Инсон ҳеч қачон: “Мен ҳаммадан зўрман”, демасин. Одамлар дилини сиёҳ қилишда зўр бўлмасин, гуноҳ қилишда зўр бўлмасин, одамийликда зўр бўлсин, ибодатда, покликда, ҳалолликда зўр бўлсин! “Зўрман!” деб кўкрак керган, дунёга устун бўлишни истаганларнинг ҳеч бири зўр бўлмайди.

Қуръон ўқиган одам кибр нақадар ёмон иллат эканини тушунади, ундан қутулишга ҳаракат қилади. Қуръонда камтар инсонлар макталган, улар қандай улуғ фазилат соҳиби эканлари айтилган. Шуларни мулоҳаза қилган инсон камтарин зотларга ҳавас қилади, уларга ўхшашга интилади.

Қуръонда Фиръавн, Ҳомон, Қорун, Намруд каби кимсалар кибр туфайли қай кўйга тушганлари ўта таъсирчан ифодаланган. Бундан воқиф бўлган киши кибр отига минмайди, камтарлик либосини кияди. Зеро, камтарлик инсоннинг асл табиатига хос хислатдир.

КИБРНИНГ САБАБЛАРИ, ОҚИБАТЛАРИ, ДАВОСИ

Кибрнинг сабаблари:

– Илм. Бундай одам ўзини олим, бошқаларни жоҳил санайди, ўзгалар насиҳатини қабул қилмайди.

– насл-насаб. Мутакаббир кимса ота-боболарининг олий насаби билан фахрланади, “бундайроқ” одамларни оёқ учида кўрсатади.

– мол-дунё. Бой одам данғиллама иморати, фаровон турмуши, қимматбаҳо кийими, машинаси билан ғурурга кетади, ўзини катта олади, камбағалларга паст назар билан қарайди.

– чирой. Бундай кимсалар ўзининг хуснига ишониб, “Бошқалардан устунман”, деб ўйлайди. Ваҳоланки, ташқи кўриниш одамнинг хурматини белгилайдиган мезон эмас. Аллоҳ банданинг чиройига, кийган кийимига эмас, қалбига, қилаётган амалига қарайди.

Кибрнинг оқибатлари:

– Мутакаббир кимса Аллоҳнинг назаридан қолади.

– кибр бандани ажр-савобдан маҳрум этади.

– кеккайган кимса ҳурмат-эътиборини йўқотади.

– бундай одамнинг ғам-андухдан боши чиқмайди.

– мутакаббир ҳечам хато қилмасликка зўр бериб тиришади. Агар хатога йўл қўйса, одамлар олдида обрўси тушиб кетишидан кўрқади. Бу ҳолат унга оғир руҳий босим юклайди.

– қалбида заррача кибр бор одам жаннатга кирмайди.

– манман одамнинг оқибати яхши бўлмайди.

– мутакаббир охиратда хор бўлади.

³⁰⁷ Муслим, Ибн Можа, Аҳмад, Ибн Ҳиббон, Табароний ривоят қилган.

– кибр жамият ҳаётини издан чиқаради. Мутақаббирлар яшайдиган жойда руҳий-маънавий инкироз юз беради.

Кибрнинг давоси:

– Инсон, энг аввало Парвардигорини танисин, Унинг нақадар улуғлигини, ўзининг ожизлигини билсин.

– кибр қандай аянчли оқибатларга олиб боришини: мутақаббир шахс дунёда ҳам, охиратда ҳам маломатга қолишини унутмасин.

– инсон ташқи тарафга қараб хулоса чиқармасин. Балки у менсимаётган одам ундан афзалдир. Балки бойлиги камроқ, мансаб-мартабаси уникадан пастроқ кўринган инсон Аллоҳга яқиндир.

– инсон куч-қувват, бойлик, мартаба, насл-насаб, чирой ўткинчи эканини, бу нарсалар кадр-қиймат ўлчови бўлмаслигини яхши англаб етсин, камтарликни ўзига лозим тутсин.

ҚУРЪОН – ҲАСАД ИЛЛАТИГА ШИФО

Ҳасад инсон ҳаётини издан чиқаради, осуда турмушини бузади. Чунки ичи ҳасадга тўла одам ўзгалар бахтини кўролмайдди, уларга ёмонлик тилайдди. Шунинг учун ўзининг ҳам ҳаёти ғам-қайғуга тўлади. Ҳасадгўйнинг қалби доим безовта бўлади. Қачон қарасангиз, (худди бошқалар унинг ҳисобидан бахтли бўлаётгандек) юрагини чангаллаб бировнинг ютуғидан хавотирда юради.

Сиз ўзингизда ҳасад туйғуси бор-йўқлигини билиш учун биродарингиздаги бир фазилатни эсланг. Бу фазилат унга Аллоҳ ато этган неъмат. У мана ўша неъмат билан сиздан афзал. Энди ростини айтинг: бу неъматга муносабатингиз қандай? Шу неъмат сабаб дўстингизни ёқтирмай қолмаяпсизми, унинг йўқ бўлишини ич-ичингиздан хоҳламаяпсизми? Агар мана шу ҳолатни ҳис қилсангиз, бу аниқ ҳасаддир.

Агар биродарингизга берилган неъматдан кўзларингиз қувонса, ўзингизга ҳам ана шундай неъмат берилишини хоҳласангиз, бу ҳасад эмас, ҳавасдир.

Ҳасад тил офатларига эшик очади. Ҳасадчи “душман”ларини ғийбат қилади, устидан тухматлар ёғдиради. Хуллас, ҳасадгўй яхшиликка ёмон кўз билан қарайди, фақат ўзини ўйлайди.

Қуръони карим қалбни ҳасаддан поклашга чақиради: **“Аллоҳ бирон неъмат билан бирингизни (бошқа) бирингиздан ортиқ қилиб қўйса, сизлар уни (ҳасад-адоват билан) орзу қилманг! Эркаклар учун ҳам қилган меҳнатларидан насиба бордир. Аёллар учун ҳам қилган меҳнатларидан насиба бордир. Сизлар (бировларга берилган неъматларга кўз олайтириш ўрнига) Аллоҳнинг фазлу марҳаматидан сўранглар. Албатта Аллоҳ ҳамма нарсани билувчи Зотдир”** (*Нисо сураси, 32-оят*).

Қуръонда айтиляпти: эй инсон, кимда бирон неъматни кўрсанг, унга ҳасад қилма, бировнинг ютуғига кўз олайтирма! Унинг ўрнига Аллоҳдан сўра. Аллоҳ сўраганингни беради.

Бир одамнинг бойлиги ошиб-тошиб кетса, мансаб-мартабаси юқориласа, парво қилманг. Ахир, сизнинг ҳимматингиз эвазига эришгани йўқ-ку! Тўғрими? Ҳасад қилиш ўрнига сиз ҳам сўранг Аллоҳдан. Аллоҳнинг карами кенг. Бировларга ёмонлик тилаб ҳасад қилиш ўрнига феълингизни кенг қилинг, инсонларга хайрихоҳ бўлинг!

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Сизлардан бирон киши бойлик ҳамда тана тузилишида ўзидан афзал одамни кўрса, ўзидан пастдагиларга назар солсин”, деганлар³⁰⁸.

Ҳасадчи Аллоҳнинг тақдирига қарши чиқади, қазои қадардан нолийди, “Эй Аллоҳ, фалончига нега бу неъматни бердинг, уни бой қилиб қўйдинг, тан-жонини соғ қилдинг, илм-маърифат бердинг!..” деб Аллоҳга арз қилади. Қалбида ҳасад иллоти бор одамнинг дили сиқилади, кўнгли безовта бўлади. Чунки бировларнинг муваффақияти унинг оромини ўғирлайди, тинчини бузади. Қалбдаги ҳасадни чиқариб ташламагунча инсон комил мўмин бўлолмайдди, хотиржам яшолмайдди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Албатта мўмин ҳавас қилади, мунофиқ эса ҳасад³⁰⁹”.

Қуръонни тафаккур билан ўқиган, мазмунини қалбига жойлаган инсон ҳасад ўтидан нажот топади. Ўзгалар ютуғини кўрганда кўзи қувонадиган, эзгу амалларига ҳаваси келадиган инсоннинг қалби тоза, кўнгли хотиржам бўлади.

³⁰⁸ Бухорий, Муслим, Термизий ривоят қилган.

³⁰⁹ Ибн Абу Дунё ривоят қилган.

ҲАСАДНИНГ САБАБЛАРИ, ОҚИБАТЛАРИ, ДАВОСИ

Ҳасаднинг сабаблари:

- Банданинг Аллоҳдан узоқлиги. Зеро, Аллоҳга яқин инсон қалби ҳасаддан холи бўлади;
- таквонинг камлиги. Такводор одам Аллоҳ хоҳлаган бандасига турфа неъматлар беришига ишонади, бировларга ҳасад қилмайди, тақдирига рози бўлади.
- ўзини ҳаддан зиёд севиш, ўзгаларга яхшиликни раво кўрмаслик. Бундай одам бировнинг ютуғидан сиқилади, дунё кўзига тор кўринади.
- нафснинг тубанлиги, Аллоҳнинг неъматини одамлардан қизганиш;
- бировларда яхши сифатларни кўриб, ўзида йўқлигига аччиқланиш.
- ўзгалардан ортда қолишни хушламаслик.
- кибр, мақтанчоқлик. Мутақаббир кимса ҳеч бир соҳада бошқалардан қолиб кетишни истамайди.

Шунинг учун ютуққа эришганни кўролмайди.

Ҳасаднинг оқибати:

- Аллоҳ ҳасадгўйларни ёмон кўради.
- ҳасад туфайли эзгу амаллар савоби йўқ бўлади.
- битта қалбда имон билан ҳасад жамланмайди. Имон бор қалбда ҳасад, ҳасад бор қалбда комил имон бўлмайди.
- ҳасадчининг асаби бузилади, ғазаби кўзийди, соғлиғи ёмонлашади. Ичи ҳасадга тўла кимса бориб-бориб одамлар нафратига учрайди.

Ҳасаднинг давоси:

- Аллоҳга дуо қилиб, қалбини ҳасаддан поклашини сўраш.
- ҳасад моҳиятини англаб етиш.
- бировга берилган неъматга ёмон кўз билан қарамаслик. Унинг ўрнига инсон ўзига берилган неъматлар ҳақида фикр юритиб, Аллоҳга шукр қилса, қалби хотиржам бўлади.
- ҳасадни даволаш учун унинг акси қилинади. Яъни, одамларга хайр-саховат қилган банда қалби юмшайди, Аллоҳ унга кўп ажр-савоб беради.
- ўз айбини тўғрилашга ҳаракат қилиш, ўзгалар нуқсон-камчиликларидан кўз юмиш.
- мол-дунёда, мансаб-мартабада ўздан пастдагиларга қараб ибрат олиш, бориға шукр қилиш.
- дунё матоҳлари ўткинчи, ҳасад қилишга арзимаслигини англаб етиш.
- кимдадир бирон неъматни кўрса, ўзига ҳам шундай неъмат берилишини Аллоҳдан сўраш.
- мўмин киши биродарига ато этилган неъматга хайр-барака тилайди. Шу билан ўзи ҳам ҳасаддан сақланади, биродари мол-дунёси зиёда бўлади, ёмон кўздан сақланади.

ҚУРЪОН – БАХИЛЛИК ИЛЛАТИГА ШИФО

Бахиллик кишилар ўртасидаги меҳр-муҳаббат риштасини узади. Зикна одамнинг бировга сарик чақаям бергиси келмайди. Бу нарса камбағаллар қалбини хасис кимсага нисбатан чексиз адоватга тўлдиради. Қайси жамиятда бахиллик илдиз отса, ўша ерда ҳамжихатлик, меҳр-мурувват каби фазилатлар бўлмайди.

Қуръонда шундай дейилган: “Аллоҳ фазлу карами билан ато этган нарсаларнинг (закотини) беришга бахиллик қилган кимсалар ҳаргиз бу қилмишларини ўзлари учун яхши деб ҳисобламасинлар! Йўқ, бу қилмишлари ўзлари учун ёмондир. Бахиллик қилиб бермаган нарсалари қиёмат куни бўйинларига ўралади! Осмонлару ер мерос бўлиб Аллоҳнинг Ўзига қолади. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан хабардордир” (Оли Имрон сураси, 180-оят).

Инсон қўлидаги мол-дунё омонат. Бандага бойликни Аллоҳ беради. Шунинг учун молни Аллоҳ йўлида сарфлаш керак. Кимдир пулини зарур ўринларга сарфламай, закотини бермай йиғаверса, бу иш кўзига чиройли кўрингани билан аслида унинг зарарига ишлайди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Бир кишининг олдига қариндошлари келиб, хайр-эҳсон қилишни сўрашса, у бахиллик қилиб бермаса, жаҳаннамдан катта илон чиқиб, тили билан ялаб-ялаб бўйнига ўралиб олади³¹⁰”.

³¹⁰ Ибн Жарир ривоят қилган.

Инсон қанча яшамасин, кунни келиб дунёни тарк этади, бойлигини ташлаб кетади, йиққан давлатини нариги дунёга орқалаб кетолмайди. Ҳамма нарса Аллоҳга қолади. Аллоҳ бойлик бериб қўйибдими, уни яхши ишларга сарфласа, молнинг ҳақи адо этилган бўлади. Бундай эзгу амал инсоннинг ўзига ҳам, ўзгаларга ҳам фойда келтиради.

Аллоҳ таоло айтади: **“Албатта бу дунё ҳаёти фақат ўйин-кулгидир. Агар сизлар имон келтирсангиз, тақводор бўлсангиз, У Зот сизларга ажр-мукофотларингизни беради, сизлардан мол-дунёларингизни(нг барчасини Аллоҳ йўлида сарф қилишни) сўрамайди. Агар (Аллоҳ) сизлардан (мол-дунёларингизнинг ҳаммасини) сўраб, сизларни қийнайдиган бўлса, бахиллик қиласизлар, У Зот (қалбингиздаги) кек-адоватларингизни ошкор қилади. (Эй мўминлар,) мана, сизлар шундай кишиларсиз, Аллоҳ йўлида инфоқ-эҳсон қилиш учун даъват қилинасиз. (Аниқки,) орангизда бахиллик қиладиган кимсалар ҳам бор. Ким бахиллик қилса, албатта фақат ўз зиёнига бахиллик қилади. Аллоҳ (хайр-эҳсонларингиздан) Беҳожатдир, сизлар эса (У Зотнинг савобига) муҳтожсизлар. Агар (Аллоҳга итоат этишдан) юз ўгириб кетсангиз, У Зот (ўрнингизга) сизлардан бошқа бир қавмни алмаштириб қўяди. Сўнг улар сизларга ўхшаган бўлмайдилар, (Аллоҳга тоат-ибодат қиладилар)”** (*Мухаммад сураси, 36-38-оятлар*).

Бу дунё оз муддатли ўйин-кулгидан иборат. Ҳаёт кўз очиб юмгунча ўтиб кетади. Аллоҳга имон келтирган, тақво қилган инсонларга Аллоҳ беҳисоб ажр-мукофотлар беради.

Аллоҳ банда қўлидаги бойликнинг ҳаммасини садақа қилиб юборишни буюриб, уни машаққатга қўймайди. Фақат маълум қисмини закот сифатида беришни амр қилади. Зеро, инсоннинг бойликка ўчликлигини Аллоҳ билади. Агар У Зот бойликнинг ҳаммасини садақа қилишни буюрса, банда давлатини яхшилик йўлида сарфлашдан бош тортади. Шунда унинг айблари очилиб қолади, зикналигини, мол-дунёни яхши кўришини билдириб қўяди.

Ким бахиллик қилса, фақат ўзининг зарарига бахиллик қилибди. Чунки эҳсоннинг савоби охиратга захира бўлади. Хасис одам ўзининг захираси кўпайишига зикналик қилади.

Бир қарашда, бахил киши молини сарфламай, ўзида сақлаб қолганга ўхшайди. Аммо бу билан ўзини охират савобидан маҳрум этади. Садақа берса, ўзига қолади. Йиққан мол-давлати эса вафотидан кейин бошқаларга мулк бўлади...

Бизнинг садақа беришимиз Аллоҳга керак эмас. У – Беҳожат Зот. Садақа қилсак, ўзимизга фойда: бойлигимиз янаям кўпаяди, талафотдан сақланади, ҳақи адо этилади, тоғдек савоблар оламиз, охиратда даражамиз юқори бўлади. Биз бераётган закот, фитр садақаси, ихтиёрий инфоқ-эҳсонларнинг Аллоҳга зигирча фойдаси йўқ. Бунга ўзимиз муҳтожмиз. Шунинг учун садақани ихлос билан берайлик. Закотларни бериб, бир ишни қойиллатиб қўйгандек ўзимизни катта олмайлик, камтар бўлайлик. Бизга бойлик ато этган Аллоҳга ҳамду санолар айтсак, шукр қилсак, Аллоҳ яна кўпайтириб беради.

Бошқа оятда шундай дейилган: **“Ким ўз нафсининг бахиллигидан сақланса, ана ўшалар нажот топувчи зотлардир”** (*Ҳашр сураси, 9-оят*).

Бахил кимса бойликка қаттиқ ружу қўйгани учун худди камбағалдек яшайди. Чунки минг машаққат билан тўплаган бойлигидан на ўзи, на бошқалар фойдалана олади.

Эй инсон, унутма! Аллоҳ сенга бойлик бериб синаяпти. Аллоҳ сенинг имонингни, одамгарчилигингни, сахийлигингни имтиҳон қилмоқда. Бу имтиҳондан яхши ўтиш учун молингдан ҳақдорларга бер, зикналик қилма, “Фақат ўзим бўлай”, деб бойликни бир жойга тўплайверма, барибир нариги дунёга олиб кетолмайсан. Тўплаганинг шу ерда қолади, садақа қилганинг ўзинг билан кетади, охиратда савобидан баҳраманд бўласан...

БАХИЛЛИК ТАЪРИФИ, САБАБЛАРИ, ДАВОСИ

Бахиллик бу:

- Аллоҳ йўлида инфоқ-эҳсон қилмаслик;
- эркак кишининг гарданидаги вожиб нафақадан бўйин товлаши, оиласини керакли нарсалар билан таъминламаслиги;
- бой-бадавлат бўла туриб молидан закот чиқармаслик;
- одамларга салом бермаслик;
- Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам исмлари, сифатлари эсланганда салавот айтмаслик;

– илм тарқатмаслик, саволга жавоб қайтармаслик;
– вақтга қизғанчиқлик қилиш. Айрим одамлар нафси учун керагидан ҳам ортиқ вақт ажратади. Савобли ишларга келганда, “Вақтим йўқ”, деб баҳона қилади. Мана шундай кимсалар ҳам бахил ҳисобланади. Лекин беҳуда ишлардан узоқ юрадиган, умрини ғанимат биладиган инсон зикна эмас.

Бахиллик сабаблари:

– Мол-дунёни жонидан ортиқ кўриш. Бундай кимса, “Садақа берсам, бойлигим камайиб қолади”, деб ўйлайди, ҳамма нарсани пул билан ўлчайди.

– Аллоҳ садақанинг ўрнини тўлдиришига шубҳа билан қараш.

– мол-дунё ўткинчи, садақанинг савоби боқий эканини билмаслик.

– одамлардан нафратланиш, уларни ёмон кўриш. Бундай худбин кимса молидан бировга беришни ўйламайди, фақат ўзининг орзу-ҳавасларини қондириш пайида бўлади.

– нафси буюрган ишни ўйламай-нетмай қилиш.

– бахиллик кенг тарқалган носоғлом муҳитда яшаш.

Бахиллик давоси:

– Мол-дунё ўзидан кейин бошқаларга қолиб кетишини ўйлаш.

– бойликка муҳаббатни, узун орзу-ҳавасларни қалбдан чиқариб ташлаш.

– ўлимни эслаш. Вафотидан кейин шунча бойлик меросхўрларига қолишини, не ҳасратда йиққан бойлигининг ҳузурини ўзгалар кўришини ёдда тутиш. Агар садақа қилса, савоби ўзи билан кетади, қабрда нур бўлади, охиратда фойда беради.

ҚУРЪОН – ҒАФЛАТНИНГ ДАВОСИ

Дунёга муккадан кетиш, охиратни унутиш ғафлат дейилади. Ғофил одам ўткинчи дунёни обод қилишга бор кучини сарфлайди, нима қилиб бўлса ҳам нафсини қондириш ҳақида ўйлайди, топган мол-дунёсини фақат шаҳвати йўлида сарфлайди. Ғафлатга ботган кимса, “Мана шу дунёда мазза қилишим керак. Умр ғизиллаб ўтади-кетади, вақт борида еб-ичиб қолай”, деб калта ўйлайди.

Ғафлат ҳозирги кунда бутун дунёда авж олган касаллик, десак муболаға бўлмайди. Ҳатто аҳолисининг кўп қисмини мусулмонлар ташкил этадиган юртларда ҳам бор бу иллат. Афсуски, уни шифокор тавсия этган дорини ичиш билан тузатиб бўлмайди, фақат Қуръон билан даволаш мумкин.

Аллоҳ таоло айтади: **“Ким бу дунёда кўр-гумроҳ экан, охиратда ҳам кўр ва бутунлай йўлдан озувчидир”** (*Исро сураси, 72-оят*).

Бу дунёда кимнинг қалби кўр бўлса, хидоят йўлини кўрмаса, Аллоҳнинг мўъжизалари ҳақида фикр юритмаса, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам келтирган нарсаларга ишонмаса, ундай кимса охиратда ҳам сўқир бўлади: яхшилик ва нажот йўлини, жаннат йўлини кўролмайди. У нариги дунёда қаттиқроқ адашади, залолатга кетади.

Дунё ташвишларига ўралашиб қолиб, охиратни унутган одамлар ҳақида шундай дейилган: **“Албатта Бизга рўбарў бўлишни умид қилмайдиган, дунё ҳаётининг ўзигагина рози бўлиб, ўша билан хотиржам бўлган, Бизнинг оятларимиздан ғофил қолган кимсалар, ана ўшаларнинг жойлари – касб қилган гуноҳлари сабабли – дўзахдир!”** (*Юнус сураси, 7-8-оятлар*).

Қиёмат куни Аллоҳга ҳисоб беришга ишонмайдиган, мана шу ўткинчи ҳаёт билан овуниб, моддий ютуқлардан маст бўлган кимсалар жаҳаннам азобига дучор бўладилар. Чунки улар гуноҳ-маъсият ботқоғига ботиб, фақат дунё ташвишида яшадилар, Аллоҳга ибодат қилмадилар.

Бундай кимсалар фақат дунё учун борларини берадилар, ҳаётда маза қилиб қолиш пайида бўладилар, ҳалол нима, ҳаром нима, дин-диёнат нима, парво қилмайдилар. Улар ҳаёт қувончларига ошуфта бўлиб, охиратни ўйламайдилар, ўлимни эсламайдилар. Мўминлар Аллоҳни ёд этиб маза қилсалар, улар моддият оламидан ҳузурланадилар, фикру хаёллари фақат мана шу беш кунлик ҳаёт. Бошқа ташвишлари йўқ уларнинг.

Қуръон мана шундай манкурт одамларга ўхшаб қолмасликка чақиради. Уларда на инсоф, на одамгарчилик, на меҳр-мурувват бор. Бундай шахслар жамиятни инқирозга бошлайди. Қалби уйғок, имони бут, эътиқоди мустаҳкам инсонлар яшайдиган жамият гуллаб-яшнайд.

Ғофил кимсалар хусусида Каломи мажидда яна шундай дейилган: **“Улар охиратдан ғофил-беҳабар бўлган ҳолларида фақат дунё ҳаётининг зоҳиринигина биладилар”** (*Рум сураси, 7-оят*).

Улар дунё ишларида устаси фаранглар, моддият оламининг моҳир кишилари дидир. Ҳар бир ишни

койиллатиб бажарадилар, саноат, деҳқончилик, хунармандчилик дейсизми, ҳаммасини дундириб ташлайдилар. Пулни пулга уриб бой бўлишни, экинни қачон экиб, қачон ишлов бериш-у, қайси пайтда йиғиб-териб олишни сув қилиб ичиб юборишган. Аммо, охират ободлиги йўлида ҳеч вақога укувлари йўқ. Ҳўлаганлари фақат мана шу дунё.

Дунё ишлари қолиб кетмайди, ўз ўрнида бўлади. Биз асосан охиратимиз обод бўлиши учун ҳаракат қилайлик: Куръон ўқийлик, зикр-тасбеҳ айтайлик, билмаганларимизни сўраб ўрганайлик, билганларимизга амал қилайлик, тилимизни ғийбатдан тияйлик. “Дунё, дунё!” деб эртаю кеч тиним билмай фақат қорин ғамида у ёқдан-бу ёққа ҳаллослаб югурганимиз билан дунё бизга вафодор бўлиб қолмайди. Биз охират диёрига харидор бўлсак, ана шунда ҳаммаси яхши бўлади, иншааллоҳ!

Мана бу оятда кўпчилик одамлар ҳолати баён этилган: **“Одамларга ҳисоб-китоблари (яъни, қиёмат соати) яқинлашиб қолди. Улар эса ғафлатда, юз ўгирувчидирлар. Уларга Парвардигорлари томонидан бирон янги эслатма – оят келар экан, албатта уни масҳара қилиб, диллари ғофил бўлган ҳолларида тингладилар...”** (Анбиё сураси, 1-3-оятлар).

Вақти-соати етиб қиёмат қоим бўлганида Аллоҳ таоло халойиқни қайта тирилтиради. Амаллар ҳисоб-китоб қилинган, яхшига мукофот, ёмонга жазо берилади. Афсуски, одамларнинг кўпи мана шу ҳақиқатни англаб етмайди, юраги уришдан тўхтагунча дунё ишлари билан алаҳсиб-қуймаланиб юраверади. Ваҳоланки, қиёмат қоим вақти жуда яқин. Огоҳ бўлайлик, кўзимизни очайлик, охират тадоригини кўрайлик. Инсон дунёга бир марта келади, фақат бир марта. Ўлимдан сўнг хатони тўғрилаш учун ортга қайтиш имкони йўқ.

Аллоҳ таоло бандалар диққатини ғафлатда ҳаёт кечирган шахсларнинг охиратдаги афсус-надоматига қаратган: **“Улар яна: “Агар биз (огоҳлантирувчи пайғамбар сўзларини) тинглаб, ақл юргизганимизда, дўзах эгалари қаторида бўлмасдик”, дейдилар. Мана улар ўз гуноҳларини эътироф этдилар. Энди у дўзах эгаларига ҳалокат бўлмай!”** (Мулк сураси, 10-11-оятлар).

Ҳўламай-нетмай қадам босган одам куни келиб аттанг, деб қолади. Нафақат бу дунёда, охиратда ҳам афсус чекади. Дўзахга маҳкум этилган кимсалар:

– Э воҳ! Дунёда ақлимизни ишлатганимизда, тўғри йўлда юрганимизда, дунёга берилмасдик, яхши ишларни қилардик, бундай аҳволга тушмасдик! – деб афсусланадилар.

ВАҚТНИ ҒАНИМАТ БИЛАЙЛИК!

Парвардигоримиз бизларга шундай хитоб қилган: **“Эй мўминлар! Аллоҳдан қўрқинглар, (ҳар бир) жон эрта учун нима тақдим этганига қарасин! Аллоҳдан қўрқинглар! Албатта Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардордир. Сизлар Аллоҳни унутиб қўйган, (шундан кейин Аллоҳ) уларга ўзларини ҳам унуттириб қўйган кимсаларга ўхшаб қолманглар! Ана ўшалар фосиқ-итоатсиз кимсалардир!”** (Ҳашр сураси, 18-19-оятлар).

Оятда айтилишича, банда Аллоҳнинг айтганини қилмаса, Парвардигор уни ўз ҳолига ташлаб қўяди. Биз Аллоҳнинг раҳматига муҳтожмиз. Демак, шунга яраша шариат буйруқларини бажаришимиз керак.

Ўзимизни бир сарҳисоб қилайлик: амалларимиз юзасидан ҳисоб-китобга тайёрмизми? Ибодатларимиз ўрнида бажариляптими? Нуқсон-камчиликлар вақтида тўғриланяптими? Охиратда фойда берадиган қандай эзгу ишларимиз бор? Аллоҳга ҳақиқий тақво қила оляпмизми? Охиратда нажот топиш учун сармоямиз етарлими?..

Аллоҳ бизни ҳисоб қилишидан олдин ўзимизни сарҳисоб қилиб, имтиҳон олдидан хато-камчиликларимизни тузатиб олайлик. Хатони тўғрилаш имкони бугун бор. Эртага бўлмай қолади. “Вақт ғанимат, ўтса надомат” деб бекорга айтишмаган.

Энди мана бу хитобга эътибор қаратайлик: **“Эй мўминлар, на мол-дунёларингиз, на бола-чақаларингиз сизларни Аллоҳнинг зикридан тўсиб қўймасин! Ким шундай қилса, ана ўшалар зиён кўрувчилардир! Сизларнинг (ҳар) бирингизга ўлим келиб, у: “Парвардигорим, мени озгина муддатга (ҳаётда) қолдирсанг, хайр-садақа қилиб, солиҳлардан бўлсам”, деб қолишидан илгари – Биз сизларга ризқ қилиб берган нарсалардан инфоқ-эхсон қилинган! (Чунки) Аллоҳ бирон жонни ажали келган вақтида (вафот эттирмасдан) қолдирмайди. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардордир”** (Мунофиқун сураси, 9-11-оятлар).

Кимда-ким мол-дунё йиғиш, бола-чақа ташвишида Аллоҳга ибодат қилишдан чалғиса, ўлимидан

олдин яна озгина фурсат берилишини ўтиниб сўрайди.

Ҳаётда бундай одамлар кўп учрайди. Кимнингдир мол-давлати бисёр, қўша-қўша ўғил-қизлари бор. Аммо ибодатдан йироқ, пешонаси саждага тегмайди. Шундай бўлса-да, ўзини комил мусулмон санайди. Ҳатто “жаннат тўри меники бўлади” деб даъво ҳам қилади. Яна кимдир ўзига тўқ, ибодатли, аммо зикрароқ. Бойлик тўплайди, “Бир кун ишлатарман”, деб юраверади. Вафоти яқинлашганда не қиларини билмай қолади. Чунки минг машаққат билан йиққан бойлиги бошқаларга қоляпти. Ўлимдан кейин молидан, уй-жойидан айрилади. Аммо давлатининг ҳисобини ўзи беради. Мана шунинг учун ажали етган ҳасис бой озроқ ҳаёт берилишини ўтиниб сўрайди. “Яна бироз яшасам, садақа қилардим, мухтожларга ёрдам берардим!” деб ялиниб-ёлворади. Лекин энди кеч. Фурсат ўтди. Унга ортиғи билан вақт берилганди. Ўша дамларни ғанимат билмади. Аллоҳ – умри поёнига етган – бандага бошқа имкон бермайди. Нима қилса, вақт борида тез-тез қилиб қолиш керак эди...

Ривоят қилинишича, Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу бир куни: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Бой одамга ҳаж ёки закот фарз бўлса-ю, аммо иккисини бажармаса, ўлими олдидан (ҳаётга) қайтишни ўтиниб сўрайди”, деганлар”, деб айтганида, бир киши: “Эй, Ибн Аббос! Аллоҳдан кўрк! Буни фақат кофирлар сўрайди!” дея хитоб қилди. Шунда Ибн Аббос розияллоҳу анҳу: “Мен сизларга Қуръондан далил келтираман”, деб юқоридаги оятларни ўқиб берган экан³¹¹.

ҚУРЪОННИ ТЕЗ-ТЕЗ ТАКРОРЛАБ ТУРИШ ЛОЗИМЛИГИ

Абу Мусо Ашъарий розияллоҳу анҳу ривоят қилишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Қуръонни такрорлаб туринглар! Жоним измида бўлган Зотга қасамки, (Қуръон) арқонига боғлаб қўйилган туядан ҳам тезроқ қочиб кетади”, деганлар³¹².

Туя боғлаб қўйилгач, тез-тез хабар олиб турилмаса, арқонини шартта узиб бир зумда кўздан ғойиб бўлади. Қуръонни ёдлагандан кейин муттасил такрорлаб турилмаса, хотирадаги оятлар секин-аста унутила бошлайди. Қорининг масъулияти ҳам шунда.

Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда: “Қуръон соҳиби боғлаб қўйилган туянинг эгасига ўхшайди. Агар маҳкам тутиб турса, ушлаб қолади. Мабодо бўш қўйса, қочиб кетади”, дейилган³¹³.

Қуръонни такрорлаш фойдаси кўп. Жумладан:

1. Қуръон ўқигани учун савоб олади;
2. Қуръонни унутиб юбормайди;
3. Кўп такрорлагани учун тил келишмайдиган сўзларни яхши ўқийди;
4. Қуръон маъноларини тушунади, аввал идрок этмаган оятлар маъносини шуурига сингдиради, билмаганини тафсир китобларидан ўқиб ўрганади.

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам кечаси бир одам Қуръон ўқиётганини эшитиб: “Аллоҳ унга раҳм қилсин! Менга унуттирилган фалон-фалон суралардаги фалон-фалон оятни ёдимга солди”, дедилар³¹⁴.

Пайғамбар алайҳиссалом Қуръондан бирон оятни унутишлари мумкин эмас. Чунки Аллоҳ таоло: “Биз сизга қироат қилдирамиз, Сиз зинҳор унутмайсиз”, деб ваъда берган. Бу ерда оятлар жойлашиш ўрни, кетма-кетлиги назарда тутилмоқда, десак хато бўлмайди. Зеро, Қуръон Фотиҳадан Носгача оятма-оят тартиб билан нозил қилинмаган. Бир оятдан кейин бошқа сура ояти тушган. Расулуллоҳ котибларга айтиб, оятларни тегишли ўринларга ёздириб қўйганлар.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Сизлардан бирон киши: “Фалон-фалон оятларни унутдим”, дейиши нақадар ёмон! Лекин (аслида) унга унуттирилган бўлади. Қуръонни эслаб туринглар! (Каломуллоҳ) кишилар қалбидан қозигига танғиб қўйилган туядан ҳам тез қочиб кетади”, деганлар³¹⁵.

Уламолар айтишича, уч хил сабабга кўра “Қуръонни унутдим” дейиш мумкин эмас:

1. Бу билан мусулмон одам Қуръонни тарк этган бўлади.
2. “Қуръонни унутдим”, деган одам ўз зарарига гувоҳлик беради.

³¹¹ Термизий, Табароний, Ибн Жарир, Ибн Мунзир, Абд ибн Ҳумайд ривоят қилган.

³¹² Бухорий, Муслим ривоят қилган.

³¹³ Бухорий, Муслим, Насоий, Молик, Аҳмад ривоят қилган.

³¹⁴ Бухорий, Муслим, Аҳмад, Ибн Ҳиббон, Байҳақий ривоят қилган.

³¹⁵ Муслим, Термизий, Насоий, Доримий, Аҳмад ривоят қилган.

3. Аллоҳ амалларнинг Яратувчисидир. Банданинг ёдлашини ҳам, унутишини ҳам Аллоҳ яратади.

Машаққат билан Қуръон ёдлагандан кейин бепарво бўлиб унутиб юбориш яхши эмас. Аллоҳ сақласин, шундай бўлган тақдирда: “Фалон оятни унутиб қўйдим”, дейилмас экан. Зеро, унутиш тарк этиш дегани. Ҳақиқий мўмин банда Қуръонни тарк этмайди, Аллоҳнинг Каломига бир умр ошно бўлади.

ҚУРЪОННИ УНУТИШ ОҚИБАТИ

Аллоҳ таоло Тоҳа сурасининг 124-126-оятларида шундай деган: **“Ким Менинг эслатмамдан юз ўгирса, албатта унинг учун танг-бахтсиз ҳаёт бўлади, Биз уни қиёмат куни кўр ҳолида тирилтирамиз. У: “Парвардигорим, нега мени кўр қилиб тирилтирдинг. Ахир мен кўрардим-ку?!” дейди. (Аллоҳ): “Шундай. Сенга Бизнинг оятларимиз келганида уларни унутдинг. Бугун сен ҳам ана шундай унутиласан”, деб айтади”.**

Боши ғамдан чиқмаётган, ишидан барака кетган, рўзғоридан файз кўтарилган одамлар ўзларига бир назар солсинлар: улар Аллоҳнинг Китобига эътиборсизлик қилмаяптиларми? Қуръонни ўқиб-ўрганишни ташлаб қўймадиларми? Чунки Аллоҳ: “Менинг зикримдан юз ўгирган одам бахтсиз бўлади”, деб айтяпти.

Аллоҳга итоатсизлиги туфайли инсон бошига кўп мусибат тушади. Қандайдир кўнгилсиз ҳолатга йўлиқишига ҳам Каломуллоҳга бепарволик сабаб бўлади. Дунёда ҳам, охиратда ҳам бахтли бўлишни истаганлар учун Аллоҳга қайтиш тавсия этилади.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Менга умматим ажр-мукофотлари, ҳатто бир киши масжиддан олиб чиқиб ташлаган кичкина хас чўпи (учун олган савоби)гача кўрсатилди. Менга умматим гуноҳлари ҳам кўрсатилди. Улар орасида бир кишига Қуръондан бир сура ёки оят берилиб, кейин уни унутиб юборганичалик катта гуноҳни кўрмадим³¹⁶.”

Қуръонни унутишга бунчалик қаралишининг ўзига яраша сабаби бор. Агар шу даражада каттиқ турилмаса, одамлар бунга бепарво бўлиб қолишлари мумкин. Аксинча, Қуръони каримни эсдан чиқармасликка ҳаракат қилган киши бошқа муҳим нарсаларни ҳам унутмасликка одатланади. Бу хислат инсонга жуда асқотади³¹⁷.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Бирон киши Қуръонни ўқиб (ёдлаб), кейин унутиб юборса, қиёмат куни Аллоҳ азза ва жаллага қўли кесилган ҳолда йўлиқади³¹⁸.”

Уламолар бу ҳадисни шундай тушунтиришган:

1. Қуръонни унутган одам қиёмат куни Аллоҳ билан юзлашганида яхшиликлардан холи бўлади;
2. Қиёмат куни унинг фойдасига ишлайдиган биронта ҳам ҳужжат бўлмайди;
3. Қуръонни унутгани учун охиратда жўяли сабаб келтиролмайди.

Аллоҳ таоло бундай аянчли ҳолдан сақласин, Қуръон ҳақларини тўқис адо этиб, Ўзининг розилигига эришадиган бандалардан қилсин!

ҚУРЪОН НЕЧА КУНДА ХАТМ ҚИЛИНАДИ?

Қуръонни хатм қилиш деганда, Каломуллоҳни бошидан охиригача ўқиб чиқиш кўзда тутилади. Фотиҳа сурасидан Носгача бир сидра ўқиб чиққан одам Қуръонни бир марта хатм қилган бўлади.

Савобталаб инсон учун Қуръон ўқиш энг афзал ибодатдир. Аллоҳнинг Каломини ўқиган қорига ҳар бир ҳарф учун 10 та савоб ёзилади: қори “Алиф, лам, мим” деб ўқий бошлаши билан фаришталар унинг номаи аъмолига 30 та савоб ёзиб қўяди!

Қуръони каримда 300.000 дан зиёд ҳарф борлигини ҳисобга олсак, бир марта хатм қилганда 3000.000 дан ортиқ савобга эга бўламиз! Ақлли мўмин киши бундай фурсатни қўлдан чиқармайди. Оқил банда шундай йўл тутаяди: Қуръон ўқиш билан касб-қорига ҳалал етмайди, тирикчилик ҳам, ибодат ҳам ўз вақтида бўлаверади. Фақат ҳамма ишларини жой-жойига қўйиб, вақтини тўғри тақсимлай олса бўлгани. Шунда барчасига улгуради. Тартиб-интизомли одамнинг умри баракали, иши унумли бўлади.

³¹⁶ Абу Довуд, Термизий, Ибн Хузайма, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

³¹⁷ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Қуръон фазилатлари”.

³¹⁸ Абу Довуд, Доримий, Аҳмад, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: “Қуръонни бир ойда хатм қил!” дедилар. Мен: “Бундан ортиғига қодирман”, дедим. У зот: “Унда етти кунда хатм қил. Бундан оширма!” деб тайинладилар³¹⁹”.

Қуръонни хатм қилиш ҳақида сўз кетганда машҳур саҳоба Абдуллоҳ ибн Амр розияллоху анхунинг ибодатга кучли иштиёқи кўз олдимизда намоён бўлади.

Ривоятда аввал бир ойнинг зикр қилинишидан хатм учун энг афзал муддат 30 кун эканини билиб оламиз. Имкони борлар ундан кам муддатда хатм қилсалар ҳам бўлади. Лекин омма мусулмонлар учун тавсия этилган хатм муддати – 30 кун.

Абдуллоҳ ибн Амрдан ривоят қилинади: Отам мени насл-насабли аёлга уйлантириб қўйганди. У доим бизни келиб, мен ҳақимда сўрарди. Хотиним:

– У жуда ҳам яхши киши, келганимиздан бери ўрин ҳам солмайди, тирикчилик қилишни ҳам ўйламайди, – дерди.

Бу ҳолат узоқ давом этганидан кейин отам буни Набий соллаллоху алайҳи ва салламга айтибди. У зот:

– Ўғлингни олдимга чақир, – дебдилар.

Шунда мен Расулуллоҳ билан кўришдим.

– Неча кун рўза тутяпсан? – деб сўрадилар.

Мен:

– Ҳар куни, – деб жавоб бердим.

– Қуръонни қанчада хатм қиласан?

– Ҳар кечада.

– Бир ойда уч кун рўза тут! Қуръонни бир ойда хатм қил!

– Бундан ортиғига тоқатим етади.

– Ҳафтада уч кун рўза тут.

– Бундан кўпига қодирман.

– Икки кун оғзинг очиқ бўлсин, бир кун рўза тут.

– Бундан ҳам кўпига қодирман.

– Ундай бўлса энг афзал рўза – Довуд алайҳиссалом рўзасини тут. Бир кун рўза тутасан, бир кун оғзинг очиқ бўлади. Ҳар етти кечада бир марта хатм қил.

Ўшанда қанийди Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам тавсияларини қабул қилганимда! Чунки ҳозир ёшим ўтиб, анча заифлашиб қолдим.

(Мужоҳид айтади:) “Набий соллаллоху алайҳи ва саллам даврларида қилиб юрган амалини тарк этишга Абдуллоҳ ибн Амрнинг кўзи қиймасди. У оила аъзоларидан баъзиларга кундузи Қуръоннинг еттидан бирини ўқиб берар, кечаси енгил бўлиши учун ўқиганларини кундузи ёддан тиловат қиларди. Агар куч-қувватга киришни хоҳласа, бир неча кун рўза тутмас, кейин ҳисоблаб, шунча вақт рўза тутарди³²⁰”.

Амр ибн Ос розияллоху анху ўғли Абдуллоҳни қурайшлик аёлга³²¹ уйлантириб қўйганди. Отаси Абдуллоҳнинг ҳолидан хабар олиш учун уларникига тез-тез келиб турар, келинидан ўғли ҳақида сўрарди. Келини Абдуллоҳ нуқул ибодат билан машғул бўлиб, рўзғор ишларига бепарво эканини айттарди. Амр ибн Ос розияллоху анху ўғли Абдуллоҳ хотинининг ҳақларини поймол қилаётганини билди. Бунинг олдини олиш учун Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламга шу ҳақида сўз очди. У зот Абдуллоҳ ибн Амрни олдиларига чақиртирдилар. Абдуллоҳ келгач, неча кун рўза тутиши, Қуръонни қанчада хатм қилишини сўрадилар. Абдуллоҳ ҳар куни рўза тутишини, ҳар кечада Қуръонни бир марта хатм қилишини айтди. Бу ишга банданинг тоқати етмаслиги, бошқа муҳим ишлардан қолиб кетишини эътиборга олиб Пайғамбаримиз унга енгилроқ йўлни тавсия этдилар. Абдуллоҳ ҳар сафар Набий соллаллоху алайҳи ва саллам айтган ишдан ҳам ортиғига қодир эканини таъкидлашдан чарчамади. Расули акрам охири кунора рўза тутишни, Қуръонни ҳафтада бир марта хатм қилишни тавсия этдилар.

Вақт ўтиб Абдуллоҳ ибн Амр Расулуллоҳ алайҳиссалом айтган осон йўлдан юрмаганига афсусланди. Чунки йигитлик чоғидан қанда қилмаган амаллар кексайганида оғирлик қилаётганди. Бироқ шунча йилдан бери қолдирмай келган ишларни тарк этгиси йўқ эди.

³¹⁹ Бухорий, Муслим ривоят қилган.

³²⁰ Бухорий, Насоий ривоят қилган.

³²¹ Унинг исми – Умму Муҳаммад бинти Маҳмия.

Мужоҳид хабар беришича, Абдуллоҳ ибн Амр кексайиб, белидан мадор кетганида ҳам кундузи Қуръоннинг еттидан бир қисмини ёддан ўқирди, уларни кечаси намозда қироат қиларди.

Бошқа ривоятда айтилишича, Абдуллоҳ ибн Амр розияллоху анху Набий соллаллоху алайҳи ва салламдан Қуръонни қанчада хатм қилиш ҳақида сўраганида, у зот: “Қирқ кунда”, кейин “бир ойда”, кейин “йигирма кунда”, сўнг “ўн беш кунда”, кейин “ўн кунда, охири “етти кунда”, деб жавоб берганлар. Етти кундан пастга тушмаганлар³²².

ҚУРЪОННИ БИР-ИККИ КУНДА ХАТМ ҚИЛИШ МУМКИНМИ?

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам айтадилар: “Қуръонни уч кундан кам (муддат)да ўқиб чиққан одам (унинг маъносини) тушунмайди³²³”.

Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларни Қуръон ўқишга қизиқтирардилар. Шу билан бирга, Каломуллоҳ мазмунини тушуниб ўқишни тайинлаганлар. Чунки тушунар-тушунмас апил-тапил ўқиб чиқишдан фойда йўқ. Қуръон ўқишдан асосий мақсад – маъносини англаш. Агар Қуръоннинг теран мазмунини дилимизга жойласак, ана ўшанда қалбимиз покланади, кўнглимиз таскин топади.

Машхур саҳоба Абу Дардо розияллоху анхудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоху алайҳи ва саллам:

– Ичингизда бирон киши тунда Қуръоннинг учдан бирини ўқишга қодир эмасми? – деб сўрадилар.

Шунда одамлар савол беришди:

– Қандай қилиб Қуръоннинг учдан бирини ўқий олади?!

– Ихлос сураси Қуръоннинг учдан бирига тенг³²⁴, – дея марҳамат қилдилар Расулуллоҳ.

Саҳобалар кечаси Қуръоннинг учдан бирини ўқишни ҳам оғир иш деб ҳисоблашган. Нега десангиз, улар Қуръонни қандай ўқиш кераклигини, қироат фақат тилни қимирлатишдангина иборатмаслигини яхши билишган.

Киши, “Қуръонни тезроқ хатм қиламан” деб шошилиб хато ўқиб қўйиши мумкин. Бундай ҳолатда савоб оламан, деб гуноҳга ботади. Шунинг учун Қуръон ўқиётганда шошилмаслик лозим.

Ибн Масъуд розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Ким Қуръонни уч кундан кам муддатда хатм қилса, гўё шеър ўқибди³²⁵”.

Қуръон шеърга ўхшатиб қофия билан шариллатиб ўқилмайди. Қуръон тадаббур билан, ихлос билан ўқилади. Зотан, Қуръон шеър эмас, Аллоҳнинг Каломидир.

Ривоят қилинишича, Муоз ибн Жабал Қуръонни уч кундан кам муддатда хатм қилишни ёқтирмасди³²⁶.

Айрим салафлар Қуръонни бир-икки кунда хатм қилганлари ҳақида маълумотлар бор. Аммо машхур саҳоба Муоз ибн Жабал розияллоху анху бу ишни хушламаган экан.

Баъзилар, “Рамазонда кўпроқ Қуръон ўқийман” деб шошилиб, ўзлари билмаган ҳолда тиловатда хатога йўл қўйишлари мумкин. Жонингиз омон бўлсин! Майли, муборак ойда тўрт-беш марта эмас, бир-икки марта хатм қилинг, лекин шошилмасдан, Каломуллоҳ маъноларини тушуниб ўқинг.

Ҳозирги тезкор замонда одамлар имкон қадар вақтни тежашга, оз фурсатда кўпроқ маълумотларни ўзлаштиришга ошиқадилар. Ҳатто овқат еяётганда, транспортда кетаётганда ҳам китоб ўқиш, газета, журналларни варақлаб чиқиш пайида бўладилар. Лекин Қуръонни бундай ўқиб бўлмайди. Чунки Қуръон ўқишнинг ўзига хос одоблари бор. Қуръонни дуч келган жойда, пала-партиш тарзда ўқилмайди. Шунчаки кўз югиртириб ҳам чиқилмайди. Аллоҳнинг Каломини ўқишга алоҳида эътибор талаб қилинади.

САЛАФЛАР НЕЧА КУНДА ХАТМ ҚИЛИШГАН?

Абул Аҳвасдан ривоят қилинади: “Абдуллоҳ ибн Масъуд: “Қуръонни етти кунда хатм қилинганлар, уч кундан оз муддатда хатм қилманганлар. Киши туну кун (қироат, зикр, истиффордан иборат)

³²² Абу Довуд, Термизий мухтасар тарзда ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

³²³ Сунаун соҳиблари, Аҳмад, Ибн Ҳиббон, Байҳақий, Баззор ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

³²⁴ Бухорий, Муслим, Термизий, Доримий, Аҳмад ривоят қилган.

³²⁵ Табароний “Қабир”да саҳиҳ кишилардан ривоят қилган.

³²⁶ Абу Убайд саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

вазифасини тўлиқ адо этсин!” деган. Бизга ривоят қилинишича, Абдуллоҳ ибн Масъуд рамазонда Қуръонни уч кунда, бошқа ойларда жумадан жумагача хатм қиларди. Убай ибн Каъб Қуръонни саккиз кунда, Тамим Дорий етти кунда хатм қиларди. Усмон ибн Аффон кечаси билан ибодат қилиб чиқар, бир ракатда Қуръонни хатм қиларди³²⁷.”

Салафларнинг хатм қилиш муддати ҳар хил бўлган³²⁸. Баъзи саҳобалар Қуръонни етти кунда хатм қилишарди. Айримлари бир ойда ёки икки ойда хатм қилишган³²⁹. Аллоҳ уларнинг барчаларидан рози бўлсин!

Баъзи аҳли илмлар Қуръонни уч кундан кам муддатда хатм қилишга рухсат беришган. Муҳаммад ибн Наср “Қиёмул лайл” китобида: “Саид ибн Мусайяб икки кечада хатм қиларди. Собит Буноний Қуръонни бир кечаю бир кунда хатм қиларди, ҳар куни рўза тутарди. Абу Ҳарра Қуръонни бир кечаю бир кунда, Ато ибн Соиб эса ҳар икки кечада бир марта хатм қиларди”, деган.

Оиша розияллоҳу анҳодан сўралди: “Баъзилар Қуръонни бир кечада икки-уч мартадан хатм қилишаётган экан. Шу иш тўғрими?” Оиша онамиз жавоб бердилар: “Улар Қуръон ўқишибди, аммо маъносини ўқишмабди³³⁰”.

“Қиёмул лайл”да ривоят қилишича, Мансур ибн Зодон “енгил” ўқирди, чошгоҳ намозида Қуръонни хатм қиларди. У бир кунда икки марта, рамазон ойида шом билан хуфтон орасида икки марта хатм қиларди!

Хуллас, Қуръонни хатм қилишнинг ўртача муддати – қирқ, ўттиз ёки йигирма кун. Энг оз муддат – етти, беш ёки уч кун. Қуръонни уч кундан кам муддатда ўқишга рухсат берилади, аммо тавсия этилмайди.

ҚУРЪОННИ ҲАР КУНИ ЎҚИШ КЕРАКМИ?

Мўмин-мусулмон банда Қуръонни кунда-кунора ўқиб туради. Ойда-йилда бир бор қўлга олиб, у ер-бу ерини варақлаб қўйган билан иш битмайди. Агар биз сидқидилдан Қуръон ўқишга, мазмунига тушунишга ҳаракат қилсак, Аллоҳ кулфи дилимизни очади, йўлимизни равон қилади.

Уламолар ҳар бир мўмин-мусулмон кишига кунда 10 бет Қуръон ўқишни тавсия этишган. Шунда бир ойда Китобни охиригача ўқиб чиқади.

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинган ҳадиси шарифда: “Аллоҳ учун амалларнинг энг яхшиси – оз бўлса ҳам – давомлисидир. Кучингиз етганича ўзингизга амалларни лозим тутинг!” дейилган³³¹.

Ҳар қандай инсонда турли-туман жумбоқли саволлар туғилади. Ана шу саволларга Қуръонни кунт билан ўқиш орқали жавоб топилади.

Қолаверса, ташқи таъсирлар натижасида инсон қалбига қора доғлар тушади, бирон нохуш нарсадан кўнгли хижил бўлади. Қуръон ўқилса, дилдаги ана шундай ғашликлар арийди.

Кунда-кунора уйда, кўчада ёки ишхонада асаббузарликлар бўлиб туради. “Ўзимни қўлга оламан. Энди асабийлашмайман”, деб минг ҳаракат қилсангиз ҳам, кимдир жаҳлингизни чиқариши, жиғингизга тегиши мумкин. Агар Қуръон ўқиб юрсангиз, шундай маҳалда ҳиссиётларни жиловлаш, ғазабни босиш осон кечади. Чунки Қуръон ўқиган одамнинг иродаси тобланади, имони кучаяди. Қолаверса, Аллоҳни зикр қилган банданинг қалби ором олади, дилдаги ғазаб, ҳасад, адоват ўти сўнади.

Қуръонни мутгасил ўқиб турсак, унда-бунда қулоғимизга чалинадиган тўқима қиссаларга, чўпчакларга ишонавермаймиз, тарихий ҳақиқатни афсонадан ажрата оламиз. Чунки Қуръонда энг рост, ибратли қиссалар келтирилган. Уларни ўқиган инсон тарихни, ҳаётни ўрганади, инсон руҳиятининг энг нозик жиҳатларидан воқиф бўлади.

Бой-бадавлат одамларга, шоҳона ҳаёт кечираётганларга кўзингиз тушса, уларга ҳасад қилманг. Қуръони қаримдаги Қорун қиссасини ўқинг, қалбингиз анча таскин топади. Бу қиссани ўқиб дунё

³²⁷ Байҳақий “Ас-сунанул кубро”да ривоят қилган.

³²⁸ Абу Довуд ривоят қилишича, Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу хатми Қуръонни жума кечасида бошлаб, пайшанба кечасида тугатарди. Умар ибн Мурра айтади: “Салафлар Қуръонни туннинг ёки куннинг аввалида хатм қилишни яхши кўришарди”.

³²⁹ Манба: Жалолиддин Суяутий, “Ал-итқон фи улумил қуръон”.

³³⁰ Абдуллоҳ ибн Муборак “Зухд”да ривоят қилган.

³³¹ Бухорий ривоят қилган.

ўткинчилигини, уюм-уюм тиллоси бўлса ҳам бошга тушадиган балодан кочиб қутулиб бўлмаслигини англаб етасиз. Шунда мол-дунёга муносабатингиз ўзгаради.

Кунда-кунора Қуръони каримга ошно бўлсак, қалбимиздаги ёмон гумонлар, шумланиш, рухий безовталиклар арийди. Безовта диллар Қуръон ўқиш билан тинчланади.

Фойдасиз ишларга вақтини сарфлаган одам умридан барака кетади. Аксинча, Қуръон ўқиган, Қуръон эшитган инсон умрига, қилаётган ишларига барака киради. Буни ўзингиз бир синаб кўринг! Ҳар куни маълум вақтингизни Қуръон ўқиш ёки эшитишга ажратинг, кўрасиз, ишларингизни бароридан келади, мушкулларингиз осон ҳал бўлади. Бунинг сабаби оддий: Аллоҳ таоло Қуръон ўқиган банд умрига файз-барака, ишига ривож беради.

Қуръони карим фақат муборак рамазон ойида ёки баъзи маросимларда эмас, доим ўқилиши керак. Шунда Аллоҳнинг Каломи ҳақларини адо этиш томон қадам ташлаган бўламиз. Агар биз Қуръонни ихлос билан ўқисак, маъноларини дилимизга жойласак, унга риоя этсак, Қуръон қалбимизни поклайди, охиратда бизга шафоатчи бўлади.

ҚУРЪОН ТИЛОВАТИДАН КЕЙИН ЎҚИЛАДИГАН ДУО

Қуръон ўқигандан кейин қуйидаги дуони ўқиш тавсия этилган:

سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

Дуонинг ўқилиши: “Субҳаанака ва биҳамдика лаа илааҳа иллаа анта астағфирука ва атувбу илайк”.

Дуонинг маъноси: “(Ё Аллоҳ,) Сен ҳар қандай нуқсондан Поксан, ҳамду сано Сенгагина хос. Сендан ўзга илоҳ йўқ. Гуноҳларимни кечиршингни сўрайман, Сенга тавба қиламан!”

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади: “Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам бир жойда ўтирсалар, Қуръон тиловат қилсалар ёки намоз ўқисалар, буни (қуйидаги) калималар билан яқунлардилар. Мен: “Эй Расулulloҳ, сиз бирон жойда ўтирсангиз, Қуръон тиловат қилсангиз ёки намоз ўқисангиз, бу калималар билан тугатяпсиз. (Бунинг сабаби нима)?” деб сўрадим. У зот: “Ҳа. Ким яхшиликни гапирса, ўша бандага мана шу яхшилик учун муҳр босилади. Ким ёмонликни гапирса, у (калима)лар унга каффорат бўлади. (Бу қуйидаги калималардир:) Субҳаанака ва биҳамдика лаа илааҳа иллаа анта астағфирука ва атувбу илайк”, дедилар³³²”.

ХАТМИ ҚУРЪОНДАН КЕЙИН ДУО ҚИЛИШ ХОСИЯТИ

Қуръон хатмидан кейин дуо қилинса, минглаб фаришталар “омин” деб туради. Аллоҳ таоло мана шу вақтдаги дуо-илтижоларни қабул этади. Бу ҳақида ҳадислар кўп. Қолаверса, ўтмишда ўтган улуғларимиз Қуръон хатмидан кейин қандай дуо қилганлари ҳақида ҳам қимматли маълумотлар бор.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким фарз намозини ўқиса, дуоси мустажоб бўлади. Ким Қуръон хатм қилса, дуоси мустажоб бўлади³³³”.

Бундан чиқди, беш вақт намоздан кейин, Қуръон ўқиб бўлгандан сўнг чин дилдан Аллоҳга дуо қилинса, Парвардигори олам дуоларни ҳусни қабул этади.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда: “Ким Қуръон ўқиса (ёки Қуръонни жамласа,) дуоси Аллоҳ даргоҳида мустажоб бўлади. (Аллоҳ) хоҳласа, уни дунёда беради, хоҳласа, охиратига захира қилиб олиб қўяди”, дейилган³³⁴.

Хатмдан кейин дуо қилсак, самога умид билан кўтарилган қўлимиз қуруқ қайтмайди. Сидқидилдан қилган илтижоларимиз самарасини кўрамиз, иншааллоҳ!

Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Осмон беш нарсага – Қуръон тиловати, икки тараф (мўминлар билан кофирлар) ўртасидаги тўқнашув, ёмғир ёғиши, мазлумнинг дуоси ва азон учун очилади³³⁵”.

³³² Насоий “Ас-суанул кубро” да саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

³³³ Табароний заиф санад билан ривоят қилган.

³³⁴ Табароний ривоят қилган. Ҳайсамий “Мажмауз завоид” да шундай деган: “Ривоят санадида Муқотил ибн Давокдўз бор. Агар у Муқотил ибн Ҳайён бўлса, саҳиҳ ровий. Борди-ю, Ибн Сулаймон бўлса, заифдир. Қолган ровийлар ишончли”.

Яна бир ҳадисда: “Ким Қуръон ўқиб бўлгач, Аллоҳга ҳамд айтса, Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламга салавот йўлласса, истиғфор айтса, яхшилиқни ўрнида сўрабди”, дейилган³³⁶.

Қуръон ўқигандан кейин, аввал Аллоҳга ҳамду санолар айтилади, Пайғамбаримизга салавоту саломлар йўлланади, тавба-тазарру, истиғфордан кейин Аллоҳга дуо қилинади.

Мужоҳид айтади: “Хатми Қуръон вақтида Аллоҳнинг раҳмати нозил бўлади³³⁷”.

Қуръон хатмидан кейин дуолар мустажоб бўлишига сабаб:

1. Бу пайтда Аллоҳнинг раҳмати ёғилади;
2. Тўрт минг фаришта “омин”, деб туради;
3. Қуръон ўқилганда осмон эшиклари очилади;
4. Қуръон ўқиган банда гуноҳлардан покланади. Покиза қалб ила қилинган дуо мақбулдир.
5. Қуръон ўқиган банда қалбида ихлос пайдо бўлади. Дуонинг ижобат бўлишида ихлоснинг ўрни катта.

Ривоят қилинишича, Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу Қуръон хатм қилса, аҳли аёлини, фарзандларини бир жойга тўплаб, ҳақларига дуо қиларди³³⁸.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу Қуръон хатм қилса, оиласини бир ерга тўпларди. Улар “Омин!” деб туришарди³³⁹.

Қуръон хатмидан кейинги дуога кишининг оила аъзолари “омин” деб турсалар, яхши бўлади. Шунда ёш болалар ҳам дуо қилишни ўрганади, мурғак қалбларида Қуръон ўқишга қизиқиш пайдо бўлади. Жажжи болалар катталарни кўриб, дилларида ибодатга хоҳиш уйғонади. Зеро, бола эшитганига эмас, кўзи билан кўрганига кўпроқ ишонади. Кўрган нарсалари бола хотирасида мухрланиб қолади.

Ҳумайд Аъраж шундай деган: “Ким Қуръон ўқиганидан кейин дуо қилса, тўрт минг фаришта “омин”, деб туради³⁴⁰”.

Иброҳим Нахайй айтади: “Ким Қуръонни кундузи хатм қилса, фаришталар кечгача унинг ҳақиға салавот айтади. Агар кечаси хатм қилса, фаришталар тонггача қори ҳақиға салавот айтиб чиқади³⁴¹”.

Фаришталар Қуръон хатм қилган бандага яхшилиқ сўрашади, ҳақиға истиғфор айтишади.

Холид ибн Маъдон шундай деган: “Қуръон ўқувчи ва ўрганувчи сурани тамомлагунича фаришталар унинг ҳақиға салавот айтиб туради. Агар биронтангиз сурани ўқитса, ундан икки оятни қолдириб, кундузнинг охирида хатм қилсин. Шунда фаришталар унинг ҳақиға кун бўйи тўхтовсиз салавот айтиб чиқади³⁴²”.

ХАТМИ ҚУРЪОНДАН КЕЙИН ЯНА БОШИДАН ЎҚИШ ХОСИЯТИ

Эътибор берсангиз, муборак рамазон ойида Қуръон хатм қилаётган қорилар Нос сурасини ўқиб бўлиб, Фотиҳа сурасини, кейин Бақаранинг аввалги оятларини тиловат қилишади. Бунинг қандай хосияти борлигини биласизми?

Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, бир киши:

– Ё Расулulloҳ, қайси амал Аллоҳ учун энг севимли? – деб сўради.

– Манзилга тушиши билан қайта жўнайдиган (одамнинг амали), – дедилар у зот.

– Тушиши билан қайта жўнайдиган (одам) ким?

– Қуръонни бошидан охиригача ўқиб келиб, тугатиши билан қайтадан бошлайдиган (киши)дир³⁴³.

Бу ҳадис икки хил изоҳланган:

1. Қори Қуръондан бирон сурани ўқиб тугатиши билан дарров кейингисига ўтади;
2. Қуръонни тўлиқ хатм қилгандан кейин яна бошидан ўқишни бошлайди.

³³⁵ Табароний ривоят қилган. Ривоят санадида Ҳафс ибн Сулаймон Аздий бор. Бухорий, Муслим, Ибн Маин, Насойй, Ибн Мадиний уни заиф ровий деган. Аҳмад ҳамда Ибн Ҳиббон: “Бу ровий ишончли”, деган.

³³⁶ Байҳақий заиф санад билан ривоят қилган.

³³⁷ Ибн Абу Шайба ривоят қилган.

³³⁸ Доримий, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади саҳих.

³³⁹ Муҳаммад ибн Зурайс “Фазоилул қуръон”да ривоят қилган.

³⁴⁰ Доримий заиф санад билан ривоят қилган.

³⁴¹ Доримий саҳих санад билан ривоят қилган.

³⁴² Доримий ривоят қилган.

³⁴³ Термизий, Доримий, Ҳоким, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

Кўпчилик уламолар иккинчи изоҳни маъқуллашган.

Муҳаммад ибн Наср “Қиёмул лайл” китобида келтиришича, тушиши билан қайта жўнайдиган одам кимлиги сўралганида, Расулulloҳ алайҳиссалом: “Қуръонни аввалидан ўқишни бошлаб, охиригача хатм қилган, охирини ўқиб бўлиб, аввалига улаган кишидир”, деб жавоб берганлар.

Ривоят қилинишича, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Нос сурасини ўқиб, кетидан Фотиҳани, сўнг Бақара сурасининг “ва улааика хумул муфлиҳувн” деган жойигача кироат қилардилар. Кейин дуо қилардилар³⁴⁴.

Қуръон ўқишнинг савоби жуда улуғ. Мусулмон киши доим Қуръон ўқиса, маъноларини тушунса, улуғ фазилатга эришади. Шу сабаб, одатда, Қуръон хатм қилинганда Нос сурасидан кейин Бақара сурасидан беш-ўн оят ўқилади. Бу иш Қуръонни муттасил ўқиш, Қуръонга ошно бўлиш белгисидир. Зотан, Қуръон тиллардан тушмай ўқилар экан, Аллоҳ бандаларидан рози бўлади. Қуръон тиловат қилинадиган юртдан файз-барака аримайди.

ҚУРЪОННИ ҲАЖР ҚИЛМАНГ!

Арабча “ҳажр” сўзи “узоклашиш”, “тарк этиш”, “юз ўгириш” маъноларини англатади. Бизда бу сўз (яъни, “ҳажр”, “ҳижрон” калимаси) кўпроқ “айрилик” маъносида қўлланади³⁴⁵.

Қуръони каримда шундай дейилган: **“Пайғамбар: “Эй Парвардигорим, ҳақиқатан, менинг қавмим бу Қуръонни ҳажр қилди”, деди”** (*Фурқон сураси, 30-оят*).

Қурайш қабиласи Қуръонни тарк этди, Аллоҳнинг Каломи эканини тан олмади, уни “сеҳр”, “шеър”, “аввалгилардан қолган афсоналар”, деб тухмат қилди. Бу ҳам етмаганидек, улар одамларни Қуръон эшитишдан тўсишди. Ўзлари ҳам кўп ҳолларда бунга хоҳиш билдиришмади. Нима қилиб бўлсаям Қуръондан юз ўгириш пайида бўлишди.

Уламолар айтишича, Қуръонни ҳажр қилиш, деганда:

1. Қуръонни инкор этиш;
2. Қуръон ўқимаслик;
3. Қуръон эшитмаслик;
4. Қуръон маъноларини тушунишга ҳаракат қилмаслик;
5. Қуръонда буюрилган амалларни тарк этиш, Қуръон қайтарган гуноҳлардан тийилмаслик;
6. Қуръон билан даволанмаслик тушунилади.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Қуръон ўқинглар! Унда ғулувга кетманглар³⁴⁶, ундан узоклашманглар³⁴⁷, (Қуръон) орқасидан еманглар, (Қуръон) сабабидан кўпайтирманглар³⁴⁸”.

Бу ерда Қуръон ўқишни тарк этмаслик, Қуръонни мол-дунё кўпайтириш воситаси қилиб олмаслик таъкидланмоқда.

“Унда ғулувга кетманглар, ундан узоклашманглар!” жумласи Қуръон ўқиш бобида ҳам ўртача бўлиш кераклигини билдиради. Бундан чиқди, Қуръон ўқиш учун маълум вақт ажратилади. Туну кун кироат билан машғул бўлиш ҳам, йиллаб Қуръон ўқиймай юриш ҳам маъқул эмас. Ишларнинг энг яхшиси ўртачасидир. Мўмин банда Қуръон ўқишда меъёрни билади. Лекин, Қуръонни кўп ўқиш билан кироатда ғулувга кетиш орасида фарқ бор. Қуръонни кўп ўқиш имкони бўлди дегунча кўпроқ тиловат билан машғул бўлишдир. Бошқа муҳим ишларни (тирикчиликни, оиласи таъминотини) тарк этиш ҳисобига Қуръон ўқиган одам ғулувга кетган бўлади. Бу нарса кишининг касб-корига халал беради. Расулulloҳ ҳар соҳада мўътадил бўлиш лозимлигини таъкидлаганлар.

Абу Мусо Ашъарий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда: “Сочига оқ оралаган мусулмонни, ғулувга кетмаган, (Каломуллоҳдан) юз ўгирмаган Қуръон ҳомилини, адолатли султонни ҳурмат қилиш Аллоҳни улуғлаш сирасига қиради”, дейилган³⁴⁹.

³⁴⁴ Манба: Иброҳим Абдураззоқ Абу Али, Абдулбосит Абдулможид Башир, “Аҳкомут тажвид”.

³⁴⁵ Жумладан, мумтоз адабиётда висолнинг тескариси (антоними) сифатида “ҳажр ўтида ёниш”, “ҳижрон доғида қолиш” бирикмалари ишлатилади.

³⁴⁶ Қуръонни тажвид билан ўқишда хаддан ошманглар, Қуръон маъноларини тафаккур қилишни тарк этманг! (Манба: Муновий, “Файзул қодир”).

³⁴⁷ Тийбий шундай деган: “У зот “ундан узоклашманглар” деганда, “Қуръон ўқишни тарк этиб, унинг таъвили, тафсири билан машғул бўлиб қолманглар”ни ирода қилганлар” (Манба: Муновий, “Файзул қодир”).

³⁴⁸ Аҳмад, Байҳақий, Абу Яъло, Баззор ривоят қилган. Бу – саҳиҳ ҳадис.

³⁴⁹ Абу Довуд, Байҳақий, Баззор ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

Ҳар бир мўмин-мусулмон банда Қуръонни ўқиб-ўрганиши талаб этилади. Буни бир-икки марта эмас, кунда-кунора қилинади. Чунки Қуръон банданинг ҳаётий дастуридир. Банда Қуръон ўқиб, нима яхшию нима ёмонлигини билиб олади. Қуръонни ҳажр қилган кимса улуғ ажр-савобдан қуруқ қолади, қалб хотиржамлигидан, жаннатдаги юқори мартабадан мосуво бўлади.

ҚУРЪОН ВА ИНСОН РУҲИЯТИ

Қуръон инсон эътиқодини тўғрилайди, руҳини тетиклаштиради, иродасини тоблайди. Қуръон ўқийдиган одам худа-беҳудага сиқилавермайди, умидсизликка тушмайди. Зеро, Аллоҳ шундай марҳамат қилган: “(Эй Муҳаммад, турли гуноҳ-маъсиятлар билан) **ўз жонларига жиноят қилган бандаларимга: “Аллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлманглар! Албатта Аллоҳ (Ўзи хоҳлаган бандаларининг) барча гуноҳларини кечиради. Албатта (Аллоҳ) Мағфиратли, Меҳрибондир”, деб айтинг**” (Зумар сураси, 53-оят).

Уламолар: “Мўмин киши қалбида умид учқунларини пайдо қиладиган оятларнинг энг зўри – мана шу”, дейишган.

Мусулмон банда: “Аллоҳ барча гуноҳларимни кечиради. Тавба қилсам, қабул этади”, деб ишонади. Шунинг учун руҳан соғлом бўлади. Ҳозирги кунда тиббиёт илми даво тополмаётган жуда кўп асаб касалликларининг энг яхши давоси ҳам шунда. Психолог олим Фрейднинг фикрича, асаб касалликларининг асосий сабаби руҳий тушқунликда экан.

Куйидаги оят ҳам инсонга руҳий далда беради: “(Эй мўминлар,) **сизлар ўзингиз учун яхши нарсани ёқтирмаслигингиз, ўзингиз учун ёмон нарсани яхши кўришингиз мумкин. Аллоҳ билади, сизлар билмайсизлар**” (Бақара сураси, 216-оят).

Инсон бошига мусибат тушганда сиқилади, руҳан эзилади. Инсон кўп ҳолларда воқеа-ҳодисаларнинг фақат ташқи тарафига қараб хулоса чиқаради. Бироқ Қуръони карим бизга бундай вазиятда шошилмасликни ўргатади, Аллоҳга таваккул қилишга чақиради. Сабаби биз ёмон деб ўйлаётган нарса хайрли бўлиб чиқиши, кўзимизга фойдалидек кўрингани эса биз учун зарарли бўлиши мумкин. Биз асл ҳақиқатни билмаймиз, Аллоҳ билади. Шунинг учун ишларимизни Аллоҳга ҳавола қиламиз, У Зотдан мадад сўраймиз. Кимга нима фойдали экани Аллоҳга аён: балки банда бошига тушган бу мусибат унинг фойдасигадир. Эҳтимол бизга ёмонлик бўлиб кўринган нарса ортида ҳикмат бордир.

Аллоҳ таоло айтади: “**Ҳақиқатан, Биз инсонни меҳнат-машаққатга яратдик**” (Балад сураси, 4-оят).

Бу – инсон иродасини тоблайдиган улуғ оят. Унинг маъносини англаб етсак, ҳаётга нимага келганимизни, нима учун бошимиздан шунча синовлар ўтаётганини тушуниб етамиз. Шунда кўнглимиз хотиржам бўлади, “Ҳаёт имтиҳондан иборат экан”, деб ўзимизга далда берамиз, мусибатларга чиройли сабр қилишни ўрганамиз.

“Қаёққа қарама, ҳаммаёқ муаммо”, деб нолийдиган одам учун мана шу оят шифо бўлади. Бундай одам билиб қўйсин, у ҳаётга ўйнагани келгани йўқ. Бу дунё машаққатлардан иборат. Инсон фарзанди қийинчиликларни енгиб ўтади. Шундан кейин жаннатга қиради. Жаннатга кириш осон эмас. Бунинг учун сал жон куйдириш, машаққат чекиш лозим.

ЯШАШДАН МАҚСАД НИМА?

Тириклик моҳияти нима? Инсон бу дунёга нега келади-ю, нега кетади? деган савол ҳаёлига келмаган одам кам топилса керак. Чиндан ҳам ҳаёт моҳияти нимадан иборат?

Бу савол қадимдан инсониятни ўйлантириб келган. Файласуфлар унга жавоб ахтариб, турли назарияларни илгари суришган. Аммо бунинг қисқа, лўнда жавоби Қуръони каримда келган. Аллоҳ таоло айтади: “**Мен жин ва инсонни фақат Ўзимга ибодат қилишлари учун яратдим**” (Зориёт сураси, 56-оят).

Бундан чиқди, Аллоҳ бизни Ўзигагина ибодат қилишимиз учун яратган. Бу ёруғ оламга келишдан мақсад шу. “Аллоҳ бор”, десак, бошимизни саждага қўйсак, У Зот рози бўладиган йўлдан юрсак, Парвардигоримиз буюрганидек яшаган бўламиз.

Ибодат, деганда фақат намоз, рўза ёки ҳаж тушунилмайди. “Ибодат” сўзи “бўйсунуш”, “итоат

этиш” мазмунига эга. Аллоҳга итоат этиш ибодатдир. Аллоҳ беш маҳал намозни фарз қилган, деб намозларни вақтида ўқиган одам ибодат қилган бўлади. Аллоҳ рамазон рўзасини тутишни буюрган деб, бир ой ихлос билан рўза тутган киши ҳам ибодат қилган бўлади. Аллоҳ менга ҳалол касб-кор қилишни буюрган, деб пешона тери билан тирикчилик қилган одам ҳам ибодатда бўлади. Хуллас, Аллоҳга бўйсуниб умргузаронлик қилган инсон бутун умрини ибодат билан ўтказди.

Мана бу оятда тириклик ва ўлим моҳияти баён этилган: “(Эй инсонлар! Аллоҳ) **сизларнинг қайсиларингиз чиройлироқ амал қилувчи эканингизни имтиҳон қилиш учун ўлим ва ҳаётни яратган Зотдир. У Қудратли, Мағфиратлидир**” (*Таборақ сураси, 2-оят*).

“Ҳаётга нега келдим”, “Яшашдан мақсадим нима ўзи”, деб ўзига савол берадиган мулоҳазали инсон мана шу оятдан батафсил жавоб топади. Чиндан ҳам, ҳаёт фақат еб-ичиш, маишат, ўйин-кулгию ётиб-туришдангина иборат эмас. Инсоннинг моддий эҳтиёжларини Ислом шариати белгилаб берган тартибда қондирилади. Бироқ мана шу моддиятга ёпишиб олиб асосий мақсадни унутиб қўйган одам куни келиб надомат чекади. Халқимизда “Сўнгги пушаймон ўзингга душман” деган нақл бор. Охиратда аттанг, деб қолишдан ёмони йўқ. Ақлли одам имкон борида, нафаси кириб-чикиб турганида Аллоҳга итоат этади, охират озиғини тайёрлайди.

Ҳою ҳавасларга лиммо-лим ҳаёт мазмуни қуйидаги оятда тўлиқ ифодаланган: “**Билинглар, бу дунё ҳаёти фақат** (бир нафаслик) **ўйин кулги, зеб-зийнат, ўрталарингиздаги ўзаро мақтаниш, мол-дунё, фарзандларни кўпайтиришдир, холос.** (У) **худди бир ёмғирга ўхшайди. Унинг** (ёғиши билан униб чиққан) **ўт-ўлани деҳқонларни ҳайратга солиб** (ақллари шошириб қўяди). **Сўнгра у қурийди. Бас, уни сарғайган ҳолда кўрасиз. Сўнг у қурук чўп бўлиб қолади.** (Дунё ҳаётининг ҳоли ҳам шундай. Беш кунлик дунёга алданиб қолганлар учун) **охиратда қаттиқ азоб,** (имон-эътиқод билан ўтганлар учун) **Аллоҳ томонидан мағфират ва ризолик бордир. Дунё ҳаёти фақат алдовчи матодир**” (*Ҳадид сураси, 20-оят*).

Ҳар қандай нарсанинг интиҳоси бор. Инсон ҳаёти ҳам бир кун тугайди. Умримиз поёнига етгач, ҳаммамиз ўлим билан юзма-юз келамиз. Бу ҳаётда йиғиб-терган ҳамма нарсани ортда қолдириб, охиратга сафар қиламиз.

Ҳаёт, сон-саноксиз ташвишлар, турфа воқеаларнинг шиддатли гирдобиди кўз очиб юмгунча ўтиб кетади. Кунлар, ойлар, йиллар худди бир лаҳза каби изсиз йўқолади. Ўтган умримизга назар ташларканмиз, улардан қандайдир узук-юлуқ хотиралар қолганини кўрамиз. Бироқ одамлар нима учундир ана шу ҳақиқатни – ўлимнинг муқаррарлигини ўйламасликка уринадилар.

Қуръони каримда кофирларнинг дунё ҳаёти ҳақидаги бузук ақидаси шундай келтирилган: “**Ҳаёт фақат** (шу) **дунёдаги ҳаётимиздир.** (Айримларимиз) **ўлсак,** (бошқаларимиз) **ҳаётга келаверамиз. Биз ҳеч қайта тирилувчи эмасмиз**” (*Мўминун сураси, 37-оят*).

Яъни, улар: “Биз маълум муддат яшаб, кейин ўламиз. Ортимиздан бошқа авлодлар келаверади. Ҳаёт шундай давом этади. Буларнинг ҳаммаси ўлим билан тугайди. Ўлимдан кейин ҳеч нарса йўқ: қайта тирилиш ҳам, ҳисоб-китоб ҳам”, деб ўйлайдилар.

Наҳотки инсон ҳаётга фақат еб-ичиш, кайф-сафо қилиш учунгина келса?! Ҳазрати инсондек мукамал хилқат наҳотки мана шундай арзимас нарсалар учун яратилган бўлса?!

Мўминун сурасининг бошқа оятида айтилади: “**Ёки сизларнинг гумонингизча Биз сизларни беҳуда яратдиг-у, сизлар Бизнинг ҳузуримизга қайтарилмайсизларми?! (Ундай эмас)**” (*Мўминун сураси, 115-оят*).

Аллоҳ таоло инсонни бекорга яратгани йўқ, Ўзига ибодат қилиш учун, буйруқларини бажариш учун яратган. Аллоҳ таоло мавжудотларни ҳикматсиз яратишдан Пок Зотдир.

Биз ҳаёт моҳиятини нега тилга олдик? Унинг қалб ислоҳи билан қандай алоқаси бор?

Гап шундаки, тириклик мазмунини англаш қалбни поклашда катта аҳамиятга эга. Инсон ёруғ оламга нега келганини билса, қалби тоза, кўнгли пок бўлади, ҳалол яшайди. Куни келиб ҳар бир амалига жавоб беришини ёдда тутган инсон охиратини ўйлаб иш қилади, нафсига кул бўлмайди, ҳаром-хариш йўлларга кириб кетмайди.

ҚАЛБ ХОТИРЖАМЛИГИГА ҚАНДАЙ ЭРИШИЛАДИ?

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: “**Улар имон келтирган, қалблари Аллоҳнинг зикри билан ором оладиган зотлардир. Огоҳ бўлинглар, Аллоҳни зикр қилиш билан қалблар ором**

олади” (Раъд сураси, 28-оят).

Мўмин банда Аллоҳга шубҳасиз имон келтиради, Парвардигорини эсланганида қалбига сакинат-хотиржамлик инади, Аллоҳнинг зикри билан дили ором олади.

Олимлар аниқлашича, диндорлар эътиқодсизларга қараганда юрак касаллигига 60 % кам учраб экан. Эътиқоддилар ичида қон босимининг хавфли кўриниши ҳам кўп бўлмас экан.

Гап шундаки, эътиқодли кишининг кўтаринки кайфияти унинг соғлиғини яхшилади. Чунончи, Аллоҳга ишониш бошқа қандайдир кайфият кўтарувчи хусусиятлардан яхшироқ таъсир қилади.

Тиббиёт олами аста-секин била бошлаган бу ҳақиқат Қуръонда бир минг тўрт юз йил олдин “Огоҳ бўлинглар, Аллоҳни зикр қилиш билан қалблар ором олади” ояти билан маълум қилинган. Аллоҳга ишонган, Унинг Қаломини ўқиган инсон бошқа одамларга қараганда ҳам руҳан, ҳам жисмонан соғлом бўлади. Чунки Қуръон инсон ҳаётига тўлиқ мос келувчи кўрсатмалардан иборат. Инсон табиатига тесқари қарашлар кишилар бошига фақат ташвиш солади, руҳий тушкунлик олиб келади.

Ҳақиқатан, Аллоҳни зикр қилган одамнинг кўнгли хотиржам бўлади, қалби таскин топади. Тараққиётнинг юқори чўққисига чиққан кўп мамлакатлардаги ҳозирги ҳаёт унчалик хотиржам эмас. Кишиларда ором йўқолиб борапти, тирикчилик ғамида кўп нарсалардан воз кечиб юборилапти. Яқин тарихга мурожаат қилсак, хонадондан бир киши деҳқончилик, боғбонлик ёки ҳунармандчилик билан тирикчилик қилар, унинг бир мавсумда топгани бутун бошли оиланинг бир йиллик сарф-харажатларига етарди. Ҳатто муҳтож қариндошларга ҳам ёрдам қилинарди. Аммо бугунги кунда оилада эр ҳам, хотин ҳам тирикчилик ғамида тиниб билмай елиб-югуради. Шунга қарамай турмуши хотиржам эмас, ётиб-туришида, еб-ичишида ҳаловат йўқ.

Тинч-тотув яшаш учун мол-дунё топилапти, “Бой бўлволай, кейин хотиржам яшайман” деб орзу қилинапти. “Мана шу ишни битирволсам, кўнглим тинчиди”, деб ўйлашапти. Аммо бу иш кўпинча ортидан бошқа юмушларни етаклаб келади. Чунки дунё ишлари ҳечам тугамайди, бир ташвиш ортидан бошқаси чиқиб келаверади.

Аслида тинчлик-хотиржамликка Аллоҳни зикр қилиш билан эришилади. Ҳар соатда, ҳар сонияда Аллоҳнинг бирлигини, борлигини ўйлаб, Аллоҳга таваккул қилган инсонгина ўзи истаганидек осуда ҳаётга, тинчлик-хотиржамликка эришади.

Мўмин банда ўзига берилган мол-дунёни Аллоҳнинг омонати, топаётган давлатида ўзгаларнинг ҳам ҳақи бор, деб билади, бойлигини керакли жойга сарфлайди. Шу билан кўнгли таскин топади.

Агар мўминга дард келса, буни Аллоҳнинг синови деб сабр қилади, Парвардигорига ҳар қандай вазиятда ҳамду санолар айтади. Кейин Аллоҳ таолонинг амрига кўра дардига даво излайди. Мўмин киши буларнинг барчаси Аллоҳнинг тақдиридан деб ишонади. Мана шу ишонч унга руҳий далда беради.

Серфарзанд мўмин айрим одамларга ўхшаб кўркувга тушмайди, “Болаларимни боқолмаяпман”, деб дод-фарёд солмайди. У шунда ҳам хотиржам. Чунки фарзандлари ризқини Аллоҳ етказишига ишонади.

Ҳатто фарзандсиз мўминнинг ҳам қалби хотиржам бўлади. Қиёматда фарзанд масъулияти зиммамдан соқит бўлади, дейди. “Фарзанд неъматини Аллоҳ беради. Фарзанд бермаслик ҳам Унинг иродасига боғлиқ. Менинг шундай ҳолга тушишим Аллоҳнинг иродаси экан”, деб ўзига тасалли беради. Шу билан тирноққа зор мўминнинг ҳам қалби таскин топади, Аллоҳнинг тақдирига рози бўлиб, кўнгли ўксимасдан яшайди.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: “(У кунда ҳаёти дунёда Аллоҳ таолонинг ваъдасига ишониб, имон ва эзгу амаллар билан ўтган мўминларга шундай хитоб қилинади:) **“Эй хотиржам жон, сен (Аллоҳ берган неъматлардан) рози бўлган, (Аллоҳ таоло томонидан сенинг амалларингдан) рози бўлинган ҳолда Парвардигоринг (хузури)га қайт! Бас, (солиҳ) бандаларим қаторига кир, Менинг жаннатимга кир!”** (Фажр сураси, 27-30-оятлар).

Мўминнинг ҳаёти фақат хотиржамликдан иборат бўлади. Шунинг учун жон таслим қилаётганида унга: “Эй хотиржам нафс” деб нидо қилинади. Бунинг мукофотига жаннат билан тақдирланади. Чунки у тириклигида Аллоҳни зикр қилди, Парвардигори розилиги учун солиҳ амаллар қилди. Энди абадий хотиржамликка эришади, роҳат-фароғат маскани жаннатга киради.

Баъзи одамлар юриб-юриб, охири боши ёстикқа етганидагина ўлимни эслаб қолади. Ўша вақтда ҳаётлик чоғида қилган гуноҳлари турнақатор бўлиб кўз олдидан ўтади. Қилган ҳар бир иши учун

Аллоҳ ҳузурида ҳисоб беришини ўйлаб юрагини ваҳима босади, кўнглига ғулғула тушади. Бундай одам оламдан хотиржам кўз юма олмайди. Шундай ҳолга тушишдан Аллоҳ асрасин!

Эътибор берсангиз, Аллоҳга бўйсунган мўмин киши дунёдан сира “аттанг” деб ўтмайди. Аллоҳнинг Каломини ўрганган, Парвардигорини зикр қилган инсон ўтган умрига афсусланмаган. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳадисларини ўрганиб, фарзандларини солиҳ инсон қилиб тарбиялаган бирор киши охират сари йўл олганида пушаймондан бошини деворга урмаган. Балки қалби хотиржам, кўнгли тўқ, лабида табассум билан кўз юмган. Мўмин киши учун бундан ортиқ бахт борми³⁵⁰!

ДУО – НАЖОТ КАЛИТИ

Дуо ибодатнинг мағзидир. Аллоҳ билан банда орасини дуо боғлайди. Дуо инсоннинг қон-қонига сингиб кетган. Эътибор берганмисиз, бошига ташвиш тушган одам биров ўргатмаса ҳам ўз-ўзидан Аллоҳга илтижо қилади, оғирини енгил қилишини ўтиниб сўрайди. Мана шу ҳолат дуо қилиш инсоннинг асл фитратига хос эканини кўрсатади.

Инсон ҳаётда турли синовларга дуч келади. Шундай пайтда дуо қилишдан ўзга чора тополмайди. Мушкул вазиятда қолган одам қўлини самога кўтариб Аллоҳга юкинса, қалби таскин топади. Шунинг учун бўлса керак, Аллоҳ таоло Қуръони каримда бандаларини дуо қилишга буюрган: “(Эй инсонлар,) **Парвардигорингиз: “Менга дуо-илтижо қилинглар! Мен сизлар (қилган дуоларингизни) мустажоб қиламан. Албатта Менга ибодат қилишдан кибр қилганлар яқинда бўйинларини эгган ҳолларида жаҳаннамга кирадилар”, деди**” (*Ғофир сураси, 60-оят*).

Дуо кўплаб касалликлар давосидир. Инсон юрак дардини энг яқин дўстига айтса, қайғусини сал бўлсаям унутади, оғир маънавий юкдан халос бўлади.

Ибн Умар розияллоҳу анҳу ривоят қилишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Албатта дуо тушган-тушмаган нарсаларда фойда беради. Шундай экан, Аллоҳнинг бандалари, сизлар ўзингизга дуо қилишни лозим тутинглар”, деганлар³⁵¹.

Банда бошига мусибат тушганда дуо сабабидан Аллоҳ ўша кулфатни аритади ёки енгиллатади. Шунингдек, банда келажакда бошига тушиши мумкин бўлган мусибатлардан ҳам дуо ёрдамида сақланади.

Рухиятшунослар таъкидлашича, бирон дарднинг сабабини яқин дўстга айтиш билан кўплаб руҳий касалликларни тuzатса бўлади. Дардини бировга айтмай ичига ютиб юрса, касаллик баттар зўрайиб кетади. Агар инсон қалбидаги дардини Аллоҳга айтса, Ундан ёрдам сўраса, дили ором олади, елкасини тоғдек босиб турган ғам-ғуссалар сал бўлсаям арийди. Чунки киши қалбидаги имони: “Аллоҳ сен билан бирга, ундан бирон нарса сўрасанг, албатта беради, бошингга тушган мусибатларни ҳам аритади”, деб тасалли бериб туради.

ИМОН ВА УМИД – ҚАЛБЛАР ШИФОСИ

Ҳозирда инсоният учун хавф туғдираётган касалликлардан яна бири руҳий тушкунликдир. Тушкунлик инсонни жуда танг аҳволга солиб қўяди. Бундоқ қараса, ҳаммаёқда бахтсизлик, касаллик, ғам-ғусса тўлиб ётибди. Бахт-саодатдан асар ҳам йўқдек кўринади кўзига. Шунда келажакдан умидини узади, яшаш учун курашишни истамайди. Бу қийноқлар сиртмоғидан халос бўлиш учун дин-диёнатдан узоқ кимсалар ҳатто жонига қасд қилишгача боради. Мана Ғарбнинг муаммоси қаерда!

Мусибатлар инсон руҳини синдириб қўяди. Бироқ Аллоҳга ишонадиган банда бундай вақтда илоҳий марҳаматдан умидини узмайди. Зеро, Қуръони каримда тушкунликка тушмаслик лозимлиги таъкидланган: “(Эй Муҳаммад,) **айтинг: “Аллоҳнинг фазлу марҳамати ва У Зотнинг раҳмати билан – мана шу (неъмат) билан шод-хуррам бўлсинлар. (Зеро,) бу улар тўплайдиган мол-дунёдан яхшироқдир**” (*Юнус сураси, 58-оят*).

Қуръоннинг бу чақириғи ҳаёт фаровонлигидан, қалб хотиржамлигидан махрум миллиардлаб шикаста қалблар шифосидир. Улар Аллоҳнинг марҳаматидан умидвор бўлсалар, бой-бадавлат

³⁵⁰ Бу мақола Алихонтўра Соғунийнинг илмий суҳбатлари асосида тайёрланди.

³⁵¹ Термизий, Ҳоким ривоят қилган. Ҳадис санади ҳасан.

кишиларга ҳавас билан эмас, оддий назар билан қарайдилар. Чунки уларнинг мақсади бойлик орттириш ёки мансаб отига миниб эмас, Аллоҳнинг марҳаматидир³⁵².

Тушкунликка асир одамнинг ўзига ишончи йўқ, Аллоҳга имони суғ бўлади. Унинг қалбини ғам-ғусса эгаллаб олган, сўнги илинжи ҳам қолмаган, қалбидаги умид чироғи сўниб бўлган. Лекин мўмин бундай бундай аҳволга тушмайди, тушкунликка қалбидан тарикча ҳам жой бермайди. Чунки у борлиқдаги ҳамма нарса Аллоҳнинг тақдири билан бўлишига аниқ ишонади.

Аллоҳ таоло айтади: **“На ерга, на ўзларингизга бирон мусибат етмас, магар (етса), Биз уни пайдо қилишимиздан илгари Китобда (яъни, Лавҳул маҳфузда битилган) бўлади. Албатта бу Аллоҳга осондир. Токи сизлар қўлларингиздан кетган нарсага қайғурмагайсизлар, (Аллоҳ) сизларга ато этган нарса билан шодланиб (ҳаволаниб) кетмагайсизлар. Аллоҳ ҳеч бир мутакаббир, мақтанчоқ кимсани суймайди”** (Ҳадид сураси, 22-23-оятлар).

Ҳақиқий мўмин киши барча ишлар Аллоҳнинг измидалигига ишонади, Парвардигоридан яхши гумонда бўлади. Зеро, Аллоҳ таоло: **“Мен бандамнинг Ўзим ҳақимдаги гумонидаман”**, дейди³⁵³.

Мўмин банданинг бахти шундаки, у ҳар қандай ҳолатдан рози бўлади, ҳар бир ишни яхшиликка йўяди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай марҳамат қилганлар: **“Мўминнинг ҳолати ажойиб. Унинг ҳар қандай иши хайрли. Бу фақат мўмингагина хос. Агар унга хурсандчилик етса, шукр қилади. Бу унинг учун яхшидир. Агар бандага бирон зарар етса, сабр қилади. Буям унинг фойдасигадир”**³⁵⁴.

Демак, мўмин банда ҳечам зиён кўрмайди. Мусибат ҳам, неъмат ҳам унинг фойдасига ишлайди. У ҳолда нега тушкунликка тушамиз? Нега Аллоҳнинг раҳматидан умид қилмаймиз?

Қодир Аллоҳ доим мўмин банда билан бирга: унга ёрдам беради, дуосини қабул қилади, ёмонликлардан асрайди, сўраганини беради. Бандага яна нима керак? Нега одам боласи шайтон васвасасига учиб, ҳаётдан умидини узади. Ахир Аллоҳ бор. Меҳрибони, Ёрдамчиси, Ҳожатбарори бор унинг! Касал бўлса, Аллоҳ шифо беради. Қанча гуноҳи бўлсаям (ҳақиқий тавба қилса,) кечиради. Бошига юмуш тушса, Рабби унга нажот беради. Имони йўқ одамлар бундай умид-ишончдан маҳрум бўлгани учун ҳам ҳар хил касалликларга чалинаверади. Дарддан халос бўлиш учун бор будини сарфлайди. Кўп ҳолларда бундан ҳеч қандай наф чикмайди. Чунки касалликнинг асл сабаби қалб билан, эътиқод билан боғлиқ. Бу иллатни дори-дармон ичиш билан тузатиб бўлмайди. Аввал қалбни даволаш керак, қалбни!

Инсон бирон муаммо қаршисида ожиз қолса, оилавий ташвишлар ёки моддий қийинчиликдан азият чекса, ҳаётдан умидини узади, тушкунликка тушади. Бироқ ҳақиқий мўмин банда бундай пайтда Аллоҳнинг **“Албатта ҳар бир оғирлик билан бирга енгиллик ҳам бор”** оятини³⁵⁵ эслаб, қиш ортидан баҳор келишига аниқ ишонади. У ҳар қандай муаммо олдида ўзини йўқотмасдан, Аллоҳга қаттиқ боғланади, Парвардигорига таваккул қилади, раҳматидан умидини узмайди.

Аллоҳ таоло бандаларига шундай хитоб қилган: **“Сизлар У Зотга (азобидан) кўрқиб, (раҳматидан) умидвор бўлган ҳолингизда дуо-илтижо қилинг! Зеро, Аллоҳнинг раҳмати чиройли амал қилувчиларга яқиндир”** (Аъроф сураси, 56-оят).

Яхши иш қилган одам Аллоҳнинг раҳматига эришади. Энди у тушкунлик дардидан халос бўлади. Аллоҳ эзгулик қилувчи бандасига бахт, омад беради, уни осуда ҳаёт билан сийлайди.

Аллоҳнинг раҳматидан умид қилган инсон улкан руҳий қувватга эга бўлади. Бу қувват билан барча муаммоларни мардонавор енгиб ўтади. Ҳеч нарсадан умиди йўқ одам эса оддий синовлар олдида ҳам ўзини йўқотиб қўяди, бирон муаммога дуч келганда довдираб қолади. Имонли одам Қуръон ўқиб руҳан юксалади, қалбида умид учкунлари пайдо бўлади, эртанги кунга ишончи ортади.

ҚУРЪОН – УМИДБАХШ КАЛОМ

Аллоҳ таоло пайғамбар Юнус алайҳиссалом ҳақида шундай хабар берган: **“Зуннун – Юнуснинг (қавмидан) ғазабланган ҳолда (ўз қишлоғидан чиқиб) кетиб, Бизни унинг зиёнига ҳукм қилмайди, деб ўйлаган пайтини, сўнг (Биз уни балиқ қорнига ташлаганимиздан кейин) қоронғи зулматларда туриб: “Ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Ўзинг борсан. Эй Пок Парвардигор! Албатта мен (ўз**

³⁵² Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Имон”.

³⁵³ Ҳоким “Мустадрок”да ривоят қилган, санади саҳиҳлигини айтган.

³⁵⁴ Муслим, Аҳмад, Ибн Ҳиббон – Суҳайб розияллоҳу анҳудан – ривоят қилган.

³⁵⁵ Шарҳ сураси, 6-оят.

жонимга) **жавр қилувчилардан бўлдим**”, деб **нидо қилган** (пайтини эсланг)! **Бас, Биз унинг (дуосини) мустажоб қилдик, уни ғам-ғуссадан қутқардик. Биз мўминларга мана шундай нажот берамиз**” (*Анбиё сураси, 87-88-оятлар*).

Қавми даъватни қабул қилавермаганидан қаттиқ ғазабланган Юнус алайҳиссалом уларни ташлаб қишлоғидан бош олиб чиқиб кетди, “Бу ишим учун Аллоҳ мени жазоламайди”, деб ўйлади.

Юнус алайҳиссалом Аллоҳнинг рухсатисиз қавмини тарк этгач, уни балиқ ютиб юборди. Шунда у қоронғиликда туриб:

– Ё Аллоҳ! Сендан ўзга илоҳ йўқ! Сен Ёлғизсан! Менинг Парвардигоримсан! Ибодат қилишга фақат Ўзинг лойиқсан. Сенга тасбеҳлар айтаман. Рухсатингсиз қавмимни ташлаб чиқиб ўзимга зулм қилдим. Хатойимни тан оламан. Ё Парвардигорим! Тавбамни қабул эт! Гуноҳимни кечир! – деб Аллоҳга тавба-тазарру қилди.

Аллоҳ Юнуснинг илтижоларини қабул айлаб, уни ғам-ғуссадан қутқарди³⁵⁶.

Қуръони каримда айтилишича, агар Юнус алайҳиссалом кўп тасбеҳ айтмаганида, қиёмат кунигача балиқ қорнида қолиб кетарди³⁵⁷.

Бу оятда “Мўминларга мана шундай нажот берамиз” жумласи барча мўминларни қийин дамларда Юнус алайҳиссалом каби Аллоҳни кўп зикр қилишга, оғир ҳолга тушиб қолганда гуноҳларини тан олиб, Аллоҳдан ёрдам сўрашга чақиради.

Саъд ибн Абу Ваққос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “У билан дуо қилинса, ижобат этиладиган, у билан сўралса, бериладиган Аллоҳнинг исми (аъзами) Юнус ибн Маттонинг дуосидир”, деб айтганларини эшитиб:

– Ё Расулуллоҳ, бу фақат Юнусга хосми ёки мусулмонлар жамоасига ҳам тегишлими? – деб сўрадим. Расули ақрам:

– У Юнусга ҳам – (ўша калималар) билан дуо қилсалар – (қолган) мўминларга ҳам хосдир. Сен Аллоҳнинг: “Худди шунингдек мўминларга ҳам нажот берамиз”, деганини эшитмаганмисан?” Бу Аллоҳга дуо қилганлар учун У Зот (тарафи)дан шартдир, – дедилар³⁵⁸.

Қуръонда бундай мисоллар кўп. Жумладан, сабр бобида тилларда дoston бўлган Айюб алайҳиссалом ҳақида шундай дейилган: **“Айюбнинг Парвардигорига нидо қилиб: (Парвардигорим,) мени бало ушлади. Ўзинг раҳм-шафқат қилувчиларнинг раҳмлироғисан”, деб илтижо қилган пайтини (эсланг)! Бас, Биз унинг (дуосини) мустажоб қилиб, ундаги зиён-заҳматни кетказдик, Ўз ҳузуримиздан меҳрибонлик кўрсатиб, барча ибодат қилувчиларга эслатма-ибрат бўлсин, деб (Айюбга) аҳли-оиласини, улар билан қўшиб яна ўшаларнинг мислича (бола-чақа) ато этдик**” (*Анбиё сураси, 83-84-оятлар*).

Аллома Ибн Касир шундай деган: “Айюб алайҳиссаломнинг жуда кўп чорвалари, мол-ҳоллари, унумдор ерлари, кулай, шинам иморатлари бор эди. Фарзандлари ҳам кўп эди. Аллоҳ уни қаттиқ имтиҳон қилди: бор будидан айрилди. Кейин Айюбнинг танасига ҳам синов юборди. Унинг хотинидан бошқа меҳрибони қолмади. Аллоҳнинг пайғамбари Айюб сабр бобида ибратдир. Унинг бардоши зарбулмасал бўлган³⁵⁹”.

Айюб алайҳиссалом асли Рум мамлакатидан бўлиб, серфарзанд, бой-бадавлат киши эди. Унинг бошига оғир кунлар тушди: мол-дунёсидан ажралди, болалари бирин-кетин нобуд бўлишди, лекин у сабр қилди. Саломатлигидан ажраб, оғир хасталикларга дучор бўлди. Шунда ҳам бирон марта шикоят қилгани йўқ. Айрим кимсалар: “Бу энг ёмон гуноҳларни қилганки, худо унга шундай балоларни юборган”, деганларини эшитгандан кейингина сабр косаси тўлиб, Аллоҳ таолога илтижо этган, ўз ҳолидан шикоят қилган. Ҳақ таоло пайғамбарининг дуосини ижобат қилиб, саломатлигини ҳам, мол-давлатини ҳам қайтариб берган. Ҳалок бўлган етти ўғил, етти қизларини ҳам ато этиб, яна етти ўғил, етти қиз кўрган.

Бошига бирон кулфат тушган киши Айюб алайҳиссалом каби сабр-қаноат қилса, Аллоҳ таоло унинг бошидан балоларни аритиб, аввалгидан ҳам зиёда неъматлар ато этади³⁶⁰.

ТУШКУНЛИК САБАБЛАРИ ВА ДАВОСИ

³⁵⁶ Манба: Зиёвуддин Раҳим, “Истиғфорнинг 40 хосияти”.

³⁵⁷ Қаранг: Соффот сураси, 144-оят.

³⁵⁸ Ибн Жарир ривоят қилган.

³⁵⁹ Манба: “Тафсиру ибни касир”.

³⁶⁰ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони каримнинг ўзбекча изоҳли таржимаси”.

Тушқунлик сабаблари:

- Диндан узоқлашиш.
- гуноҳ-маъсиятга ботиш.
- Аллоҳга таваккул қилмаслик.
- ҳеч қандай мақсадсиз яшаш.
- бекорчилик.
- илмга қизиқмаслик, китоб ўқимаслик.
- касаллик, қарздорлик, муваффақиятсизлик.
- камбағаллик.
- келажак ҳақида ёмон ўй-хаёллар таъсирига тушиб қолиш.
- дунёга муккадан кетиш, орзу-ҳавасларга берилиш.
- худбинлик (фақат ўзини ўйлаш).
- жисмоний ҳаракатнинг камлиги...

Тушқунлик давоси:

- Аллоҳнинг тақдирига имон келтириш;
- доим Аллоҳга таваккул қилиш, Ўзидан мадад сўраш;
- иши юришиб, ошиғи олчи бўлиб турганда Аллоҳга дуо қилиш, ҳамду санолар айтиш, тоат-ибодат қилиш. Шунда Аллоҳ қийин дамларда бандасига ёрдам беради;
- ўзини қўлга олиш, бўшашмаслик;
- мақсадга етиш учун тинимсиз интилиш;
- бирор масъулиятни ҳеч иккиланмасдан зиммасига олиш, уни бажаришга жидду жаҳд қилиш;
- ҳаётимни яхши тарафга ўзгартира оламан, деб ишониш;
- Пайғамбарлар, солиҳ кишилар қиссаларини ўқиш...

ҚУРЪОННИ ЧИРОЙЛИ ТИЛОВАТ ҚИЛИШ

Киши Қуръонни иложи борича чиройли ўқишга ҳаракат қилади. Қуръоннинг ўзига хос оҳанги³⁶¹ бор, лекин ёқимли овоз Каломуллоҳнинг таъсирчанлигини янада оширади. Ҳаммага бирдек ёқадиган сас ила қилинган тиловат қалбнинг туб-тубига етиб боради, кишини ўзига мафтун этади, дилини мисоли мумдек эритади.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Қуръонни тағанний қилмаган биздан эмас”, деганлар³⁶².

Уламолар “Қуръонни тағанний қилиш”ни қуйидагича тушунтиришган:

1. Қуръон билан кифояланиш, бошқа нарсдан беҳожат бўлиш³⁶³.
2. Қуръонни маҳзун овозда тиловат қилиш³⁶⁴.
3. Қуръонни имкон қадар чиройли ўқиш³⁶⁵.
4. Қуръон тиловати, илмлари билан машғул бўлиш.
5. Қуръон қироатидан баҳра олиш.

Жумхур уламолар “тағанний”дан мурод Қуръонни чиройли овозда ўқиш эканини айтишган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Аллоҳ Пайғамбарнинг Қуръонни тағанний қилиб ўқиганини эшитганичалик бошқа нарсани тингламаган³⁶⁶”.

Қироат қилаётган одам, “Аллоҳга Қуръон ўқиб бераяпман”, деб фараз қилсин. Зеро, “Аллоҳ қироатимни эшитиб турибди”, деб ишонган инсон қалбида ихлос пайдо бўлади.

³⁶¹ “Оҳанг” сўзи “ёқимли товуш”, “ҳамоҳанглик”, “уйғунлик” маъноларини англатади. Бу сўз кўпинча мусиқага нисбатан қўлланади. Бироқ Қуръонни карим шеър ҳам, қўшиқ ҳам эмас. Бу ерда Қуръон оҳанги дейилганда, Каломуллоҳнинг ўзига хос илохий савти (овози) назарда тутилмоқда.

³⁶² Бухорий, Абу Довуд, Доримий, Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган.

³⁶³ Суфён ибн Уяйна шундай фикрни билдирган. Табарий ривоят қилишича, Шофеийдан – Ибн Уяйна “тағанний”ни “истигно” деб таъвил қилгани ҳақида – сўралганида, бунга рози эмаслигини айтган.

³⁶⁴ Имом Шофеий тағаннийни таҳаззун деб тушунтирган.

³⁶⁵ Ибн Абу Мулайка, Абдуллоҳ ибн Муборак, Назр ибн Шумайл “тағанний”ни овозни чиройли қилиш, деб изоҳлаган.

³⁶⁶ Бухорий, Муслим, Абу Довуд, Насоий, Аҳмад ривоят қилган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Қуръонни овозингиз билан зийнатланг³⁶⁷”.

Ҳадисда Қуръонни чиройли тиловат қилиш лозимлиги айтилмоқда. Чунки гўзал Сўз гўзал овоз билан янада ёқимли бўлади. Қуръони каримнинг хуш овоз билан ўқилиши одамларда Каломуллоҳни эшитишга қизиқишни ортттиради.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Қуръонни овозингиз билан зийнатланг! Зеро, гўзал овоз Қуръонни янада чиройли қилади”, деб айтганлар³⁶⁸.

Киши Қуръонни имкон қадар чиройли ўқийди, лекин ўзича турли оҳангга солмайди. Аслида тажвид қоидаларига амал қилинса, Қуръоннинг соф илоҳий савти (оҳанги) келиб чиқади. Қуръонни чиройли ўқийман деб, қандайдир оҳангга солиши шарт эмас. Тажвид қоидаларига амал қилиб ўқилса бўлгани.

Уламолар тажвид қоидаларини бузиб, хато ўқишдан қаттиқ қайтаришган. Каломуллоҳни ўқиш қоидаларига амал қилмасдан, ҳар хил қўшиқ ва ғазаллар оҳангида ўқиш гуноҳдир. Ҳанафий мазҳабининг етук уламоларидан бири Мулла Али Қори “Мирқотул мафотих” китобида айтишича, Қуръонни оҳангга солиб тиловат қилиш жоиз эмас.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда: “Овозларингизни Қуръон билан зийнатланг”, дейилган³⁶⁹.

Баъзи уламолар бу ҳадисни далил қилиб, “Қуръони карим овоз билан зийнатланмайди, аксинча овоз Қуръон билан зийнатланади”, деб айтишган. Улар, “Қуръон Аллоҳ таолонинг Каломи, ҳар жиҳатдан мукамалдир. Биз қироат билан овозимизни гўзаллаштирамиз”, дейишган. Бирок, Қуръонни овоз билан зийнатлаш ҳақида келган ривоятлар чиройли овоз Қуръоннинг зийнاتини янада оширишига далилдир³⁷⁰.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу ривоят қилишича, Пайғамбаримиз алайҳиссалом шундай деганлар: “Ҳар бир нарсанинг зийнати бор. Қуръоннинг зийнати – чиройли овоз³⁷¹”.

Хулқ-атвор, чиройли сиймо инсон кўрки саналади. Қуръоннинг чиройини янада зиёда қилувчи нарса гўзал овоздир.

Ривоят қилинишича, Ҳайсам Форсий тушида Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кўрди. У зот: “Қуръонни овози билан зийнатлайдиган Ҳайсам сенмисан?” деб сўрадилар. Ҳайсам: “Ҳа”, деб жавоб берди. Шунда Расулulloҳ: “Аллоҳ сени яхшилик билан мукофотласин!” дея ҳақиқа дуо қилдилар³⁷².

Алқама ибн Қайсдан ривоят қилинади: “Мен Қуръонни чиройли ўқирдим. Аллоҳ менга шундай неъматни берганди. Ибн Масъуд олдимга одам жўнатарди. Унинг олдида бориб Қуръон ўқиб берардим. Қироатни тугатганимда, Абдуллоҳ: “Яна ўқи, ота-онам сенга фидо бўлсин! Мен Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Чиройли овоз Қуръоннинг зийнатидир”, деганларини эшитганман”, деб айтарди³⁷³”.

ҚИРОАТИ МАҚТАЛГАН САҲОБАЛАР

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айрим саҳобалар тиловатини мақтаганлар. Пайғамбаримиздан мақтов эшитган қори саҳобалар Ислом умматининг юлдузлари, ҳар соҳада ибратли инсонлар бўлишган. Улар ҳақидаги ривоятлар оғиздан-оғизга ўтиб, тилларда дoston бўлган. Жумладан, Абу Мусо Ашъарий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга: “Эй, Абу Мусо! Сенга Довуд оиласи найларидан бири берилган экан!” деб айтганлар³⁷⁴.

³⁶⁷ Абу Довуд, Насоий, Доримий, Ибн Можа, Аҳмад ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

³⁶⁸ Доримий, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

³⁶⁹ Табароний, Абдураззоқ, Ибн Аъробий ривоят қилган. Ибн Ҳиббон ривоят санадидаги Абдуллоҳ ибн Хирошни ишончли ровий санаган. Бухорий уни заиф, деган. Бошқа ровийлар саҳиҳ кишилар.

³⁷⁰ Мулла Али Қори “Мирқот”да айтади: “Қуръоннинг овоз билан гўзаллашиши ҳақиқатдир. Шундай экан, бу ҳолат ҳадисда сўзлар ўрни алмашиб қолган, деган даъвони рад этади”.

Али Қори фикрининг тасдиғи сифатида Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Абу Мусо Ашъарий розияллоҳу анҳу шаънига айтган мақтовларини келтирган.

³⁷¹ Зиё Мақдисий ривоят қилган, “Иснодининг охири саҳиҳ”, деган.

³⁷² Манба: Абул Фараж Ибн Жавзий, “Минҳожул қосидин”.

³⁷³ Табароний, Абу Нуайм ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

³⁷⁴ Бухорий, Муслим, Термизий, Насоий, Ибн Можа ривоят қилган.

Довуд алайҳиссаломнинг овози жуда чиройли бўлган. Ривоят қилинишича, у зот Забурни ўқиганида ўзи ҳам йиғлаб, атрофдагиларни ҳам юм-юм йиғлатарди. Қурукликдаги, денгиздаги барча жонзотлар жим туриб қироатини эшитар, кўз ёш тўкарди³⁷⁵.

Довуд алайҳиссалом қироати ҳақида Қуръонда шундай дейилган: “Тоғларни, қушларни Довуд билан бирга тасбеҳ айтадиган қилиб бўйсундириб қўйдик. Биз шундай қила олувчимиз” (Анбиё сураси, 79-оят³⁷⁶).

Аллома Ибн Касир айтади: “Довуд алайҳиссалом Забурни жудаям чиройли овозда ўқирди. Забурни тиловат қилса, осмонда учиб кетаётган қушлар жойида тўхтаб қолиб унга соме бўлар, пурвиқор тоғлар Довуд алайҳиссаломга ижобат этарди. Шу сабаб Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам Абу Мусо Ашъарий розияллоҳу анҳу кечаси Қуръон ўқигаётганини эшитиб: “Бу кишига Довуд оиласи найларидан (яъни, чиройли овозидан) берилгани экан!” деб айтганлар³⁷⁷”.

Абу Мусо Ашъарийдан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам тунда қироатимни эшитибдилар. Тонг отганда: “Эй, Абу Мусо! Кечаси қироатингни тингладим. Сенга Довуд оиласи найларидан бири берилган экан!” дедилар. Шунда мен: “Ё Расулуллоҳ, ўша ердалигингизни билганимда, янаям чиройли ўқирдим!” деб айтдим³⁷⁸”.

Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, одамлар Абу Мусонинг уйида тўпланишди. У Қуръон ўқий бошлади. Бир киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига бориб: “Ё Расулуллоҳ! Абу Мусо уйида кизиқ иш қиляпти. Одамлар унинг атрофини ўраб олишган. Абу Мусо уларга Қуръон ўқиб беряпти!” деб хабар қилди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ҳеч ким кўрмайдиган жойга ўтириш имкони борми?” дедилар. У: “Ҳа”, деди. Расулуллоҳ уйларида чикдилар. Ҳалиги одам у зотни ҳеч ким кўрмайдиган жойга ўтказди. Набий алайҳиссалом Абу Мусонинг қироатини тингладилар. Кейин: “У Довуд оиласи найларидан бирида ўқияпти”, деб қори ҳақиқага мақтов айтдилар³⁷⁹.

Ҳазрат Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу Абу Мусони кўриб қолса: “Эй, Абу Мусо! Бизга Парвардигоримизни эслат”, дерди. Абу Мусо унинг олдида Қуръон ўқирди³⁸⁰.

Мўминлар онаси Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади: Тунларнинг бирида хуфтон намозидан сўнг бироз ҳаяллаб қолдим. Кейин уйга қайтдим. Расулуллоҳ:

– Қаерда эдинг? – деб сўрадилар.

– Саҳобаларингиздан бирининг қироатини эшитаётгандим. Унинг қироатига ўхшаш (гўзал) қироатни бирон кишидан эшитмаганман, – дедим.

Шунда Расулуллоҳ турдилар. Мен ҳам у зот билан бирга бордим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳалиги киши тиловатига қулоқ солдилар. Кейин:

– Бу Абу Ҳузайфанинг озод қилган қули Солим. Умматим орасида шундай кишиларни чиқарган Аллоҳ ҳамду саного энг муносиб Зотдир! – дедилар³⁸¹.

Ислоннинг адолат дини эканини қаранг! Аввал кул бўлиб, кейин озод этилган одам Қуръонни чиройли ўқигани учун Аллоҳнинг суюкли Пайғамбари алайҳиссалом олқишига сазовор бўлмоқда...

Ривоят қилинишича, Ҳазрат Абу Бакр билан Умар розияллоҳу анҳумо Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ким Қуръонни нозил қилинганидек (асл ҳолида) ўқишни истаса, Ибн Умму Абднинг қироатига мувофиқ ўқисин!” деганларини эшитишган. Кейин Абдуллоҳ ибн Масъуднинг уйига бориб, унга хушхабарни етказишган³⁸².

Бу воқеа тафсилотини Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳудан эшитамиз: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам, мен ҳамда Абу Бакр бирга кетаётганимизда Абдуллоҳ ибн Масъуднинг Қуръон ўқиётгани эшитилди. Расулуллоҳ тиловатни тингладилар. Шундан кейин Абдуллоҳ руку, сажда қилди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам (Абдуллоҳга):

³⁷⁵ Манба: “Мишкотул масобих маъа шарҳиҳи миръотил мафотих”.

³⁷⁶ Яна қаранг: Сабаъ сураси, 10-оят; Сод сураси, 17-19-оятлар.

³⁷⁷ “Тафсиру ибни касир”, 5-жуз, 352-бет.

³⁷⁸ Ҳоким, Ибн Ҳиббон, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

³⁷⁹ Абу Яъло ривоят қилган. “Мажмауз завоид” да бу ривоят санади ҳасан, дейилган.

³⁸⁰ Доримий ривоят қилган. Ҳусайн Сулайм Асад: “Бу ривоят санадида икки иллат бор: 1. Абдуллоҳ ибн Солиҳ – заиф. 2. Санад узилиб қолган. Абу Салама Умардан ривоят эшитмаган”, деган.

³⁸¹ Ибн Можа, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

³⁸² Ибн Можа, Аҳмад, Ҳоким, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

– Сўра, сенга берилади. Дуо қил, тилагинг бажо этилади, – дедилар³⁸³.

Пайғамбар алайҳиссалом шундан сўнг кетдилар. Кейин:

– Қуръонни нозил қилинганидек ўқиш кимни хурсанд қилса, Ибн Умму Абд қироатига мувофиқ ўқисин! – дедилар.

Атроф зим-зиё бўлишига қарамай Расулуллоҳ айтган гапни Абдуллоҳга етказиб, кўнглини кўтариш учун йўлга чиқдим. Бориб эшигини тақиллатдим. Овозимни эшитиб:

– Нима учун шу маҳалда келдинг? – деб сўради.

– Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтган башоратни етказиш учун.

– Абу Бакр сендан аввал келиб менга хабар берди.

– Агар шундай бўлса, яна ўзиб кетибди. Биз қайси бир амалда беллашмайлик, нуқул Абу Бакр ғолиб чиқаверади! – дедим³⁸⁴.

ҚУРЪОННИ ИЛК БОР ОВОЗ ЧИҚАРИБ ЎҚИГАН ҚОРИ

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анхунинг иттифоқдошлари бўлишига қарамай, уни ҳимоя қиладиган қариндошлари йўқ, устига-устак жуссаси кичик, нимжон киши эди. Лекин Абдуллоҳнинг шижоати олдида булар арзимас нарса эди³⁸⁵.

Қурайш мушрикларининг мусулмонларга зуғуми кучайган бир паллада Ибн Масъуд ошкора давватга ўтди, қурайшийлар йиғинига келиб, Қуръонни овоз чиқариб ўқиди. Аллоҳнинг Каломини уларнинг том битган қулоқлари остида янгради, қулфланган қалбларини қокди.

Ибн Исҳоқ – Урва ибн Зубайрдан – ривоят қилади: Маккада Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан кейин Қуръонни овоз чиқариб ўқиган кишиларнинг биринчиси Абдуллоҳ ибн Масъуддир. Бир куни саҳобалар йиғилишди.

– Аллоҳга қасамки, Қурайш аҳли Қуръонни эшитмади. Қуръон уларга ҳали овоз чиқариб ўқилгани йўқ. Орамизда уларга Қуръонни эшиттирадиган мард борми? – дейишди.

– Мен, – деди Абдуллоҳ ибн Масъуд.

Шунда саҳобалар:

– Сенга зарар етишидан қўрқамиз. Биз сени эмас, Қурайшдан ўзини ҳимоя қила оладиган бошқа одамни жўнатамиз, – дейишди.

– Бу ишни менга қўйиб беринглар. Албатта Аллоҳ мени ҳимоя қилади, – деди Ибн Масъуд қатъият билан.

Абдуллоҳ эрталаб Каъба пойидаги муборак мақоми Иброҳим тарафга йўл олди. Қурайш аҳли мажлис куриб ўтирганди. Ибн Масъуд мақоми Иброҳимга қадам босаркан, овозини баланд кўтариб: “Бисмиллаахир роҳмаанир роҳийм. Ар-роҳмаан, алламал қуръаан...” дея уларга юзланди, Қуръон оятларини ўқишда давом этди. Қурайш жамоаси бундан ажабланиб: “Ибн Умму Абд нима деяпти ўзи?” деб бир-бирларидан сўрай бошлашди. Кейин ўзларига келиб, ғазабнок ҳолда: “Ахир у Муҳаммад келтирган нарсани ўқияпти-ку!” дейишди. Сўнг ҳаммаси Ибн Масъудга ёпишиб калтаклай бошлашди. Ибн Масъуд Қуръон ўқишдан тўхтамади...

Абдуллоҳ ибн Масъуд юзи кўрқарган ҳолда биродарлари ёнига қайтиб келди. Дўстлари уни кўриб:

– Биз шунақа бўлишидан қўрққандик! – дейишди. Шунда Ибн Масъуд:

– Шу пайтгача Қурайшдан ҳайиқардим. Энди мен учун Қурайшдан заифроғи йўқ. Хоҳласангиз, эртага эрталаб бориб, бугунги ишимни яна такрорлайман! – деди.

– Бас, шуниси етади. Ахир ўзлари хоҳламаган нарсани уларга эшиттирдиган-ку, – дейишди биродарлари.

ЭНГ ЧИРОЙЛИ ҚИРОАТ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Қироатини эшитганингизда, у Аллоҳдан кўрқяпти, деб ўйлаган одам Қуръонни энг чиройли овозда ўқувчидир³⁸⁶”.

³⁸³ Аҳмад ибн Ҳанбал, Абу Яъло нақл қилган бошқа ривоятда айтилишича, Абдуллоҳ ибн Масъуд ўшанда Нисо сурасини ўқиган (Бу ривоят санади ҳасан).

³⁸⁴ Аҳмад саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

³⁸⁵ Манба: Абдусаттор Шайх, “Абдуллоҳ ибн Масъуд”.

Ким Аллоҳдан кўркса, гарчи овози жуда-а чиройли бўлмаса-да, энг гўзал овоз соҳибидир. Қайси бандада риё, хўжақўрсинлик, манманлик белгилари кўзга ташланса, овози қанчалик ёқимли бўлмасин, Аллоҳ наздида чиройли ўқувчи ҳисобланмайди.

Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламдан: “Одамлар ичида Қуръонни энг чиройли ўқувчи ким?” деб сўралди. Шунда у зот: “Қироатини эшитганингизда, у Аллоҳ азза ва жалладан кўрқяпти, деб ўйлаган одам”, дедилар³⁸⁷.

Амаллар кўрки такводир. Айнан такво тиловатга кўрк бағишлайди. Кимнинг кўркуви кўп бўлса, кироати янаям чиройли бўлади.

Қуръон ўқиладиганда аҳамият берсангиз, кимнинг ихлоси бор, ким Аллоҳ розилиги учун, ким риё учун ўқиётгани шундоқ овозидан билиниб туради. Қалбида такво бор инсон Қуръон ўқиса, эшитиб маза қиласиз, дилингиз яйрайди, ҳеч тўймайсиз, яна ўқисайди, деб кироатига илҳақ бўласиз.

Демак, кироат чиройли бўлиши учун тажвид қоидаларига мос ҳолда ўқиш билан ширали овознинг ўзи камлик қилади. Қироат ростмана гўзал чиқиши учун қалбда такво бўлиши керак. Зеро, Аллоҳдан кўрқадиган инсоннинг кироати ёқимли, таъсирчан бўлади.

“КЎРИМСИЗ” ҚОРИНИНГ ЁҚИМЛИ ТИЛОВАТИ

Ҳарамда бир одамни кўриб сесканиб кетдим³⁸⁸. Танамга симиллаб оғриқ югурди. У шундоққина орқа қаторда ўтирарди. Юзимни қанчалик тез ўғирмай, афт-ангори кўз ўнгимдан кетмасди. Тошқўмир унинг олдида оқлик қиларди. Қоралиги майли-ку-я, афти ҳам ниҳоятда хунук эди: пешонаси олдинга туртиб чиққан, бурун деярли йўқ, ияк томоққа ёпишган...

Чиройли нарсалар одамнинг кўзига қанчалик тез ўрнашса, хунугиям худди шундай бўларкан. “Худойим-эй”, деб юбораман беихтиёр. Кўз ўнгимдаги даҳшатни қувиш учунми, шу дам она юртимни, юртдошларимни эсламан. Улар қанчалик истарали, келишган, хушсурат. Аллоҳ бизларни хўб ярлақан экан-да, дейман.

Ўрнимдан аста-секин тураман-да, “Нуқсонсиз қилиб яратганинг учун” дея икки ракат шукрона намозини ўқийман. Ичимдан унсиз бир ҳайқирик гулдираб келади. Ҳарамда туриб юртдошларимга ғойибона бир нималар дегим келади: “Эй, менинг азизларим, қадрдонларим, ака-укалару опа-сингилларим, фарзандларим! Аллоҳ бизнинг диёрларни қанчалар гўзал қилиб яратганини билсангиз эди. Одамларимиз-чи, худди табиатимиздек гўзал, бетакрор! Буларнинг шукронасига Аллоҳга қанча ибодат қилсак ҳам оз”.

Айтганча, ибодат кўплар ўйлаганидек, жойнамоз устида ётиб-туришдангина иборат эмас. Аллоҳ қайтарган ишлардан қайтиш, буюрганларини адо этиш ҳам ибодат. Ҳалол еб, ҳалол ичиш, хиёнатдан, фитнадан ҳазар, нафс қулига айланмаслик, юртни ёмон кўзлардан, ёмон сўзлардан асраш, ҳимматли бўлиш, савоб ишларнинг этагини тутиш... Буларнинг бари ибодат. Жойнамоз устидаги ибодатимиз шуларсиз мукамал бўлмайди! Яратган Эгам хушсурат қилиб, файзли маконларда яшатиб қўйибдими, дунёвий ишларимиз ҳам, ухравий ишларимиз ҳам шунга яраша бўлмоғи керак...

Шуларни кўнгилдан бир-бир ўтказиб турсам, жуда ёқимли кироат қулоғимга кирди. Овоз орқа тарафдан келарди. Оҳ, Аллоҳнинг Каломи қанчалар ҳузурбахш-а! У кимнинг, қайси миллатнинг тилидан чиқмасин, бирдек ёқимли, бирдек сеҳрли. Киройи кироат бўлса, шундай бўлса. Аста-секин кўзлар намлана бошлади.

Орқага қарашимга икки нарса тўсқинлик қиларди. Бири – бояги бадбашара қиёфага кўзим тушишидан ҳадик бўлса, иккинчиси – ҳофизи Қуръонни чўчитиб юборишдан андиша. Ҳа, у малол келяптимиқан, деб ўйлаши мумкин.

Орқамга ўғирилсам, бояги аянчли оғриқ танамга югуришини, шундай роҳат-фароғатдан маҳрум бўлиб қолишим мумкинлигини ўйлаб ўзимни тияман. Аллоҳга ёлбораман: “Ё Аллоҳ! Мени ҳам шунақа ёқимли овоз соҳибларидан қил, нафасимни ширали қил!”

Эри-иб ўтириб, қорининг қиёфасини тасаввуримда чиза бошладим: кулча юзли, боши-оёғидан нур ёғилиб турган мўътабар бир зот. Қўлида Аллоҳнинг Китоби – Қуръон.

³⁸⁶ Ибн Можа саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

³⁸⁷ Байҳақий, Табароний, Баззор, Абу Нуайм ривоят қилган. Ҳайсамийга кўра, бу ҳадисни Табароний “Авсаг”да ривоят қилган. Ҳадис санадида Хумайд ибн Ҳаммод ибн Хувор бор. Ибн Ҳиббон уни ишончли ровий деб ҳисоблаган. Баззорнинг бошқа ровийлари саҳиҳ кишилар.

³⁸⁸ Манба: “Ҳидоят” журналининг 2000-йилги 7-сон.

Қироат мени янаям забтига ола бошлади. Охири чидай олмадим. Шундай овоз эгасини кўрмаслик, миннатдор бир нигоҳ ила унга бокмаслик...

Аста чап тарафимга буриламман. Аксига олиб қори ўнг тарафда экан. Тахминан ҳалиги бадбашаранинг ёнида бўлиши керак. Балки у аллақачон ўрнидан туриб кетгандир? Шу далда билан ярқ этиб қарадим. Қарадиму... гавдам қотиб, кўзим шу тарафга битди-қолди. Ҳа, шундай бўлди. Каъбатуллоҳга қараб Қуръон тиловат қилиб ўтирган одам...

Аллоҳ гуноҳларимни кечирсин, ҳофизи Қуръон ўша бадбашара одамнинг ўзи экан! Ён-атрофдагилар унга томон кунгабоқардек эгилиб қолган эдилар.

Аллоҳга беадад шукрлар айтаман, ҳозиргина бир бандасидан юз ўтирган эдим. Зум ўтмай хатойимни ўнглаб, унга маҳлиё қилиб, юзимни ўша инсон томон буриб қўйди.

ЖАҲРИЙ ҚИРОАТ АФЗАЛМИ ЁКИ ПАСТ ОВОЗДА ЎҚИШ?

Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга буюради: “(Эй Мухаммад,) Сиз намозингизни жуда жаҳрий (баланд овозда) ҳам, ўта махфий ҳам қилиб юборманг! Шуларнинг ўртасидаги йўлни тутинг!” (Исро сураси, 110-оят).

Ривоят қилинишича, Набий алайҳиссалом Каъба олдида овозларини баланд кўтариб Қуръон ўқиганларида мушриклар у зотга озор беришган. Шунда “Сиз намозингизни жуда жаҳрий ҳам қилиб юборманг...” ояти нозил бўлган³⁸⁹.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Қуръонни овоз чиқариб ўқувчи ошкора садақа қилувчи кабидир. Қуръонни овоз чиқармай ўқувчи махфий садақа қилувчига ўхшайди³⁹⁰”.

Уламолар айтишича, махфий садақа ошкора берилганидан афзал. Чунки, одамларга кўз-кўз қилмасдан берилган садақа риёдан холи, ихлосга яқин бўлади. Бундай ҳолатда садақа олаётган одамга ҳам ноқулайлик туғилмайди.

Пастроқ овозда қилинган тиловат махфий садақа каби афзалдир. Қуръонни паст овозда ўқиган банда риёдан узоқ бўлади. Қолаверса, ён-атрофдагиларга халал бермайди.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам кечаси баъзан овозларини кўтариб, баъзида паст овозда қироат қилардилар³⁹¹”.

Бу ривоят шарҳида айтилишича, Пайғамбаримиз алайҳиссалом ёлғиз бўлганларида овозларини баланд кўтариб қироат қилардилар. Агар ёнларида ухлаётган одам бўлса, паст овозда ўқирдилар.

Абдуллоҳ ибн Абу Қайсдан ривоят қилинади: “Мен Оишадан: “Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг тунги қироатлари қандай эди: паст овозда ўқирмидилар ёки овоз чиқарибми?” деб сўрадим. Шунда Оиша: “Буларнинг ҳаммасини қилардилар. Гоҳида овозларини пасайтириб, гоҳида баланд овозда (Қуръон) ўқирдилар”, деди. Мен: “Ҳамду сано ишларда энгиллик (жорий) этган Аллоҳга хосдир!” деб айтдим³⁹²”.

Тунларнинг бирида Пайғамбар алайҳиссалом Абу Бакр Сиддиқ ҳамда Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳумо олдидан ўтдилар. Иккиси намоз ўқишаётганди. Абу Бакр паст овозда, Умар овозини сал кўтариб тиловат қиларди. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига боришганида, у зот Абу Бакрдан нима учун жуда паст овозда қироат қилаётганини сўрадилар. Абу Бакр:

– Мен муножот қилаётган Аллоҳ қироатимни эшитади. Овозимни баланд кўтаришга ҳожат йўқ, – деди.

Шунда Расулуллоҳ Абу Бакрга овозини бироз кўтаришни тавсия этдилар. Умар розияллоҳу анҳудан баланд овозда қироат қилиш сабаби сўралганида шундай деди:

– Бу билан мудраб қоладиган одамларни уйғотаман, шайтонни ҳайдаман.

Шунда муаллим Пайғамбаримиз алайҳиссалом Умарга бироз пастроқ овозда ўқишни тайинладилар. Сабаби жуда баланд овозда қироат қилинса, яқин атрофда намоз ўқиётган ёки дам олаётганларга халақит бериши мумкин. Шунинг учун ўртача йўл тугилади³⁹³.

³⁸⁹ Ибн Абу Шайба бу ривоятни Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан нақл қилган.

³⁹⁰ Абу Довуд, Термизий, Насоий, Аҳмад, Ҳоким ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

³⁹¹ Абу Довуд ҳасан санад билан ривоят қилган.

³⁹² Термизий, Ҳоким, Ибн Хузайма, Ибн Ҳиббон, Байҳақий ривоят қилган.

³⁹³ Манба: Абу Довуд, Ҳоким, Ибн Хузайма, Табароний ривояти. Ривоят санади саҳиҳ.

Абу Саид Худрий розияллоху анхудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам масжидда эътикоф ўтирганларида одамлар овоз чиқариб қироат қилаётганини эшитдилар. Пардани очиб: “Огоҳ бўлинглар! Ҳар бирингиз Парвардигорига муножот қилади. Шундай экан, бир-бирингизга озор берманглар! Қироатда (ёки намозда³⁹⁴) овозингизни (баланд) кўтарманг!” деб таъкидладилар³⁹⁵.

Ривоят қилинишича, Абдуллоҳ ибн Ҳузофа розияллоху анху намоз ўқишга турди. Овозини чиқариб қироат қила бошлади. Шунда Набий соллаллоху алайҳи ва саллам: “Эй, Ибн Ҳузофа! (Қироатингни) менга эмас, Парвардигорингга эшиттир!” дедилар³⁹⁶.

Тийбий айтади: “Риё хавфи бўлганида махфий тиловат ошкорасидан афзал. Намоз ўқиётган, дам олаётганларга азият етказмаслик шарт билан Қуръонни овоз чиқариб ўқиган яхши. Чунки овоз чиқариб тиловат қилинса, ўзгаларга фойдаси тегади. Улар эшитишлари, таълим олишлари ёки завқланишлари мумкин. Ошкора тиловат Диннинг шиоридир. У қалбни уйғотади, фикрни бир ерга жамлайди, уйқуни қочиради, ибодатга ғайратни оширади. Шундай мақсад ила овоз чиқариб қилинган тиловат афзал”.

Шу ерда бир муҳим нарсани эслатиб ўтамиз: ҳар бир инсон Қуръони каримни беҳато ўқиши, ҳарфларни дона-дона талаффуз қилиши керак. Қуръонни паст овозда ёки овоз чиқармай ўқиш пичирлаб ўқишдир. Биз “китобни ичида ўқиш” деганда, лабимизни кимирлатмасдан, нутқ аъзоларини ҳаракатлантirmай ўқишни тушунамиз. Бироқ Қуръонни бундай ўқиб бўлмайди. Нега десангиз, араб тилида тўрт хил “з”, уч хил “с”, икки хил “т” ҳарфи бор. Уларни алоҳида-алоҳида талаффуз қилмаса бўлмайди. Бунинг учун камида пичирлаб ўқиш лозим. Бундан ози қироат ҳисобланмайди.

ҚУРЪОН ЭШИТИШ ФАЗИЛАТИ

Қуръон ўқилганда мўмин-мусулмон банд буювчи билан Каломуллоҳга соме бўлади. Чунки Аллоҳ таоло бизни Қуръонни диққат-эътибор билан тинглашга буюрган: **“Қачон Қуръон тиловат қилинса, унга қулоқ тутинг ва жим туринг. Шояд (Аллоҳ тарафидан) раҳматга сазовор бўлсангиз”** (*Аъроф сураси, 204-оят*).

Қуръон ўқиш ёки эшитиш учун хаёлни бир ерга жамланади. Зеро, Қуръон ожиз банданинг оддий сўзи эмас, Буюк Аллоҳнинг мўъжизавий Каломидир.

Мужоҳид айтади: “Икки ҳолатда: намозда имом қироат қилаётганида ҳамда жума куни хутба ўқиётганида жим туриш вожибдир³⁹⁷”.

Қуръонни ўқиш ҳам, эшитиш ҳам ибодат. Киши Қуръонга соме бўлгани учун савоб олади.

Абу Ҳурайра розияллоху анхудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким Аллоҳ таолонинг Китобидан бир оятни эшитса, унга икки ҳисса (кўп) савоб ёзилади. Кимда-ким Қуръонни тиловат қилса, қиёмат куни унинг учун (ёритувчи) нур порлайди³⁹⁸”.

Ким Қуръоннинг бир оятини эшитса, унга ажр-савоблар кўпайтириб ёзилади. Агар Қуръон ўқиса, куёш зиёси сўниб, ҳамма ёқни зулмат қоплаган қиёмат кунида йўлини ёритувчи нур порлайди. Йўлим ёруғ, толеим баланд бўлсин, деган одам Қуръон ўқийди.

“Файзул кодир” китобида айтилишича, бу ҳадисда Қуръонни овоз чиқариб ўқиш афзаллигига ишора қилинган. Фақат битта шарт бор: риёдан узоқ бўлиш керак. “Фалончи Қуръон ўқишимни бир эшитиб кўйсин!” деган ниятда қироат қилинса, риё бўлади. Риёкор кимса гуноҳга ботади.

Пайғамбар соллаллоху алайҳи ва саллам айтганлар: “Аллоҳ азза ва жалла уч (ҳолат)да – Қуръон ўқилганда, жанг майдонида ва жанозада жим туришни яхши кўради³⁹⁹”.

Аллоҳга, охират кунига имон келтирган инсон яхши сўзларни гапирди ёки жим туради. Юқоридаги ҳадисда айтилишича, уч хил ҳолатда жим туришни Аллоҳ яхши кўради:

1. Қуръон ўқилганда.

Бу ҳолатда жим туриш сабаби:

³⁹⁴ Бу ровийнинг шубҳасидир (Манба: Ободий, “Авнул маъбуд”).

³⁹⁵ Абу Довуд, Аҳмад, Ибн Ҳузайма ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

³⁹⁶ Аҳмад ривоят қилган. Шуайб Арнаутга кўра, бу ривоят санади заиф. Бироқ Шавкониининг “Найлул автор” китобида қайд этилишича, Ироқий мазкур ривоят санадини саҳиҳ, деган.

³⁹⁷ Ибн Жарир, Абдураззоқ, Абд ибн Ҳумайд ривоят қилган.

³⁹⁸ Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

³⁹⁹ Табароний заиф санад билан ривоят қилган.

- Жим туриб эшитганда Қуръон оятлари тадаббур қилинади;
- Аллоҳнинг Каломига алоҳида эътибор билан қаралади;
- Қуръонни тинглаган банда номаи аъмолига савоб ёзилади.

2. Душман билан юзма-юз келганда.

Динини, ватани ҳимоя қилиш учун ёғий билан курашаётган бир паллада сукут сақланса, рақиблар қалбига ғулғула тушади. Жим турган киши одамлар кўзига салобатли кўринади. Шу сабаб бўлса керак, Пайғамбар алайҳиссалом жанг майдонида овоз чиқаришни ёқтирмасдилар.

3. Жанозада.

Майитни юваётганда, тобутни елкага қўйиб кўтариб кетаётганда, дафн қилаётганда сукут сақланади, ўлим эсланади, майит ҳолидан ибрат олинади.

Хуллас, Қуръон ўқиш билан бирга тиловат эшитиш ҳам матлубдир. Зеро, Қуръонни овоз чиқариб ўқисак, бошқалардан эшитсак, қалбимиз покланади. Қолаверса, қироатимизда айрим хатолар бўлса, тўғрилаб оламиз. Қуръон ўқувчига битта, эшитувчига иккита савоб ёзилиши бежиз эмас. Бунинг тагида ҳикмат кўп.

Ҳакимлар айтадилар: “Уч хил ҳолатда қалбингни қидир: 1. Қуръон эшитганда. 2. Зикр мажлисларида. 3. Ёлғиз қолганда. Агар мана шу ҳолатларда ҳам қалбингни топмасанг, у ҳолда Аллоҳдан сенга қалб беришини сўра. Чунки сенинг қалбинг йўқ экан⁴⁰⁰”.

ҚУРЪОН ЭШИТИШНИНГ СОҒЛИҚҚА ФОЙДАСИ

- Қуръон эшитиш салбий ҳис-туйғулардан (стресслардан) халос этади.
- тиловатнинг овозли тўлқини асаб тизимига ижобий таъсир кўрсатади.
- Қуръон эшитиш билан юрак касалликларини даволаш мумкин.
- фикрни бир ерга жамлаш қобилятини ривожлантиради.
- саратон каби сурункали касалликлардан ҳимояланишда, уларга қарши курашишда ёрдам беради.

– уйқусизлик, паришонхотирлик, беҳуда ғазабланишга шифо бўлади. Хотира сустлигидан шикоят қиладиганларга кўпроқ Қуръон ўқиш ёки эшитиш тавсия этилади.

Абдудоим Каҳил шундай деган: “Тўлиқ соғайишни истаган бемор ҳар куни бир неча соат Қуръон эшитсин, имкони борича Қуръонга кўпроқ соме бўлсин, оятларни тушунишга ҳаракат қилсин. Зеро, Қуръон мазмунини тушуниш ҳам шифодир”.

Доктор Аҳмад Қози Америка Қўшма Штатларида махсус тажриба ўтказди. Аввалига ўсимликка шовкин-суронли мусиқа эшиттирилди. Бунда салбий таъсир кузатилди. Кейин одамлар томонидан айтиладиган ёмон сўзлар эшиттирилди. Бунда ҳам шунга ўхшаш натижа қайд этилди. Охирида ўсимликка Қуръони карим тиловати эшиттирилганида ўсимлик гуркираб ўса бошлади...

Фараз қилинг: агар туппа-тузук ишлаб турган компьютерингизга вирус тушса нима бўлади? Бирдан яхши ишламай қолади, тезлиги пасаяди. Тўғрими? Бу вирусни фақат махсус дастур билан тозаланади. Шундан кейин компьютер яна аввалгидек ишлай бошлайди. Инсонни компьютер деб фараз қилсак, ундаги вируслар (миядаги, қалбдаги иллатлар) илоҳий дастур – Қуръони карим ёрдамида тозаланади. Ўзингизни ёмон ҳис қилганингизда бир бор Қуръон эшитиб кўринг, қандай роҳатланасиз! Ғамга ботганингизда, дунё кўзингизга тор кўринганида Каломуллоҳни бутун вужудингиз билан тингланг, ғам-ташвишларни бироз бўлсаям унутасиз.

Олимлар аниқлашича, инсон мияси – туғилганидан то умрининг охиригача – махсус дастур бўйича ишлайди. Бор-йўғи биргина салбий таъсир ҳам унинг фаолиятини издан чиқариши мумкин. Буни қарангки, Аллоҳ таоло нозил қилган Қуръон миядаги ана ўша дастур билан тўлиқ мос экан! Арабми, ажамми, ким бўлишидан қатъи назар, Қуръон ўқиган, эшитган инсон қалби яйраши, руҳий безовталикдан қутулиши ҳикмати шунда бўлса ажаб эмас!

ҚУРЪОН ТИЛОВАТИДА ТАДАББУР ВА ХУШУЪ

Арабча “тадаббур” сўзи “ўйлаш”, “чуқур фикр юритиш” маъносини билдиради. Қуръонни тадаббур қилиш ўқиладиган оятларни тафаккур қилишдир.

⁴⁰⁰ Манба: Ибн Қаййим, “Ал-фавоид”.

“Хушуъ” сўзи эса “қўрқиш”, “овозини пасайтириш”, “нигоҳини ерга қаратиш” мазмунига эга.

Қуръонни тадаббур қилишга жуда кўп тарғиб этилган. Жумладан, Нисо сурасининг 82-оятда шундай дейилган: **“Ахир улар Қуръонни тадаббур қилмайдиларми?! Агар у Аллоҳдан бошқаси томонидан (нозил қилинган) бўлганида, унда кўп қарама-қаршиликларни топардилар”**.

Агар одамлар Қуръон маъноларини чуқур англасалар, бу Китоб оламлар Парвардигори томонидан юборилганига шак-шубҳасиз ишонадилар.

Қуръонда ҳеч қандай қарама-қаршилик йўқ. Чунки, у – Аллоҳнинг Каломи. Агар Қуръон Аллоҳдан ўзгаси томонидан туширилганида, унда кўп нуқсон-камчиликлар топиларди. Инсон боласи хатодан холи эмас. Аллоҳ ҳар қандай камчиликдан Покдир.

“Ахир улар Қуръонни тадаббур қилмайдиларми?! Балки қалбларида қулфлари бордир”, дейилади яна бир ояти каримада⁴⁰¹.

Қуръон маъноларини тушуниш ўз-ўзидан бўлмайди. Бу йўлда нафсга ёқадиган лаззатларни камайтиради, озроқ машаққат чекилади. Яхё ибн Абу Касир шу маънода: “Илм танага роҳат (дам) бериш билан эгалланмайди”, деган⁴⁰².

Аллоҳ таоло айтади: **“(Эй Муҳаммад, бу Қуръон барча одамлар) оятларини тадаббур қилишлари учун Биз Сизга нозил қилган бир муборак Китобдир”** (*Сод сураси, 29-оят*).

Яна бир оятда айтилади: **“Албатта бунда (огоҳ) қалб эгаси ёки ўзи ҳозир бўлган ҳолда (сидқидилдан) қулоқ тутган киши учун эслатма-ибратлар бордир”** (*Қоф сураси, 37-оят*).

Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, мунофиқлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларида ўтиришарди. Кейин ташқарига чиқиб: “Муҳаммад ҳозир нима деди ўзи?” деб бир-бирларига савол беришарди. Уларнинг қалби йўқ эди, эшитганини тушунмасди. Айтилган гап у қулоғидан кириб, бу қулоғидан чиқиб кетарди⁴⁰³.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **“Очиқ-равшан Китобга – Қуръонга қасамки, албатта Биз уни – ақл юргизишингиз учун – арабий Қуръон қилдик”** (*Зухруф сураси, 2-3-оятлар*).

Одамлар тушунишлари учун Аллоҳ таоло Қуръонни араб тилида нозил қилган. Араб тили дунёдаги энг фасоҳатли тиллардан биридир. Бу тилнинг имкониятлари жуда катта. Ўта нозик маъноларни, ҳис-туйғуларни теран ифодалашда араб тилининг олдига тушадигани йўқ, десак муболаға бўлмайди.

Абдурахмон ибн Соибдан ривоят қилинади: “Саъд ибн Абу Ваққос олдимизга келди. Унинг кўзи ожиз бўлиб қолганди. Мен унга салом бердим. У: “Сен кимсан?” деб сўради. Мен ўзимни таништирдим. Шунда у: “Биродарим ўғли, хуш келибсан! Айтишларича, сен Қуръонни чиройли ўқиркансан. Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Бу Қуръон маҳзунлик билан нозил бўлган. Агар уни ўқисангиз, кўзларингиз намлансин. Мабодо йиғлай олмасангиз, йиғини ўзингизга лозим тутинг, уни тағанний қилинг. Ким уни тағанний қилмаса, биздан эмас”, деб айтганларини эшитганман”, деди⁴⁰⁴”.

“Бу Қуръон маҳзунлик билан нозил бўлган” жумласи “Қуръонни тадаббур қилган одам қалби эрийди, кўзи намланади” маъносидадир. Қолаверса, Қуръон ўқиган инсон хато-камчиликларини тушуниб, гуноҳларига пушаймон бўлади.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳу айтади: “Агар қироат пайтида кўзларингиз йиғламаса, қалбингиз йиғласин! Қалбнинг йиғиси ғамгинлик, Аллоҳ таолонинг буюклигини ҳис этишдир”.

Қуръон жиддий Китоб. У ҳазил-мутойиба ҳақида эмас. Қуръонда муҳим масалалар баён этилган. Шунинг учун биз мўмин-мусулмонлар Қуръонга жиддий муносабатда бўламиз, мазмунини имкон қадар тушунишга ҳаракат қиламиз.

ҲАММА ҚУРЪОН ЎҚИРДИ. БИРОҚ...

Ҳар гал Масжидул ҳаромга борганимда кўпчиликнинг қўлида Қуръон кўраман⁴⁰⁵. Айниқса, Рукнул яманий тарафга қараган, икки қаватли салқин бўлмалар асосан маҳаллий араблар билан тўлади.

⁴⁰¹ Муҳаммад сураси, 24-оят.

⁴⁰² Муслим “Саҳиҳ”да ривоят қилган.

⁴⁰³ Манба: Ибн Мардавайҳ ривояти.

⁴⁰⁴ Ибн Можа, Байҳақий, Абу Яъло, Баззор ривоят қилган. Ривоят санади заиф. “Завоид” китобида: “Бу ривоят санадида Исмоил ибн Абу Рофеъ исмли заиф-матрук ровий бор”, дейилган.

⁴⁰⁵ Манба: “Ирфон” тақвимининг 2008-йилги 4-сони.

Уларнинг деярли ҳаммаси устунлар тагига тахлаб қўйилган Қуръон китобларига “хужум қилиб”, намоз вақтигача тиловат билан машғул бўладилар.

Арабчани билмайдиган кишилар арабларга ҳавас қилиб, “Қуръонни тушуниш улар учун мушкул эмас”, деб ўйлашади. Бу фикр кўпам тўғри эмас. Араблар, албатта, шундай имкониятга эга. Бироқ бошқа бир муаммо ҳам бор. Бу, уларнинг Қуръонга нисбатан беписандлигидир.

Маълумки, билмайдиган, билмаслигини биладиганларда бир кун келиб ўрганиш имкони бор. Лекин билмай туриб ўзини билагон ҳисоблайдиганларнинг ҳеч нарса ўргана олмаслиги ҳам ҳақиқатдир.

Ҳаж сафарида юрганимда бир куни Қуръон ўқиб ўтирсам, бир оят чиқиб қолди. Оятнинг руҳи дилга нақш бўлгудай маъносидан ҳайратга тушдим. Юз-кўзидан араб миллатига мансуб экани аён бир кишини синаб кўрмоқчи бўлдим. Оятни ўқиб, бир сўз маъносини сўрагандим, маъноси нега керак, дегандай беҳис қараш билан жавоб берди. У менинг муқаддас Каломни тушуниш истагимдан ажабланди. Бу – даҳшат эди. Арабнинг билиш-билмаслигини аниқлай олмадим. Маълум бўлгани шуки, у ҳам миллиёнларча турдошлари каби Қуръонни табаррукан талаффуз қилиниб, тоқчага териб қўйиладиган муқаддас ашё, деб биларди.

Бу воқеадан кейин атрофдагиларнинг Қуръонга муносабатини диққат билан кузата бошладим. Кузатганим сари ташвишим минг чандон орта борди. Одамлар Қуръонни шунчаки тиловат қилишар, кейин яна тоқчага жойлаб қўйишарди.

Тиловат қилаётганлардан бирортасининг юзида азоб оятининг кўрқинчи, раҳмат оятининг қувончи, жаннат ҳақида сўз борадиган оятлар севинчи, дўзахдан гапириладиган оятлар даҳшати каби аломатлар кўринмасди. Кўпчиликда Қуръондан таъсирчанлик аломати йўқ эди ҳисоб.

Сўзимнинг исботи сифатида бир воқеани келтираман.

Масжидул ҳаром. Жума намози пайти. Тумонат одам. Игна ташласангиз, ерга тушмайди. Бир киши оёғини охиригача кериб, чордона қурволган қўйи икки кишилик жойни бир ўзи эгаллаган, ялпайиб ўтирибди. Биров яқин келаётганини кўрса, ёнимга келиб ўтирмасин деган хавотирда янаям ёйилиб олишга ҳаракат қилади. Кечикканлар, жамоат намозга турганда жой топишга умид қилиб, дақиқаларча оёқда кутардилар. Намозга тургач, мен жойимни икки ўспиринга бердим. Ўзим олдинги сафда ёйилиб ўтирган бояги кишидан – барча узр жумлаларини, назокат калималарини ишга солиб – бироз жой беришини илтимос қилдим. У юзини тириштирганча қўпол оҳангда рад этди. Ваҳоланки, ҳалигина шу одам кўз ўнгимда бир соатга яқин тебраниб-тебраниб Қуръон тиловат қилганди. Ўшанда яна бир киши келса-ю, унга жойимни бериб, ўзим пешин намози билан кифоялансам, шояд шунда бу одам кўнглида инсонийлик туйғулари уйғонса, деб астойдил умид қилдим. Аммо ҳеч ким келмади...

Намоз ўқиш осон, намознинг моҳиятини ҳаётимизга татбиқ этиш қийин.

Қуръон ўқиш осон, Қуръоний ахлоқ билан безаниш жуда-жуда мушкул.

Ҳажга бориш осон, аммо чин инсон бўлиш осон эмас.

Қуръонни тафаккур, тадаббур қилиш борасида нега тўхталганим, ўйлайманки, энди ойдинлашди. Бежизга Қуръонда⁴⁰⁶: “Ахир улар бу Сўзни (Қуръонни) тафаккур қилиб кўрмадиларми?..” дейилмаган.

ТИЛОВАТДАН БАҲРА ОЛИШ

Қуръон ўқиётган одам хаёлини бир ерга жамласа, дили яйрайди, имони кучаяди, тиловат учун оладиган ажр-мукофоти ортади. Баъзи салафлар Қуръон ўқиётганларида қалблари таскин топиши учун битта оятни қайта-қайта такрорлашар экан. Улуғлар бу борада ҳам бизга ўрнақдирлар.

Ҳазрат Али ибн Абу Толиб розияллоху анху айтади: “Илмсиз бажарилган ибодатда, тушунмасдан эгалланган илмда, тадаббурсиз қироатда яхшилик йўқ⁴⁰⁷”.

Молик ибн Динор: “Эй, Қуръон аҳли! Бу Китоб қалбингизга нима экди? Зотан, баҳор ёмғири ерни ям-яшил майсаларга буркаганидек Қуръон мўмин киши қалбини яшнатади”, деган.

Аҳмад ибн Абулҳаворий айтади: “Агар Қуръон ўқувчи оятлар мазмунини теран англаб⁴⁰⁸ етганида, берилган шунча неъматлардан боши осмонга етиб, тонггача мижжа қоқмай чиқарди”.

⁴⁰⁶ Мўминун сураси, 68-оят.

⁴⁰⁷ Доримий “Сунан”да ривоят қилган.

⁴⁰⁸ Қуръонни тадаббур қилиш икки хил бўлади: муфассал (мукаммал) тадаббур ҳамда мужмал (умумий) тадаббур. Қуръон ўқувчи ёки қироатни эшитаётган одам оятлар маъносини тушуниши, ўзи учун панд-насихат олиши муфассал

Муоз ибн Жабал розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Кийим эскириб йиртилганидек Қуръон ҳам баъзи қавмлар қалбида “эскиради”. Улар Қуръон ўқийдилар, аммо тиловатдан лаззат олмайдилар. Қалблари бўриникига ўхшайди. Фақат устларига қўй терисини ёпиб олганлар холос. Уларнинг амаллари тамадан иборат, хавфдан асар ҳам йўқ. Агар камчиликка йўқ қўйсалар, “Ҳали етиб оламиз”, дейдилар. Гуноҳ содир этсалар, “Гуноҳимиз кечирилар, чунки Аллоҳга ҳеч нарсани шерик қилаётганимиз йўқ-ку”, дейишади⁴⁰⁹.”

Бу ерда Қуръондан зиғирча таъсирланмайдиган, ташки кўринишидан қўйдек ювош, мусичадек беозор, аммо қалби тошдек қаттиқ кимсалар тасвирланмоқда. Уларнинг қалбида тақво йўқ, шундай бўлса ҳам “умид”лари жуда-а кучли. Амаллари нуқсон-камчиликка тўла бўлсаям ўрнини тўлдиришни, гуноҳларини Аллоҳ кечириб юборишидан “умид” қиладилар. Аллоҳга ҳеч нарсани ширк келтирмаётганларини рўқач қилиб, кўнгиллари тусаган ишдан тап тортмайдилар...

ҚУРЪОН ҚИРОАТИ ДАРАЖАЛАРИ

Қуръони карим тиловатининг даражаси учта:

Биринчи даража. Қироат қилаётган банда Аллоҳ таоло ҳузурида туриб ўқиётганини, Аллоҳ унга назар солиб-эшитиб турганини ҳис қилиши. Бу даражадаги банданинг холи сўраш, ялиниш, тазарру, илтижодан иборат. Бу – ўнг тараф эгалари даражаси.

Иккинчи даража. Қироат қилаётган банда қалби ила Аллоҳ таолони кўриб турганига, Унга муножот қилаётганига шоҳид бўлиши. Бу даражадаги банданинг мақоми ҳаё, улуғлаш, кулоқ солиш, фаҳмлаш билан бўлади.

Учинчи даража. Каломда Аллоҳнинг сифатларини кўриш даражаси. Бу даражага эришган банда ўзига ҳам, қироатига ҳам, берилган инъомларга ҳам қарамайди. У бор эътиборини Аллоҳнинг ўзига қаратади, фикрини У Зотга боғлайди, худди Аллоҳни кўришга ўта муштоқ ҳолга келади. Бу – муқарраблар даражаси.

Шундай олий даражага эришганлардан бири Жаъфар ибн Муҳаммад Содиқ раҳматуллоҳи алайҳдир. У кишининг қўйидаги гаплари жуда ибратли: “Аллоҳга қасамки, Аллоҳ аzza ва жалла халойиққа Ўз Каломиди тажаллий қилган. Лекин улар кўрмайдилар”.

Бир куни Жаъфар ибн Содиқ намозда ҳушдан кетиб йиқилди. Ўзига келганида бунинг сабаби сўралди. Жавоб қўйидагича бўлди: “Бир оятни қалбимда шунчалар такрорладим. Охири уни ўз Эгасидан эшитдим. Шунда жисмим бу ҳолни кўтаролмади”.

Ана ўша даражага етганда қироат ҳаловати кучаяди, муножот лаззати чўққисига чиқади.

Ҳаким зотлардан бири бу ҳақида қўйидагиларни айтган: “Қуръони каримни тиловат қилардим-у, ҳаловатини сезмасдим. Кейин Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам саҳобаларига тиловат қилиб бераётганларини эшитгандек бўлиш даражасига чиқдим. Кейин яна юқори даражага кўтарилиб, тиловат қилганда худди Жаброил алайҳиссалом Набий соллаллоху алайҳи ва салламга тиловат қилаётганларини эшитаётгандек бўлишга эришдим. Сўнгра Аллоҳ менга бир даражани берди. Ҳозир Қуръонни Аллоҳнинг Ўзидан эшитаётгандек ҳолга сазовор бўлдим. Ана шунда фироқиға чидай олмайдиган даражада ҳаловатга, лаззатга эришдим”.

Ҳазрат Усмон ибн Аффон розияллоху анхунинг: “Агар қалбларимиз пок бўлганида, Парвардигоримиз Каломига тўймасди”, деган гапи бежиз эмас⁴¹⁰.

УСТОЗ ТАРБИЯСИ

Бир талаба хофизи Қуръон бўлишни орзу қилди. У тонгга қадар Қуръон хатм қилар, намоз ўқир, тонг отгач, домласи олдиға чиқарди. Бироқ уйқусиз тунлар сабаб ранг-рўйи сарғая бошлади.

Устоз валий даражасидаги зот эди. У нега бундай ҳолга тушиб қолганини бошқа талабалардан сўради. Улар: “Бу йигит тонггача Қуръон хатм қилади, эрталабгача мижжа қоқмай чиқади”, дейишди.

тадаббурдир. Қори ёки соме, “Бу – Аллоҳ таолонинг Каломини” деб фикру хаёлини бир ерга жамлаши, бошқа нарсага чалғимаслиги мужмал тадаббур саналади.

⁴⁰⁹ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁴¹⁰ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Руҳий тарбия”, 1-китоб, 111-112-бетлар.

Бу ҳақида тўлиқроқ маълумотни Абул Фараж ибн Жавзийнинг “Минҳожул қосидин” номли китобидан олишингиз мумкин.

Талабанинг Қуръон ҳофизи бўлишини истаган устоз, уни ҳузурига чорлади.

– Қуръон ўқишнинг ўз қоидалари бор. Бугундан бошлаб Қуръон ўқиётганингда қаршингда мен турганимни тасаввур қил, – деди. Талаба: “Хўп”, деди.

Ҳар кеча Қуръонни хатм қилаётган шогирд тонгда устози ҳузурига келганда:

– Бу кеча Қуръони каримнинг фақат ярмигача ўқий олдим, – деди.

Устоз:

– Баракалла! Бу кеча уни Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларида тургандек ўқи, – деди.

Бу сафар талаба: “Қуръон нозил бўлган зот ҳузурига тўғри ўқий оламанми, йўқми?!” деган ҳаяжон билан тиловат қилди. Шу куни тонгда устозига – Қуръоннинг фақат тўртдан бирини тиловат қилганини – айтди. Устози бу юксалишни кўриб суюнди ва деди:

– Сен энди, ваҳий фариштаси Жаброил алайҳиссалом олдида тургандек ўқи.

Эртаси куни талаба:

– Устоз, бугун фақат бир сура ўқий олдим, – деди. Устози ҳам:

– Ўғлим, энди сен Аллоҳ таоло ҳузурига ўқиганингдек ўқи. Аллоҳ таоло сени тинглаётганини бир зум ҳам унутма, – деб тайинлади.

Талаба эртаси куни устози олдида йиғлаган ҳолда келди:

– Устоз, “Алҳамдулиллаҳи роббил ғаламийн”дан “Маалики явмиддин”гача келдим. “Ийяка наъбуду” дейишга тилим бормади. Чунки, бунинг маъноси “Фақат Сенгагина қуллик қиламиз”, дегани. Ҳолбуки, Аллоҳга имконим қадар қуллик қилолганим йўқ!..

Шунда устоз шогирди юксак бир мақомга кўтарилганини айтди, Қуръони каримни ҳамиша тадаббур билан ўқиш лозимлигини яна бир бор таъкидлади.

Бу ривоятни келтиришдан мақсад, “Тушунмасангиз, Қуръон ўқиманг”, дейиш эмас. Балки Қуръон тиловат қилганда уни тушунишга ҳаракат қилиш, маъносини илғаб олиш учун бир оятни ўнлаб, юзлаб марта қайта ўқишимиз лозимлигини айтмоқчимиз. Зотан, Қуръон бизнинг қалб кўзимизни очиш учун юборилган. Қуръон маънолари тушунилиб, ҳаётга татбиқ этиладиган Китоб. Қуръон амрларига кўра яшаладиган Китоб. Деворларга илиб кўйиладиган, фақат қабристонларда ўқиладиган, кўр-кўрона тиловат қилинадиган китоб эмас⁴¹¹.

ҚУРЪОННИ ТЕЗ ЎҚИСА БЎЛАДИМИ?

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Қуръонни шошилмасдан, ҳарфларни дона-дона қилиб ўқиганлар, саҳобаларга ҳам шуни ўргатганлар. Саҳобаи киромлар ўзларидан кейинги авлодларга Қуръонни шошмасдан ўқишни тайинлашган. Жумладан, Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу шундай деган: “Қуръон ўқинглар, у билан қалбларингизни ҳаракатга келтиринг. Лекин биронтангизнинг нияти сурани тезроқ тамомлаб олиш бўлмасин⁴¹²”.

Қуръон ўқиганда фақат тил эмас, қалб ҳам ҳаракатланади. Қалбни ҳаракатлантириш оятларни тушуниш билан бўлади. Зеро, тиловатда руҳ бўлиши керак. Бунинг учун Қуръон ўқишни бошлаганда, “Қачон сура охирига етаркинман”, деган фикрдан йироқ бўлинг. Чунки бу нарса тадаббурга ҳалал беради.

Ривоят қилинишича, Абу Ҳамза машҳур саҳоба Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳуга: “Мен Қуръонни тез ўқийман. Уч кунда хатм қиламан”, деганида, Ибн Аббос: “Мен тунда Бақарани тадаббур билан оҳиста ўқишим сенга ўхшаб қироат қилишдан яхшироқ”, деб айтган⁴¹³.

Қуръон ўқишдан мақсад нима? Маъносини тушуниш, албатта. Шундай экан, шошилиб, пала-партиш ўқигандан кўра ҳаёлни бир ерга жамлаб қироат қилган афзал. Қуръон ўқиганда фақат савоб олишни эмас, Каломulloҳ мазмунини англашни ҳам мақсад қилинади.

Ибн Қаййим айтади: “Битта сурани тушуниб, ҳаёлни бир жойга кўйиб қироат қилиш сураларни кетма-кет ўқишдан яхши. Тез қироат қилишнинг савоби кўпроқ бўлсаям тадаббур билан ўқиш афзалроқ⁴¹⁴”.

⁴¹¹ Бу мақола “Ҳилол” тақвимининг 2008-йилги 2-сонидан олинди.

⁴¹² Байҳақий ривоят қилган.

⁴¹³ Байҳақий ривоят қилган.

⁴¹⁴ Манба: “Ал-манорул муниф”.

ҚУРЪОН ФИКРЛАШГА УНДАЙДИ

Олимлар айтишича, Аллоҳ таоло яратган мавжудотлар ҳақида фикр юритиш мия ҳажмини кенгайтиради, маълумотларни тез, осон қабул қилиш қобилиятини ўстиради.

Тафаккур доирангизни кенгайтиришни истасангиз, Қуръоннинг илмий мўъжизаларини ўқинг, осмонга назар солиб, само жисмлари ҳақида мушоҳада юритинг. Ўсимликлар оламига, атрофингиздаги барча нарсага ибрат кўзи билан боқинг. Шунда оддий кўз билан кўриш ҳамда ибрат ила назар солиш орасида катта фарқ борлигига амин бўласиз.

Ота-боболаримиз фарзандларини Қуръон ёдлашга, оятлар мазмунини англашга қизиқтирганлари учун ҳам улар орасидан имом Бухорий, Ибн Сино, Улуғбек каби олиму фузалолар етишиб чиққан.

Маълумки, Қуръонда тарихий воқеалар ҳам зикр этилган. Аммо кўп ҳолларда уларнинг қачон, қаерда бўлгани айтилмаган, асосан ибратли томонларига эътибор қаратилган. Чунки тарихни ўрганишдан мақсад воқеа-ҳодисалар санасини, шахслар номини ёдлаб олиш эмас, ўтмишда содир этилган хатолардан керакли хулоса чиқариш, уларни такрорламасликдир.

Очиғини айтиш керак, ҳозир кўпчиликда таҳлил қилиш, мушоҳада юритиш қобилияти анча суст. Шунинг учун ким нима деса, ишониб кетаверадиганлар ҳам бор. Бунинг сабаби китоб мутолаа қилмаслик, кишини фикрлашга ундайдиган маълумотларни ўқиб-ўрганишга ҳафсаласизликдир. Мана шу камчилик ҳам Қуръон ёрдамида даволанади. Қуръон бизни теран фикр юритишга ўргатади. Зеро, инсон тафаккур неъматини билан қадрли. Одам боласи бошқа тирик мавжудотлардан фақат тил-забони билан эмас, ақл-заковати, онги, мушоҳада юритиш билан ҳам ажралиб туради.

ҚУРЪОННИНГ ҚАЛБГА ТАЪСИРИ

Аллоҳ таоло комил мўмин бандаларини шундай таърифлайди: **“Ҳақиқий мўминлар фақат Аллоҳ (номи) зикр қилинган вақтда қалбларига кўрқинч тушадиган, Унинг оятлари тиловат қилинганда имонлари зиёда бўладиган, ёлғиз Парвардигорларигагина суянадиган кишилардир”** (*Анфол сураси, 2-оят*).

Аллоҳ номи зикр қилинганида чинакам мўминлар қалбига кўркув тушади, Аллоҳнинг оятлари эслатилганида имонлари мустаҳкамланади. Улар фақат Аллоҳга таваккул қиладилар, У Зотдан мадад сўрайдилар.

Каломуллоҳнинг қалбга таъсири ҳақида яна шундай дейилган: **“Аллоҳ энг гўзал Сўзни (оятлари фасоҳатда, балоғатда) бир-бирига ўхшаш, (ичидаги ҳукмлари) такрор-такрор келувчи бир Китоб – Қуръон нозил қилди. (Ундаги Аллоҳнинг азоби ҳақидаги оятларни тиловат қилганларида) Парвардигоридан кўрқадиган зотларнинг терилари титраб кетади. Сўнг терилари ҳам, диллари ҳам Аллоҳнинг зикрига юмшайди. Мана шу (Китоб) Аллоҳнинг хидоятидирки, унга Ўзи хоҳлаган кишиларни хидоят қилади. Аллоҳ кимни йўлдан оздирса, унинг учун бирон хидоят қилувчи бўлмайди”** (*Зумар сураси, 23-оят*).

Огоҳликка чақирувчи оятлар ўқилса, Аллоҳдан кўрқадиган бандалар элари жимирлайди, қалблари кўркувга тушади. Агар раҳмат, мағфират, мукофот ҳақидаги оятлар ўқилса, қалблари юмшайди, кўнгиллари Аллоҳнинг зикрига мойил бўлади.

Олимлар аниқлашича, инсон териси атрофдаги овозларни эшитиб, уни мияга юборар экан. Шунинг учун Қуръон ёдлаётганда овоз чиқариб тиловат қилинса, фойдадан холи бўлмайди.

Қуръон тиловати ҳаммага бирдек таъсир қилиши илмий тажриба орқали исботланган. Бунинг учун тўрт киши – араб мусулмон, араб номусулмон, арабмас мусулмон, арабмас номусулмон танланиб, уларга Қуръон тиловати эшиттирилди. Махсус электрон асбобларда руҳий таъсирланишлари текшириб кўрилганида, ҳаммаси бир хил таъсирлангани қайд этилди⁴¹⁵.

Аллоҳ таоло айтади: **“Агар Биз бу Қуръонни бирон тоққа нозил қилганимизда, албатта сиз у (тоғ)ни Аллоҳнинг кўркувидан эгилиб-ёрилиб кетган ҳолида кўрган бўлардингиз. (Лекин айрим инсонлар диллари тоғнинг тошидан-да каттиқроқ бўлгани сабаб уларга Қуръон оятлари ҳам таъсир қилмайди). Биз бу мисолларни одамлар учун, шояд тафаккур қилсалар, деб келтирмоқдамиз”** (*Ҳашр сураси, 21-оят*).

⁴¹⁵ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Тафсири хилол” мукаддимаси.

Салобати билан одамларни лол қолдирадиган пурвиқор тоғлар Қуръонни тушунганида, Аллоҳдан қўрққанидан парча-парча бўлиб кетарди. Энди инсон зоти қандай қилиб Қуръонни тушунмасин, қалби таскин топмасин, Аллоҳни ёд этганда дили юшмасин?!

Ривоят қилинишича, Молик ибн Динор мана шу оятни ўқиб: “Агар мўмин банда Қуръонга ҳақиқий имон келтирса, қалби юшашига шубҳа йўқ”, деб айтган⁴¹⁶.

ҚАЛБЛАР ЭРИЙДИГАН ВАҚТ КЕЛМАДИМИ?

Аллоҳ таоло мўмин бандаларига шундай хитоб қилган: **“Имон келтирган зотлар учун Аллоҳнинг зикри ва нозил бўлган Ҳақ – Қуръон туфайли қалблари эриб, қўрқиб (вақти келмади)ми? (Шунингдек, улар учун) илгари Китоб ато этилган, сўнг (улар билан пайғамбарлар ўртасидаги) муддат узайгач, диллари қотиб кетган кимсалар (яъни, яҳудий ва насронийлар) каби бўлиб қолмаслик (вақти келмади)ми?! Улардан кўплари фосиқ-итоатсиздирлар”** (Ҳадид сураси, 16-оят).

Аллоҳнинг номи эсланса, Қуръон ўқилса, ҳақиқий мўминнинг дили қуёш тиғида қолган муздек эрийди, кўздан дув-дув ёш тўкилади. Тошбағирлик, Аллоҳнинг амрига итоатсизлик мўмин кишига бегона иллатдир.

Ривоят қилинишича, машҳур тобеин Фузайл ибн Йез (ҳали ҳақни танимаган пайтда) кечаси гуноҳ иш қилиш ниятида кетаётганида кимдир мазкур оятни ўқиётганини эшитиб қолиб, қўрқувдан дағ-дағ қалтирай бошлади. Кейин: “Аллоҳга қасамки, Аллоҳнинг зикрига қалблар юшайдиган вақт келди”, деб қилмишига пушаймон бўлди, тавба қилди⁴¹⁷.

Муфассирлар айтишича, мазкур оятда Аллоҳнинг зикрида бардавом бўлишга, ихлос билан ибодат қилишга чақирилмоқда⁴¹⁸.

Аллоҳни унутиш, дунё зийнатларига ўчлик, нафсга қул бўлиш инсон қалбини қотиради. Қалбга тўхтовсиз қора доғ тушаверса, кўнгил ойнаси кирланади. Бориб-бориб Аллоҳга бўйсунганини хоҳламай қолади. Шариатда қалбни поклашга бот-бот чақирилишидан мақсад шу. Кўнгил тоза бўлса, банданинг ибодатга иштиёқи баланд, қалби уйғоқ бўлади.

Улуғ саҳоба Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху Исломни қабул қилган яманлик бир гуруҳ одамлар билан суҳбатлашиб ўтирганида юқоридаги оят тиловат қилинди. Қуръон эшитиб меҳмонлар кўзи намланди. Шунда Ҳазрат Абу Бакр: “Аввал биз ҳам худди шундай эдик. Кейин қалбларимиз қотиб қолди...” деди⁴¹⁹.

Келаси оятда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **“(Эй мўминлар,) билинглари, албатта, Аллоҳ ўлган ерни тирилтиради”**⁴²⁰.

Яъни, Аллоҳ куриб ётган заминни раҳмат ёмғири билан тирилтирганидек Қуръон билан қалбларга ҳаёт бахш этади.

Қақраб ётган ерга ёмғир ёғса, кўп ўтмай кўзни қувнатувчи майсалар униб чиқади. Шифо талабидаги қалблар Аллоҳни зикр қилиш билан яшнайдилар. Қуръон ўқиган инсоннинг дилидаги занглар ювилади, ғиллу ғашлик арийди. Қуръон тиловатидан кейин киши ўзини енгил сезишига сабаб шу бўлса не ажаб.

ҚУРЪОННИНГ ПАЙҒАМБАРИМИЗ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМГА ТАЪСИРИ

Анбиёлар имоми, тақводорлар саййиди Муҳаммад Мустафо соллаллоху алайҳи ва саллам Қуръондан қаттиқ таъсирланганлар. У зотнинг Қуръонга муҳаббатлари чексиз эди. Қуръон у зотнинг ҳаётларига тўлиқ сингиб кетганди. Пайғамбаримиз алайҳиссалом ерда юрадиган тирик Қуръон эдилар,

⁴¹⁶ Абу Нуайм “Ҳилятул авлиё”да ривоят қилган.

⁴¹⁷ Манба: Муҳаммад Саййид Тантовий, “Ал-васит”.

⁴¹⁸ Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анху шундай деган: “Бизнинг мусулмон бўлишимиз билан Аллоҳ таоло бу оятда танбех бериши орасида тўрт йил ўтган” (Муслим ривоят қилган).

⁴¹⁹ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони каримнинг ўзбекча изоҳли таржимаси”.

⁴²⁰ Ҳадид сураси, 17-оят.

десак муболага бўлмайди. Шу сабаб бўлса керак, Ҳабибимиз хулқлари ҳақида сўралганида, Оиша розияллоху анҳо онамиз: “Хулқлари Қуръон эди”, деб жавоб берганлар⁴²¹.

Мутарриф отасидан ривоят қилади: “Набий соллаллоху алайҳи ва саллам олдиларига борсам, намоз ўқиётган эканлар. Йиғлаганлари учун ичларидан худди қозоннинг биқирлашига ўхшаш овоз эшитиларди⁴²²”.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом намозни хушў билан ўқирдилар. Қироат вақтида қалблари эриб, кўзларидан дув-дув ёш тўкиларди. Лекин у зот овозларини баланд кўтариб йиғламаганлар. Кўзларидан ёш қалқиганда қозоннинг биқирлашига ўхшаш овоз эшитиларди. Расули ақрам баъзида маййитга ачинганларидан, айрим ҳоллатда умматларини ўйлаб, гоҳида Аллоҳ таолодан кўрқиб, гоҳида Қуръон эшитиб йиғлаганлар⁴²³.

Ривоят қилинишича, Убайд ибн Умайр исмли киши Оиша онамизга: “Бизга Расулуллох соллаллоху алайҳи ва салламдан кўрганингиз энг ажойиб воқеани айтиб беринг!” деди. Шунда Оиша онамиз бироз сукут сақлаб, кейин: “Тунларнинг бирида у зот: “Эй Оиша, мени холи қолдир. Бу кеча Парвардигоримга ибодат қилмоқчиман!” дедилар. Мен: “Аллоҳга қасамки, сизга яқин бўлгим келади. Сизни хурсанд қиладиган нарсдан мен ҳам қувонаман”, дедим. Шунда у зот таҳорат олиб намоз ўқишни бошладилар. Йиғлайверганларидан қўйнилари жикқа ҳўл бўлиб кетди. У зот ўтиргандилар. Йиғлайверганларидан соқоллари ҳўл бўлиб кетди. Кейин яна йиғладилар. Ҳатто кўз ёшлари ерга тўкилди. Сўнг Билол азон айтишга келди. Билол у зотнинг юм-юм йиғлаётганларини кўриб: “Ё Расулуллох, Аллоҳ сизнинг барча гуноҳларингизни кечириб юборган-ку!..” деди. Шунда у зот: “Шукр қилувчи банда бўлмайми?! Менга бу кеча бир оят тушди. Уни ўқиб тафаккур қилмаган (кимса)нинг ҳолига вой”, деб, “Албатта осмонлар ва ернинг яратилишида...” оятини охиригача тиловат қилдилар”, деб айтди⁴²⁴”.

Бу ривоятда айтилишича, Пайғамбаримиз алайҳиссалом тунги намозда Оли Имрон сурасининг “Албатта осмонлар ва ернинг яратилишида, кеча ва кундузнинг алмашилиб туришида ақл эгалари учун оят-аломатлар бордир” оятини⁴²⁵ ўқиб, қаттиқ кўз ёш тўкканлар.

Расулуллох Аллоҳ таолони ҳаммадан яхшироқ билганлари учун ҳам кўп йиғлардилар. Ҳадиси шарифларнинг бирида: “Агар мен билган нарсаларни билганингизда, камроқ кулиб, кўпроқ йиғлаган бўлардингиз”, дейилган⁴²⁶.

Абдуллох ибн Масъуд розияллоху анҳудан ривоят қилинади: “Набий соллаллоху алайҳи ва саллам: “Менга Қуръон ўқиб бер”, дедилар. Мен: “Ё Расулуллох! Қуръон Сизга туширилган бўлса ҳам ўқиб бераманми?!” дедим. У зот: “Ҳа. (Мен бошқа одамдан Қуръон эшитмоқчиман)”, дедилар. Шунда Нисо сурасини қироат қилдим. “Биз ҳар бир умматдан бир гувоҳ келтириб, Сизни уларнинг барига гувоҳ қилганимизда (аҳвол) қандай бўлади?” оятига келганимда, у зот: “Бўлди, етади!” дедилар. Қарасам, кўзларидан ёш оқаётган экан⁴²⁷”.

Абдуллох ибн Масъуд розияллоху анҳу Қуръон ўқиганида, қиёмат куни бўладиган ишлар Набий соллаллоху алайҳи ва саллам кўз олдиларида гавдаланди. У зот охиратда умматлари холи не кечиши, маҳшаргоҳда узоқ туришларини ўйлаб кўзлари ёшга тўлди. Бундай ўйлар уммат ҳақида кўп қайғурадиган меҳрибон зотни йиғлатмай қўймасди...

Ё Аллоҳ! Меҳри дарё Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафога беадад салават ва саломларимизни йўлла! У зотни яхши кўришни, суннатларига астойдил амал қилишни, қиёматда шафоатларига эришишни бизларга насиб эт!

ҲАБИБИМИЗ СОЛЛАЛЛОХУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМГА ҚАТТИҚ ТАЪСИР ҚИЛГАН СУРАЛАР

⁴²¹ Саъд ибн Ҳишомдан ривоят қилинади: “Мен Оишага: “Менга Расулуллох соллаллоху алайҳи ва саллам хулқлари ҳақида айтиб беринг”, дедим. Шунда: “У зотнинг хулқлари Қуръон эди”, дедилар” (Аҳмад, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ).

⁴²² Насоий, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁴²³ Манба: Ибн Қаййим, “Зодул маод”.

⁴²⁴ Ибн Ҳиббон саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁴²⁵ Оли Имрон сураси, 190-оят.

⁴²⁶ Бухорий бу ҳадисни Абу Ҳурайра розияллоху анҳудан ривоят қилган.

⁴²⁷ Бухорий, Байхақий, Табароний ривоят қилган.

Ривоят қилинишича, Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анху: “Ё Расулуллоҳ, сочингизга оқ тушибдими?!” деб сўради. Шунда у зот: “Менинг сочимни Худ, Воқеа, Мурсалот, Набаъ, Таквир (суралари) оқартирди”, дедилар⁴²⁸.

Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам мазкур суралар орқали ўтган қавмлар бошига тушган мусибатлардан воқиф бўлиб, умматлари ҳақида қаттиқ қайғурганлар. Натижада у зотда кексалик аломати барвақт намоён бўлган.

Бошқа ривоятга кўра, Расулуллоҳ алайҳиссалом: “Худ ва унга ўхшаш суралар, аввалги умматлар бошига тушган кўргиликлар сочимни оқартирди”, деганлар⁴²⁹.

Абу Али Шаббувийдан ривоят қилинади. Мен Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламдан:

– Ё Расулуллоҳ, айтишларича, сиз: “Сочимни Худ сураси оқартирди”, дебсиз. Бунга сабаб нима: ундаги пайғамбарлар қиссаси, умматлар ҳалокатими? – деб сўрадим. Шунда у зот:

– Йўқ, балки “Ўзингизга буюрилганидек тўғри йўлда бўлинг!” оятидир⁴³⁰, – дедилар⁴³¹.

ҚУРЪОННИНГ САҲОБАИ КИРОМЛАРГА ТАЪСИРИ

Содиқ саҳобалар Қуръон орқали имон ҳаловатидан баҳраманд бўлдилар. Улар Қуръоннинг кадр-қийматини чуқур англаб етдилар, инсон қалбини поклашига қаттиқ ишондилар. Шунинг учун кўп вақтларини Қуръон ўқишга, ҳукмларини ўрганишга сарфладилар. Каломуллоҳ ила саҳобалар қалблари ҳам, уйлари ҳам нурга тўлди, диллари имон чашмасидан сув ичди, хонадонларига файз-барака кирди. Саҳобалар бахт-саодати сири Қуръонга ҳассос муносабатларида эди.

Саҳобалар Қуръон ўқиганда бутун вужудлари билан оятларни фаҳмлардилар. Шунинг учун тиловат чоғида кўз ёшларини тутиб туролмасдилар.

Абдуллоҳ ибн Урва ибн Зубайр ривоят қилади: “Мен бувим – Асмо бинти Абу Бакрдан: “Саҳобалар Қуръон эшитганда қандай аҳволга тушишарди?” деб сўрадим. Шунда бувим: “Уларнинг кўзидан шашқатор ёш ёқар, Аллоҳ Қуръонда айтганидек, этлари (кўркувдан) жимирлаб кетарди”, дедилар⁴³²”.

Абу Мусодан ривоят қилинади: “Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам касал бўлиб қолдилар. Дардлари анча оғир эди. Шунда у зот: “Абу Бакрга айтинглари, чиқиб одамларга имомлик қилсин!” деб буюрдилар. Оиша: “(Отамнинг) кўнгли нозик. Агар ўрнингизга ўтса, одамларга имомлик қилолмайди”, деди. Расулуллоҳ: “Абу Бакрга айтинглари, чиқиб одамларга имомликка ўтсин!” деб таъкидладилар. Оиша яна ўша гапни қайтарди. Шунда у зот: “(Эй Оиша,) Абу Бакрга айт, чиқиб одамлар билан намоз ўқисин! Албатта сизлар Юсуфнинг соҳибаларисиз⁴³³”, дедилар. Шунда Абу Бакрга хабар келди, у Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам тириклик вақтларида имомликка ўтди⁴³⁴”.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бетоб бўлиб қолганларида Оиша онамиз уйларида турганлар. У зот Оиша розияллоҳу анҳога: “Абу Бакр имомликка ўтсин!” деб айтдилар. Аммо Оиша онамиз: “Отам кўнгли нозик киши. Сизнинг ўрнингизда намоз ўқиса, йиғидан ўзини тутолмайди. У кишидан бошқасини тайинласангиз!..” деган маънода мурожат қилдилар⁴³⁵. Бироқ Расул акрам қайта-қайта Абу Бакр имомликка ўтишини таъкидладилар. Шундай қилиб, Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анху Пайғамбар алайҳиссалом ҳаётлик чоғларида одамларга намоз ўқиб берди.

Анас розияллоҳу анху ривоят қилади: “Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам Убайга: “Аллоҳ сенга Қуръон ўқиб беришимни буюрди”, дедилар. Убай: “Аллоҳ Сизга менинг исминини айтдимми?!” деб (хайратланиб) сўради. У зот: “(Ҳа.) Аллоҳ менга исминини айтди”, дедилар. Шунда Убай йиғлаб юборди”. Қатода айтади: “Менга хабар қилинишича, у зот Убайга Баййина сурасини ўқиб берганлар⁴³⁶”.

⁴²⁸ Термизий, Ҳоким, Байҳақий, Абу Яъло ривоят қилган.

⁴²⁹ Ибн Асокир ривоят қилган.

⁴³⁰ Худ сураси, 112-оят.

⁴³¹ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁴³² Манба: Жалолиддин Суютий, “Ад-дуррул мансур”.

⁴³³ Бу ерда сиртдан бир гапни айтиб, аслида бошқа нарсани ирода этиш назарда тутилмоқда. Яъни, Оиша розияллоҳу анҳо оталари Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анхунинг кўнгли нозик эканини айтаётган бўлсалар ҳам, аслида у киши имомликка ўтса, одамлар тарқаб кетиб, турли гап-сўз кўпайишини мулоҳаза қилганлар.

⁴³⁴ Бухорий, Муслим ривоят қилган.

⁴³⁵ Манба: Муслим ривояти.

⁴³⁶ Бухорий, Муслим, Аҳмад, Ибн Ҳиббон ривоят қилган.

Мазкур ривоятдан куйидаги хулосалар чиқади:

1. Аҳли илм, фазилатли кишиларга Қуръон ўқиб бериш яхши экани;
2. Убай ибн Каъб розияллоху анхунинг мартабаси баландлиги;
3. Хурсанд бўлганда йиғлаш инсон табиатига хос экани.

Жубайр ибн Мутъим розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Набий соллаллоху алайҳи ва саллам шом намозида Тур сурасини ўқиётганларини эшитдим. У зот “Балки улар ҳеч нарсадан яралиб қолгандирлар ёки улар ўзлари яратувчимиканлар-а?! Балки осмонлар ва ерни ҳам улар яратгандирлар?! Йўқ, улар ишонмаслар⁴³⁷” оятига етиб келганларида, қалбим учиб кетишига оз қолди⁴³⁸”.

Жубайр розияллоху анху Қуръон маъноларини чуқур англаб етганидан ўзини осмонга учиб кетаётган қушдек енгил ҳис қилган. Кишининг имони кучайса, қалби зикруллоҳ билан ёришса, шундай бўлади. Имон ҳаловатини бир марта тотиб кўрган инсон ҳеч қандай моддий лаззат унинг олдида туша олмаслигига амин бўлади.

ҚУРЪОННИНГ ЖИНЛАРГА ТАЪСИРИ

Аллоҳ таоло жинларни оловдан яратган. Улар инсон кўзига кўринмайди. Шунинг учун ҳам “жин” (“тўсилган”, “кўринмайдиган”) дейилади. Баъзи жинлар одамлардан узоқроқ жойларда яшаса, айрим жинлар инсонлар билан бирга яшайди. Жинлар ҳам инсонлар каби еб-ичади, оила қуради, фарзанд кўради. Шунингдек, жинлар ҳам биз каби шаръий вазифаларни бажаришга буюрилган⁴³⁹. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам инсонларга ҳам, жинларга ҳам элчи қилиб юборилганлар.

Бир куни жинлар Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламдан Қуръон эшитиб қаттиқ таъсирланишган. Бу воқеа тафсилоти Қуръонда шундай келтирилган: “(Эй Муҳаммад алайҳиссалом,) эсланг, **Биз Сизнинг олдингизга бир гуруҳ жинларни Қуръон тингласинлар, деб юборган эдик. Улар (Қуръон тиловатига) ҳозир бўлишгач, (бир-бирларига): “Жим туринглар”, дедилар. (Тиловат) тугатилгач, ўз қавмларига огоҳлантирувчи бўлиб қайтиб кетдилар. Улар: “Эй қавмимиз, ҳақиқатан, бизлар Мусодан кейин нозил қилинган, ўзидан олдинги (Илоҳий Китоб)ларни тасдиқловчи, Ҳақ (Дин)га, тўғри йўлга ҳидоят қиладиган бир Китоб – Қуръонни тингладик. Эй қавмимиз, Аллоҳга чақирувчи (Муҳаммад даъвати)ни қабул қилинглар, унга имон келтиринглар. (Шунда Аллоҳ) гуноҳларингизни мағфират қилади, сизларга аламли азобдан паноҳ беради. Ким Аллоҳга даъват этувчини қабул қилмаса, у ер юзида (бирон жойга) қочиб қутулувчи эмас. Унинг учун (Аллоҳдан) ўзга дўстлар ҳам йўқдир. Ана ўшалар очик залолатдадирлар”, дедилар**” (*Аҳқоф сураси, 29-32-оятлар*).

Аллоҳ таоло бир гуруҳ жинларни Қуръон ўқиётган Муҳаммад соллаллоху алайҳи ва саллам ҳузурларига юборган. Жинлар Қуръон эшитганидан сўнг ўз қавмини огоҳлантириш учун жўнаб кетишган.

Ибн Аббос розияллоху анхуга кўра, улар насийбинлик ўн тўққиз нафар жин эди. Расулуллоҳ алайҳиссалом уларни ўз қавмига элчи қилганлар⁴⁴⁰.

Ривоят қилинишича, жинлар Набий соллаллоху алайҳи ва саллам ҳузурларига икки марта жўнатилган. Уларнинг энг шарафлиси Насийбинда яшарди⁴⁴¹.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам Зайд ибн Ҳориса билан Тоифдан Макка томон келаётганларида кечаси намоз ўқиганлар. У зот қироатларини эшитган насийбинлик жинлар Расули акрамга имон келтириб, қавмини Исломга даъват қилиш учун жўнаб кетишган.

Бу ҳодисанинг қийин пайтда юз бериши алоҳида ҳикматга эга. Одамлар Пайғамбар алайҳиссаломни инкор этиб, имондан юз ўгириб турган оғир бир паллада жинлар – ҳеч ким даъват қилмасаям – ўз-ўзидан мусулмон бўлишлари катта гап эди⁴⁴².

Аллоҳ таоло айтади: “(Эй Муҳаммад,) **айтинг: “Менга ваҳий қилиндики, жинлардан бир гуруҳи (Қуръон тиловат қилганимни) эшитиб, (қавмларига қайтиб боришгач,) “Албатта биз ҳақ**

⁴³⁷ Тур сураси, 35-36-оятлар.

⁴³⁸ Бухорий, Ибн Можа ривоят қилган.

⁴³⁹ Бунга Анъом сурасининг 130-ояти далил қилинган.

⁴⁴⁰ Ибн Жарир, Табароний, Ибн Мардавайх ривоят қилган.

⁴⁴¹ Табароний, Ибн Мардавайх – Ибн Аббос розияллоху анхудан – ривоят қилган.

⁴⁴² Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Нубувват ва рисолат”.

йўлга хидоят қиладиган бир ажиб Қуръонни эшитдик ва дарҳол унга имон келтирдик. Биз (энди) Парвардигоримизга бирон нарсани ҳаргиз шерик қилмаймиз!” дедилар” (*Жин сураси, 1-2-оятлар*).

Айрим жинлар Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва салламдан Қуръон эшитиб, иккиланмасдан имон келтиришган. Кейин қавмлари олдида бориб: “Биз ажойиб Қуръонни эшитдик”, деб айтишган.

Жумхур муфассирлар таъкидлашича, ўшанда Пайғамбар алайҳиссалом жинларни кўрмаганлар, олдиларига яқинлашиб келганини ҳам сезмаганлар. Буни фақат ваҳий орқали билганлар⁴⁴³.

Жинлар Расулуллоҳдан бир неча марта Қуръон эшитишган. Баъзида Пайғамбаримиз алайҳиссалом қироат қиладиганларида жинлар эшитиб турганини сезмаганлар. Баъзан уларнинг элчиси таклифи билан бориб⁴⁴⁴, жинларга Қуръон ўқиб берганлар⁴⁴⁵.

Мана бу ривоят жинлар Қуръондан қанчалик таъсирланганларини кўрсатади. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобалар олдида чиқиб, Ар-Раҳмон сурасини бошидан охиригача ўқиб бердилар. (Саҳобалар қироатни эшитиб) жим тураверишди. Шунда Расулуллоҳ дедилар: “Мен жинлар (билан учрашилган) тунда мана шу сурани ўқиб бергандим. Улар сизлардан кўра чиройлироқ жавоб қайтаришди. Ҳар сафар “Парвардигорингизнинг қайси бир неъматини ёлғонга чиқарасизлар?!” деган оятига келганимда, улар: “Парвардигоро, неъматларингдан биронтасини ёлғонга чиқармаймиз. Ҳамду сано Сенгагина хосдир!” деб айтишди⁴⁴⁶”.

ҚУРЪОННИНГ АҲЛИ КИТОБ УЛАМОЛАРИГА ТАЪСИРИ

Яҳудий ва насронийлар аҳли китоб саналади. Улар самовий китоб эгаларидир. Яҳудийларга Таврот, насронийларга Инжил нозил этилган.

Қуръони каримда ҳақни қабул қиладиган аҳли китоб уламолари ҳақида шундай дейилган: **“Улар Пайғамбарга нозил этилган нарсани (Қуръонни) эшитган пайтларида унинг ҳақ эканини билганлари сабаб кўзларидан ёш қуйилаётганини кўрасиз. Улар: “Парвардигоро, имон келтирдик. Бизни гувоҳлик берувчилар қаторига ёзгин”, дейдилар”** (*Моида сураси, 83-оят*).

Бу оят Ҳабашистон ҳукмдори Нажоший ҳамда аъёнлари ҳақида нозил бўлган⁴⁴⁷.

Ислоннинг илк даврларида Макка мушриклари мўминларга турли тазйиқлар ўтказишди. Мусулмонлар учун Маккада яшаш жуда қийин бўлиб қолди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам зуғум остида қолган саҳобаларга:

– Ҳабашистонга борсангиз яхши бўларди. У ерда бир подшоҳ бор. Унинг олдида бировга зулм қилинмайди. У садоқат еридир. Аллоҳ ҳозирги ҳолатни енгиллаштириб қолса ажаб эмас! – дедилар.

Шунда бир гуруҳ мусулмонлар Ҳабашистон сари йўлга тушишди. Муҳожирларга Усмон ибн Мазъун розияллоҳу анҳу бошчилик қилди. Кейинчалик Жаъфар ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу раҳбарлигидаги яна бир гуруҳ муҳожирлар Ҳабашистонга сафар қилишди.

Ҳабашистонда насронийлар яшарди. Мусулмонлар у ерга боришганида мамлакат подшоҳи Нажоший улардан ким эканлари, қайси динга эътиқод қилишларини сўраб-суриштирди. Мусулмонлар бошлиғи Жаъфар ибн Абу Толиб Нажошийнинг саволига қуйидагича жавоб берди:

– Эй подшоҳ! Биз жаҳолатга ботган қавм эдик: бутларга сиғинардик, ўлимтикларни ейишдан тап тортмасдик, фахш ишларни қилардик, қариндошлик алоқаларини узардик, кучлилар заифларни эзғиларди. Ана шундай ҳолатда Аллоҳ бизга бир пайғамбар юборди. Биз унинг насабини, ростгўйлигини, омонатли эканини беш қўлда билардик...

Эй подшоҳ! Биз бошқаларни қўйиб, сизни ихтиёр этдик, сизга қўшни бўлишни хоҳладик, зулмга учрамасак керак, деган умидда ҳузурингизга келдик!

Нажойиш Жаъфар ибн Абу Толибнинг таъсирчан сўзларини диққат билан тинглади. Кейин сўради:

– Пайғамбарингиз Аллоҳдан келтирган нарсдан бирон намуна борми?

⁴⁴³ Манба: Ассад Ҳавмад, “Айсарут тафосир”.

⁴⁴⁴ Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Олдимга жинларнинг даъватчиси келди. Мен бориб уларга Қуръон ўқиб бердим” (Абу Довуд ривоят қилган).

⁴⁴⁵ Манба: Муҳаммад Саййид Тантовий, “Ал-васит”.

⁴⁴⁶ Термизий, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

⁴⁴⁷ Манба: Насоий, Ибн Жарир, Ибн Мунзир, Ибн Абу Ҳотим, Табароний, Абу Шайх, Ибн Мардавайх ривояти.

Жаъфар ибн Абу Толиб Марям сурасининг аввалидан тиловат қилиб берди. Тиловатни эшитган Нажошийнинг кўзларидан дув-дув ёш тўкилди, соқолини ҳўл қилди. Унинг диний олимлари ҳам роса йиғлашди. Жаъфар ибн Абу Толиб тиловат қилган оятлар уларга қаттиқ таъсир қилганди.

Орага чўмган оғир сукунатни биринчи бўлиб Нажошийнинг ўзи бузди:

– Албатта бу билан Исо келтирган нарса бир чирокдан чиққандир, – деди-да, мухожирларни ортларига қайтариш илинжида келган Қурайш элчиларига юзланиб қатъий оҳангда:

– Сизлар бораверинглар! Аллоҳга қасамки, буларни сизларга топширмайман! – деди⁴⁴⁸.

Аллоҳ таоло айтади: **“Биз (Қуръондан) илгари Китоб (яъни, Таврот ва Инжил) ато этган зотлар (Қуръонга) имон келтирадилар. Қачон уларга (Қуръон) тиловат қилинса: “Биз унга имон келтирдик. Албатта у Парвардигоримиз томонидан бўлган ҳақиқатдир. Шубҳасиз, биз (Қуръон нозил бўлишидан) илгари ҳам мусулмон эдик”, деб айтадилар. Ана ўша зотларга сабр-тоқат қилганлари сабабли ажр-мукофотлари қайта-қайта ато этилади. Улар яхшилик билан ёмонликни даф этадилар, Биз уларга ризқ қилиб берган нарсалардан инфоқ-эхсон қиладилар. Қачон беҳуда (сўз ёки ишни) эшитсалар, ундан юз ўгирадилар, “Бизнинг амалларимиз ўзимиз учун, сизларнинг амалларингиз ўзингиз учун. Омон бўлинглар. Биз нодон кимсалар (билан ҳамсуҳбат бўлиш)ни истамаймиз”, деб айтадилар”** (Қасас сураси, 52-55-оятлар).

Саид ибн Жубайрдан ривоят қилинишича, бу оятлар етмиш нафар насроний уламо ҳақида нозил бўлган. Ҳабашистон подшоҳи Нажоший уларни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига юборган. Улар Қуръон эшитишган, оятлардан таъсирланиб мусулмон бўлишган⁴⁴⁹.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом Маккадаликларида ҳузурларига бир гуруҳ насронийлар келди. Улар Расулуллоҳ алайҳиссалом хабарларини Ҳабашистондан эшитишганди.

Ҳабашистонлик меҳмонлар Пайғамбаримизни масжидда топишди. У киши билан ўтириб суҳбатлашишди, ўзларини қизиқтирган саволларни беришди.

Насронийлар хоҳлаган нарсаларини сўраб бўлганларидан кейин, Расулуллоҳ уларни Аллоҳга даъват қилдилар, Қуръон ўқиб бердилар. Насронийлар Қуръон тиловатини эшитиб, кўзларидан дув-дув ёш тўкилди. Шундан сўнг Аллоҳнинг даъватига ижобат этиб мусулмон бўлишди.

Ҳабашистонлик меҳмонлар ортларига қайтиб кетаётганларида Абу Жаҳл ибн Ҳишом билан бир тўда қурайшликлар уларнинг йўлини тўсиб:

– Аллоҳ додингизни берсин! Диндошларингиз сизни бу ерга юборса, энди уларга бу одамнинг хабарини олиб борасизларми?! Унинг олдида озгина ўтириб, динингизни ўзгартирдингизми? Сизлардан кўра аҳмоқроқ одамларни кўрмагандик! – деб маломат қилишди.

Шунда имонга мушарраф бўлган зотлар хотиржамлик билан:

– Саломат бўлинглар! Биз сизларга ўхшаб жоҳиллик қилмаймиз. Бизга ўзимиз, сизга ўзингиз танлаган нарса бўлсин, – дедилар.

Расули акрам ҳузурларига келган насронийларнинг бу тарзда мусулмон бўлиши Қуръоннинг ҳақ Калом эканига яна бир далилдир⁴⁵⁰.

ҚУРЪОНДАН ТАЪСИРЛАНГАН МУШРИКЛАР

Қурайш қавми Қуръонга қандай муносабатда бўлгани ҳақида Каломи мажидда шундай дейилган: **“Қофирлар** (бир-бирларига “Муҳаммад тиловат қилаётганда) **сизлар бу Қуръонга қулоқ солманглар,** (уни ўзгаларга ҳам эшиттирмаслик учун оғизларингизга келган гапни) **жаврайверинглар.** (Шунда) **шояд ғолиб бўлсангизлар”, дедилар”** (Фуссилат сураси, 26-оят).

Мушриклар, “Одамлар эшитиб қолмасинлар” деб Қуръон ўқилишига тиш-тирноғи билан қаршилиқ қилишарди. Ҳатто кироат қилинганда овозлари борича қичқиришар, шеър ўқишар, ҳуштак чалишарди, “Шояд мусулмонлар устидан ғолиб келсак”, деб умид қилишарди.

Қурайш мушриклари бу билан Қуръон қалбларга қаттиқ таъсир қилишини тан олгандилар. Лекин ҳақиқатга бўйин эгишни исташмасди.

Ривоят қилинишича, энг ашаддий мушрик Абу Жаҳл: “Агар Муҳаммад Қуръон ўқийдиган бўлса, овозингиз борича қичқиринглар! Шунда унинг кироати тушунарсиз бўлиб қолади”, деган⁴⁵¹.

⁴⁴⁸ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони каримнинг ўзбекча изоҳли таржимаси”; Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф, “Нубувват ва рисолат”.

⁴⁴⁹ Манба: Асъад Ҳавмад, “Айсарут тафосир”.

⁴⁵⁰ Манба: Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф, “Қуръон фазилатлари”.

Бут-санамларга топинувчи кимсалар Исломга қаршилик қилган бўлсалар ҳам, ўзлари Қуръон тиловатидан қаттиқ таъсирланганлар. Бироқ манманлик, мол-дунёга, мансаб-мартабага кучли иштиёқ уларни имон келтиришдан тўсиб турарди.

Учига чиққан мушриклардан бири ҳақида Қуръони каримда шундай дейилган: “(Эй Муҳаммад,) **Мен сўққабош ҳолида яратган кимсани Ўзимга қўйиб беринг!** (Сўнг) **Мен унга кўп мол-давлат,** (доим ёнида) **ҳозир у нозир ўғилларни** (ато) **этдим. Яна унга** (хаётнинг барча неъматларини) **қулай-осон қилиб қўйдим. Сўнг у яна зиёда қилишимни тама қилади. Йўқ,** (унинг тамаси беҳуда)! **Чунки у Бизнинг оятларимизга қаршилик қилувчидир. Яқинда Мен уни бир харсанг тошга** (яъни, ўтиб бўлмас тўсиққа) **дучор қиламан! Чунки у** (Қуръон эшитгач, бу илоҳий Китобга қандай тухмат қилиш ҳақида) **ўйлади, режа тузди. Ҳалок қилингур, қандай режа тузди-я?! Яна ҳалок қилингур, қандай режа тузди-я?! Сўнг у** (ўйлаган режаларига) **қаради. Кейин** (Қуръондан бирон айб тополмагач, пешонасини) **тириштирди, (афтини) буриштирди. Сўнг** (ҳақдан) **юз ўғирди, кибру ҳаво қилди. Шунда у: “Бу** (Қуръон Аллоҳнинг сўзи эмас,) **фақат** (аввалгилардан) **нақл қилинган бир сеҳрдир. Бу фақат инсоннинг сўзидир”, деди**” (*Муддассир сураси, 11-25-оятлар*).

Бу оятлар Валид ибн Муғийра исмли кимса ҳақида нозил бўлган⁴⁵².

Валид ибн Муғийра Қурайш саййидларидан эди. Унинг Макка билан Тоиф орасида мол-мулки бисёр, қўша-қўша туялари, отлари, қўйлари, боғу роғлари бор эди. Ўғиллари атрофида гирди капалак бўлиб, хизматида ҳозир у нозир эдилар.

Шунча неъматга эришган банда Аллоҳга шукр қилиши керак эди. Аммо Валид нонқўрлик қилди, янаям кўпроқ давлат орттириш пайида бўлди. Ваҳоланки, ношукр кимсаларга неъматлар зиёда қилинмайди. Валид мана шу ҳақиқатни тушуниб етмади.

Айтилишича, мазкур оятлар нозил бўлганидан кейин Валид ибн Муғийранинг ҳолати кундан кунга ёмон тарафга ўзгарган⁴⁵³.

Бир куни у Масжидул ҳаромда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан Қуръон эшитиб қаттиқ таъсирланди, қалби сал юмшагандек бўлди. Кейин қавми олдига борди.

– Аллоҳга қасамки, мен ҳозир Муҳаммаддан ажойиб каломни эшитдим. У инсоннинг ҳам, жиннинг ҳам гапи эмас. Бу каломнинг ўзига хос ҳаловати, гўзаллиги бор. Унинг юқориси самарали, пасти файзли-барақалидир. У устун келади. Ундан ғолиб келиб бўлмайди! – деб Қуръоннинг таъсирчанлигини тан олди. Бироқ мол-дунёга ўчлик, Қурайш олдида обрўйдан ажраб қолиш хавфи Валидни ҳақиқатга бўйин эгишдан тўсди. Ҳеч қанча вақт ўтмай Валид фикридан қайтди, Қуръонга қандай қилиб тош отиш ҳақида ўйлай бошлади. Узоқ ўйлади, ўзича режа тузди. Охири ҳийла ишлатишнинг ҳеч қанақа йўлини тополмай юзини буриштирди, ҳақиқатдан бош тортиб:

– Албатта бу Қуръон ўтган қавмлардан нақл қилинган сеҳрдир. Қуръон инсон боласининг сўзидир. Муҳаммад уни бошқалардан ўрганиб олган. Қуръон оламлар Парвардигорининг каломи эмас! – деди⁴⁵⁴.

Яна бир мушрик Утба ибн Рабийъа Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига борганида, у зот Утбага Фуссилат сурасининг аввалги оятларини тиловат қилиб бердилар. Утба Қурайш ашрофлари олдига қайтиб бориб:

– Аллоҳга қасамки, мен бир сўз эшитдим. Аввал бунақасини эшитмагандим. Аллоҳга қасамки, у шер ҳам, сеҳр ҳам, коҳинлик ҳам эмас. Эй, Қурайш жамоаси! Менга итоат этинглар! Муҳаммадни тасдиқланглар! Уни ўз ҳолига қўйинглар! Аллоҳга қасамки, ҳали кўрасизлар, мен эшитган гап улуғ хабар бўлажак! – деб хайратини яширолмади⁴⁵⁵.

БИРГАЛАШИБ ҚИЛИНГАН САЖДА

Бир куни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Каъба яқинида Нажм сурасини ўқидилар. Қироатлари жуда гўзал эди. Тиловатга соме бўлган айрим мушриклар турган жойларида қотиб қолишди, чурқ этган овоз ҳам чиқармадилар, жим туриб Қуръонни эшитдилар. Илоҳий оятлардан таъсирланиб кетганларидан сура охирида ўзлари билмаган ҳолда саждага бош эгдилар!..

⁴⁵¹ Манба: Муҳаммад Саййид Тантовий, “Ал-васит”.

⁴⁵² Манба: Абд ибн Ҳумайд, Ибн Жарир, Ибн Мунзир, Ибн Абу Ҳотим ривояти.

⁴⁵³ Манба: Асъад Ҳавмад, “Айсарут тафосир”.

⁴⁵⁴ Манба: Асъад Ҳавмад, “Айсарут тафосир”.

⁴⁵⁵ Манба: Ибн Касир, “Ас-сийратун набавия”; Ибн Саййидуннос, “Уюнул асар”.

Ибн Аббос розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Набий соллаллоху алайҳи ва саллам Нажм сурасида сажда қилдилар. У зотга қўшилиб мусулмонлар, мушриклар, инс-жинлар ҳам сажда қилди⁴⁵⁶”.

Табароний ривоят қилишича, бу воқеа Маккада бўлиб ўтган. Ўшанда Расулуллох соллаллоху алайҳи ва саллам билан бирга яҳудийлар, насронийлар ҳамда мушриклар саждага бош эгишган⁴⁵⁷.

Мушриклар Қуръони каримнинг илоҳий маъноларидан қаттиқ таъсирланганлари учун сажда қилишган⁴⁵⁸. Зеро, Қуръондан таъсирланиб ўзларининг мушрик эканларини ҳам эсдан чиқариб Аллоҳга бўйин эгишган. Кейинчалик ўзлари ҳам хайрон бўлишган. Бу машҳур ҳодиса кўпчиликни таажжубга солган⁴⁵⁹.

Аслида мушриклар бир-бирига Қуръон эшитмасликни маслаҳат берарди. Чунки кулоқ солса, таъсирланиб имонга келиб қолиш “хавфи” бор эди. Лекин бу сафар улар Аллоҳнинг Каломини диққат билан тинглашди, илоҳий Каломнинг тил билан таърифлаб бўлмас жозибасига маҳлиё бўлиб қотиб қолишди. Қуръони карим уларнинг қалбларини буткул маҳв этди. Ҳар бири ўзи билан ўзи овора бўлиб қолди. Айниқса, сура охирида, куфру исён билан ўтган қавмлар қандай ҳалокатга дучор бўлгани, Ёлғиз Аллоҳга ибодат қилишга чорловчи оятлар уларни умуман даҳшатга солганди.

Жамоат тарқалганидан кейин мажлисда иштирок этмаган мушриклар мусулмонлар билан бирга сажда қилган шерикларига маломат тошларини ёғдиришди⁴⁶⁰.

Бир оёғи тўрда, иккинчиси гўрда бўлган мутакаббир чол ўша куни қандай “сажда” қилганини мана бу ривоятдан билиб оламиз.

Абдуллох ибн Масъуд розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Набий соллаллоху алайҳи ва саллам Маккада Нажм сурасини ўқиб, (сажда оятида) сажда қилдилар. У зот атрофидагилар ҳам саждага бош эгди. Фақат биргина чол (кўлидаги) бир сиқим майда тош ёки тупроқни пешонасига текказиб: “Менга шуниси ҳам етади!” деди. Шундан кейин унинг кофир ҳолида ўлдирилганини кўрдим⁴⁶¹”.

Имом Бухорий келтирган бошқа ривоятда айтилишича, сажда қилишни ўзига эп кўрмаган бу қария “Умайя ибн Халаф⁴⁶²” исмли мушрик эди⁴⁶³. У Бадр жангида хор бўлиб ўлган⁴⁶⁴.

Расули акрам соллаллоху алайҳи ва саллам Нажм сурасини ўқиётиб сажда оятига келганларида тиловатни эшитаётган барча – мусулмонлар ҳам, мушриклар ҳам, жинлар ҳам сажда қилди. Бу воқеадан кейин Макка аҳли мусулмон бўлибди, деган хабар яшин тезлигида чор атрофга тарқалди.

Баъзи тарих китобларида ёзилганидек, Расулуллоҳнинг мушриклар бутларига мақтов айтганлари мушрикларнинг сажда қилишига сабаб бўлмаган. Бу нақл ҳамда ақл жиҳатидан асоссиз, беҳуда гапдир⁴⁶⁵.

ТОНГГАЧА ҚУРЪОН ЭШИТИБ ЧИҚҚАНЛАР ҚИССАСИ

Муҳаммад Мустафо соллаллоху алайҳи ва саллам пайғамбар бўлганларидан кейин одамларни Ислому динига чақирдилар. У зотнинг Қуръон ўқишлари энг кучли даъват вазифасини ўтарди. Чунки тиловатни эшитган одам беихтиёр Қуръонга мафтун бўлиб, ҳақ динга мойиллик сезарди.

Пайғамбар алайҳиссалом Қуръони каримни тиловат қилганларида Қурайш бошлиқлари ҳам тинглашарди. Аммо ундан таъсирланиб қолмаслик учун турли чораларни кўришарди.

Бу ҳақида машҳур тарихчилардан бири Ибн Исҳоқ шундай ривоят қилади: Тунларнинг бирида Абу Суфён ибн Ҳарб, Абу Жаҳл ибн Ҳишом, Ахнас ибн Шурайқлар Расулуллох соллаллоху алайҳи ва салламдан Қуръон эшитиш учун чиқишибди. Улардан ҳар бири алоҳида ўтириб тинглабди. Бир-

⁴⁵⁶ Бухорий, Ибн Ҳиббон ривоят қилган.

⁴⁵⁷ Табароний бу ривоятни “Кабир”да Абдуллох ибн Аббос розияллоху анхудан нақл қилган.

⁴⁵⁸ Манба: Абдул Азим Зиёуддин, “Сиз Пайғамбарни кўрганмисиз”.

⁴⁵⁹ Манба: Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф, “Тафсири ҳилол”, Нажм сураси, 62-оят тафсири.

⁴⁶⁰ Манба: “Ар-раҳиқул махтум”.

⁴⁶¹ Бухорий, Муслим, Аҳмад ривоят қилган.

⁴⁶² Ривоятда зикр қилинган қария Валид ибн Муғйра ёки Саид ибн Ос ибн Умайя эди, деганлар ҳам бор. Бироқ Ибн Ҳажар Асқалоний, Нававий таъкидлашича, сажда қилишдан бош тортган чол Умайя ибн Халафдир (Манба: “Фатҳул борий”, “Шарҳун нававий ала саҳиҳи муслим”).

⁴⁶³ Бухорий бу ривоятни “Саҳиҳ”да Абдуллох ибн Масъуд розияллоху анхудан нақл қилган.

⁴⁶⁴ Манба: Нававий, “Шарҳу саҳиҳи муслим”.

⁴⁶⁵ Манба: Нававий, “Шарҳу саҳиҳи муслим”.

биридан хабари йўқ экан. Кечаси билан у зот алайҳиссаломга кулоқ солиб, тонг отганда уйларига тарқалишибди. Йўлда ногаҳон учрашиб қолиб, бир-бирларини роса маломат қилишибди. “Энди бу ерга бошқа келмайлик. Эси паст одамлар кўриб қолса, гап-сўз бўлмасин тагин”, деб уй-уйларига тарқалишибди.

Иккинчи кечада уларнинг ҳар бири яна ўз жойига келиб, эрталабгача Қуръон эшитиб чикибди. Тонг отганда қайтиб кетаётиб йўлда учрашиб қолишибди. Яна бир-бирларига аввалги гапларни айтишибди.

Учинчи кечада ҳам келиб, тунги билан Қуръонга соме бўлишибди. Тонг отганда қайтиб кетаётиб, яна аввалги ҳол такрорланибди. Бу сафар бир-бирларига: “Бошқа қайтиб келмасликка аҳд қилмагунимизча тарқалмаймиз”, дейишибди. Қатъий аҳду паймон қилиб уйларига тарқалишибди.

Ахнас кундузи ҳассасини кўлига олиб Абу Суфён ибн Ҳарбнинг уйига борибди.

– Эй Абул Ҳакам, Муҳаммадан эшитганларинг ҳақида нима дейсан? – дебди.

Абу Суфён:

– Нима эшитибман?! Биз Бани Абдуманоф билан обрў талашиб келганмиз. Улар ҳам кишиларга таом беришди. Биз ҳам бердик. Улар ҳам улов беришди. Биз ҳам бердик. Ҳамма тиз чўкиб, пойгага қўйилган икки отдай бўлган бир паллада, улар: “Бизда пайғамбар бор. Унга осмондан ваҳий келди”, деб турибдилар. Биз бунга қачон етиб оламиз, ахир?! Аллоҳга қасамки, биз Муҳаммадга зинҳор имон келтирмаймиз, уни тасдиқламаймиз, – деди. Ахнас унинг олдидан чиқиб кетди.

Кибр, таассуб, мансабпарастлик Макка мушрикларини имон келтиришдан тўсиб турарди⁴⁶⁶. Лекин оз бўлса-да, баъзи кишилар ҳақиқатни англаб ета бошлагандилар⁴⁶⁷.

ҚУРЪОН ЭШИТИБ ҲИДОЯТ ТОПГАНЛАР ҚИССАСИ

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам пайғамбар бўлганларидан олти йил ўтиб, кофирларнинг мусулмонларга қарши зуғуми янада авж олди. Мушриклар мусулмонларга озор беришда кимўзарга ўйнашарди. Кофирнинг обрўи янги динга кирганларга етказган зулмига қараб ўлчанарди. Шунинг учун ҳам кофирлар мусулмонларга нисбатан кишининг етти ухлаб тушига кирмаган турли азоб-уқубатларни ўйлаб топишарди. Бу ишда ўзига яраша ном чиқарганлар ҳам бор эди. Ана шундай кўзга кўринган “қахрамонлар”лардан бири “Умар ибн Хаттоб” исмли мушрик эди. У ўзининг турли шаддодликлари, мусулмонларга қарши адовати билан эл оғзига тушганди. Умар ҳар бир нобакорлигидан кейин олқишга сазовор бўлар, обрўи янаям ошарди. Бу ҳол унинг кучига куч, ғайратига ғайрат қўшарди.

Ахири иш шунгача бориб етди: Умар Расулulloҳни ўлдиришга қасд қилди!

Бир куни у қиличини яланғочлаб, Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламни ўлдиргани отланди. Йўлда унга бани зуҳралик бир киши дуч келиб қолди.

– Қаерга кетяпсан, эй Умар?

– Муҳаммадни ўлдиргани!

– Муҳаммадни ўлдирсанг, Бани Ҳошим билан Бани Зухра сени соғ кўяди деб ўйлайсанми?

– Сен ҳам диндан чиққанга ўхшайсан!

– Қизик бир гап айтайми? Куёвинг билан синглинг диндан чиқдилар! Ҳа, сенинг динингдан чиқдилар!

Бу хабардан Умарнинг тепа сочи тикка бўлди. Ғазаб отига миниб йўлини бошқа томонга ўзгартирди: тўғри синглисиникига қараб йўл олди. Умар манзилга етиб борди. Хаббоб ибн Арот ҳам ўша ерда эди. Хаббоб Умарнинг шарпасини кўриб ўзини панага олди. Умар ичкарига кириб деди:

– Бу қандай шивир-шивир?

Улар Тоҳа сурасини қироат қилаётган эдилар. Иккиси:

– Ўзаро суҳбатимиздан бўлак ҳеч гап йўқ, – дейишди.

– Эҳтимол, икковинг диндан чиққандирсанлар?! – деди Умар.

Шунда куёви унга: “Эй Умар, агар ҳақ сенинг динингдан бошқада бўлса...” деб гап бошлаши билан Умар унга шердек ташланди, босиб олиб роса дўппослади. Синглиси уни эридан ажратмоқчи эди, Умар синглисини уриб юзини қора қонга беллади. Ғазабланган сингил:

⁴⁶⁶ Аллоҳ таоло шундай деган: “Қачон Қуръон ўқисанг, сен билан охиратга имон келтирмайдиганлар орасида кўринмас парда қиламиз” (Исро сураси, 45-оят).

⁴⁶⁷ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Нубувват ва рисолат”.

– Агар ҳақ сенинг динингдан бошқада бўлса, мен “Ашҳаду аллаа илааҳа иллаллоҳ, ва ашҳаду анна муҳаммадан абдуҳув ва росулух!” деб гувоҳлик бераман, – деди. Шунда Умарнинг ғазаби бироз босилиб:

– Ўзингиздаги ёзилган нарсани менга беринглар. Ўқиб кўрай-чи, – деди.

Синглиси:

– Сен нопоксан. Буни фақат пок инсонлар ушлайдилар. Тур, таҳорат қилиб (покланиб) кел, – деди.

Умар туриб покланиб келди. Сўнг ёзилган нарсани қўлига олди, Тоҳа сурасини “Албатта Мен Ўзим Аллоҳдирман. Мендан ўзга илоҳ йўқ. Шундай экан, Менга ибодат қил, Мени зикр этиш учун намозни тўқис адо эт” гача ўқиди. Кейин айтди:

– Мени Муҳаммаднинг олдига бошлаб боринглар!

Хаббоб – Умарнинг гапини эшитиб – беркинган жойидан чиқиб келди.

– Эй Умар, суюнчи бер! Мен Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам пайшанба кечаси: “Ё Аллоҳ, Исломни Умар ибн Хаттоб ёки Амр ибн Ҳишом билан қувватла!” деб қилган дуолари сенинг фойданга ижобат бўлишидан умидворман, – деди.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Сафонинг пастидаги ҳовлида эдилар. Умар ўша жойга борди. Эшик олдида Ҳамза, Талҳа ва бошқалар туришганди. Ҳамза:

– Ана Умар келяпти! Агар Аллоҳ унга яхшилиқни ирода этган бўлса, мусулмонлар сафига қўшилади. Борди-ю нияти бузук бўлса, биз Умарни қатл этамиз”, – деди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам ичкарида эдилар. Ўша вақтда ваҳий нозил бўлаётганди. У зот чиқиб Умарнинг олдига келдилар, ёқасидан, қиличбоғидан тортиб:

– Эй Умар! Аллоҳ сенга Валид ибн Муғийрага туширган хорлик ва азобни туширмагунича қайтмайсанми?! – деб қатъий суратда таъкидладилар.

Умар “Ашҳаду аллаа илааҳа иллаллоҳу ва ашҳаду анна муҳаммадан абдуҳув ва росулух!” деб имон келтирди. Ана шу ҳаяжонли лаҳзада ҳовлида турганлар овозлари борича такбир айтишди⁴⁶⁸.

* * * * *

Қуръондан таъсирланиб мусулмон бўлганлардан яна бири Туфайл Давсий эди.

Ўз қабиласида катта обрўга эга бўлган, шоирлиги, уддабуронлиги билан эл орасида шуҳрат қозонган Туфайл ибн Амр Давсий Маккага келди. Қурайшликлар дарҳол унинг йўлини тўсиб, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга кулоқ солмасликка чақиришди.

– Бошингга бизникидек мусибат тушиб қолишидан кўркамиз. Сен Муҳаммадга гапира кўрма, сўзларига ҳечам кулоқ солма, – деб тайинлашди.

Гапининг қолганини Туфайлнинг ўзидан эшитинг: Аллоҳга қасамки, улар ҳадеб жаврайверганларидан у зотдан бирон нарса эшитмасликка қарор қилдим. Ҳатто кулоғимга пахта ҳам тикиб олдим. Кейин ибодатхона томонга юрдим. Қарасам, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Каъба ёнида намоз ўқиётган эканлар. Яқинроқ бордим. Аллоҳнинг иродаси билан у зотнинг овозларини эшитдим. Гўзал бир калом эди. Сўнг ўзимга ўзим: “Мен ақлли, шоир одам бўлсам, яхши-ёмоннинг фарқига бораман. Кел, мана шу одам нима деяётганини бир эшитиб кўрай: яхши бўлса, қабул қиламан. Ёмон бўлса, тарк этаман”, дедим.

Шундай қилиб, Туфайл Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ортларидан у зотнинг уйларига кирди, бўлиб ўтган воқеани сўзлаб берди. Пайғамбаримиз алайҳиссалом Туфайлни Исломга чақирдилар, унга Қуръон ўқиб бердилар. Туфайл Давсий мусулмон бўлди. Кейин қавми олдига бориб, уларни динга даъват этди. Туфайлнинг шарофати билан Давс қабиласи аъзолари мусулмон бўлишди⁴⁶⁹.

ҚУРЪОН ЎҚИЙЛИК, ТОКИ...

Қуръоннинг бизга таъсири қандай? Муборак Каломдан қанчалик ҳаяжонга тушамиз?

“Эй бандам! Мендан уялмайсанми? Йўлда кетаётган пайтинг дўстларингдан мактуб олсанг, дарров бир четга чиқиб, синчиковлик билан ўқийсан, нима демоқчилигини билиш учун бор диққатингни қаратасан. Ҳолбуки, Мен сенга Китоб юбордим. Уни тушуниб, амал қиласан дея такрор-такрор буюрган амрларим бор. Сен улардан юз ўгирасан, бўйсунмайсан. Сен учун ўша дўстингча қадр-қийматим йўқми?”

⁴⁶⁸ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Нубувват ва рисолат”.

⁴⁶⁹ Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Нубувват ва рисолат”.

Эй бандам! Баъзи яқинларинг билан суҳбатлашаркансан, жон қулоғинг билан тинглайсан, уларга янада яқинроқ ўтирасан. Ҳатто бирортаси озгина халақит берса, жаҳлинг чиқади. Мен сенга йўналиб, суҳбат қурганим ҳолда кўнглинг билан тингламайсан. Сенинг назарингда ўша яқинларингча қадрим йўкми?!”

Имом Ғаззолийнинг “Ихёу улумид дин” китобида келтирилган бу парча бизнинг аҳволимизга изоҳдек гўё.

Қалбимиз кимга, нималарга муҳаббат билан тўлган? Кўнгил ойнамизда ненинг сурати? Қалб нималарни, қандай воқеаларни бахт деб қабул қилмоқда? Бутун фан-техника ютуқлари башариятга бахт ҳадя этиш учун хизмат қиларкан, нега инсон бахтсиз ва ёлғиз?..

Улуғлардан бири танҳоликда кун кечираётган обиддан сўради:

– Бирор гаплашадиган одамнинг йўқ. Ҳамроҳсиз, ёлғизликда қандай яшаяпсан?

Обид ёнидаги Қуръони каримни кўрсатиб деди:

– Каломуллоҳдан яқин ҳамроҳ бўлиши мумкинми?..

Назаримизда, ҳаёт – узун. Аслида жуда қисқалигини, ҳамма нарсанинг ниҳояси борлигини билсак, ёлғиз эмасмиз. Чунки фонийликни билган киши тавҳид йўлидадир. Бу йўлда бораётган инсоннинг дўсти Аллоҳ, йўлбошчиси Қуръон.

Буларни билдик, англадик. Демак, навбат Қуръон ўқишга. Токи Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам тавсия қилганларидек, муборак Китобни ўқиш билан занглаган қалбларимиз жило топсин⁴⁷⁰.

ПАЙҒАМБАРИМИЗ СОЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМ ҚИРОАТЛАРИ

Бирон-бир қоридан устози кимлигини сўраб-суриштирилса, силсила охири Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга бориб тақалади. Чунки Пайғамбар алайҳиссалом Жаброил фаришта воситасида Қуръонни Аллоҳдан қабул қилдилар. Кейин саҳобаларга ўқиб бердилар. Саҳобалар тобеинларга, тобеинлар табаа тобеинларга Қуръонни қунт билан ўргатдилар. Қуръон ўқиш илми устоз-шоғирд воситасида бизгача етиб келган.

Аллоҳ таоло Қуръонни Пайғамбар алайҳиссаломга нозил қилган, **“Қуръонни тартил билан қироат қилинг!”** дея қандай ўқишни ўргатган⁴⁷¹.

Қуръон ҳарфларни дона-дона қилиб, тажвид қоидаларига амал қилиб ўқиш тартил, дейилади.

Ривоят қилинишича, Алқама устози Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳуга Қуръон ўқиб берди. Шунда Абдуллоҳ шоғирдига: “Қуръонни тартил билан тиловат қил! Зеро, бу Қуръонни зийнатлайди”, деди⁴⁷².

Қатода – Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан – Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам қироатлари ҳақида сўраганида: “Расулulloҳ мад билан (чўзиб) ўқирдилар”, деб жавоб берган⁴⁷³.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам Қуръонни қандай ўқишлари ҳақида сўралганида, у мад билан қироат қилишларини айтиб, буни басмала мисолида кўрсатиб берган. Бу иш қорилар, қолаверса ҳар бир мўмин банда учун ўрнақдир. Қуръон ўқиш мушофаҳа⁴⁷⁴ йўли билан устоздан ўрганилади. Қуръони карим қироати ана шу тарзда авлоддан авлодга омонат билан ўтиб келади.

Демак, бизнинг қироатимиз Пайғамбар алайҳиссалом қироатларига мос бўлиши керак. Бунинг учун силсиласи Расулulloҳга етиб борадиган қоридан таҳсил олинади, Қуръоннинг ҳар бир ояти, ҳар бир сўзи қандай ўқилиши диққат-эътибор билан ўрганилади.

Ривоят қилинишича, Умму Салама⁴⁷⁵ розияллоҳу анҳо Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам қироатларини эслаб: “У зот “Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм. Ал-ҳамдулиллааҳи роббил ʼааламийн. Ар-роҳмаанир-роҳийм. Малики явмид дийн”, деб оятлар орасини ажратиб қироат қилардилар”, деган⁴⁷⁶.

⁴⁷⁰ Манба: “Ирфон” тақвимининг 2011-2012-йилги 1-сон.

⁴⁷¹ Муззаммил сураси, 4-оят.

⁴⁷² Байҳақий, Ибн Абу Шайба, Ибн Наср ривоят қилган.

⁴⁷³ Бухорий, Абу Довуд, Байҳақий ривоят қилган.

⁴⁷⁴ Мушофаҳа – устоз билан ёнма-ён ўтириб қироатдан сабоқ олиш.

⁴⁷⁵ Умму Салама розияллоҳу анҳо онамиз Қуръонни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ўрганганлар.

Кейинчалик бошқаларга устозлик қилганлар.

⁴⁷⁶ Абу Довуд, Термизий, Аҳмад, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом оятлар орасида тўхтаб, нафас ростлардилар. Аслида икки оятни бир-бирига улаб ўқиса ҳам бўлади. Лекин икки оят ўртасида тўхташ суннатга мувофиқдир.

Абдуллоҳ ибн Муғаффал розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Набий соллаллоху алайҳи ва саллам уловларида кетаётиб Фатҳ сурасини таржиъ билан енгил кироат қилганларини кўрганман⁴⁷⁷”.

Қуръонни таржиъ билан ўқиш оятларнинг баъзи жойларини чўзиб, такрор-такрор кироат қилишдир.

Авф ибн Молик Ашжайдан ривоят қилинади: “Тунларнинг бирида Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам билан намозга турдим. У зот Бақара сурасини ўқидилар. Раҳмат оятидан ўтсалар, дуо қилардилар, азоб оятидан ўтсалар, паноҳ сўрардилар. Кейин қиёмда турган миқдорда руку қилдилар. Рукуда: “Субҳаана зил жабарувти вал малакувти вал кибрияи вал азома”, дедилар. Сўнг қиёмда турган миқдорда сажда қилдилар. Саждада ҳам худди шундай (дуо) ўқидилар. Кейин туриб Оли Имронни кироат қилдилар. Шундан кейин бир сура-бир сурадан ўқидилар⁴⁷⁸”.

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам тунги намозда узун сураларни ўқирдилар. У зотнинг қиёмлари, рукулари, саждалари жуда узун бўларди. Агар Аллоҳнинг раҳмати зикр этилган оятлардан ўтсалар, дуо-илтижо қилардилар, азоб ҳақидаги оятларни ўқисалар, Аллоҳдан паноҳ сўрардилар.

Муслим ибн Михроқдан ривоят қилинади: “Мен Оиша розияллоху анҳога: “Эй, мўминларнинг онаси! Баъзилар Қуръонни бир кечада икки-уч мартадан хатм қилишяпти”, дедим. Шунда у: “Ўша одамлар Қуръон ўқишибди, аммо уқишмабди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам кечаси билан ибодат қилиб чиқар, Бақара, Оли Имрон, Нисо сураларини ўқирдилар. Агар башорат берилган оятдан ўтсалар, дуога юзланар, умид қилардилар, (Аллоҳнинг азобидан) кўрқитиладиган оятдан ўтсалар, Аллоҳга дуо қилиб паноҳ сўрардилар”, деди⁴⁷⁹”.

ҚУРЪОН ВА САЛАФЛАР

Қуръон Ислом уммати тараққиётининг бош омили эканини салафлар чуқур англаб етишган. Шу сабаб ўзлари Қуръонни ўқиб-ўрганиб, амал қилиш билан бирга келгуси авлодни Қуръонга тарғиб этишган, Каломуллоҳ ҳақларини поймол этмасликка чақиришган.

Ривоят қилинишича, Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху ҳузурига Ямандан бир гуруҳ меҳмонлар келди. Улар Қуръон тиловатига соме бўлишди, қалблари мумдек эриб кўзларидан ёш оқди. Қуръондан қаттиқ таъсирланганларини кўрган Ҳазрат Абу Бакр: “Биз ҳам аввал шундай эдик. Кейин қалбларимиз қотиб қолди!..” деди⁴⁸⁰.

* * * * *

Умар ибн Хаттоб розияллоху анху жамоат билан бомдод намозини ўқиди, намозда Юсуф сурасини кироат қилди, тиловатдан таъсирланиб йиғлаб юборди. Унинг овозини охирги сафдагилар ҳам эшитишди⁴⁸¹.

* * * * *

Агар қалбимиз пок бўлганида, Парвардигоримиз Каломига тўймасдик. Мен бирон кунни Мусхафга қарамай ўтказишни хушламайман (Усмон ибн Аффон⁴⁸²).

* * * * *

Усмон Мусхафга кўп назар ташлайверганидан Китобнинг варақлари титилиб кетганди⁴⁸³.

* * * * *

Учта нарса хотирани кучайтиради, балғамни кўчиради: мисвок ишлатиш, рўза тутиш ва Қуръон ўқиш (Али ибн Абу Толиб⁴⁸⁴).

* * * * *

Ким намозда тик туриб Қуръон ўқиса, ҳар бир ҳарф учун 100 та савоб олади. Ким намозда ўтириб Қуръон ўқиса, ҳар бир ҳарф учун 50 та савоб олади. Агар намоздан ташқарида таҳоратли ҳолда Қуръон

⁴⁷⁷ Бухорий, Абу Довуд, Байҳақий ривоят қилган.

⁴⁷⁸ Абу Довуд, Насоий ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁴⁷⁹ Абдуллоҳ ибн Муборак “Муснад”да ривоят қилган.

⁴⁸⁰ Манба: Абу Нуайм, “Ҳилятул авлиё”.

⁴⁸¹ Нававий “Тибён”да нақл қилган.

⁴⁸² Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁴⁸³ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁴⁸⁴ Манба: Ғаззолий, “Ихёу улумид дин”.

ўқиса, ҳар бир ҳарфига 25 та ажр берилади. Кимда-ким Қуръонни намоздан ташқарида таҳоратсиз ҳолда ўқиса, 10 та савоб олади (Али ибн Абу Толиб⁴⁸⁵).

* * * * *

Битта сурани шошилмасдан қироат қилиш мен учун Қуръоннинг ҳаммасини пала-партиш ўқиб чиқишдан афзал (Абдуллоҳ ибн Аббос⁴⁸⁶).

* * * * *

Қуръон Аллоҳнинг дастурхонидир. Ким унга кирса, омон бўлади (Абдуллоҳ ибн Масъуд⁴⁸⁷).

* * * * *

Мусҳафга доим назар солиб туринглари! (Абдуллоҳ ибн Масъуд⁴⁸⁸)

* * * * *

Қуръон ўқинглари! У билан қалбларингизни ҳаракатлантиринг. Аммо ниятингиз сурани тезроқ тамомлаб олиш бўлмасин! (Абдуллоҳ ибн Масъуд⁴⁸⁹).

* * * * *

Қуръонда иккита шифо бор: Қуръон ва асал. Қуръон қалб касалликларига шифо. Асал эса ҳар қандай дарднинг давосидир (Абдуллоҳ ибн Масъуд⁴⁹⁰).

* * * * *

Аллоҳга қасамки, Қуръоннинг ҳар бир сураси қаерда нозил қилинганини биламан. Аллоҳнинг Китобидаги ҳар бир оят ким ҳақида тушганини ҳам биламан. Агар Қуръонни мендан яхшироқ биладиган киши борлигини эшитсам, унинг олдига – туяга миниб бўлса ҳам – бораман (Абдуллоҳ ибн Масъуд⁴⁹¹).

* * * * *

Абдуллоҳ ибн Масъуд кам рўза тутарди. Бунинг боиси сўралганида, “Мен рўза тутсам, Қуръон ўқиёлмайман. Мен учун нафл рўзадан кўра Қуръон ўқиш афзалроқ”, деб жавоб берган⁴⁹².

* * * * *

Қуръоннинг ҳар бир ояти жаннатда мартаба келтиради, уйлариингизни мунаввар қилади (Амр ибн Ос⁴⁹³).

* * * * *

Қуръон ўқинглари. Илиб қўйилган мана бу мусҳафлар сизларни чалғитиб қўймасин! Зеро, Аллоҳ Қуръонни ўзига сингдирган қалбни зинҳор азобламайди (Абу Умома⁴⁹⁴).

* * * * *

Истаган амалинг билан Аллоҳга яқинлаш. Шунинг билиб қўй: сен У Зотга Каломидан сеvimлироқ бирон нарса билан яқинлашолмайсан (Хаббоб ибн Арот⁴⁹⁵).

* * * * *

Гарчи Қуръон ўқимаса (ёки тўлиқ ёдламаган бўлса) ҳам, унга амал қиладиган инсон одамлар ичида Қуръонга энг ҳақлидир (Ҳасан Басрий⁴⁹⁶).

* * * * *

Икристима ибн Абу Жаҳл Мусҳафни юзига суртиб: “Парвардигорим Китоби, Парвардигорим Китоби!” деб айтарди⁴⁹⁷.

* * * * *

Абдурахмон Сулабий катта масжидда қирқ йил одамларга Қуръони қаримни ўргатган⁴⁹⁸.

* * * * *

⁴⁸⁵ Манба: Ғаззолий, “Ихёу улумид дин”.

⁴⁸⁶ Манба: Муборакфурий, “Тухфатул аҳвазий”.

⁴⁸⁷ Доримий – Абул Аҳвасдан – саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁴⁸⁸ Байҳақий “Шуабул имон”да, Табароний “Қабир”да Зир ибн Хубайшдан ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁴⁸⁹ Байҳақий ривоят қилган.

⁴⁹⁰ Байҳақий “Ас-сунанул кубро”да саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁴⁹¹ Бухорий ривоят қилган.

⁴⁹² Байҳақий “Шуабул имон”да, Табарий “Таҳзибул осор”да, Табароний “Қабир”да ривоят қилган.

⁴⁹³ Манба: Ғаззолий, “Ихёу улумид дин”.

⁴⁹⁴ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁴⁹⁵ Ҳоким ривоят қилган. Заҳабий ривоят санадини саҳиҳ, деган.

⁴⁹⁶ Манба: Абу Убайд, “Ғаззолий қуръон”.

⁴⁹⁷ Доримий “Сунан”да, Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган. Бу ривоят санади узилиб қолган. Чунончи, Ибн

Абу Мулайка Икримани кўрмаган.

⁴⁹⁸ Манба: Абу Нуайм, “Ҳилятул авлиё”; Заҳабий, “Сияру аъломин нубало”.

Фузайл ибн Иёз Қуръонни маҳзун овозда, зўр иштиёқ билан, шошилмасдан, худди бир кишига мурожаат қилаётгандек ўқирди. Агар жаннат васф этилган оятдан ўтса, қайта-қайта такрорларди⁴⁹⁹.

* * * * *

Эй, Қуръон аҳллари! Аллоҳнинг Каломи қалбларингизга нима экди? Зеро, ёмғир суви заминни кўм-кўк майсаларга буркаганидек Қуръон тиловати билан қалблар яшнади (Молик ибн Динор⁵⁰⁰).

* * * * *

Қуръон бандани икки дунё саодатига элтувчи ҳидоят машъали эканини яхши англаган саҳобалар, улардан кейин яшаб ўтган солиҳлар Қуръонни ўқиб-ўрганишга, ёд олишга катта эътибор беришган, ораларидаги афзалликни Қуръонга муносабатлари билан белгилашган, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу борада етказган хушxabарларига дохил бўлиш учун мусобақа қилишган, энг хайрли инсонлар даражасига етиш мақсадида умрларини Қуръонга бағишлашган. Аллоҳ таоло улардан рози бўлсин!

ҚУРЪОН ВА БИЗ

“Эй инсон! Сен замоннинг Юсуфисан, бу олам эса кудук. Сени бу кудукдан Аллоҳ таолонинг пишиқ арқони – Қуръони карим кутқаради.

Эй, вақтнинг Юсуфи бўлмиш мусулмон! Қўлларингни узат ва бу арқонни маҳкам тут. Шундагина кудукдан чиқа оласан”.

Мавлоно Жалолиддин Румийнинг бу сўзлари, инсонларни Қуръонни севиш, у билан доимий алоқа боғлашга чақиради.

Сўзимиз аввалида инсоннинг Қуръонга яқинлигини бошқа кишилар билан алоқаси мисолида кўриб чиқамиз:

Биринчи муносабат инсоннинг у ер-бу ерда танишиб қолган кишилар билан алоқасига ўхшайди. Бозорда, тўйда ёки бирор тадбирда учрашиб қолишганида табассум қилиб, бир-бирига салом беришади. Аммо ўрталарида ҳеч қандай самимият йўқ. Чин дил истаги билан эмас, тўғри келиб қолгандагина Қуръон ўқиш ана шундай алоқага ўхшайди. Аллоҳ Каломи билан бундай носамимий муносабат орқали боғланган ришта жуда мўрт бўлади.

Иккинчи муносабатни айрим кишилар билан мажбурий, қандайдир манфаат юзасидан боғланиш дейиш мумкин. Лекин ўртада на самимият, на ишонч бор. Шунинг учун икки томон ҳам бир-бири билан кўнгил очиб гаплашолмайди, бир-бирига дардини айтолмайди. Худди шунга ўхшаб, инсон Қуръонни ўзига ҳамроҳ қилса-ю, бироқ самимият билан бирга боғланмаса, муборак Китоб ҳеч қачон унга ўз ҳикматларини очмайди.

Учинчи муносабат. Инсоннинг шундай дўстлари бўлади, уларни кўрганида, суҳбатлашганида кўнгли ёзилади, қалби хотиржам бўлади. Бу дийдор дилига хузур бағишлайди. Кўришмаган ёки гаплашмаган пайтларида ҳам ишонган азиз дўсти яқинида эканини, бошига бирор иш тушса, албатта ёрдамга келишини ҳис қилиб туриши кишига хузур-ҳаловат бахш этади. Инсоннинг Қуръон билан алоқаси самимиятга асосланса, бу дўстлик саодат келтиради, ҳаловатга етказади.

Шулардан келиб чиқиб мулоҳаза қилайлик: бир кунда Қуръон ўқишга қанча вақт ажратамиз? Телевизор кўриш, интернетда ўтириш, газета ўқиш, янгиликлар билан танишиш, чой устида гурунглашишга кетган соатларимиз билан Қуръонга ажратган вақтимизни солиштирсак...

Ҳадиси шарифда⁵⁰¹ шундай дейилган: “Сизлардан бирингиз бозордан эҳтиёжларини ҳал қилиб уйга қайтгач, Қуръондан уч оят ўқишига нима тўсқинлик қилади?”

Анфол сурасида Қуръон ўқиш билан инсон қалбидаги имон кучайиши марҳамат қилинади. Аммо Қуръонни ҳис этмасак-чи? Бунга илм аҳли шундай жавоб беради: “Агар Қуръон маънолари сенинг қалбингда янгидан нозил бўлмас экан, на Розийнинг тафсири, на Замахшарийнинг “Кашшоф”и дардинга даво бўла олади”.

Шундай экан, ҳар биримиз дўстимиз, энг яқин ҳамроҳимиз, шафоатчимиз – Қуръони карим билан ўртамиздаги муносабатларни кўздан кечирайлик, Қуръон билан ўртамизда ҳосил бўлган бўшлиқни

⁴⁹⁹ Ибн Жавзий “Сифатус софва”да нақл қилган.

⁵⁰⁰ Манба: Ғаззолий, “Ихёу улумид дин”.

⁵⁰¹ Доримий бу ривоятни Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан мавкуф тарзда нақл қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

тўлдирайлик. Бунинг учун имконимиз бор. Зотан, бахт-саодатга етиш йўлида Қуръони карим энг яхши йўлбошчидир⁵⁰².

ҚУРЪОН КЎРСАТМАЛАРИГА РИОЯ ЭТИШ

Аллоҳ таоло инсонни мукамал суратда яратди. Комил қилиб яратгандан кейин ҳам уни ўз ҳолига ташлаб қўйгани йўқ, башариятни ҳидоят йўлига бошловчи Китоблар нозил қилди. Жумладан, одамлар адашиб кетмасинлар, тўғри йўлдан юрсинлар, бахтли бўлсинлар, деб Қуръонни туширди.

Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **“Сизларга Аллоҳ тарафидан нур ва очик китоб келди. Аллоҳ у сабабли Ўзининг ризолигига эргашган зотларни нажот-омонлик йўллариغا ҳидоят қилади, Ўз изну иродаси билан уларни зулматлардан нурга чиқаради, тўғри йўлга ҳидоят қилади”** (*Моид сураси, 15-16-оятлар*).

Илм-фан шунча ривожлангани билан инсон ўз танаси, руҳияти ҳақида ҳалигача тўлиқ тасаввурга эга бўлганича йўқ. Одамлар учун нима яхши-ю, нима ёмон эканини Аллоҳ билади, биз билмаймиз. Шунинг учун Қуръон кўрсатмалари биз учун зарур. Зеро, Қуръон Аллоҳнинг топшириқларини, энг гўзал одоб-ахлоқларни ўргатади, ўтган халқлар ҳаётидан ибратли қиссаларни баён этади. Ким Қуръонга риюя қилса, нажот топади. Дунёю охират саодатини бошқа йўллардан излаган кимса адашади.

“Алиф, Лам, Ро. (Эй Муҳаммад, бу Қуръон) Сиз одамларни Парвардигорларининг изни-иродаси билан зулматлардан нурга, қудрат ва ҳамд Эгаси бўлган Зотнинг йўлига олиб чиқишингиз учун нозил қилган Китобдир” (*Иброҳим сураси, 1-оят*).

Қуръонга амал қилган инсон, энг аввало, эътиқодини тўғрилаб олади, ширк нима, куфр нима, нифоқ нималигини билиб, имонга путур етказадиган иллатлардан узоқ юради. Қолаверса, Қуръонга амал қилган банда Қуръон нимага буюрса, ўша ишларни қилади, Қуръон қайтарган нарсалардан қайтади. Шу билан бирга Қуръон одоблари билан хулқланади.

Аллоҳ таоло айтади: **“Ва барчаларингиз Аллоҳнинг Арқонига боғланинг, (фирқа-фирқа бўлиб) бўлиниб кетмангиз!”** (*Оли Имрон сураси, 103-оят*).

Бу оятда Аллоҳ таоло бандаларини Қуръони каримни маҳкам ушлашга, турли гуруҳларга бўлиниб кетмасликка буюрмоқда. Агар одам ўз ақлига суяниб ўйлаб чиқарган ҳар хил йўлларга юриб кетса, жаннат йўлидан адашади.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **“Албатта, бу Қуръон энг тўғри йўлга ҳидоят қилади, яхши амалларни қиладиган мўминларга катта ажр-мукофот борлигини хушхабар беради”** (*Исро сураси, 9-оят*).

Бақара сурасининг илк оятларида шундай дейилган: **“Алиф Лом Мим. Бу Китоб (Аллоҳ томонидан нозил қилингани)да шак-шубҳа йўқ. У тақводорларга ҳидоят (манбаи)дир”** (*Бақара сураси, 1-2-оятлар*).

Қуръони карим ҳақ Калом эканига зиғирча шубҳа йўқ. Қуръон тақводорларга ҳидоят маёғидир.

Бир нарсага эътибор қаратайлик: Қуръон тақвосиз қалбни тўғри йўлга бошламайди. Банда Қуръони каримдан ўзи учун насиҳат олдими, Қуръон кўрсатмасига амал қилдими, демак ўша инсон қалбида тақво бор экан.

ИЛОҲИЙ ДАСТУР

Дунёда қўлланма китоблар жуда кўп⁵⁰³. Ҳар бир конструктор-муҳандис ўзи ишлаб чиқарган дастгоҳни қандай ишлатиш ҳақида кўрсатмалар беради. Шунинг учун ойнаи жаҳон, компьютер, машина, телефон кабилар қўлланма китоблари билан сотилади. Чунки фойдаланиш қоидаларига амал қилинмаса, уларни ишлатиб бўлмайди. Оддий бир мисол: кўрсатмага биноан, машинага ёқилғи қуйилади. Бензин қиммат деб, сув ёки бошқа нарса солинмайди. Мабодо, машинанинг қатъий талабномасига амал қилмасдан, “Ҳа, бўлаверади” дея бензин ўрнига бошқа суюқлик қуйилса, машина жойида тақа-тақ тўхтайд.

⁵⁰² Манба: “Ирфон” тақвимининг 2011-2012-йилги 1-сони.

⁵⁰³ Манба: “Ҳилол” тақвимининг 2008-йилги 4-сони.

Хар бир қимматли нарсанинг қўлланмаси бор экан, нега энди инсондек шарафли хилқатнинг дастури бўлмасин?! Албатта, бор! Одамни тупроқдан яратган, унга фарзанд неъматини бериб, зурриётлари билан ер юзини тўлдирган Аллоҳ таоло одамлар учун Дастур ҳам тақдим этган, пайғамбарлар юбориб, Дастурини бизларга англаган.

Илохий дастурларнинг энг сўнггиси Қуръони каримдир. Одамзот хилқатига нима фойда, нима зарар экани Қуръонда очиқ-ойдин баён этилган. Аини дастурга амал қилган инсон дунё охиратда иззат топиши аниқ. Амал қилмаганлар эса машинасига бензин ўрнига сув қуйиб, ярим йўлда қолиб кетган йўловчилар каби ҳақиқий манзил – жаннатга ета олмагайлар.

ҚУРЪОН – САОДАТ КАЛИТИ

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилган: **“Тоҳа. (Эй Муҳаммад,) Биз Сизга бу Қуръонни қийналиб жафо чекишингиз учун эмас, (Аллоҳдан) қўрқадиган кишиларга панд-насиҳат бўлсин учун нозил қилдик”** (Тоҳа сураси, 1-3-оятлар).

Заҳҳокдан ривоят қилинишича, Аллоҳ Қуръонни нозил қилганида Қурайш мушриклари, “Қуръон Муҳаммад бахтсиз бўлиши учун туширилди!” деб гап-сўз тарқатишган. Шунда юқоридаги оятлар нозил бўлган⁵⁰⁴.

Ҳозирда инсоният бошида жуда кўп ташвишлар бор. Ожиз банда ақл-идрокини, барча имкониятини тўлиқ ишга солсаям уларни батамом ҳал этишга қодир эмас. Шундай иллатлардан бири ОИТСдир!.. Қуръон кўрсатмаларига амал қилинса, жамият бундай ёмон касалликдан буткул халос бўлади. Шунингдек, оилавий муаммоларнинг осон ечими ҳам бор Қуръонда. Ҳатто иқтисодий муаммолар, жумладан пул айланмаси муаммосини ҳал этиш йўллари ҳам кўрсатилган. Қизиғи шундаки, ҳўл мевани овқатдан олдин ейиш кераклигига ҳам ишора қилинган экан.

Каломуллоҳни қунт билан ўқиб-ўрганган инсон деярли ҳамма саволига жавоб топади. Зеро, Қуръон инсонни икки дунё саодатига йўлловчи Китобдир.

“(Аллоҳ) айтди: “Ундан (яъни, жаннатдан) ҳар иккинги тушингиз. Айрим (зурриётларингиз) айримларига душмандир. Бас, сизларга Мен тарафдан тўғри йўл келганида ким тўғри йўлимга эргашса, йўлдан озмас, бахтсиз бўлмас. Ким Эслатмамдан юз ўгирса, албатта унинг учун танг – бахтсиз ҳаёт бўлади. Биз уни қиёмат куни кўр холида тирилтирамиз” (Тоҳа сураси, 123-124-оятлар).

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда айтилишича, танг ҳаёт қабр азобидир⁵⁰⁵.

Заҳҳок: “Танг ҳаёт банданинг ёмон амал қилиши, ҳаром ризқ топишидир”, деган.

Ибн Аббос розияллоҳу анху бу оят тафсирида: “Ким Қуръонга амал қилса, Аллоҳ уни дунёда тўғри йўлга бошлайди, қиёмат куни оғир ҳисоб-китобдан сақлайди”, деган⁵⁰⁶.

Аллоҳнинг амридан бўйин товлаган кимсанинг ҳаловати йўқолади, қалби безовта бўлади. Гарчи бойлиги ошиб-тошиб ётган бўлсаям Аллоҳнинг буйруғига итоат этмаган одамнинг кўнгли хотиржам бўлмайди. Буям етмаганидек, дунёда ҳидоят йўлини кўрмагани учун энди охиратда кўзи кўр холида қабридан чиқиб келади...

Муфассирлар айтишича, бундай кимса жаҳаннам йўлидан бошқасини кўролмас экан⁵⁰⁷. Аллоҳ асрасин!

Энди мана бу оятга эътибор қаратамиз. Аллоҳ таоло айтади: **“Эркакми ё аёлми – кимда-ким мўмин холида бирон яхши амал қилса, Биз унга покиза ҳаёт ато этамиз, уларни ўзлари қилиб ўтган чиройли амаллари сабабли бериладиган ажр-савоблар билан мукофотлаймиз”** (Наҳл сураси, 97-оят).

Бу оятда айтилишича, эркакми, аёлми, ким бўлишидан қатъи назар, агар чин мўмин бўлса, Аллоҳ таолонинг Китобига, Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам суннатларига мувофиқ яшаса, Аллоҳ ана ўша бандага бу дунёда покиза, чиройли, мазмунли ҳаёт ато этади, солиҳ амаллари эвазига охиратда жуда кўп мукофотлар билан тақдирлайди.

⁵⁰⁴ Манба: “Тафсиру ибни касир”.

⁵⁰⁵ Баззор жайид санад билан ривоят қилган.

⁵⁰⁶ Табароний, Абу Нуайм, Ибн Абу Шайба ривоят қилган.

⁵⁰⁷ Манба: Ассад Ҳавмад, “Айсарут тафосир”.

Қуйидаги оятда мукаммал нажот йўли кўрсатилган: **“Аср (вакти)га қасамки, (барча) инсон зиён-бахтсизликдадир. Фақат имон келтирган, яхши амалларни қилган, бир-бирларига ҳақни тавсия этган, бир-бирларига (ана шу ҳақ йўлда) сабр-тоқат қилишни тавсия этган зотларгина (нажот топадилар)”** (*Аср сураси, 1-3-оятлар*).

Киши чўнтагида қанча кўп пули бўлмасин, одамлар олдида обрў-эътибор қозонмасин, қалбида имон бўлмаса, фойдаси йўқ: барибир бахтли бўлолмайди. Қўша-қўша фарзандлари, ўғил-қизлари, данғиллама иморатлари, энг сўнги русумдаги машиналари бўлса-ю, имон, ихлос ила эзгу ишларни бажармаса, бахт қасри томон бир қадам ҳам ташлолмайди. Бахтли бўлиш учун имон керак, ихлос билан солиҳ амалларни бажариш керак.

Бор-йўғи уч оятдан иборат мана шу сурада бахт-саодат моҳияти тўлиқ баён этилган. Ким икки дунёда рўшнолик кўришни истаса, Қуръон ўқийди, Аллоҳ айтганини қилади.

КИМНИНГ ҲАҚИҚАТИ ТЎҒРИ?

Дунёда ҳар хил одамлар бор. Уларнинг дунёқараши, фикрлаши ҳам турлича. Қизиғи, ҳамма ўзини ҳақ деб билади. Ҳатто баъзилар: “Ҳар кимнинг ўз ҳақиқати бор. Менинг ҳақиқатимни сиз тан олмаслигингиз мумкин. Балки сизнинг фикрингиз менга ёқмас”, дейди. Хўш, ундай бўлса, кимнинг гапи тўғри? Миллиардлаб инсонлар “ҳақиқати” орасида қайси бири асл ҳақиқат?

Одатда, ҳар бир одамнинг шахсий ҳақиқати ақлга суянади. Ҳар ким ўзича ўйлайди, мушоҳада юритади, тасаввуридаги идеал нарсани ҳақ деб билади. Аниқроғи, нафсига нима ёқса, ўша нарсани тўғри деб ўйлайди. Аслида ҳақиқат битта бўлади. Бу Ислом йўлидир. Исломнинг бош манбаи бўлмиш Қуръонда келган ҳақиқат ўзгармас, инсоннинг ақл-заковати билан ўлчанмайдиган ҳақиқатдир. Чунки Қуръон Буюк Аллоҳнинг Каломи, ожиз инсоннинг сўзи эмас.

Аллоҳ таоло шундай деган: **“Аллоҳ ҳаққа ҳидоят қилади...”** (*Юнус сураси, 35-оят*).

“Шак-шубҳасиз, (бу сурада зикр қилинган нарсалар) айни ҳақиқатнинг ўзидир!” (*Воқеа сураси, 95-оят*).

Кимда-ким Қуръон кўрсатган йўлдан юрса, зинҳор адашмайди. Бу Китоб башариятни энг тўғри йўлга бошлайди. Бунга ҳеч қандай шубҳа йўқ.

Қуръони карим инсон нафсини ислоҳ қилади, виждонини уйғотади, қалб кўзини очади. Асл фитратига гард юкмаган гўдак она сутидан бўлак нарсани хушламаганидек, қалби пок инсон ҳам ҳақиқатдан ўзга нарсани ҳазм қилолмайди, ёлғон-яшиқни кўтаролмайди.

Демак, Қуръон бизни ҳақ йўлга бошлайди, тўғри фикрлашни ўргатади, мушоҳада юритишга ундайди. Қуръонга асосан фикрлаган инсоннинг гапи доим ҳақ бўлади.

ХУЛҚЛАРИ ҚУРЪОН ЭДИ

Аллоҳ таоло суюкли Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам хулқларини мактаб шундай деган: **“Албатта Сиз улуг хулқ узрадирсиз”** (*Қалам сураси, 4-оят*).

Яъни, эй муҳтарам Пайғамбар! Сиз улуг дин соҳиби, макталган хулқ эгасисиз.

Пайғамбаримиз Қуръонда буюрилган ишларни қилиб, қайтарилган нарсалардан тийилардилар. Аллоҳ таоло Расулulloҳни энг чиройли хулқ-атвор эгаси қилиб яратганди. У зот инсонларнинг хулқи энг гўзали эдилар⁵⁰⁸. Зеро, Пайғамбаримиз юксак одобларни камолига етказиш учун юборилганлар⁵⁰⁹.

Саъд ибн Ҳишомдан ривоят қилинади: “Мен Оишага: “Менга Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам хулқлари ҳақида хабар беринг”, дедим. Шунда: “У зотнинг хулқлари Қуръон эди”, дедилар⁵¹⁰”.

Ривоят қилинишича, Абу Дардо розияллоҳу анху Оиша онамиздан шу ҳақида сўраганида: “Хулқлари Қуръон эди: Қуръон рози бўлган нарсага рози бўлар, Қуръон қоралаган нарсани ёмон кўрардилар”, деганлар⁵¹¹.

⁵⁰⁸ Абдуллоҳ ибн Шақиқ Уқайлийдан ривоят қилинади: “Мен Оишанинг олдида бориб, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам хулқлари ҳақида сўрадим. Оиша: “У зот одамлар ичида хулқи энг чиройлиси эдилар. У зотнинг хулқлари Қуръон эди”, деб жавоб берди” (Ибн Мардавайх ривоят қилган).

⁵⁰⁹ Ҳоким “Мустадрок”да Абу Ҳурайра розияллоҳу анхундан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Мен гўзал хулқларни камолига етказиш учун юборилганман”, деб айтганлар. Бу ҳадис Муслим шартига кўра саҳиҳ, дейилган.

⁵¹⁰ Аҳмад, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁵¹¹ Ибн Мунзир, Байхақий, Ибн Мардавайх ривоят қилган.

Яна бир ривоятга кўра, Шом юртидан келган аёллар Оиша онамиз хузурларига кириб: “Бизга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам хулқлари қандай бўлганини айтиб беринг”, деб сўрашган. Умумул мўминин: “Хулқлари Қуръон эди. У зот гўшангадаги келинчақдан ҳам ҳаёлироқ эдилар”, деганлар⁵¹².

Расули акрамнинг хулқлари ҳақида қанча гапирсак оз. Саййидимиз одоблари биз учун ибратдир.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳеч қачон ёлғон гапирмаганлар. Қирқ ёшларида илоҳий амр келди. Шунда ҳақ динга даъват қилиш учун одамларни атрофларига тўплаб: “Эй, Курайш қавми! Мен сизга: “Мана шу тоғ орқасидан душман отликлари бостириб келяпти”, десам, ишонасизми?” деб сўрадилар. “Ишонамиз, чунки сен умрингда ёлғон гапирмагансан”, дейишди.

Аллоҳ таоло Расули акрамни оламларга раҳмат қилиб юборди. Марҳаматлари фақат инсонларга эмас, бутун борлиққа, ҳайвонлару ўсимликларга бирдек чексиз эди. Ҳатто жонларига қасд қилганларга ҳам ёмон муомала қилмадилар. Изтиробда қолган яқинлари у зотга озор берганларни дуоибад қилишни сўраганида: “Мен лаънатловчи қилиб юборилмадим”, деб жавоб бердилар.

Набий алайҳиссалом башарият тарихидаги энг шижоатли инсон бўлганлар. Рақибларини доим ер тишлатган манамен деган паҳлавонларни ҳам доғда қолдирганлар. Жанг майдонида бошқалар у зотнинг шижоатларидан қувват оларди. Энг оғир лаҳзаларда ҳам мардонавор туриб, олға интилардилар, ҳеч қачон ортга чекинмаганлар, саросимага тушмаганлар⁵¹³.

Макка мушриклари даъволаридан қайтариш учун ўлдириш билан таҳдид қилсалар-да, зарра чўчимай, сабот ила йўлларида давом этганлар.

У зотдек сабр-бардошли инсонни дунё кўрмаган. Чунки Аллоҳ таолонинг Ўзи у зотга сабр-тоқат, ҳалимлик, кечиримлилик хислатларини берганди. У зот ҳар қандай азиятни, мусибатни бардош билан қарши олардилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўта саховатли инсон эдилар, фақирликдан кўркмасдилар. У зотдан бирон нарса сўралса, ҳеч қачон “йўқ”, демаганлар. Хузурларига келган бирон кишини қуруқ кўл билан қайтармасдилар. “Берувчи Аллоҳдир, мен тарқатувчиман”, деб айтардилар⁵¹⁴. Топсалар берар, имконлари бўлмаса, ширин сўз билан сўровчи кўнглини олардилар. Рамазонда Жаброил алайҳиссалом билан учрашганларида янаям саҳий бўлиб кетардилар, кўли очикликда худди эсган шамолдек эдилар.

Абу Саид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, ансорлардан баъзилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан нарса сўрашди. У зот бердилар. Сўнг яна сўрашди. Яна бердилар. Кейин яна сўрашди. Пайғамбаримиз алайҳиссалом уларга сўралган нарсани бериб: “Хузуримдаги яхшиликни сизлардан беркитолмайман. Шундай экан, ким ўзини (тиланчиликдан) тийса, Аллоҳ уни беҳожат қилиб кўяди. Ким ифбатли бўлишга ҳаракат қилса, Аллоҳ уни ифбатли қилиб кўяди. Ким сабр этишга уринса, Аллоҳ уни сабрли қилади. Бирон кишига сабрдан кўра яхшироқ, кенгроқ неъмат берилмаган”, дедилар⁵¹⁵.

Ҳунайнда кўлга киритилган олий зотли юз туяни кўриб: “Қандай чиройли!” дея хитоб қилган Сафвон ибн Умайяга уларни бериб юбордилар. Шунда Сафвон: “Бундай тантилик фақат пайғамбарларга хос”, дея мусулмон бўлди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам адолатли зот эдилар, каттаю кичикка бир хилда муомала қилганлар. Асҳобларини бирдек яқин олар, одам ажратмасдилар.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом ниҳоятда камтар, кибрдан йироқ эдилар. Мискинлар ҳолидан хабар олар, меҳмонга чақиринса, таклифни бажонидил қабул қилардилар. Хонадон соҳибининг моддий ҳолатига, ижтимоий мавқеига қарамасдилар.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ерда ўтирар, ерда таомланар, кўйни боғлар, мамлук арпа унидан тайёрланган нонга чақирса, (даъватга) ижобат этардилар⁵¹⁶.

У зот ўзларини эл қатори тутардилар. Илк бор кўрган одам у кишини саҳобаларидан ажрата олмасди. Мискинларни яхши кўрар, улар билан суҳбатлашиб ўтирар, жанозаларида иштирок этардилар, камбағални камбағаллиги учун зинҳор камситмасдилар.

⁵¹² Ибн Мардавайх – Зайнаб бинти Язиддан – ривоят қилган.

⁵¹³ Бу бобни тайёрлашда Абдул Азим Зиёуддиннинг “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва аҳли байт” номли рисоласидан фойдаланилди.

⁵¹⁴ Бухорий “Ал-адабул муфрад”да саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁵¹⁵ Бухорий, Муслим, Термизий, Насоий, Доримий, Молик, Ибн Ҳиббон ривоят қилган.

⁵¹⁶ Табароний, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

Яҳё ибн Абу Касирдан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Мен бир қул каби (таом) ейман, бир қул каби ўтираман. Зеро, мен бир қулман”, деганлар⁵¹⁷.

Айрим ҳолларда пойафзалларини ямар, кийимларининг йиртилган жойини тикар, ўзлари тозалар, кўй-эчкиларни соғар, юмушларини ўзлари бажарардилар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам инсонларнинг энг хушфеели, марди, одили, номуслиси эдилар. Аллоҳ у кишига насиб этган егуликдан – хурмо ёки арпа бўладими –эҳтиёжлари учун керагини олиб, қолганини Аллоҳ йўлида тарқатардилар. Ўзларида бор нарса сўралса, дарҳол берардилар.

Ҳаё борасида ҳам инсонларнинг энг мукаммали эдилар. У зот фақат Аллоҳ учун ғазабланар, нафслари учун асло жаҳл қилмасдилар, ўзларига ёки саҳобалари зарарига бўлса ҳам, доим ҳақиқат тарафда турардилар.

Ёқимли ҳидларни севар, ёмон ҳидларни ёқтирмасдилар. Камбағаллар билан ўтирар, мискинлар билан овқатланардилар. Ҳеч кимга қўполлик қилмас, кечирим сўраганнинг узрини қабул этардилар. Ҳазил-мутойиба қилганларида ҳам фақат рост гапирардилар.

Камбағални фақирлиги учун хўрламас, бойни мол-дунёси учун эъюзламас, барчани бирдек кўрардилар. Бемор, ҳожатмандлар ҳолидан хабар олардилар. Ҳатто Мадинанинг бир четида бўлса ҳам, хастанни бориб кўришдан эринмасдилар.

Хуллас, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам барча гўзал сифатлар билан зийнатланган эдилар. Парвардигорнинг Ўзи у зотнинг одобларини гўзал қилган эди. Мана шу улуғ хислатлар Муҳаммад алайҳиссаломни дилларга яқин, қалбларга севиқли инсонга, кўнгиллар талпинадиган йўлбошчига айлантирган. Расулulloҳдаги буюк хулқ душманларнинг дўстга айланишига, одамлар Аллоҳнинг динига гуруҳ-гуруҳ бўлиб киришларига туртки бўлган⁵¹⁸.

САЛАФЛАР ИБРАТИ

Салафлар асрларга татигулик ҳаёт йўлини босиб ўтдилар. Улар ўзларидан кейинги авлодларга йўлчи юлдуз бўлдилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай ажойиб авлодни тарбиялаганлар. Бутун инсоният ҳалигача улар билан фахрланиб келади.

Бу муваффақиятнинг сири нимада? Нега одамлар салафлар ҳақида фақат илиқ сўзларни айтишади, уларни эслаганда тилларидан бол томади?

Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу Бақара сурасини ўн икки йилда ўрганди. Уни тўлиқ ўзлаштиргач, битта туя сўйди⁵¹⁹”.

Саҳобалар маърифат булоғидан сув ичиб камолга етишган. Улар Қуръон оятларини ёдлаш билан чекланишмаган, ҳукмларини ҳам пухта ўрганишган, Қуръонга астойдил амал қилишган. Шу сабаб Қуръонни аста-секин ёдлаб боришган, икки-уч йилда тўлиқ ёдлаб қўяқолишмаган. Масалан, Ҳазрат Умар Бақара сурасини ўн икки йилда (!) ёдлаган. Бақарани қалбига жойлагач, бунинг шукронасига битта туя сўйган.

Умар ибн Хаттоб Бақара сурасини ёдлаб, ҳукмларини ўрганишни жуда улуғ неъмат деб билган. Қалби бир олам қувончга тўлганидан туя сўйиб қурбонлик қилган.

Айрим одамлар кутилмаганда мўмай даромадни қўлга киритишса, дарров ошна-оғайнилларини чақириб, кўй сўйиб, дастурхон тузаб хурсандчилик қилишади. Улар бунинг дунё учун қилишади. Ҳазрати Умар эса туяни Аллоҳ йўлида қурбон қилган. Энди солиштиринг: Хаттоб ўғлининг хурсандчилиги билан кутилмаганда қўлга киритилган даромаддан сармаст бўлганлар шодлиги орасида қанча фарқ бор?! Улар нима учун ич-ичидан қувонишяпти-ю, солиҳ салафлар севинчи боиси не бўлган?!

Байҳақий айтади: “Бизга Молик ривоят қилишича, Абдуллоҳ ибн Умар Бақара сурасини саккиз йилда ўрганган экан⁵²⁰”.

Умар ибн Хаттобнинг ўғли Абдуллоҳ ҳам (Аллоҳ иккисидан рози бўлсин!) Бақара сурасини ёдлаш учун анча умрини сарфлаган. Бу борада – таъбир жоиз бўлса – от изини той босган десак, муболаға бўлмайди.

⁵¹⁷ Ибн Саъд “Ат-табақотул кубро”да ривоят қилган.

⁵¹⁸ Манба: Абдул Азим Зиёуддин, “Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва аҳли байт”.

⁵¹⁹ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁵²⁰ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

Аслида Бақара сурасини бир неча ойда ёдлаб олса бўлади. Аммо Қуръонни том маънода мукаммал ёдлаш, уни қалбига сингдириш учун анча йил керак.

Салафлар Қуръонни обдон ўрганишган, пухта ёд олишган, қалбларига жо бўлган ҳукмларни ҳаётларига татбиқ этишган. Шу боис бўлса керак, Анас ибн Молик розияллоху анху: “Орамизда кимда-ким Бақара билан Оли Имрон сурасини ёдласа, уни улуғ инсон деб билардик”, деган.

Ривоят қилинишича, Абу Абдурахмон Суламий: “Биз ўн оят ёдлаб, уни (пухта) ўрганмагунча кейинги ўн оятга ўтмайдиган қавмдан Қуръон таълимини олганмиз. Биз Қуръон ҳамда унга амал қилишни баравар ўрганардик. Биздан кейин шундай қавм келади. Улар Қуръонни сув қилиб ичиб юборадилар. Аммо ўмровларидан нарига ўтолмайди, ҳатто мана бу ердан юқори кўтарилмайди”, деб қўлини бўғзига қўйган⁵²¹.

Саҳобалар Қуръонни беш-ўн оятдан ўрганишган, пишиқ ёдлаб, ҳукмларини ўзлаштириб Қуръонга амал қилишган. Кейин бошқа оятларга ўтишган. Қуръонни мукаммал ўрганиш мана шундай бўлади.

Аждодларимиз Қуръонни тил учида ўқиб қўйишмаган, чин юракдан ҳис этишган, маъносини қалбларига жойлашган, Қуръон билан яшашган. Уларнинг муваффақияти сири ҳам шунда эди.

Салафлар қалбидаги имон тоғдек мустаҳкам эди. Муҳаммад Мустафо соллаллоху алайҳи ва саллам саҳобаларни Қуръонга муҳаббат руҳида тарбиялаганлар, Ислому умматига ўрнак бўладиган салоҳиятли авлодни етиштирганлар. Саҳобалар бу илми, салоҳиятни, тақвони тобеинларга, тобеинлар эса табаа тобеинларга мерос қилиб қолдиришган. Аллоҳ таоло улардан рози бўлсин!

ҲАҚИҚИЙ ТИЛОВАТ ШАРТИ

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоху анху ривоят қилишича, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: “Кимга илми фойда бермаса, илмсизлиги унинг зарарига ишлайди. Сен Қуръон ўқи, у сени (гуноҳдан) қайтарсин. Агар Қуръон ўқиб туриб ҳам гуноҳдан тийилмасанг, унда Қуръон ўқимабсан”, деганлар⁵²².

Илм чўққисини забт этиш осон эмас. Илм олиш игна билан қудуқ қазиш билан баравар. Илм олишнинг фойдаси кўп. Лекин кимда-ким заҳмат чекиб илм ўрганса-ю, илмига амал қилмаса, ўзига зиён. Қуръон тиловатида ҳам шундай. Қуръон ўқигандан кейин Аллоҳ буюрганини қилиб, қайтарганларидан тийилиш керак. Акс ҳолда қироатдан кўзланган мақсад ҳосил бўлмайди.

Абу Саид Худрий розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам Табук йили уловларига суянган ҳолда одамларга хутба қилиб: “Одамларнинг энг яхшиси ва энг ёмони кимлигини айтайми? Одамларнинг энг яхшиси умри охиригача отида ёки туясида ё бўлмаса, пиёда юриб Аллоҳ йўлида амал қиладиган кишидир. Одамларнинг энг ёмони Аллоҳнинг Китобини ўқиб туриб ундаги бирон нарсага риоя этмайдиган фожир кимсадир”, дедилар⁵²³”.

Қуръон ўқиш кишининг яхши инсон бўлишига етарли эмас. Қуръон ўқиб туриб ҳам энг ёмон одам бўлиб қолиш мумкин экан. Бунинг сабаби бор, албатта. Банда оламлар Парвардигори Каломига, ундаги ҳукмларга бепарво бўлгани учун шундай аҳволга тушади.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким Аллоҳга итоат этса, гарчи намози, рўзаси, Қуръон тиловати кам бўлса ҳам У Зотни эслаган бўлади. Ким Аллоҳга исён қилса, гарчи намози, рўзаси, Қуръон тиловати кўп бўлсаям Парвардигорини унутган бўлади⁵²⁴”.

Аллоҳни эслаш фақат тил билан бўлмайди. Бир одам эртаю кеч Аллоҳни зикр қилса-ю, аммо Парвардигори буюрган ишнинг тескарисини қилса, ҳалиги одам ҳақиқий зокир эмас.

Хуллас, ҳаммаси бир-бирига боғлиқ: аввало, Қуръон ўқиш, ўқиганини ўқиш керак. Тушунганини ҳаётга татбиқ этиш матлубдир. Ким мана шу шартларни бажарса, дунёю охиратда мартабаси улуғ бўлади, киёмат куни Қуръон шафоатига эришади.

БОЛА БОШИДАН...

⁵²¹ Ибн Саъд “Ат-табақотул кубро”да ривоят қилган.

⁵²² Табароний, Қузозий ривоят қилган. Ривоят лафзи Қузозийга тегишли. Санадда заифлик бор: Шаҳр ибн Ҳавшаб заиф ровий.

⁵²³ Насоий, Байҳақий, Абд ибн Ҳумайд, Ибн Абу Шайба ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

⁵²⁴ Байҳақий “Шуабул имон”да, Ибн Муборак “Зухд”да ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

Ривоят қилинишича, мўминлар амири Ҳорун ар-Рашиднинг ўғли Маъмун (кейинчалик у ҳам халифалик тахтига ўтирган) ёшлигида Кисойдан Қуръон ўрганарди. Зехни ўткир, зукко бола эди. Дарс қилаётиб, мабодо Қуръондаги бирон оятни хато ўқиса, устози бошини кўтариб, Маъмунга қараб кўяр, у ўша оятни қайтадан тўғрилаб ўқирди. Бир куни Сафф сурасининг “Эй, имон келтирганлар! Нима учун қилмайдиган ишларингизни гапирасизлар?!” оятини⁵²⁵ ўқиганида Кисой бошини кўтариб, бир қараб қўйди. Маъмун – одатига кўра – оятни такрорлади, ҳеч қандай хатога йўл қўймаганини билди. Лекин устозига бирон нарса демади. Дарс тугагач, уйига бориб отасидан сўради:

– Эй, мўминлар амири! Сиз Кисойга бирон нарса ваъда қилганмидингиз?

Ҳорун ар-Рашид:

– Ҳа, унга ваъда бергандим, лекин ҳали бажарганим йўқ. Нима, у сенга бирон нарса дедими? – деди.

Маъмун ўша оятни ўқиётганида устози бир қараб қўйганини айтди. Ҳорун ўғлининг кичик бўлишига қарамай, оқил, зукко эканидан хурсанд бўлди, ваъдасини тезда амалга оширишни дилиги тугиб қўйди⁵²⁶.

ҚУРЪОН ЎҚИШ ОДОБЛАРИ

Қуръон Аллоҳнинг Каломидир. Бу Китобни ўқишнинг ўзига хос одоблари бор. Жумладан:

1. Қуръон ўқишдан олдин таҳорат олинадилар⁵²⁷.

2. Оғиз мисвок билан тозаланади.

3. Покиза жойда қироат қилинади.

4. Қироатга халақит берадиган нарсалар олиб қўйилади.

5. Қироат қилаётган киши Аллоҳнинг Каломини ўқиётганини қалбдан ҳис этади.

6. Қуръонни фақат Аллоҳ розилиги учун ўқийди.

7. Қироатни бошлашдан олдин “Аувзу биллааҳи минаш шайтонир рожийм. Бисмиллаҳир роҳмаанир роҳийм”, дейилади.

8. Қуръон тартиб билан ўқилади. Шунингдек, икки сура орасида бир сура ташлаб кетилмайди.

9. Қироатни бошлашда, тўхтатишда оятлар маъносига эътибор берилади. Уламолар: “Қиска сурани тўлиқ қироат қилиш узун суранинг бир қисмини ўқишдан яхшироқ”, дейишган⁵²⁸. Абдуллоҳ ибн Абу Ҳузайлдан ривоят қилинишича, улар оятнинг бир бўлагини қироат қилиб, қолганини ташлаб кетишни ёқтиришмасди⁵²⁹.

10. Икки оят орасида тўхташ. Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳар бир оятдан кейин нафас ростлаб, сўнг келаси оятга ўтардилар.

11. Қори имкон қадар овозини чиройли қилади. Бунда тажвид қоидаларига амал қилинади, Қуръонни ҳар хил оҳангга солиб ўқилмайди.

12. Агар қори адашиб кетмаса, Қуръонни йўлда ҳам ўқиса бўлади. Мабодо қироатда янглишиб кетиш хавфи бўлса, уловда тиловат қилиш макруҳдир.

13. Эснаётганда Қуръон ўқилмайди. Тиловат вақтида эснашга тўғри келса, тиловатни тўхтатиб туриб, оғизни ўнг қўл билан ёпилади.

14. Намоздан ташқарида тиловат қилганда ҳам – иложи бўлса – қиблага юзланилади.

15. Қуръон ўқувчи викор билан, бошини қуйи солиб, устози олдида ўтиргандек одоб сақлайди. Тик туриб ёки тўшакда ётган ҳолда ҳам ўқиса бўлади, лекин ўтириб қироат қилиш афзал⁵³⁰. Узрсиз ҳолда ёнбошлаб олиб Қуръон ўқиш одобга зид.

⁵²⁵ Сафф сураси, 2-оят.

⁵²⁶ Манба: “Мусулмонлар” тақвимининг 2002-йилги 2-сони.

⁵²⁷ Мусхафи шарифни қўлга олиб ўқиш учун таҳорат қилиш шарт. Таҳоратсиз одам Қуръонни қўлга олмасдан тиловат қилса бўлади.

⁵²⁸ “Одобу тиловатил қуръонил қарим ва таъзимух”.

⁵²⁹ Манба: Нававий, “Тибён”.

⁵³⁰ Аллоҳ таоло айтади: “Албатта, осмонлар ва ернинг яралишида, кеча ва кундузнинг алмашилиб туришида ақл эгалари учун (бир яратувчи, бошқариб тургучи Зот мавжудлигига) оят-аломатлар бордир. Улар турганда ҳам, ўтирганда ҳам, ётганда ҳам Аллоҳни зикр қиладилар, осмонлар ва ернинг яралиши ҳақида тафаккур қилиб (дейдилар): “Парвардигоро, бу (борлик)ни беҳуда яратганинг йўқ! Сен (беҳуда бирон иш қилишдан) Поксан! Ўзинг бизни жаҳаннам азобидан асра!” (Оли Имрон сураси, 190-191-оятлар).

16. Ўқилаётган оятлар мазмунини тушунишга ҳаракат қилади. Борди-ю, арабчани билмаса, Аллоҳнинг Каломини ўқиётганини қалбдан ҳис этади.

17. Қуръон ҳақида баҳслашиш мумкин эмас. Ҳадиси шарифда⁵³¹ айтилади: “Қуръонни қалбларингиз ошно бўлган ҳолда ўқинг! Агар ихтилоф қилсангиз, ўша заҳоти туринг⁵³²”.

Яъни, агар Қуръонни тушуниш борасида низо келиб чиқса, Қуръон ўқишни тўхтатинг. Токи бу ихтилоф⁵³³ фитна келтириб чиқармасин⁵³⁴.

18. Сажда оятини ўқиганда тиловат саждаси адо этилади.

19. Қуръон хатмидан кейин дуо-илтижо қилинади.

ҚУРЪОН ЎҚИШДАН ОЛДИН ОҒИЗНИ ТОЗАЛАШ

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Мисвок ишлатиб (ўқилган) намоз мисвок кўлламай (ўқилган) намоздан етмиш баравар афзал”, деганлар⁵³⁵.

Бу ерда таъкидланишича, намоздан олдин мисвок билан тишлар яхшилаб тозаланса, ибодат учун олинадиган савоб бир неча баравар кўпаяди. Нега десангиз, намозда Қуръон ўқилади. Покиза оғиз билан тиловат қилиш афзал. Бунинг учун кўпроқ савоб берилади.

Бир куни Ҳазрат Али розияллоҳу анҳу мисвок ишлатишга буюрди, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганларини таъкидлади: “Агар банда мисвок қилиб намоз ўқишга чоғланса, бир фаришта орқасида туриб кироатини эшитади, унга яқинлашиб келади – ёки шунга ўхшаш бир сўз (айтдилар) – ҳатто оғзини оғзига қўяди. Унинг оғзидан Қуръондан бир нарса (яъни, оят) чиқса, фаришта ичига тушади. Шундай экан, Қуръон (тиловати) учун оғизларингизни покланг⁵³⁶”.

Яна Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Оғзингиз Қуръон йўллари дир. Шунинг учун уни мисвок билан хушбўй қилинглр⁵³⁷”.

Қуръон ҳарфлари оғиз орқали талаффуз этилади. Шунинг учун Қуръон тиловатидан олдин оғиз поклигига эътибор берилса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Айрим мутасаввиқлар: “Қуръон ўқиш учун оғизни моддий нопокликлардан тозаланганидек ёлғон, ғийбат, чақимчилик каби маънавий иллатлардан ҳам покланади”, дейишган.

Мусо ибн Халафдан ривоят қилинади: “Мен Катоданинг: “Қуръон ўқиганимдан бери пиёз емайман”, деб айтганини эшитганман⁵³⁸”.

Қуръон ўқийдиган одам пиёз, саримсоқ, турп каби бадбўй хидли нарсаларни хом ҳолида емагани маъқул. Пишириб ейилса бўлаверади. Чунки бунда хиди қолмайди. Агар хомлигича ейилса, оғиздан нохуш хиди келиб, одамларга ҳам, фаришталарга ҳам озор етиши мумкин.

ҚУРЪОН ФАҚАТ ТАҲОРАТЛИ ҲОЛДА УШЛАНАДИ

Қуръони каримни ёки унинг бир қисмини ушламоқчи бўлган киши таҳорат қилиши керак. Қуръонни таҳоратсиз кўлга олган одам гуноҳкор бўлади. Чунки Аллоҳ таоло шундай деган: **“Албатта У асралган китобдаги Улуғ Қуръондир. Уни фақат таҳоратли – пок кишиларгина ушлайдилар. (У) оламлар Парвардигори томонидан нозил қилингандир”** (Воқеа сураси, 77-80-оятлар).

⁵³¹ Уқба ибн Омир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Мен умматим учун икки нарсадан кўркаман: Қуръон ҳамда сут. Сутга келсак, (одамлар) унумдор ерларни орзу қиладилар, шаҳватларга кул бўладилар, намозларни тарк этадилар. Қуръонга келсак, мунофиқлар уни ўрганиб олиб, мўминлар билан талашиб-тортишадилар” (Аҳмад ҳасан санад билан ривоят қилган).

⁵³² Бухорий, Муслим, Аҳмад ривоят қилган.

⁵³³ Абу Закариё Нававийга кўра, ҳадисда айтилаётган ихтилоф жоиз бўлмаган ихтилоф ёки Қуръоннинг ўзи ҳақида ихтилоф бўлиши мумкин. Бироқ дин фуруъларини истинбот қилиш, аҳли илмларнинг бу борада – фақат ҳақиқатни билиш учун – илмий баҳс-мунозара қилишларидан қайтарилмаган (Манба: Нававий, “Шарҳу саҳиҳи муслим”).

Муновийнинг “Файзул кодир” китобида бу ҳадис куйидагича шархланган: “Қуръонни хотирингиз жам бўлган ҳолда ўқинг! Агар кироатни малол олсангиз ёки хаёлингиз бошқа нарсага чалғиса, оятлар маъносини тушунмасангиз, кироатни маълум муддатга тарк этинг!”

⁵³⁴ Манба: Ибн Ҳажар, “Фатҳул борий”.

⁵³⁵ Аҳмад, Доракутний, Абу Яъло, Ибн Хузайма, Ҳоким ривоят қилган. Ҳоким: “Бу ҳадис Муслим шартига кўра саҳиҳ”, деган.

⁵³⁶ Байҳақий, Абдураззоқ, Ибн Абу Шайба, Баззор жайид санад билан ривоят қилган.

⁵³⁷ Ибн Можа ривоят қилган. “Завоид” китобида айтилишича, бу ривоят санади заиф.

⁵³⁸ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

Агар Қуръони карим устига ундан ажраладиган ғилоф қилинган бўлса, уни бетаҳорат ҳолда ушласа бўлади. Фақат бунда очиб варақлай олмайди.

Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳга кўра, таҳоратсиз киши Қуръонни ғилоф устидан ёки ёстик устига кўйиб кўтарса, ҳечқиси йўқ.

Демак, жунуб, ҳайзли аёл, таҳоратсиз киши Қуръонни ушлаши мумкин эмас. Жумхур уламолар наздида, ёш болалар (ёдлаш учун) Қуръонни таҳоратсиз ушлашлари жоиз.

ЖУНУБ ҲОЛДА ҚУРЪОН ЎҚИЛМАЙДИ

Эр-хотиннинг муомаласи натижасида вақтинча нопоклик етган одам жунуб, дейилади. Жунуб бўлган одам ғусл қилмагунича намоз ўқиши, Қуръон тиловат қилиши жоиз эмас.

Ибн Умар розияллоху анху Набий соллаллоху алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Ҳайз кўраётган аёл ҳам, жунуб ҳам Қуръондан бирон нарса ўқимасин⁵³⁹”.

Дорақутний ривоят қилган ҳадисда, “Ҳайз ва нифосдаги аёллар Қуръондан бирон нарса ўқимасин!” дейилган⁵⁴⁰.

Али розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Агар жунуб ҳолда бўлмасак, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам бизларга Қуръон ўқитардилар⁵⁴¹”.

Бошқа ривоятда: “Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам Қуръон (ўқиш)ларига жунубликдан бошқа ҳеч нарса тўсқинлик қилмасди”, дейилган⁵⁴².

Таҳоратсиз ҳолда Қуръонни оғзаки ўқиш жоиз. Фақат бунда жунуб бўлмаслик керак. Жунуб одам Қуръонни оғзаки тиловат қилиши ҳам мумкин эмас.

Жунуб, ҳайзли аёл Каломуллоҳ ҳарфларини талаффуз қилмасдан, оятларни қалбдан ўтказса бўлади. Шунингдек, бундай ҳолда Мусхафга назар солиш ҳам жоиз.

Жунуб, ҳайзли аёл тасбеҳ, таҳлил, таҳмид⁵⁴³, такбир, истиғфор айтиши, Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва салламга салават йўллаши мумкин.

ҚУРЪОН ЎҚУВЧИНИНГ ОДОБИ

Қуръон ўқувчи одамлар орасида бўлганда ҳам, ёлғиз қолганида ҳам Аллоҳга такво қилади, тилини бефойда сўзлардан тияди, ножоиз нарсаларга қарамайди, қалбида мусулмонларга нисбатан ҳасад, адоват, гина-кудурат сақламайди.

Қуръон ўқиган одам фойдасиз ишларга аралашмайди, вақтини беҳуда кеткизмайди. Агар бирон нарсдан секинса, табассум қилади. Бекорчи нарсалар билан ўралашиб қолмаслик учун ортиқча ўйин-кулгиларни камайтиради. Агар ҳазиллашадиган бўлса, рост гаплар билан ҳазиллашади. Қуръон ўқувчи одамларга очик чехра билан муомала қилади, ўзини мактамайди, бажарган эзгу ишларини элга дoston қилмайди, гуноҳини яширганидек солиҳ амалларини ҳам пинҳон тутайди.

Қуръон ўқийдиган одам Аллоҳга хуш келмайдиган ишлардан сақланади: бировни ғийбат қилмайди, ҳақоратламайди, ҳеч кимни сўкмайди, фақат яхшилик қилади. Одамлар камчиликларини илм билан гапириб, хато-нуқсонларни тўғрилайди.

Қуръон ўқувчига жоҳиллар мурожаат этса, мулойимлик билан жавоб қайтаради, зулм кўрса, кечиради, мусибатларга сабр қилади, Парвардигори розилиги учун ғазабини ичига ютади, кишиларга камсукумлик билан муомала қилади.

Қуръон ўқувчи Мусхафни тирикчилик воситаси қилиб олмайди, одамлардан бирон нарса тама қилмайди, бориға қаноат қилиб, дунёнинг ортиқча зийнатларини тарк этади.

Қуръон ўқийдиган инсон ота-онасига яхшилик қилади, уларни қаровсиз қолдирмайди, хузурларида овозини баланд кўтармайди. Қори бор мол-дунёсини ота-онаси учун фидо қилишга тайёр туради, уларга ҳурмат кўрсатади, ота-онаси ҳақиға муттасил дуои хайрлар қилади.

⁵³⁹ Термизий, Байҳақий ривоят қилган. Ҳадис санади заиф. Ибн Ҳажар “Фатҳул борий”да айтишича, Ибн Умардан марфу тарзда ривоят қилинган ҳадис барча йўллари жиҳатидан заифдир.

⁵⁴⁰ Дорақутний – Жобир розияллоху анхудан – нақл қилган. “Тухфатул аҳвазий”да айтилишича, бу ҳадис санади заиф.

⁵⁴¹ Термизий ривоят қилган, санади ҳасанлигини айтган.

⁵⁴² Сунаи соҳиблари ривоят қилган. Термизий: “Бу ҳасан-саҳиҳ ҳадисдир”, деб айтган.

⁵⁴³ Тасбеҳ “субҳаналлоҳ”, таҳлил “Лаа илааҳа иллаллоҳ”, таҳмид “Алҳамдулиллааҳ”, такбир “Аллоху акбар”, деб айтишдир.

Аллоҳнинг Каломини тиловат қиладиган инсон қариндошлари билан яхши муносабатда бўлади. Арзимас нарсани деб жигарлари билан борди-келдини узмайди, яқинларини аҳилликка, ҳамжихатликка ундайди.

Қуръон ўқувчи банда мўмин-мўминаларни ўзининг ака-укаси, опа-сингиллари деб билади, уларга ғамхўрлик қилади, ҳақларига ғойибона дуолар қилади.

Ҳазрат Умар ибн Хаттоб розияллоху анху Қуръон ёдлаганларга мурожаат этиб шундай деган: “Эй, Қуръонни кўтарувчилар! Унутманг, Қуръон сизлар учун охиратда яхшилик, саодат, дунёда баланд мартаба, ҳаёт манбаидир. Шундай экан, унинг орқасидан кетинглар. У сизнинг ортингиздан кетмасин! Зеро, Қуръон кимнинг орқасидан кетса, ўша кимса юзтубан ҳолатда йиқилади, судралиб-судралиб жаҳаннамга ташланади. Қуръон орқасидан кетган кишини У Фирдавс жаннати томон бошлайди. Шундай қилингики, Қуръон сизларга даъвогар эмас, шафоатчи бўлсин. Сабаби шафоатчиси Қуръон бўлган киши жаннатий, Қуръон даъвогари бўлган кимса эса дўзахийдир. Шуни унутманг, Қуръоннинг ҳар бир ояти ҳидоят манбаи, бир илм ғунчасидир. Қуръон Аллоҳнинг энг сўнги Китобидир. Аллоҳ у билан сўқир кўзларни, кар кулоқларни, қулфланган қалбларни очади. Шуни билинглари, банда кечанинг бир қисмида туриб, таҳорат олиб, намозда Қуръон ўқий бошласа, Аллоҳ унга: “Ўқи, покиза, хушбўй оғзинг билан ўқи. Сенга муборак бўлсин!” дейди. Шуни билинг, намозда Қуръон ўқиш фазилатларнинг кўринмас хазинаси, хайр-барака дастурхонидир. Шундай экан, бу улуғ манфаатга эришиш учун кучингиз борича ҳаракат қилинг. Чунки намоз зулмат пардасини йиртувчи зиё, закот яхшиликлар йўлини кўрсатувчи йўлбошчи, рўза ёмонликлардан сақловчи қалқон, сабр мисоли нурдир. Қуръонни эъзозланг, унга бепарво бўлманг. Аллоҳ таоло Қуръон ҳурматини жойига қўйган бандаларини юксак мартабаларга кўтаради, Каломига беписанд бўлганларни хорлайди, мартабаларини туширади. Қуръонни ёдлаб, унга амал қилганлар дуоси Аллоҳ даргоҳида сўзсиз қабул этилади. Аллоҳ хоҳласа, бу дунёда беради, хоҳласа, охиратга захира қилиб қолдиради. Аллоҳ даргоҳидаги ажр-савоб Яратганга таваккул қилган зотлар учун дунёнинг ўткинчи матоҳларидан кадрлироқдир⁵⁴⁴”.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анху айтади: “Қуръонни тўлиқ ёдлаган инсон бошқа одамлардан қуйидаги фазилатлар билан ажралиб туради:

- Одамлар ухлаган вақтда намоз ўқийди;
- одамлар рўза тутмаган вақтларида соим бўлади;
- одамлар ўйин-кулгига берилганларида охират ғами билан кўзлари намланади;
- одамлар беҳуда гап-сўзларга шўнғиганларида сукут сақлайди;
- одамлар кибр-ҳавога муккадан кетганида камтар бўлади⁵⁴⁵”.

Фузайл ибн Йез раҳматуллоҳи алайх: “Қуръонни мукаммал ёдлаган инсон қўлида Ислому байроғини кўтариб юради, Қуръонга эҳтиром юзасидан беҳуда ўйин-кулгига берилмайди, хато қилувчилар билан бирга хато қилмайди, вақтини беҳуда ўтказадиганларга қўшилиб, маънисиз гапларни гапирмайди”, деган⁵⁴⁶.

ҚУРЪОН ЎҚУВЧИНИНГ ЎЗИГА ХИТОБИ

Қуръон ўқиётганда бутун диққат-эътибор оятлар мазмунига қаратилади. Киши: “Бу сурани қачон ўқиб бўларкинман?” деб шошилмасин. Балки, қачон такводорлар сафига қўшиламан? Яхши инсон бўлишга қачон ҳаракат қиламан? Аллоҳга ҳақиқий таваккул қила оляпманми? Ибодатларни хушуъ билан бажаряпманми? Қачон сабр қилишни ўрганаман? Ортиқча зеб-зийнатлардан қачон тийиламан? Қачон гуноҳлардан тўхтаб, Аллоҳга тавба қиламан? Қачон охиратга рағбат қиламан? Аллоҳ берган неъматларга шукр қиляпманми? Нега Қуръонни тушуниб ўқимаяпман? Қачон тилимни фойдасиз сўзлардан тияман? Қачон нигоҳимни ҳаромдан сақлайман? Қачон Аллоҳдан ҳақиқий ҳаё қиламан? Қачон хато-камчиликларимни кўраман? Қачон ўзимни ислоҳ қиламан? Нафсимни ҳисоб-китоб қилишга қачон ҳаракат қиламан? Охиратим ободлиги йўлида қандай хайрли ишлар қиляпман? Қачон Аллоҳни доим зикр қиладиган мўминлардан бўламан? Амалларимни холис Аллоҳ учун қиляпманми, уларга риё аралашмаяптими? Орзу-ҳавасларимни қачон қисқартираман? Қиёмат куни ҳақида фикр юритяпманми? У кунда Аллоҳга қандай қилиб ҳисоб беришимни ўйляпманми? Ёлғиз қолганда хато-

⁵⁴⁴ Манба: “Ҳидоят” журналининг 2003-йилги 1-сони.

⁵⁴⁵ Ибн Абу Шайба “Мусаннаф”да, Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁵⁴⁶ Манба: Ғаззолий, “Ихёу улумид дин”.

камчиликларимни эслаб, Аллоҳга холис дуо қила олдимми? Парвардигорим огоҳлантирган нарсалардан қайта оляпманми? деб ўзига қайта-қайта хитоб қилади, нафсини тергайди.

Қуръони карим мўмин банда учун ойнадир. Инсон Қуръон ўқиганида гўё ойнада аксини кўргандек нуқсон-камчиликларини тузатиб олади. Шу билан бирга, Қуръонда буюрилган амалларни сидқидилдан бажаради. Кимда шундай сифатлар топилса, демак ана ўша одам чиндан ҳам Қуръон ўқиётган экан. Қуръон мана шундай бандага шафоатчи бўлади, уни ёмон йўллардан сақлайди. Ким ўзини ўткинчи дунёда ҳисоб-китоб қилса, нафсини иллатлардан покласа, дунёда ҳам, охиратда ҳам муваффақият қозонади.

ҚУРЪОН АЛЛОҲ РОЗИЛИГИ УЧУН ЎҚИЛАДИ

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдимизга чиқдилар. Ўшанда биз Қуръон ўқиётган эдик. Орамизда аъробий ҳам, ажам ҳам бор эди. Шунда у зот: “(Қуръон) ўқинглар! Ҳаммаси яхши. Яқинда (шундай) қавмлар келади. Улар Қуръонни – худди найзани тўғрилагандек – бехато ўқийдилар. (Бироқ мукофотни) дунёда олишни хоҳлайдилар, (охират) савобидан умид қилмайдилар”, дедилар⁵⁴⁷”.

Бир куни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Қуръон ўқиб ўтирган саҳобалар олдига чиқдилар. Ораларида бадавий араблар ҳам, румликлар, ҳабашлар, форслар ҳам бор эди. Расулуллоҳ уларнинг тиловатига қулоқ солдилар. Кейин: “Алҳамдулиллаҳ. Аллоҳнинг Китоби бир. Ораларингизда қизил танли ҳам, оқ, қора танли ҳам бор. Ҳар бирингизнинг қироати маъқул. Агар охиратни дунёдан устун қўйса, савобга эришади. Эй саҳобаларим, сизлар шундай бир қавм чиқишидан олдин Каломуллоҳни холис ният ила ўқинглар. Улар Қуръон лафзларини, жумлаларини ўрнига қўйиб, ҳарфлар махражларига эътибор бериб қироат қиладилар. Аммо тиловатлари мукофотини мана шу дунёда олишни истайдилар, ажр-савобидан умид қилмайдилар”, дедилар⁵⁴⁸.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Олтмиш йилдан кейин намозни зое қиладиган, шахватларга қул бўладиган авлод келади. Улар залолатга кетадилар. Кейин (яна бир) авлод келади. Улар Қуръон ўқийдилар. Аммо (ўқиганлари) ўмров суякларидан нарига ўтмайди. (Огоҳ бўлинглар!) Қуръонни уч (тоифа) ўқийди: мўмин, мунофиқ ва фожир⁵⁴⁹”.

Ҳазрат Али розияллоҳу анҳу бир куни Иёс ибн Умарнинг қўлидан ушлаб: “Агар омон бўлсанг, Қуръонни уч тоифа ўқиши(ни кўрасан): бир тоифа Аллоҳ учун, бир тоифа жанжаллашиш учун, яна бир тоифа дунё учун (қироат қилади). Ким (Қуръон) билан бирон нарсани талаб этса, мурод-мақсадига етади”, деди⁵⁵⁰.

Ҳасан Басрий Имрон ибн Ҳусойн розияллоҳу анҳу билан бирга кетаётганди. Қараса, бир киши Юсуф сурасини ўқиётган экан. Имрон қироатга соме бўлди. Ҳалиги одам тиловатдан кейин тиланчилик қилишга ўтди. Шунда Имрон ибн Ҳусойн: “Иннаа лиллааҳи ва иннаа илайҳи рожиун”, деб истиржо айтди. Чунки Қуръон ўқиб тиланчилик қилишни мусибат деб биларди. Имрон ҳалиги одамга қараб:

– Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Қуръон ўқиб Аллоҳдан сўранглар. (Яқинда) шундай қавмлар келади. Улар Қуръон ўқиб тиланчилик қиладилар, деб айтганларини эшитганман, – деди⁵⁵¹.

РИЁКОР ҚОРИЛАР ҚИСМАТИ

Ўзини одамларга кўз-кўз қилиш, улардан мақтов эшитиш пайида бўлиш риёдир. Риё ҳар қандай амални ҳабата қилади: риёкор машаққат чекиб ишлаган ажр-савобларидан айрилади. Бу ҳам етмаганидек, хўжакўрсинга амал қиладиган кимса қиёмат куни оғир аҳволда қолади. Хусусан, Қуръон

⁵⁴⁷ Абу Довуд, Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁵⁴⁸ Манба: Ободий, “Авнул маъбуд”.

⁵⁴⁹ Аҳмад, Ҳоким, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁵⁵⁰ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁵⁵¹ Манба: Байҳақий, “Шуабул имон”.

Ҳасан Басрийдан ривоят қилинишича, Имрон ибн Ҳусойн розияллоҳу анҳу Қуръон ўқиб тиланчилик қилаётган қиссагўй киши олдидан ўтиб қолди ва истиржо айтди. Кейин: “Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ким Қуръон ўқиса, Аллоҳдан сўрасин! Яқинда (шундай) қавмлар келади. Улар Қуръон ўқиб одамлардан сўрайдилар”, деб айтганларини эшитганман”, деди (Термизий, Аҳмад, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан).

ўқийтган инсон ниятини холис қилмаса, оқибати яхши бўлмайди. Мана бу ривоятда риёкор қорилар охиратда қай кўйга тушишлари ўта таъсирчан ифодаланган.

Сулаймон ибн Ясор ривоят қилади: “Одамлар Абу Ҳурайра розияллоху анху атрофидан тарқалишди. Шомлик Нотил исмли киши (ёки Шом аҳлининг раҳбари) унга: “Эй шайх, бизга Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламдан эшитганинг бир ҳадисни айтиб бер”, деди. У: “Ҳа, мен Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: “Қиёмат куни энг биринчи ҳукми чиқадиган одам шаҳид кишидир. У олиб келинади. Аллоҳ унга неъматларини танитади. (Шаҳид неъматларни) эътироф этади. Кейин (Аллоҳ): “Булар билан нима қилдинг?” деб сўрайди. У: “Сенинг йўлингда шаҳид бўлгунимча жанг қилдим!” дейди. (Аллоҳ): “Ёлғон айтдинг! Балки сен (одамлар) “довюрак”, дейишлари учун жанг қилдинг. Шундай дейилди ҳам”, деб айтади. Кейин амр қилинади, (“шаҳид”) юзи билан судраб олиб борилади, жаҳаннамга улоқтирилади. (Қиёмат куни энг аввал ҳукми чиқадиган кишилардан яна бири) илм ўрганган, уни бошқаларга ўргатган, Қуръон ўқиган кишидир. У олиб келинади. Аллоҳ унга неъматларини танитади. У танийди. Кейин (Аллоҳ): “Булар билан нима қилдинг?” деб сўрайди. У: “Сенинг йўлингда илм ўргандим, бошқаларга таълим бердим, Қуръон ўқидим!” дейди. Аллоҳ: “Ёлғон айтдинг! Балки сен “олим”, деб айтишлари учун илм ўргандинг, “қори” дейишлари учунгина Қуръон ўқидинг. Шундай дейилди ҳам”, дейди. Сўнгра амр қилинади, (“қори”) юзтубан ҳолатда судраб олиб борилади, жаҳаннамга улоқтирилади. (Қиёмат куни энг аввал ҳукми чиқадиган кишилардан яна бири) Аллоҳ томонидан ризқи кенг қилиб қўйилган, турли хил моллардан берилган кишидир. У олиб келинади. Аллоҳ унга неъматларини танитади. У танийди. Сўнг: “Булар билан нима қилдинг?” деб сўрайди. У: “Сен инфоқ қилишни яхши кўрадиган биронта ҳам йўлни қолдирмай эҳсон қилдим!” дейди. Аллоҳ: “Ёлғон айтдинг! Балки сен (одамлар) “сахий”, дейишлари учун қилдинг. Шундай дейилди ҳам”, дейди. Кейин амр қилинади, (“қўли очик” одам) юзтубан ҳолда судраб борилади, жаҳаннамга ташланади”, деганларини эшитганман”, дея ҳадисни айтиб берди⁵⁵²”.

Эътибор берайлик, бу ерда кофир ёки мушриклар эмас, “Аллоҳга ишонаман”, “Мусулмонман”, дейдиган бандалар ҳақида сўз кетмоқда...

Айрим саҳобалар бу ҳадисни эшитиб, қаттиқ таъсирланганларидан беҳуш бўлиб қолишган экан. Масалан, ҳадис ровийси Абу Ҳурайра розияллоху анху Шуфай Асбахийга мана шу ривоятни айтиб бераётган тўрт марта (!) ҳушидан кетиб қолган. Кейин кўз ёш тўкиб ривоятни бир бошидан сўзлаб берган...

Шуфай Асбахий – Абу Ҳурайра розияллоху анху эшитган – ҳадисни Муовияга айтганида уям қаттиқ йиғлаб, ҳушидан кетиб қолган экан⁵⁵³.

Мазкур ҳадисда энг кўп риё қилинадиган уч хил амал ҳақида сўз бормоқда. Булар:

1. Шаҳидлик.
2. Олимлик.
3. Сахийлик.

Уччаласи ҳам одамлар кўз ўнгида бажарилади. Бу ишни қилганлар эл назарига тушади, катта обрў-эътибор қозонади. Аммо баъзилар мана шундай мақтовларга учиб, асосий мақсадни унутиб қўяди. Ниятлари холис бўлмагани учун уларнинг саъй-ҳаракати ўзларининг зиёнига ишлайди.

Қуръон ўқиш қанчалик савобли экани маълум. Шунинг учун мусулмонлар бунга алоҳида эътибор билан қарайдилар. Қуръон ўқувчиларни эъзозлаб, “Қори ака”, деб чақирадилар, давранинг тўридан жой берадилар. Одамларнинг Қуръонга муҳаббатлари баланд бўлганидан қорини қаттиқ ҳурмат қиладилар.

Аслида Қуръон ўқишдан, илм ўрганишдан мақсад одамлар ҳурматини қозониш ёки мол-дунё орттириш эмас, Аллоҳ розилигини топишдир. Кимда-ким тиловат орқасидан эл назарига тушиш, одамлар эътиборини қозониш пайида бўлса, қилган амаллари бесамар кетади. Аллоҳ риёкор қорига ҳеч қандай савоб бермайди. Тўғри, риёкор қори таҳсинга сазовор бўлади, одамлар: “Қуръонни зўр ўқиркан”, “Қироати чиройлиякан”, деб уни мақтайди. Бироқ ихлосиз қорининг охиратдаги аҳволи яхши бўлмайди... У ҳисоб қилинмай туриб жаҳаннамга улоқтирилади... Аллоҳ шундай қилишни буюради...

Ваҳоланки, Қуръон қорини шафоат қилиши, унга жаннатда баланд мартабалар берилиши, онаси бошига нури тож кийдирилиши керак эди. Илмига амал қилган қори оила аъзоларидан айримларини шафоат қилиши кутилганди. Лекин ундай бўлмади. Аксинча, унинг ўзи ёрдамга муҳтож

⁵⁵² Муслим, Насоий, Аҳмад, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган.

⁵⁵³ Манба: Термизий ривояти.

бўлиб турибди. Нега? Чунки нияти холис эмасди, ихлоси йўқ эди. Қироати билан эл оғзига тушиш, одамлардан мақтов эшитиш пайида бўлди. Оқибатда мана шундай кўйга тушиб турибди!..

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам умматларини риёдан қайтариб: “Умматим ичидаги мунофиқларнинг кўпи қорилардир”, деганлар⁵⁵⁴.

Қуръон ҳар бир мусулмон ҳаётида муҳим ўрин тутади. Намозда ҳам, намоздан ташқарида ҳам Қуръон ўқилади. Қуръон ўқувчи ҳамманинг назарида бўлади. Айни вақтда энг кўп риё Қуръон тиловати билан қилинади. Шунинг учун бўлса керак, уммати мухаммадия ичида энг кўп мунофиқлар риёкор қорилар экани айтилмоқда.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам:

– Жуббул ҳазандан Аллоҳ паноҳ (бериш)ини сўранглар! – дедилар.

– Ё Расулulloҳ, жуббул ҳазан нима? – деб сўрашди одамлар.

– (Жуббул ҳазан) жаҳаннамдаги бир водий. Жаҳаннам(нинг ўзи) бир кунда юз марта ундан паноҳ сўрайди.

– Ё Расулulloҳ, унга кимлар киради?

– Риёкор қорилар⁵⁵⁵.

Арабча “жуббул ҳазан” сўзи “хафалик қудуғи” маъносини англатади.

Жаҳаннамда жуббул ҳазан деган қудуқ бор экан. Жаҳаннамнинг ўзи бир кунда юз марта ана ўша қудуқдан паноҳ сўраркан. Жуббул ҳазанга хўжакўрсинга Қуръон ўқийдиганлар, мақтовга ўч риёкор қорилар кирар экан...

Аллоҳ таоло бизни ихлос неъматини билан сийласин, Ўзининг розилиги учун амал қиладиган бандалар қаторига кўшсин!

ҚУРЪОНИ КАРИМ СУРАЛАРИ ФАЗИЛАТИ

Уламолар “Қуръонда бир-биридан афзал сура ёки оятлар борми?” деган масалада турли фикрларни айтишган. Жумладан, Ашъарий ва Қози Абу Бакр: “Қуръоннинг баъзи оятлари баъзисидан устун эмас. Чунки бирининг афзаллиги бошқасининг ноқислигига далолат қиладди. Аллоҳнинг Каломи бундай нуқсон-камчиликлардан холидир”, дейишган. Баъзилар: “Бу нарса ҳадислар зоҳирий маъносидан келиб чиқиб айтилган. Бунга “Фотиҳа – Қуръондаги энг афзал сура” ҳадисини мисол қилиш мумкин” деб айтишган. Яна бошқа тоифалар: “Сура ёки оятлар афзаллиги уларнинг ажр-савоби улуғлигини англатади” дейишган. Бошқа тоифа уламолар: “Бу нарса лафз жиҳатидандир. Зеро, Оятул курсий, Ҳашр сурасининг охириги оятлари ёки Ихлос сурасидаги сўзлар Аллоҳ таолонинг Яккаю Ягоналигини, улуғлигини англатади. Мазкур маънолар Масад сурасида мавжуд эмас” деб айтишган.

Биз мусулмонлар Қуръони каримнинг ҳар бир ояти, ҳар бир калимаси Аллоҳнинг Каломи деб эътиқод қиламиз. Қуръон ҳақида бирон сўз айтишга, Унинг оятларини баҳолашга на ҳақимиз, на ҳадимиз бор. Аммо айрим сура ёки оятлар ҳақида Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи ва саллам бирон сўз айтган бўлсалар, у зотнинг муборак ҳадисларини ҳақ деб биламиз, уларга ўзимидан ҳеч нарса қўшмасдан тақлид қиламиз⁵⁵⁶.

Қуръон суралари фазилати ҳақида жуда кўп ривоятлар келтирилган. Улар ичида саҳиҳи ҳам, заифи ҳам бор. Аммо тўқима ҳадислар ҳам йўқ эмас. Баъзилар, “Одамларни Қуръон ўқишга тарғиб қиламан”, деб ҳар бир сура фазилати ҳақида ҳадис тўқиган. Ривоят қилинишича, Ибн Махдий Майсара ибн Абдураббихдан: “Ким манави сурани ўқиса, мана бундай фазилатга эришади, деган маънодаги ҳадисларни қаердан эшитгансан?” деб сўраганида, “Одамларни Қуръон ўқишга қизиқтириш учун ўзим тўқидим”, деб айбини тан олган⁵⁵⁷.

Яна бир ривоятда айтилишича, Нуҳ ибн Абу Марямга: “Сен Қуръоннинг ҳар бир сураси фазилати ҳақида Икрима устози Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисларни қаердан эшитдинг?” деб савол берилганида, “Қарасам, одамлар Қуръондан юз ўгириб, Абу Ҳанифанинг фикҳи, Ибн Исҳоқнинг “Мағозий”си билан машғул бўлиб қоляптилар. Шунда савоб умидида ўша ҳадисларни ўзим тўқидим”, деб жавоб қилган⁵⁵⁸.

⁵⁵⁴ Аҳмад, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади ҳасан.

⁵⁵⁵ Термизий заиф санад билан ривоят қилган.

⁵⁵⁶ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони азим тафсири”.

⁵⁵⁷ Манба: Ибн Жавзий, “Мавзуот”.

⁵⁵⁸ Манба: Заркаший, “Ал-бурҳон фи улумил қуръон”.

“Қуръон – қалблар шифоси” китобида имкон қадар саҳиҳ ва ҳасан санадли ривоятларни жамлашга ҳаракат қилдик, шунингдек, заиф ривоятларни ҳам келтирдик. Агар ривоят санади заиф бўлса, уни қувватлайдиган бошқа ривоятларни топишга интилдик. Бунда улуғ муҳаддислар китобига суянган ҳолда иш тутдик. Ожизона ҳаракатимизни мўмин-мусулмонлар учун фойдали қилишини Аллоҳ таолодан сўраймиз!

ФОТИҲА СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Фотиҳа Қуръони каримнинг биринчи сурасидир. Шунинг учун “Фотиҳа” (яъни, “очувчи”), дейилади. Бу сура “Уммул Китоб” (Китобнинг онаси) деб ҳам аталади. Сабаби Фотиҳа Қуръоннинг мазмунини, Ислом дини асосларини ўзида жамлаган.

Фотиҳа сурасининг фазилати ҳақида жуда кўп ривоятлар бор. Жумладан, Анас розияллоху анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоху алайҳи ва саллам сафарга чиқиб, бир жойда кўним топдилар. Бир киши у зотга яқин ерга жойлашди. Набий соллаллоху алайҳи ва саллам унга қараб: “Сенга Қуръондаги энг улуғ сура қайсилигини айтайми?” дедилар. У: “Ҳа”, деди. Шунда Пайғамбаримиз Фотиҳа сурасини тиловат қилдилар⁵⁵⁹.

Ривоят қилинишича, Пайғамбар алайҳиссалом Абу Зайд деган саҳоба билан кечаси Мадина кўчалари бўйлаб кетаётганларида бир одам таҳажжуд намозида Фотиҳа сурасини ўқиётганини эшитдилар. Қироатни охиригача тингладилар. Кейин: “Қуръонда бунга ўхшаган биронта ҳам сура йўқ”, дедилар⁵⁶⁰.

Яна бир ҳадиси шарифда шундай дейилган: “Аллоҳ Тавротда ҳам, Инжилда ҳам Фотиҳага ўхшаш сурани нозил қилмаган. У етти такрорланувчи (оятлардан иборат)дир. (Аллоҳ:) “У Мен билан бандам ўртасида иккига тақсимланган. Бандам учун сўрагани (берилади)”, (деб айтган⁵⁶¹)”.

Аллоҳ таоло Тавротда ҳам, Инжилда ҳам Фотиҳага ўхшаган фазилатли сурани нозил қилмаган. Бундай улуғ сура фақат Қуръонда бор.

Ривоятнинг иккинчи қисмида Аллоҳ таоло: “У Мен билан бандам ўртасида иккига тақсимланган. Бандам учун сўрагани (берилади)” демоқда. Бундан чиқди, Фотиҳа сурасини ўқигандан кейин ихлос билан дуо қилинса, тилаклар ижобат бўлади.

Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинади: “Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам Жаброил алайҳиссалом билан бирга эдилар. Шу пайт тепадан бир овоз эшитдилар. Жаброил осмонга қараб: “Бу – осмондан очилган эшик. У ҳеч қачон очилмаганди”, деди. Сўнг Набий соллаллоху алайҳи ва саллам ҳузурларига бир фаришта тушиб: “Сиз икки нур билан хурсанд бўлинг. Бу иккиси Сиздан олдинги ҳеч бир пайғамбарга берилмаган. Улар Фотиҳа сураси билан Бақаранинг охириги оятларидир. Улардан бирон ҳарф ўқисангиз, сизга берилади”, деди⁵⁶²”.

Бу ривоятдан қуйидаги хулосалар чиқади:

1. Жаброил фаришта Набий алайҳиссалом ҳузурларида турганида осмондан бир фаришта тушиб, Фотиҳа ва Бақаранинг охириги оятлари фазилати ҳақида хабар берган;
2. Набий соллаллоху алайҳи ва саллам ҳузурларига Жаброилдан бошқа фаришталар ҳам тушган;
3. Осмоннинг эшиклари кўп. Улар маълум сабабларга кўра очилади;
4. Фотиҳа сурасини ҳамда Бақаранинг охириги оятларини ўқиган одам жуда кўп савоб олади, дуоси мустажоб бўлади.

Муаллим Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам: “Фотиҳа сураси Уммул Қуръон, Уммул Китоб, Сабъул масонийдир”, деганлар⁵⁶³.

Бу ерда Фотиҳа сурасининг бошқа номлари келтирилмоқда.

“Уммул Қуръон” Қуръоннинг онаси дегани. Фотиҳа Қуръони карим маъноларини ўзида жамлаган. Аллоҳ таоло шу қисқагина сурага Қуръоннинг бутун мазмун-моҳиятини жойлаб қўйган.

Ҳасан Басрий раҳматуллоҳи алайҳ айтиди: “Аллоҳ таоло аввалги китоблар илмини Қуръонда жамлаган. Қуръон илмини Муфассалда жамлаган. Муфассал илмини Фотиҳада жамлаган. Кимда-ким

⁵⁵⁹ Ибн Ҳиббон, Ҳоким ривоят қилган. Ҳоким: “Бу ҳадис Муслим шартига кўра саҳиҳ”, деган.

⁵⁶⁰ Табароний “Авсат”да заиф санад билан ривоят қилган.

⁵⁶¹ Термизий, Насоий, Аҳмад, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

⁵⁶² Муслим, Насоий, Ҳоким ривоят қилган.

⁵⁶³ Бухорий, Абу Довуд, Термизий ривоят қилган.

Фотиҳа сураси тафсирини ўрганса, нозил этилган барча (самовий) китоблар мазмунидан хабардор бўлади⁵⁶⁴.

Уммул Китоб ҳам Уммул Қуръон маъносида қўлланади.

Сабъул масоний икки хил маънога эга:

1. Етти такрорланувчи оят.
2. Етти оятдан иборат икки марта нозил қилинган сура.

Маълумки, Фотиҳа сураси намознинг ҳар бир ракатида такрор-такрор ўқилади. Етти оятдан иборат бу қисқа сурани мусулмон банда ҳар куни камида 30-32 марта қайтаради. Агар бошқа нафл ибодатларни ҳам қўшиб ҳисобласак, бундан ҳам ортиб кетади. Лекин шунча такрорласак ҳам Фотиҳа сураси тиловатидан ҳеч зерикмаймиз, ҳар сафар ўзгача иштиёқ билан қироат қиламиз.

Аслини олганда, ҳар қанча нозик дид билан ёзилган шеър ёки бадиий асар ҳам дам-бадам ўқилаверса, кишини зериктиради. Лекин Қуръони карим ундай эмас. Қуръонни ўқиган сари унга бўлган иштиёқ ортиб бораверади. Кунига ўртача 30-32 марта такрорланадиган Фотиҳа сурасини ёши 70-80 га етган одам неча марта такрорлашини тасаввур қилиб кўринг-а!

Фотиҳа сурасини кўп ўқиган одам турли касалликлардан йироқ бўлади. Зеро, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Фотиҳа сураси ҳар қандай дардга шифодир”, деб марҳамат қилганлар⁵⁶⁵.

Фотиҳа сураси маънавий иллатларга барҳам беради. Фотиҳани ўқиган инсон Аллоҳдан ўзгага сифинишдан, ожиз нарсалардан мадад сўрашдан халос бўлади. Қолаверса, бу сура танадаги касалликларни даволайди, кўз тегишига, чаён чақишига шифо бўлади. Беморларга Фотиҳа сурасини ўқиб дам солинса, Аллоҳнинг изни билан фойдаси тегади.

БАҚАРА СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Бақара “сигир” маъносини билдиради. Қадимда бани исроиллик бир киши ўлдирилганида, унинг қотилини топа олишмайди. Шунда Аллоҳ таоло Мусо алайҳиссаломга: “Қавминга айт, сигир сўйиб, унинг бир бўлаги билан ўликни урсинлар”, деб буюради. Аллоҳнинг буйруғи бажарилганидан сўнг ҳалиги ўликка жон кириб, қотили кимлигини айтиб беради. Сигир билан боғлиқ воқеа келтирилгани учун бу сура Бақара деб номланган.

Бақара сураси Мадинада нозил қилинган, 286 оятдан иборат. Бақара Қуръони каримдаги энг узун сурадир. Унда эътиқод, ибодат, муомала, ахлоқ, никоҳ, талоқ, идда масалалари билан бир қаторда Мусо алайҳиссалом қиссаси, Фиръавн билан Бани Исроил ўртасидаги можаролар баён этилган.

Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Менга Таврот ўрнига етилик, Забур ўрнига юзлик, Инжил ўрнига масоний берилди. Мен Муфассал билан афзал қилиндим⁵⁶⁶”.

Қуръони карим суралари узун-қисқалигига қараб тўрт турга бўлинади:

1. “Етилик” (тивол) Қуръони каримдаги Фотиҳа сурасидан кейинги еттига узун сура: 1. Бақара;
2. Оли Имрон; 3. Нисо; 4. Моида; 5. Анъом; 6. Аъроф; 7. Анфол-Тавба.

2. “Юзлик” (миун) ояти юздан ошувчи суралар.

3. “Масоний” юз оятга етмаган ёки юз оятга яқин суралар. Булар намозда такрор-такрор ўқилгани учун ҳам масоний, дейилади.

4. Саҳиҳ қавлга кўра, “Муфассал” Хужуротдан Носгача бўлган суралар⁵⁶⁷.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Уйлариңизни қабристонга айлантириб қўйманглар! Бақара (сураси) ўқиладиган уйдан шайтон кочади”, деганлар⁵⁶⁸.

⁵⁶⁴ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁵⁶⁵ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁵⁶⁶ Аҳмад, Табароний, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

⁵⁶⁷ Уламолар иттифоқида кўра, муфассалнинг охири Нос сурасидир. Аммо муфассалнинг боши қайси сура экани борасида ихтилоф қилинган. Ҳанафий, моликий, шофеий мазҳаби уламолари, ханбалийлардан Ибн Уқайлга кўра, муфассалнинг боши Хужурот сурасидир. Ханбалий уламолар наздида, муфассалнинг боши – Қоф сураси.

Муфассал уч қисмга бўлинади:

1. Узун муфассал: Хужуротдан Буружгача бўлган суралар.
2. Ўрта муфассал: Буруждан Баййинагача бўлган суралар.
3. Қисқа муфассал: Баййинадан Носгача бўлган суралар.

⁵⁶⁸ Муслим, Термизий, Насоий, Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган.

Яъни, уйларингизда ибодат қилинг, Аллоҳни ёд этинг, Бақара сурасини ўқинг. Зеро, Аллоҳ зикр қилинадиган жойда шайтон бўлмайди.

Тирик инсонлар яшайдиган жойда намоз ўқилади, Қуръон тиловат қилинади. Йўқса, бундай уй қабристонга айланади. Нега? Чунки Аллоҳ зикридан холи уйни жин, шайтонлар ўзига макон қилиб олади. Қайси хонадонда Бақара сураси ўқилса, у ердан шайтонлар чиқиб кетади, уч кечаю уч кундуз бу хонадонга яқин йўламайди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ҳар бир нарсанинг саномии (энг юқори нуқтаси) бўлади. Қуръоннинг саномии Бақара сурасидир. Ким уни кечаси уйида тиловат қилса, шайтон унинг уйига уч кеча (давомида) кирмайди. Ким уни кундузи тиловат қилса, шайтон у ерга уч кун кирмайди”⁵⁶⁹.

Бир кун Қуръон ўқилган хонадон уч кунгача жин-шайтонлардан ҳимояланади. Агар ҳар куни Қуръон ўқисак, уйимиз янада мунаввар бўлади, турли шикаст-балолардан сақланади.

Абу Умома розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда: “Қуръон ўрганинлар! Зеро, (Қуръон) қиёмат куни шафоатчи бўлади. Бақара ҳамда Оли Имронни – икки ёритувчи нурни ўрганинлар! Зотан, иккиси қиёмат куни икки булут ёки икки соябон ёки саф тортган бир гуруҳ қушлар шаклида келиб, соҳиблари ҳожатини раво қилади. Сизлар Бақарани ўрганинлар! Чунки уни ўрганиш барака, тарк этиш ҳасратдир. Унга сеҳргарлар қодир бўлолмайдилар”, дейилган⁵⁷⁰.

Қиёматда одамлар соя-салқин жойни кидириб қолганида Бақара билан Оли Имрон сураси банда бошига соябон бўлади, ҳожатини чиқаради.

Бақара сурасини ўрганиш киши хонадонига барака олиб келади. Бақара сурасини ўрганган одамнинг ишида, турмушида файз-барака бўлади. Бақарани тарк қилиш – ўқимаслик, аҳкомларини ўрганмаслик надоматга сабабдир. Қиёмат куни банда Бақара сурасини ўқиб-ўрганмагани учун афсусланиб қолади. Бундай пушаймонга қолмай деган одам Қуръон ўқисин, ҳукмларини диққат-эътибор билан ўргансин.

Маъқил ибн Ясор розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Бақара Қуръоннинг саномидир, чўққисидир. Унинг ҳар бир ояти билан саксонта фаришта тушган. “Аллоҳу лаа илааҳа иллаа ҳувал ҳайюл қойювм” Арш остидан чиқариб, унга боғланган (ёки Бақара сурасига боғланган). Ёсин Қуръоннинг қалбидир. Кимда-ким уни Аллоҳ (розилиги)ни, охират кунини истаб қироат қилса, Аллоҳ (унинг гуноҳларини) кечиради. (Ёсин сурасини) ўликларингизга ўқинлар!” деганлар⁵⁷¹.

Абдурахмон ибн Асвад айтади: “Ким Бақара сурасини ўқиса, жаннатда бошига тож кийдирилади”⁵⁷².

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир қанча одамни (маълум жойга) топшириқ билан юбордилар. Аввал уларга Қуръонни ўқитиб кўрдилар. Уларнинг ҳар бири Қуръондан билганини ўқиди. Саҳобийларнинг ёши энг кичиги олдига келиб:

- Эй фалончи, қайси сураларни биласан? – деб сўрадилар.
- Мен манави-манави сураларни ҳамда Бақара сурасини биламан, – жавоб берди у.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам яна сўрадилар:

- Бақара сурасини биласанми?

– Ҳа.

- Бор, сен уларга бошлиқсан.

Шунда ораларидаги ёши каттароқ бир киши:

- Аллоҳга қасамки, эй Расулulloҳ, қоим қила олмай қолишдан кўрққаним учун Бақарани ўрганмагандим!.. – деди.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

- Қуръон ўрганинлар, ўқинлар! Зеро, Қуръон ўрганувчи, ўқувчи, унга амал қилувчи гўё мушқу анбар солинган халтачага ўхшайди. Унинг ҳиди ҳамма жойга тарқалади. (Қуръон) ўрганиб, сўнг

⁵⁶⁹ Табароний, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

⁵⁷⁰ Аҳмад саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁵⁷¹ Аҳмад, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

⁵⁷² Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

уйкуга кетадиган банда – агар (Қуръон) ичида бўлса – мушк солиб, оғзи боғлаб қўйилган халтачага ўхшайди”, – деб марҳамат қилдилар⁵⁷³.

ПАРИШОНХОТИРЛИК ДАВОСИ

Муғийра ибн Субайдан ривоят қилинади: “Ким уйкуга ётишдан олдин Бақара сурасидан ўн оят ўқиса, Қуръонни ҳеч қачон унутмайди: бошидан тўрт оят, Оятул курсий, ундан кейинги икки оят, охиридан уч оят”. Исҳоқ бу жумлани “ёдлаганини унутмайди”, деб тушунтирган⁵⁷⁴.

Бу тавсияга аҳли илмлар, хусусан Қуръон ёдловчилар амал қилсалар, яхши натижага эришадилар.

Банда шайтон васвасаси билан айрим нарсаларни унутиши мумкин. Қуръони каримнинг бир неча оятида⁵⁷⁵ бунга ишора қилинган. Юқорида айтилган гапнинг ҳикмати шунда бўлса ажаб эмас.

ОЛИ ИМРОН СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Имрон – Марямнинг отаси (Исо алайҳиссаломнинг бобоси). Оли Имрон Имроннинг оиласи дегани. Бу сурада Имрон, унинг оиласи ҳақидаги қисса зикр этилган. Шунинг учун сура “Оли Имрон” деб номланган.

Мазкур сурада Бадр, Уҳуд жанглари, Исо алайҳиссалом қиссаси, Аллоҳга ширк келтиришнинг энг катта гуноҳлиги, шариат аҳкомлари баён қилинган.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Қуръон ўқинглар. Чунки у қиёмат куни ўз аҳлига шафоатчи бўлади. Икки ёритувчи нур – Бақара билан Оли Имрон сурасини ўқинглар. Иккиси қиёмат куни икки булут ёки икки соябон ёки бир гуруҳ саф-саф қушлар шаклида келиб соҳиблари ҳожатини чиқаради. Бақара сурасини ўқинглар. Уни олиш (ўқиш, ёд олиш, амал қилиш) барака, тарк этиш ҳасратдир. Унга сеҳргарлар⁵⁷⁶ кодир бўла олмайди⁵⁷⁷”.

Бақара ҳамда Оли Имрон сураси нима сабабдан “икки нур” дейилади? Чунки иккиси бандани ҳидоятга бошлайди, нур бағишлайди, бу икки сурани ўқиганлар тоғдек улкан савобларга эришадилар.

Уламолар айтишича, мана шу икки сурадан ҳосил бўлган ажр-савоб қиёмат куни булут шаклида келиб бандага соябон бўлади⁵⁷⁸.

Абдуллоҳ ибн Бурайда отасидан ривоят қилади: “Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларида ўтиргандим. У зот: “Бақара ва Оли Имрон сураларини ўрганглар. Чунки иккиси ёритувчи нурдир. Улар қиёмат куни сояли булут ёки саф-саф қуш бўлиб келиб эгаларини соясига олади”, дедилар⁵⁷⁹”.

Язид ибн Асвад шундай деган: “Ким кундузи Бақара ва Оли Имрон сурасини ўқиса, кеч киргунча нифоқдан саломат бўлади. Ким уларни кечаси ўқиса, тонг отгунча нифоқдан сақланади⁵⁸⁰”.

Қаъб ибн Моликдан ривоят қилинади: “Ким Бақара ва Оли Имрон сураларини ўқиса, иккиси қиёмат куни келиб: “Парвардигоро, бу (банда) учун (азоб-уқубатга) йўл йўқ!” дейди⁵⁸¹”.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу айтади: “Оли Имрон сурасини ўқиган одам бойдир. Нисо зийнатловчидир⁵⁸²”.

Мусулмон одам бойлик деганда, фақат чангал-чангал пулни ёки зеб-зийнатни тушунмайди. Бойлик кенг маънода қўлланади. Жумладан, “бойлик” сўзининг “қаноат” маъноси ҳам бор.

Ривоят мазмунига кўра, кимда-ким Оли Имрон сурасини ўқиса, илм-маърифат билан бойийди. Аллоҳ хоҳласа, унга фаровон ҳаёт ато этади, касб-корига барака беради, қалбини қаноатга тўлдиреди.

Нисо сурасида аёллар билан боғлиқ муҳим масалалар баён этилган. Бу сурани ўрганган банда илм билан, гўзал хулқ-одоблар билан зийнатланади.

⁵⁷³ Термизий, Ибн Можа, Ибн Хузайма, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Термизий: “Ривоят санади ҳасан”, деган.

⁵⁷⁴ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁵⁷⁵ Қаранг: Анъом, 68; Юсуф, 42; Каҳф, 63.

⁵⁷⁶ Бақара сурасини ўқиб юрганларга – Аллоҳнинг изни билан – ҳеч қандай сеҳр-жоду таъсир қилмайди.

⁵⁷⁷ Муслим, Доримий, Аҳмад, Ҳоким, Ибн Ҳиббон ривоят қилган.

⁵⁷⁸ Манба: Нававий, “Шархун нававий ала муслим”.

⁵⁷⁹ Аҳмад, Баззор, Ҳоким ривоят қилган. Ҳоким: “Бу Муслим шартига кўра саҳиҳ ҳадис, аммо иккиси ривоят қилмаган”, деган.

⁵⁸⁰ Абу Убайд ривоят қилган.

⁵⁸¹ Доримий ривоят қилган.

⁵⁸² Доримий жайид санад билан ривоят қилган.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай марҳамат қиладилар: “Ким жума куни Оли Имрон сурасини ўқиса, Аллоҳ ва фаришталари кун ботгунича унга салавот⁵⁸³ айтадилар⁵⁸⁴”.

Оли Имрон сурасини жума куни ўқиган одамнинг гуноҳини Аллоҳ кечиради, қилган амалларига кийрот-кийрот ажрлар беради. Фаришталар эса унинг ҳақиға истиғфор айтади, хайр-барақа сўраб дуо қилади.

АНЪОМ СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Анъом – чорва моллари. Улар ҳақида бир неча оятлар бўлгани учун сура шундай номланган.

Анъом сурасида Ислом ақидаси, шариат аҳкомлари, оилавий масалалар, ғайридинларга доир кўрсатмалар, охират, пайғамбарлар, дунё ҳаёти моҳияти билан боғлиқ масалалар баён этилган.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан марфу тарзда ривоят қилинади: “Бир нидо қилувчи: “Эй, Анъом сурасини ўқувчи! Бу сураи ўқишни яхши кўрганинг учун жаннатга киравер!” деб нидо қилади⁵⁸⁵”.

Ҳазрат Умар розияллоҳу анҳу айтади: “Анъом Қуръондаги фазилатли суралардандир⁵⁸⁶”.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳу: “Анъом сураси Маккада тўлалигача нозил қилинган. Унинг атрофида 70.000 фаришта тасбеҳ айтиб турган”, деган⁵⁸⁷.

Бошқа ривоятда айтилишича, Анъом сураси нозил қилинаётганда фаришталар ер билан осмон орасини тўсиб қўйган. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам фаришталар баланд овозда тасбеҳ айтаётганини эшитиб, саждага бош эгганлар⁵⁸⁸.

Расулulloҳ алайҳиссалом марҳамат қиладилар: “Ким бомдод намозини жамоат билан ўқигандан кейин жойнамоз устида ўтириб Анъом сурасининг аввалги уч оятини қироат қилса, Аллоҳ Ўзига тасбеҳ айтувчи 70 та фариштани унга вакил қилади. Фаришталар (ўша банда) ҳақиға қиёмат кунигача истиғфор айтадилар⁵⁸⁹”.

Ҳабиб Абу Муҳаммаддан ривоят қилинади: “Ким Анъом сурасининг бошидан уч оят ўқиса, Аллоҳ унга 70.000 минг фариштани юборади. Улар (банда) ҳақиға қиёмат кунигача дуо қилиб турадилар. Агар қиёмат қоим бўлса, Аллоҳ уни жаннатга киритади, Салсабилдан ичиради, Кавсар суви билан чўмилтиради, “Мен ҳақиқатан Парвардигорингман. Сен чиндан ҳам бандамсан”, деб айтади⁵⁹⁰”.

МУСАББИҲОТ ФАЗИЛАТИ

Мусаббиҳот “субҳаана”, “саббаҳа”, “юсаббиҳу” ёки “саббиҳ” сўзлари билан бошланувчи суралардир. Улар 7 та: Исро, Ҳадид, Ҳашр, Сафф, Жумъа, Тағобун ва Аъло.

Мана шу сураларда минг оятдан яхшироқ оят бор.

⁵⁸³ Аллоҳнинг бандага салавот айтиши – гуноҳларини кечириши, ярлақши, амали учун савобларни кўпайтириб бериши, уни фаришталар орасида мақташи.

Фаришталарнинг бандага салавот айтиши – гуноҳлари кечирилишини Аллоҳдан сўраши, ҳақиға яхшилик тилаб дуо қилиши.

⁵⁸⁴ Табароний “Авсат”да заиф санад билан ривоят қилган.

Мақхул шундай деган: “Оли Имрон сурасини жума куни ўқиган банда ҳақиға фаришталар кечгача салавот айтиб туради” (Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган).

⁵⁸⁵ Дайламий заиф санад билан ривоят қилган.

⁵⁸⁶ Доримий жайид санад билан ривоят қилган.

⁵⁸⁷ Табароний, Ибн Мунзир, Ибн Мардавайҳ, Абу Убайд, Ибн Зурайс ривоят қилган.

⁵⁸⁸ Ибн Зурайс – Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан – ривоят қилган.

Байҳақий, Табароний, Ибн Мардавайҳ – Анас розияллоҳу анҳудан – ривоят қилишича, Анъом сураси нозил қилинаётганда фаришталар тасбеҳидан ер ларзага келган. Ўшанда Расули ақрам соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Субҳааналлоҳил азийм, субҳааналлоҳил азийм”, деб тасбеҳ айтганлар.

⁵⁸⁹ Дайламий ривоят қилган. Жалолиддин Суятий уни “Ад-дуррул мансур”да келтирган.

⁵⁹⁰ Абу Шайх ривоят қилган. Жалолиддин Суятий уни “Ад-дуррул мансур”да келтирган.

Шу маънодаги ривоятни Ибн Зурайс – Ҳабиб ибн Исо Абу Муҳаммад Форсийдан – нақл қилган. Унда айтилишича, Анъом сурасининг аввалги уч оятини ўқиган бандага Аллоҳ 70.000 фариштани юборади. Улар қиёматгача қори ҳақиға истиғфор айтади, унга фаришталарниқига тенг савоб берилади, қиёмат кунини Аллоҳ уни жаннатга киритади, Арши соясига дохил қилади, жаннат меваларидан едиради, Кавсар сувидан ичиради, Салсабилда чўмилтиради.

Ирбоз ибн Сория⁵⁹¹ розияллоху анхудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоху алайҳи ва саллам ухлашдан олдин мусаббихотни ўқирдилар, “Унда минг оятдан яхшироқ оят бор”, деб айтардилар⁵⁹².
Яҳё ибн Касир: “Бизнингча, бу Ҳашр сурасининг сўнгги оятларидир”, деган⁵⁹³.

КАҲФ СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Каҳф “ғор” маъносини билдиради. Бу сурада бошқа қиссалар билан бир қаторда ажойиб тарихий воқеа – Асхоби каҳф қиссаси баён этилган. Унда имонини сақлаш учун ғорга яширинган йигитлар тўғрисида гап кетади. Мусо алайҳиссалом билан Хизр ҳамда Зулқарнайн қиссаси ҳам сурадан ўрин олган. Каҳф сурасида мол-мулк мақтанишга арзигулик нарса эмаслиги, бу дунё ҳаёти ўткинчилиги баён этилган.

Набий соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким Каҳф сураси бошидан ўн оят ёдласа, дажжол (фитнаси)дан сақланади⁵⁹⁴”.

Абу Дардо розияллоху анхудан ривоят қилинган ҳадисда: “Ким Каҳф сураси охириги ўн оятини ўқиса, дажжол фитнасидан сақланади”, дейилган⁵⁹⁵.

Дажжол қиёматга яқин чиқиб, илоҳликни даъво қилади, одамларни йўлдан уради, уларга осмондаги ойни ваъда қилади, қўйнилари пуч ёнғокқа тўлдиради. Каҳф сурасини ўқиб юрган одам дажжол фитнасидан йироқ бўлади.

Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам айтадилар: “Ким Каҳф сурасининг аввалини, охирини ўқиса, оёғидан бошигача нур порлайди. Ким (сурани) тўлиқ ўқиса, унинг учун осмон билан ер ўртаси(ни тўлдирадиган) нур порлайди⁵⁹⁶”.

Абу Саид Худрий розияллоху анхудан ривоят қилинишича, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам: “Кимда-ким Каҳф сурасини нозил қилинганидек ўқиса, унга қиёмат куни турган жойидан Маккагача (бўлган масофада) нур порлайди. Ким бу сура охиридан ўн оят ўқиса, дажжол чиққанда унга ҳукмини ўтказолмайди”, деганлар⁵⁹⁷.

Оиша розияллоху анхудан ривоят қилинган ҳадисда: “Ким уйқуга кетишдан олдин Каҳф сурасидан ўн оят ўқиса, дажжол фитнасидан сақланади. Ким уйғонганида Каҳфнинг охирини ўқиса, қиёмат куни бошидан оёғигача нурга тўлади”, дейилган⁵⁹⁸.

Каҳф сурасини исталган вақтда ўқиса бўлади. Лекин муборак жума кунида ўқилса, нур устига нур бўлади.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким Каҳф сурасини жума куни ўқиса, унинг учун ўзи билан икки жума ўртасини ёритувчи нур порлайди⁵⁹⁹”.

Оиша розияллоху анхудан ривоят қилинишича, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам:

– Шундай сура бор, унинг улуғлиги ер билан осмон орасини тўлдиради. Уни ёзувчига шунча савоб берилади. Ким уни жума куни ўқиса, икки жума орасидаги, яна уч кунлик гуноҳлари кечирилади. Ётишдан олдин охиридан беш оят ўқиган одамни Аллоҳ тунда – ўзи истаган вақтда – уйғотади. Бу қайси сура эканини айттайми? – дедилар.

– Ҳа, ё Расулulloх! – дейишди саҳобалар.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом:

– У Каҳф сурасидир, – деб марҳамат қилдилар⁶⁰⁰.

Ибн Умар розияллоху анхудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда: “Ким жума куни Каҳф сурасини (охиригача) ўқиса, оёқлари остидан осмонгача (бўлган масофада) нур порлайди. Ўша нур қиёмат куни йўлини ёритади, икки жума ўртасида қилган гуноҳлари кечирилади”, дейилган⁶⁰¹.

⁵⁹¹ Халид ибн Маъдондан ривоят қилинишича, Набий соллаллоху алайҳи ва саллам ухлаётганларида мусаббихотни ўқирдилар, “Уларда минг оятга тенг келадиган бир оят бор”, дердилар (Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган).

⁵⁹² Абу Довуд, Термизий, Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

⁵⁹³ Ибн Зурайс ривоят қилган.

⁵⁹⁴ Муслим, Абу Довуд, Термизий Насоий, Аҳмад ривоят қилган.

⁵⁹⁵ Аҳмад, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

⁵⁹⁶ Аҳмад, Табароний ривоят қилган.

⁵⁹⁷ Насоий, Ҳоким, Табароний ривоят қилган.

⁵⁹⁸ Ибн Мардавайҳ ривоят қилган.

⁵⁹⁹ Байҳақий, Ҳоким ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁶⁰⁰ Ибн Мардавайҳ ривоят қилган. Жалолиддин Суютий уни “Ад-дуррул мансур”да келтирган.

⁶⁰¹ Абу Бакр ибн Мардавайҳ “Тафсир”да нақл қилган. Ривоят санади лаа баъса биҳ. Бу “чакки (ёмон) эмас”, “ҳечқиси йўқ” маъносини билдиради.

ТОҲА СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Тоҳа сурасида илоҳий кўрсатмалар билан бир қаторда Мусо билан биродари Ҳорун алайҳимуссалом, Фиръавн билан вазири Ҳомон ҳақидаги қисса келтирилган.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анху Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Аллоҳ таоло осмонлару ерни яратишидан минг йил аввал Тоҳа ва Ёсин сурасини ўқиди. Фаришталар Қуръонни эшитиб: “Бу (Калом) тушган умматга тубо бўлсин, буни кўтариб юрадиган қалбларга тубо бўлсин, буни талаффуз қиладиган тилларга тубо бўлсин!” дедилар⁶⁰²”.

Арабча “тубо” сўзи “бахт-саодат” ёки “қандай яхши!” маъносини билдиради. Тубо деганда, жаннат ҳам назарда тугилади.

НУР СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Суранинг “Нур” деб номланишига иккита сабаби бор:

1. Сурада Аллоҳ еру осмонларнинг нури – асл ижодкори экани айтилган.

2. Унда инсонлар бахтли ҳаёт кечирishiлари учун нур каби зарур илоҳий ҳукмлар келган⁶⁰³.

Нур сурасида ижтимоий иллатлардан бири – зинокорлик улкан гуноҳ саналиши, бу фахш ишга қўл урган икки томонга белгиланган жазолар, шунингдек, бировни бадном қилиш мақсадида уюштирилган сохта гувоҳларнинг жазоланиши, инсон обрўйини тўкишдан сақланиш, никоҳли турмуш куриш аҳамияти каби муҳим масалалар баён этилган. Сурада Ислом назарида киши учун ўзгалар молини ноҳақ олиш қандай ҳаром саналса, бировнинг ор-номусига тегиш, обрўйини тўкиш ҳам ҳаром экани таъкидланган.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Эркақларингизга Моида сурасини, аёлларингизга Нур сурасини ўргатинглар!” деганлар⁶⁰⁴.

Ривоят қилинишича, Умар ибн Хаттоб: “Сизлар Нисо, Аҳзоб, Нур сураларини ўрганинглар!” деб қўл остидагиларга мактуб йўллаган⁶⁰⁵.

Абу Воилдан ривоят қилинади: Мен дўстим билан ҳаж қилдим. Ибн Аббос ҳажга бошчилик қиларди. У Нур сурасини ўқиб, шундай ажойиб тафсир қилиб берди. Дўстим буни эшитиб, хайрат билан:

– Субҳаналлоҳ! Бу кишининг тилидан қандай сўзлар чиқяпти?! Агар турклар бу гапларни эшитганида, сўзсиз мусулмон бўларди, – деди⁶⁰⁶.

САЖДА СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Ибн Аббос розияллоҳу анхудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда: “Ким хуфтон намози(нинг фарзи)дан кейин тўрт ракат намоз ўқиса, аввалги икки ракатда Кофирун билан Ихлос сурасини, кейинги икки ракатда Таборак ҳамда Сажда сурасини қироат қилса, унга лайлатул кадрда тўрт ракат намоз ўқиш савоби ёзилади”, дейилган⁶⁰⁷.

Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай марҳамат қилганлар: “Сажда сураси қиёмат куни келади. Унинг икки қаноти бўлади. Соҳибига (яъни, Сажда сурасини ўқиган одамга) соя солади, “Унинг учун йўл йўқ, унинг учун йўл йўқ!” дейди⁶⁰⁸”.

Ҳолид ибн Маъдон айтади: “Сизлар мунжияни ўқинглар. Мунжия Сажда сурасидир. Менга хабар қилинишича, бир киши Сажда сурасини ўқирди. Унинг гуноҳлари жуда кўп эди. Ўша сура унга қанотини ёзиб: “Парвардигорим, унинг гуноҳларини кечир! Чунки бу одам мени кўп ўқирди”, дейди.

⁶⁰² Доримий, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади заиф. Бу ривоятни, шунингдек, Ибн Ҳузайма, Уқайлий, Ибн Адий, Ибн Мардавайх ривоят қилган. Ибн Касир: “Бу ғариб ҳадис. Унда накорат бор. Иброҳим ибн Муҳожир ҳамда унинг шайхи ҳақида бир нималар айтилган”, деган.

⁶⁰³ Манба: Шайх Алоуддин Мансур, “Қуръони каримнинг ўзбекча изоҳли таржимаси”.

⁶⁰⁴ Саид ибн Мансур, Ибн Мунзир, Байҳақий ривоят қилган.

⁶⁰⁵ Абу Убайд “Фазоилул қуръон”да ривоят қилган.

⁶⁰⁶ Ҳоким ривоят қилган.

⁶⁰⁷ Байҳақий, Табароний, Ибн Наср ривоят қилган.

⁶⁰⁸ Ибн Зурайс ривоят қилган.

Шунда Аллоҳ уни шафоат қилишга изн беради, “Ҳар бир гуноҳига битта савоб ёзинглар, мартабасини бир поғона юқори кўтаринглар!” деб буюради⁶⁰⁹.”

Ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам жума куни бомдод намозида Сажда билан Инсон сурасини қироат қилардилар⁶¹⁰.

Яна бир ривоятга кўра, Пайғамбар алайҳиссалом жума куни бомдод намозида Сажда ҳамда Инсон сурасини, жума намозида Жумъа билан Мунофиқун сурасини ўқирдилар⁶¹¹.

ЁСИН СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Ёсин сурасида Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақиқий пайғамбар эканлари, Исо алайҳиссалом томонидан Антокия шаҳрига юборилган элчилар кўрган-кечиргани, Ҳабиб Нажжор исмли киши имон йўлида жонини фидо қилиши, куюш, ой, юлдузлар илоҳий қонуният асосида ҳаракатланиши баён этилган. Шунингдек, жаннат ва дўзах аҳлларининг қиёмат кунидаги ҳолатлари, тавҳид масаласи, қайта тирилиш ҳақлигига далолат қилувчи оятлар келтирилган.

Ёсин сураси фазилатлари тўғрисида кўп ҳадиси шарифлар ривоят қилинган. Уларда айтилишича, кимда-ким бу сурани ихлос билан ўқиса, ҳожати раво бўлади, хавф-хатарда бўлса хотиржамлик топади, камбағал бўлса бойликка эришади, махбус бўлса озодликка чиқади, қарздор бўлса қарзини осон узади⁶¹².

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ёсин Қуръоннинг қалбидир. Ким уни Аллоҳ (розилиги)ни, охират кунини истаб тиловат қилса, гуноҳлари кечиради. Уни ўликларингизга ўқинглар⁶¹³”.

Ёсин сурасини ўликларга ўқиш икки хил изоҳланган:

1. Ўлим тўшагида ётганларга ўқилади;

2. Ёсин сураси савоби маййитларга бағишланади.

Жумхур уламолар биринчи қавлни маъқуллашган⁶¹⁴.

Нима учун ўлим тўшагида ётганларга Ёсин сураси ўқилади? Бунинг ҳикмати нимада?

Гап шундаки, Ёсин сураси қийин дамда ўқилса, Аллоҳ таоло банда аҳволини енгиллаштиради. Хусусан, жон чиқиш пайтида тиловат қилинса, раҳмат тушади, руҳнинг танадан чиқиши осон бўлади. Зеро, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Қайси бир маййит ҳузурда Ёсин сураси ўқилса, Аллоҳ унга енгил қилади”, деб айтганлар⁶¹⁵.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу⁶¹⁶ ривоят қилишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ҳар бир нарсанинг қалби бор. Қуръоннинг қалби Ёсин сурасидир. Ким уни (ихлос билан) ўқиса, Аллоҳ ўша кишига Қуръонни ўн марта ўқиш савобини беради”, деганлар⁶¹⁷.

Ёсин сураси “Қуръоннинг қалби” дейилишига сабаб сурада қалб билан боғлиқ масалалар – Аллоҳнинг ваҳдонияти, рисолат, қайта тирилиш баён этилган.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда: “Ким Ёсин сурасини тунда ўқиса, ўша кечада гуноҳлари мағфират этилади”, дейилган⁶¹⁸.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ким кун аввалида Ёсин сурасини ўқиса, ҳожатлари раво этилади”, деб айтганлар⁶¹⁹.

Қайси бир банда тонг отганида Ёсин сурасини ўқиса, Аллоҳ унинг гуноҳларини кечиради. Бундан ташқари Қуръонни ўн марта хатм қилиш савобини олади, барча ҳожатлари раво этилади.

Демак, бошига ташвиш тушган, оғир аҳволда қолган киши Ёсин сурасини ўқиса, Аллоҳ унга нажот беради, мурод-мақсадига етади.

⁶⁰⁹ Доримий ривоят қилган.

⁶¹⁰ Бухорий, Муслим, Насоий, Ибн Можа, Ибн Абу Шайба ривоят қилган.

⁶¹¹ Муслим, Абу Довуд, Ибн Можа ривоят қилган.

⁶¹² Манба: Шайх Абдулазиз Мансур, “Қуръони карим маъноларининг таржимаси ва тафсири”.

⁶¹³ Насоий, Аҳмад, Ҳоким, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

⁶¹⁴ Манба: Атийя ибн Муҳаммад Солим, “Шарҳу булуғил маром”.

⁶¹⁵ Ибн Мардавайх, Ибн Абу Дунё, Дайлабий ривоят қилган.

Машойихлар айтишича, Ёсин сураси маййит ҳузурда ўқилса, унга енгил бўлади (Аҳмад ибн Ҳанбал, Ибн Саъд – Сафвон ибн Амрдан – ривоят қилган. Муҳаққиқ уламолар: “Бу ривоят санади ҳасан”, дейишган).

⁶¹⁶ Шу маънодаги ҳадисни Баззор – Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан – заиф санад билан ривоят қилган.

⁶¹⁷ Термизий, Доримий, Байҳақий ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

⁶¹⁸ Доримий, Ибн Ҳиббон, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

⁶¹⁹ Доримий заиф санад билан ривоят қилган.

Аслида ҳар хил бидъат-хурофотлар ўрнига Аллоҳ ва Расули буюрган ишлар қилинса, мушкуллар арийди, қийинчилик бартараф этилади. Бидъатлар ҳеч қандай фойда бермайди. Қолаверса, хурофий одатлар анча-мунча сарф-харажат талаб қилади. Бу ҳам етмаганидек, банда ирим-сиримлар туфайли гуноҳга ботади.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳу шундай деган: “Ким тонг отганда Ёсин сурасини ўқиса, кечгача куни енгил ўтади. Ким уни тун аввалида ўқиса, тонггача туни енгил ўтади⁶²⁰”.

Биз мўмин-мусулмонларга фақат охират саодати эмас, дунёда ҳам муваффақият қозониш йўллари ўргатилган. Буни мана шу ривоят мисолида кўриш мумкин.

Яҳё ибн Абу Касир айтади: “Ким тонг отганда Ёсин сурасини ўқиса, кечгача хурсандчиликда бўлади. Ким уни кеч кирганда ўқиса, тонг отгунча хурсандчиликда бўлади. Буни тажрибада синаган одам бизга хабар қилишича, Ёсин сураси Қуръоннинг қалбидир⁶²¹”.

Демак, Ёсин сураси қуйидаги фазилатларга эга:

1. Ёсин – Қуръоннинг қалби;
2. Ёсин сураси ўқилса, руҳнинг танадан чиқиши осонлашади;
3. Ёсинни ўқиган кишига Қуръонни ўн марта хатм қилиш савоби берилади;
4. Ёсинни ихлос билан ўқиган банда гуноҳлари кечирилади;
5. Тонгда ёки кеч кирганда Ёсин сурасини тиловат қилган одамнинг мушкуллари осон бўлади, хожатлари раво этилади.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ёсин сураси умматимдан ҳар бир инсон қалбида бўлишини хоҳлардим”, деганлар⁶²².

Шунинг учун ҳар бир мўмин-мусулмон банда Ёсин сурасини ўқиб-ўрганса, ёд олса, Расулulloх соллаллоҳу алайҳи ва саллам тавсияларига мувофиқ иш бўлади.

ҲОМИМ БИЛАН БОШЛАНУВЧИ СУРАЛАР ФАЗИЛАТИ

Ҳомим билан бошланадиган суралар еттита. Булар: Ғофир, Фуссилат, Шўро, Зухруф, Духон, Жосия ва Аҳкоф.

Мазкур суралар фазилати ҳақида бир қанча ривоятлар келтирилган. Жумладан, Халил ибн Муррадан ривоят қилинишича, Расулulloх соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ҳомим билан бошланувчи суралар еттита. Жаҳаннам эшиклари ҳам еттита. Ҳар бир сура келади, жаҳаннам эшикларидан бири олдида туриб: “Парвардигорим, менга имон келтирган, мени қироат қилган киши бу эшикдан кирмайди”, деб айтади⁶²³”.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Ҳар бир нарсанинг лубоби (энг юқори нуқтаси, сара жойи) бўлади. Қуръоннинг лубоби ҳомим билан бошланувчи суралардир⁶²⁴”.

Ибн Масъуд: “Ҳомим билан бошланувчи суралар Қуръоннинг дебожидир”, деган⁶²⁵.

Дебож – ипак либос.

Самура ибн Жундубдан ривоят қилинган ҳадисда: “Ҳомим билан бошланувчи суралар жаннат боғларидандир”, дейилган⁶²⁶.

ДУХОН СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

“Духон” сўзи “тутун” маъносини билдиради. Суранинг 10-оятиси тутун ҳақида сўз юритилган. Шунинг учун сура “Духон” деб номланган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким кечаси Духон сурасини ўқиса, 70.000 фаришта тонггача унинг ҳақиқа истиғфор айтиб чиқади⁶²⁷”.

⁶²⁰ Доримий ҳасан санад билан ривоят қилган.

⁶²¹ Ибн Зурайс ривоят қилган.

⁶²² Бу ҳадисни Баззор келтирган, санади заифлигига ишора қилган.

⁶²³ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

⁶²⁴ Абу Убайд “Фазоил”да ривоят қилган.

⁶²⁵ Ҳоким, Байҳақий, Ибн Мунзир, Абу Убайд, Ибн Зурайс ривоят қилган.

⁶²⁶ Ибн Мардавайх, Дайлабий ривоят қилган. Ҳадис санади жуда заиф.

⁶²⁷ Термизий, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

Бу ерда мутлак тун назарда тутилган. Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда Духон сураси айнан қайси кечада ўқилиши айтилган: “Ким Духон сурасини жума кечасида ўқиса, (гуноҳлари) мағфират этилади⁶²⁸”.

Бундай ривоятларда, одатда, кичик гуноҳлар назарда тугилади. Катта гуноҳлар кечирилиши учун тавба қилиш, афсус-надомат чекиш, гуноҳдан қайтиш кераклиги маълум.

Абу Умома розияллоху анхудан ривоят қилинишича, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам: “Ким Духонни жума кечаси ёки жума куни ўқиса, Аллох унга жаннатда бир уй қуради”, деб марҳамат қилганлар⁶²⁹.

Духон сурасини ўқиган одамнинг гуноҳлари кечирилади. Шу билан бирга, Аллох унга атаб жаннатда бир қаср қуради.

Абдуллох ибн Исо айтади: “Менга хабар қилинишича, ким Духон сурасини жума кечаси – имон келтирган, тасдиқлаган ҳолда – ўқиса, тонг отганда гуноҳлари кечирилган бўлади⁶³⁰”.

Абу Рофеъ шундай деган: “Ким Духонни жума оқшомида ўқиса, гуноҳлари мағфират этилган ҳолида тонг оттиради, хури ийнлардан бирига никоҳланади⁶³¹”.

Хури ийн – жаннатда эркакларга никоҳлаб қўйиладиган покиза жуфтлар.

Демак, Духон сурасини ихлос билан ўқиган одамнинг гуноҳлари кечирилади, унга жаннатда бир уй қурилади, хурлардан бирига никоҳлаб қўйилади. Мўмин банда Қуръонни Аллох розилиги учун ўқиб-ўрганса, ҳақини адо этса, дунёю охиратда мурод-мақсадига етади.

ФАТҲ СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

“Фатҳ” сўзи “ғалаба” маъносини билдиради. Суранинг биринчи оятида фатҳ ҳақида сўз кетган. Шунинг учун сурага шундай ном берилган.

Ривоят қилинишича, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам сафардаликларида Умар ибн Хаттоб кечаси у зот билан бирга юрди. У Пайғамбар алайҳиссаломдан бир нарса сўради. Аммо Расулulloх жавоб бермадилар. Сўнг яна сўради. У зот жавоб бермадилар. Умар яна сўради. Саволи ҳар сафар жавобсиз қолаверди. Умар ибн Хаттоб: “Онанг сени йўқотиб қўйгур, эй Умар! Расулulloх соллаллоху алайҳи ва салламни уч марта безовта қилдинг-а! Сенга бирор марта ҳам жавоб берилгани йўқ!” деди. Умар айтади: “Шундан кейин туямни ҳайдаб мусулмонлар олдига бордим. Мен ҳақимда бирон оят тушиб қолса керак, деб қўрқиб тургандим, бир киши баланд овозда чақираётганини эшитдим. Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам олдиларига бориб салом бердим. Шунда у зот: “Менга кечаси бир сура нозил қилинди. У мен учун устига куюш (зиёси) тушадиган нарсалардан ҳам сеvimлидир!” дедилар. Кейин “Иннаа фатахнаа лака фатхам мубийнаа”ни ўқидилар”, деди⁶³².

Фатҳ сурасида мўминларга башорат берилган, уларнинг гуноҳлари кечирилиши, ғалабага эришишлари ваъда қилинган.

Анас ибн Молик розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Иннаа фатахнаа ояти “фавзан азиймаа”гача нозил бўлганида, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам Худайбиядан қайтаётгандилар. Улар жуда ғамга ботган, руҳан тушкун аҳволда қолишганди. Чунки у зот туяларини Худайбияда сўйгандилар. (Мазкур оят нозил бўлганидан кейин Пайғамбар алайҳиссалом): “Менга шундай оят нозил бўлди. У мен учун дунёдаги барча нарсадан сеvimлироқдир”, дедилар⁶³³”.

Фатҳ сураси Худайбиядан ғамгин ҳолда қайтаётган Расулulloх алайҳиссалом ҳамда саҳобалар кўнглига сурур бағишлаган. Сабаби сурада Пайғамбаримиз алайҳиссалом учун алоҳида, мўминлар учун алоҳида башоратлар берилган.

Ривоят қилинишича, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам Фатҳ сураси дунёдаги барча нарсалардан сеvimлироқ эканини айтганларида, бир киши: “Сизга муборак бўлсин, ё Расулulloх! Аллох сизга нималар берганини айтди, аммо бизга нималар ваъда қилди?” деб сўраган. Шунда

⁶²⁸ Термизий заиф санад билан ривоят қилган.

⁶²⁹ Табароний заиф санад билан ривоят қилган.

⁶³⁰ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁶³¹ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁶³² Бухорий, Термизий, Молик, Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган.

⁶³³ Муслим, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган.

Расулulloҳ алайҳиссалом “Мўмин ва мўминаларни тагидан ариқлар оқиб турувчи жаннатларга киритиш учун...” оятини ўқиб берганлар⁶³⁴.

АР-РАҲМОН СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Ар-Раҳмон – Аллоҳнинг гўзал исмларидан бири. Сурада Аллоҳ таоло инсонларга, жинларга берган беҳисоб неъматлари эслатилган, ўттиз бир марта: “Парвардигорингизнинг қайси бир неъматини инкор этасизлар?!” – деб хитоб қилинган.

Бир куни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобаи киромлар олдига чиқиб, Ар-Раҳмон сурасини бошидан охиригача ўқиб бердилар. Саҳобалар кироатга кулоқ солиб жим ўтираверишди. Бу ҳолни кўрган Расули акрам жинлар қандай жавоб қайтарганини айтдилар: жинлар билан учрашилган тунда у зот Ар-Раҳмон сурасини ўқиб берганлар. Ҳар сафар “Парвардигорингизнинг қайси бир неъматини ёлғонга чиқарасизлар?!” оятдан ўтилганда, жинлар: “Парвардигоро, Сенинг биронта ҳам неъматингни инкор қилмайсиз. Барча мақтовлар Сенгагина хос!” деб жавоб қайтаришган⁶³⁵.

Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ҳар бир нарсанинг келини бор. Қуръоннинг келини Ар-Раҳмон сурасидир⁶³⁶”.

Ҳар нарсанинг зийнати бўлади. Қуръоннинг зийнати – Ар-Раҳмон сураси. Бу сурада дунё ва охират неъматлари, жаннат аҳлининг келинлари бўлмиш ҳурлар васф этилган, уларнинг зеб-зийнатлари ҳақида маълумот берилган⁶³⁷.

Фотима розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда: “Ҳадид, Воқеа, Ар-Раҳмон сураларини ўқийдиган қори осмонлару ер малакутида⁶³⁸ “Фирдавсда яшовчи” деб чақирилади”, дейилган⁶³⁹.

ВОҚЕА СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Воқеа – қиёмат номларидан бири. Воқеа сурасида қиёмат қоим бўлганда рўй берадиган ҳодисалар баён этилган, охиратда бандалар оладиган мукофотлари, жаннат неъматлари, дўзах аҳлининг азоб-уқубатлари тафсилоти келтирилган.

Ибн Асокир нақл қилишича, Абдуллоҳ ибн Маъсуд вафот этиши арафасида бетоб бўлиб қолди. Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳумо уни кўргани бориб, хол-аҳвол сўради:

- Нимадан шикоятинг бор?
- Гуноҳларимдан.
- Нимани хоҳлайсан?
- Парвардигорим раҳматини.
- Сенга табиб буюрайми?
- Табиб (яъни, Аллоҳ) мени бетоб қилди.
- У ҳолда сенга совға-салом буюртирайми?
- Ҳожати йўқ.
- Сенга керак бўлмаса, қизларингга қолади.

Ибн Масъуд бунга жавобан шундай деди:

– Қизларим камбағал бўлиб қолишларидан қўрқяпсанми? Мен уларга ҳар кеча Воқеа сурасини ўқишни буюрганман. Чунки Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ким ҳар кеча Воқеа сурасини ўқиса, зинҳор қашшоқликка учрамайди”, деганларини эшитганман⁶⁴⁰.

⁶³⁴ Ибн Жарир, Ибн Мунзир, Ҳоким, Ибн Мардавайҳ – Анас розияллоҳу анҳудан – ривоят қилган.

⁶³⁵ Манба: Термизий, Ҳоким, Байҳақий қилган ривояти. Ривоят санади ҳасан.

⁶³⁶ Байҳақий “Шуабул имон”да заиф санад билан ривоят қилган.

⁶³⁷ Манба: Муновий, “Файзул кодир”.

⁶³⁸ “Малакут” сўзи “руҳлар билан боғлиқ ғайб олами” маъносини англатади. Аллоҳнинг малакути У Зотнинг подшоҳлиги, улуғлигидир.

⁶³⁹ Байҳақий “Шуабул имон”да заиф санад билан ривоят қилган.

⁶⁴⁰ Ибн Касир бу ривоятни “Тафсирул қуръонил азим”да, Муҳаммад Али Собуний “Софватут тафосир”да келтирган. Шунингдек, мазкур ривоят машҳур сийрат олими Ибн Асирнинг (Иззуддин Абулҳасан Жазарий) “Усдул ғоба”, Ибн Касирнинг “Ал-бидоя ван-ниҳоя”, Кандехлавийнинг “Ҳаётус саҳоба” номли китобларидан ўрин олган.

Ибн Асокирнинг китобида Ҳазрат Усмон ибн Аффоннинг Ибн Масъуд розияллоҳу анҳумо зиёратига боргани билан боғлиқ бошқа ривоятлар ҳам келтирилган (Қаранг: Ибн Асокир, “Тариху димашқ”).

Тунда Воқеа сурасини бошидан охиригача ихлос билан ўқиган одам қашшоқлик кўрмайди: ризқи кенг бўлади, касб-корига барака киради. Тажрибада синаб кўрганлар бунинг ҳақиқат эканини таъкидлашган.

Воқеа сураси кенг ризққа сабаб бўлиши ҳақида бундан бошқа ривоятлар ҳам бор. Жумладан, Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Воқеа бойлик сурасидир. Уни (ўзингиз) ўқинг, фарзандларингизга ҳам ўргатинг”, деганлар⁶⁴¹.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Аёлларингизга Воқеа сурасини ўргатинг! Зеро, у бойлик сурасидир⁶⁴²”.

Ривоят қилинишича, Оиша розияллоҳу анҳо онамиз аёлларга: “Биронтангиз Воқеа сурасини ўқишдан ожиз қолмасин!” деб тайинлаганлар⁶⁴³.

Хуллас, кечаси Воқеа сурасини ўқиган кишининг ризқи – Аллоҳнинг изни билан – кенгайди, топганига барака киради, бошига тушган мушкуллар арийди.

ТАБОРАК СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Таборақ сурасида ер, осмон ва бошқа мавжудотларни яратишдаги ҳикматлар, Аллоҳнинг кудрати, бу дунёда имонсиз ўтганларнинг охиратдаги афсус-надоматлари, ризқ-рўз талаб қилиш, табиий офатлар – ер ютиши, осмондан бало ёғилиши хавфи, ҳидоят, залолат каби масалалар баён этилган.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Қуръонда ўттиз оятдан иборат бир сура бор. Ким уни ўқиса, гуноҳлари кечирилгунича шафоат қилади. У Таборақ сурасидир”, деганлар⁶⁴⁴.

Таборақ сураси “шафоатчи” номи билан машҳур. Шу сабаб бўлса керак, кўп мусулмон диёрларида, хусусан бизнинг юртда маййит дафн этилгандан кейин Таборақ сураси ўқилади.

Саҳобалар бу сурани “қутқарувчи” деб аташган. Зеро, Таборақ сураси бандани шафоат қилиши ҳақида ривоятлар келган.

Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда: “Қуръондаги ўттиз оятдан иборат сура соҳибини жаннатга киритгунча тортишади. Бу Таборақ сурасидир”, деб марҳамат қилинган⁶⁴⁵.

Уламолар Таборақ сураси шафоатини вақт жиҳатидан иккига бўлганлар:

1. Бандани қабрда шафоат қилади;
2. Қиёмат куни шафоат қилади.

Анас ибн Нуфайлдан ривоят қилинишича, қиёмат куни бир банда тирилтирилади. У биронта ҳам гуноҳни қолдирмай ҳаммасини қилганди. Бироқ Аллоҳни ягона деб билар, Қуръоннинг фақат битта сурасини ўқирди. Уни дўзахга киритиш буюрилади. Шунда ўша кишининг ичидан бир нарса учқундек отилиб чиқиб: “Ё Аллоҳ! Мен Пайғамбаринг алайҳиссаломга нозил қилганинг (Қуръондан) бир сураман. Мана бу банданг мени ўқирди”, дейди. Ўша сура бандани жаннатга киритгунича шафоат қилади. Таборақ сураси (Аллоҳнинг изни билан бандани азобдан) қутқаради⁶⁴⁶.

ҚАБР АЗОБИДАН САҚЛОВЧИ СУРА

Ибн Масъуд розияллоҳу анҳу ривоят қилишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Таборақ сураси қабр азобидан сақловчидир”, деганлар⁶⁴⁷.

Таборақ сураси – Аллоҳнинг изни билан – мўмин бандани гўр азобидан ҳимоя қилади.

Кези келганда муҳим бир нарсани эслатиб ўтамиз: шу маънода айтилган ҳадисларга ишониб, “Истаганча яшаб, вафотидан кейин бир марта Таборақни ўқиб қўйса, жаннатий бўларкан”, деб ўйлаш тўғри эмас. Аслида бундай ҳадислар қалбимизга қувонч бағишлайди. Уларни ўқиб кўнглимиз бироз бўлсаям таскин топади. Аммо бошқа муҳим вазифаларни унутиб, бор эътиборимиз маййит хузурида

⁶⁴¹ Ибн Мардавайҳ ривоят қилган.

⁶⁴² Дайлабий заиф санад билан ривоят қилган.

⁶⁴³ Абу Убайд ривоят қилган.

⁶⁴⁴ Абу Довуд, Термизий, Насоий, Ибн Можа, Аҳмад ривоят қилган. Ҳадис лафзи Ибн Можага тегишли. Унинг ривояти санади саҳиҳ.

⁶⁴⁵ Табароний, Зиё Мақдисий ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁶⁴⁶ Дайлабий – Анас ибн Нуфайлдан – марфу тарзда ривоят қилган.

⁶⁴⁷ Ибн Мардавайҳ саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

Ёсин сурасини қироат қилишга, марҳум дафн этилгандан сўнг Таборакни ўқишга қаратилмайди. Муҳими – ҳақиқий мусулмон бўлиб яшаш. Агар Аллоҳ рози бўладиган тарзда ҳаёт кечирсак, У Зот бизни қабрда ҳам, охиратда ҳам азоб-уқубатдан асрайди.

Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинади: “Саҳобалардан бири қабр устига чодир тикди. Лекин ўша ерда қабр борлигини билмасди. Шунда гўр ичида бир одам Таборак сурасини охиригача ўқиганини эшитди. Кейин Набий соллаллоху алайҳи ва саллам олдиларига бориб: “Эй Расулуллох, чодиримни қабр устига курдим. Лекин у ерда қабр борлигини билмабман. Ўша жойда бир одам Мулк сурасини охиригача ўқиганини эшитдим”, деди. Расулуллох соллаллоху алайҳи ва саллам: “У тўсувчидир, кутқарувчидир. Ўша (сура бандани) қабр азобидан сақлайди”, деб марҳамат қилдилар⁶⁴⁸”.

Абдуллох ибн Масъуд розияллоху анҳу айтади: “Банда қабрга кўйилгач, унинг олдига оёк томонидан келинади. Шунда оёқлари: “Сиз учун мен томонга йўл йўқ, чунки у мен билан туриб Мулк сурасини ўқирди”, дейди. Шундан сўнг кўкрак (ёки қорин) томонидан келинади. У: “Сизлар учун мен томонга йўл йўқ, чунки у мен билан Мулк сурасини ўқирди” дейди. Кейин бош томонидан келинади. Боши ҳам: “Сизлар учун мен томонга йўл йўқ, сабаби у мен билан Мулк сурасини ўқирди”, дейди. (Таборак сураси) тўсувчидир, бандани қабр азобидан сақлайди. У Тавротда ҳам Мулк сурасидир. Ким уни кечаси ўқиса, кўп ва хўп (иш) қилибди⁶⁴⁹”.

Бу ривоятдан қуйидаги хулосалар чиқади:

1. Қабр азоби – ҳақ.
2. Қабрда азоб фаришталари банданинг оёк, кўкрак, бош томонидан келиб азоблайди.
3. Таборак сураси бандани гўр азобидан сақлайди.
4. Кимда-ким Таборак сурасини ўқиб юрса, унинг аъзолари қабрда тилга киради, ҳаётлик чоғида қилган савобли ишларини эслаб, бандани азобдан ҳимоя қилади.
5. Таборак сурасини кечаси, айниқса таҳажжуд намозларида ўқишнинг фазилати улуғ.

Яна Абдуллох ибн Масъуд розияллоху анҳудан ривоят қилинади: “Ким Таборак сурасини ҳар кечада ўқиса, Аллоҳ аза ва жалла уни қабр азобидан сақлайди. Биз Расулуллох соллаллоху алайҳи ва саллам даврларида Таборак сурасини (қабр азобидан) тўсувчи, деб атардик. Чиндан ҳам, Аллоҳнинг Китобида шундай сура бор. Ким уни ҳар кеча ўқиса, кўп яхшилик қозонибди⁶⁵⁰”.

ТАБОРАК СУРАСИНИ ЁДЛАШ ХОСИЯТИ

Муаллим Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам Таборак сурасини ёдлаш муҳим эканини таъкидлаганлар, “Мен (Таборак сураси) умматимдан ҳар бир мўмин банда қалбида бўлишини хоҳлардим”, деганлар⁶⁵¹.

Расули акрам алайҳиссалом тавсияларига кўра, ҳар бир мўмин-мусулмон киши Таборак сурасини ёдлаб, доим ўқиб юрса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Ривоят қилинишича, Ибн Аббос розияллоху анҳу бир кишига: “Мен сени хурсанд қиладиган ҳадис айтайми?” деганида, у: “Ҳа, эй Абу Аббос, Аллоҳ сенга раҳм қилсин (айт)”, деди. Шунда Ибн Аббос розияллоху анҳу: “Таборак сурасини ўқи, уни ёдлаб ол. Кейин аҳли оилангга, барча фарзандларингга, қўшниларингга ҳам ўргат. Зеро, Таборак сураси кутқарувчи, фойдангни кўзлаб тортишувчидир. Бу сура қиёмат кунини Аллоҳ ҳузурини ўқувчилари фойдасига тортишади, уларни жаҳаннам азобидан сақлашини сўрайди. Шунда Аллоҳ Таборак сурасини ўқиган, ёдлаган одамни қабр азобидан сақлайди”, деди⁶⁵²”.

Таборак сурасини ўқиб-ўрганиб, оила аъзоларига, кўни-кўшнилари фарзандларига ҳам ўргатиш яхшидир. Чунки Таборак сураси мусулмон киши ақидасини тўғрилайди, уни қабр азобидан, қиёматдаги машаққатлардан халос этади. Шунинг учун Меҳрибон Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам бу сурасини қалбида имони бор ҳар бир банда ёд олиб, ўқиб юришини истаган бўлсалар ажаб эмас.

⁶⁴⁸ Термизий, Байҳақий, Баззор ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

⁶⁴⁹ Ҳоким, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Заҳабий ҳамда Ҳокимга кўра, ривоят санади саҳиҳ.

⁶⁵⁰ Насоий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

⁶⁵¹ Ҳоким, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ҳокимга кўра, ривоят санади саҳиҳ.

⁶⁵² Абд ибн Ҳумайд “Муснад”да заиф санад билан ривоят қилган.

Шунга ўхшаш ҳадис Ёсин сураси ҳақида ҳам айтилган⁶⁵³. Алҳамдулиллаҳ, бизнинг юртларда Ёсин ҳамда Таборак сураларини ўқиб юриш, ёд олиш анча урф бўлган. Ҳатто етмишни қоралаган отахонлару онахонлар ҳам Ёсину Таборакни кунт билан ёдлаганларини эшитганмиз. Бу жуда яхши иш, айнан Пайғамбар алайҳиссалом тавсияларига мувофиқдир. Аллоҳ бардавом қилсин! Энди мазкур икки сурани қироат қилиш, ёдлашдан ташқари Каломуллоҳ ҳукмларини пухта ўрганиб, ҳаётга татбиқ этсак, янаям хайрли бўлади.

САЖДА ВА ТАБОРАК СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам Сажда ва Таборак сурасини ўқимамай уйкуга кетмасдилар⁶⁵⁴.

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам сафарда ҳам, муқимликда ҳам кечаси Сажда ва Таборак сурасини ўқишни қанда қилмаганлар⁶⁵⁵.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом шундай деганлар: “Ким кечаси Сажда, Ёсин, Қамар, Таборак сураларини ўқиса, унга нур (берилади), шайтондан қўрғон бўлади, қиёматгача мартабаси кўтарилиб боради⁶⁵⁶”.

Қаъб айтади: “Ким Сажда ҳамда Таборак сурасини ўқиса, унга етмишта савоб ёзилади, етмишта гуноҳи ўчирилади, даражаси етмиш поғона юқорилайди⁶⁵⁷”.

Холид ибн Маъдон шундай деган: “Сажда сураси қабрда соҳибини ҳимоя қилади, “Ё Аллоҳ, агар мен Китобингдан бўлсам, уни шафоат қилишим учун изн бер. Агар Китобингдан бўлмасам, мени ундан ўчир”, дейди. Бу сура куш шаклида келиб, банда устида қанотини ёзади, уни шафоат қилади, қабр азобидан сақлайди”. Холид Таборак сураси ҳақида ҳам шундай деган. Холид ибн Маъдон Сажда ва Таборак сурасини ўқимасдан уйкуга кетмасди⁶⁵⁸.

Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ким шом билан хуфтон намози орасида Таборак ва Сажда сурасини ўқиса, қадр кечасида ибодат қилгандек (савобга эга) бўлади”, деганлар⁶⁵⁹.

ТАКВИР, ИНФИТОР, ИНШИҚОҚ СУРАЛАРИ ФАЗИЛАТИ

Таквир сурасида қиёмат қоим бўлганда қуёш ўраб-йиғиштириб қўйилиши, юлдузлар, тоғлар, денгизлар ва бошқа катта-кичик мавжудотларда рўй берадиган ўзгаришлар баён этилган.

Инфитор сурасида инсон қилган амаллари ҳақида ҳисоб бериши, тириклигида қилинадиган ҳар битта иш унинг номаи аъмолига фаришталар томонидан ёзилиб туриши зикр қилинган, қиёмат куни ҳақида маълумотлар келтирилган.

Иншиқоқ сурасида банда доим эзгу ёки ёмон ишлар билан банд бўлиши, ҳаётлик вақтида бажарган амаллари ҳақида охират куни жавоб бериши, гуноҳкорларга азоб-уқубатлар бўлиши, солиҳ бандалар учун улуғ мукофотлар тайёрлаб қўйилгани эслатилган.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким қиёмат кунига ишонч кўзи билан назар солишни истаса, Таквир, Инфитор, Иншиқоқ сураларини ўқисин⁶⁶⁰”.

Мазкур уч сурани тадаббур билан ўқилса, қиёмат куни бўладиган ҳодисалар инсон кўз ўнгида намоён бўлади. Бу ҳолат бандани охиратни эслашга, ўлимга ҳозирлик кўришга, қиёматда ҳисоб беришни ўйлашга ундайди. Натижада инсон нафсини тергайди, ўзини сарҳисоб қилади.

Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Муоз ибн Жабал хуфтон намозда узун сурани қироат қилди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам бундан хабар топиб, унга хитобан:

– Эй Муоз, сен фитначимисан?! Аъло, Зуҳо, Инфитор (каби) сураларни ўқисанг бўлмайдими? – дедилар⁶⁶¹.

⁶⁵³ Ёсин сураси ҳақидаги ҳадисни Баззор ривоят қилган. Аммо ўша ривоят санади жуда заиф. Чунки унда Иброҳим ибн Ҳақам ибн Абон бор. У матрукдир.

⁶⁵⁴ Термизий, Насоий, Доримий, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁶⁵⁵ Ибн Мардавайҳ ривоят қилган.

⁶⁵⁶ Ибн Мардавайҳ ривоят қилган.

⁶⁵⁷ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁶⁵⁸ Доримий заиф санад билан ривоят қилган.

⁶⁵⁹ Ибн Мардавайҳ ривоят қилган.

⁶⁶⁰ Термизий, Аҳмад, Ҳоким ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

Бу воқеа тафсилоти куйида келтирилади.

АЪЛО СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Аъло сурасининг илк оятларида барча нарсдан олий Зот – Аллоҳ таолонинг номини пок тутиш буюрилган. Шунинг учун сура “Аъло” деб номланган.

Аъло сурасида таъкидланишича, Аллоҳ инсонни мукамал суратда яратган, Қуръон оятларидан баъзиларининг унутулиши Аллоҳ иродасига боғлиқ, насиҳат ҳаммагаям бирдек таъсир қилавермайди, Қуръондаги ўғитлар Иброҳим, Мусо алайҳимуссаломга нозил этилган саҳифаларда ҳам бор эди.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анхудан ривоят қилинишича, бир киши иккита улов (туя) билан келганида қош қорайганди. Қараса, Муоз намоз ўқиётган экан. Уловини қолдириб, Муоз тарафга қараб кетди. (Муоз намозда) Бақара билан Нисо сурасини қироат қилди. Ҳалиги киши кетиб қолди. Муоз ўша кишини ҳақорат қилгани унинг қулоғига етиб борди. Кейин Набий соллаллоху алайҳи ва саллам олдиларига бориб, Муоз устидан шикоят қилди. Шунда Набий алайҳиссалом уч марта: “Эй Муоз! Сен фитначимисан?!” деб хитоб қилдилар. Сўнг: “(Эй Муоз, намозда) Аъло ва Зуҳо сурасини қироат қилсанг бўлмайдами? Чунки ортингда кексалар, заифлар, ҳожатманд кишилар намоз ўқийди”, дедилар⁶⁶².

Намозда имомликка ўтган одам Аъло, Зуҳо каби қисқароқ сураларни ўқиши тавсия этилади. Жуда узун суралар ўқилса, сафда турганларга малол келади. Чунки жамоат орасида қариялар, узрлилар, заиф кишилар бўлиши мумкин.

Али ибн Абу Толиб розияллоху анху айтишича, Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам Аъло сурасини яхши кўрардилар⁶⁶³.

Убай ибн Каъб розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам витр намозида Аъло, Кофирун, Ихлос сураларини ўқирдилар. Агар салом берсалар, уч марта “Субҳаанал маликил қуддус”, дердилар⁶⁶⁴”.

Ривоят қилинишича, Пайғамбаримиз алайҳиссалом икки ҳайитда, жума намозида Аъло ҳамда Гошия сурасини қироат қилардилар. Агар (ҳайит билан жума) бир кунга тўғри келиб қолса, иккисини жамлаб ўқирдилар⁶⁶⁵.

ЗАЛЗАЛА СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Залзала сурасида қиёмат куни ер қаттиқ қимирлаши, тилга кириб гапириши, номаи аъмол битиклари ҳақида маълумотлар бор. Шунингдек, банда зиғирча яхшилик учун ҳам мукофот олиши, заррача ёмонлик ҳам жазосиз қолмаслиги таъкидланган.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоху анхудан ривоят қилинишича, бир киши Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам олдиларига келиб:

– Ё Расулulloҳ, менга қироатни ўргатинг! – деб илтимос қилди.

– Алиф лом ро билан бошланувчи суралардан учтасини ўқи! – деб буюрдилар у зот.

– Мен энди қариб қолдим, ёдлашим қийин.

– Ундай бўлса, ҳомим билан бошланувчи суралардан ўқи.

У аввалги сўзини такрорлади. Пайғамбаримиз:

– Ундай бўлса, мусаббиҳотдан учтасини ўқи, – дедилар.

У яна ўша гапни қайтарди. Кейин:

– Ё Расулulloҳ, менга бир жамловчи сурани ўргатинг! – деди.

Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам унга Залзала сурасини ўргатдилар. Шунда ҳалиги одам:

– Сизни ҳақ билан юборган Зотга қасамки, бунга зинҳор қўшимча қилмайман! – деб ортига қайтиб кетди. Шунда Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам:

– Кетаётган бу киши нажот топди. Кетаётган бу киши нажот топди! – дедилар⁶⁶⁶.

⁶⁶¹ Насоий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁶⁶² Бухорий, Байҳақий ривоят қилган.

⁶⁶³ Аҳмад, Баззор ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

⁶⁶⁴ Термизий, Насоий, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят лафзи Насоийга тегишли. Унинг ривояти санади саҳиҳ.

⁶⁶⁵ Насоий, Аҳмад – Нўъмон ибн Башир розияллоху анхудан – ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

Бир киши Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келиб, у зотдан Қуръон ўргатишларини сўради. Расулulloҳ унга алиф лом ро билан бошланувчи суралардан учтасини ўргатмоқчи бўлдилар. Ҳалиги одам ёши ўтиб қолгани сабаб узун сураларни ўрганишга қийналишини, хотираси сустлигини айтди. Шунда у зот ҳомим билан бошланувчи сураларни ўргатмоқчи бўлдилар. У киши яна узрини айтди. Шундан кейин Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга мусаббиҳотни ўргатмоқчи бўлгандилар, ҳалиги одам қисқароқ сураларни ўргатишни сўради. Пайғамбаримиз унинг ҳолатини ҳисобга олиб, Залзала сурасини ўргатдилар. Ўша киши Залзалани Пайғамбаримиздан ўрганиб, етарли илм ҳосил қилгач, қатъият билан: “Аллоҳга қасамки, Сиз менга ўргатган илмга бирон нарсани зиёда қилмайман, уларни албатта амалга ошираман!” деди. Чикиб кетганидан кейин Набий алайҳиссалом икки марта: “Кетаётган бу одам – агар сўзида турса – шубҳасиз нажот топади”, деб марҳамат қилдилар.

Уламолар бу ердаги такрорни шундай тушунтиришган:

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам таъкидлаш учун такрорлаганлар;
2. Бу унинг дунёю охиратда нажот топишини билдиради;
3. Расулulloҳ унинг гапидан ажабланиб, сўзларини икки марта қайтарганлар.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ким кечаси Залзала сурасини кироат қилса, Қуръоннинг ярмини ўқибди”, деганлар⁶⁶⁷.

Ҳасандан ривоят қилинган ҳадисда: “Залзала сураси Қуръоннинг ярмига тенг. Одиёт сураси ҳам Қуръоннинг ярмига тенг”, деб айтилган⁶⁶⁸.

ТАКОСУР СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

“Такосур” сўзи “кўпайтириш” маъносини билдиради. Сурада мол-дунё тўплаш билан овора бўлиб, Аллоҳнинг буйруқларини бажаришга вақт “тополмай” қолган дунёпараст кишилар қораланган. Улар ҳақиқатни билганларида бундай қилмасликлари айтилган. Шунингдек, ҳар бир банда ўзига берилган неъматлар ҳақида қиёмат куни сўралиши таъкидланган.

Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

- Орангизда бирон киши ҳар куни Қуръондан минг оят ўқий оладими? – деб сўрадилар.
- Бу иш кимнинг ҳам қўлидан келарди?! – дейишди одамлар. Шунда у зот:
- Биронтангиз Такосур сурасини ўқишга ҳам қодир эмасми? – дедилар⁶⁶⁹.

Бу ҳадис икки хил изоҳланган:

1. Такосур сурасини тиловат қилган одамга минг оятни ўқиш савоби берилади.
2. Бу сура дунё зийнатларини тарк этиш, охиратга – кўзи билан кўриб тургандек – аниқ ишонишда минг оятга тенг⁶⁷⁰.

Такосур сурани кунт билан ўқиган киши фоний дунё матоҳларига берилмайди, бойликка қул бўлмайди, ғафлат уйқусидан уйғонади, сергак тортади, дунё ўткинчи эканини англаб етади, умр сувдек оқиб ўтиб кетишини ёдга олади, ўзига берилган ҳар бир неъмат ҳақида куни келиб ҳисоб беришини эслайди. Шу хусусда фикр юритган одам гуноҳ ишларни тўхтатади, қалбида Аллоҳдан кўрқиб ҳисси пайдо бўлади. Такосур сурасини ўқиган инсон ўлимни эслайди, охират ҳақида ўйлайди, ҳаёт моҳиятини англаб етади.

Жарир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

– Мен сизларга Такосур сурасини ўқиб бераман. Ким йиғласа, унга жаннат (вожиб) бўлади, – деб сурани кироат қилдилар. Орамиздан кимдир пиқ-пиқ йиғлади. Бошқаларнинг кўзидан ёш чиққани йўқ. Йиғламаганлар шундай дейишди:

– Ё Расулulloҳ, биз йиғлашга ҳаракат қилдик. Лекин ҳарчанд уринмайлик, уддасидан чиқолмадик!

⁶⁶⁶ Абу Довуд, Насойй, Аҳмад, Баззор ривоят қилган. Ривоят лафзи Аҳмад ибн Ҳанбалга тегишли. Унинг ривояти санади саҳиҳ.

⁶⁶⁷ Ибн Мардавайҳ ривоят қилган.

⁶⁶⁸ Абу Убайд “Ҳазоил”да Ҳасандан марфу тарзда ривоят қилган.

⁶⁶⁹ Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади заиф.

⁶⁷⁰ Бу икки қавлнинг аввалгиси рожиҳ.

– Мен сизларга бу сураси яна бир бор ўқиб бераман. Ким йиғласа, унга жаннат (вожиб) бўлади. Йиғлолмаганлар йиғини ўзига лозим тутсин⁶⁷¹.

КОФИРУН ВА НАСР СУРАЛАРИ ФАЗИЛАТИ

“Кофирун” сўзи “кофирлар” маъносини билдиради.

Ислом дини кучайиб кетаётганидан хавотирга тушган кофирлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига келиб: “Эй Муҳаммад, кел, биз сенинг худойингни тан олиб, унга ибодат қилайлик, сен ҳам бизнинг бутларимизга сиғин”, деган таклифни ўртага ташлашди. Уларга жавобан Кофирун сураси нозил қилинди.

Сурада ғайридинларнинг бундай найрангларига учмаслик лозимлиги таъкидланган, Ёлғиз Аллоҳга ибодат қилишга чақирилган.

“Наср” сўзи “ёрдам” маъносини англатади.

Наср сурасида Ислом равнақ топиб, одамлар гуруҳ-гуруҳ бўлиб динга кириши Аллоҳнинг улуғ неъматларидан экани баён этилган. Бунинг учун Аллоҳга шукрона сифатида ҳамд, тасбеҳ, истиғфор айтишга тарғиб қилинган.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир саҳобадан:

– Эй фалончи, оила қурдинми? – деб сўрадилар.

– Ё Расулulloҳ, Аллоҳга қасамки, уйланишга имконим йўқ, – деб жавоб берди у.

– Ихлос сурасини биласанми?

– Ҳа.

– Бу сура Қуръоннинг учдан бири(га тенг).

– Наср сурасини биласанми?

– Ҳа, биламан.

– У Қуръоннинг тўртдан бири(га тенг).

– Кофирун сурасини биласанми?

– Ҳа.

– Бу сура Қуръоннинг тўртдан бири(га тенг).

– Залзала сурасиниям биласанми?

– Ҳа, биламан.

– Залзала Қуръоннинг тўртдан бири(га тенг). Шундай экан, уйлан, уйлан⁶⁷².

Демак, Залзала, Кофирун, Наср суралари Қуръоннинг тўртдан бирига, Ихлос сураси Қуръоннинг учдан бирига тенг экан.

Бу ерда Қуръон сураларини келинга ўргатиб қўйишни маҳр этиб уйланиш хусусида сўз кетмоқда. Расули акрам – маҳр беришга қурби етмайдиган – айрим саҳобаларни шундай йўл тутишга ундаганлар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ким Залзала сурасини ўқиса, (савоби ёки маъноси) Қуръоннинг ярмига тенг бўлади. Ким Кофирун сурасини ўқиса, Қуръоннинг тўртдан бирига тенг бўлади. Ким Ихлос сурасини ўқиса, Қуръоннинг учдан бирига тенг бўлади”, деб марҳамат қилганлар⁶⁷³.

Тийбий айтади: “Қуръонда яратилиш, қайта тирилиш хабари келган. Залзала сурасида қайта тирилиш баён этилган. Шу сабаб мазкур сура Қуръоннинг ярмига тенг⁶⁷⁴”.

Кофирун сураси Қуръоннинг тўртдан бирига тенг эканини куйидагича тушунамиз: Қуръонда тавҳид, нубувват, дунёда содир бўладиган ишлар ҳукми, охират аҳволи зикр этилган. Кофирун сурасида тавҳид масаласи баён қилинган.

⁶⁷¹ Ҳаким Термизий “Наводирул усул”да, Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган. Муҳаққиқ уламолар: “Ривоят санади ҳасан”, дейишган.

⁶⁷² Термизий ривоят қилган, “Ривоят санади ҳасан”, деган.

⁶⁷³ Термизий, Аҳмад, Ҳоким ривоят қилган.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Залзала сураси Қуръоннинг ярмига тенг. Ихлос сураси Қуръоннинг учдан бирига тенг. Кофирун сураси Қуръоннинг тўртдан бирига тенг”, деганлар (Термизий, Табароний ривоят қилган. Мунзирий “Тарғиб”да шундай деган: “Бу ҳадис санади муттасил, ровийлари ишончли, машҳур кишилар. Уни Ҳоким ривоят қилган, санади саҳиҳлигини айтган”).

⁶⁷⁴ Манба: Муборакфурий, “Тухфатул аҳвазий”.

Ихлос сураси ҳақида ҳам шунга ўхшаш фикр айтилган. Куръон илмлари учта: тавҳид илми, шариат ҳукмлари илми, ахлоқни сайқаллаш илми. Ихлос сураси тавҳид илмини қамраб олган.

КОФИРУН СУРАСИ ШИРКДАН САҚЛАЙДИ

Ривоят қилинишича, Қурайш қабиласи Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга кўп миқдорда мол-дунё бериб, Маккадаги энг бадавлат одамга айлантиришни, ўзлари истаган энг яхши аёлга уйлантириб қўйишни айтиб, “илтифот” кўрсатишди.

– Эй Муҳаммад, мана шу нарсалар сеники бўлади. Фақат илоҳларимизни ҳақорат қилмасанг бўлгани! Агар шартимизга қўнмасанг, яна бир таклифимиз бор, – дейишди.

– У қандай таклиф экан? – сўрадилар Расули акрам.

– Эй Муҳаммад, сен бир йил илоҳларимизга ибодат қиласан. Кейин бир йил давомида биз сенинг илоҳингга ибодат қиламиз. Розимисан?

Пайғамбаримиз алайҳиссалом бунга жавобан:

– Парвардигоримдан қандай буйруқ келишини кутаман! – дедилар.

Шунда Аллоҳ таолодан ваҳий келди: “(Эй Муҳаммад алайҳиссалом,) айтинг: “Эй кофирлар! Мен сизлар ибодат қилаётган нарсага ибодат қилмайман. Сизлар ҳам мен ибодат қилаётган (Аллоҳ)га ибодат қилувчи эмассиз⁶⁷⁵ ...

Бошқа ривоятда айтилишича, Валид ибн Муғйра, Ос ибн Воил, Асвад ибн Мутталиб, Умайя ибн Халаф исмли мушриклар Пайғамбар алайҳиссаломга: “Эй Муҳаммад, кел, ҳамкорлик қиламиз – сен бизнинг илоҳларимизга сиғин. Шунда биз ҳам сенинг илоҳингга ибодат қиламиз. Агар биз қилаётган иш сеникидан тўғри бўлса, ундан насибангни оласан. Агар сенинг йўлинг тўғри бўлса, ундан улушимизни оламиз”, деганларида, Аллоҳ таоло Кофирун сурасини нозил қилган⁶⁷⁶.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир киши Кофирун сурасини ўқиётганини эшитиб: “У ширкдан саломат бўлди”, дедилар. Кейин яна бир одам Ихлос сурасини ўқиганини эшитиб қолиб: “Унинг гуноҳлари кечирилди”, деб марҳамат қилдилар⁶⁷⁷.

Навфал ибн Муовия Ашжайдан ривоят қилинишича, у:

– Ё Расулуллоҳ, уйқуга ётишдан олдин ўқишим учун бирон сура ёки дуони ўргатинг! – деб сўради. Шунда Пайғамбаримиз:

– Кофирун сурасини охиригача ўқиб ўрнингга ёт. Зеро, бу (сурани ўқисанг,) ширкдан саломат (бўласан), – дедилар⁶⁷⁸.

ИХЛОС СУРАСИ ФАЗИЛАТИ

Убай ибн Каъб розияллоҳу анхудан ривоят қилинишича, мушриклар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга:

– Эй Муҳаммад, бизга парвардигорингни васф қилиб бер! – дейишганида, Аллоҳ таоло Ихлос сурасини нозил қилган⁶⁷⁹.

Бу сура бежизга Ихлос, деб номланмаган. Чунки у қалбни риёдан, ширкдан, шак-шубҳалардан поклайди, киши эътиқодини тўғрилайди, ихлосини кучайтиради. Ихлоснинг маъноси Ёлғиз Аллоҳдан қўрқиш, Ўзидангина умид қилиш, У Зотга юкинишдир.

Ҳадиси шарифларда айтилишича, Ихлос сураси Куръони каримнинг учдан бирига тенг. Бу сурани бир марта ўқиган кишига жаннатда қаср қурилади.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анху ривоят қилади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан кетаётганимда бир одам Ихлос сурасини ўқиётганини эшитиб: “Вожиб бўлди”, дедилар. Шунда мен сўрадим: “Нима вожиб бўлди?” У зот: “Жаннат”, дедилар⁶⁸⁰”.

⁶⁷⁵ Манба: Ибн Жарир, Ибн Абу Ҳотим, Табароний ривояти.

⁶⁷⁶ Ибн Жарир, Ибн Абу Ҳотим, Ибн Амборий ривоят қилган.

⁶⁷⁷ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁶⁷⁸ Абу Довуд, Термизий, Насоий, Аҳмад, Ҳоким ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁶⁷⁹ Термизий, Аҳмад, Ибн Хузайма, Ибн Жарир, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган.

⁶⁸⁰ Термизий, Насоий, Ҳоким ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ. Ҳоким “Мустадрок”да Абу Ҳурайранинг мана бу гапини зиёда қилган: “Мен хушхабар етказиш учун ўша заҳоти ҳалиги кишининг олдида бордим. Бироқ Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан тушлик қилишдан қолиб кетмай, деб ниятимдан қайтдим. (Тушликдан) сўнг борсам, аллақачон кетиб қолган экан”.

Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинишича, Набий соллаллоху алайҳи ва саллам бир кишини қўшинга (бошлиқ қилиб) жўнатдилар. У намозда имомликка ўтар, Ихлос сураси билан тамомларди. Қайтиб келишгач, саҳобалар унинг қилган ишини Набий соллаллоху алайҳи ва салламга айтишди. Расули акрам: “Сўраб кўринглар-чи, нега бундай қилаётган экан?” дедилар. Улар бунинг боисини сўрашди. Ҳалиги киши: “Чунки (Ихлос сураси) Раҳмоннинг сифатидир. Мен уни ўқишни яхши кўраман”, деб жавоб қилди. Шунда Набий соллаллоху алайҳи ва саллам: “Аллоҳ уни яхши кўришини (ўша кишига) айтиб қўйинглар”, деб марҳамат қилдилар⁶⁸¹.

“Ихлос сураси билан тамомларди” жумласи икки хил тушунтирилган:

1. Намознинг ҳар бир ракатида зам сура қилиб, охирида Ихлосни ўқирди;
2. Намознинг охирги ракатида Ихлос сурасини ўқирди.

Биринчи фикр кучлироқ саналади.

Уламолар айтишича, Аллоҳнинг бандага муҳаббати унга улуг ажр-савоблар бериши, неъматлар билан сийлашидир. Банданинг Аллоҳга муҳаббати эса фақат Аллоҳга ибодат қилиб, Ўзидангина ёрдам сўрашидир.

Анас ибн Молик розияллоху анҳудан ривоят қилинишича, ансорлардан бир киши⁶⁸² Қубо масжидида имомлик қиларди. У Фотиҳа сурасидан кейин Ихлосни бошларди. Ўқиб бўлгач, унга бошқа сурани қўшарди. Ҳар ракатда шундай қиларди. Дўстлари имом билан шу ҳақида гаплашиб:

– Сен бир сурани бошлаб, кейин “Бу етарли эмас”, деб ўйлаб яна бир сурани қўшиб ўқияпсан. Ё унинг ўзини ўқи, ё бўлмаса бошқасини ўқи, – дейишди. Шунда у:

– Мен бу ишни тарк этмайман. Мана шу сура билан имомлик қилишимни истасангиз, имомликка ўтаман. Хоҳламасангиз, буни тарк этаман, – деди.

Улар ҳалиги одамни ичларида энг афзали, деб билишарди. Ундан бошқаси имом бўлишини исташмасди. Саҳобалар Набий соллаллоху алайҳи ва саллам ҳузурларига келиб бу хабарни айтишганда, у зот ўша кишидан сўрадилар:

- Эй фалончи, нима учун ҳар бир ракатда бу сурани ўқияпсан?
- Чунки мен Ихлос сурасини яхши кўраман.
- Унга муҳаббатинг сени жаннатга⁶⁸³ олиб киради⁶⁸⁴.

ҚУРЪОННИНГ УЧДАН БИРИГА ТЕНГ СУРА

Ривоят қилинишича, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам кунларнинг бирида:

– (Бир жойга) йиғилинг. Сизларга Қуръоннинг учдан бирини ўқиб бераман, – дедилар.

Шунда йиғилган йиғилди. Набий соллаллоху алайҳи ва саллам Ихлос сурасини ўқидилар. Кейин (хужраларига) кириб кетдилар. Айрим одамлар бир-бирига:

– Мен бу хабар у зотга осмондан келган, деб биламан. Шунинг учун (ичкарига) кириб кетдилар, – дейишди.

Шундан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом чиқиб:

⁶⁸¹ Бухорий, Муслим, Насоий ривоят қилган.

⁶⁸² Бадриддин Айний Ҳанафийнинг “Умдатул қорий” китобида: “Ансорлардан бўлган ўша киши Кулсум ибн Ҳидм эди. Абу Мусо “Китобус саҳоба”да шундай зикр қилган. Баъзилар айтишича, у киши Қатода ибн Нўъмондир. Лекин бу тўғри эмас. Қатода ибн Нўъмоннинг қиссасида келишича, у Ихлос сурасини кечаси билан ўқир, такрорлаб чиқарди. Қатода сафарда, муқимликда имомликка ўтиб, Ихлос сурасини ўқигани ҳақида ривоят йўқ”, дейилган.

Бу ривоятда ҳар бир ракатда Ихлос сурасини ўқиш фазилати ҳақида сўз бормоқда. Мазкур ривоят бундан олдин келтирилган Оиша розияллоху анҳонинг ривоятига ўхшаш. Аммо улар икки хил ҳодиса. Ривоятнинг зоҳири ҳам шунга далолат қилади. Зеро:

1. Анаснинг ривоятида айтилишича, ўша киши Фотиҳадан кейин Ихлос сурасини, ундан кейин бошқа сурани ўқир эди. Оишанинг ривоятида эса қўшин бошлиғи ҳар бир ракатда Ихлос сурасини ўқиши айtilган;

2. Анаснинг ривоятида бу иш ҳар ракатда қилиниши зикр этилган. Бошқа ривоятда бу аниқ айtilмаган. (Ёдингизда бўлса, уламолар уни икки хил таъвил қилишганди);

3. Анаснинг ривоятида Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам ундан бунинг боисини сўраганлар. Оишанинг ривоятида эса саҳобаларни бошлиқларидан бунинг сабабини сўрашга буюрганлар;

4. Бу ривоятда у киши Ихлосни яхши кўришини айтганида, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам унга жаннат башоратини берганлар. Оишанинг ривоятида эса қўшин бошлиғи Ихлосда Раҳмоннинг сифати баён этилганини айтганида, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам Аллоҳ уни яхши кўришини маълум қилганлар.

⁶⁸³ Яъни, “Агар сен Ихлос сурасини доим ўқиб юрсанг, жаннатга кирасан”.

⁶⁸⁴ Бухорий, Термизий, Ҳоким ривоят қилган.

– Мен сизларга Қуръоннинг учдан бирини ўқиб бераман, дедим-ку. Шуни билинглар, (Ихлос сураси) Қуръоннинг учдан бирига тенг, – дедилар⁶⁸⁵.

Абу Дардо розияллоху анху ривоят қилади: Набий соллаллоху алайҳи ва саллам:

– Орангизда бирон киши кечаси Қуръоннинг учдан бирини ўқишга қодир эмасми? – дедилар. Одамлар сўрашди:

– Қандай қилиб Қуръоннинг учдан бирини ўқий олади?

– Ихлос сураси Қуръоннинг⁶⁸⁶ учдан бирига тенг, – таъкидладилар у зот⁶⁸⁷.

Ихлос сурасини бир марта ўқиган одам Қуръоннинг ўн порасини ўқиш савобини олади. Бир пора – 10 вараққа (20 бетга) тенг.

Яна бир ҳадиси шарифда: “Аллоҳ Қуръонни уч қисмга бўлди. Ихлос сурасини унинг бир бўлаги қилди”, дейилган⁶⁸⁸.

Абу Ғолибдан ривоят қилинади: Тонг отай деб қолганида, Ибн Умар менга қараб:

– Эй Абу Ғолиб! Намозда Қуръоннинг учдан бирини ўқимайсанми? – деди. Мен:

– Тонг отишига ҳеч қанча вақт қолмади. Ҳаш-паш дегунча кун ёришади. Қуръоннинг учдан бирини ўқишга қандай улгураман?! – дедим. Шунда Ибн Умар Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам “Ихлос сураси Қуръоннинг учдан бирига тенг”, деганларини айтди⁶⁸⁹.

ИХЛОС СУРАСИ НЕЧА МАРТА ЎҚИЛАДИ?

Ихлос сурасини 3, 10, 12, 50, 100, 200, ҳатто 1000 марта ўқиш хосияти ҳақида ривоятлар келган.

Ибн Хубайб розияллоху анхундан ривоят қилинишича, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам унга: “Ихлос, Фалақ, Нос сураларини кеч кирганда ва тонг отганда 3 марта ўқи. Шунда улар сенга етарли бўлади”, деганлар⁶⁹⁰.

Бу ривоят тафсилоти қуйида келтирилади.

Муоз ибн Анас Жуханий розияллоху анхундан ривоят қилинишича, Набий соллаллоху алайҳи ва саллам: “Ким Ихлос сурасини охиригача 10 марта ўқиса, Аллоҳ унга жаннатда бир қаср қуради”, дедилар. Шунда Умар ибн Хаттоб: “Ё Расулulloх, ундай бўлса, янаям кўпайтираман”, деди. Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам: “Аллоҳ кўпайтирувчи, чиройли қилувчидир”, деб марҳамат қилдилар⁶⁹¹.

Мусулмон кишининг амали Аллоҳга малол келмайди. Агар банда амалдан чарчамаса, уни мукофотлаш Аллоҳ учун қийин эмас.

Кимда-ким жаннатни қўлга киритишни истаса, Ихлос сурасини имкони борича кўпроқ ўқийди, маъноларини қалбига жойлаб, эътиқодини кўз қорачиғидек асрайди. Шунда жаннат йўлланмасини қўлга киритади, иншааллоҳ!

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анху ривоят қилади: “Набий соллаллоху алайҳи ва саллам: “Ким имонли ҳолида уч нарса билан келса, жаннатнинг хоҳлаган эшигидан киради, хоҳлаган хурга уйланади: қотилини кечирган, (биродари) қарзини ҳеч кимга билдирмай адо этган, ҳар бир фарз намозидан кейин “Қул ҳуваллоху аҳад”ни 10 марта ўқиган одам”, дедилар. Шунда Абу Бакр Сиддик: “Агар биттаси билан келса-чи?” деб сўраган эди, у зот: “Биттаси билан келса ҳам”, деб марҳамат қилдилар⁶⁹²”.

⁶⁸⁵ Муслим, Термизий, Аҳмад, Байҳақий, Абу Яъло ривоят қилган.

⁶⁸⁶ Айрим уламолар: “Бу ҳадис Қуръон маъносига нисбатан айтилган. Қуръон ҳукмлар, хабарлар, тавҳид масалаларидан иборат. Ихлос сурасида тавҳид баён қилинган. Шу нуқтаи назардан Ихлос сураси Қуръоннинг учдан бирига тенг”, дейишган. Бошқа уламоларга кўра, Ихлос сурасини ўқиган одам Қуръоннинг учдан бирини ўқиш савобини олади. Иккала фикрни қувватлайдиган ривоятлар бор.

⁶⁸⁷ Бухорий, Муслим, Термизий, Доримий, Аҳмад ривоят қилган.

⁶⁸⁸ Муслим, Доримий, Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган.

⁶⁸⁹ Абу Нуайм “Ҳилятул авлиё”да ривоят қилган.

⁶⁹⁰ Абу Довуд ҳасан санад билан ривоят қилган.

⁶⁹¹ Аҳмад ривоят қилган. Шуайб Арнаут: “Забон ибн Фойд билан Саҳл ибн Муоз заифлиги учун ривоят санади заиф”, деган. “Ал-амалус солих” ҳамда “Саҳиху кунузис суннатин набавия” китобида мазкур ривоят санади ҳасан, дейилган.

⁶⁹² Абу Яъло ривоят қилган.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким Ихлос сурасини 12 марта ўқиса, Қуръонни тўрт марта ўқиган (яъни, хатм қилган) ҳамда ер юзидагиларнинг энг афзали бўлади⁶⁹³”.

Байҳақий “Шуабул имон”да келтирган бошқа ривоятда: “Ким бомдод намозидан кейин Ихлос сурасини ўн икки марта ўқиса, Қуръонни тўрт марта хатм қилган, агар тақво қилса, ўша куни ер аҳлининг энг афзали саналади”, дейилган.

Бундан чиқди, айтилган фазилатга эришиш учун Аллоҳга тақво қилиш керак.

Анас ибн Молик розияллоху анху ривоят қилишича, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: “Ким Ихлос сурасини 50 марта ўқиса, Аллоҳ унинг эллик йиллик гуноҳларини кечириб юборади”, деганлар⁶⁹⁴.

Жобир ибн Абдуллоҳдан ривоят қилинган ҳадисда шундай дейилган: “Ким ҳар куни Ихлос сурасини 50 марта ўқиса, қиёмат куни унга: “Эй, Аллоҳни мақтовчи инсон! Ўрнингдан тур ва жаннатга кир!” дейилади⁶⁹⁵”.

Анас ибн Молик розияллоху анху ривоят қилади: Табукда бўлганимизда бир куни қуёш бошқача зиё таратиб чиқди. Олдин бунақасини ҳеч кўрмагандик. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам қуёшнинг зиёсидан ажаблана бошладилар. Шунда Жаброил у зот ҳузурларига келди. Набий алайҳиссалом сўрадилар:

– Эй Жаброил, мен бугун қуёш ўзгача зиё таратиб чиққанини кўряпман. Нима бўлди?

– Мадинада Муовия ибн Муовия Лайсий вафот этди. Аллоҳ унинг жанозасига 70.000 фариштани жўнатди.

– Нима сабабдан, эй Жаброил? – сўрадилар Расулуллоҳ.

Жаброил шундай деди:

– У “Кул ҳуваллоху аҳад”ни жуда кўп – турганда, ўтирганда, юрганда, кечасию кундузи ўқирди. Зеро, бу сура Парвардигорингиз сифатидир. Ким уни 50 марта ўқиса, Аллоҳ унинг даражасини 50.000 поғона кўтаради, 50.000 та гуноҳини кечиради, унга 50.000 та ҳасана ёзади. Ким зиёда қилса, Аллоҳ ҳам унга (фазлу марҳаматини) зиёда қилади... Ё Расулуллоҳ, сизга ернинг масофасини қисқартириб берайми, Муовияга жаноза ўқийсизми?

Набий соллаллоху алайҳи ва саллам:

– Ҳа, – дедилар ва унга жаноза ўқидилар⁶⁹⁶.

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам айтадилар: “Ким Ихлос сурасини намозда ёки намоздан ташқарида 100 марта ўқиса, Аллоҳ унга жаҳаннамдан омонлик ёзади⁶⁹⁷”.

Набий соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким Ихлос сурасини 200 марта ўқиса, агар тўрт нарса: қонлар, моллар, фаржлар, ичимликлардан йироқ юрса, эллик йиллик гуноҳлари кечирилади⁶⁹⁸”.

Ихлос сурасини икки юз марта ўқиган одамнинг эллик йиллик гуноҳлари кечирилиши учун беш нарсадан узоқ бўлиш керак:

1. Қарз.
2. Ноҳақ одам ўлдириш.
3. Ўзгалар мулкига кўз олайтириш.
4. Фаҳш ишлар.
5. Маст қилувчи ичимликлар ичиш.

Анас ибн Молик розияллоху анху ривоят қилинган ҳадисда айтилади: “Ким Ихлос сурасини ҳар куни 200 марта ўқиса – агар зиммасида қарзи бўлмаса – эллик йиллик гуноҳлари (номаи аъмолидан) ўчирилади⁶⁹⁹”.

Ибн Умар розияллоху анху Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Ким арафа куни заволдан кейин (то шомгача) Ихлос сурасини 1000 марта ўқиса, Аллоҳ азза ва жалла унинг сўраганини беради⁷⁰⁰”. Яъни, дуоси мустажоб бўлади.

⁶⁹³ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган. Жалолиддин Суютий бу ҳадисни “Жомеул аҳодис”да келтирган, санади саҳиҳ ёки заифлигини айтмаган.

⁶⁹⁴ Доримий заиф санад билан ривоят қилган.

⁶⁹⁵ Табароний “Авсаг”да ривоят қилган. Ривоят санадида мажхул ровий бор.

⁶⁹⁶ Байҳақий, Ибн Саъд, Ибн Зурайс ривоят қилган. Жалолиддин Суютий уни “Ад-дуррул мансур”да келтирган.

⁶⁹⁷ Табароний заиф санад билан ривоят қилган.

⁶⁹⁸ Байҳақий “Шуабул имон”да заиф санад билан ривоят қилган.

⁶⁹⁹ Термизий заиф санад билан ривоят қилган.

КОФИРУН ВА ИХЛОС СУРАЛАРИНИ НАМОЗДА ЎҚИШ ХОСИЯТИ

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бомдод намозининг икки ракат суннатида Кофирун билан Ихлос сурасини қироат қилганлар⁷⁰¹.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, бир киши бомдоднинг икки ракатини ўқиди. Биринчи ракатда Кофирун сурасини қироат қилди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Бу – Парвардигорини таниган банда”, дедилар. Ҳалиги одам иккинчи ракатда Ихлос сурасини ўқиди. Пайғамбар алайҳиссалом: “Бу – Парвардигорига имон келтирган банда”, дедилар⁷⁰².

Ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам шом намозининг икки ракат суннатида Кофирун билан Ихлос сурасини қироат қилардилар⁷⁰³.

Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Мен Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламни йигирма беш марта⁷⁰⁴ кузатдим. У зот бомдоддан олдинги, шомдан кейинги икки ракат суннат намозида Кофирун билан Ихлос сурасини қироат қилардилар⁷⁰⁵”.

Яна Абдуллоҳ ибн Умардан нақл қилинади: “Мен Табук ғазотида Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламни қирқ кун кузатдим. У зот бомдод намозининг икки ракатида Кофирун ва Ихлос сурасини ўқиганларини, “Бу икки сура қандай яхши! Улардан бири (Кофирун сураси) Қуръоннинг тўртдан бирига, бошқаси (Ихлос сураси) Қуръоннинг учдан бирига тенг”, деб айтганларини эшитдим⁷⁰⁶”.

Ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам витр намозида Аъло, Кофирун, Ихлос сураларини ўқирдилар⁷⁰⁷.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу айтишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Байтуллоҳни тавоф қилганларидан кейин икки ракат намозда ўқиганлар. Унда Кофирун билан Ихлос сурасини қироат қилганлар⁷⁰⁸.

ФАЛАҚ ВА НОС СУРАЛАРИ ФАЗИЛАТИ

“Фалақ” тонг, “Нос” одамлар маъносини билдиради. Бу икки сура “муаввизатайн” дейилади⁷⁰⁹.

Ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам сеҳрланганларида шифо тариқасида Фалақ ва Нос сураси нозил қилинган.

Қиссанинг тафсилоти бундай: Лабид ибн Аъсам деган бир яҳудий мунофиқ ўзини мусулмон кўрсатиб, Пайғамбар алайҳиссалом хузурларига келиб, хизматларини қилиб юрар экан. Бир гуруҳ яҳудийлар шу ходим билан тил бириктириб, Расулуллоҳнинг тўкилган сочларини, тароқлари тишларини қўлга киритадилар. Кейин шуларга сеҳр-жоду қилиб, бир эски қудуққа ташлайдилар. Натижада Расулуллоҳнинг сочлари тўкилиб, олти ой бетоб бўлиб ётиб қоладилар. Бир куни икки фаришта келиб, бири тиззалари рўпарасига, иккинчиси бош томонларига ўтириб, бир-бири билан савол-жавоб қилади.

- Унга нима қилибди?
- Сеҳрланибди.
- Ким сеҳрлабди?
- Лабид ибн Аъсам исмли бир яҳудий.
- Сеҳрни нимага ўқибди?
- Тўкилган сочларига, тароқ тишларига.
- Сеҳр ўқилган нарсалар қаерга ташланган?
- Зарвон деган қудуққа.

⁷⁰⁰ Абу Шайх ривоят қилган.

⁷⁰¹ Муслим “Саҳих”да, Байҳақий “Сунан”да ривоят қилган.

⁷⁰² Ибн Ҳиббон, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади қавий (кучли).

⁷⁰³ Ибн Можа саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁷⁰⁴ Бошқа ривоятда “бир ой” дейилган.

⁷⁰⁵ Термизий, Насоий, Ибн Можа, Аҳмад, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁷⁰⁶ Ибн Зурайс, Ибн Мардавайҳ ривоят қилган.

⁷⁰⁷ Ҳоким саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁷⁰⁸ Байҳақий “Сунан”да саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁷⁰⁹ “Муаввизатайн” сўзи “паноҳ сўралувчи икки сура” маъносини англатади.

Шундан кейин одам юбориб кўрсалар, ҳақиқатан ўша кудукда соч толалари, тароқ тишлари, нина суқилган яна ўн иккита тугун бор экан. Шу пайт Аллоҳ таоло мазкур икки сурани нозил қилди. Ҳар сафар Фалақ, Нос сураси ўқилганда, биттадан тугун ечилар экан. Шундай қилиб, Расул акрам алайҳиссалом бу икки сурани ўн икки марта ўқиганларида бутунлай соғайиб кетган эканлар⁷¹⁰.

Уқба ибн Омир розияллоҳу анху ривоят қилишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Кечаси нозил қилинган суралар ичида бу иккисига тенг келадиганини кўрганмисан? (Улар) Фалақ ва Нос сурасидир”, деганлар⁷¹¹.

Расулulloҳ алайҳиссалом айрим дуоларни ўқиб, инс-жинлар кўзидан паноҳ сўраб юрардилар. Фалақ, Нос сураси тушганидан кейин шу иккисини ўқишни одат қилганлар, бошқасини тарк этганлар. Шунингдек, у зот сеҳрланганларида Фалақ, Нос суралари билан шифо топганлар. Бундан чиқди, ёмонликлардан паноҳ сўрашда Фалақ ва Нос сураларига тенг келадигани йўқ. Мана шу икки сурани ўқиб юрган одамга – Аллоҳнинг изни билан – ҳеч қандай шикаст-бало яқин йўламайди.

Яна Уқба ибн Омир розияллоҳу анху ривоят қилади: “Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан Жухфа ва Абво⁷¹² орасида кетаётгандим. Шу пайт кутилмаганда келган шамол, қаттиқ зулмат ичида қолиб кетдик. Расулulloҳ Фалақ ва Нос сураларини ўқиб, Аллоҳ таолодан паноҳ сўрай бошладилар. Кейин: “Эй Уқба, мана шу иккиси билан паноҳ сўра. Зеро, ҳеч бир паноҳ сўровчи бу иккисидан афзал (сура) билан паноҳ сўрай олмайди”, дедилар⁷¹³”.

Демак, қаттиқ шамол бўлганда, ҳаётига хавф туғилганда, бошқа таҳликали ҳолатларда Фалақ ва Нос сураларини ўқиб паноҳ сўралса, офатлардан саломат бўлинади.

Ибн Обис Жуханий розияллоҳу анхудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга: “Эй Ибн Обис, сенга паноҳ сўровчилар ўқийдиган энг афзал (суралар)ни ўргатайми?” дедилар. У: “Ҳа, ё Расулulloҳ”, деди. У зот: “Фалақ ва Нос (сураси). Мана шу икки сура (паноҳ сўрашда ўқиладиган энг яхши сурадир)”, дедилар⁷¹⁴.

Фалақ ва Нос суралари Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам учун энг сеvimли суралардан эди⁷¹⁵.

Ривоят қилинишича, Пайғамбар алайҳиссалом: “Ҳеч бир сўровчи, паноҳ истовчи Фалақ ва Нос каби (афзал сура) билан дуо қилолмайди, паноҳ сўрай олмайди”, деганлар⁷¹⁶.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам (айрим дуоларни ўқиб,) инс-жинлар кўзидан паноҳ сўрардилар. Фалақ ва Нос сураси тушганидан кейин иккисини ўқийдиган бўлдилар, бошқасини тарк этдилар⁷¹⁷.

Ибн Масъуддан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам муаввизотдан бошқаси билан дам солишни унча хушламасдилар⁷¹⁸.

Маълумот ўрнида айтиб ўтамиз, Ихлос, Фалақ, Нос суралари муаввизот, дейилади. Мазкур суралар хосияти ҳақидаги ривоятларни қуйида кўриб чиқамиз.

ИХЛОС, ФАЛАҚ, НОС СУРАЛАРИ ФАЗИЛАТИ

Уқба ибн Омир розияллоҳу анхудан ривоят қилинади: Мен Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни учратиб қолиб, аввал сўз бошладим. У кишининг қўлларини ушлаб:

– Ё Расулulloҳ, бу ишнинг (яъни, Исломнинг) нажоти нима? – деб сўрадим.

– Эй Уқба, тилингни тий, уйинг сенга кенг бўлсин, гуноҳларинг учун йиғла, – дедилар.

Бошқа сафар у зот мени учратиб қолиб, аввал сўз бошладилар, қўлимни ушлаб:

– Эй, Уқба ибн Омир! Сенга Таврот, Инжил, Забур ва Улуғ Қуръондаги учта яхши сурани айттайми? – дедилар.

– Ҳа, (айтинг). Аллоҳ мени Сизга фидо қилсин! – дедим.

У зот менга Ихлос, Фалақ, Носни ўқиб бердилар. Кейин таъкидладилар:

⁷¹⁰ Манба: Шайх Абдулазиз Мансур, “Қуръони карим маъноларининг таржима ва тафсири”.

⁷¹¹ Муслим, Абу Довуд, Термизий, Насоий, Аҳмад ривоят қилган.

⁷¹² Жухфа ва Абво – Макка билан Мадина орасидаги жой номлари.

⁷¹³ Абу Довуд, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁷¹⁴ Насоий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁷¹⁵ Ибн Мардавайх – Умму Салама розияллоҳу анҳодан – ривоят қилган.

⁷¹⁶ Ибн Абу Шайба, Ибн Мардавайх ривоят қилган.

⁷¹⁷ Термизий, Насоий, Ибн Можа ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁷¹⁸ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган.

– Эй Уқба, уларни унутма, бирон тунни бу сураларни ўқимай ўтказма!

Мен уларни ҳалигача унутганим йўқ. Бу сураларни ўқимагунимча тонг оттирмадим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни (бошқа сафар) учратиб қолиб, у зотдан олдин сўз бошладим. Қўлларидан ушлаб дедим:

– Ё Расулуллоҳ, менга фазилатли амаллардан хабар беринг!

– Эй Уқба, сен билан (орани) узган одам ила (яхши) муносабатда бўл, сенга бермаганга бер, сенга зулм қилган кимсадан юз ўгир⁷¹⁹.

Ибн Хубайб ривоят қилади: Биз ёмғирли, зим-зиё тунда йўлга чикдик. Намоз ўқиб берсинлар, деб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни қидирдик. У зотни топганимизда:

– Сизлар намоз ўқидингизми? – деб сўрадилар.

Мен индамадим. У зот:

– Қул (яъни, айт), – дедилар.

Мен ҳеч нима демадим. Кейин яна:

– Қул (айт), – дедилар.

Мен индамай туравердим. У зот яна дедилар:

– Қул (айт).

– Ё Расулуллоҳ, нимани айтаман?

– Қул ҳуваллоҳу аҳад билан муаввизайнни кеч кирганда, тонг отганда уч марта ўқи. Шунда улар сен учун кифоя қилади⁷²⁰.

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам оила аъзоларидан биронтаси касал бўлиб қолса, муаввизот билан дам солардилар. Вафот этишларидан олдин бетоб бўлиб қолганларида мен у зотга дам солардим, қўллари билан ўзларини силардим. Чунки у зотнинг қўллари меникидан баракалироқ эди⁷²¹”.

Расули акрам алайҳиссалом Ихлос, Фалақ, Нос сураларини ўқиб, ўзларига, оила аъзоларига дам солардилар. Агар касал бўлсалар, Оиша розияллоҳу анҳо онамиз Қуръон ўқиб у зотга дам солганлар.

ҚУРЪОНИ КАРИМ ОЯТЛАРИ ФАЗИЛАТИ ОЯТУЛ КУРСИЙ ФАЗИЛАТИ

Бақара сурасининг 255-ояти Оятул курсий, дейилади. У Қуръони каримдаги энг улуғ оятдир. Оятул курсийнинг фазилати ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламдан кўп ҳадислар келтирилган.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Қуръон оятларининг саййиди Оятул курсийдир”, деганлар⁷²².

Фотиҳа Қуръондаги энг улуғ сура, Оятул курсий эса энг улуғ оят саналади.

Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва саллам марҳамат қиладилар: “Ҳар бир нарсанинг саномии бор. Қуръоннинг саномии Бақара сурасидир. Унда Қуръондаги энг афзал оят: Оятул курсий бор⁷²³”.

Энг афзал, энг узун оят⁷²⁴ ҳам Қуръондаги энг узун сура Бақарада келган.

Бир куни Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳудан сўрадилар:

– Эй Абулмунзир, Аллоҳнинг Каломидаги энг улуғ оят қайсилигини биласанми?

– Аллоҳ ва Расули билувчиरोқ!

– Эй Абулмунзир, Қуръондаги энг улуғ оят қайсилигини биласанми?

– Аллоҳу лаа илааҳа иллаа ҳувал ҳайюл қойюм.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом Убай ибн Каъбнинг кўксига уриб:

– Аллоҳга қасамки, илм сенга муборак бўлсин, эй Абулмунзир! – дея уни алқадилар⁷²⁵.

ОЯТУЛ КУРСИЙНИ КЕЧАСИ ЎҚИШ ХОСИЯТИ

⁷¹⁹ Аҳмад, Табароний ривоят қилган. Бу ҳадис ҳасан, аммо санади заиф. Унда заиф ровий – Али ибн Язид Ҳоний бор.

⁷²⁰ Абу Довуд, Термизий, Насоий, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

⁷²¹ Муслим ривоят қилган.

⁷²² Ҳоким ривоят қилган, “Бу – саҳиҳ санадли ҳадис, лекин икки шайх ривоят қилмаган”, деган.

⁷²³ Термизий заиф санад билан ривоят қилган.

⁷²⁴ Қуръондаги энг узун оят – Бақара сурасининг 282-ояти. Бу оят тўлиқ бир бетдан иборат.

⁷²⁵ Муслим, Аҳмад, Ҳоким, Байҳақий, Табароний ривоят қилган.

Кечаси ухлашдан олдин Оятул курсийни ўқиган одамга Аллоҳ тарафидан бир фаришта юборилади. Шундан кейин бандога жин ҳам, шайтон ҳам яқинлашолмайди. Киши Оятул курсийни ўқиб ётса, кўрқинчли тушлар кўрмайди, кўнгилдагидек дам олади. Шунда одамнинг иши ҳам унумли бўлади.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анху ривоят қилади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам менга рамазон закотини кўриқлашни тайинладилар. (Мен уни кўриқлар эканман,) бир киши келиб, қўл тиқиб таомдан ола бошлади. Уни ушлаб олиб:

– Сени Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига олиб бораман! – дедим.

– Мени кўйиб юбор. Мен ҳожатманд кишиман, бола-чақам бор, ўта муҳтожман! – ялинди у.

Уни кўйиб юбордим. Тонг отгач, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам сўрадилар:

– Кеча асиринг нима қилди, эй Абу Ҳурайра?

– Бола-чақаси борлигини, қаттиқ муҳтожлигини айтиб ялинганди, раҳмим келиб кўйиб юбордим.

– У сени алдаган, (эртага) яна қайтиб келади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг “Яна қайтиб келади” деган сўзларидан унинг келишини билиб, кузата бошладим. (Айтилганидек,) у келди. Таомдан ола бошлаши билан ушлаб олиб:

– Сени Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига олиб бораман! – дедим.

– Мени кўйиб юбор. Муҳтожман, бола-чақам бор. Бошқа қайтиб келмайман! – деб сўз берди.

Унга раҳм қилиб кўйиб юбордим. Тонг отганда, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам сўрадилар:

– Эй Абу Ҳурайра, кеча асиринг нима қилди?

– Келиб муҳтож эканини, бола-чақаси борлигини айтиб зорланганди, кўнгилчанлик қилиб яна кўйиб юбордим.

– У сени алдаган. (Эҳтиёт бўл,) яна қайтиб келади.

Мен уни яна пойладим. Ҳалиги киши келиб, таомдан ола бошлаган заҳоти шартта ушлаб:

– Энди сени Расулуллоҳнинг олдиларига олиб бормасам бўлмайди. Бу учинчиси. “Бошқа қайтиб келмайман”, деб сўз бериб, барибир яна келдинг! – дедим. Шунда у:

– Мени кўйиб юборсанг, сенга фойдали калималарни ўргатаман, – деди.

– Улар қандай калималар экан?

– Агар тўшагинга ётсанг, Оятул курсий – “Аллоҳу лаа илааҳа иллаа хувал ҳайюл қойювм”ни охиригача ўқи. Шунда Аллоҳ томонидан сен учун бир ҳимоячи (фаришта) тушади, шайтон тонггача (сенга) яқин кела олмайди.

Мен уни кўйиб юбордим. Кун ёришганида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам сўрадилар:

– Кеча асиринг нима қилди?

– Ё Расулуллоҳ, фойдали калималарни ўргатишни ваъда қилганди, кўйиб юбордим.

– У қайси калималар экан?

– У менга: “Агар тўшагинга ётсанг, Оятул курсий – “Аллоҳу лаа илааҳа иллаа хувал ҳайюл қойювм”ни бошидан охиригача ўқи. Шунда сенга Аллоҳ тарафидан бир кўриқчи (фаришта) тушади, шайтон тонггача сенга яқинлашмайди”, деб айтди.

– У ёлғончи бўлсаям, (бу сафар) рост гапирибди⁷²⁶. Эй Абу Ҳурайра, уч кечадан бери ким билан гаплашаётганингни биласанми?

– Йўқ.

– Ўша (сенга одам шаклида кўринган аслида) шайтон эди⁷²⁷.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анхудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам закотдан тушган хурмони сақлашни менга топширдилар. Уни хонамга кўйдим. Ҳар куни хурмо камайиб қолаётганини сездим. Бу ҳақида Расулуллоҳга шикоят ҳам қилдим. У зот:

– Бу шайтоннинг иши. Уни пойла! – деб тайинладилар.

Мен уни пойладим. Туннинг бир қисми ўтганида ҳалиги нарса фил шаклига кириб, яқинлашиб келди. Эшик олдида етганда, бошқа суратга кириб тирқишдан ўтди. Сўнг хурмо олдида келиб, уни кемира бошлади. Мен кийимларимни саранжомлаб, ўзимни шайладим.

⁷²⁶ Яъни, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Аслида шайтон ёлғончи. Лекин бу сафарги гапи тўғри” деб, иблис – Абу Ҳурайра розияллоҳу анхуда Оятул курсий ҳақида – айтган гапнинг ростлигини тасдиқламоқдалар.

⁷²⁷ Бухорий, Ибн Хузайма ривоят қилган.

– Ашҳаду аллаа илааҳа иллаллоҳ ва ашҳаду инна муҳаммадан абдуҳув ва росулуҳ! Эй, Аллоҳнинг душмани! Закот хурмосига кўз олайтирдингми? Сендан ҳақлироқ қолиб, уни ўзинг олмоқчимисан?! Сени Расулуллоҳ ҳузурларига олиб бораман, шармандангни чиқараман! – дедим.

У қайтиб келмасликка сўз берди. Эрталаб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига бордим.

– Асиринг нима қилди? – сўрадилар у зот.

– Қайтиб келмасликка ваъда берди.

– Яна қайтиб келади. Уни пойла.

Мен иккинчи кечада ҳам уни пойладим. У аввалгидек қилди. Мен ҳам худди аввалгидек иш тутдим. Ҳалиги нарса қайтиб келмасликка аҳд берганди, қўйиб юбордим. Кейин хабарни етказиш учун Расулуллоҳ ҳузурларига бордим. Қарасам, у зотнинг жарчилари “Муоз қаерда?” деб жар солиб юрган экан.

– Эй Муоз, асиринг нима қилди? – деб сўрадилар.

Мен хабарни етказдим. Расулуллоҳ:

– Яна қайтиб келади. Уни пойла, – дедилар.

Мен учинчи кечада ҳам кузатдим. У худди аввалгидек иш қилди. Мен ҳам аввалгидек қилдим.

– Эй, Аллоҳнинг душмани! Менга икки марта сўз бериб, мана учинчи сафар ҳам келибсан. Энди сени Расулуллоҳ ҳузурларига олиб бораман. У зот шармандангни чиқарадилар, – дедим. Шунда у:

– Мен оилали шайтонман. Олдинга Насийбиндан келдим. Бундан бошқа нарса топганимда келмасдим. Сизнинг соҳибингиз пайғамбар бўлгунича шахрингизда яшардик. Унга икки оят нозил бўлганидан кейин бу ердан чиқиб, Насийбинга кетдик. Ўша икки оят қайси уйда тиловат қилинса, у ерга уч кунгача шайтон киролмайди. Агар мени қўйиб юборсанг, улар қайси оят эканини айтардим, – деди.

– Хўп, майли.

– Оятул курсий ҳамда Бақаранинг сўнгги оятлари – “Оманар расул”дан охиригача.

Мен уни қўйиб юбордим. Кейин хабарни етказиш учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига бордим. Қарасам, жарчи “Муоз ибн Жабал қаерда?” деб жар солаётган экан. Мен у зот ҳузурларига кирдим.

– Эй Муоз, асиринг нима қилди? – сўрадилар Расулуллоҳ.

– Қайтиб келмаслик ҳақида менга сўз берди, – деб унинг гапларини айтдим. Шунда у зот:

– Тўғри айтибди. Аммо ўзи ғирт ёлғончи, – дедилар.

Шундан кейин ўша икки оятни хурмога ўқирдим. Хурмо сира камаймасди⁷²⁸.

НАМОЗДАН КЕЙИН ОЯТУЛ КУРСИЙНИ ЎҚИШ ФАЗИЛАТИ

Абу Умома розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Кимда-ким ҳар бир фарз намозидан кейин Оятул курсийни ўқиса, унинг жаннатга киришини фақат ўлими тўсиб туради”, деб марҳамат қилганлар⁷²⁹.

Яна бир ҳадисда: “Ким ҳар бир фарз намозидан кейин Оятул курсийни ўқиса, у билан жаннатга кириш ўртасида фақат ўлим (тўсиқ) бўлади. Агар вафот этса, жаннатга киради”, дейилган⁷³⁰.

Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам минбарда туриб: “Ким ҳар бир намоздан кейин Оятул курсийни ўқиса, унинг жаннатга киришини фақат ўлими тўсиб туради. Ким (ўша оятни) ўрнига ётганда ўқиса, Аллоҳ унинг хонадонига, қўшнисини уйига, атрофидаги уйларга омонлик беради”, деб айтганлар⁷³¹.

Ҳар бир фарз намозидан сўнг, уйқудан олдин Оятул курсийни ўқиган инсон ўзининг хонадони, қўни-қўшнилари, ён-атрофдаги уйлар тинчлигини таъминлайди. Агар ҳар бир уйда Оятул курсий ўқилса, маҳаллалар, хонадонлар, бутун эл-юрт тинч бўлади.

Ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, бир киши:

⁷²⁸ Табароний ривоят қилган. Ҳайсамий “Мажмауз завоид”да шундай деган: “Табароний буни шайхи Яҳё ибн Усмон ибн Солиҳдан ривоят қилган. Заҳабий айтганидек, иншааллоҳ, у ростгўйдир. Ибн Абу Ҳотим: “У ҳақида нималардир дейилган. Бошқа ровийлари ишончли саналган”, деб айтган”.

⁷²⁹ Насоий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

⁷³⁰ Байҳақий, Абу Нуайм – Муғйира ибн Шуъбадан – марфу тарзда ривоят қилган.

⁷³¹ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган, санади заифлигини айтган.

– Ё Расулulloҳ, Аллоҳнинг изни билан фойда берадиган бирон нарсани ўргатинг! – деди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом:

– Оятул курсийни ўқи! Зеро у сени, зурриётларингни (ёмонликлардан) асрайди, хонадонингни, атрофингдаги уйларни (шикаст-балолардан) сақлайди, – дедилар⁷³².

Бундан чиқди, Қуръон ўқийдиган, ибодат қиладиган инсонларга қўшни бўлиш яхши экан. Уй сотиб олаётганда, янги иморат кураётганда мана шу жиҳатларга эътибор бериш керак. Чунки имон-эътиқодли қўшнимиз ибодатининг файз-баракасидан биз ҳам баҳраманд бўламиз. Яхши қўшни фойда бермаган тақдирда ҳам зиёни тегмайди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Кимда-ким ҳар бир фарз намозидан кейин Оятул курсийни ўқиса, келаси намозгача Аллоҳнинг ҳимоясида бўлади⁷³³”.

Анас розияллоҳу анхудан ривоят қилинишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким ҳар бир фарз намозидан кейин Оятул курсийни ўқиса, келаси намозгача (ёмонликлардан) сақланади. Буни фақат набий, сиддиқ ёки шаҳидгина давомий қила олади⁷³⁴”.

Бошқа ҳадисда: “Кимда-ким ҳар бир фарз намозидан кейин Оятул курсийни ўқиса, Аллоҳ унга шуқр қилувчилар қалбини, сиддиқлар амалини, (Аллоҳга) илтижо этувчилар савобини беради, унга ўнг “яди”ни⁷³⁵ раҳмат билан чўзади, унинг жаннатга киришини фақат ўлими тўсиб туради. (Агар вафот этса,) жаннатга киради”, дейилган⁷³⁶.

“ОМАНАР РАСУЛ” ФАЗИЛАТИ

Бақара сураси охирги икки ояти “Оманар расул” дейилади. Мазкур оят фазилати улуғ. Айниқса, кечаси ўқиш хосияти кўп.

Абу Масъуд розияллоҳу анхудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Кимда-ким кечаси Бақара сураси охирги икки оятини ўқиса, унга кифоя қилади”, деганлар⁷³⁷.

Ҳадисдаги “кифоя қилади” бирикмаси маъноси куйидагича:

– Кечаси тунги намозда қоим бўлишга кифоя қилади⁷³⁸.

– шайтон вавасасидан сақланишга кифоя қилади⁷³⁹.

– бандани инс-жинлар ёмонлигидан ҳимоя қилади.

– савоб олишга кифоя қилади.

– яхшилик қозонишга кифоя қилади.

– Қуръонни охиригача, тўлиқ ўқишга кифоя қилади.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: “Менга Арш остидаги хазина уйдан Бақара сураси охирги оятлари берилди. Улар мендан аввал ҳеч бир пайғамбарга берилган эмас⁷⁴⁰”.

Нўъмон ибн Башир розияллоҳу анхудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда: “Аллоҳ осмонлар ва ерни яратмасидан икки минг йил аввал бир китоб ёзди. Ундан икки оят нозил қилиб, улар билан Бақара сурасини тамомлади. Агар (ўша оятлар) қайси бир уйда уч кеча (давомида) ўқилса, (у ерга) шайтон яқин йўламайди”, дейилган⁷⁴¹.

Ҳадисда айтилишича, бирон жойда Оятул курсийни уч кеча ўқилса, ўша ерга шайтон яқинлашмайди. Баъзилар уйдан жинларни ҳайдаш учун қандайдир ишларни қилади. Бироқ қилаётган иши Исломга зид бўлгани учун ҳеч қандай самара бермайди. Аслида биз муаммодан қутулиш йўлини Китобдан, Суннатдан изласак, мақсадга эришамиз. Бунинг учун ортиқча уринишга ҳожати йўқ. Қуръони каримни, ҳадиси шарифларни ўқиб-ўрганиб амал қилсак бўлгани.

⁷³² Маҳомиллий “Фавоид”да ривоят қилган. Бу ривоятни Жалололдин Суютий “Ад-дуррул мансур”да келтирган.

⁷³³ Табароний ҳасан санад билан ривоят қилган.

⁷³⁴ Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган, санади заифлигини айтган.

⁷³⁵ Арабча “яд” сўзи “қўл” маъносини билдиради.

⁷³⁶ Ибн Нажжор – Анас ибн Молик розияллоҳу анхудан – марфу тарзда ривоят қилган. Жалололдин Суютий уни “Ад-дуррул мансур”да келтирган.

⁷³⁷ Бухорий, Муслим, Суан соҳиблари, Доримий, Аҳмад ривоят қилган.

⁷³⁸ Дайлабий – Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анхудан – келтирган ривоятда: “Кимда-ким кечаси Бақара сурасининг охирини тиловат қилса, унга ўша кеча қоим бўлишдан кифоя қилади”, дейилган.

⁷³⁹ Ибн Ҳажар Асқалоний “Фатҳул борий”да юқоридаги фазилатларни тилга олиб: “Балки ҳадисда мана шу маъноларнинг ҳаммаси ирода қилингандир”, деган.

⁷⁴⁰ Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

⁷⁴¹ Термизий, Насоий, Доримий, Ҳоким, Ибн Ҳиббон ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

Абу Зар розияллоху анху Расулulloх соллаллоху алайхи ва салламдан ривоят қилади: “Аллох таоло Бақара сурасини икки оят билан якунлади. Иккиси менга Арш остидаги хазинадан берилди. Сизлар ана ўша икки оятни ўрганинглари, аёлларингизга ўргатинглари⁷⁴². Чунки у намоз⁷⁴³, Қуръон, дуодир⁷⁴⁴”.

Яна бир ҳадисда: “Бақара сураси охириги оятлари Қуръон ва дуодир. Улар (бандани) жаннатга киритади, Раҳмонни рози қилади”, дейилган⁷⁴⁵.

Абу Қатодадан ривоят қилинишича, Пайғамбар алайҳиссалом: “Кимнинг бошига ғам-ташвиш тушганда Оятул курсий билан Бақаранинг охириги оятларини ўқиса, Аллох унга ёрдам беради”, деганлар⁷⁴⁶.

ҲАШР СУРАСИНING ОХИРГИ УЧ ОЯТИ ФАЗИЛАТИ

Ҳашр сураси охириги уч оятида⁷⁴⁷ Аллох таолонинг гўзал исмлари зикр этилган. Мазкур оятлар хосияти ҳақида қуйидаги ҳадис келтирилган.

Маъқил ибн Ясор розияллоху анху⁷⁴⁸ Набий соллаллоху алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Ким тонг отганда “Аувзу биллааҳис самийъил ғалийми минаш шайтонир рожийм” деб, кейин Ҳашр сураси охириги уч оятини ўқиса, Аллох унга 70.000 фариштани вакил қилади. Улар кечгача банда ҳақида салавот айтиб туради. Ким кеч кирганда ҳам (мазкур оятларни) ўқиса, тонг отгунча худди шундай бўлади⁷⁴⁹”.

Ҳашр сурасининг охириги уч ояти мазмунига кўра, Аллохдан ўзга илоҳ йўқ. У Зот ғайбни ҳам, кўришиб турган нарсаларни ҳам билади. Аллох ҳар қандай айб-нуқсондан покдир. Мазкур оятларда Аллохнинг Ар-Раҳмон, Ар-Раҳим, Ал-Малик, Ал-Қуддус, Ас-Салом, Ал-Мўъмин, Ал-Муҳаймин, Ал-Азиз, Ал-Жаббор, Ал-Мутакаббир, Ал-Холиқ, Ал-Бориъ, Ал-Мусаввир, Ал-Азиз, Ал-Ҳақим сифатлари зикр қилинган. Жумҳур уламоларга кўра, мана шу исмлар ичида Аллохнинг исми аъзами бор.

Бошқа ҳадисда шундай дейилган: “Ким Ҳашр сураси охириги оятларини ўқиса, кейин ўша куни ёки тунда вафот этиб қолса, барча гуноҳлари кечиради⁷⁵⁰”.

Абу Умома розияллоху анхудан ривоят қилинишича, Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Ким тунда ёки кундузи Ҳашр сураси охириги оятларини ўқиса ва ўша куни ёки кечада вафот этиб қолса, унга жаннат вожиб бўлади⁷⁵¹”.

Ҳасан айтади: “Ким тонг отганда Ҳашр сурасининг охириги уч оятини ўқиса ва ўша куни оламдан ўтиб қолса, унга шаҳидлик муҳри босилади. Агар уларни кеч кирганда ўқиса ва ўша тунда вафот этиб қолса, унга ҳам шаҳидлик муҳри босилади⁷⁵²”.

ИСМИ АЪЗАМ ҚАЙСИ СУРАЛАРДА КЕЛГАН?

“Исми аъзам” бирикмаси “энг улуғ исм” маъносини англатади. Аллох таоло исмланинг энг улуғи исми аъзам, дейилади. Кимда-ким исми аъзам билан Аллохга илтижо қилса, дуоси мустажоб бўлади.

Исми аъзам ҳақида турли ривоятлар бор. Жумладан, Асмоъ бинти Язид розияллоху анҳо ривоят қилади: “Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам: “Аллохнинг исми аъзами мана шу икки оятдадир:

⁷⁴² Яъни, бу сураани аввал ўзингиз пухта ўрганиб, кейин оила аъзоларингизга ўргатинг.

⁷⁴³ Биз бу ерда “намоз” деб таржима қилган сўз арабча матнда “солаатун” шаклида келган. Мазкур калима “дуо”, “намоз”, “раҳмат” маъноларини билдиради.

⁷⁴⁴ Доримий, Байҳақий, Ҳоким ривоят қилган. Ҳоким: “Бу ҳадис Бухорий шартига кўра саҳих, аммо иккиси ривоят қилмаган”, деган.

⁷⁴⁵ Абу Убайд, Ибн Зурайс ривоят қилган.

⁷⁴⁶ Ибн Сунний ривоят қилган.

⁷⁴⁷ Яъни, 22, 23, 24-оятлари.

⁷⁴⁸ Ибн Мардавайҳ шу маънодаги ҳадисни Абу Умомадан ривоят қилган.

⁷⁴⁹ Термизий, Доримий, Аҳмад, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис лафзи Доримийга тегишли. Унинг ривояти санади ҳасан.

⁷⁵⁰ Ибн Мардавайҳ – Анас ибн Молик розияллоху анхудан – марфу тарзда ривоят қилган. Жалолиддин Суятий уни “Ад-дуррул мансур”да келтирган.

⁷⁵¹ Байҳақий, Ибн Адий, Ибн Мардавайҳ, Хатиб Бағдодий ривоят қилган. Ҳадис санади заиф.

⁷⁵² Доримий саҳих санад билан ривоят қилган.

Аллоҳу лаа илааҳа иллаа ҳувал ҳайюл қойювм ва илааҳукум илааҳув вааҳид”, деб айтганларини эшитганман⁷⁵³”.

Оятул курсий Бақара сурасининг 255-ояти. “Илааҳукум илааҳув-вааҳид” эса мазкур суранинг 163-оятидир. Бу оятларда “Ал-Ҳай”, “Ал-Қайюм”, “Ал-Алий”, “Ал-Азим”, “Ар-Раҳмон”, “Ар-Раҳим” сифатлари зикр этилган.

Абу Умома розияллоҳу анху Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ривоят қилади: “Аллоҳнинг исми аъзами учта сурада: Бақара, Оли Имрон ва Тоҳа⁷⁵⁴”.

Бу ҳадис ровийси Абу Умома розияллоҳу анху Бақара, Оли Имрон, Тоҳа сураларидаги Аллоҳнинг гўзал исмларини кидириб, “Ал-Ҳайюл қайюм” исми аъзам эканини аниқлаган⁷⁵⁵.

Ривоят қилинишича, бир киши Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анху олдида Бақара билан Оли Имрон сурасини қироат қилди. Шунда Абдуллоҳ: “Сен ўқиган икки сурада Аллоҳнинг исми аъзами бор. Агар ўша исм билан дуо қилинса, сўралган нарса шубҳасиз берилади”, деди⁷⁵⁶.

Абу Муниб амакисидан ривоят қилишича, бир киши Бақара ҳамда Оли Имрон сураларини ўқиди. Намозини тугатганидан кейин Каъб унга шундай деди:

– Бақара ва Оли Имрон сураларини ўқидингми?

Ҳа.

– Жоним измида бўлган Зотга қасамки, бу икки сурада Аллоҳнинг исми аъзами бор. Агар ўша исм билан дуо қилинса, сўзсиз ижобат бўлади.

– Ўша исми менга ҳам ўргат!

– Йўқ, айтмайман. Агар айтсам, мени ҳам, ўзингни ҳам ҳалок этадиган дуо қилиб қўйишинг мумкин⁷⁵⁷.

Саъд ибн Абу Ваққос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Қайси бир мусулмон киши Зуннун⁷⁵⁸ наҳанг қорнида туриб, “Лаа иллааҳа иллаа анта субҳаанака инний кунту миназ золимийн”, деб қилган дуоси билан сўраса, Аллоҳ унга ижобат этади”, дедилар⁷⁵⁹”.

Ривоят қилинишича, Расули акрам алайҳиссалом шундай марҳамат қилганлар: “Мен сизларга Аллоҳнинг исми аъзами қайси эканини айтайми? Бу Юнуснинг: “Лаа иллааҳа иллаа анта субҳаанака инний кунту миназ золимийн”, деб қилган дуосидир. Қайси бир мусулмон (банда) ўша (калималар) билан касаллиги вақтида қирқ кун Парвардигорига дуо қилса, унга шаҳидлик ажри берилади. Агар тузалиб кетса, гуноҳлари мағфират этилган ҳолида соғаяди⁷⁶⁰”.

Абдуллоҳ ибн Бурайда отасидан ривоят қилишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир кишининг: “Аллоҳумма инний асъалука анний ашҳаду аллаа илааҳа иллаа антал аҳадус сомад, аллазий лам ялид ва лам ювлад ва лам якул лаҳув куфуван аҳад”, деб дуо қилаётганини эшитиб: “Сен у билан сўралса бериладиган, у билан дуо қилинса, албатта ижобат этиладиган (Аллоҳнинг) исми (аъзами) билан дуо қилдинг”, дедилар⁷⁶¹.

Дуонинг таржимаси: “Ё Аллоҳ, Сендан ўзга илоҳ йўқ, фақатгина Сен борлигингга гувоҳлик бераман, Сен Яккаю Ёлғизсан, туғмагансан, туғилмагансан, Сенга ҳеч ким тенг кела олмайди, дея (гўзал исмларинг билан дуо қилиб) сўрайман”.

Мана бу ривоят ҳам эътиборга молик. Абдуллоҳ ибн Бурайда отасидан ривоят қилади: “Бурайда тунда кўчага чиққанди, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни учратиб қолдилар, қўлидан ушлаб масжидга олиб кирдилар. У ерда бир киши қироат қилаётгани эшитилди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Уни риёкор деб ўйлайсанми?” дедилар. Бурайда жавоб бермади. Ўша киши “Аллоҳумма инний асъалука бианний ашҳаду аннака анталлоҳуллазий лаа илааҳа иллаа антал аҳадус сомад, аллазий лам ялид ва лам юлад ва лам якул лаҳув куфуван аҳад”, деб дуо қила бошлади. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Муҳаммаднинг жони измида бўлган Зотга қасамки, бу киши у билан сўралса бериладиган, у билан дуо қилинса ижобат этиладиган Аллоҳнинг исми аъзами ила дуо қилди”,

⁷⁵³ Доримий ҳасан санад билан ривоят қилган.

⁷⁵⁴ Ҳоким, Таҳовий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади ҳасан.

⁷⁵⁵ Ибн Абу Дунё “Дуо” да, Байҳақий “Ал-асмоу вас-сифот” да ривоят қилган.

⁷⁵⁶ Доримий ривоят қилган. Жобир ибн Язид Жуъфий сабабидан ривоят санади заиф.

⁷⁵⁷ Абу Убайд, Ибн Зурайс ривоят қилган.

⁷⁵⁸ “Нун” балиқ дегани. “Зуннун” исми “балиқ эгаси” маъносини англатади. Бу Юнус алайҳиссалом исмидир.

⁷⁵⁹ Термизий, Аҳмад, Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁷⁶⁰ Ҳоким ривоят қилган.

⁷⁶¹ Абу Довуд, Термизий, Аҳмад, Ҳоким, Ибн Ҳиббон, Баззор ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

дедилар. Эртасига тунда Бурайда яна кўчага чиқди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни учратиб қолдилар, қўлидан ушлаб масжидга олиб кирдилар. Қарашса, ўша киши яна қироат қилаётган экан. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Уни риёкор деб ўйлайсанми?” дедилар. Бурайда: “Ўзингиз уни риёкор деб ўйлайсизми, ё Расулуллоҳ?” деб сўради. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Йўқ, у дуо қилувчи мўминдир, илтижо этувчи мўминдир!” дедилар. Шу пайт масжид ёнида Ашъарий қироати эшитилди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ашъарийга (ёки Абдуллоҳ ибн Қайсга) Довуд найларидан бири берилган”, дедилар. Мен: “Ё Расулуллоҳ, буни унга айтайми?” деб сўрадим. У зот: “Ҳа, айт”, дедилар. Мен бу хабарни унга етказдим. Шунда Ашъарий: “Сен менинг дўстимсан, менга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ҳадис айтдинг!” деди⁷⁶².”

Исми аъзам ҳақида қирққа яқин қавл бор. Ибн Ҳажар Асқалоний: “Улар ичида “Аллоҳу лаа илааҳа илла ҳувал аҳадус сомад, аллазий лам ялид ва лам ювлад, ва лам якул лаҳув куфуван аҳад” санад жиҳатидан рожиҳидир (яъни, афзали, тўғрироғи)”, деб айтган⁷⁶³.

Хуллас, уламолар исми аъзам айнан қайси исм экани борасида бир тўхтамга келишмаган. Баъзилар “Аллоҳ” исми аъзам, деса, бошқалар “Ал-ҳайюл қайюм”ни ёки “Робби”ни исми аъзам деб ҳисоблашган. Бунинг ҳикмати айнан бир исмга боғланиб қолиб, қолганларини тарк этмасликда бўлса ажаб эмас.

ЖУМА КУНИ ЎҚИЛАДИГАН СУРАЛАР

Макхул шундай деган: “Ким жума куни Оли Имрон сурасини ўқиса, фаришталар унинг ҳақиқа кечгача салавот айтиб туради⁷⁶⁴”.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Жума куни Ҳуд сурасини қироат қилинглар”, деб айтганлар⁷⁶⁵.

Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам яна шундай деганлар: “Ким Каҳф сурасини жума куни ўқиса, у билан икки жума орасини ёритадиган нур порлайди⁷⁶⁶”.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда: “Ким жума куни Ёсин ҳамда Соффот сурасини ўқиб, кейин Аллоҳдан (ҳожатлари раво этилишини) сўраса, тилаганини беради”, дейилган⁷⁶⁷.

Абдуллоҳ ибн Исодан ривоят қилинади: “Менга хабар қилинишича, ким Духон сурасини жума кечаси – имон келтирган, тасдиқлаган ҳолида – ўқиса, тонг отганида гуноҳлари кечирилган бўлади⁷⁶⁸”.

Демак, жума куни Оли Имрон, Ҳуд, Каҳф, Ёсин, Соффот, Духон сураларини ўқиш тавсия этилади.

НАМОЗДАН КЕЙИН ЎҚИЛАДИГАН СУРАЛАР

Фарз намозларидан кейин Оятул курсий, Ихлос, Фалақ, Нос сураларини ўқиш хосияти кўп.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: “Кимда-ким ҳар бир фарз намозидан кейин Оятул курсийни ўқиса, унинг жаннатга киришини фақат ўлими тўсиб туради⁷⁶⁹”.

Уқба ибн Омир розияллоҳу анҳу айтади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам менга ҳар бир намоздан кейин муаввизотни ўқишни буюрганлар⁷⁷⁰”.

Саҳиҳ қавлга кўра, муаввизот Ихлос, Фалақ, Нос сураларидир.

УЙҚУДАН ОЛДИН ЎҚИЛАДИГАН СУРАЛАР

Инсон ҳаётида уйқунинг ўрни беқиёс. Кун бўйи ишлаб чарчаган тана аъзолари дам олиб куч йиғиши, соғлом, тетик бўлиши учун вақтида ухлаб хордиқ чиқариш керак. Лекин уйқу доим ҳам

⁷⁶² Аҳмад саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁷⁶³ Манба: Муновий, “Файзул кодир”.

⁷⁶⁴ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁷⁶⁵ Доримий ривоят қилган. Мурсал бўлгани учун ривоят санади заиф.

⁷⁶⁶ Байҳақий, Ҳоким ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁷⁶⁷ Ибн Абу Довуд “Фазоилул қуръон”да, Ибн Нажжор “Тарих”да ривоят қилган.

⁷⁶⁸ Доримий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁷⁶⁹ Насоий, Табароний ривоят қилган. Ҳадис санади саҳиҳ.

⁷⁷⁰ Абу Довуд, Термизий, Насоий, Аҳмад ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

кўнгилдагидек бўлавермайди. Халқимизда “Нотинч кўнгилга уйқу келмайди” деган гап бор. Инсон салбий ўй-хаёллар таъсирида яхши ухлай олмаслиги мумкин. Агар ётишдан олдин Қуръон ўқилса, мана шундай нохуш ҳолатлар олди олинади.

Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Агар тўшакка ётганингда, Фотиҳа билан Ихлос сурасини ўқисанг, ўлимдан бошқа ҳар қандай нарсадан саломат бўласан”, деганлар⁷⁷¹.

Оиша розияллоҳу анҳо онамиздан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам Зумар ва Бани Исроил сураларини ўқимасдан уйқуга кетмасдилар⁷⁷².

Яна бир ривоятда айтилишича, Расули акрам соллаллоҳу алайҳи ва саллам ухлашдан олдин мусаббиҳотни ўқирдилар, “Унда минг оятдан яхшироқ оят бор”, деб айтардилар⁷⁷³.

Пайғамбар алайҳиссалом “саббаҳа”, “юсаббиху”, “субҳана”, “саббих” сўзлари билан бошланадиган сураларни уйқудан олдин ўқирдилар, мазкур сураларда минг оятдан афзал оят борлигини айтардилар.

Жобир розияллоҳу анҳу ривоят қилади: “Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам уйқудан олдин Сажда билан Таборак сурасини ўқирдилар⁷⁷⁴”.

Яна бир ҳадисда шундай дейилган: “Ким кечаси Духон сурасини ўқиса, 70.000 фаришта тонггача унинг ҳақиқа истиғфор айтиб чиқади⁷⁷⁵”.

Ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам Навфал исмли саҳобага: “Ухлашингдан олдин Кофирун сурасини ўқи. Зеро, у ширкдан омонликдир”, деганлар⁷⁷⁶.

Оиша розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам кечаси ухлашдан олдин кафтларини жамлаб, аввал унга пуфлар⁷⁷⁷, кейин Ихлос, Фалақ, Нос сураларини ўқиб қўллари етганча бутун баданларига суртардилар. Аввал бошларига, юзларига, кейин қолган аъзоларига суркардилар. У зот буни уч марта такрорлардилар⁷⁷⁸.

Ихлос, Фалақ, Нос сурасини ҳар бир намоздан кейин, ётишдан олдин ўқиган одамни Аллоҳ таоло турли шикаст-балолардан сақлайди.

Баъзи одамлар кечаси тинч ётиш, безовта бўлмаслик учун сунъий дориларни, тинчлантирувчи воситаларни қабул қилади. Аслида бу кутилган натижани бермайди. Уйқудаги хотиржамлик фақат моддият билан боғлиқмаслиги кундай равшан. Тинч дам олиш учун турли ёмон хаёлларни миядан чиқариб ташлаш, шайтон васвасасини кетказиш керак. Бунинг учун набавий ҳадисга амал қилинади. Шунда ҳар хил дори-дармонларга ҳожат қолмайди. Зеро, энг зўр даво Қуръон ва ҳадисдир.

Хуллас, ким кечаси ухлашдан олдин Фотиҳа, Исро, Сажда, Таборак, Духон, Кофирун, Ихлос, Фалақ, Нос сураларини (шунингдек, Оятул курсийни) ўқиса, туни осуда ўтади, узук-юлуқ хаёллар уни безовта қилмайди, ёмон туш кўрмайди. Аллоҳ таоло Қуръонга ошно бандага икки дунёда омонлик беради.

ҚАЙСИ СУРАЛАР БИЛАН ДАМ СОЛИНАДИ?

Динимизда – маълум шартларга кўра – дам солишга рухсат этилган. Бу борада етарлича кўрсатмалар берилган. Жумладан, ҳадиси шарифларда шаръий дам солишда қайси суралар ўқилиши айтилган.

Хорижа ибн Солтдан ривоят қилинишича, унинг амакиси (Алоқа ибн Сухор) бир қавм олдига борганида, улар:

⁷⁷¹ Баззор ривоят қилган. Ҳайсамий “Мажмауз завоид”да айтади: “Бу ривоят санадида Ғассон ибн Убайд бор. У заиф ровий. Бироқ Ибн Ҳиббон уни ишончли деган. Ғассондан бошқалар саҳиҳ ровийлар”.

⁷⁷² Термизий саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁷⁷³ Абу Довуд, Термизий, Аҳмад, Байҳақий ривоят қилган. Ривоят санади ҳасан.

⁷⁷⁴ Термизий, Доримий, Аҳмад, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁷⁷⁵ Термизий, Байҳақий ривоят қилган, иккиси ривоят санадини заиф, деган. Термизий айтади: “Умар ибн Абу Хасъам – заиф ровий. Муҳаммад уни мункарул ҳадис санаган”.

⁷⁷⁶ Абу Довуд, Ҳоким, Байҳақий, Табароний ривоят қилган. Ривоят санади саҳиҳ.

⁷⁷⁷ Музҳирий “Шарҳул масобиҳ”да айтади: “Ҳадиснинг зоҳирий маъносига кўра, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам аввал қўлларига пуфлаб, сўнг тиловат қилардилар. Лекин бу – ровий томонидан йўл қўйилган – хато бўлса керак. Чунки Қуръоннинг баракаси Қуръон ўқувчи ёки дам солинувчига ўтиши учун, аввал кафтга Қуръон тиловат қилиниб, кейин пуфланади, кафт баданга суртилади”.

⁷⁷⁸ Бухорий, Абу Довуд, Термизий, Насоий, Аҳмад ривоят қилган.

– Сен бу киши (яъни, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузуридан яхшилик олиб келгансан. Манави одамга дам солиб қўй! – деб илтимос қилишди.

Шу пайт кишанланган мажнун одамни олиб келишди. (Хорижанинг амакиси) уч кун эртаю кеч Фотиҳа сурасини ўқиб дам солди. Ҳар сафар сурани ўқиб тугатгач, пуфлаб дам урди. (Натижада мажнун киши) дарддан фориғ бўлди. Қавм аъзолари дам солувчига 100 та қўй⁷⁷⁹ беришди. Шунда Ибн Сухор Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига бориб, бўлган воқеани айтиб берди. У зот:

– Олавер. Ҳаётимга қасамки, ботил (яъни, шариатга хилоф тарзда) дам солиб (ҳақ) оладиганлар ҳам бор. Аммо сен Аллоҳнинг Каломи билан дам солиб (ҳақ) олдинг, – дедилар⁷⁸⁰.

Ривоят қилинишича, Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳунинг идишида хурмо бор эди. Ора-чора келиб ундан хабар олиб турарди. Бир сафар хурмо камайиб қолаётганини сезиб, унга кўз-кулок бўлиб турди. Кечаси балоғатга етган болага ўхшаш кимса юриб келаётганини кўрди. Убай унга салом берди. У алик олди. Убай сўради:

– Сен кимсан: одаммисан, жинмисан?

– Жинман.

– Қўлингни кўрсат.

Жин қўлини кўрсатди. Қараса, қўли итнинг қўлига, туки ҳам итникига ўхшар экан.

– Жинлар шундай яратилганми? – сўради Убай.

– Жинлар мендан ашаддийроғи йўқлигини яхши билишади.

– Нима сабаб бундай қилдинг?

– Сен садақани яхши кўришингни биламиз. Таомингдан озроқ олмоқчи эдик.

– Сизлардан бизни нима сақлайди.

– Бақара сурасидаги Оятул курсийни ўқийсанми?

– Ҳа.

– Ким ўша оятни кеч кирганда ўқиса, тонг отгунча биздан ҳимояланади. Ким уни тонг отганда ўқиса, кеч киргунча биздан сақланади.

Убай ибн Каъб тонг отганида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига бориб, бўлган воқеани сўзлаб берди.

– Рост айтибди нопок, – дедилар Пайғамбаримиз алайҳиссалом⁷⁸¹.

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бетоб бўлсалар, муаввизотни ўқиб ўзларига дам солардилар. Агар дардлари оғирлашса, мен (Қуръон) ўқиб, қўллари баракасидан умид қилган ҳолда уни (баданларига) суртардим⁷⁸²”.

Демак, Фотиҳа, Оятул курсий, Кофирун, Ихлос, Фалак, Нос сураларини ўқиб дам солинади.

МАВЗУГА ДОИР САВОЛ-ЖАВОБЛАР ҚУРЪОННИ ТАҲОРАТСИЗ УШЛАСА БЎЛАДИМИ?

Савол: Қуръони каримни таҳоратсиз ушлаш жоизми?

Жавоб: Ислом шариати Қуръони каримни ниҳоятда ҳурматлашни, ҳатто оятлар ёзилган қоғозларни ҳам ножоиз жойларга ташламасликни буюради. Шунинг учун Қуръони каримни таҳоратсиз кишилар, мусулмон бўлмаганлар, ҳайз ва нифосдаги аёллар ушлашлари мумкин эмас. Лекин Қуръони карим тафсирилари (шарҳи) ҳамда таржималарини таҳоратсиз ушласа бўлади⁷⁸³.

ҚУРЪОННИ ТАҲОРАТСИЗ ЎҚИСА БЎЛАДИМИ?

Савол: Қуръонни таҳоратсиз ўқиш мумкинми?

⁷⁷⁹ Абу Довуд, Ибн Ҳиббон – Хорижа ибн Солтнинг амакисидан – нақл қилган бошқа ривоятда айтилишича, дам солгани учун 100 та қўй берилган. Мазкур ривоят санади саҳиҳ.

⁷⁸⁰ Абу Довуд саҳиҳ санад билан ривоят қилган.

⁷⁸¹ Бу ривоятни Насоий, Ҳоким, Табароний, Байҳақий, Абу Нуайм нақл қилган. Унинг санади саҳиҳ.

⁷⁸² Бухорий, Муслим, Абу Довуд, Ибн Можа, Молик ривоят қилган.

⁷⁸³ Манба: Муҳаммад Шариф Жуман, Аҳмад Муҳаммад, “Динда саволим бор” (Мазкур манбадан олинган айрим савол-жавоблар қисқартирилди).

Жавоб: Қуръонни қўлга олиб ўқиш учун таҳорат қилиш керак. Ёддан ўқимокчи бўлса, таҳорат шарт эмас. Лекин жунуб ҳолда – хоҳ ёддан, хоҳ Қуръонга қараб ўқисин – тиловат қилиш жоиз эмас. Жунуб одам, ҳайз ва нифосдаги аёл ғуслдан кейин пок бўлади. Улар ғусл қилмагунларича Қуръон ўқимай турадилар.

БОЛАЛАР ҚУРЪОННИ ТАҲОРАТСИЗ УШЛАШЛАРИ ЖОИЗМИ?

Савол: Ёш болалар Қуръонни бетаҳорат ушлашлари мумкинми?

Жавоб: Балоғатга етмаган болалар Қуръонни бетаҳорат ушлашлари мумкин. Агар Қуръонни ушлаш учун таҳорат олиш талаб этилса, ёш авлод вакилларида қорилар чиқишига тўсқинлик қилинган бўлади. Яна Аллоҳ билувчирокдир!

ҚУРЪОНИ КАРИМ УСТИГА БИРОН НАРСА ҚЎЙСА БЎЛАДИМИ?

Савол: Қуръон карим устига бирон нарса қўйиш мумкинми?

Жавоб: Мусҳаф устига бошқа бир Мусҳафни қўйса бўлади. Аммо Қуръони карим устига ўзга китоблар қўйилмайди. Бизнинг ҳанафий мазҳаби уламолари таъкидлашича, китобларни устма-уст қўйганда, энг юқорида Қуръони карим туриши лозим.

ИШ ВАҚТИДА ҚУРЪОН ЭШИТСА БЎЛАДИМИ?

Савол: Иш билан банд одам Қуръон эшитиши мумкинми?

Жавоб: Қуръони карим ўқилганда жим туриб эшитиш керак. Чунки Аллоҳ таоло: “Қачон Қуръон тиловат қилинса, унга кулоқ тутинг, жим туринг. Шояд (Аллоҳ тарафидан) раҳматга сазовор бўлсангиз”, деган (Аъроф сураси, 204-оят).

Қуръон тинглаган одам оятлар маъносини тушунишга ҳаракат қилади. Маълумки, бирон юмуш билан банд кишининг хаёли ишда бўлади. Шунинг учун ўқиладиган оятларни тушунмайди. Қуръон эшитиш ожиз банд гапини тинглаш эмас. Қуръон эшитиш учун бутун диққат-эътиборни бир ерга жамланади.

ҲАЙЗ ПАЙТИДА ҚУРЪОН ЎРГАТИШ ҲУКМИ ҚАНДАЙ?

Савол: Аёл ҳайзли ҳолатида Қуръон ўргатса бўладими?

Жавоб: Қуръони каримни ўргатувчи аёл ҳайз кўрса, Каломуллоҳни ушламасдан, ҳарфма-ҳарф, сўзма-сўз ўқиб сабоқ бериши мумкин. Бир оятни бошидан охиригача ўқиши ҳаромдир (“Ҳалаби кабир”⁷⁸⁴).

ҲАЙЗЛИ АЁЛ ҚУРЪОН ЭШИТСА БЎЛАДИМИ?

Савол: Ҳайзли аёл Қуръон тинглайдими?

Жавоб: Ҳайзли ёки лоҳуса аёл Қуръони каримни ушламасдан, ўқиладиган оятларни такрорламасдан тинглаши мумкин. Бу ҳолатда қанча савоб олишини фақат Аллоҳ билади (“Ҳалаби кабир”⁷⁸⁵).

ЛАБНИ ҚИМИРЛАТМАСДАН ҚУРЪОН ЎҚИШ МУМКИНМИ?

Савол: Қуръони каримни фақат кўз югуртириб ўқиса бўладими?

Жавоб: Тил билан икки лаб қимирламаса, ўқиш ҳисобланмайди. Ибн Ҳожиб “Китобус салат”да: “Тилни ҳаракатлантirmасдан махфий ўқилмайди. Чунки тилини қимирлатмаса, қироат қилмабди, балки тафаккур қилибди”, деган.

⁷⁸⁴ Манба: “Динда саволим бор”.

⁷⁸⁵ Манба: “Динда саволим бор”.

Намоз тўғри адо этилиши ёки хатм қилиш учун Қуръонни камида пичирлаб, ўзи эшитадиган даражада ўқиш керак. Бундан ками қироат дейилмайди. Лекин лабни қимирлатмасдан Қуръон оятларини қалбдан ўтказса бўлади. Бу қироат эмас, тадаббур бўлади. Валлоҳу аълам!

СУВГА ДАМ СОЛИБ ИЧСА БЎЛАДИМИ?

Савол: Сувга дам солиб ичиш ҳукми қандай?

Жавоб: Айрим уламолар қоғоз, лавҳ ёки идишга Қуръон оятларини ёзиб, кейин уни сув билан ювиб, касал одамга ичиришга рухсат беришган.

Имом Нававий “Шарҳул муҳаззаб” китобида шундай деган: “Ҳасан Басрий, Мужоҳид, Абу Қилоба ва Авзойга кўра, Қуръон оятларини идишга ёзиб, сув билан ювиб касалга ичиришнинг ҳечқиси йўқ. Наҳай бу ишни қариқ кўрган”.

Ибн Қаййим айтади: “Бир гуруҳ салафлар Қуръон оятларини бирон нарсага ёзиб, сув билан ювгандан кейин ичишни жоиз санашган. Мужоҳид: “Қуръон ёзилиб, кейин сувда ювилиб, беморга ичиришнинг ҳечқиси йўқ”, деган. Худди шунга ўхшаш ривоят Абу Қилобадан келтирилган. Ибн Аббосдан зикр қилинишича, кўзи ёриши қийин кечаётган аёлга Қуръоннинг баъзи оятларини ёзиб, кейин сувда ювиб ичиришга буюрган. Айюб: “Мен Абу Қилоба Қуръондан бирон нарсани ёзиб, кейин сув билан ювиб, оғриқ безовта қилаётган кишига ичирганини кўрганман”, деган⁷⁸⁶”.

Муҳаммад ибн Алидан ривоят қилинади: “Ким қалбида қаттиқлик (бағритошлик) ҳис этса, Ёсин сурасини заъфарон⁷⁸⁷ билан жомга ёзиб ичсин⁷⁸⁸”.

Сувга дам солиб ичиш фойдали экани илмий тарафдан ҳам исботланган. Абдудоим Кахил тавсиясига кўра, идишдаги сувга шаръий дам солинади. Қироат бироз баланд овозда қилингани маъқул. Сувга дам солгандан кейин ичилади ёки касаллик бор жойга суртилади. Чунки дам солинган сув ўзида шифо келтирувчи маълумотларни сақлайди. Сув ичилганда шифобахшлик хусусияти танадаги барча хужайраларга етиб бориб, Аллоҳнинг изни билан кишини соғайтиради.

ҚУРЪОН ОЯТЛАРИ МАЪНОСИНИ БИЛМАСДАН ЁДЛАШ МУМКИНИ?

Савол: Қуръон оятлари маъносини билмасдан ёдласа бўладими?

Жавоб: Бўлади. Зеро, Қуръон кўпинча ёшлиқда ёдланади. Ёш болаларга оятлар маъносини англатиш мушкул. Бироқ тажвидни ўргатиш лозим. Чунки тажвидсиз Қуръон ўқиш гуноҳ. Бундан ташқари, ёшлиқда тилни арабча талаффузга яхшилаб ўргатиб олиш керак. Ёш улғайгач, қанча уринса ҳам ҳарфларни махражидан чиқариш қийин бўлади⁷⁸⁹.

ҚУРЪОН ЁДЛАШ АФЗАЛМИ ЁКИ МАЪНОЛАРИНИ ЎРГАНИШ?

Савол: Баъзилар айтишича, киши намозни мукамал адо этишга етарли қироатни ўрганиб олгач, Қуръонни тушунишга ёрдам берадиган илмларни ўрганиши яхши экан. Аслида қайси бири афзал: Қуръон маъноларини ўрганиб амал қилишми ёки тушунмаса ҳам оятларни ёдлаш?

Жавоб: Ҳар бир мўмин-мусулмон банди Қуръони қаримни ўқиб, маъноларини тадаббур қилиши лозим. Чунки Аллоҳ таоло бизни шунга буюрган: “Ахир улар Қуръонни тадаббур қилмайдиларми?! Агар у Аллоҳдан бошқаси томонидан (нозил қилинган) бўлганида, унда кўп қарама-қаршиликларни топардилар” (Нисо сураси, 82-оят).

Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анху шундай деган: “Илмсиз бажарилган ибодатда, тушунмасдан эгалланган илмда, тадаббурсиз қироатда яхшилик йўқ⁷⁹⁰”.

Ривоят қилинишича, бир киши Абдуллоҳ ибн Муборак олдида келиб сўради:

– Эй, Абу Абдурахмон! Бўш вақтимда Қуръон ўрганаймми ёки илм талаб қилаймми?

⁷⁸⁶ Манба: Ибн Қаййим, “Зодул маод”.

⁷⁸⁷ Заъфарон – ингичка узун баргли, тўқ сариқ гулли, пиёзсимон илдизли зиравор ўсимлик. Унинг гулидан овқатни хуштаъм қиладиган зиравор олинади.

⁷⁸⁸ Ҳоким, Байҳақий ривоят қилган.

⁷⁸⁹ Манба: “Динда саволим бор”.

⁷⁹⁰ Доримий “Сунан”да ривоят қилган.

– Намозни тўқис ўқий оладиган даражада Қуръондан бирон сура ёдлаганмисан?

– Ҳа.

– Ундай бўлса, Қуръонни тушунишингга ёрдам берадиган илмларни ўрган⁷⁹¹.

Уламолар Қуръони карим маъноларини тадаббур қилишни Қуръон ҳақларидан, дейишган. Маълумки, тадаббур оятлар мазмунини идрок этиш билан бўлади. Ўқиганини тушунмаган одам Қуръонни тадаббур қилолмайди. Шунинг учун ҳам Қуръонни тушунишга ҳаракат қилиш, бу йўлда керакли илмларни ўзлаштириш (омма мусулмонлар Қуръон тафсирини ўқишлари) талаб этилади.

Сўзимиз охирида Аллоҳ таолога ҳамду санолар айтамыз, севикли Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафога, у зот оила аъзоларига, саҳобаи киромларига салавот ва саломлар йўллаймиз!

Тошкент, 2004-2016

Фойдаланилган манбалар рўйхати

1. Муҳаммад ибн Жарир ибн Язид ибн Касир ибн Ғолиб Абу Жаъфар Табарий. “Жомеул баён фи таъвилли қуръон”, 24 жуз. – Муассасатур рисола, 2000.

2. Абулфидо Исмоил ибн Касир. “Тафсирул қуръонил азим”, 4 жуз. – Байрут-Ливан.: Дорул маориф, 1989.

3. Абдурахмон ибн Камол Жалолиддин Суютий. “Ал-дуррул мансур”, 8 жуз. – Байрут.:Дорул фикр, 1993.

4. Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, “Тафсири ҳилол”.

5. Шайх Абдулазиз Мансур. “Қуръони карим маъноларининг таржимаси”. – Тошкент.:Тошкент ислом университети нашриёти, 2009. -617б.

6. Шайх Алоуддин Мансур. “Қуръони карим”. /Ўзбекча изоҳли таржима. – Бишкек.: Эркин-Тоо, 2001. –767б.

7. Муҳаммад Анвар Бадахшоний, “Ақидатут таҳовия шарҳининг талхиси” /Таржимон: Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. – Тошкент.:Ҳилол-нашр, 2014. -446б.

8. Муҳаммад ибн Исмоил Абу Абдуллоҳ Бухорий. “Саҳиҳул бухорий”, 6 жуз. – Байрут.:Дору ибни касир – Ямома, 1987.

9. Муслим ибн Ҳажжож Абулхусайн Қушайрий Найсобурий. “Саҳиҳу муслим”, 5 жуз. – Байрут.:Дору ихёит турс.

10. Сулаймон ибн Ашъас Абу Довуд Сижистоний Яздий. “Сунану аби довуд”, 4 жуз. – Байрут.:Дорул фикр.

11. Муҳаммад ибн Исо Абу Исо Термизий. “Сунанут термизий”, 5 жуз. – Байрут.:Дору ихёит турс.

12. Аҳмад ибн Шуайб Абу Абдурахмон Насоий. “Сунанун насоий”, 8 жуз. – Ҳалаб.:Мактабул матбуот, 1986.

13. Абдуллоҳ ибн Абдурахмон Абу Муҳаммад Доримий. “Сунануд доримий”, 2 жуз. – Байрут.Дорул куттоб ал-арабий, 1407 ҳ.й.

14. Муҳаммад ибн Язид Абу Абдуллоҳ Қазвиний. “Сунану ибни можа”, 2 жуз. – Байрут.:Дорул фикр.

15. Молик ибн Анас ибн Молик ибн Омир Асбаҳий Маданий. “Ал-муваттоъ”, 8 жуз. – Муассасату зояд ибн султон оли наҳён, 1425 ҳ.й.

16. Аҳмад ибн Ҳанбал Абу Абдуллоҳ Шайбоний. “Муснадул имом аҳмад ибни ханбал”, 6 жуз. – Миср.:Муассасату қуртуба.

17. Муҳаммад ибн Идрис Абу Абдуллоҳ Шофеий. “Муснадуш шофеий”. – Байрут.:Дорул кутубил илмия.

18. Муҳаммад ибн Жарир ибн Язид ибн Касир ибн Ғолиб Абу Жаъфар Табарий. “Таҳзибул осор”, 2 жуз. – Қоҳира.

19. Имом Абу Бакр Муҳаммад ибн Исҳоқ ибн Хузайма Суламий Найсобурий. “Саҳиҳу ибни хузайма”, 4 жуз. – Байрут.:Ал-мактабул исломий, 1970.

20. Муҳаммад ибн Ҳиббон ибн Аҳмад Абу Ҳотим Тамимий Бастий. “Саҳиҳу ибни ҳиббон”, 18 жуз. – Байрут.:Муассасатур рисола, 1993.

⁷⁹¹ Абу Нуайм “Ҳилиятул авлиё”да ривоят қилган.

21. Муҳаммад ибн Абдуллоҳ Абу Абдуллоҳ Ҳоким Найсобурий. “Ал-мустадрак ала саҳиҳайн”, 4 жуз. – Байрут.:Дорул кутубил илмия, 1990.
22. Али ибн Умар Абулҳасан Дорақутний Бағдодий. “Сунану дорақутний”, 4 жуз. – Байрут.:Дорул маърифат, 1966.
23. Абулқосим Сулаймон ибн Аҳмад Табароний. “Ал-муъжамул кабир”, 25 жуз. – Ал-Мавсил.:Мактабул улуми вал ҳикам, 1983.
24. Абулқосим Сулаймон ибн Аҳмад Табароний. “Ал-муъжамул авсат”, 10 жуз. – Қоҳира.: Дорул ҳарамайн, 1415 ҳ.й.
25. Абулқосим Сулаймон ибн Аҳмад Табароний. “Ал-муъжамус сағир”, 2 жуз. – Байрут-Уммон.:Ал-мактабул исломий, 1985.
26. Аҳмад ибн Ҳусайн ибн Али ибн Мусо Абу Бакр Байҳақий. “Сунанул байҳақий ал-кубро”, 10 жуз. – Маккатул мукаррама.:Мактабу дорил боз, 1994.
27. Аҳмад ибн Ҳусайн ибн Али ибн Мусо Абу Бакр Байҳақий. “Шуабул имон”, 7 жуз. – Байрут.:Дорул кутубил илмия, 1410 ҳ.
28. Абу Абдурахмон Аҳмад ибн Шуайб Насоий. “Китобус сунанил кубро”. – Байрут.:Дорул кутубил илмия, 1411 ҳ.
29. Абу Бакр Аҳмад ибн Амр ибн Абдулҳолиқ Баззор. “Ал-бахруз заххор муснадул баззор”. – Байрут-Мадина.:Муассасату улумил куръон, 1409 ҳ.
30. Аҳмад ибн Али ибн Мусанна Абу Яъло Мавсилий Тамимий. “Муснаду аби яъло”, 13 жуз. – Дамашқ.: Дорул маъмун лит турс, 1984.
31. Абу Бакр Абдуллоҳ ибн Муҳаммад ибн Абу Шайба Куфий. “Мусаннафу ибни аби шайба”, 8 жуз. – Риёз.: Мактабатур рушд, 1409 ҳ.
32. Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Салома ибн Жаъфар Кузоий. “Муснадуш шихоб”, 2 жуз. – Байрут.:Муассасатур рисола, 1407 ҳ.
33. Абу Авона Яъқуб ибн Исҳоқ Асфарииний. “Ал-мустаҳраж”, 5 жуз. – Байрут.:Дорул маърифат.
34. Аҳмад ибн Абдуллоҳ Абу Нуайм Исфаҳоний. “Ҳияятул авлиё ва табакотул асфиё”, 10 жуз. – Байрут.:Дору китобил арабий, 1405 ҳ.
35. Сулаймон ибн Довуд Абу Довуд Форисий Басрий Таёлисий. “Муснаду аби довуд таёлисий”. – Байрут.:Дорул маърифат.
36. Абд ибн Ҳумайд ибн Наср Абу Муҳаммад Кеший. “Муснаду абд ибни ҳумайд”. – Қоҳира.:Мактабатус сунна, 1408 ҳ.
37. Аҳмад ибн Али ибн Ҳажар Абулфазл Асқалоний Шофеий. “Фатҳул борий”, 14 жуз. – Байрут.:Дорул маърифат.
38. Маҳмуд ибн Аҳмад ибн Мусо ибн Аҳмад ибн Ҳусайн Абу Муҳаммад Бадриддин Айний Ҳанафий. “Умдатул қорий”, 25 жуз. – Байрут.:Дору ихёит турс.
39. Абу Закариё Яҳё ибн Шараф Нававий. “Шарҳун нававий ала саҳиҳи муслим”, 18 жуз. – Байрут.:Дору ихёит турс, 1392 ҳ.
40. Муҳаммад Шамсулҳаққил Азим Ободий. “Авнул маъбуд”, 4 жуз. – Байрут.:Дорул кутубил илмия, 1995.
41. Маҳмуд ибн Аҳмад ибн Мусо ибн Аҳмад ибн Ҳусайн Абу Муҳаммад Бадриддин Айний Ҳанафий. “Шарху сунани аби довуд”, 6 жуз. – Риёз.:Мактабатур рушд, 1420 ҳ.
42. Муҳаммад Абдурахмон ибн Абдурахим Абулғало Муборакфурий. “Тухфатул аҳвазий”, 10 жуз. – Байрут.: Дорул кутубил илмия.
43. Абдурахмон ибн Абу Бакр Абулфазл Суютий. “Шарҳус суютий лисунанин насоий”, 8 жуз. – Ҳалаб.:Мактабул матбуот. 1986.
44. Нуруддин ибн Абдулҳодий Абулҳасан Синдий. “Ҳошиятус синдий ала ибни можа”, 8 жуз. – Ҳалаб.:Мактабул матбуот, 1986.
45. Абдурауф Муновий. “Файзул қодир”, 6 жуз. – Миср.:Ал-Мактабатут тижория, 1356 ҳ.
46. Шайх Валиюддин Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Абдуллоҳ Хатиб Табризий. “Мишкотул масобих”. – Байрут.:Ал-мактабул исломий, 1399 ҳ.
47. Мулло Али Қори. “Мирқотул мафотиҳ шарху мишкотил масобих”, 9 жуз.
48. Абдулғазим ибн Абдулқавий Абу Муҳаммад Мунзирий. “Ат-тарғиб ват-тарҳиб”, 4 жуз. – Байрут.:Дорул кутубил илмия, 1417 ҳ.

49. Али ибн Хусомиддин Мутгакий Хиндий. “Канзул уммол фи сунанил ақволи вал афъол”. – Байрут.:Муассасатур рисолат, 1989.
50. Имом Абу Жаъфар Таҳовий /Шуайб Арнаут таҳқиқи остида/. “Шарху мушкилил осор”, 15 жуз.
51. Жалолиддин Суютий. “Жомеул аҳодис”.
52. Зайниддин Абдурауф Муновий. “Ат-тайсир бишарҳил жомийъис сағир”. – Риёз.:Мактабатул имом шофеий, 1408 х., 2 жуз.
53. Абу Закариё Яхё ибн Шараф Нававий. “Ат-тибён фий одоби ҳамалатил қуръон”. – Дамашк.:Ваколатул оммату лит-тавзиъ., 1403 х.
54. Абулфидо Исмоил ибн Касир. “Фазоилул қуръон”.
55. Мулло Али ибн Муҳаммад Қори Ҳиравий Маккий Ҳанафий. “Файзул муъин ала жамъил арбаин фи фазлил қуръонил мубин”.
56. Муҳаммад ибн Зурайс. “Фазоилул қуръон”.
57. Қосим ибн Саллом Абу Убайд. “Фазоилул қуръон”.
58. Абулфазл Розий. “Фазоилул қуръон ва тиловатих”.
59. Исмоил ибн Муҳаммад Жарроҳий. “Кашфул хафо ва музилул албос аммаштаҳаро минал аҳодиси ала алсинатин нос”. – Дору ихёит турос ал-арабий.
60. Нуриддин Али ибн Абу Бакр Ҳайсамий. “Мажмауз завоид ва манбаул фавоид”, 10 жуз. – Байрут.:Дорул фикр, 1412 х.
61. Абул Фараж Ибн Жавзий. “Минҳожул қосидин”.
62. Аҳмад ибн Абдурахмон ибн Қудома Макдисий. “Мухтасару минҳожил қосидин”.
63. Иброҳим Абдураззоқ Абу Али, Абдулбосит Абдулможид Башир. “Аҳкомут тажвид”, – Саудия.:Визоратул маориф, 1987. 6-жуз, -162б.
64. Муҳаммад ибн Мукаррам ибн Манзур Ифриқий Мисрий. “Лисонул араб”. 6 жуз. – Дорул маориф.
65. Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. “Ҳадис ва ҳаёт”/Қуръон фазилатлари. – Тошкент.:Шарк, 2007. – 30-жуз. -318б.
66. Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. “Ҳадис ва ҳаёт”/Нубувват ва рисолат. – Тошкент.:Шарк, 2006. – 19-жуз. -575б.
67. Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. “Руҳий тарбия”/1-китоб. – Тошкент.:Шарк, 2007. -447б.
68. Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. “Имон”. – Тошкент.:Шарк, 2008. -345б.
69. Муҳаммад Шариф Жуман, Аҳмад Муҳаммад. “Динда саволим бор”. – Тошкент.:Мовароуннаҳр, 2014. -443б.
70. Абдусаттор Шайх. “Абдуллох ибн Масъуд”. – Тошкент.:Мовароуннаҳр, 2004. -367б.
71. Холук Нурбоқий. “Қуръони каримнинг илмий мўъжизалари”. – Тошкент.:Адолат, 1999. -168б.
72. Ҳабибуллох Солих. “Тиловат фазилатлари ва тажвид”. – Тошкент, 1994.